T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

KASTAMONU'DA SİYASÎ HAYAT (1923-1950)

EMİNE PÜR

DOKTORA TEZİ

PROF. DR. MEHMET SERHAT YILMAZ

HAZİRAN 2023
KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Emine PÜR

ÖZET

DOKTORA TEZİ

KASTAMONU'DA SİYASÎ HAYAT (1923-1950)

EMİNE PÜR

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN:PROF. DR. MEHMET SERHAT YILMAZ

Bu çalışmada 1923-1950 yılları arasında Kastamonu'da siyasî hayat ele alınmıştır. Kastamonu'da 1923'ten 1950 yılına kadar Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ve Millet Partisi kurulmuştur. 1946 yılına kadar genel seçimler iki dereceli olarak, 1946 yılından sonra ise tek dereceli olarak yapılmaya başlamıştır. 1920-1950 yılları arasında sekiz genel seçim yapılmış ve bu seçimlerde Kastamonu'dan 46 milletvekili seçilmiştir. 46 milletvekilinden 9'u iki dönem, 4'ü 3 dönem, 1'i 4 dönem, 1'i 5 dönem ve diğerleri ise tek dönem Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçilen Kastamonu milletvekilleri arasında Abdülkadir Kemali (Öğütçü), Yusuf Kemal (Tengirşenk), Halid (Akmansü), Tahsin Coşkan, Hüsnü Açıksöz, Hacer Dicle, Fahri Ecevit, Hamdi Çelen ve Hilmi Çoruk gibi dönemin pek çok tanınmış ve önemli isimleri bulunmaktadır. Kastamonu milletvekilleri TBMM'de çeşitli komisyonlarda görev almışlar ve toplam 940 faaliyette bulunmuşlardır. Mecliste en aktif Kastamonu milletvekilleri Abdülkadir Kemali (Öğütçü), Halid (Akmansü), Dr. Suat (Soyer) ve Muzaffer Akalın'dır. En uzun süre Kastamonu milletvekilliği yapanlar ise Tahsin Coşkan, Veled Çelebi İzbudak, Hilmi Çoruk, Nuri Tamaç, Hasan Fehmi (Tümerkan) ve Ali Rıza (Direkoğlu)'dur. Belediye seçimleri 1922'den 1930'a kadar iki senede bir, 1930'dan 1950'ye kadar dört senede bir yapılmıştır. 1922-1950 yılları arasında yapılan bütün belediye seçimleri iki dereceli olarak yapılmıştır. Belediye seçimlerinde ilk önce belediye azaları seçilmiş, ardından belediye azaları toplanarak kendi içlerinden bir kişiyi gizli oy ve oy birliği ile belediye başkanı seçmişlerdir. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu'dan İshakzâde Hacı Necip Efendi, Hilmi Çoruk, Cemal Bey, Abdullah Öziş, Adil Yücebıyık, Mustafa İzzet Okay, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Şerafettin Sabirinyiğit ve Dr. Rusuhi Akalın belediye başkanı seçilerek görev yapmıştır. Bu kişilerden Hilmi Çoruk Kastamonu'da en uzun süre belediye başkanlığı yapan kişidir. Araştırmanın ana kaynağını Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belgeleri, Kastamonu milletvekillerinin hal tercümeleri ve seçim mazbataları, TBMM Tutanak Dergisi ve TBMM Zabıt Cerideleri, yerel basın ve resmî gazete, konu ile ilgili TBMM yayınları, araştırma ve inceleme eserler oluşturmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Kastamonu, Siyasi Partiler, Seçimler, 1923-1950.

Haziran 2023, 370 Sayfa

ABSTRACT

PH.D THESIS

POLITICAL LIFE IN KASTAMONU (1923-1950)

EMİNE PÜR

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF HISTORY
SUPERVISOR:PROF. DR. MEHMET SERHAT YILMAZ

In this study, the political life in Kastamonu between 1923-1950 is discussed. People's Party, Progressive Republican Party, Free Republican Party, Democrat Party and Nation Party were founded in Kastamonu from 1923 to 1950. Until 1946, general elections began to be held in two stages, and after 1946 as a single stage. Eight general elections were held between 1920 and 1950 and 46 deputies were elected from Kastamonu in these elections. 9 out of 46 deputies were elected from Kastamonu for two terms, 4 for 3 terms, 1 for 4 terms, 1 for 5 terms and the others for a single term. Among the elected Kastamonu deputies, there are many well-known and important names of the period such as Abdülkadir Kemali (Öğütçü), Yusuf Kemal (Tengirşenk), Halid (Akmansu), Tahsin Coşkan, Hüsnü Açıksöz, Hacer Dicle, Fahri Ecevit, Hamdi Çelen and Hilmi Çoruk. Kastamonu deputies took part in various commissions in the Grand National Assembly of Turkey and carried out a total of 940 activities. The most active Kastamonu deputies in the parliament Abdulkadir Kemali (Öğütçü), Halid (Akmansu), Dr. Suat (Soyer) and Muzaffer Akalın. Tahsin Coşkan, Veled Çelebi İzbudak, Hilmi Çoruk, Nuri Tamaç, Hasan Fehmi (Tümerkan) and Ali Rıza (Direkoğlu) were the longest-serving Kastamonu deputies. Municipal elections were held every two years from 1922 to 1930 and every four years from 1930 to 1950. All municipal elections held between 1922 and 1950 were held in two stages. In the municipal elections, first the members of the municipality were elected, then the members of the municipality gathered and elected one of their own as the mayor by secret ballot and unanimity. Among the mentioned years, İshakzâde Hacı Necip Efendi, Hilmi Çoruk, Cemal Bey, Abdullah Öziş, Adil Yücebıyık, Mustafa İzzet Okay, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Şerafettin Sabirinyiğit and Dr. Rusuhi Akalın was elected mayor and served. The main source of the research is the Prime Ministry Republic Archive Documents, the translations and election records of the Kastamonu deputies, the TBMM Records Journal and the Grand National Assembly of Turkey Minutes, the local newspapers and official newspapers, the Turkish Grand National Assembly publications on the subject, research and analysis works.

KEYWORDS: Kastamonu, Political Parties, Elections, 1923-1950.

June 2023, three hundred seventy Page

TEŞEKKÜR

2013 yılında yüksek lisansa, 2017 yılında doktora eğitimime başladım. Bu uzun ve yorucu eğitim sürecimde herhalde en büyük şansım ve avantajım iyi ve örnek bir danışman hocaya sahip olmamdı. Tezimin şekillenmesinde katkılarından ve desteklerinden dolayı hem yüksek lisans hem doktorada danışman hocam olan çok değerli Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz hocama öncelikle çok teşekkür ederim. Ayrıca tez yazım sürecinde çeşitli konularda fikirler vererek tezime katkı sağlayan Prof. Dr. İsmet Üzen'e, Doç. Dr. Ercan Çelebi'ye ve emekli Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Eski hocama çok teşekkür ederim. Hayatım boyunca beni her zaman destekleyen ve yanımda olan aileme, nişanlım Mustafa Acar'a ve arkadaşım Emine Gülmez'e çok teşekkür ederim.

EMİNE PÜR

Kastamonu, 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ..... **xiii**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **xiv**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xvi**
1. GİRİŞ **1**
2. KASTAMONU'DA KURULAN SİYASÎ PARTİLER (1923-1950) **17**
2.1 Kastamonu'da Kurulan Siyasi Partiler ve Teşkilatlanmaları 17
2.1.1 Halk Fırkası 17
2.1.1.1 Cumhuriyet Halk Fırkası Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı 21
2.1.1.2 Cumhuriyet Halk Partisi Daday teşkilâtı 29
2.1.1.3 Cumhuriyet Halk Fırkası İnebolu teşkilâtı 30
2.1.1.4 Cumhuriyet Halk Fırkası Taşköprü teşkilâtı 33
2.1.1.5 Cumhuriyet Halk Fırkası Küre teşkilâtı 36
2.1.1.6 Cumhuriyet Halk Fırkası Araç teşkilâtı 37
2.1.1.7 Cumhuriyet Halk Fırkası Tosya teşkilâtı 38
2.1.1.8 Cumhuriyet Halk Fırkası Cide teşkilâtı 40
2.1.1.9 Cumhuriyet Halk Partisi Kargı teşkilâtı 41
2.1.1.10 Cumhuriyet Halk Partisi Devrekâni teşkilâtı 42
2.1.1.11 Cumhuriyet Halk Partisi Abana teşkilâtı 45
2.1.1.12 Cumhuriyet Halk Partisi Azdavay teşkilâtı 45
2.1.2 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası 45
2.1.2.1 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Tosya teşkilâtı 48
2.1.3 Serbest Cumhuriyet Fırkası 49
2.1.3.1 Serbest Cumhuriyet Fırkası Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı 51
2.1.3.2 Serbest Cumhuriyet Fırkası Küre teşkilâtı 54
2.1.3.3 Serbest Cumhuriyet Fırkası Araç teşkilâtı 55
2.1.3.4 Serbest Cumhuriyet Fırkası Tosya teşkilâtı 56
2.1.3.5 Serbest Cumhuriyet Fırkası Cide teşkilâtı 57
2.1.3.6 Serbest Cumhuriyet Fırkası İnebolu teşkilâtı 58
2.1.3.7 Serbest Cumhuriyet Fırkası Daday teşkilâtı 59
2.1.3.8 Serbest Cumhuriyet Fırkası Taşköprü teşkilâtı 59
2.1.4 Demokrat Parti 60
2.1.4.1 Demokrat Parti Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı 62
2.1.4.2 Demokrat Parti Cide teşkilâtı 63
2.1.4.3 Demokrat Parti Küre teşkilâtı 63
2.1.4.4 Demokrat Parti Abana teşkilâtı 63
2.1.4.5 Demokrat Parti Kargı teşkilâtı 63

2.1.4.6 Demokrat Parti İnebolu teşkilâtı 64
2.1.4.7 Demokrat Parti Daday teşkilâtı 64
2.1.4.8 Demokrat Parti Tosya teşkilâtı 64
2.1.4.9 Demokrat Parti Devrekâni teşkilâtı 65
2.1.4.10 Demokrat Parti Taşköprü teşkilâtı 65
2.1.5 Millet Partisi 66
2.1.5.1 Millet Partisi Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı 68
2.1.5.2 Millet Partisi Daday teşkilâtı 69
2.1.5.3 Millet Partisi Azdavay teşkilâtı 70
2.1.5.4 Millet Partisi Taşköprü teşkilâtı 70
2.1.5.5 Millet Partisi Tosya teşkilâtı 70
2.1.5.6 Millet Partisi Abana teşkilâtı 70
2.1.5.7 Millet Partisi Cide teşkilâtı 71
2.1.5.8 Millet Partisi Devrekâni teşkilâtı 71
2.1.5.9 Millet Partisi İnebolu ve Küre teşkilâtı 71
2.2 Kastamonu Kurulan Siyasi Partilerin İl ve İlçe Kongreleri (1927-1950) 71
2.2.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu İl ve İlçe Kongreleri 71
2.2.1.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu il kongreleri 72
2.2.1.1.1 1927 yılı kongresi 72
2.2.1.1.2 1928 yılı kongresi 72
2.2.1.1.3 1929 yılı kongresi 73
2.2.1.1.4 1931 yılı kongresi 73
2.2.1.1.5 1933 yılı kongresi 73
2.2.1.1.6 1934 yılı kongresi 74
2.2.1.1.7 1935 yılı kongresi 74
2.2.1.1.8 1936 yılı kongresi 75
2.2.1.1.9 1938 yılı kongresi 76
2.2.1.1.10 1939 yılı kongresi 77
2.2.1.1.11 1940 yılı kongresi 77
2.2.1.1.12 1942 yılı kongresi 78
2.2.1.1.13 1944 yılı kongresi 79
2.2.1.1.14 1945 yılı kongresi 80
2.2.1.1.15 1946 yılı kongresi 80
2.2.1.1.16 1947 yılı kongresi 80
2.2.1.1.17 1948 yılı kongresi 80
2.2.1.1.18 1949 yılı kongresi 81
2.2.1.2 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu merkez ilçe kongreleri 82
2.2.1.2.1 1927 yılı kongresi 82
2.2.1.2.2 1928 yılı kongresi 82
2.2.1.2.3 1931 yılı (birinci) kongresi 83
2.2.1.2.4 1931 yılı (ikinci) kongresi 83
2.2.1.2.5 1936 yılı kongresi 85
2.2.1.2.6 1938 yılı kongresi 85
2.2.1.2.7 1939 yılı kongresi 85
2.2.1.2.8 1940 yılı kongresi 85
2.2.1.2.9 1941 yılı kongresi 86
2.2.1.2.10 1942 yılı kongresi 87
2.2.1.2.11 1943 yılı kongresi 87

2.2.1.2.12 1944 yılı kongresi 88
2.2.1.2.13 1945 yılı kongresi 89
2.2.1.2.14 1946 yılı kongresi 89
2.2.1.2.15 1947 yılı kongresi 90
2.2.1.2.16 1949 yılı kongresi 90
2.2.2 Demokrat Parti Kastamonu İl ve İlçe Kongreleri 91
2.2.2.1 Demokrat Parti Kastamonu il kongreleri 91
2.2.2.1.1 1946 yılı kongresi 91
2.2.2.1.2 1948 yılı kongresi 91
2.2.2.1.3 1949 yılı kongresi 92
2.2.2.1.4 1950 yılı kongresi 94
2.2.2.2 1948 yılı merkez ilçe kongresi 95
2.2.3 Millet Partisi Kastamonu İl ve İlçe Kongresi 95
2.2.3.1 1950 yılı il kongresi 95
2.2.3.2 1950 yılı merkez ilçe kongresi 96
2.3 Kastamonu'da Yapılan Mitingler (1923-1950) 97
2.3.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu Mitingleri 97
2.3.2 Demokrat Parti Kastamonu Mitingleri 98
2.3.3 Millet Partisi Kastamonu Mitingleri 99
2.4 Parti Genel Başkanları ve Parti Genel Başkan Vekillerinin Kastamonu Gezileri (1923-1950) 100
2.4.1 CHF Genel Başkanı Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Kastamonu Gezisi……101
2.4.2 CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Kastamonu Gezileri..... 117
2.4.2.1 İsmet İnönü'nün birinci Kastamonu gezisi (1938)..... 117
2.4.2.2 İsmet İnönü'nün ikinci Kastamonu gezisi (1949)..... 126
2.4.3 CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın Kastamonu Gezisi (1948)……...132
2.4.4 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın Kastamonu Gezileri 135
2.4.4.1 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın birinci Kastamonu gezisi (1949)……...135
2.4.2.2 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın ikinci Kastamonu gezisi (1950)……...136
2.4.5 MP Genel Başkanı Hikmet Bayur'un Kastamonu Gezisi (1950)……...137
2.5 Kastamonu Siyasî Hayatında Basın 137
2.5.1 Açıksöz Gazetesi..... 138
2.5.2 Doğruluk Gazetesi 139
2.5.3 Dikkat Gazetesi..... 139
2.5.4 Birlik Gazetesi 140
2.5.4 Doğrusöz Gazetesi 140
2.5.5 Kastamonu Gazetesi 141
3. GENEL SEÇİMLER, KASTAMONU MİLLETVEKİLLERİ VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1920-1950)..... 142
3.1 Genel Seçimler 142
3.1.1 1920 Seçimleri 142
3.1.2 1923 Seçimleri 147
3.1.3 1927 Seçimleri 151
3.1.4 1931 Seçimleri 153

3.1.5 1935 Seçimleri 157
3.1.6 1939 Seçimleri 161
3.1.7 1943 Seçimleri 165
3.1.8 1946 Seçimleri 168
3.1.9 1950 Seçimleri 173
3.2 Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri 176
3.2.1 TBMM Birinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1920-1923) 176
3.2.1.1 Abdülkadir Kemali (Öğütçü) 177
3.2.1.2 Ahmet Rüştü (Çolakoğlu) 181
3.2.1.3 Hüseyin Sabri (Dura) 182
3.2.1.4 Mehmet Besim (Fazlıoğlu) 183
3.2.1.5 Mehmet Hulûsi (Erdemir) 184
3.2.1.6 Mehmet Murat (Pala) 185
3.2.1.7 Dr. Suat (Soyer) 186
3.2.1.8 Yusuf Kemal (Tengirşenk) 188
3.2.2 TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1923-1927) 192
3.2.2.1 Ahmet Mahir (Ballık) 193
3.2.2.2 Ali Nazmi (Özügür) 195
3.2.2.3 Ali Rıza (Direkoğlu) 196
3.2.2.4 Halid (Akmansü) 198
3.2.2.5 Hasan Fehmi (Tümerkan) 200
3.2.2.6 Mehmet Fuat (Müftüoğlu) 202
3.2.2.7 Mehmet Necmettin (Kocataş) 203
3.2.2.8 Veled Çelebi (İzbudak) 204
3.2.3 TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1927-1931) 206
3.2.3.1 Ali Rıza (Direkoğlu) 207
3.2.3.2 Cemal (Dolunay) 207
3.2.3.3 Hasan Fehmi (Tümerkan) 208
3.2.3.4 Mehmet Fuat (Müftüoğlu) 209
3.2.3.5 Refik (Ilgaz) 210
3.2.3.6 Veled Çelebi (İzbudak) 211
3.2.4 TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1931-1935) 212
3.2.4.1 Ahmet Muhtar (Mollaoğlu) 213
3.2.4.2 Ali Rıza (Direkoğlu) 214
3.2.4.3 Halil (Tekşen) 214
3.2.4.4 Hasan Fehmi (Tümerkan) 215
3.2.4.5 Refik (Ilgaz) 216
3.2.4.6 Dr. Suat (Soyer) 216
3.2.4.7 Tahsin (Coşkan) 217
3.2.4.8 Veled Çelebi (İzbudak) 219
3.2.5 TBMM Beşinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1935-1939) 220
3.2.5.1 Tevfik Aslan 221
3.2.5.2 Tahsin Coşkan 222
3.2.5.3 Sıtkı Şerif Eken 222

3.2.5.4 Sami Erkman 223
3.2.5.5 İbrahim Grantay 224
3.2.5.6 Şerif İlden 225
3.2.5.7 Veled Çelebi İzbudak 226
3.2.5.8 Şükrü Şenozan 227
3.2.5.9 Nuri Tamaç 228
3.2.6 TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1939-1943) 230
3.2.6.1 Abidin Binkaya 231
3.2.6.2 Hayrullah Diker 232
3.2.6.3 Dr. Tevfik Aslan 234
3.2.6.4 Hacer Dicle 234
3.2.6.5 Hilmi Çoruk 236
3.2.6.6 Hüsnü Açıksöz 237
3.2.6.7 Muharrem Celâl Bayar 238
3.2.6.8 Nuri Tamaç 239
3.2.6.9 Rauf Orbay 239
3.2.6.10 Rıza Saltuğ 241
3.2.6.11 Tahsin Coşkan 242
3.2.7 TBMM Yedinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1943-1946) 244
3.2.7.1 Abidin Binkaya 245
3.2.7.2 Hilmi Çoruk 245
3.2.7.3 Tahsin Coşkan 246
3.2.7.4 Hamdi Çelen 247
3.2.7.5 Fahri Ecevit 249
3.2.7.6 Ziya Orbay 250
3.2.7.7 Rıza Saltuğ 251
3.2.7.8 Nuri Tamaç 252
3.2.7.9 Tezer Taşkıran 252
3.2.8 TBMM Sekizinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1946-1950) 254
3.2.8.1 Adil Toközlü 255
3.2.8.2 Baki Tümtürk 257
3.2.8.3 Muzaffer Akalın 258
3.2.8.4 Abdullah Alpdoğan 260
3.2.8.5 Cemil Atay 262
3.2.8.6 Tahsin Coşkan 262
3.2.8.7 Hamdi Çelen 263
3.2.8.8 Hilmi Çoruk 264
3.2.8.9 Fahri Ecevit 264
3.2.8.10 Mehmet Fethi Mağara 265
3.2.8.11 Ziya Orbay 267
4. YEREL SEÇİMLER, KASTAMONU BELEDİYE BAŞKANLARI VE FAALİYETLERİ 273
4.1 Yerel Seçimler 273
4.1.1 1922 Seçimleri 274
4.1.2 1924 Seçimleri 274
4.1.3 1926 Seçimler 275

4.1.4 1928 Seçimleri 276
4.1.5 1930 Seçimleri 277
4.1.6 1934 Seçimleri 288
4.1.7 1938 Seçimleri 289
4.1.8 1942 Seçimleri 292
4.1.9 1946 Seçimleri 293
4.1.10 1950 Seçimleri 296
4.2 Kastamonu Belediye Başkanları ve Faaliyetleri 299
4.2.1 İshakzâde Hacı Necip Efendi 300
4.2.2 Hilmi (Çoruk) 300
4.2.3 Cemal Bey 301
4.2.4 Abdullah Öziş 301
4.2.5 Adil Yücebıyık 302
4.2.6 Mustafa İzzet Okay 303
4.2.7 Zeki Cemal Bakiçelebioğlu 304
4.2.8 Adil Yücebıyık 307
4.2.9 Şerafettin Sabirinyiğit 308
4.2.10 Dr. Rusuhi Akalın 309
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 310
KAYNAKLAR 318
EKLER 343
EK A: Hacer Dicle'nin Hal Tercümesi 344
EK B: Hacer Dicle'nin Seçim Mazbatası 347
EK C: Açıksöz Gazetesi, 10 Ocak 1925, Sayı: 1262, s. 1. 349
EK D: BCA, 490.1.0.0.669.251.1.116. 350
EK E: Doğrusöz Gazetesi, 12 Aralık 1942, Sayı: 567, s. 1. 351
EK F: CHP Kastamonu 1935 Yılı İl Kongresi 352
Ek G: Celal Bayar'ın Kastamonu'daki Nutku 353

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekilleri 176
Görsel 3.2 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekilleri 192
Görsel 3.3 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekilleri 206
Görsel 3.4 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekilleri 212
Görsel 3.5 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekilleri 220
Görsel 3.6 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekilleri 230
Görsel 3.7 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekilleri 244
Görsel 3.8 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekilleri 255

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1.1 1912 Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 9
Tablo 1.2 1914 Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 10
Tablo 1.3 Kastamonu'da kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri yönetim kurulları 12
Tablo 2.1 Halk Fırkası ilk idarecileri 18
Tablo 2.2 CHP parti müfettişlerinin Kastamonu'ya geliş ve ayrılış tarihleri ve teftiş bölgeleri 24
Tablo 2.3 Kastamonu'da CHP il teşkilatına kayıtlı üye sayısı (1938-1940-1942) 25
Tablo 2.4 Kastamonu'da CHP üyelerinin tahsil durumu ve sayısı (1943) 26
Tablo 2.5 Kastamonu'da CHP üyelerinin tahsil durumu ve üye sayısı (1944) 26
Tablo 2.6 Kastamonu CHP teşkilatında kayıtlı partili sayısı ve tahsil durumu (1945) 27
Tablo 2.7 Kastamonu'da CHP teşkilatı kademeleri ve kayıtlı üye sayısı (1945) 28
Tablo 2.8 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın merkez idare heyeti 46
Tablo 2.9 Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın idare heyeti 49
Tablo 2.10 Demokrat Parti ilk genel idare kurulu 60
Tablo 2.11 Millet Partisi ilk genel yürütme kurulu 67
Tablo 3.1 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 146
Tablo 3.2 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 150
Tablo 3.3 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 153
Tablo 3.4 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 156
Tablo 3.5 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 159
Tablo 3.6 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 163
Tablo 3.7 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 167
Tablo 3.8 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 170
Tablo 3.9 TBMM sekizinci dönem Kastamonu ara seçim sonuçları 172
Tablo 3.10 TBMM dokuzuncu dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları 175
Tablo 3.11 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1920-1923) 191
Tablo 3.12 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1923-1927) 205
Tablo 3.13 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1927-1931) 211
Tablo 3.14 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1931-1935) 219
Tablo 3.15 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1935-1939) 229

Tablo 3.16 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1939-1943)..... 243
Tablo 3.17 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1943-1946)..... 254
Tablo 3.18 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1946-1950)..... 267
Tablo 3.19 TBMM Kastamonu milletvekilleri, seçildikleri siyasi partiler ve bağımsız olarak seçilenler (1920-1950)..... 268
Tablo 3.20 TBMM Dokuzuncu Dönem Kastamonu milletvekilleri ve seçildikleri siyasi partiler (1950-1954)..... 272
Tablo 4.1 Kastamonu belediye başkanları ve görev süresi (1922-1950)..... 299

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

A-RMHC	**:**Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
HİF	**:**Hürriyet ve İtilaf Fırkası
HF	**:**Halk Fırkası
CHF	**:**Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	**:**Cumhuriyet Halk Partisi
SCF	**:**Serbest Cumhuriyet Fırkası
DP	**:**Demokrat Parti
MP	**:**Millet Partisi
TBMM	**:**Türkiye Büyük Millet Meclisi
BCA	**:**Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
SDN	**:**Sicil Dosya No
s.	**:** Sayfa
a.g.e	**:** Adı geçen eser
a.g.m	**:** Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti mutlakıyetten meşrutî yönetime 23 Aralık 1876 tarihinde I. Meşrutiyetin ilân edilmesiyle geçmiştir. Meşrutiyetin ilân edildiği gün Osmanlı Devleti'nin ilk Anayasası olan Kanun-i Esasi de Padişah tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Anayasayla kabul edilen parlamentonun ismi Meclis-i Umûmi-i Millî'dir. Bu Meclis, Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'dan oluşturulmuştur. Meclis-i Ayan üyeleri doğrudan padişah tarafından seçilmiştir. 17 Mart 1877 tarihinde Padişah tarafından Meclis-i Ayan'a 32 kişi atanmıştır. Meclis-i Mebusan milletvekilleri ise seçimle belirlenmiştir. Yapılan Meclis-i Mebusan seçimleri "*Talimat-ı Muvakkate*" adlı seçim talimatnamesine göre yapılmıştır. Bu talimatnameye göre Osmanlı Devleti seçim bölgelerine ayrılmış ve her bölgeye düşen milletvekili sayısı belirlenmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nde yapılan bu ilk seçimlerin tam tarihi tespit edilememiştir. Kasım ve Aralık ayları içinde yapılan seçimlerin sonucunda belirtilen sayıdaki milletvekilini her vilayet vaktinde seçip İstanbul'a göndererememiştir. Seçilen milletvekillerinin 69'u müslim, 46'sı gayri müslimdir. Bu milletvekillerinin çoğunluğu vilayet meclis üyeleri arasından seçilmiştir. Kastamonu vilayetine düşen milletvekili sayısı ise iki olarak belirlenmiştir. Kastamonu'dan ilk Meclis-i Mebusan'a Hacı Mustafa Bey ve Salim Efendi seçilmiştir.[1]

Seçimlerin ardından 19 Mart 1877 tarihinde Meclis-i Umûmi açılmış ve üyeleri eski Darülfünun binasında çalışmalara başlamıştır. Bu meclisin çalışmaları 28 Haziran 1877 tarihine kadar sürmüştür. İkinci dönem milletvekilleri de seçim talimatnamesi çerçevesinde seçilmiştir. Yapılan seçim sonucunda 96 milletvekili seçilmiştir. Bu milletvekillerinden müslümanları sayısı 56 iken gayrimüslümanların sayısı 40'dır. Ayan Meclisi milletvekili sayısı ise 38'dir.[2] Bu dönem Kastamonu'da yapılan seçimlerde Hacı Mustafa Bey ve Salim Efendi tekrar milletvekili seçilmiştir.[3] İkinci dönem meclis 13 Aralık 1877 tarihinde açılmıştır. Fakat meşrutî yönetim uzun

[1] Yılmaz Kızıltan, "*I. Meşrutiyetin İlanı ve İlk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı*", **Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2006, s. 256-267.
[2] Kızıltan, *a.g.m*, s. 268-269.
[3] İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi I. ve II. Meşrutiyet**, Cilt: 2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 17.

sürmemiş ve II. Abdülhamit iç ve dış sebeplere dayanarak 13 Şubat 1878 tarihinde meclisi tatil etmiştir.[4]

Padişah II. Abdülhamid'in meclisi tatil etmesi üzerine mutlakıyet yönetimine tekrar geçilmiş ve bu süreç otuz yılı aşkın devam etmiştir. 23 Temmuz 1908 tarihinde Meşrutiyet yeniden ilân edilerek Anayasa yürürlüğe girmiştir.[5] Böylelikle Osmanlı toplumu II. Abdülhamid karşıtlarının ifadesine göre senelerden beri yaşadığı "*istibdat*" idaresinden kurtulmuş ve hürriyete kavuşmuştur. Meşrutiyetin ilânı hem ülke genelinde hem de Kastamonu'da büyük tezahürat ve sevinçle kutlanmıştır.[6]

Osmanlı yakın tarihinde 1908-1918 yılları arasını kapsayan dönem Türk siyasî tarihinde "*II. Meşrutiyet*" olarak anılmaktadır.[7] Bu dönem meşrutî sistem içerisinde çok partili siyasî hayata geçişin de başlangıcı olmuştur. Dönem içerisinde pek çok siyasî fırka kurulmuştur. Bu fırkaların isimleri şu şekildedir: Osmanlı Demokrat Fırkası, Halâskar Zabitan Grubu, Millî Meşrutiyet Fırkası, Osmanlı Sosyalist Fırkası, İttihat ve Terakki Fırkası, İttihad-ı Muhammedî Fırkası, Osmanlı Ahrar Fırkası, Mutedil Hürriyetperveran Fırkası, Ahali Fırkası, Hürriyet ve İtilâf Fırkası, Heyet-i Müttefika-i Osmaniye Fırkası, Fedakâran-ı Millet Cemiyeti ve Islâhat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası'dır.[8] II. Meşrutiyet dönemi içerisinde çok fazla siyasî fırka kurulmasına rağmen bu fırkaların pek çoğu kısa süreli ve etkisiz olmuştur. Döneme damgasını vuran ve dönemle özdeşleşen iki fırkadan söz edilebilir. Bu fırkalardan biri İttihat ve Terakki Fırkası,[9] diğeri Hürriyet ve İtilâf Fırkası'dır.[10]

İttihat ve Terakki hareketi bir cemiyet olarak, 3 Haziran 1889 tarihinde İttihad-ı Osmanî adıyla İstanbul Demirkapı'da beş Askerî Tıbbiye Mektebi öğrencisi tarafından

---

[4] Kızıltan, *a.g.m*, s. 269-270.
[5] Ayşe Erkmen, *"İki Dereceli Genel Seçimlerden Tek Dereceli Demokratik Seçimlere Yaşanan Süreç"*, **Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 33, 2019, s. 611.
[6] Ziyaeddin Demircioğlu, **Kastamonu'da Meşrutiyet Nasıl İlan Olundu**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1968, s. 21-22.
[7] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler**, Cilt: 1, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1984, s. 3.
[8] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 19 -355.
[9] İttihat ve Terakki Fırkası hakkında yerli ve yabancı literatürde çok fazla çalışma vardır. Bunlardan bazıları; Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki 1908-1914**, Kaynak Yayınları, İstanbul 1986; Kazım Karabekir, **İttihat ve Terakki**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019; Murat Seyrek**, İttihat ve Terakki**, Kamer Yayınları, İstanbul 2019; Samih Nafiz Tansu, **İttihat ve Terakki**, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2017'dir.
[10] Hürriyet ve İtilaf Fırkası hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır. Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası**, Dergah Yayınları, İstanbul 1990; Rıza Nur, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası Nasıl Doğdu Nasıl Öldü**, Kitabevi, İstanbul 1996; Ziya Şakir, **Hürriyet ve İtilaf Nasıl Doğdu, Nasıl Yaşadı, Nasıl Battı?**, Akıl ve Fikir Yayınları, İstanbul 2011.

kurulmuştur. Kurucuları Hüseyinzâde Ali, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşit, İshak Sükûti ve İbrahim Temo'dur.[11] Cemiyet 1894 yılında İttihat ve Terakki adını almıştır.[12] Cemiyet üyeleri ülkenin kötü gidişatını durdurmak için meşrutiyetin yeniden ilân edilmesi ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi gibi ortak amaçlar etrafında toplanmıştır. O zamanlar günden güne üyeleri artan cemiyete Cemal Paşa, Enver Paşa, Ali Fuat (Cebesoy), Kazım (Karabekir), Cavit Bey, Fethi (Okyar) ve Mustafa Kemal (Atatürk) gibi önemli kişiler de dâhil olmuştur.[13]

Cemiyet az çok tanınmasının ardından ülke içinde ve dışında şubeler kurarak örgütlenmeye başlamıştır. Paris, Kahire, Cenevre, Balkanlar ve Kafkasya'da şubeler açmıştır. 9 Haziran 1908 tarihinde gerçekleşen Reval görüşmelerinin ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti, 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilân edilmesini sağlamıştır. Bu tarihten itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti devletin en önemli siyasal gücü haline gelmiş, muhalefeti baskılayarak 1913 yılında kesin olarak siyasal bir fırkaya dönüştüğünü ilân etmiştir. İttihat ve Terakki'nin 10 yıllık iktidarlık süreci I. Dünya Savaşı mağlubiyetiyle sona ermiştir. Bu yenilgi ayrıca altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin de sonunu getirmiştir.[14] I. Dünya Savaşı'ndan mağlubiyetle ayrılan Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasının ardından 31 Ekim 1918 gecesi İttihat ve Terakki'nin önemli şahsiyetlerinden Bahriye Nazırı Cemal Paşa, Dâhiliye Nazırı Talât Bey ve Harbiye Nazırı Enver Paşa bir Alman harp gemisi ile ülkeyi terk etmişlerdir.[15] İttihat ve Terakki Fırkası 14 Kasım 1918 tarihinde son kongresini yapmıştır. Bu kongrede kendini feshettiğini ilân etmiş ve yeni bir fırkaya, Teceddüt Fırkası'na dönüşme kararı almıştır.[16]

Kastamonu'da İttihat ve Terakki Cemiyeti teşkilatı 10 Ağustos 1908'de gerçekleştirilen bir toplantı sonrasında kurulmuştur. Toplantıda geçici başkanlığa Malatya eski mutasarrıfı Reşit Bey ve kâtiplik görevine Fazlızâde Mehmet Besim Bey getirilmiştir. Ayrıca "*İttihat Kulübü*" isminde bir de kulüp kurulması

[11] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 19.
[12] Kazım Karabekir, **İttihat ve Terakki**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 27.
[13] Murat Seyrek, **İttihat ve Terakki**, Kamer Yayınları, İstanbul 2019, s. 6-7.
[14] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 20-37.
[15] Samih Nafiz Tansu, **İttihat ve Terakki**, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 468-469.
[16] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 37.

kararlaştırılmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti 1908 yılında ilk önce Kastamonu merkezde ardından İnebolu, Abana, Araç, Daday, Cide, Küre, Safranbolu, Taşköprü ve Tosya ilçelerinde kulüpler açmıştır. Kastamonu'da İttihat ve Terakki Cemiyeti merkez kulüp binasının açılışı bir törenle 27 Nisan 1917 tarihinde gerçekleştirilmiştir.[17] İttihat ve Terakki'nin Kastamonu şubesi Kastamonu'da düzenli olarak konferanslar ve gece dersleri vererek halk eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu şubenin çalışmaları, Kastamonu'da Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasına kadar devam etmiştir.[18]

Kastamonu siyasî hayatında basın önemli bir yer tutmakta ve siyasî geleneğin oluşmasında tecrübe ve katkı sunmaktadır. Bilindiği üzere Kastamonu'da basılan ilk gazete vilayetin yayınladığı *Kastamonu* gazetesidir. Bu gazete, Kastamonu Valiliği tarafından 1869'da kurulan Vilayet Matbaası'nda Mart 1872 tarihinde basılmaya başlamıştır. Kastamonu'da basılan ilk özel gazete ise Köroğlu'dur. *Köroğlu* gazetesi II. Meşrutiyet'in ilânı sonrasında oluşan hürriyet havası içerisinde Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılmaya başlamıştır. İlk sayısı 17 Aralık 1908 tarihinde yayımlanmıştır. Bu gazete İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kastamonu'daki yayın organıdır. Gazete, cemiyetle ilgili haber ve gelişmeleri kamuoyuna duyurmuş ve cemiyetin propagandasını yapmıştır.[19]

Köroğlu gazetesi 1908-1918 yılları arasındaki süreçte toplam 485 sayı yayımlanmıştır. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından İttihatçı liderler ülkeyi terk etmiş, ülke içerisindeki yöneticiler tutuklanmış ve İttihat ve Terakki Fırkası kendi kendisini feshetmiştir. Bu sebepler hem fırkanın hem de yayın organı gazetenin artık ömrünü doldurmuş olduğunu göstermektedir. Tarihteki yeri son bulan İttihat ve Terakki Fırkası nasıl Teceddüd Fırkası'na dönüşmüş ise *Köroğlu* gazetesi de bu süreçte Yeşil Ilgaz'a

---

[17] Bu bina günümüzde Arkeoloji Müzesi olarak hizmet vermektedir. Kulüp inşası için bkz. Mehmet Serhat Yılmaz, "*İttihat ve Terakki Cemiyeti Kastamonu Kulüp Binasının Yapımı İçin Taşköprülülerin Yaptığı Bağışlar (1916-1917)*", **Uluslararası Taşköprü Pompeipolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu**, (10-12 Nisan 2017), Kastamonu 2017.

[18] Mehmet Serhat Yılmaz, *"Kastamonu Basınında Köroğlu Gazetesi (1908-1918)"*, **Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1997, s. 20-24.

[19] Köroğlu, Kastamonu dışına da gönderilmiştir. İstanbul'daki okuyucular gazeteyi Vezneciler 22 numara Gülşen Kitabevi'nden temin etmiştir. Köroğlu gazetesinin tespit edilen mevcut sayıları Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve İstanbul Hakkı Tarık Uz Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bu gazete 1908-1918 yılları arasında yayın faaliyetini sürdürmüş ve 31 Ekim 1918 tarihinde kapanmıştır. Yılmaz, a.g.t, s. 11-17.

dönüşmüştür.[20] *Yeşil Ilgaz* gazetesi o zamanlar Kastamonu'da lise müdürü görevinde bulunan İsmail Habib (Sevük) tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Fakat kamuoyunda İttihat ve Terakki Cemiyeti aleyhinde görülen hoşnutsuzluk üzerine İsmail Habib Bey gazeteyi 15. sayıdan sonra kapatmak mecburiyetinde kalmıştır.[21]

Hürriyet ve İtilâf Fırkası 21 Kasım 1911 tarihinde kurulmuştur. Kurucuları: Rıza Nur, Mahir Said, Hüseyin Siret ve Kemal Mithat'tır.[22] Tunaya'ya göre; II. Meşrutiyet döneminin en önemli muhalif fırkasıdır. Herkese açık bir kitle partisi özelliği göstermektedir.[23] Bu yeni fırka İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı olan hemen hemen bütün fırka, grup ve bireylerin birleşmesinden oluşmaktadır.[24] İttihat ve Terakki'yi yıkmak amacıyla kurulmuştur. 25 Kasım 1911 tarihinde yapılan toplantıda fırka reisliğine Ferit Paşa, ikinci reisliğe Miralay Sadık Bey seçilmiştir. Kuruluşunun ardından fırka memleketin dört bir yanında şubeler açmaya başlamış ve 6 Şubat 1912 tarihine kadar İstanbul'da 43, taşrada 54 şube açmıştır. Balkan Harbi'nin başlamasının ardından Reis-i Sânî Sadık Bey 1 Ocak 1913 tarihinde fırkanın kulüplerini kapatmış ve bu kararla fırka siyasî hayattan resmen çekilmiştir.[25]

Hürriyet ve İtilâf Fırkası sadece 11 Aralık 1911 tarihinde İstanbul'da yapılan ara seçimde başarı sağlamıştır. Açık bulunan İstanbul milletvekilliğini 195'e 196 tek oy farkla henüz kurulan Hürriyet ve İtilâf'ın adayı gazeteci Tahir Hayreddin Bey kazanmıştır.[26] 1912 genel seçiminde meclis içindeki Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın sandalye sayısı 15'i geçememiştir. 286 kişilik sandalye sayısının 271'ini İttihat ve Terakki alarak mecliste ezici bir çoğunluk sağlamıştır. Bu fırka 1913 yılında siyasal hayattan çekildiği için başka bir seçime katılmamıştır.[27] 1912 genel seçimleri İttihat

---

[20] Mehmet Serhat Yılmaz, "*Köroğlu Gazetesi (1908-1918)*", **Halk Kültürü ve Köroğlu Bilgi Şöleni**, (2-4 Kasım 2006), Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu 2006, s. 186.
[21] Demircioğlu, a.g.e, s. 133-135. Geniş bilgi için bakınız: Mehmet Serhat Yılmaz, **II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi (1908-1918)**, Berikan Yayınevi, Ankara 2008.
[22] Rıza Nur, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası Nasıl Doğdu Nasıl Öldü**, Kitabevi, İstanbul 1996, s. 7-25; Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilâf Fırkası**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1990, s. 48.
[23] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 264-279.
[24] Bernard Lewıs, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2013, s. 300.
[25] Birinci, a.g.e, s. 65-70.
[26] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938)**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s. 128; Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 27; Lewıs, a.g.e, s. 300; Mete Tunçay v.d., **Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 33.
[27] Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, s. 272.

ve Terakki'nin baskısı altında gerçekleşmiş olduğundan Türk tarihinde bu seçim "*sopalı seçim*" olarak bilinmektedir.[28]

Kastamonu'da Hürriyet ve İtilâf Fırkası teşkilatını Dursunzâde Mehmet Hilmi Efendi kurmuştur. Kastamonu'da *Zafer* gazetesi bu fırkanın yayın organıdır. Bu gazete 27 Aralık 1911 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Bu gazetenin sahibi Sofuzâde Mehmet Tevfik Efendi,[29] sorumlu müdürü ise Hersekli Avukat İzzet Bey'dir. *Köroğlu* gazetesi daha ikinci sayısından itibaren *Zafer* gazetesine tavrını koymuş ve acımasızca Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nı eleştirmiştir. Kastamonu'da hem iki fırka arasında hem de bu fırkaların yayın organı olan gazeteler arasında daimi bir rekabet yaşanmıştır. Bu rekabette Kastamonu Valisi Galip Paşa tarafsız ve kayıtsız kalmayı tercih etmiş, fakat bu durum İttihat ve Terakki ile *Köroğlu* gazetesi tarafından valinin Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na sempati duyduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ardından İstanbul Valisi Emin Bey Kastamonu'ya tayin olmuş ve 15 Şubat 1913 tarihinde vazifesine başlamıştır. Emin Bey ilk olarak İttihat ve Terakki'nin Kastamonu yönetimini değiştirmiş ve *Köroğlu* gazetesinin yazı heyetinde değişiklikler yapmıştır. Ardından *Zafer* gazetesinden Tevfik Efendi'yi makamına çağırmış ve bu gazetenin yayın ilkelerine sadık kalmadığı gerekçesi ile artık Vilayet Matbaası'nda basılmasına izin verilmeyeceğini bildirmiştir. Ayrıca Emin Bey, Tevfik Efendi'ye memuriyet teklifinde bulunmuş, fakat bu zat teklifi kabul etmemiştir. Vilayet Matbaası'nda basılması engellenen *Zafer* gazetesi 6. sayısından itibaren Samsun'da Şems Matbaası'nda basılmaya başlanmıştır.[30] Bu gazetenin çıkan tüm sayılarına ulaşılamamış olmakla birlikte en son 24. sayısına ulaşılmıştır. Bu sayı 19 Nisan 1919 tarihinde çıkmıştır.[31] Hüsnü Açıksöz, "*İstiklâl Harbinde Kastamonu*" adlı kitabında *Zafer* gazetesinin 17 Eylül 1919 tarihinde son baskısını yaptığını ve yayın hayatına son verdiğini

[28] Lewıs, a.g.e, s. 301; Mete Tunçay v.d., a.g.e, s. 33.
[29] Sofuzâde Mehmet Tevfik Efendi, 1871 yılında Çankırı'da dünyaya gelmiştir. Rüştiye ve Medrese'de okumuştur. Sinop Müftüsü iken siyasi nedenlerle Çankırı'ya, oradan da Fizan'a sürgüne gönderilmiştir. Fakat sürgünde uzun süre kalmamış, Londra ve Paris'e giderek, istibdata karşı savaşmıştır. 29 Ekim 1909'da yapılan seçimde 98 oy alarak Çankırı'dan milletvekili seçilmiştir. Meclis-i Mebusan'da İlmiye Encümeni Zabıt Kâtibi ve Evkaf ve Defteri Hâkanî Encümeni Reisi olarak görev yapmıştır. 3 Nisan 1911'de Ankara Milletvekili Mustafa Efendi ve Konya Milletvekili Zeynelabidin Efendi ile birlikte "Usul-ü Muhakeme-i Şer'iye" hakkında 213 maddelik bir kanun teklifi hazırlamıştır. İkinci ve dördüncü dönemde de milletvekilliği görevini sürdürmüştür. Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 421.
[30] Yılmaz, a.g.t, s. 8-26.
[31] https://www.kastamonur.com/kastamonuda-bir-gazete-zafer-1911-1919 10.06.2020.

bildirmiştir.[32] Ancak gazetenin 19 Nisan 1919 tarihli sayısı dışında diğer sayılarına ulaşılamamıştır.[33]

İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde üç genel seçim yapılmıştır. 1908, 1912 ve 1914 genel seçimleri Temmuz 1908 "*İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkatı*" maddelerine uygun olarak gerçekleşmiştir. Bu kanun maddelerinde oy hakkı bulunan her 500 seçmen için bir ikinci seçmen seçilmesi, milletvekili seçilebilmek için 30 yaş sınırı ve oy kullanabilmek için 25 yaş sınırı olduğu belirtilmiştir.[34]

1908, 1912 ve 1914 genel seçimlerinin tamamını İttihat ve Terakki Fırkası kazanmıştır. 1908 yılındaki milletvekili seçimleri Kasım ve Aralık ayları içerinde yapılmıştır. Bu seçim Osmanlı Devleti'nin üçüncü, II. Meşrutiyet döneminin birinci seçimidir. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde yapılan ilk çok partili seçim olmuştur. 1908 seçimlerine İttihat ve Terakki ile Ahrar Fırkası katılmıştır. İttihat ve Terakki adayları bu ilk genel seçimi kazanmış, 281 milletvekilliğinden biri hariç tamamını almıştır. Seçimlerin ardından bu dönemin ilk parlamentosu 17 Aralık 1908 tarihinde toplanmıştır. 1908 yılı meclisi zamanından önce, 18 Ocak 1912 tarihinde feshedilmiştir. Ardından yeni seçim dönemine girilmiştir. 1912 erken genel seçimlerine Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile İttihat ve Terakki katılmıştır. 1912 seçimleri İttihat ve Terakki'nin seçimler esnasında yapmış olduğu baskılardan ötürü "*Sopalı Seçim*" olarak adlandırılmıştır. İttihat ve Terakki bu seçimlerde 284 milletvekilinden altısı hariç hepsini kazanmıştır. 1912 meclisi 4 Ağustos 1912'de zamanından önce feshedilmiştir. 24 Ekim 1912 tarihinde Balkan Savaşları sebebiyle seçimler ertelenmiştir.[35] İttihat ve Terakki, 1914 seçimlerinden evvel Bab-ı Âli Baskını'nı yaparak yönetimi tamamen ele geçirmiş ve muhalefeti bastırmıştır. Ayrıca 1914 seçimlerinden önce seçim yasasında bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre ordu üyelerinin askerlik görevinde bulundukları süre içinde seçmen olamayacakları

[32] Hüsnü Açıksöz**, İstiklâl Harbinde Kastamonu**, (Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Serhat Yılmaz, Mustafa Eski), Türk Ocakları Derneği Kastamonu Şubesi Yayını, Özeller Matbaacılık, Kastamonu 2019, s. 22.

[33] Araştırmacı Mustafa Gezici'nin kütüphanesinde bulunduğu bilinen Zafer'in 23. Sayısı (12 Nisan 1335/1919) ve 24. Sayısı ise (19 Nisan 1335/1919) tarihlidir. Böylece Zafer'in, 3 Nisan 1912 tarihli 12. Sayısından 23. Sayısına kadar sekiz yıl içerisinde on sayı daha yayınlanmış olduğu belirlenmiş oldu. https://www.kastamonur.com/kastamonuda-bir-gazete-zafer-1911-1919 10.06.2020.

[34]Ahmet Demirel, **Tek Partini İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 17.

[35] Erkmen, *a.g.m*, s. 612-613.

kararlaştırılmıştır. İttihat ve Terakki 1914 seçimlerine tek başına katılmıştır. 1914 yılının Ocak ve Nisan ayları arasında seçimler yapılmıştır. Meclis 14 Mayıs 1914 tarihinde açılmış ve muhalefetsiz bir süreç geçmiştir. 1914 yılında meclis normal süresini tamamlayamadan, 21 Aralık 1918 tarihinde feshedilmek suretiyle sona ermiştir.[36]

İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan'ın Birinci Dönemi 17 Aralık 1908-18 Ocak 1912 tarihleri arasını kapsamaktadır.[37] 1908 seçimleri Kastamonu'da bir seçim havasının hâkim olmasına sebep olmuştur. 1908 yılı İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Kastamonu'dan Hacı Ahmet Mahir,[38] Yusuf Kemal (Tengirşek),[39] Şemsizâde Şükrü[40] ve İsmail Mahir[41] Beyler milletvekili adayı olarak gösterilmiş ve bu adayların hepsi seçimi kazanmıştır.[42] Yusuf Kemal Bey'in 29 Eylül 1909'da milletvekilliğinden istifa etmesi üzerine 3 Kasım 1909'da bir ara seçim yapılmıştır. Yapılan bu seçimde Necmettin Molla Bey,[43] 134 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[44]

İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclisi Mebusan'ın İkinci Dönemi 18 Nisan 1912-5 Ağustos 1912 tarihleri arasını kapsamaktadır.[45] 1912 yılındaki milletvekili seçimleri Kastamonu'da Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile İttihat ve Terakki arasında karşılıklı rekabet

---

[36] Erkmen, *a.g.m*, s. 613.
[37] Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 20.
[38] Ahmet Mahir Efendi'nin özgeçmişi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi – TBMM II. Dönem 1923-1927**, Cilt: 3, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 1995, s. 481-482.
[39] Yusuf Kemal Bey, Adliye Nezareti tarafından Avrupa'ya gönderilecek öğrencilerin gözetim ve yönetimine memur edilince 29 Eylül 1909'da milletvekilliği görevinden istifa ederek Paris'e gitmiştir. Yusuf Kemal Tengirşenk ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi-Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923**, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara 1995, s. 627-630.
[40] 1873 yılında Kastamonu'da doğmuştur. İdadi ve Medrese'de okumuştur. Müderrislik ve Adliye'de üyelik yapmıştır. 5 Kasım 1908'de 43 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Daha sonra Maarif Nazırlığına atanmış ve bu görevinden 9 Aralık 1917'de istifa etmiştir. Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 422.
[41] 1869 yılında Araç ilçesine bağlı Balcı karyesinde doğmuştur. Medrese'de okumuştur. Ardından Kastamonu Öğretmen Okulundan mezun olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesidir. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra İstanbul Öğretmen Okulu Müdürlüğüne atanmıştır. 1908 yılında yapılan seçimlere katılmış ve 121 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Devlet memurlarının çalışma saatleri hakkında 28 Ocak 1911'de bir kanun teklifi hazırlamıştır. İkinci ve üçüncü dönemlerde de milletvekilliği görevini sürdürmüştür. 1916 yılında vefat etmiştir. Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 423, Ayrıntılı bilgi için bkz. Davut Ay, "*İsmail Mahir Efendi: Hayatı ve Faaliyetleri*", **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu 2016.
[42] Yılmaz, a.g.t, s. 21.
[43] Necmettin Molla Bey'in hayatı ile ilgili bkz. TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 106; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 490-491.
[44] Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 424.
[45] Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 43.

havası içerisinde geçmiştir. Yapılan seçim sonucunda milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.1 1912 Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[46]

İsimler	Kastamonu Merkez İlçesi	Araç İlçesi	İnebolu İlçesi	Safranbolu İlçesi	Taşköprü İlçesi	Tosya İlçesi	Daday İlçesi	Cide İlçesi	Toplam
Necmettin Molla	27	32	45	40	25	20	17	16	222
Ahmet Mahir	30	32	45	34	25	20	17	14	217
İsmail Mahir	27	32	43	30	25	17	16	13	203
Hüsnü Bey	26	32	44	23	25	20	14	11	195

1912 seçimleri Kastamonu'nun Merkez, Araç, İnebolu, Safranbolu, Taşköprü, Tosya, Daday ve Cide ilçelerinde yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda Kastamonu'dan Necmettin Molla, Ahmet Mahir, İsmail Mahir ve Hüsnü Bey milletvekili seçilmişlerdir. Seçimde en fazla oyu Necmettin Molla Bey en az oyu ise Hüsnü Bey almıştır. Seçilen milletvekillerinin tamamı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin adaylarıdır. Bu fırka seçimde büyük bir başarı sağlamıştır. Hürriyet ve İtilâf Fırkası (HİF) ise Kastamonu'dan milletvekili çıkaramamıştır. HİF adaylarının aldıkları oy miktarı ise şu şekildedir: Hacı Tevfik Bey 16 oy, Safranbolu'da Ragıp Bey 14 oy ve HİF'in yayın organı Zafer gazetesi başyazarı Sofuzâde Tevfik Efendi 5 oy almıştır.[47] Ahmet Şükrü Bey[48] 1913 ara seçiminde Kastamonu'dan Meclis-i Mebusan'a seçilmiştir.[49]

İkinci Meşrutiyet Dönemi Meclis-i Mebusan'ın Üçüncü Dönemi 27 Mayıs 1914-21 Aralık 1918 tarihleri arasını kapsamaktadır.[50] Meclis-i Mebusan Üçüncü Dönem seçimleri Kastamonu'da 1914 yılı Şubat ve Mart ayları içerisinde yapılmış ve seçim sonuçları 4 Mart 1914 tarihli *Köroğlu* gazetesinden duyurulmuştur. Yapılan seçim

[46] Yılmaz, a.g.t, s. 21-30.
[47] Yılmaz, a.g.t, s. 21-30.
[48] Ahmet Şükrü Bey'in özgeçmişi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 527-528.
[49] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 528.
[50] Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 54.

sonucunda milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1.2 1914 Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[51]

İsimler	Cide İlçesi	Daday İlçesi	İnebolu İlçesi	Tosya İlçesi	Zağferanbolu İlçesi	Taşköprü İlçesi	Araç İlçesi	Kastamonu Merkez İlçesi	Toplam
Ahmed Mahir Efendi	17	18	44	17	35	23	16	23	193
İsmail Mahir Efendi	17	17	44	19	35	23	15	18	188
Necmeddin Molla Bey	17	18	44	19	33	24	12	17	184
Maarif Nazırı Şükrü Bey	17	18	43	19	34	23	9	11	174

1914 milletvekili seçimleri Kastamonu'nun Cide, Daday, İnebolu, Tosya, Zağferanbolu, Taşköprü, Araç ve Merkez ilçelerinde yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda Kastamonu'dan Necmettin Molla Bey, İsmail Mahir Efendi, Ahmet Şükrü Bey ve Ahmet Mahir Efendi olmak üzere 4 milletvekili seçilmiştir. Seçilen bu milletvekillerinin hepsi de İttihat ve Terakki Fırkası'nın adaylarıdır. Seçim sonucunda adaylar birbirine yakın oylar almıştır. Seçimde en yüksek oyu Ahmed Mahir Efendi, en düşük oyu ise Maarif Nazırı Şükrü Bey almıştır.[52]

Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinden Ahmet Mahir Efendi 23 Mayıs 1914'te milletvekilliği görevinden istifa etmiştir.[53] Ahmet Mahir Efendi'den boşalan milletvekilliği için 1916 yılında bir ara seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda Ahmet Rüştü Bey (Çolakoğlu) 8 Kasım 1916'da Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve 18 Aralık 1916'da Meclis'e katılmıştır.[54]

[51] **Köroğlu**, 4 Mart 1914, Sayı: 248, s. 2.
[52] **Köroğlu**, 4 Mart 1914, Sayı: 248, s. 2.
[53] Güneş, Türk Parlamento Tarihi… Meşrutiyet, s. 59.
[54] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 619.

Osmanlı Devleti 1908-1918 yılları arasında Trablusgarp, I. Balkan, II. Balkan ve I. Dünya Savaşı olmak üzere dört büyük savaş içerisinde yer almıştır. Bu savaşlar Osmanlı Devleti'ni siyasî, sosyal, ekonomik ve manevi açıdan sarsmıştır. Halk yorgun ve yoksul düşmüştür. Sınırlar oldukça küçülmüş ve milyonlarca nüfus kaybedilmiştir. Tüm bu olumsuz durumlar, Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlamış ve dört yıl süren I. Dünya Savaşı kaybedilmiştir.

I. Dünya Savaşı ardından 30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti Mondros Mütarekenamesini imzalamak mecburiyetinde kalmıştır. Bu antlaşmanın imzalanması ile ülke genelinde bezginlik, ümitsizlik ve karamsarlık başlamıştır. 25 maddelik mütareke hükümlerinin çoğunluğu siyasî olmakla birlikte bu maddeler adeta Osmanlı Devleti'nin elini kolunu bağlamıştır. İtilâf Devletleri antlaşma maddelerine dayanarak Osmanlı Devleti'nin mevcut silâh, teçhizat ve malzemesinin büyük çoğunluğunu elinden almaya başlamıştır. 1 Kasım 1918'den sonra yurdun çeşitli yerleri işgâl edilmeye başlanmıştır.[55]

Mütareke sonrasında Osmanlı Devleti'ni savaşa sokanlar kendi başlarının kaygısına düşüp yurttan kaçmıştır. Hem padişah hem de halife vazifesinde bulunan Vahdettin ise tahtını ve kendini koruyabilme derdine düşmüştür. Başsız kalan halk ise çaresizlik içinde olup bitecekleri beklemekte idi. Bu durum içerisinde gerçek kurtuluşu isteyenlerin simgesi ya bağımsızlık ya ölüm olmuştur. Bu inanç doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkarak bağımsızlık mücadelesini başlatmıştır.[56]

O günlerde Kastamonu vilayetinin genel durumu ise şu şekildedir; 15 Haziran 1919 tarihinde Kastamonu'da *Açıksöz* gazetesi yayımlanmaya başlamıştır. *Açıksöz* gazetesi ilk sayısından itibaren Kuvâ-yı Milliye hareketini desteklemiş ve Mustafa Kemal Paşa'nın telgraflarını gazeteden yayınlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasından itibaren geçen süre içerisinde Kastamonu millî kuvvetlerle birleşmek için hazırlık yapmıştır. O dönem Kastamonu Valisi olan İbrahim Bey Kuvâ-yı Milliye'ye

[55] Zekeriya Türkmen, *"30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kuruluş ve Kadrosuna Bir Bakış"*, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı: 11, 2000, s. 615-618.
[56] Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk (Söylev)**, Say Yayınları, İstanbul 2016, s. 25-34.

tamamen aykırı bir kişi değildir. Sivas Kongresi için Kastamonu'dan iki delege istenilince Tatlızâde Nuri Efendi ve İnebolulu emekli Binbaşı Zeki Bey'i Sivas'a göndermekten çekinmemiştir.[57]

16 Eylül 1919'da Miralay Osman Bey Kastamonu'ya gelmiş ve Kastamonu Kuvâ-yı Milliye ile birleşmiştir. Aynı gece Heyet-i Temsiliye Reisliği'nin emri ile Defterdar Ferit Bey vali vekilliğine getirilmiştir.[58] Vali Vekili Ferit Bey, 17 Eylül 1919 sabahı Kastamonu'nun Kuvâ-yı Milliye ile birleştiğini bütün civar il ve ilçelere telgraflarla bildirmiş ve idarî makamlara Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasını emretmiştir. Bu emirden birkaç gün sonra Kastamonu Merkez'de ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Kastamonu'da kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kongreler yaparak yönetim kurullarını, yönetim kurulları da başkan, kâtip ve muhasipleri seçmiştir. Kastamonu'da kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri yönetim kurulları aşağıdaki tabloda verilmiştir.[59]

Tablo 1.3 Kastamonu'da kurulan ilk Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri yönetim kurulları[60]

1. Kastamonu Merkez Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Şeyh Ziyaeddin (Uluoğlu) Efendi İkinci başkan: Eski milletvekili Hoca Şükrü Efendi Üyeler: Hukuk Mahkemesi Reisi Yusuf Ziya Efendi, Memleket Hastanesi Operatörü Ali Bey, Fazıloğlu Besim, Akdoğanlıoğlu Mehmet Ali Efendi, Jandarma Mülazım-ı evvel Remzi Bey, Tavukçuoğlu Ahmet Efendi, Ulemadan Hacı Mümin Efendi ve Mülazım-ı evvel Şevket Bey.
2. İnebolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkan: Müftü Ahmet Efendi sonra Hüseyin Kâşif Bey İkinci Başkan: Rüsumat Müdürü Abdülhalim Bey

[57] Açıksöz, a.g.e, s. 15-16; Rahmi Çiçek, "*Millî Mücadelede Kastamonu*", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, 1991, s. 5-56; Mehmet Serhat Yılmaz, "Sivas Kongresi Kastamonu Delegeleri Tatlızade Nuri Bey ve Sami Zeki Bey", (Editörler: Necdet Hayta, Hamza Keleş, Cengiz Dönmez, Tuğba Belenli, Tuğba Ortaç), **Türk Dünyası Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. Mehmet Şahingöz'e Armağan**, Berikan Yayınevi, Ankara 2022, s. 496-502.

[58] Açıksöz, a.g.e, s. 16; Çiçek, a.g.t, s. 58; Ercan Çelebi, "*Millî Mücadele'de Kastamonu*", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 19, 2014, s. 109-110.

[59] Nurettin Peker, **1918-1923 İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri: İnebolu, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi, Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar**, Gün Basımevi, İstanbul 1955, s. 86-93.

[60] Peker, a.g.e, s. 93-94; Çiçek, a.g.t, 83-86.

Muhasip Üye ve Veznedar: Kabaalioğlu Ahmet Hamdi Bey, İlyas Kaptan, Emekli Necip, Mustafa Nuri, Kabaalioğlu Mehmet Hamdi, Mustafa Selim (İmece), Battaloğlu Mustafa, Hacı Alioğlu Mehmet Fahri, Mustafa Sıtkı ve Tırmandıoğlu Salih.

3. Safranbolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Doktor Ali Yaver Bey
Üyeler: Antapoğlu Mustafa, Yüreklioğlu Hasan Fehmi, Değirmencioğlu Mehmet, Binbaşıoğlu Refik, Eczacı Hidayet, Avukat Osman, Cebecioğlu İsmail Bey ve Kilecioğlu Rıfat.

4. Araç Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Belediye Reisi Hafız İsmail
İkinci Başkan: Solakoğlu Hüsnü
Kâtip: Memişoğlu Ziya Bey
Üyeler: Müftü Hasan Tahsin, Karabeyoğlu Kamil, Hacı Mustafaoğlu Hasan, Emekli Kaymakam Abdullah Nazım ve Kilelioğlu Abdullah.

5. Cide Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Faizoğlu Hamza
İkinci Başkan: Şube Reisi Kıdemli Yüzbaşı Şaban
Üyeler: Reji Memuru Pertev, Limancı Hüseyin Bey ve Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Asım.

6. Devrekâni Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Müftüoğlu Mehmet
İkinci Başkan: Kulaksızoğlu Hacı Osman
Üyeler: Çalcalı Numan Bey ve Vefaoğlu İzzet.

7. Küre Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Rüştiye Baş Muallimi Hafız Osman Nuri
Üye: Ahmet Efendi (Diğer üyeler tespit edilememiştir)

8. Daday Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Başkan: Hasan Rıza Bey
Üyeler: (Tespit edilememiştir)

Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ilk önce Darülkur'a Medresesi'nin alt katındaki bir odada faaliyete başlamış daha sonraları Halk Fırkası caddesindeki Ballıkzâde Şemsettin Bey'in evi kiralanarak orada toplanılmıştır. Müdafaa-i Hukuk'un ilk günlerinde en çok mitingler yapılmış ve protesto telgrafları çekilmiştir.[61] Azalar içinde *Açıksöz* gazetesi sahibi Hamdi Bey, Şeyh Ziyaeddin Efendi, Akdoğanlıoğlu Mehmet Ali Efendi ve Tavukçuoğlu Mehmet Bey Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar bu cemiyette çalışmışlardır.[62] Bu kişiler haricinde Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde daha birçok kişi aza olmuştur. Dava vekili Ünyeli Halit, Kara Hüseyinzâde Abidin, Baytar Müdürü Süleyman Sâni, Sultâni muallimlerinden Şevket, Abdülahat Nuri, Hacı Necip, Evliyazâde Abdullah, Tatlızâde Nuri, Altıağazâde Hâfız Efendiler çeşitli zamanlarda görev almışlardır. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 1920 yılının sonuna doğru çalışmalarını oldukça genişletmiştir. Bir yandan orduya binlerce kat elbise ve çamaşır yaptırmış, diğer yandan İnebolu'ya çıkarak Kastamonu'dan Ankara'ya gidecek olanlara yardım etmiştir. Bunlardan başka orduya çadır, çamaşır ve çorap gibi eşyaları toplayıp göndermiştir. Ayrıca Kastamonu'dan geçen yüzlerce kişiye cemiyet para yardımı yapmıştır. Tüm bu yardımların parasını Kastamonulular vermiştir.[63]

Kastamonu'da kadınlar da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne katılarak çalışmışlardır. Kadınlar ilk zamanlar propagandalar yapmışlar ve konserler vermişlerdir. Daha sonraları ise yeterli çoğunluğa ulaşmışlar ve Müdafaa-i Hukuk Hanımlar Şubesini açmışlardır. İdare heyeti şu kadınlardan oluşmaktadır: Birinci Başkan: Mevlevi Şeyhi Amil Çelebi'nin eşi, İkinci Başkan: Polis Müdürü Halil Bey'in eşi Zekiye Hanım, Umumi Kâtip: Sıhhat Müdürü Dr. Ferruh Niyazi Bey'in eşi Saime Hanım, Muhasip ve Kâtip: Reji Müdürü Ömer Bey'in kızı Refika Hanım, Üyeler: İzbelioğlu eşi Hafız Hanım, Maarif Müdürü Talat Bey'in eşi Bedriye Hanım, Müdafaa-i Hukuk Başkanı

[61] Peker, a.g.e, s. 94; Açıksöz, a.g.e, s. 48.
[62] Peker, a.g.e, s. 95.
[63] Açıksöz, a.g.e, s. 48-49.

Ziyaeddin Efendi'nin eşi ve Vali Vekili Defterdar Ferit Bey'in eşi Kamuran Hanım'dır.[64] Bu cemiyetin üyeleri konferanslar, sergiler ve müsamereler yapmış, cephedekilere yardım toplamış, halka milli mücadelenin önemini anlatmış, şehit ailelerini ve asker çocuklarını korumuş, mitingler yaparak Türk milletinin uğramış olduğu haksızlıkları duyurmuştur.[65] Kastamonu'da ilk Türk kadın mitingi 10 Aralık 1919 Çarşamba günü Darü'l- Muallimât bahçesinde yapılmıştır. Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hazırlamış olduğu bu mitinge köylü kentli binlerce kadın katılmıştır. Mitingde Darü'l-Muallimat Müdiresi Hikmet Hanım ve yardımcısı İclal Hanım, Polis Müdürü Halil Bey'in eşi Zekiye Hanım ve Fırka Kumandanı Miralay Osman Bey'in kızı Refika Hanım birer konuşma yapmışlar ve konuşmalarında mütarekeden itibaren karşılaşılan haksızlıklar ve yapılan işgallerden bahsetmişlerdir. Ayrıca yapılan işgallerin haksızlığını dünya kamuoyuna duyurmak için hilafete, sadrazama, İtalya ve İngiltere Kraliçeleri ile Fransa ve Amerika cumhurbaşkanlarının eşlerine protesto telgrafları çekilmiştir.[66]

1919 genel seçimleri ülkenin bir kısmı fiilen işgâl altında iken yapılmıştır. Bu seçimlerde Adana ve İzmir gibi işgâl altındaki şehirlerde seçimler yapılamamıştır. Yapılan seçimleri çoğunlukla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adayları kazanmıştır. 12 Ocak 1920 tarihinde çalışmalarına başlayan son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı Millî Mücadele hareketini desteklemiş, 28 Ocak 1920 tarihinde Misâk-ı Millî'yi kabul etmiş ve 17 Şubat 1920'de Misâk-ı Millî kararını yayınlamıştır. Misak-ı Milli kararının yayınlanmasının ardından 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgâl edilmiş ve Padişah 11 Nisan 1920 tarihinde Meclisi kapatmıştır.[67]

1919 yılı Meclis-i Mebusan seçimi 19 Ekim'de başlamış ve 20 Kasım'da bitmiştir.[68] Kastamonu'da yapılan seçimlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Çiftçiler Yurdu ve bağımsız adaylar rekabet etmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından Hastaneler eski müfettişi Doktor Suat Bey, Malatya eski mutasarrıfı Reşid Bey, Adliye Nezareti

---

[64] Peker, a.g.e, s. 102; Mustafa Eski, "*Kastamonu'da Yapılan İlk Kadın Mitingi*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 27, s. 654-655.
[65] Peker, a.g.e, s. 102-103; Hüsnü Özlü, "*Millî Mücadele Yıllarında Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Hareketinin Doğuşu ve Bölgenin Kuvayı Milliye'ye Katılışı*", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 18, 2009, s. 74.
[66] Peker, a.g.e, s. 110; Eski, *a.g.m*, s. 655-662; Çelebi, *a.g.m*, s. 113.
[67] Erkmen, *a.g.m*, s. 614.
[68] Açıksöz, a.g.e, 23-25.

eski müsteşarı Yusuf Kemal Bey ve Fazlızâde Besim Bey milletvekili adayı gösterilmiştir. Çiftçiler Yurdu tarafından belediye eski reisi ve Çiftçiler Yurdu ikinci reisi İshakzâde Hacı Necip Bey, Çiftçiler Yurdu ve Milli Anonim Şirketi İdare Meclisleri Reisi Salimefendizâde Şükrü Bey, eski kaymakamlardan Tahsin Bey, Çiftçiler Yurdu İdare Meclisi azasından Çavuşzâde Mehmet Efendi ve Dervişzâde Mehmet Tevfik Efendi milletvekili adayı gösterilmiştir. Bağımsız olarak Çankırı Mutasarrıfı Ahmet Lütfi Bey, Hüdavendigâr Mektupçusu (yazı işleri müdürü) Sadık Vicdanî Bey, Sebilürreşad Dergisi sahibi Eşref Edip Bey, İnebolulu eski milletvekili Çolakzâde Mühendis Rüştü Bey, Erkân-ı Harbiye Emekli Miralayı Ragıp Kemal Bey, Beyrut Maarif Müdürü Haşim Efendi, Küre Müdürü Esad Bey ve İnebolu Belediye Reisi Karagüllezâde Hüseyin Kâşif Efendi milletvekili adayı olmuştur.[69]

Seçimlerde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden Hastaneler eski müfettişi Doktor Suat Bey, Adliye Nezareti eski müsteşarı Yusuf Kemal Bey, Çiftçiler Yurdu reisi Salimefendizâde Şükrü Bey ve il idare eski başkâtibi Fazlızâde Besim Bey seçimi kazanmıştır.[70]

İstanbul'un işgâl edilmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920'de Temsilciler Kurulu adına kolordu komutanlarına, illere, bağımsız sancaklara bir seçim talimatı yayımlamıştır. Bu talimatnamede Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin açılacağı ve son Osmanlı Meclis-i Mebusan milletvekillerinden Ankara'ya geçebilecek olanların da bu meclise katılmaları bildirilmiştir. Seçim talimatnamesinde belirtilen yönerge gereğince yurdun her yerinde yapılan seçimlerden sonra 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açılmış ve bütün seçim bölgelerinden seçilen milletvekilleri ve Ankara'ya geçebilen son Osmanlı Meclis-i Mebusan milletvekilleri de bütün ulusun ve yurdun temsilcisi olarak TBMM'de hazır bulunmuşlardır.[71]

---

[69] Fazıl Çifçi, **Mahalli Basın Işığında Milli Mücadele'de Kastamonu ve Çevresi**, Kastamonu Belediye Başkanlığı, Kastamonu 2006, s. 160-161.
[70] "Mebuslarımız", **Kastamonu**, 4 Aralık 1919, Sayı: 2329, s. 2; Açıksöz, a.g.e, s. 25; Çifçi, a.g.e, s. 161.
[71] Atatürk, a.g.e, s. 341-346.

2. KASTAMONU'DA KURULAN SİYASÎ PARTİLER (1923-1950)

Kastamonu'da 1923-1950 yılları arasında beş siyasî parti teşkilatı kurulmuştur. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu'da teşkilatlanarak şube açan siyasi partiler şunlardır: Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ve Millet Partisi'dir.

2.1 Kastamonu'da Kurulan Siyasi Partiler ve Teşkilatlanmaları

Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ve Millet Partisi kurulmasının ardından Kastamonu'da da parti teşkilatını kurması için il dışından veya ilden bir kişi parti genel başkanı ya da parti genel merkezi tarafından görevlendirilmiştir. Kastamonu'da kurulan siyasi partiler ve teşkilatlanmaları aşağıda verilmiştir.

2.1.1 Halk Fırkası

Mustafa Kemal Paşa, 7 Aralık 1922 tarihinde Ankara basınına vermiş olduğu demeçte halkçılık esasına dayanan ve "*Halk Fırkası*" adıyla yeni bir siyasî parti kuracağını açıklamıştır.[72] TBMM, 1 Nisan 1923 tarihinde seçim kararı aldıktan sonra dağılmıştır. Seçim kararı alınmasının ardından Mustafa Kemal Paşa, 8 Nisan 1923 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (A-RMHC) başkanı sıfatıyla TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılacak seçimlerle ilgili bir beyanname yayımlamıştır. Dokuz maddeden ibaret olduğu için "*Dokuz Umde*" olarak bilinen bu beyanname aslında bir seçim beyannamesidir.[73] Bu beyannamede: "Meclisin ekseriyetini bu gaye etrafında toplamak ve memleketi hâkimiyeti milliye dairesinde siyasi teşkilata mazhar etmek için bir Halk Fırkası teşekkül edecektir. Meclisde elyevm müteşekkil (Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grubu) Halk Fırkasına intikal edecektir" denilmiştir.[74]

---

[72] Atatürk, a.g.e, s. 545-546.
[73] Şerafettin Turan, **Kökeni Ulusal Direnişe Dayanan Bir Devrim Partisi Cumhuriyet Halk Partisi**, Tüses Yayınları, İstanbul 2000, s. 21.
[74] Hakkı Uyar, **Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi**, Boyut Kitapları, İstanbul 1998, s. 71.

Bu beyanname yayımlandığı gün bütün A-RMHC şubelerine gönderilmiştir. TBMM'nin İkinci Dönemi için 1923'te yapılan genel seçimler A-RMHC'nin başarısıyla sonuçlanmıştır. Seçimlerin başarıyla sonuçlanması Halk Fırkası'nın kurulmasına olanak sağlamış ve milletvekilleri Ankara'da toplanarak parti nizamnamesini hazırlamaya başlamışlardır. Hazırlanan nizamname 9 Eylül 1923'te yapılan umûmî toplantıda kabul edilmiştir. Parti tüzüğünün kabul tarihi aynı zamanda İzmir'in düşman işgâlinden kurtuluşunun da birinci yılına rastlamaktadır.[75]

Halk Fırkası (HF), 11 Eylül 1923'te Ankara'da resmen kurulmuştur. Fırkanın kurucuları A-RMHC adayı olarak seçilen TBMM'nin İkinci Dönem milletvekilleridir. Fırkanın ilk idare heyeti aşağıdaki tabloda verilmiştir: [76]

Tablo 2.1 Halk Fırkası ilk idarecileri[77]

1 Genel Başkan: Büyük Millet Meclisi Başkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa
2 Genel Başkan Vekili: İcra Vekilleri Heyeti Başkanı İsmet Paşa
3 Umumi Kâtip: Kütahya Milletvekili Recep Bey
Üyeler: Erzurum Milletvekili Sabit Bey
İzmir Milletvekili Celal Bey
Tekirdağ Milletvekili Cemil Bey
İstanbul Milletvekili Refik Bey
İzmit Milletvekili Saffet Bey
Erzurum Milletvekili Münir Hüsrev Bey
Konya Milletvekili Kazım Hüsnü Bey
Diyarbakır Milletvekili Zülfü Bey

İlk fırka grubu idare heyeti üyeleri: Kastamonu milletvekilleri Ahmet Mahir ve Ali Rıza Beyler, Konya Milletvekili Refik Bey, Van Milletvekili Hakkı Bey, Niğde Milletvekili Galip Bey, İzmir Milletvekili Necati Bey ve Cebelibereket Milletvekili İhsan Bey'dir.[78]

[75] Uyar, a.g.e, s. 74-75.
[76] Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler 1859-1952**, Arba Yayınları, İstanbul 1952, s. 557-558.
[77] Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler…, 557-558.
[78] Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler…, 558.

23 Ekim 1923'te yeni fırkanın kuruluş dilekçesi Dâhiliye Vekâleti'ne verilmiştir. HF Genel Başkan Vekili ve Başvekil İsmet Paşa, 20 Kasım 1923 tarihinde bir bildiri yayımlamış ve yayımlanan bu bildiri ile A-RMHC örgütleri HF'ye katılmıştır. Bu tarihten itibaren A-RMHC'nin idare heyetleri HF'nin idare heyetleri haline gelmiştir.[79] HF, A-RMHC'nin devamı olarak kurulmuş olduğundan Sivas Kongresi'ni ilk kongre ve 9 Eylül 1923'ü kuruluş tarihi olarak kabul etmektedir.[80]

29 Ekim 1923 Pazartesi günü Cumhuriyet ilân edilmiştir. Ardından Cumhurbaşkanı seçimi yapılmış ve seçim sonucunu İsmet Paşa Meclis'e şu şekilde bildirmiştir: "*Türkiye Cumhuriyeti Başkanlığı seçimi için yapılan oylamaya yüz elli sekiz kişi katılmış ve Cumhurbaşkanlığına yüz elli sekiz üye, oybirliği ile Ankara Milletvekili Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerini seçmişlerdir*."[81] HF, 10 Kasım 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF), 1935 Kurultayı'nda ise Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) adını almıştır.[82]

10 Nisan 1931'de Türk Ocakları Kurultayı toplanarak, Türk Ocakları'nın kapatılmasını ve bu kuruluşun tüm mal varlığının CHF'ye devredilmesini kararlaştırmıştır.[83] Türk Ocakları'nın kapanmasının ardından 19 Şubat 1932 tarihinde CHF'ye bağlı yan kuruluş olan Halkevleri ve Halkodaları açılmaya başlamıştır.[84] Bu kuruluşlar, partinin ilkelerini yaymak ve inkılâpları yerleştirmek amacıyla açılmıştır.[85] Mustafa Kemal Paşa, bu kuruluşlarla partinin bütün vatandaşlara ulaşmasını sağlayan "*Sosyal ve kültürel bir devrim*" olarak nitelendirmiştir.[86]

CHF, 1931 yılında yapmış olduğu kongrede partinin ana niteliklerinin Milliyetçilik, Devletçilik, Cumhuriyetçilik, Laiklik, Halkçılık ve Devrimcilik olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bütün bu ana niteliklerin tanımı yapılmıştır. Bu altı ilke 1937 yılının Şubat ayında Anayasa'ya alınmıştır.[87]

---

[79] Mete Tuncay v.d., **Türkiye Tarihi 4 - Çağdaş Türkiye 1908-1980**, Cem Yayınevi, İstanbul 1990, s. 90-91.
[80] Uyar, a.g.e, s. 74-75.
[81] Atatürk, a.g.e, s. 604-610.
[82] Tunaya, a.g.e, s. 560; Turan, a.g.e, s. 27-44; Uyar, a.g.e, s. 75.
[83] Nihan Yükseliman**, Parti Devlet Bütünleşmesi**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 50; Çetin Yetkin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1983, s. 52.
[84] Turan, a.g.e, s. 43.
[85] Yükseliman, a.g.e, s. 60.
[86] Turan, a.g.e, s. 43.
[87] Turan, a.g.e, s. 40.

CHP Genel Başkanvekili Başbakan İsmet İnönü, 18 Haziran 1936'da bir genelge yayımlamıştır. Bu genelge ile partinin yönetimi devlet memurlarına verilmiştir. Yayımlanan genelge şu şekildedir:

> "CHP'nin memleketin siyasi ve içtimai hayatında güttüğü yüksek maksatların tahakkukunu kolaylaştırmak ve partinin inkişafını arttırmak ve hızlandırmak için bundan sonra parti faaliyeti ile hükümet idaresi arasında daha sıkı bir yakınlık ve daha ameli bir beraberlik temin edilmesine CHP Genel Başkanlığınca karar verilmiştir. Bu maksatla:
>
> 1- Dâhiliye Vekili, Parti Genel Yönetim Kurulu üyeliğine alınmış ve kendisine partinin Genel Sekreterlik vazifesi verilmiştir.
>
> 2- Bütün vilayetlerde Vilayet Parti Başkanlığına vilayetin valisi memur kılınmıştır.
>
> 3- Umumi müfettişler, mıntıkaları dâhilinde bütün devlet işlerinin olduğu gibi parti faaliyet ve teşkilatının da yüksek murakıp ve müfettişidirler."[88]

İsmet İnönü'nün bu genelgesi ile parti devlet bütünleşmesi ve ülke genelinde tek parti hâkimiyeti sağlanmıştır.[89]

Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 Perşembe günü vefat etmiştir. 11 Kasım 1938'de Cumhurbaşkanı seçimi yapılmış ve yapılan oylama sonucunda 348 oyla ve oybirliği ile Malatya Milletvekili İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir.[90] 26 Aralık 1938'de CHP'nin ilk olağanüstü kurultayı toplanmıştır. Bu kurultayda Mustafa Kemal Atatürk "*Ebedi Başkan*" ilan edilmiş, İsmet İnönü de "*Değişmez Genel Başkan*" kabul edilmiştir. Ayrıca İsmet İnönü için basın ve kurultay görüşmelerinde "*Milli Şef*" unvanı kullanılmaya başlamış ve İnönü çok partili hayata geçilinceye kadar bu unvanla anılmıştır.[91]

1939 yılında yapılan CHP'nin Beşinci Kurultayı'nda daha çok partinin yeniden yapılanması üzerinde durulmuştur. 1936 yılında başlayan, valilerin il başkanı olması ve İçişleri Bakanı'nın parti genel sekreteri olması uygulamasına son verilmiş ve parti örgütlerini denetlemek için parti müfettişlikleri oluşturulmuştur.[92]

---

[88] Turan, a.g.e, s. 44.
[89] Yükseliman, a.g.e, s. 81.
[90] Mahmut Goloğlu, **Tek Partili Cumhuriyet (1931-1938)**, Kalite Matbaası, Ankara 1974, s. 318-320.
[91] Tuncay v.d., a.g.e, s. 124; Turan, a.g.e, s. 44.
[92] Turan, a.g.e, s. 45.

CHP, çok partili hayata uyum sağlayacak bazı değişiklikleri gerçekleştirmek için 10 Mayıs 1946'da Ankara'da olağanüstü bir kurultay tertip etmiştir. Bu kurultayda 1938 yılında İsmet İnönü'ye verilen "*Milli Şef*" ve "*Değişmez Genel Başkan*" unvanları kaldırılmıştır. Parti genel başkanının da her dört yılda bir yapılan parti kurultayında seçilmesi kararlaştırılmıştır. Kurultayda yapılan ikinci önemli değişiklik ise hükümeti denetlemek amacıyla önceki kurultayda oluşturulmuş olan Müstakil Grubun kaldırılmasıdır. Çok partili hayata geçildiği için meclis içinde artık böyle bir gruba ihtiyaç kalmamıştır.[93]

CHP, 1923'ten 1950'ye dek 27 yıl iktidarda kalmıştır. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti iktidara gelirken, CHP ise dönemin en güçlü muhalefet partisi konumunda olmuştur.

2.1.1.1 Cumhuriyet Halk Fırkası Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı

Zonguldak Valisi Hüsnü Bey 1924 yılı Ekim ayı içerisinde Ankara'ya giderek Zonguldak Valiliği görevinden istifa etmiştir.[94] *Açıksöz* gazetesi 21 Ekim 1924 tarihli sayısında Zonguldak eski Valisi Hüsnü Bey'in Kastamonu'da Halk Fırkası teşkilatını kurmak üzere Kastamonu ve havalisi Halk Fırkası mutemetliğine tayin edildiğini bildirmiştir.[95] Hüsnü Bey, 8 Ocak 1925 Perşembe günü Kastamonu'ya gelmiştir.[96]

6 Ocak 1925 tarihinden itibaren mahallelerde oluşturulacak ocak heyetlerinin teşkilatına başlanmış ve bir gün içerisinde 20 mahallenin teşkilatı oluşturulmuştur.[97] Hüsnü Bey, 27 Ocak 1925 tarihine kadar Kastamonu vilayet ve merkez ilçe müteşebbihini seçmiştir.[98] Kastamonu merkezde fırka teşkilatı gün geçtikçe genişlemeye devam etmiş ve ocak heyetleri teşkil edildikten sonra, nahiyelerde de fırka teşkilatına başlanmıştır. 12 Mart 1925'te Akkaya nahiyesi fırka teşkilatı oluşturulmuş ve üye kaydına başlamıştır.[99]

---

[93] Tuncay v.d., a.g.e, s. 142.
[94] "Hüsnü Bey", **Açıksöz**, 21 Aralık 1924, Sayı: 1240, s. 1.
[95] "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 21 Ekim 1924, Sayı: 1200, s. 2.
[96] "*Halk Fırkası Mutemedi*", **Açıksöz**, 10 Ocak 1925, Sayı: 1262, s. 1.
[97] "*Halk Fırkası*", **Açıksöz**, 7 Şubat 1925, Sayı: 1286, s. 2.
[98] "*Cumhuriyet Halk Fırkası*", **Kastamonu**, 27 Ocak 1925, Sayı: 2583, s. 1.
[99] "*Halk Fırkası*", **Açıksöz**, 12 Mart 1925, Sayı: 1315, s. 2.

30 Ocak 1925 Cuma günü akşam saat 20.30'da CHF binasında muazzam bir çay ziyafeti verilmiş ve bu ziyafete 400'den fazla kişi katılmıştır. Mutemet Hüsnü Bey bu ziyafette yaklaşık bir saat devam eden bir konferans vermiş ve konferansı alkışlarla son bulmuştur.[100]

Hüsnü Bey, Kastamonu'da Halk Fırkası teşkilatını oluşturmasının ardından tekrar Zonguldak Valiliğine tayin edilmiştir.[101] Hüsnü Bey'in yerine mutemet olarak İsmail Hakkı Bey getirilmiştir. CHF, Ankara-Kastamonu ve havalisi müfettişi İsmail Hakkı Bey, 23 Ağustos 1925 tarihinde Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Kastamonu'ya gelmiş ve CHF'ye ait meseleler hakkında faaliyete başlamıştır.[102]

İsmail Hakkı Bey, Kastamonu'da ilk olarak CHF başkanı ve üyelerden bazılarının istifa etmiş olmasından dolayı 1925 yılı Eylül ayı içerisinde yeni bir müteşebbis heyeti teşkil etmiştir.[103] Yeni müteşebbis heyeti fırka divanınca tasdik edilmiş ve faaliyete başlamıştır. Kastamonu CHF vilayet müteşebbis heyeti: Hastane Başhekimi Ferid Bey, Ziraat Bankası Müdürü Refik Bey, Hamdi Bey, Tatlızâde Emin Bey ve Ballıkzâde Hüsnü Bey'den oluşturulmuştur. Heyet-i merkeziyeden reis ve mutemet vekili olarak Başhekim Ferid Bey tayin edilmiştir.[104] CHF Kastamonu merkez ilçe müteşebbis heyeti ise Çorukzâde Hilmi Bey, Arif Efendizâde Ziya Bey, Almanca Muallimi Cemal Bey, Koçzâde Hamdi Bey ve emekli Binbaşı Ahmet Hulusi Bey'den oluşturulmuştur. Bu kişilerden Çorukzâde Hilmi Bey heyet reisi ve ilçe mutemedliğine seçilmiştir.[105] Kastamonu'da CHF vilayet ve ilçe müteşebbis heyetleri oluşturulduktan sonra fırka faaliyetlerine başlamıştır.[106]

1927 yılı Temmuz ayı içerisinde *Açıksöz* gazetesi müdür ve başyazarı Hüsnü (Açıksöz) Bey'e kâtibi umumilikçe tekrar CHF Kastamonu merkez ilçe mutemetliği görevi verilmiştir.[107] Hüsnü Bey'den sonra Kastamonu CHF vilayet mutemetliğine Hamdi

[100] "*Cumhuriyet Halk Fırkası'nda Dünkü Çay Ziyafeti*", **Açıksöz**, 31 Ocak 1925, Sayı: 1280, s. 1.
[101] "*Hüsnü Bey*", **Açıksöz**, 3 Ekim 1925, Sayı: 1474, s. 2.
[102] "*Halk Fırkası Müfettişi İsmail Hakkı Bey*", **Açıksöz**, 24 Ağustos 1925, Sayı: 1442, s. 2.
[103] "*İsmail Hakkı Bey*", **Açıksöz**, 22 Eylül 1925, Sayı: 1466, s. 2.
[104] "*Yeni Teşkilatı*", **Açıksöz**, 14 Ekim 1925, Sayı: 1484, s. 2.
[105] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Merkez Kaza Heyeti*", **Açıksöz**, 15 Ekim 1925, Sayı: 1485, s. 2.
[106] "*Cumhuriyet Halk Fırkası*", **Açıksöz**, 19 Ekim 1925, Sayı: 1488, s. 1.
[107] "*Merkez Kaza Mutemetliği*", **Açıksöz**, 28 Temmuz 1927, Sayı: 2010, s. 1.

(Çelen) Bey tayin olmuştur.[108] Hamdi Bey, 1927 yılı Kasım ayının başında Ankara'dan Kastamonu'ya gelmiş ve vazifesine başlamıştır.[109]

CHF merkez heyeti, Kastamonu fırka teşkilatında görülen noksanlık ve aksaklığı düzeltmek amacıyla 1930 yılı Kasım ayı ortalarında bir teşkilat heyeti oluşturmuştur. CHF namına Kastamonu teşkilatını yapmak üzere Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Kansu ve Kastamonu Milletvekili Refik Beyler görevlendirilmiştir.[110] Nafi Atuf ve Refik Beyler Çankırı fırka teşkilatını teftiş ettikten sonra, 11 Aralık 1930 Perşembe günü akşamı Çankırı üzerinden Kastamonu'ya gelmişlerdir.[111] Teşkilat heyeti, Kastamonu'ya geldikten sonra ilçe kongrelerini yapmaya başlamıştır.[112] 1931 yılı Ocak ayı başında Kastamonu'da CHF ilçe ve vilayet kongreleri bitmiş ve eski ilçe heyetleri çoğunlukla tekrar seçilmiştir.[113] Kastamonu'da kongrelerin bitmesinin ardından Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Bey 9 Ocak 1931 Cuma günü öğleden sonra Ankara'ya gitmek üzere İnebolu'ya hareket etmiştir.[114] Kastamonu Milletvekili Refik Bey ise 13 Şubat 1931 Cuma günü İnebolu yolu üzerinden Ankara'ya hareket etmiştir.[115]

Kastamonu'da 1931 yılı Ocak ayı başında CHF başkanlığına vilayet eski mutemedi Hamdi Bey,[116] oybirliği ile tekrar seçilmiştir.[117] Hamdi Bey, Hukuk Fakültesi eğitimi için İstanbul'a gittiği için 12 Ekim 1931 Cumartesi günü yapılan toplantıda CHF vilayet heyeti başkanlığına Belediye Başkanı Hilmi (Çoruk) Bey seçilmiştir.[118]

Umûmî İdare Heyeti tarafından 1939 yılında parti örgütlerinin parti müfettişleri aracılığıyla daima teftiş ve denetim altında bulundurulması amacıyla bir talimatname hazırlanmıştır. Hazırlanan bu CHP Teftiş Talimatnamesi, 21 Haziran 1939 tarihinde

---

[108] "*Vilayet Mutemetliği*", **Açıksöz**, 3 Kasım 1927, Sayı: 2087, s. 1.
[109] "*Hamdi Bey*", **Açıksöz**, 6 Kasım 1927, Sayı: 2089, s. 2.
[110] "*Fırka Teşkilatı*", **Açıksöz**, 19 Kasım 1930, Sayı: 2621, s. 1.
[111] "*CHF Teşkilat Heyeti Şehrimize Geldi*", **Doğruluk**, 15 Aralık 1930, Sayı: 27, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilat Heyeti*", **Kastamonu**, 14 Aralık 1930, Sayı: 3030, s. 3.
[112] "*Teşkilat Heyeti Kazalarda*", **Açıksöz**, 24 Aralık 1930, Sayı: 2624, s. 2.
[113] "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 3 Ocak 1931, Sayı: 2628, s. 2.
[114] "*Nafi Atuf Bey*", **Açıksöz**, 10 Ocak 1931, Sayı: 2631, s. 2.
[115] "*Refik Bey*", **Açıksöz**, 14 Şubat 1931, Sayı: 2645, s. 1.
[116] Hamdi Bey, Milli Mücadele'de ilk Müdafaa-i Hukuk teşkilatı ve Halk Fırkası teşkilatı idare heyetlerinde çalışmıştır. Dört yıl da vilayet mutemetliği görevinde bulunmuştur.
[117] "*CHF Reisliği*", **Doğruluk**, 10 Ocak 1931, Sayı: 34, s. 1.
[118] "*Halk Fırkası Reisliği*", **Açıksöz**, 12 Ekim 1931, Sayı: 2743, s. 1.

CHP Genel Başkanlık Divanı'nca kabul edilmiştir.[119] Kastamonu CHP teşkilatını teftiş etmek amacıyla 1939-1950 yıllarında Kastamonu'ya sekiz kişi parti müfettişi olarak atanmıştır. Kastamonu'ya atanan parti müfettişlerinin isimleri, teftiş için görevlendirildikleri bölgeler ve parti müfettişlerinin Kastamonu'ya geliş ve ayrılış tarihleri şu şekildedir:

Tablo 2.2 CHP parti müfettişlerinin Kastamonu'ya geliş ve ayrılış tarihleri ve teftiş bölgeleri[120]

CHP Parti Müfettişleri	Geliş ve Ayrılış Tarihleri	Teftiş Bölgesi
1.Sivas Milletvekili Hikmet Işık	11 Temmuz 1939	Kastamonu
	17 Eylül 1940	Sinop
2.Kars Milletvekili Şerafettin Karacan	17 Eylül 1940	Kastamonu
	24 Temmuz 1943	Zonguldak
3.Kırşehir Milletvekili Şevket Turgut	24 Temmuz 1943	Kastamonu
	26 Nisan 1946	Sinop
4.Isparta Milletvekili Kazım Aydar	26 Nisan 1946	Kastamonu
	14 Haziran 1946	Sinop
5.Sivas Milletvekili Hikmet Işık	14 Haziran 1946	Kastamonu
	5 Ekim 1946	Sinop
6.Sivas Milletvekili Kemal Yiğitoğlu	5 Ekim 1946	Kastamonu
	31 Mayıs 1947	Sinop
7.Cemal Karamuğla	31 Mayıs 1947	Kastamonu
	3 Temmuz 1948	
8.Bolu Milletvekili Hıfzırrahman Raşit Öymen	3 Temmuz 1948	Kastamonu
	18 Şubat 1950	

Kastamonu parti müfettişleri Kastamonu'da kaldıkları süre zarfında parti teşkilatlarını denetlemişler ve raporlar hazırlamışlardır. Kastamonu'daki CHP teşkilatları ile ilgili 1938 ve 1945 yılları arasında hazırlanan teftiş raporlarında eğitim, sağlık, tarım,

[119] Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938-1945**, Cilt: 2, İletişim Yayınları, Ankara 1986, s. 95.
[120] Emine Pür, "*CHP Teftiş Raporlarına Göre Kastamonu'nun Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu (1939-1948)*", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Ocak 2021, Cilt: 11, Sayı: 1, s. 83.

ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi konularda bilgiler bulunmaktadır. Kastamonu'da 1938, 1940 ve 1942 yıllarında CHP il teşkilatına kayıtlı üye sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.3 Kastamonu'da CHP il teşkilatına kayıtlı üye sayısı (1938[121]-1940[122]-1942[123])

İlçe İsimleri	1938	1940	1942
Merkez İlçesi	7.860	7.860	8.497
Araç İlçesi	2.964	2.762	2.832
Cide İlçesi	5.816	5.783	5.819
Daday İlçesi	5.461	3.500	3.700
İnebolu İlçesi	4.423	3.548	3.548
Kargı İlçesi	1.200	1.972	1.972
Küre İlçesi	2.410	2.350	2.350
Taşköprü İlçesi	4.102	3.995	3.995
Tosya İlçesi	3.312	4.050	4.050
Toplam	37.548	35.820	36.763

Kastamonu'da 1938-1942 yılları arasında 9 ilçe bulunmaktadır. Belirtilen yıllar arasında bu ilçelerde CHP teşkilatına kayıt olanların sayısının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Kastamonu'da CHP teşkilatına kayıtlı en fazla üye Merkez ilçede, en az üye Kargı ilçesinde bulunmaktadır.

Kastamonu'da 1938, 1940 ve 1942 yılında CHP il teşkilatına kayıtlı toplam üye sayısı ülke geneli nüfusun yaklaşık olarak 1938 yılında % 0,22'sini, 1940 ve 1942 yılında % 0,20'sine tekabül etmektedir.[124]

[121] **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)**, 490.1.0.0.668.245.1-168.
[122] **BCA**, 490.1.0.0.1577.425.1-53; **BCA**, 490.1.0.0.668.248.1-58.
[123] **BCA**, 490.1.0.0.669.249.1-5.
[124] https://data.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 22.06.2023.

Kastamonu'da 1943 yılında CHP teşkilatına kayıtlı üye sayısında artış olmuştur. Belirtilen yıl içerisinde CHP teşkilatına kayıtlı üye sayısı ve üyelerin tahsil durumları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.4 Kastamonu'da CHP üyelerinin tahsil durumu ve sayısı (1943)[125]

İlçe İsimleri	Tahsil Görmüşler			İlk Tahsil Veya Okuryazar	Okuyup Yazma Bilmeyen	Toplam
	Yüksek	Lise	Orta			
Merkez İlçesi	35	50	325	5.067	3.025	8.502
Tosya İlçesi	2	4	84	2.255	1.982	4.327
Kargı İlçesi	0	0	4	768	1.357	2.135
İnebolu İlçesi	1	2	50	3.021	2.598	5.672
Küre İlçesi	0	0	12	2.359	1.624	3.995
Cide İlçesi	1	1	81	4.753	1.035	5.871
Daday İlçesi	3	10	100	3.518	87	3.718
Araç İlçesi	1	4	63	1.850	914	2.832
Taşköprü İlçesi	0	0	100	1.117	2.897	4.114
Toplam	43	71	825	24.708	15.519	41.866

Kastamonu'da 1943 yılında CHP teşkilatına kayıtlı toplam üye sayısı 41.866'dır. 41.866 üyeden okuma yazma bilmeyen üye sayısı 15.519, ilk tahsil veya okuryazar üye sayısı 24.708 ve tahsil görmüş üye sayısı 939'dur. Kastamonu'da 1943 yılında okuma yazma bilmeyen sayısı oldukça fazla iken tahsil görmüş sayısı oldukça düşüktür. Kastamonu ilçeleri arasında CHP teşkilatına en fazla kayıtlı üye sayısı Merkez ilçede, en az kayıtlı üye sayısı Kargı ilçesindedir.

Kastamonu'da 1944 yılında CHP teşkilatına toplam 39.849 kişi kayıt olmuştur. Belirtilen yıl içerisinde Kastamonu'da CHP teşkilatına kayıtlı partililerin sayısı ve tahsil durumları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2.5 Kastamonu'da CHP üyelerinin tahsil durumu ve üye sayısı (1944)[126]

[125] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-116.
[126] **BCA**, 4901.0.0.669.251.1-6-11.

Tahsil Durumları	Üye Sayısı
Yüksek	54
Lise	65
Orta	961
İlk tahsil veya okuryazar	22.588
Okuyup yazma bilmeyenler	16.281
Partiye kayıtlı kadın	132
Partiye kayıtlı erkek	39.717
Toplam	39.849

Kastamonu'da 1944 yılı CHP teşkilatına kayıtlı üye sayısı 1943 yılı ile karşılaştırıldığında 2.017 düşüş olmuştur. Ayrıca 1944 yılında partiye kayıtlı toplam 39.849 üyeden 132'si kadındır.

Kastamonu 1945 yılında kadın erkek pek çok kişi CHP teşkilatına kayıt olmuştur. Belirtilen yıl içerisinde CHP teşkilatına kayıtlı partililerin sayısı ve tahsil durumları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.6 Kastamonu CHP teşkilatında kayıtlı partili sayısı ve tahsil durumu (1945)[127]

Üyelerin Tahsil Durumları	Altı Ay Önceki Üye Sayısı	Son Altı Ayda Kaydedilen Üye Sayısı	Son Altı Ayda Türlü Sebeplerle Kaydı Silinen Üye Sayısı	Toplam
Yüksek	59	-	-	59
Lise	72	-	-	72
Orta	1.012	9	2	1.019
İlk Tahsil veya Okuryazar	24.087	139	16	24.210

[127] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-41.

Okuyup Yazma Bilmeyenler		16.972	178	292	16.858
Toplam	Kadın	2.186	-	20	2.166
	Erkek	40.016	326	290	40.052
Genel Toplam		42.202	326	310	42.218

Kastamonu'da 1945 yılında CHP teşkilatına kayıtlı toplam üye sayısı 42.218'dir. 42.218 üyeden okuyup yazma bilmeyen üye sayısı 16.858, ilk tahsil veya okuryazar üye sayısı 24.210 ve tahsil görmüş üye sayısı 1.150'dir. Kastamonu'da 1945 yılında okuma yazma bilmeyen üye sayısı oldukça fazla iken tahsil görmüş üye sayısı oldukça düşüktür. Kastamonu'da 1944 yılında partiye kayıtlı kadın üye sayısı 132 iken 1945 yılına gelindiğinde kadın üye sayısında artış olmuş ve kadın üye sayısı 2.166'ya ulaşmıştır. Ayrıca 1945 yılında çeşitli sebeplerle partiden 310 üyenin kaydı silinmiştir.

Kastamonu'da 1945 yılında CHP'ye kayıtlı toplam üye sayısının ilçelere göre dağılımı ise şu şekildedir: Merkez ilçe: 8.577, Araç ilçesi: 2.831, Tosya ilçesi: 4.337, Daday ilçesi: 3.718, Küre ilçesi: 1.600, Devrekâni ilçesi: 3.057, Taşköprü ilçesi: 4.203, Cide ilçesi: 5.910, Abana ilçesi: 3.721, Kargı ilçesi: 2.258 ve İnebolu ilçesi: 2.026'dır.[128] Kastamonu'da 1945 yılında 11 ilçe vardır. Bu ilçelerden CHP'ye en fazla kayıtlı üye sayısı Merkez ilçede, en az kayıtlı üye sayısı Küre ilçesindedir. Kastamonu'da 1945 yılı CHP teşkilatı kademeleri ve buraya kayıtlı üye sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2.7 Kastamonu'da CHP teşkilatı kademeleri ve kayıtlı üye sayısı (1945)[129]

Parti Teşkilat Kademesi	Kademe Sayısı	Üye Sayısı
Köy Ocağı	653	28.383
Mahalle Ocağı	14	1.234
Semt Ocağı	84	12.601
Resmi Nahiye	8	-
İtibari Nahiye	38	-
İlçe	11	-
Toplam	808	42.218

[128] **BCA**, 490.1.0.0.168.668.1-69.
[129] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-42.

2.1.1.2 Cumhuriyet Halk Partisi Daday teşkilâtı

CHF Mutemedi Hüsnü Bey, 10 Mart 1925 tarihinde Daday ilçesine giderek fırka teşkilatına başlamış ve fırka müteşebbis heyetini teşkil etmiştir.[130] Hüsnü Bey Daday'da halkın fikrî gelişimi için önemli bir de konferans vermiştir.[131]

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1930 yılı Aralık ayı ortalarında Kastamonu'ya gelmiştir. CHF teşkilat heyeti Taşköprü'den sonra Daday'a gitmiş ve Daday'da ilk ilçe kongresini yapmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti Dava Vekili Mehmet Efendi başkanlığında oluşturulmuştur.[132] Kongrede yapılan seçim sonucunda Daday ilçe idare heyetine Sarımsakcıoğlu Hüseyin, Dava Vekili Ali Rıza, Banka Memur Muavini Aptullah Sadi ve Tayyare Kâtibi İbrahim Beyler seçilmiştir.[133] İlçe idare heyeti eski mutemet vekili Kadir Bey'i oybirliğiyle başkanlığa seçmiştir.[134] Daday Nahiye Heyeti ise Ziraat Bankası Memuru Necati Bey'in başkanlığında olmak üzere Terzioğlu Mehmet ve Belediye azası Şakir Bey'den oluşturulmuştur.[135]

Daday CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Ali Tiryaki, Muhasip: Şakir Özkan, Kâtip: Şükrü Conkbayır, Üyeler: Tevfik Çelebican, Nabi Keskin, Satı Tümer ve Mustafa Oğuzbabalan'dır.[136]

Daday CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılında yapılmıştır. Bu kongre 1 Aralık 1940 Pazar günü yapılmıştır. Kongreye müşahit sıfatıyla Kastamonu CHP Başkanı İzzet Okay, il idare heyeti üyesi Faik Akdoğanlı ve Tahsin Öziş de katılmıştır.[137] Kongre de ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Ali Tiryaki, Muhasip ve

---

[130] "*Halk Fırkası*", **Açıksöz**, 12 Mart 1925, Sayı: 1315, s. 2.
[131] "*Daday'da Bir Gün*", **Açıksöz**, 15 Mart 1925, Sayı: 1317, s. 2.
[132] "*Teşkilat Heyeti Kazalarda*", **Açıksöz**, 24 Aralık 1930, Sayı: 2624, s. 2.
[133] "*CHF Taşköprü ve Daday Teşkilatı İkmal Edildi*", **Doğruluk**, 25 Aralık 1930, Sayı: 30, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[134] "*Daday Fırka Reisliği*", **Kastamonu**, 1 Aralık 1931, Sayı: 3170, s. 2.
[135] "*CHF Taşköprü ve Daday Teşkilatı İkmal Edildi*", **Doğruluk**, 25 Aralık 1930, Sayı: 30, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[136] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[137] "*CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.

Kâtip: Hasan Sarımsakçı, üyeler: Kemal Özlük, Eşref Tiftik, Hüseyin Çevik, Abdullah Cista ve Nabi Keskin'dir.[138]

Daday CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Ali Tiryaki seçilmiştir.[139]

Daday CHP ilçe kongresinin beşincisi 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmişlerdir: Başkan: Ali Tiryaki, Muhasip ve Kâtip: Şakir Kansız, Üyeler: Hasan Sarımsakçı, Kemal Özlük, Ahmet Hasusan, Mustafa Oğuzbalaban ve Hüseyin Çevik'tir.[140]

Daday CHP ilçe kongresinin altıncısı 1945 yılında yapılmıştır. Bu kongre 25 Kasım 1945 Pazar günü kalabalık bir delegenin katılımıyla yapılmıştır.[141] Kongreye Vali Dr. Mithat Altıok ve Vilayet CHP Başkanı Dr. Tevfik Aslan da katılmıştır. Başta ilçe kaymakamı olmak üzere ilgili memurlarda bu kongrede hazır bulunmuş ve sorulan soruları cevaplandırmıştır.[142] Ardından ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hasan Sarımsakçı, Muhasip ve Kâtip: Hüseyin Çevik, Üyeler: Kemal Özlük, Eşref Tiftik, Hüseyin Karakaş, Ahmet Karasan ve Ali Tiryaki'dir.[143] Seçimler sona erdikten sonra parti büyüklerine saygı telgrafları çekilmiş ve kongre sona ermiştir.[144]

Daday CHP ilçe kongresinin yedincisi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Hüseyin Tiryaki seçilmiştir.[145]

2.1.1.3 Cumhuriyet Halk Fırkası İnebolu teşkilâtı

Mutemet Hüsnü Bey, 1925 yılı Mart ayı içerisinde İnebolu ilçesinde CHF teşkilatını kurmuştur. İnebolu CHF teşkilatı şu kişilerden oluşturulmuştur: Mutemet: Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif Bey, Üyeler: Battalzâde Mustafa Efendi, Kaba Alizâde

[138] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12.
[139] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-122.
[140] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-9.
[141] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115; "*CHP Kongresi*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1945, Sayı: 892, s. 1.
[142] "*CHP Kongresi*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1945, Sayı: 892, s. 1.
[143] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-45.
[144] "*CHP Kongresi*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1945, Sayı: 892, s. 1.
[145] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.

Mehmet Efendi, Tırmandızâde Salih Efendi, Çolakzâde Refik Bey ve İlyas Kapvadin.[146]

İnebolu fırka müteşebbis heyetinin oluşturulmasının ardından fırkanın faaliyetlerine yardım etmek amacıyla ilçenin Abana ve Çatalzeytin nahiyelerinde de birer müteşebbis heyeti teşkil edilmiş ve bu heyetler 1925 yılı Nisan ayı içerisinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu iki nahiyenin fırka müteşebbis heyeti şu kişilerden oluşturulmuştur. Abana Nahiyesi CHF Müteşebbis Heyeti: Mutemet: Meclisi Umumi vilayet üyesi Mehmet Ali Efendi, Üyeler: Hacızâde Hamdi Efendi, Belediye Başkanı Mahir Mehmet Efendi, Hacı Hüsnü Efendizâde Ahmet Efendi ve Jurnalzâde Ahmet Efendi. Çatalzeytin Nahiyesi CHF Müteşebbis Heyeti: Mutemet: Kara Halilzâde Nazif Efendi, Üyeler: İnce Mustafazâde Davud Efendi, Kara Halilzâde Şükrü Efendi, Pehlivanzâde Abdullah Efendi, İnce Mustafazâde Hüsnü Efendi ve İnce Mustafazâde Tahir Efendi.[147]

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1930 yılı Aralık ayı sonunda İnebolu ilçesine gitmiştir. Heyet üyeleri İnebolu'da bulunduğu süre içerisinde nahiye ve birinci ilçe kongresini yapmıştır. Kongrede yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Battalzâde Mustafa, Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif, Tonoğlu Mehmet Şehim, Kaba Alizâde Ahmet Hamdi, Çolakzâde Refik, Saatçizâde Rahmi ve Altıkulaçzâde Nabi Bey. Başkanlığa Battalzâde Mustafa Bey seçilmiştir. İl kongresine delege olarak Battalzâde Mustafa, Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif ve Çolakzâde Refik Beyler seçilmiştir.[148]

İnebolu CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Recep Basri Küçükok, Muhasip: Sabri Tatlı, Kâtip: M. Hamdi Kabaali, Üyeler: Hüseyin Karagülle, Mehmet Uzun, H. Fahri Bektaş ve Fethi Mağara.[149]

---

[146] "*İnebolu Mektupları*", **Açıksöz**, 21 Mart 1341 (1925), Numro: 1322, s. 1.
[147] "*İnebolu Nahiyelerinde Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 4 Nisan 1925, Sayı: 1334, s. 2.
[148] "*Kazalarda Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 31 Aralık 1930, Sayı: 2627, s. 1; "*İnebolu ve Küre Teşkilatı*", **Doğruluk**, 29 Aralık 1930, Sayı: 31, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[149] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.

İnebolu CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 8 Aralık 1940 Pazar günü akşamı yapılmıştır. Kongreye müşahit sıfatıyla il idare heyeti üyesinden Sadık Ecevitli, Tahsin Öziş, Faik Akdoğanlı ve Kazım Altıoğlu katılmıştır. Kongrede İnebolu ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir:[150] Başkan: Fethi Mağara, Muhasip: Hüseyin Bektaş, Kâtip: Mustafa Gedikoğlu, Üyeler: Sabri Tatlı, Mehmet Uzun, Mehmet Tunoğlu ve Recep Küçükok.[151]

İnebolu CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1944 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Fethi Mağara, Muhasip ve Kâtip: Hamdi Öner ve Salahattin Tümer (Halkevi Başkanı), Üyeler: Mehmet Şehim Tunoğlu, Hüseyin Bektaş, Mehmet Uzun ve Yusuf Özgür.[152]

İnebolu CHP ilçe kongresinin beşincisi 1945 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 1 Aralık 1945 Cumartesi günü yapılmıştır.[153] Kongrede İnebolu ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Fethi Mağara, Muhasip ve Kâtip: Hamdi Öner ve Salahattin Tümer, Üyeler: Mehmet Şehim Tunoğlu, Mehmet Uzun, Yusuf Özgür ve Sabri Tatlı.[154]

İnebolu CHP ilçe kongresinin altıncısı 1947 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede İnebolu ilçe idare heyeti başkanlığına Salahattin Tümer seçilmiştir. Salahattin Tümer bu vazifesinden 1949 yılında istifa etmiş ve istifası 11 Ağustos 1949 tarihinde kabul edilmiştir. Ardından yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyeti başkanlığına Mahir Kahyaoğlu seçilmiştir.[155]

İnebolu CHP ilçe kongresinin yedincisi 1949 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 1949 yılı Kasım ayı içerisinde yapılmıştır. Kongreye müşahit sıfatıyla İl İdare Heyeti Başkanı Tahsin Öziş ve Halkevi Başkanı Muzaffer Esen katılmıştır.[156]

---

[150] "*İnebolu Cumhuriyet Halk Partisi Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 2.
[151] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.12; "*İnebolu Cumhuriyet Halk Partisi Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 2.
[152] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1.8.
[153] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.115.
[154] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1.44.
[155] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39.
[156] "*CHP İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 29 Kasım 1949, Sayı: 968-281, s. 1.

2.1.1.4 Cumhuriyet Halk Fırkası Taşköprü teşkilâtı

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti Kastamonu'ya geldikten sonra ilk olarak Taşköprü ilçesine gitmiş ve 1930 yılı Aralık ayı ortalarında Taşköprü birinci ilçe kongresini yapmıştır. Bu kongrede yapılan seçim sonucunda eski mutemet ve ilçe idare heyeti tekrar seçilmiştir.[157] Yapılan seçim sonucunda Taşköprü ilçe idare heyetine: Ziraat Bankası Memuru Hasan Tahsin, Türkmenoğlu Mehmet, Tekkenişinoğlu Hacı Sait, Topuzoğlu Hasan, Yusufoğlu Aptullah, Mumcuoğlu Ali Hayri ve Tokatlıoğlu İsmail Hakkı Beyler; ilçe idare heyeti başkanlığına Ziraat Bankası Memuru Hasan Tahsin Bey; Taşköprü nahiye heyetine: Hacı Serdarzâde Hüsnü, Küçük Alioğlu Şevket, Boyabatlıoğlu Hüsnü, Ayğıroğlu Arif ve Hacı Alioğlu Hüsnü Beyler; il kongresi delegeliğine Hasan Tahsin, Türkmenoğlu Mehmet Muhlis ve daimi encümen üyesinden Eyüpoğlu Sabri Beyler seçilmiştir.[158]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Tahsin Güvenli, Muhasip: Hüsnü Akduman, Kâtip: Hasan Topuz, Üyeler: Abdullah Tarhan, Eşref Büyükduman, İ. Hakkı Tokatlı ve Abdullah Küçüker.[159]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 7 Aralık 1940 Cumartesi günü yapılmıştır. Kongreye Vali Mithat Altıok ve Kastamonu CHP Başkanı İzzet Okay da katılmıştır.[160] Kongrede yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Tahsin Güvenli, Muhasip ve Kâtip: Hüsnü Akduman, Üyeler: Mehmet Türkmenoğlu, Eşref Büyükduman, Fazlı Tarhan ve Tevfik Özkerbaş.[161]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1943 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 20 Ekim 1943 Çarşamba günü öğleden sonra yapılmıştır. Kongreye Parti

---

[157] "*Teşkilat Heyeti Kazalarda*", **Açıksöz**, 24 Aralık 1930, Sayı: 2624, s. 2.
[158] "*CHF Taşköprü ve Daday Teşkilatı İkmal Edildi*", **Doğruluk**, 25 Aralık 1930, Sayı: 30, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[159] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[160] "*Taşköprü Cumhuriyet Halk Partisi Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 2.
[161] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12; "*Taşköprü Cumhuriyet Halk Partisi Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 2.

Müfettişi Şevket Turgut ve müşahit olarak vilayet idare heyeti üyesi Eczacı Osman İlhan da katılmıştır. Kongrede delegelerin seçimleri yapılmış ve önemli kararlar alınmıştır.[162] Yapılan seçim sonucunda Taşköprü ilçe idare heyeti başkanlığına Hüsnü Akduman seçilmiştir.[163]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin beşincisi 1944 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 14 Kasım 1944 Salı günü yapılmıştır. Kongreye Vali Dr. Mithat Altıok, Parti Müfettişi Kırşehir Milletvekili Şevket Turgut, Kaymakam vekili Fikret Aslan ve daire müdürleri katılmıştır. Kongre saat 15.00'te ilçe idare heyeti başkanı Hüsnü Akduman tarafından açılmıştır. Kongreye Parti Müfettişi Şevket Turgut başkanlık etmiştir. Kongrede ilk olarak ilçe idare heyeti mesai raporu okunmuş ve ittifakla kabul edilmiştir. Ardından bütçe ve hesap işleri incelenmiş ve dilekler üzerinde görüşmeler başlamıştır. Dileklerden mahalli hükümete ait işleri kaymakam vekili, belediyeyi ilgilendiren işleri Belediye Başkanı Mehmet Türkmen ve diğer dileklerle ilgili işleri daire müdürleri açıklamıştır. Görüşmelerin ardından ilçe idare heyeti ve il kongresine katılacak delegelerin seçimi yapılmıştır.[164] Yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hüsnü Akduman, Muhasip ve Kâtip: Tahsin Güvenli, Üyeler: Mehmet Türkmen, Fazlı Tarhan, Hasan Topuz ve Mustafa Balcı.[165] Seçimlerin ardından kongreye son verilmiştir. CHP tarafından akşam saat 19.00'da delegelere parti salonunda bir ziyafet verilmiştir. Ziyafet sırasında vali ve parti müfettişi, parti prensipleri ve ilköğretim davası ile ilgili konuşmalar yapmıştır. Ziyafet saat 22.00'ye kadar devam etmiştir.[166]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin altıncısı 1945 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 8 Kasım 1945 Salı günü ocak ve bucaklardan gelen delegelerin katılımıyla yapılmıştır. Hükümet erkânı huzurunda yapılan toplantıda bir yıllık çalışma raporu okunmuş ve rapor ittifakla kabul edilmiştir. Ardından 1946 yılında yapılacak işler ve yeni dilekler üzerinde görüşmeler yapılmıştır.[167] Görüşmeler bittikten sonra ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hüsnü Akduman,

[162] "*Taşköprü CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 21 Ekim 1943, Sayı: 692, s. 1.
[163] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-122.
[164] "*Taşköprü'de CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 18 Kasım 1944, Sayı: 803, s. 1.
[165] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-10.
[166] "*Taşköprü'de CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 18 Kasım 1944, Sayı: 803, s. 1.
[167] "*Taşköprü CHP İlçe Kongresi*", **Doğrusöz**, 11 Aralık 1945, Sayı: 895, s. 1.

Muhasip: Tahsin Güvenli, Kâtip: Halkevi Başkanı Tevfik Özkerbaş, Üyeler: Mehmet Türkmen, Fazlı Tarhan, Hasan Topuz ve Mustafa Balcı.[168] Seçimlerin ardından kongreye son verilmiştir. Akşam saat 18.00'de kongre şerefine CHP tarafından Belediye gazinosunda bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafete hükümet erkânı, delegeler ve Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler katılmıştır. Samimi bir hava içinde geçen ziyafet gece geç vakitte sona ermiştir.[169]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin yedincisi 1947 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Şemi Talay seçilmiştir.[170]

Taşköprü CHP ilçe kongresinin sekizincisi 1949 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu kongre 2 Aralık 1949 Cuma günü yapılmıştır. Kongreye müşahit sıfatıyla il başkanı Tahsin Öziş, kurul üyelerinden Kazım Altıoğlu ve Kemal Nakıpoğlu katılmıştır. Kongre saat 10.00'da ilçe başkanı Şemi Talay tarafından açılmış ve yoklama yapılmıştır. 82 delegeden 72'sinin mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra kongreyi idare etmek için bir reis, bir reis vekili ve kâtiplerin seçimi yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda kongre birinci reisliğine Tahsin Öziş seçilmiştir. Ardından ilçe kurul raporu okunmuş ve heyetçe kabul olunmuştur. Raporda geçen yıl 5.825 olan üye adedinin 6.347'e yükseldiği, ilçede mensucat fabrikasının kurulmakta olduğu, ortaokul açıldığı, fon yardımından içme suyu yapıldığı, elektrik işlerinin ihale edilmekte olduğu ve hükümetin gelecek yıl kendir tohumu ıslahını düzenleyeceği belirtilmiştir. Daha sonra dilek ve hesap komisyonları seçimi yapılmış ve komisyonların işlerini tamamlaması için kongreye bir süre ara verilmiştir. Kongre aranın ardından tekrar toplandıktan sonra hesap ve dilek komisyonlarının raporları okunmuş ve oybirliği ile kabul edilmiştir. Ardından gizli oyla ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Şemi Talay, Tevfik Özkerbaş, Abdullah Küçüker, İsmail Hakkı Tokatlı, Necmettin Tokatlı, Ahmet Altan, Mustafa Balcı, Tahsin Güney ve Haşim Kıvrak. Kongrede son olarak il kongresine gidecek delegelerin seçimi yapılmış ve görüşülecek bir şey kalmadığından kongreye son verilmiştir.[171]

---

[168] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-46.
[169] "*Taşköprü CHP İlçe Kongresi*", **Doğrusöz**, 11 Aralık 1945, Sayı: 895, s. 1.
[170] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[171] "*CHP Taşköprü İlçe Kongresi Dün Yapıldı*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1949, Sayı: 968-282, s. 1.

2.1.1.5 Cumhuriyet Halk Fırkası Küre teşkilâtı

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1930 yılı Aralık ayı sonunda Küre ilçe kongresini yapmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Mehmet Sabri Bey, Üyeler: Halaçoğlu Mehmet, Alioğlu Mesut, Uzun Mehmetoğlu Mustafa ve Cokmanoğlu Mustafa Bey.[172]

Küre CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hilmi Ayrancı, Muhasip: Hasan Kes, Kâtip: Mehmet Özdemir, Üyeler: Emin Özlük ve Mehmet Acar.[173]

Küre CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılı Aralık ayı başında yapılmıştır. Bu kongreye müşahit olarak Halkevi Başkanı Sadık Ecevitli ve il idare heyeti üyesinden Numan Nuh da katılmıştır. Kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir:[174] Başkan: Hasan Kes, Muhasip: Emin Özbek, Kâtip: Abdullah Yıldırım, Üyeler: Mustafa Güllü ve Mustafa Uzuner.[175]

Küre CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Hilmi Ayrancı seçilmiştir.[176]

Küre CHP ilçe kongresinin beşincisi 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hilmi Ayrancı, Muhasip: Hasan Kesoğlu, Kâtip: Mehmet Atalay, Üyeler: Mustafa Uzun ve Kamil Muhzur.[177]

---

[172] "*Kazalarda Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 31 Aralık 1930, Sayı: 2627, s. 1; "*İnebolu ve Küre Teşkilatı*", **Doğruluk**, 29 Aralık 1930, Sayı: 31, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[173] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[174] "*Küre CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[175] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12; "*Küre CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[176] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-122.
[177] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-11.

Küre CHP ilçe kongresinin altıncısı 4 Aralık 1945 Salı günü yapılmıştır.[178] Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hasan Kesoğlu, Muhasip: Mehmet Atalay, Kâtip: Kamil Muhzuroğlu, Üyeler: Mehmet Kahveci ve Tahir Er.[179]

Küre CHP ilçe kongresinin yedincisi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Hasan Kesoğlu seçilmiştir.[180]

Küre CHP ilçe kongresinin sekizincisi 1949 yılı Kasım ayı içerisinde yapılmıştır. Bu kongreye müşahit sıfatıyla il idare heyeti başkanı Tahsin Öziş ve Halkevi Başkanı Muzaffer Esen Beyler de katılmıştır.[181]

2.1.1.6 Cumhuriyet Halk Fırkası Araç teşkilâtı

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1930 yılı Aralık ayı sonunda Araç ilçesine gitmiş ve burada birinci ilçe kongresini yapmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine Belediye Başkanı Adil, Hamit Eflanlızâde Hacı, Karabeyoğlu Kamil ve Halim Beyler seçilmiştir.[182]

Araç CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Adil Acar, Muhasip: İhsan İplikçi, Kâtip: Kamil Kara, Üyeler: Hüsnü Solak, Halim Acar, Hüsnü Kebeli ve Osman Değirmenci.[183]

Araç CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Adil Acar, Muhasip ve Kâtip: Bekir Sıtkı Ertaş, Üyeler: Osman Değirmenci, Hüsnü Solak, Kamil Kara, Cevat Savaşcı ve Abdullah Savaş.[184]

---

[178] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115.
[179] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-44.
[180] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[181] "*CHP İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 29 Kasım 1949, Sayı: 968-281, s. 1.
[182] "*Kazalarda Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 31 Aralık 1930, Sayı: 2627, s. 1; "*İnebolu ve Küre Teşkilatı*", **Doğruluk**, 29 Aralık 1930, Sayı: 31, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[183] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[184] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12.

Araç CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Adil Acar seçilmiştir.[185]

Araç CHP ilçe kongresinin beşincisi 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Adil Acar, Muhasip: Bekir Bölükbaş, Kâtip: Abdullah Savaş, Üyeler: Ahmet İpliker, Lütfi Şen, Cevat Savaşer ve Hüsnü Solak.[186]

Araç CHP ilçe kongresinin altıncısı 23 Kasım 1945 Cuma günü yapılmıştır.[187] Bu kongreye Vali Dr. Mithat Altıok ve vilayet CHP Başkanı Dr. Tevfik Aslan da katılmıştır.[188] Kongrede yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Ali Kütük, Muhasip ve Kâtip: Abdullah İplikci, Üyeler: Adil Acar, Bekir Bölükbaş, Abdullah Savaş, Hüseyin Tabak ve İhsan Ekmekci'dir.[189]

Araç CHP ilçe kongresinin yedincisi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Ali Kütük seçilmiştir.[190]

2.1.1.7 Cumhuriyet Halk Fırkası Tosya teşkilâtı

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1931 yılı Ocak ayı başında Tosya ilçesine gitmiş ve burada birinci ilçe kongresini yapmıştır. Kongrede yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine Belediye Başkanı Rıfat Bey, Boynu Eğrioğlu Osman Bey, Banka Memuru Emin Bey, Sakioğlu Mahmut Bey ve Kalfaoğlu Talat Bey seçilmiştir.[191]

Tosya CHP ilçe kongresinin ikincisi 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Necdet Taner, Muhasip: Hasan Abayın, Kâtip: Talat Kalfaoğlu, Üyeler: Kadir Uslu, Rıfat Urkaya, Osman Boyner ve Ali Yücel'dir.[192]

---

[185] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-122.
[186] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-9.
[187] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.115.
[188] "*CHP İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 23 Kasım 1945, Sayı: 891, s. 1.
[189] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1.45.
[190] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[191] "*Tosya ve Cide Fırka İdare Heyetleri*", **Doğruluk**, 10 Ocak 1931, Sayı: 34, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[192] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.

Tosya CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1940 yılı Aralık ayı başında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir.[193] Başkan: Talat Kalfaoğlu, Muhasip ve Kâtip: Necdet Taner'dir.[194] Üyeler: Kadir Uslu, Haşim Ocaklı, Rıfat Urkaya, Osman Boynueğri ve Hasan Ayayin'dir.[195]

Tosya CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti başkanlığına Talat Kalfaoğlu seçilmiştir.[196]

Tosya CHP ilçe kongresinin beşincisi 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Talat Kalfaoğlu, Muhasip: Necdet Taner, Kâtip: Mustafa Damğacı, Üyeler: Kadir Uslu, Haşim Ocaklı, Hüseyin Boyner ve Ali Yücel'dir.[197]

Tosya CHP ilçe kongresinin altıncısı 10 Aralık 1945 Pazartesi günü yapılmıştır.[198] Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Hasan Boyner, Kâtip: İsmail Sakallı, Muhasip: Haşim Ocaklı, Üyeler: Necdet Taner, Mustafa Damğacı, Talat Kalfaoğlu ve Mehmet Bazlamaççı'dır.[199]

Tosya CHP ilçe kongresinin yedincisi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Hulusi Saka seçilmiştir.[200]

Tosya CHP ilçe kongresinin sekizincisi 14 Kasım 1949 Pazartesi günü yapılmıştır. Bu kongreye Bolu Milletvekili ve CHP Müfettişi Hıfzırrahman Raşit Öymen, il başkanı Tahsin Öziş, Belediye Başkanı Şerafettin Sabirin, Avukat İzzet Okay ve Muzaffer Esen katılmıştır.[201]

---

[193] "*Tosya CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[194] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.12; "*Tosya CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[195] "*Tosya CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[196] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.122.
[197] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-10.
[198] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115.
[199] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-46.
[200] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[201] "*Tosya-Kargı İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 15 Kasım 1949, Sayı: 968-277, s. 1.

2.1.1.8 Cumhuriyet Halk Fırkası Cide teşkilâtı

Erzurum Milletvekili Nafi Atuf ve Kastamonu Milletvekili Refik Bey'den oluşan CHF teşkilat heyeti 1931 yılı Ocak ayı başında Cide ilçesine gitmiş ve burada birinci ilçe kongresini yapmışlardır. Kongrede yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine Faizzâde Murat Bey, Fabrikatör Nurettin Bey, Kolağasıoğlu Fethi Bey, Belediye azalarından Şevket ve Celal Beyler seçilmiştir.[202] 1936 yılında yapılan Cide parti teşkilatı idare heyeti seçimi il yönetim kurulu kongresinde eksik görülmüş ve seçimin yenilenmesi kararlaştırılmıştır. 1936 yılında Cide parti teşkilatı müteşebbis heyet halinde idare edilmekteydi.[203]

Cide CHP ilçe kongresinin ikincisi 1937 yılında yapılmıştır. 1937 yılında Vali Muavini Abdulkadir Keskin'in Cide'ye gitmesi üzerine burada ilçe kongresi toplanmış ve yeni ilçe idare heyetine Sabri Yılmazer, Fethi İmer, Ömer Vehbi (Dişçi), Eczacı İhsan ve İlyas Öztürk (Tüccar) Beyler seçilmiştir.[204]

Cide CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Celal Sukes, Muhasip: Ömer Özer, Kâtip: Şevket Salcı, Üyeler: Hüsnü Şengür, Şaban Ok, Ahmet Gürsoy ve Mustafa Işık'tır.[205]

Cide CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1940 yılı Aralık ayı başında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir.[206] Başkan: Celal Sukes, Muhasip ve Kâtip: Ömer Özer, Üyeler: Halit Genç, Hüsnü Şengür, Nuri Demirci ve Ahmet Gürsoy'dur.[207]

Cide CHP ilçe kongresinin beşincisi 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti başkanlığına Celal Sukes seçilmiştir.[208]

---

[202] "*Tosya ve Cide Fırka İdare Heyetleri*", **Doğruluk**, 10 Ocak 1931, Sayı: 34, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.
[203] "*Cide Parti Teşkilatı*", **Doğrusöz**, 27 Temmuz 1937, Sayı: 20, s. 1.
[204] "*Cide Parti Teşkilatı*", **Doğrusöz**, 27 Temmuz 1937, Sayı: 20, s. 1.
[205] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[206] "*Cide CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[207] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.12; "*Cide CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[208] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.122.

Cide CHP ilçe kongresinin altıncısı 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Celal Sukes, Muhasip ve Kâtip: Ahmet Gürsoy, Üyeler: Halit Genç, Hüsnü Şengür, Şaban Ok, Hikmet Güneş ve Osman Temeller'dir.[209]

Cide CHP ilçe kongresinin yedincisi 28 Kasım 1945 Çarşamba günü yapılmıştır.[210] Bu kongreye Vali Dr. Mithat Altıok, vilayet CHP Başkanı Dr. Tevfik Aslan ve Cide Genel Meclis üyesi ve Dokumacılar Kooperatifi Başkanı Kuddusi Akay da katılmıştır.[211] Kongrede yapılan seçim sonucunda yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Celal Sukes, Muhasip ve Kâtip: Ahmet Gürsoy, Üyeler: Halit Genç, Hasan Şengür, Osman Temeller, Fethi İmer ve Hikmet Güner'dir.[212]

Cide CHP ilçe kongresinin sekizincisi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Halit Genç seçilmiştir.[213]

2.1.1.9 Cumhuriyet Halk Partisi Kargı teşkilâtı

Kargı'nın ilçe olmasına dair kanun 15 Haziran 1936 tarihinde *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.[214] Daha sonrasında CHP Kargı'da ilçe teşkilatı oluşturmuş ve ilk ilçe kongresini 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Talat Bal, Muhasip: İsmail Üstünel, Kâtip: Hüseyin Altuğ, Üyeler: Hamit Yağcı ve Mahir Boyacı'dır.[215]

Kargı CHP ilçe kongresinin ikincisi 1940 yılı Aralık ayı başında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler

---

[209] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1.9.
[210] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.115.
[211] "*Valimiz ve Parti Başkanımız Revir Şantiyesinde Kalmışlar*", **Doğrusöz**, 30 Kasım 1945, Sayı: 893, s. 1; "*CHP Kongresi*", **Doğrusöz**, 30 Kasım 1945, Sayı: 893, s. 1.
[212] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1.44.
[213] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[214] "*Yeniden Dokuz Kaza Teşkiline ve Kadrolarda Bazı Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*", **Resmî Gazete**, 15 Haziran 1936, Sayı: 3330, s. 6640.
[215] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.

seçilmiştir.[216] Başkan: Talat Bal, Muhasip: İsmail Üstünel, Üyeler: Mahir Boyacı, Hüseyin Altuğ ve Hamit Yağcı'dır.[217]

Kargı CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1943 yılında yapılmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti başkanlığına İsmail Üstünel seçilmiştir.[218]

Kargı CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 1944 yılında yapılmıştır. Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: İsmail Üstünel, Muhasip ve Kâtip: Hüseyin Altuğ, Üyeler: Mustafa Akpınar, Mahir Boyacı ve Hamit Yağcı'dır.[219]

Kargı CHP ilçe kongresinin beşincisi 9 Aralık 1945 Pazar günü yapılmıştır.[220] Bu kongrede yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: İsmail Üstünel, Muhasip: Mustafa Akpınar, Kâtip: Hüseyin Altuğ, Üyeler: Hamit Yağcı ve Fazlı Akar'dır.[221]

Kargı CHP ilçe kongresinin altıncısı 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti başkanlığına Mustafa Akpınar seçilmiştir.[222]

Kargı CHP ilçe kongresinin yedincisi 15 Kasım 1949 Salı günü yapılmıştır. Bu kongreye Bolu Milletvekili ve CHP Müfettişi Hıfzırrahman Raşit Öymen, il başkanı Tahsin Öziş, Belediye Başkanı Şerafettin Sabirin, Avukat İzzet Okay ve Muzaffer Esen katılmıştır.[223]

2.1.1.10 Cumhuriyet Halk Partisi Devrekâni teşkilâtı

Devrekâni'nin ilçe olmasına dair kanun 8 Ağustos 1944 tarihinde *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.[224] Devrekâni'nin ilçeye dönüştürülmesinin ardından

---

[216] "*Kargı CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[217] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12; "*Kargı CHP Kaza Heyeti*", **Doğrusöz**, 3 Aralık 1940, Sayı: 360, s. 1.
[218] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.122.
[219] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-10.
[220] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115.
[221] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-45.
[222] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[223] "*Tosya-Kargı İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 15 Kasım 1949, Sayı: 968-277, s. 1.
[224] "*Yeniden 16 kaza teşkiline ve 3656 sayılı kanuna bağlı cetvel ile 1944 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) ve (L) işaretli cetvellerde değişiklik yapılmasına dair kanun*", **Resmî Gazete**, 8 Ağustos 1944, Sayı: 5777, s. 7439-7440.

buradaki parti teşkilatı da yeni oluşturulan ilçe teşkilatına dâhil olmuş ve Devrekâni'de birinci ilçe kongresi 10 Aralık 1944 Pazar günü saat 14.00'te Halkevi odasında yapılmıştır. Bu kongreye Parti Başkanı İzzet Okay, Kaymakam vekili, Sulh Hâkimi ve Mal Müdürü katılmıştır. Kongrede ilk olarak yoklama yapılmış ve çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra oturum açılmıştır. Yapılan seçim sonucunda kongre birinci reisliğine Mehmet Lütfi Özkaragöz ve kâtipliğe Hilmi İpek seçilmiştir. Seçimlerin ardından Parti Başkanı İzzet Okay Devrekâni'de ilk ilçe kongresinin açılması münasebetiyle kısa bir konuşma yapmıştır. Daha sonra hesapları incelemek üzere bir hesap encümeni seçilmiştir. Seydiler, Ulamış ve merkez nahiyesinin dilekleri okunmuş ve yapılan görüşmelerden sonra bu dileklerin bir kısmı kabul edilmiştir. Ruznamede görüşülecek başka bir şey bulunmadığından gizli oyla ilçe idare heyeti ve il kongresine gönderilecek delegelerin seçimi yapılmıştır.[225] Yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Lütfi Özkaragöz, Muhasip: Ahmet Çalça, Kâtip: Hüseyin Karabakal, Üyeler: Mehmet Ali Usta, Mahir Altıkulaç, Hilmi İpek ve Hasan Şen'dir.[226]

Devrekâni CHP ilçe kongresinin ikincisi 6 Aralık 1945 Perşembe günü yapılmıştır.[227] Bu kongrede yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Lütfi Özkaragöz, Muhasip: Mehmet Şen, Kâtip: Kemal Arpacı, Üyeler: Mahir Altıkulaç, Hüseyin Karabakal, Ahmet Çalça ve Ahmet Bayrak'tır.[228]

Devrekâni CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede yeni ilçe idare heyeti başkanlığına Lütfi Küreeminioğlu seçilmiştir.[229] CHP Devrekâni ilçe teşkilatından 1948 yılı Mayıs ayında pek çok kişi istifa etmiştir. Devrekâni Çayırcık köyünden Mehmet Yolasığmaz, Ahmet Güney, Hasan Yolasığmaz, Hüseyin Yolasığmaz, İsmail Kitir, Hüseyin Öztoprak, Mustafa Abdullah, İsmail Kaymakçı, Yunus Abdullah, İsmail Kaynak ve Osman Karaş; Tekke Kızıl Ocağından Rasim

[225] "*Devrekâni Kaza Kongresi Pazar Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1944, Sayı: 809, s. 1.
[226] **BCA**, 490.1.0.0.669.251.1-11; "*Devrekâni Kaza Kongresi Pazar Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1944, Sayı: 809, s. 1.
[227] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115.
[228] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-46.
[229] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.

Ayvaz ve Mehmet Oktay; Kasaplar Ocağından Rıza Sarı ve Hüsnü Beyaz; Şeyhbali Ocağından Yunus Temel istifa etmiş ve Demokrat Parti'ye kayıt olmuştur.[230]

Devrekâni CHP ilçe kongresinin dördüncüsü 4 Aralık 1949 Salı günü Halk Partisi salonunda yapılmıştır. Kongreye müşahit olarak İl İdare Kurulu Başkanı Tahsin Öziş katılmıştır. Devrekâni İlçe Başkanı Lütfi Küreeminioğlu çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra kongreyi açmış ve yoklama yapılmıştır. 65 delegeden 60 küsuru kongreye katıldığı anlaşıldıktan sonra bir reis, bir reis vekili ve iki kâtip seçimi yapılmıştır. Kongre başkanlığına oy birliği ile Tahsin Öziş seçilmiştir. Seçimlerin ardından idare heyetinin çalışma raporu okunmuş ve ittifakla kabul edilmiştir. Bu raporda başarılan işler ve hükümetin bu ilçeyi kalkındırmak için yaptığı yardımlar üzerinde durulmuştur. Dilek ve hesap komisyonları seçimi yapılmış ve bu komisyonların raporlarını hazırlaması için oturuma yarım saat ara verilmiştir. İkinci oturum açıldıktan sonra hesap ve dilek komisyonlarının raporu okunmuş ve ittifakla kabul edilmiştir. Daha sonra gizli oyla idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine Lütfi Küreeminoğlu, Ahmet Bayrak, Hüseyin Karabakal, Mahir Altıkulaç, Ali Yılmaz, Mustafa Sipahi, Naim Ünlü, Hasan Şen ve Ziya Çağlar seçilmiştir. Kongrede son olarak il kongresine gidecek delegelerin seçimi yapılmış ve 9 delege seçildikten sonra oturuma son verilmiştir.[231]

1950 yılı Mart ayı içerisinde Devrekâni'de Kadirbey, Doğu Öncüler ve Hasırlı köylerinden bazı kişiler CHF teşkilatından istifa ederek DP'ye kayıt olmuştur. Devrekâni'de CHP'den istifa eden kişiler şunlardır: Kadirbey köyünden Yunis Altıkulaç, Mehmet Sipahi, Ahmet Altıntaş, Ahmet Sipahi, Hasan Sipahi, Cemal Sipahi, Ahmet Belaç, Kamil Belaç, Yunis Belaç, İsmail Belaç, Mustafa Sipahi, Cemil Sipahi, Mehmet Sipahi, Hüseyin Sipahi, İzzet Altıntaş, Salim Altınbaş, Mahmut Sipahi, Kamil Sipahi ve Şükrü Solak; Doğu Öncüler köyünden Halit Kömürcü, Salim Kömürcü, Mehmet Kömürcü, Mustafa Kömürcü, Mustafa Davarcı, Halit Çiriş, Tevfik Taştan, Mehmet Taştan, Şevket Çiriş, Sadık Küllü, Salim Küllü, Mustafa Bayram, Satı Bayram, Tahir Bideci, Mehmet Demirci, Satı Kömürcü, Hamdi Bideci, Hüseyin

[230] "*Devrekâni'de CHP'sinden İstifalar*", **Dikkat**, 6 Mayıs 1948, Sayı: 111, s. 1-3.
[231] "*Devrekâni CHP Kongresi Samimi Bir Hava İçinde Geçti*", **Doğrusöz**, 6 Aralık 1949, Sayı: 968-283, s. 1-2.

Bayram, Hüseyin Çelik ve Mehmet Kılıç; Hasırlı köyünden Hasanoğlu Salim Küçük'tür.[232]

2.1.1.11 Cumhuriyet Halk Partisi Abana teşkilâtı

Abana'nın ilçe olmasına dair kanun 3 Temmuz 1945 tarihinde *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.[233] Abana'nın ilçe olmasının ardından birinci ilçe kongresi 3 Aralık 1945 Pazartesi günü yapılmıştır.[234] Bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Mustafa Şen, Muhasip: Cemal Arıkan, Veznedar: Sabri Yegen, Kâtip: Fahri Yazgan ve Üye: Kadir Can'dır.[235]

Abana CHP ilçe kongresinin ikincisi 1947 yılında yapılmış ve bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Mehmet Şensoy seçilmiştir.[236]

Abana CHP ilçe kongresinin üçüncüsü 1949 yılı Kasım ayı içerisinde yapılmıştır. Bu kongreye müşahit sıfatıyla İl İdare Heyeti Başkanı Tahsin Öziş ve Halkevi Başkanı Muzaffer Esen de katılmıştır.[237]

2.1.1.12 Cumhuriyet Halk Partisi Azdavay teşkilâtı

Azdavay'ın ilçe olmasına dair kanun 20 Şubat 1946'da *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.[238] Azdavay CHP ilçe kongresinin birincisi 1947 yılında yapılmış ve bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına İsmail Odabaşı seçilmiştir.[239]

2.1.2 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Türkiye Cumhuriyeti'nde 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın (TCF) kurulması ile ilk defa çok partili siyasî hayata geçilmiştir. TCF'nin kuruluş dilekçesinde idare merkezi Ankara Postahane Sokağı 7 numaralı hane olarak

---

[232] "*Devrekâni'de CHP'den İstifa Edenler*", **Mücadele**, 20 Mart 1950, Sayı: 119, s. 1.
[233] "*Yeniden (9) İlçe Kurulmasına Dair Kanun*" **Resmî Gazete**, 3 Temmuz 1945, Sayı: 6047, s. 8994.
[234] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1-115.
[235] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-46.
[236] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.
[237] "*CHP İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 29 Kasım 1949, Sayı: 968-281, s. 1.
[238] "*Yeniden 10 İlçe Kurulması Hakkında Kanun*", **Resmî Gazete**, 20 Şubat 1946, Sayı: 6237, s. 10150.
[239] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.39; **BCA**, 490.10.0.415.1738.1.1.

belirtilmiştir. Fırkanın geçici ilk idare heyeti: Erzincan Milletvekili Sabit Bey, Erzurum Milletvekili Rüşdü Paşa, Fırka Kâtibi Ankara Milletvekili Ali Fuat Paşa, İstanbul Milletvekili Rauf ve Adnan Beyler, Sivas Milletvekili Halis Turgut Bey ve Trabzon Milletvekili Muhtar Bey'den oluşmaktadır.[240]

Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet fırkası olan TCF'nin asıl idare heyeti aşağıdaki isimlerden oluşmaktadır:

Tablo 2.8 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın merkez idare heyeti[241]

Reis	Ankara Milletvekili	Kazım (Karabekir) Paşa
İkinci Reis	İstanbul Milletvekili	Hüseyin Rauf (Orbay) Bey
	İstanbul Milletvekili	Dr. Adnan (Adıvar) Bey
Umûmî Kâtip	Ankara Milletvekili	Ali Fuat (Cebesoy) Paşa
Üyeler	Erzurum Milletvekili	Rüşdü Paşa
	İstanbul Milletvekili	İsmail (Canbolat) Bey
	Erzincan Milletvekili	Sabit (Sağıroğlu) Bey
	Kocaeli (İzmit) Milletvekili	Ahmet Şükrü Bey
	Trabzon Milletvekili	Ahmet Muhtar (Çilli) Bey
	Sivas Milletvekili	Halis Turgut Bey
	Bursa Milletvekili	Necati (Kurtuluş) Bey
	Ordu Milletvekili	Faik (Günday) Bey

TCF'nin kurulmasının ardından şu milletvekilleri de fırkaya üye olmuşlardır: Tokat Milletvekili Bekir Sami (Kunduh) Bey, Gümüşhane Milletvekili Zeki (Kadirbeyoğlu) Bey, Erzurum Milletvekili Halet (Sağıroğlu) Bey, Edirne Milletvekili Cafer Tayyar (Eğilmez) Paşa, Trabzon Milletvekili Rahmi (Eyüboğlu) Bey, Eskişehir Milletvekili Arif Bey, Manisa (Saruhan) Milletvekili Abidin Bey, Ertuğrul Milletvekili Halil (Işık) Bey, İstanbul Milletvekili Refet (Bele) Paşa, Mersin Milletvekili Besim (Özdek) Bey,

[240] Ahmet Yeşil, **Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Teşkilâtlı Muhalefet Hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, Cedit Neşriyat, Ankara 2002, s. 339-340; Selim Gürlevik, "*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*", **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 46; Özgür Güvercin, "*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Türk Siyasal Hayatındaki Yeri*", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 40.

[241] Yeşil, a.g.e, 190-191; Erik Jan Zürcher, **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)**, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 96-97; Güvercin, a.g.e, s. 40-41; Gürlevik, a.g.e, s. 47.

Kastamonu Milletvekili Halit (Akmansü) Bey, Karesi Milletvekili Hulusi (Zarflı) Bey, Bursa Milletvekili Osman Nuri (Özpay) Bey, Dersim Milletvekili Feridun Fikri (Düşünsel) Bey, Karahisar-ı Sahip (Afyon) Milletvekili Hoca Kâmil (Mitas) Efendi ve Ergani Milletvekili İhsan (Hamit Tiğrel) Bey'dir. Böylece fırkanın üye sayısı 29'a yükselmiştir.[242]

TCF Genel Merkezi, 17 Kasım 1924 tarihinde Ankara'da çalışmalarına başlamıştır. Fırka kuruluşunun hemen ardından oldukça başarılı ve hızlı bir şekilde örgütlenmeye başlamıştır. Fırkanın ilk taşra şubesi Urfa'da ve ikinci şubesi Sivas'ta açılmıştır. Fırkanın diğer illerde açılan şubeleri ise şunlardır: Siverek, Ordu, Trabzon, Erzurum, Amasya, İzmir, Karahisarı Sahip (Afyon), Maraş, Sinop ve Samsun'dur. Ayrıca taşra ilçelerinden Of ve Suruç'ta birer şube açmıştır. İstanbul il bazında en çok üyenin ve şubenin olduğu ildir. TCF'nin İstanbul Merkez Şubesine bağlı 12 şubesi vardır.[243]

TCF'nin bu iller dışında kuruluş aşamasında olduğu iller de vardır. Fırkanın Erzincan, İzmit, Mersin, Adana, Mardin ve Kastamonu'da geçici idare heyetleri belirlenmiş ve kuruluş için resmî başvuruları yapılmıştır. Şube açmak için fırka programı ve nizamnâmesi talebine Bolu, Düzce, Gümüşhane, Çanakkale, Hopa, Tekirdağ ve Uşak gibi illerde cevap verilmiştir.[244]

TCF'nin kurulmasının ardından CHF Meclis Grubu toplantısında Başvekil İsmet Paşa sertlik yanlısı bir politika izleyerek sıkıyönetim önerisinde bulunmuş ve bu önerisi reddedilmiştir. İsmet Paşa 21 Kasım 1924 tarihinde parti içindeki itirazlar sonucu sağlık problemlerini bahane ederek istifa etmek zorunda kalmıştır. Ertesi gün İsmet Paşa'ya göre daha ılımlı bir mizaca sahip olan Fethi (Okyar) Başvekil olmuş ve yeni kabineyi kurmuştur.[245]

Doğudaki Şeyh Sait isyanı 13 Şubat 1925'te Bingöl'ün Genç ilçesi Piran köyünde başlamış ve kısa süre içerisinde Doğu ve Güneydoğu illerine yayılmıştır.[246] Bu isyan

---

[242] Mete Tunçay, **T.C.'nde Tek Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)**, Cem Yayınevi, İstanbul 1989, s. 108-109.
[243] Yeşil, a.g.e, s. 241-245.
[244] Yeşil, a.g.e, s. 244-245.
[245] Tunçay, a.g.e, s. 105-106; Esat Öz, **Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım**, Gündoğan Yayınları, Ankara 1992, s. 94; Demirel, a.g.e, s. 73.
[246] Öz, a.g.e, s. 94; Demirel, a.g.e, s. 75.

halifeliği yeniden getirmek, dini ve şeriatı korumak ve kurtarmak gibi sloganlarla başlamış olduğundan, hem dinî hem de etnik yönü bulunan bir ayaklanmadır.[247] Cumhuriyet rejimine karşı ciddi bir tehdit oluşturan bu isyana karşı Fethi Bey'in aldığı ılımlı önlemler yetersiz bulunarak eleştirilmiştir. Fethi Bey Hükümeti CHF Meclis Grubu'nda güvensizlik oyu almış ve 2 Mart 1925'te istifa etmiştir. Bunun üzerine yeni hükümeti isyanın sert tedbirler ile bastırılması gerektiğini düşünen İsmet Paşa kurmuştur. Yeni hükümet 4 Mart 1925'te Meclis'ten güvenoyu almıştır.[248]

Yeni hükümet isyanın bastırılması için TBMM'den Takrir-i Sükûn Kanunu'nu çıkarmış ve biri Ankara'da, diğeri isyan bölgesinde olmak üzere iki İstiklâl Mahkemesi kurmuştur. Böylece geniş yetkilere sahip olan hükümet, Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanarak ilk olarak muhalif gazeteleri kapatmış ve birçok gazeteciyi tutuklamıştır. İsyan Mayıs ayı sonunda tamamen bastırılmış, Şeyh Sait ve adamları tutuklanarak idam edilmiştir. TCF, yaklaşık altı buçuk aya yakın bir süre faaliyette bulunduktan sonra Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak, 3 Haziran 1925'te hükümet kararı ile kapatılmıştır.[249] TCF'nin kapatılması ile Türkiye'de çok partili siyasî hayat sona ermiş, Takrir-i Sükûn Kanunu ile otoriter bir yönetim kurulmuş, tüm siyasal muhalefet ve basın büyük ölçüde susturulmuştur.[250]

2.1.2.1 Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Tosya teşkilâtı

TCF'nin Kastamonu'da Tosya ilçesi dışında şubesi açıldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. TCF'nin kurulmasının ardından Kastamonu CHF Milletvekili Halit (Akmansü) Bey, CHF'den istifa ederek TCF'ye katılmıştır. TCF'nin üyeleri arasında Kastamonu'dan sadece Halit (Akmansü) Bey bulunmaktadır.[251]

Kastamonu'nun Tosya ilçesinde 1925 yılı Şubat ayı içerisinde bazı kişiler TCF şubesi açmak için hükümete beyanname vermiştir. TCF Tosya'da 1925 yılı Şubat ayı içerisinde heyet idaresini tesis etmiş ve ona yakın üye de kayıt etmiştir.[252] Tosya'da

[247] Öz, a.g.e, s. 94.
[248] Tunçay v.d., a.g.e, s. 100.
[249] Demirel, a.g.e, s. 75-77; Tunçay vd., a.g.e, s. 100-101.
[250] Tunçay vd., a.g.e, s. 102; Zürcher, a.g.e, s. 123.
[251] Zürcher, a.g.e, 82; Tunçay, a.g.e, s. 109.
[252] "*Tosya'daki Terakkiperver Fırkası*", **Açıksöz**, Sayı: 1357, 4 Mayıs 1925, s. 2.

fırka teşkilatını Ocaklızâde Haşim Efendi oluşturmuştur. Fırkanın faal üyeleri Müftüzâde Mahir Efendi ve İmamzâde Rıza Efendi'dir.[253]

Fırkanın bir diğer üyesi ise Küçük Osmanzâde Reşad Efendi'dir. *Açıksöz* gazetesi 4 Mayıs 1925 tarihli baskısında TCF Tosya şubesinin bütün üyeleri istifa ettiği için bu şubenin tamamen dağıldığını bildirmiştir. TCF Tosya şubesi dağılmasının ardından, Cemiyetler Kanunu gereğince nizamname ve şubenin mührünü iade etmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin ardından eski fırka üyelerinden Küçük Osmanzâde Reşad Efendi, artık fırka şubesi ile hiçbir alâkasının kalmadığını *Açıksöz* gazetesinde yayımlanan şu yazı ile bildirmiştir:

"Tosya'da teşkil eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası heyet-i idaresi inhilâl ettiğinden, mezkûr fırka ile fi mabad hiçbir alâkam kalmadığını tavzihen muteber gazetenizde neşrini rica eylerim efendim.

29-4-1925

Tosya'dan Küçük Osmanzâde Reşad"[254]

2.1.3 Serbest Cumhuriyet Fırkası

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde ikinci defa çok partili siyasî hayata Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) 12 Ağustos 1930'da kurulmasıyla geçilmiştir. SCF, Paris büyükelçiliğinden yurda dönüşünden sonra Ali Fethi Okyar tarafından Mustafa Kemal Paşa'nın önerisi ve onayıyla kurulmuştur.[255] TCF'den sonra Cumhuriyet tarihinin ikinci muhalif siyasî fırkası olarak kurulan SCF'nin Merkez İdare Heyeti üyeleri şunlardır:

Tablo 2.9 Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın idare heyeti[256]

1 Reis: Gümüşhane Milletvekili Ali Fethi (Okyar) Bey

[253] Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 538-539.
[254] "*Tosya'daki Terakkiperver Fırkası*", **Açıksöz**, Sayı: 1357, 4 Mayıs 1925, s. 2.
[255] A. Fethi Okyar, **Serbest Cumhuriyet Fırkası Hatıraları**, Örgün Yayınevi, İstanbul 2017, s. 16.
[256] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-1; Cemil Koçak, **Belgelerle İktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası**, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 512.

2 Kâtibi Umûmî: Kütahya Milletvekili Mehmet Nuri (Conker) Bey
3 Üyeler: Erzurum Milletvekili Tahsin (Uzer) Bey
İstanbul Milletvekili Ali Haydar (Yuluğ) Bey
Ankara Milletvekili Talât (Sönmez) Bey
Bilecik Milletvekili Râsim (Öztekin) Bey
İzmit Milletvekili İbrahim (Tolon) Bey
Şebinkarahisar Milletvekili Mehmet Emin (Yurdakul) Bey
Elazığ Milletvekili Nâki (Yücekök) Bey
Sinop Milletvekili Refik İsmâil (Kakmacı) Bey
İstanbul Milletvekili Süreyyâ (İlmen) Paşa
Kars Milletvekili Ağaoğlu Ahmet Bey (Ahmet Ağaoğlu)
Aydın Milletvekili Dr. Reşit Gâlip Bey
Niğde Milletvekili Ali Gâlip (Yenen) Bey
Bursa Milletvekili Senih (Hızıroğlu) Bey

SCF'nin kuruluş kadrosunda görev alan ve CHF'den ayrılarak bu fırkaya katılan milletvekillerinin iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki Mustafa Kemal Paşa'nın SCF'ye katılmasını istediği milletvekilleri ya silah arkadaşı, ya güvenini kazanmış ya da yakın dostu kişilerdir. İkincisi ise SCF'ye katılan milletvekillerinin hepsinin İsmet Paşa Hükümetinin uygulamalarına karşı olmasıdır.[257]

SCF, 11 maddelik programında cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik esaslarına bağlı olduğunu, ekonomide liberalizmi savunduğunu, yabancı sermayenin ülkeye girmesinin özendirilmesini, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasını, vergilerin düşürülmesini, tek dereceli seçim sistemine geçilmesini, ekonomik yaşamda sürekli devlet müdahalesine karşı olduklarını ve temel hak ve özgürlüklerin herkes için geçerli olmasını vurgulamışlardır.[258]

SCF, ilk aşamada genel merkez çalışmalarını İstanbul'da Karaköy'de Nazlı Han'da yürütmüştür. 13 Eylül 1930'da ise fırka genel merkezini Taksim'de kiraladıkları Kalmis Apartmanı'nın birinci katına taşımıştır. Fırka 21 Ağustos 1930'da üye kaydı

[257] Çetin Yetkin, **Atatürk'ün Başarısız Demokrasi Devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası,** Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997, s. 71-72.
[258] Yetkin, a.g.e, s. 260.

yapmaya başlamıştır. Üye kaydı "*Laik bir Cumhuriyetçi ve milliyetçi sıfat ve kanaatiyle SCF'nin programını benimsedim ve bu programın husûl bulmasına rey ve fikrimle çalışacağımı taahhüt ederim*" yazılı belgenin imzalanmasından sonra alınmıştır.[259]

SCF örgütü, fırka kurucuları ve milletvekillerinin vazifelendirdiği veya uygun gördüğü kişiler tarafından kurulmuştur. Fırka örgütlenmede genellikle kıyı bölgeleri ve buralara yakın yörelerde başarılı olmuş ve kısa sürede 63 ilin 37'sinde örgütlenmiştir. Kadınlar bu fırkaya oldukça ilgi göstermişler ve fırka çalışmalarına aktif olarak katılmışlardır.[260]

SCF'nin kısa süre içinde oldukça ilgi ve destek kazanması CHF yönetimini kaygılandırmıştır. 1930 yılının Ekim ayında yapılan belediye seçimlerine katılan SCF, beklenenin üzerinde başarılı sonuçlar almış ve sadece Samsun'da seçimi kazanmıştır. Ali Fethi (Okyar) Bey SCF'nin iktidara ancak Mustafa Kemal Paşa ile çatışarak gelinebileceğini anlamış ve bu durumun çok ağır sonuçlar doğuracağı düşüncesi ile 17 Kasım 1930'da Dâhiliye Vekâleti'ne yazdığı bir dilekçe ile fırkanın feshedildiğini bildirmiştir.[261]

2.1.3.1 Serbest Cumhuriyet Fırkası Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı

SCF Reisi Fethi (Okyar) Bey, Kastamonu vilayet teşkilatını kurması için Avukat İzzet (Okay) Bey'i görevlendirmiştir.[262] Avukat İzzet Bey, SCF Reisi Fethi Bey'e 25 Ağustos 1930 tarihinde SCF'nin Kastamonu vilayet merkezinde teşkilatlanmaya başladığına dair bir telgraf çekmiştir. Fethi Bey, Avukat İzzet Bey'e cevap olarak 27 Ağustos 1930'da aşağıdaki telgrafı çekmiştir.

"Avukat İzzet Bey

Kastamonu

[259] Yetkin, a.g.e, s. 112-113.
[260] Yetkin, a.g.e, s. 112-113.
[261] Okyar, a.g.e, s. 18-19; Tunçay vd., a.g.e, s. 108.
[262] "*Serbest Cumhuriyet Fırkası Vilayetimizde Teşekkül Ediyor*", **Açıksöz**, 25 Ağustos 1930, Sayı: 2589, s. 1.

> Muvafakat cevabını aldım. Teşkilata başlamış olmanızdan ve gösterilen faaliyetten dolayı teşekkür ederim. Diğer kazalarda da teşkilata başlayınız.
>
> Fırkamızın faaliyetine Gazi Hazretleri bizzat müsaade ettiğinden aleyhteki propagandalara ehemmiyet vermeyerek fırkanın prensipleri dâhilinde yüksek maksada doğru serbestçe ve emniyetle yürüyünüz efendim.
>
> Ali Fethi"[263]

SCF'nin Kastamonu vilayet idare heyeti; Ballıkzâde Muhsin (Ballık), Açıksöz gazetesi sahibi Hüsnü (Açıksöz), Yazıcızâde Tevfik ve Hacı İsmailzâde Mehmet Beylerden oluşmaktadır. SCF'nin Kastamonu'daki merkezi Açıksöz matbaasının üst katında bulunuyordu.[264]

SCF'nin kabul edilen yasasına göre Kastamonu vilayet idare heyetinin dokuz kişi olması kararlaştırılmıştır.[265] Başlangıçta beş kişi olan vilayet idare heyetine Koçoğlu Hamdi, Karagözâde Osman Bey, Malikizâde Recep Bey ve Ford Acentesi Müdürü Refik Beylerin de ilâve edilmesi ile heyet üye sayısı dokuza ulaşmıştır. SCF'nin merkez ilçe idare heyeti şu kişilerden oluşmaktadır: Başkan: Emir Efendizâde Eşref Bey, Üyeler: Ali Çavuşzâde Gökmen Bey, ZihnizâdeYusuf Ziya Bey, Çerkezzâde Hacı Emin Efendi ve Emekli Kaymakam Kani Bey'dir.[266]

Kastamonu'da SCF, 30 Ağustos 1930 tarihinden itibaren üye kaydına başlamıştır. O gün üye olarak kayıt olmak için bekleyen pek çok vatandaş fırka merkezine gelerek taahhüt varakalarını imzalamıştır. Üye kaydının ilk günü 300 adet taahhüt varakası dağıtılmış ve bunlar imza edilerek getirilmiştir. Fırkaya 30 Ağustos günü iki kadın da kaydedilmiştir. Bu kadınlar M. Altı Parmakoğlu Mustafa Bey'in eşi Zehra Hanım ve Müezzinzâde Mehmet Ziya Efendi'nin eşi Saide Hanım'dır.[267] 8 Eylül 1930 tarihine gelindiğinde Kastamonu merkezde SCF'ye 700'den fazla üye kaydedilmiştir.[268]

Kastamonu'da SCF'nin teşkilatlanmasıyla pek çok CHF üyesi SCF'ye katılmış ve bu durum CHF teşkilatındaki dengeleri bozmuştur. Özellikle belediye seçimleri sırasında

---

[263] "*Fethi Bey Efendi'nin Bir Telgrafı*", **Açıksöz**, 27 Ağustos 1930, Sayı: 2590, s.1.
[264] "*Serbest Cumhuriyet Fırkası Vilayetimizde Teşekkül Ediyor*", **Açıksöz**, 25 Ağustos 1930, Sayı: 2589, s. 1.
[265] "*SCF Fırka Heyeti*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.
[266] "*SCF Vilayet ve Kaza Heyetleri*", **Açıksöz,** 27 Eylül 1930, Sayı: 2602, s. 2.
[267] "*Vilayetimizde SCF Teşkilatı Bitiyor*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.
[268] "*SCF*", **Açıksöz**, 8 Eylül 1930, Sayı: 2594, s. 2.

bu ayrılıkların yarattığı boşluğu, CHF yönetimi daha fazla hissetmiştir. Kastamonu'da SCF'ye yoğun katılımın olması nedeniyle iktidara muhalif *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde "*Kastamonu'da düştü*" şeklinde haber yapılmıştır. SCF'ye göre, fırkaya bu kadar fazla katılımın olmasının sebebi, SCF'nin statükocu bir yapıda değil, değişimin ve dönüşümün taraftarı bir fırka olmasından kaynaklanmaktadır.[269]

Bu dönemde Kastamonu'da vergilerin ağırlığı, Ziraat Bankası'nın vermiş olduğu kredilerden çiftçilerin yeterince yararlanamaması, yolların ve okulların yetersizliği, icra dairelerinin iş görmemesi ve adliye teşkilatının yetersizliğinden dolayı mahkemelerin uzun sürmesi halkın şikâyetçi olduğu konuların başında gelmektedir.[270] Bir diğer şikâyet konusu ise köy kâtipleri, orman yangın koruyucuları, imam ve muhtarların ücretlerinin halktan alınmasıdır.[271] Halk üzerindeki bu ağır yükümlülükler CHF yönetimine karşı bir muhalefetin oluşmasına sebep olmuştur. SCF'nin özellikle vergileri hafifletme konusundaki vaatleri, Kastamonu'da SCF tabanının oluşmasında oldukça etkili olmuştur.[272]

Kastamonu Milletvekili Refik Ilgaz ve Erzurum Milletvekili Nafi Atuf Kansu 12 Aralık 1930'da Kastamonu ile ilgili hazırlamış oldukları raporu CHF Genel Sekreterliği'ne göndermiştir. Bu raporda Kastamonu halkının CHF'ye bağlı olduğu, fakat SCF'nin Kastamonu ve ilçelerinde teşkilatlanması ile CHF'de bazı sarsıntılar oluştuğu ve 1930 yılında yapılan belediye seçiminde de iki fırka arasında epeyce mücadelelerin yaşandığı belirtilmiştir.[273] Kastamonu'da CHF mensuplarından bazı kişilerin fırkalarından ayrılarak SCF'ye katılma nedenleri raporda şu şekilde açıklanmıştır:

> "Kanaatime göre, bu ayrılış, ayrılanlar hesabına hiçbir zihniyet farkını ifade etmemektedir. Ayrılanların mühim kısmı, bütün mücadele senelerinde, fırkamızın (CHF'nin) şimdiki mensupları ile birlikte, aynı maksat için çalışmış zatlardır. Son zamanlara kadar fırkamıza (CHF'ye) nispetlerini muhafaza etmiş olan bu zatlar, Serbest Cumhuriyet Fırkası çıkınca, şahsi iğbirarlarına mağlup olarak, fırkamızdan (CHF'den) ayrılmak hatasında bulunmuşlardır.

---

[269] Mehmet Çaparlar, "*Serbest Cumhuriyet Fırkası Kastamonu Teşkilatı ve 1930 Belediye Seçimleri*", **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 54, s. 433.
[270] Çaparlar, *a.g.m*, s. 434.
[271] Koçak, a.g.e, s. 426.
[272] Çaparlar, *a.g.m*, s. 434.
[273] Koçak, a.g.e, s. 423-426.

> Kastamonu'da (ve) Küre'de bu zatların hemen hepsi, tekrar fırkamıza (CHF'ye) avdet etmişler ve yeniden kayıt edilmişlerdir. Taşköprü'de ve Daday'da ayrılmış olanlardan da fırkamıza (CHF'ye) faydalı olacak anasır tekrar (üye) edinmiştir.
>
> Ayrılanların kısa görüşleri ve dar düşünceleri bir hata olmakla beraber, vilayetlerdeki teşkilatımızda faal bir vazife deruhte etmiş bulunan arkadaşlarımızın daha geniş bir ihata ve toplayış kudreti ile çalışmaları lüzumu da tezahür etmektedir. Bu iğbirarların tahlili cidden müşküldür. Olgun adamların akıl ve hayaline asla yanaşmayacak kadar pek sabit sebeplerden tutunuz da, herhangi bir intihapta namzet gösterilmemekten yahut şu veya işinin fırka (CHF) delaletiyle halledilmemiş olmasından doğmuş dargınlıklar vardır. Bazı yerlerdeki müşahedelerimize göre, bu dargınlıkların devamına mahalli idare heyetlerimizde bulunmuş arkadaşlarımızın idaresizliği sebebiyet vermiştir. Prensip ve zihniyet farkından ileri gelmeyen bu nevi dargınlıklara mahal vermemek ve hele uzamasına meydan bırakmamak, mahallerinde fırka (CHF) teşkilatını idare edenlerin ehemmiyetli bir vazifesi olarak lazımdır."[274]

Bu rapora göre Kastamonu'da CHF teşkilatındaki kişilerin fırkadan ayrılarak SCF'ye katılma nedenleri arasında şahsî çıkarlar, şahsî çıkarlarını fırka aracılığıyla elde edememiş kişilerin kırgınlığı ve kızgınlığı ve mahallî idare heyetinde bulunmuş kişilerin idaresizliği bulunmaktadır. Raporda ayrıca CHF'den ayrılmaların zihniyet farkından kaynaklanmadığı belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen sebepler dışında CHF içerisinde parti içi demokrasinin henüz yerleşmemiş olması da SCF'ye geçişlerde etkili olmuştur. CHF içerisindeki seçimlerde fırka yönetim kademelerindeki önde gelenler seçimleri kontrol etmiş ve fırkaya gönül veren şahısların seçilmesini engellemişlerdir. Bu durumdan rahatsız olan fırka mensupları eleştirilerini yüksek sesle dile getirmişlerdir.[275]

2.1.3.2 Serbest Cumhuriyet Fırkası Küre teşkilâtı

SCF'nin Küre teşkilatını kurması için eski Belediye Başkanı Ayrancızâde Hilmi Efendi görevlendirilmiştir. SCF'nin Küre ilçe teşkilatı, 27 Ağustos 1930 tarihinde kurulmuştur.[276] SCF Küre idare heyeti: Reis: Ayrancızâde Hilmi Efendi,[277] Üyeler:

---

[274] Koçak, a.g.e, s. 423-424.
[275] Çaparlar, *a.g.m*, s. 434.
[276] "*Kürede Fırka Şubesi Teşekkül Etti*", **Açıksöz**, 27 Ağustos 1930, Sayı: 2590, s. 1.
[277] CHF istihbarat raporuna göre; İkinci TBMM döneminde CHF'den milletvekili seçilmesine yasal bir engel olmadığı halde muhalif olarak aday olduğunu açıklamış ve mazeret göstererek adaylıktan istifa etmiştir. 1924 yılında CHF vilayet mutemedi Hüsnü Bey tarafından Küre CHF idare heyeti teşkil edildiği zaman Küre CHF mutemet vekili tayin edilmiş fakat vazifesi ile hiç alakadar olmadığı anlaşılınca bu görevden alınmış ve üyeliğe getirilmiştir. Şimdiye kadar bulunmuş olduğu bütün kurumlarda şahsi emeller peşinde koşmuştur. Tayyare Cemiyeti için toplanan yardım paralarını da suistimal eden zorba bir kişidir. SCF idare heyetine dâhil ettiği kimseler de kendi isteklerine uygun ve seciyesiz kimselerdir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.139; Koçak, a.g.e, s. 535-536).

Kesoğlu Mehmet Efendi,[278] Kurada Mahmutoğlu Mustafa Efendi,[279] Şahbazoğlu Emin Efendi,[280] İsmail Hocaoğlu Raşit Efendi[281] ve Güllüoğlu Mustafa Efendi'den oluşturulmuştur.[282]

1930 yılında CHF, ülke içinde SCF teşkilatının kurulduğu illerde SCF idare heyeti üyeleri, kurucuları ve üyeleri hakkında istihbarat raporları tutturmuştur. Kastamonu'da istihbarat raporları tutulan iller arasındadır. CHF istihbarat raporlarına genel olarak baktığımızda Küre ilçe teşkilatında yer alan kişiler arasında SCF'ye katılmadan önce CHF'de görev alan kişilerin olduğu görülmüştür. Yeni fırkaya daha büyük fayda ve mevki elde etmek için katılanlar da olmuştur. Bunun yanı sıra bulunmuş oldukları görevlerde suiistimallerde bulunanlar, cinayetle yargılananlar, memuriyetten atılanlar, güvenilmez ve zorba kişilerin de fırka içerisinde yer aldığı görülmüştür.[283]

2.1.3.3 Serbest Cumhuriyet Fırkası Araç teşkilâtı

SCF Araç ilçe teşkilatı, 3 Eylül 1930 tarihinde tamamlanmış ve faaliyetlerine başlamıştır.[284] SCF Araç idare heyeti Reis: Hacı Mustafazâde İhsan Efendi,[285] Üyeler: Molla Süleymanoğlu Cemal Efendi,[286] Büyük Mehmetoğlu Tevfik Efendi,[287]

[278] CHF istihbarat raporlarına göre; Esnaftır. Şimdiye kadar siyasete karışmamış ve akrabalarının ısrarı üzerine yeni fırkaya katılmıştır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.139; Koçak, a.g.e, s. 536).
[279] CHF istihbarat raporlarına göre; ilçe maliye tahsildarı iken sui hal ve zimmetine para geçirdiği için işten çıkartılmıştır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.139; Koçak, a.g.e, s. 536).
[280] CHF istihbarat raporlarına göre; İnebolu Mal Müdürlüğü'nde iken hırsızlık yaptığı için tutuklanmıştır. Küre merkezinde kaydı olmadığı halde daha önce istifa eden bir üyenin yerine üye kayıt edilmiştir. CHF ve yönetimine karşı muhalif olan bu kişi muhitte yeterince tanınmamıştır. Ahlak düşkünü ve zorba birisidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.140; Koçak, a.g.e, s. 536).
[281] CHF istihbarat raporlarına göre; Meclisi Umumi ve Halk Fırkası idare heyeti üyesidir. Yeni fırka açılınca Halk Fırkası'ndan istifa ederek ayrılmıştır. Ayrancı Hilmi Efendi'nin tesiri ile yeni fırkaya daha büyük fayda ve mevki elde etmek için geçmiştir. Kendi menfaatinden başka bir şey düşünmeyen bir şahıstır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.140; Koçak, a.g.e, s. 536).
[282] CHF istihbarat raporlarına göre; Orman muhafaza memuru iken sürekli suiistimalde bulunması ve sicilinden dolayı bir daha memuriyette istihdam edilmemek üzere işten çıkartılmış ve cinayetle yargılanmaktadır. Kötü ahlaklı ve dik başlı birisidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-140; Koçak, a.g.e, s. 536).
[283] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.139-140; Koçak, a.g.e, s. 535-536.
[284] "*Araç Heyeti*", **Açıksöz**, 3 Eylül 1930, Sayı: 2592, s. 1.
[285] CHF istihbarat raporuna göre; Ticaretle meşguldür. Hem Belediye hem Meclisi Umûmi üyeliğinde bulunmuştur (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).
[286] CHF istihbarat raporlarına göre; Orman mesaha memuru iken hakkında yapılan suçlamalardan dolayı işten çıkarılmıştır. Ferit Paşa kabinesi zamanında ilçede Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'ni kurmuş bir Arnavut'tur. Güvenilmez ve karaktersiz bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).
[287] CHF istihbarat raporlarına göre; ilçe mahkemesinde başkâtip iken bir sene evvel istifa edip dava vekili olmuştur. Güvenilir bir kişi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).

Hamzaoğlu Emekli Yüzbaşı Mehmet Efendi,[288] Kütükoğlu Ali Efendi[289] ve Topcuoğlu Şükrü Efendi'den oluşturulmuştur.[290]

CHF istihbarat raporlarına göre Araç SCF ilçe idare heyeti üyelerinden ikisi eskiden Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na üye olmuştur. Bir kişi Arnavut'tur. Diğer üyelerden ikisi bakkal, ikisi de dava vekilidir. Araç ilçe teşkilatı üyeleri arasında CHF kökenli kişiler bulunmamaktadır. Ayrıca raporda fırka üyelerinin tamamının seciyesiz kişilerden oluştuğu belirtilerek, halk nazarında bu kişiler itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır.[291]

2.1.3.4 Serbest Cumhuriyet Fırkası Tosya teşkilâtı

Tosya'da SCF teşkilatı, CHF idare heyeti üyeliğinden istifa etmiş olan dava vekili Faik Efendi'nin başkanlığında, 3 Eylül 1930 tarihinde kurulmuştur.[292] SCF Tosya idare heyeti Reis: Hacı Faik Efendi,[293] Üyeler: Ağacıkzâde Hasan Efendi,[294] Müftüzâde Mahir Efendi,[295] İmamzâde Rıza Efendi,[296] Keçezâde Akif Efendi,[297] Hasan Beyzâde

[288] CHF istihbarat raporlarına göre; Bakkaldır. Muhafazakâr, yenilik ve gelişmeye karşıdır. Seciyesiz bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).
[289] CHF istihbarat raporlarına göre; Bulunduğu kasabada bakkallık ve yazıcılıkla uğraşmaktadır. Sahtekârlıkla bir emeklinin maaşını aldığından dolayı maliyece hakkında soruşturma yapılmıştır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).
[290] CHF istihbarat raporlarına göre; Dava vekilidir. 1919 yılında Ferit Paşa Hükümeti zamanında Cide'de Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'ni kuranlar arasındadır. Namussuz ve güvenilmez bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537).
[291] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-141; Koçak, a.g.e, s. 537.
[292] "*SCF Tosya'da da Teşkilat Yapıldı*", **Açıksöz**, 3 Eylül 1930, Sayı: 2592, s. 1.
[293] CHF istihbarat raporlarına göre; Ispartalı olup askerlik dolayısıyla Tosya'ya gelmiş ve askerlik sonrasında memleketine gitmeyerek Tosya'ya yerleşmiştir. 73 yaşında mutaassıp bir ihtiyardır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Tosya'da şubesini kurmuştur. Sadrazam Kamil Paşa'ya birçok kez dilekçe göndermiş ve meşrutiyet yönetimi aleyhinde var gücüyle çalışmıştır. Milli Mücadeleye karşıt olup İngiliz mandacılığını savunmuştur. Müdafaayı Hukuk Cemiyeti aleyhinde bilfiil cephe almıştır. Şapka inkılabını benimsememiş ve o dönem belediye başkanı olmasına rağmen sırf şapka giymemek için belediye başkanlığından istifa etmiştir. Yeni harflere isyan etmiş ve Türkçe okuyup yazmayı öğrenmek istememiştir. Her devirde muhalefet safında önemli bir rol oynamıştır. Eşkıyaya yataklık eden, menfaatçi ve irtica yanlısı bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-142-144; Koçak, a.g.e, s. 537-538).
[294] CHF istihbarat raporuna göre; yeniliklere karşıdır. Mutatabbiblik yapmaktadır. CHF aleyhinde çalışmalarda bulunmuştur. Hacı Faik Efendi'nin birinci derecede yakınıdır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 537-538).
[295] CHF istihbarat raporuna göre; Ağa Şabanoğlu lakabıyla tanınmaktadır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın faal üyelerinden birisidir. Müftü zade unvanını dini bir taassubun tesiri ile altında kullanmaktadır. SCF'nin bir gün kendi düşündüğü şekilde, dini bir irtica kuvveti olarak başa geçeceği beklentisiyle bu fırkaya geçmiştir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 538).
[296] CHF istihbarat raporuna göre; Terakkiperver Fırkası'nın faal üyelerindendir. İhtiyat zabitlerinden olup mevki düşkünü bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 538).
[297] CHF istihbarat raporlarına göre; Ocaklı zadelerin akrabalarından olup emekli alaylı bir zabittir. Bencil, memlekette nüfuz ve mevkii sahibi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 538).

Ali Bey,[298] Konyalızâde Ali Efendi,[299] Kuyucuzâde Abdülkadir Efendi,[300] Ocaklızâde Haşim Efendi[301] ve Şeyhzâde Abdülkadir Efendi'den oluşturulmuştur.[302]

CHF istihbarat raporlarına genel olarak baktığımızda Tosya ilçesi SCF idare heyeti üyelerinin birçoğunun irticaî düşüncelere sahip, eski düzen yanlısı ve inkılâplara karşıt kimseler olduğu görülmektedir. Mevki ve makam sahibi olmak isteyenler, fırsatçı ve şahsî emelleri peşinde koşanların birçoğu SCF çatısı altında bir araya gelmişler ve birlikte hareket etmişlerdir. Tosya SCF teşkilat üyeleri içerisinde özellikle Hacı Faik Efendi'nin Cumhuriyete, inkılâplara ve millî mücadeleye aleyhtar bir kişi olduğu görülmektedir.[303]

2.1.3.5 Serbest Cumhuriyet Fırkası Cide teşkilâtı

SCF, Cide idare heyetini kurması için CHF heyetinden Hüsnü Bey görevlendirilmiştir.[304] SCF Cide idare heyeti fırka mümessili Hacı Sofuoğlu Hüsnü Efendi,[305] Üyeler; Kara Ahmetoğlu Hasan Efendi,[306] Memişoğlu Bey,[307] Ahmetoğlu

[298] CHF istihbarat raporlarına göre; Başlangıçta Halk Fırkası heyetine dâhil olan bu kişi Hacı Faik Efendi'nin şahsi husumet ve kızgınlığı yüzünden bu fırkadan çıkarılmış olmasına rağmen SCF kurulunca Hacı Faik Efendi ile birleşmiştir. Memlekette bir mevki ve nüfuzu yoktur (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 538).

[299] CHF istihbarat raporlarına göre; Memleketinde mesleksiz ve meşrepsiz bir kişi olarak tanınmıştır. Ocaklızâdeler ve Hacı Faik Efendi'nin aleyhtarı iken SCF çatısı altında bu kişilerle birleşmiştir. Mevkii sahibi birisi değildir yoktur (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 538-539).

[300] CHF istihbarat raporlarına göre; Riyakâr, dalkavuk ve mutaassıp bir kişidir. Çevresine irticai fikirleri ile zarar veren bu kişinin memlekette bir saygınlığı yoktur (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 539).

[301] CHF istihbarat raporlarına göre; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuş ve muhalefet safında yer alarak bir yerlere gelmeye çalışmıştır. Türk Ocağı'na Terakkiperver ruhu aşılamak için katılmış ve ocağın kapatılmasına sebebiyet vermiştir. Çeltik fabrikasında görev verilmiş ama birçok suiistimalde bulunduğu için işten çıkartılmış ve hakkında soruşturma açılmıştır. Emniyeti suistimal maddesinden de hakkında soruşturma yapılmaktadır. SCF kurulmadan önce Hacı Faik Efendi'ye karşıt birisidir. İyi niyetli bir kişi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 539).

[302] CHF istihbarat raporlarına göre; İnkılap aleyhtarı ve İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan Hoca Reşad'ın akrabası olması ve medrese eğitimi alması ve şeriye kâtipliğinde çalışması nedeniyle bu kişinin de irticai düşüncelere sahip olduğu fikri uyandırmıştır. Belediye iken sırf bu düşünce ve inkılap aleyhinde konuşmalar yapmasından dolayı ikinci seçimde çıkarılmıştır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-143; Koçak, a.g.e, s. 539).

[303] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.142-144; Koçak, a.g.e, s. 537-539.

[304] "*Vilayetimizde SCF Teşkilatı Bitiyor*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.

[305] Hakkında tutulan CHF istihbarat raporlarına göre; Aslen Erzurumlu olup seneler önce Cide'ye yerleşmiştir. Manifatura ticareti ile uğraşmaktadır. Oldukça servet sahibidir. (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539)

[306] CHF istihbarat raporlarına göre; bu kişi meclisi umumi vilayet üyesidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539).

[307] CHF istihbarat raporlarına göre; aslen İstanbul'un Kasımpaşa nahiyesindendir. Bundan 20-30 sene önce Bursa'da memur olan biraderinin sayesinde Cide'ye gelip bir süre yorgancılık yaptıktan sonra ticarete atılmıştır. Tüccardır. Servet sahibi ve iyi ahlaklı birisidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539).

İlyas Efendi,[308] Süleymanoğlu Mehmet Efendi[309] ve Çerkes Hasan Ağaoğlu Şaban Bey'den oluşturulmuştur.[310]

CHF istihbarat raporlarına göre Cide ilçesi SCF idare heyeti üyelerinin bir kısmı farklı şehirlerden gelip Cide'ye yerleşmiş ve SCF teşkilatı içerisinde yer almışlardır. Üyelerin çoğunluğu ticaretle uğraşmakta olup, zengin kişilerdir. Ayrıca üyelerin herhangi bir siyasî geçmişinin olmaması da dikkat çekmektedir.[311]

2.1.3.6 Serbest Cumhuriyet Fırkası İnebolu teşkilâtı

İnebolu SCF idare heyeti teşkilatını kurması için, Avukat Arif Bey görevlendirilmiştir. Fırka ilçe teşkilatı 15 Eylül 1930 tarihinde kurulmuştur.[312] SCF İnebolu idare heyeti şu kişilerden oluşmaktadır: Reis: Avukat Arif Bey,[313] Üyeler; Avukat İsmail Hakkı Bey,[314] *Güzel İnebolu* ve *Seyyah* gazeteleri mesul müdürü Rıdvanzâde Mehmet Hilmi Efendi[315] ve Terzi Hacı Dervişoğlu Ziya Bey'dir.[316]

İnebolu SCF idare heyeti teşkilatı hakkında CHF istihbarat raporlarında verilen bilgilere genel olarak baktığımızda, üyelerin siyasî tecrübeleri oldukça zayıftır. Raporda ayrıca teşkilat üyelerinin mevki ve nüfuz sahibi olmadığı belirtilmiştir. Teşkilat üyeleri arasında kimisi terzi, kimisi gazete müdürü, kimisi de elmacılıkla uğraşmakta olup, çeşitli meslek gruplarından kişiler bulunmaktadır.[317]

---

[308] CHF istihbarat raporlarına göre; Cide'nin Abdülkadir köyündendir. Kasabada ikamet etmektedir. Manifaturacılık yapmaktadır. Basit ve sıradan birisidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539).

[309] CHF istihbarat raporlarına göre; aslen Sipahi köyündendir. Daha önce zabıt kâtipliği ve çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Ticaretle meşguldür (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539).

[310] CHF istihbarat raporlarına göre; Babası muhacir olarak Cide'ye gelip yerleşmiştir. 35 yaşlarında olan Şaban Efendi aslen Abazade'dir. Aydın vapuru acenteliği yaptığı gibi bazen kereste ticareti de yapmaktadır. Sade fikirli bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-145; Koçak, a.g.e, s. 539).

[311] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.145; Koçak, a.g.e, s. 539.

[312] "*SCF İnebolu Teşkilatı*", **Açıksöz**, 15 Eylül 1930, Sayı: 2597, s. 1.

[313] CHP istihbarat raporuna göre; iyi bir karaktere sahip değildir. Emekli memurdur. Erkân-ı Harbiye'den Liva Galip Paşa'nın babasıdır. Titiz bir kişidir. Oğullarının yardımı ile geçinmektedir. Toplumsal hayatta makam sahibi birisi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-151; Koçak, a.g.e, s. 539).

[314] Hakkında tutulan istihbarat raporlarına göre; Toplumsal hayatta makam sahibi birisi değildir. CHF idaresinden memnun değildir. Nüfuz sahibi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-151; Koçak, a.g.e, s. 539).

[315] Hakkında tutulan istihbarat raporlarına göre; Medrese tahsili görmüştür. İyi karaktere sahip değildir. Elmacılıkla meşguldür. Toplumsal hayatta bir makam sahibi değildir. Fırsatçı bir kişidir. Pek kuvvete tabidir bilgisine yer verilmiştir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-151; Koçak, a.g.e, s. 540).

[316] Hakkında tutulan istihbarat raporlarına göre; toplum içinde makam sahibi birisi değildir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-151; Koçak, a.g.e, s. 540).

[317] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-151; Koçak, a.g.e, s. 539-540.

2.1.3.7 Serbest Cumhuriyet Fırkası Daday teşkilâtı

Daday SCF teşkilatını kurması için, umûmî meclis üyesinden Hacı İsmailzâde Mustafa Bey görevlendirilmiştir. Fırka teşkilatı 31 Ağustos 1930 tarihinde kurulmuş ve siyasî faaliyetlerine başlamıştır.[318] SCF Daday idare heyeti şu kişilerden oluşmaktadır: Reis: İnciğez karyesinden Hacı İsmailzâde Mustafa Bey, Üyeler; Kelebek Mahallesi'nden Salim Efendizâde Nami Bey, Kastamonu Ayrancılar Mahallesi'nden Fahrettin Efendizâde İhsan Bey, Daday'ın Merkez Mahallesi'nden Gürcüzâde Şükrü Bey, Daday'ın Merkez Mahallesi'nden Recep Beyzâde Satıh Efendi, Boyalılar karyesinden Arzuhalci Sancaktarzâde Tevfik Efendi ve Kelebek Mahallesinden Deli Mehmetzâde Mahmut Efendi'dir.[319]

CHF istihbarat raporlarında, Daday ilçesi SCF idare heyeti üyelerinden Sancaktarzâde Tevfik Efendi'nin aşağılık birisi olduğu, Delizâde Mahmut Efendi'nin basit fikirli olduğu ve diğer üyelerin hepsinin karakter sahibi olmadığı belirtilmiştir.[320] Kastamonu merkez ve ilçelerinde SCF teşkilatı ile ilgili tutulan CHF istihbarat raporları arasında en kısa rapor Daday SCF idare heyeti için hazırlanan rapordur. Bu raporda kişiler hakkında detaylı bilgi verilmemiş ve muhalif fırkaya katılan kişilerin tamamı kötü lanse edilmiştir.[321]

2.1.3.8 Serbest Cumhuriyet Fırkası Taşköprü teşkilâtı

SCF Taşköprü teşkilatı 31 Eylül 1930 tarihinde kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Taşköprü'de SCF teşkilatını kurması için, Taşköprülü Avukat Hamdi Bey görevlendirilmiştir.[322] SCF Taşköprü ilçe idare heyeti şu kişilerden oluşmaktadır: Reis: Avukat Hacı Mahmutzâde Hamdi Bey,[323] üyeler; Karakaşzâde Abdullah Bey, Arzuhalci Müftüzâde Arif Efendi, Avukat Kadızâde Kadri Efendi, Bakkal

---

[318] "*Vilayetimizde SCF Teşkilatı Bitiyor*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.
[319] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-152; Koçak, a.g.e, s. 540; "*Vilayetimizde SCF Teşkilatı Bitiyor*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.
[320] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-152; Koçak, a.g.e, s. 540.
[321] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.152; Koçak, a.g.e, s. 540.
[322] "*Vilayetimizde SCF Teşkilatı Bitiyor*", **Açıksöz**, 31 Ağustos 1930, Sayı: 2591, s. 1.
[323] Hakkında tutulan CHF istihbarat raporlarına göre; Birçok Adliye makamında çalışan Hamdi Bey, en son Abana sulh hâkimliğinden kendi isteği ile istifa etmiştir. Tahsili ortadır. Şimdiye kadar kurulan herhangi bir siyasi fırkaya katılmamıştır. İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası zamanında her iki fırkaya da dâhil olmamış ve her ikisine de karşıdır. Bencil ve kararsız bir kişidir (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.150).

Mütevellizâde Mehmet Efendi, Rençber Hacı Ömerzâde Zühtü Efendi,[324] Dava Vekili Hacı Mahmutzâde Şemsi Ruhi Efendi[325] ve Bakkal Kurşuncuzâde Mahir Efendi'dir.[326]

CHF istihbarat raporlarında, SCF Taşköprü ilçe teşkilatı üyelerinden Karakaşzâde Abdullah Bey, Kurşuncuzâde Mahir Efendi, Müftüzâde Arif Efendi, Kadızâde Kadri Efendi ve Mütevellizâde Mehmet Efendi hakkında meslekleri dışında herhangi bir bilgi verilmemiştir. CHF hazırlamış olduğu istihbarat raporlarında Taşköprü SCF üyelerini Milli Mücadeleye taraftar olmama, hırsız, ahlaken zayıf ve bencil kişiler olmakla suçlamış ve halk nazarında bu kişileri itibarsızlaştırmaya çalışmıştır.[327]

SCF Taşköprü ilçesi nahiye ocak üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Hacı Tataroğlu Zühtü Efendi (Terzi), Tabakoğlu Hakkı Efendi (Bakkal), Müftüoğlu Abdürrahim Efendi (Çiftçi), Ocak Reisi: Ankaralıoğlu Halil Efendi (Bakkal), Ocak Reisi: Yeyenoğlu Ali Efendi (Askeriyeden emekli), Üyeler; Yüzbaşıoğlu Ali Rıza Efendi (Seyyar işçi), Zuhurioğlu Osman Efendi (Yazıcı), Mataracıoğlu Süleyman (Yazıcı) ve Akocaoğlu Celil Efendi (Terzi)'dir.[328]

2.1.4 Demokrat Parti

Demokrat Parti, CHP'den istifa eden ve ihraç edilen milletvekillerinin bir araya gelmesi ile Celal Bayar'ın öncülüğünde 7 Ocak 1946'da kurulmuştur.[329] CHP'ye muhalif milletvekilleri tarafından kurulan partinin kuruluş yeri ve merkezi Ankara Yenişehir'deki Antalya Milletvekili Cemal Tunca'nın apartman dairesidir.[330] Partinin kurucuları ve ilk Genel İdare Kurulu üyeleri şunlardır:

Tablo 2.10 Demokrat Parti ilk genel idare kurulu[331]

---

[324] Hakkında tutulan CHF istihbarat raporlarına göre; Daha önce belediye reisliğinde bulunmuştur. Tayyare Cemiyeti'nde zimmetine para geçirdiği tespit edilince hakkında soruşturma açılmıştır. Ahlaken düşkün ve serseri ruhludur (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.153).
[325] Hakkında tutulan CHF istihbarat raporlarına göre; Milli Mücadele zamanında muhalefet olmakla suçlanmış ve Heyeti Mahsusa kararı ile devlet hizmetlerinde istihdam olunmamasına karar verilmiştir. Taşköprü'de fırkanın faal üyesi olup seçim propaganda teşkilatını idare eden kişiler arasındadır (**BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.150).
[326] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.153.
[327] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1.150-153.
[328] **BCA**, 490.1.0.0/435.1804.1-154; Koçak, a.g.e, s. 541.
[329] Mahmut Goloğlu, **Milli Şef Dönemi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, 432-448.
[330] Osman Akandere, **Milli Şef Dönemi**, İz Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 419.
[331] Tunaya, a.g.e, s. 646.

Başkan:		Celal Bayar
Üyeler:	Kars Milletvekili	Prof. Dr. Fuad Köprülü
	İçel Milletvekili	Refik Koraltan
	Aydın Milletvekili	Adnan Menderes

Demokrat Parti kurulduktan sonra partinin ismi halk arasında "Demir Kırat" olarak yayılmıştır.[332] *Vatan* gazetesi, Demokrat Parti'yi kuruluşundan itibaren desteklemiş ve parti üyeleri bu gazetede yazılar yazarak propaganda yapmışlardır. Ayrıca *Vatan* gazetesinin başyazarı ve sahibi olan Ahmet Emin Yalman'da kendisini, partinin kurucularından birisi olarak görmüştür.[333]

DP kurulmasının ardından ülke genelinde hızlıca teşkilatlanmaya başlamış ve Haziran 1946'ya kadar 63 vilayetin pek çoğunda örgütlenmiştir. CHP ise yeni kurulan muhalefet partisinin ülke genelinde hızla yayılmasından rahatsızlık duymuş ve Ekim 1946'da yapılması gereken yerel seçimleri Mayıs 1946'ya, Şubat 1947'de yapılması gereken milletvekili seçimlerini Temmuz 1946'ya almıştır.[334] Böylece iktidar, muhalefet partisinin seçimler öncesinde tam olarak teşkilatlanmasının ve seçimler için gereken hazırlıkları yapmasının önüne geçmiştir.

Buna rağmen DP, 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçimlere katılmış ve seçimlerde "*Yeter söz milletindir*" adlı meşhur sloganı kullanmıştır.[335] Bu seçim Türkiye'de çok partili ve tek dereceli olarak yapılan ilk genel seçimdir. DP, katılmış olduğu bu ilk seçimde, yeteri kadar hazırlanma imkânı bulamamış olmasına rağmen, 66 milletvekili kazanmayı başarmıştır.[336] DP'nin ikinci katıldığı seçim 14 Mayıs 1950 genel

[332] Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, Cilt: 2, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s. 445; Barış Alp, "*Demokrat Parti (DP)'nin Muhalefet, İktidar ve Çöküş Yılları (1946-1960)*", **Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 14; Serkan Gaytancıoğlu, "*Demokrat Parti İktidarı ve Vatan Cephesi*", **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2011, s. 22.
[333] Akandere, a.g.e, s. 409.
[334] Şerif Demir, **Türk Tarihinde Adnan Menderes**, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s. 90-95.
[335] Alp, a.g.e, s. 24-26.
[336] Enis Şahin, Bilal Tunç, "*Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasî Mücadelesi (1945-1947)"*, **Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2015, s. 46-48.

seçimleridir. Parti dört yıllık bir muhalefet döneminden sonra bu seçimi kazanarak, iktidara gelmiş ve 27 Mayıs 1960 askerî müdahalesine kadar iktidarda kalmıştır.[337]

2.1.4.1 Demokrat Parti Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı

Kastamonu'da Demokrat Parti, 1946 yılı Mart ayı içerisinde kurulmuştur. Parti müteşebbis heyeti Hayri Tosunoğlu (Avukat), Şefik Işık (Emekli Kaymakam), Burhan Zülfi Çelebi (Lastik Tamirhane Sahibi), Doktor Celal Ferdi (Eski Sağlık Müdürü), Aziz Üçok (Avukat), Münip Yalaz (Birlik Muhabiri ve Müteahhit) ve İhsan Kamer (Emekli Yüzbaşı)'den oluşmaktadır.[338] Demokrat Parti ilçe müteşebbis heyeti başkanı Burhan Zülfi Çelebi, 1946 yılı Ekim ayı içerisinde partiden istifa etmiştir.[339]

Demokrat Parti Kastamonu'da kurulduktan sonra partiye ilgi her geçen gün artmış ve CHP'den de pek çok kişi istifa ederek DP'ye kayıt ve kabullerini istemişlerdir. CHP'den istifa eden Ziya Darende (Tüccar), Halim Küçüker (Tüccar), İhsan Kavuklu (Tüccar), İbrahim İmamvekili (Tüccar), Ahmet Maliki (Tüccar), Said Bildik (Kunduracı), İhsan Ecevit (Tüccar), Hasip Yılanlıoğlu (Çiftçi), Tevfik Saldır (Tüccar), Abidin Atak (Tüccar), Ahmet Yaman (Çiftçi), Mehmet Okumuş (Bakkal), Hasan Nazlıoğlu (Tüccar), Niyazi Sarıoğlu (Tuhafiyeci), Kadir Üstüntepe (Cihan Lokantası Sahibi), Hilmi Kapucuoğlu (Çiftçi) ve Hüseyin Arpacıoğlu (Çiftçi) 15 Ekim 1947'de DP'ye kayıt olmuşlardır.[340] Ayrıca Emekli Korgeneral Galip Deniz de 1948 yılı Nisan ayında DP'ye kayıt olmuştur.[341]

DP'nin 20 Haziran 1949 Pazartesi günü Ankara'da toplanacak olan büyük kongresine katılmak için Kastamonu'dan şu kişiler seçilmiştir. Kastamonu merkezden: Sait Kantarel, Hayri Tosunoğlu, Osman Oktay, Şükrü Tanyeli, Sabri Yılmazer, Burhan Zülfüçelebi ve Ahmet Keskin; İnebolu'dan: Ali Gözlük, Doktor Fahri Keçeci, Şakir Karagöz ve Ahmet Çakır; Devrekâni'den: Muzaffer Mühto, Kazım Özbakır, Mehmet Ali Ustaoğlu; Araç'tan: Hamdi Savaşçı, Daim Acarlı ve Şevket Avcı; Daday'dan:

---

[337] Yusuf Ziya Keskin, "*27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası'nın Türk Devlet Teşkilatı ile Siyaset Hayatına Etkileri*", **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Doktora Tezi, 2011, s. 18-43.
[338] "*Şehrimizde Demokrat Parti Kuruldu*", **Doğrusöz**, 29 Mart 1946, Sayı: 920, s. 1.
[339] "*Kastamonu Demokrat Parti Başkanlığından*", **Doğrusöz**, 23 Ekim 1946, Sayı: 968-5, s. 1.
[340] "*Demokrat Partiye Kayıtlar Devam Ediyor*", **Dikkat**, 20 Ekim 1947, Sayı: 55, s. 1.
[341] "*Emekli Korgeneral Galip Deniz Demokrat Parti'ye Girdi*", **Dikkat**, 22 Nisan 1948, Sayı: 107, s. 1-3.

Mehmet Kanat, Hüsnü Bostancı ve Fuat Tüfekci; Abana'dan: Kazım Özcan ve Fahri Altan; Taşköprü'den Hasan Eryılmaz, Abdullah Çırak ve Mehmet Abay; Kargı'dan Ahmet Oğuz; Küre'den: Hilmi Ayrancı; Tosya'dan: Mehmet Pamukcu ve Salahattin Yücel.[342]

2.1.4.2 Demokrat Parti Cide teşkilâtı

DP Cide ilçe teşkilatı, 30 Nisan 1946'da kurulmuştur. *Dikkat* gazetesi, 1 Mayıs 1947 tarihli baskısında DP ilçe teşkilatının kuruluş yıl dönümünün kutlandığını ve parti müteşebbis ve idare heyetinin büyük bir azimle çalıştığını bildirmiştir.[343]

2.1.4.3 Demokrat Parti Küre teşkilâtı

DP Küre ilçe teşkilatı, 3 Mayıs 1946'da kurulmuştur. *Dikkat* gazetesi, 1 Mayıs 1947 tarihli baskısında DP ilçe teşkilatının kuruluş yıldönümünün kutlandığını ve ilçe müteşebbis heyeti ve idare heyetinin iyi bir şekilde çalıştığını belirtmiştir.[344]

2.1.4.4 Demokrat Parti Abana teşkilâtı

DP Abana ilçe teşkilatı, 7 Mayıs 1946'da kurulmuştur.[345] 1 Aralık 1947 tarihine gelindiğinde DP, Abana'da ocak, bucak ve ilçe kongrelerini bitirmiştir. DP Abana ilçe kongresinde yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyeti başkanlığına Hamdi Savuksu, asıl üyeliklere; Salih Hilmi Özalp, Kemal Can, Kazım Özcan ve Rıza Akın, yedek üyeliklere; Mehmet Güzel ve Mustafa Tığlı, il kongresi delegeliğine Salih Hilmi Özalp seçilmiştir.[346]

2.1.4.5 Demokrat Parti Kargı teşkilâtı

DP Kargı ilçe teşkilatı, Avukat Şevki Gündüzalp'in başkanlığında 1947 yılı Ağustos ayı içerisinde kurulmuştur. DP Kargı müteşebbis heyeti: Şevki Gündüzalp (Avukat), Sabit Sözen (Dava Vekili), Mustafa Uz (Tüccar), Mustafa Şahinkaya (Tüccar),

---

342 "*Demokrat Parti'nin Büyük Kongresi*", **Dikkat**, 15 Haziran 1949, Sayı: 199, s. 1.
343 "*Demokrat Parti Cide-Küre Teşkilatı Yıldönümü*", **Dikkat**, 1 Mayıs 1947, Sayı: 7, s. 2.
344 "*Demokrat Parti Cide-Küre Teşkilatı Yıldönümü*", **Dikkat**, 1 Mayıs 1947, Sayı: 7, s. 2.
345 "*Demokrat Parti Abana İlçe Teşkilatı*", **Dikkat**, 8 Mayıs 1947, Sayı: 9, s. 1.
346 "*Demokrat Parti Abana İlçesi Kongrelerini Bitirdi*", **Dikkat**, 1 Aralık 1947, Sayı: 65, s. 3.

Mustafa Dingil (Tüccar), Naim Eke (Kahveci), Hasan Boya (Bez Boyacısı) ve Ahmet Oğuz (Marangoz Ustası)'dan oluşmaktadır.[347]

DP Kargı'da birinci ilçe kongresini, 1948 yılı Ocak ayı içerisinde yapmıştır. Kongrede ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve seçim sonucunda ilçe idare heyeti başkanlığına Avukat Şevki Gündüzalp, il kongresine delege olarak Mustafa Uz, Şevki Gündüzalp ve Mustafa Dingil seçilmiştir.[348]

2.1.4.6 Demokrat Parti İnebolu teşkilâtı

DP İnebolu'da, 1947 yılı Aralık ayı sonunda ilçe kongresini yapmış ve bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Ali Gözlük; asıl üyeliklere: Motorcular Cemiyeti Reisi Ali Gözlük, Sait Ali İşeri, Mehmet Ali Başaran, Ahmet Çakır ve Mehmet Altıkulaç; yedek üyeliklere: Ömer Çakır, Mehmet Öztürk, Ali Çilesiz, Hilmi Küçükoğlu ve Emrullah Çelebi; il kongresine delege olarak Ali Gözlük ve Hilmi Küçükoğlu seçilmiştir.[349]

2.1.4.7 Demokrat Parti Daday teşkilâtı

DP, Daday'da 1947 yılında teşkilatlanmasını tamamlayarak kurulmuştur.[350] DP Daday birinci ilçe kongresi, 1947 yılı Aralık ayı içerisinde yapılmış ve bu kongrede ilçe idare heyeti başkanlığına Mehmet Kanat; asıl üyeliklere: Ahmet Tiryaki, Hüseyin Yılmaz, Muhittin Kütahyalı, Tahir Han, Daim Acarlı ve Mehmet Çilingir; yedek üyeliklere: Ali Özcan, Mustafa Köten, Mehmet Erol, Hasan Tümer ve Hasan Çetin seçilmiştir.[351]

2.1.4.8 Demokrat Parti Tosya teşkilâtı

DP Tosya'da, 1947 yılında birinci ilçe kongresini yapmış ve bu kongrede ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: eski başkan fabrikatör Ali Fuat Uçar; asıl üyeler: Mustafa Konuk, Kemal Çağlı, Mehmet Pamukcu ve Selahaddin Yücel; yedek

---

[347] "*Demokrat Parti Kargı'da Kuruldu*", **Dikkat**, 14 Ağustos 1947, Sayı: 37, s. 1.
[348] "*Demokrat Parti Kargı İlçe Kongresi Bitti*", **Dikkat**, 12 Ocak 1948, Sayı: 77, s. 2.
[349] "*İnebolu İlçesi Yeni İdare Heyeti*", **Dikkat**, 25 Aralık 1947, Sayı:72, s. 2.
[350] "*Daday Heyeti de Geldi*", **Dikkat**, 7 Temmuz 1947, Sayı: 26, s. 2.
[351] "*Demokrat Parti Daday İlçesi Kongrelerini Bitirdi*", **Dikkat**, 11 Aralık 1947, s. 1.

üyeler: Mehmet Kalaycı, Ali Durulmak, Kemal Bekdaş, Mehmet Rasim Eser ve Mehmet Güllü'dür. İl kongresine delege olarak Ali Fuat Uçar ve Mehmet Pamukcu seçilmiştir.[352]

2.1.4.9 Demokrat Parti Devrekâni teşkilâtı

DP Devrekâni birinci ilçe kongresi, 4 Ocak 1948 Pazar günü yapılmıştır. Kongreye ocak ve bucak kongrelerinden seçilen delegeler ve dinleyiciler katılmıştır. Kongre ilçe başkanı Muzaffer Ali Mühto'nun bir konuşması ile açılmıştır. Ardından geçen yılın raporu okunmuş ve hesaplar incelenmiştir. Yeni ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yapılan seçim sonucunda ilçe idare heyeti başkanlığına Muzaffer Ali Mühto, ikinci başkanlığa Numan Mütevelli, kâtip ve muhasipliğe Kemal Arpacı ve Mehmet Ali Usta, asıl üyeliklere Şevket Sipahi, Kazım Özbakır ve İbrahim Küçük seçilmiştir. İl kongresine delege olarak Muzaffer Ali Mühto, Kemal Arpacı, Numan Mütevelli, Mehmet Ali Usta, Şevket Sipahi, Kazım Özbakır ve Kamil Sönmez seçilmiştir. Ardından kongreye son verilmiştir.[353]

2.1.4.10 Demokrat Parti Taşköprü teşkilâtı

DP Taşköprü birinci ilçe kongresi, 1948 yılı Aralık ayı içerisinde yapılmıştır. Kongre ilçe başkanı Abdullah Çırak'ın başkanlığı altında açılmış ve yapılan gizli seçimle kongre başkanlığına Emin Yavuz, ikinci başkanlığa Hüseyin Bayar ve kâtipliğe Abidin Orul seçilmiştir. Parti başkanı bir yıllık çalışmalarını izah ettikten sonra delegelerden söz isteyenlere söz verilmiştir. Ardından ilçe idare heyeti ve il kongresi delege seçimleri yapılmıştır. Yapılan gizli seçim neticesinde ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Asıl üyeler: Abdullah Çırak, Abidin Orul, Emin Yavuz, Hüseyin Bayar, Hüseyin Eryılmaz, Eşref Sevim ve Ziya Erbaşkan; yedek üyeler: Rasim Delibey, Ömer Tanyal, Hakkı Tuncay, Mustafa Uğur, Abdurrahman Güngör, Mustafa İncesulu ve Hasan Günaydın'dır.[354]

---

[352] "*Demokrat Parti Tosya İlçesi Kongrelerini Bitirdi*", **Dikkat**, 8 Aralık 1947, Sayı: 67, s. 1-2.
[353] "*Demokrat Parti Devrekâni İlçesi Kongresi Bitti*", **Dikkat**, 8 Ocak 1948, Sayı: 76, s. 1-2.
[354] "*Demokrat Parti Taşköprü Kongresi Yapıldı*", **Dikkat**, 6 Aralık 1948, Sayı: 168, s. 1.

2.1.5 Millet Partisi

12 Temmuz Beyannamesinin ardından Demokrat Parti içerisinde meydana gelen bölünmeler sonrasında çok sayıda milletvekili ya partiden istifa etmiş ya da ihraç edilmiştir. DP'den istifa eden ve ihraç edilen bir kısım milletvekilleri bir araya gelerek 20 Temmuz 1948 tarihinde Millet Partisi'ni (MP) kurmuşlardır.[355] 19 Temmuz 1948'de Ankara Valiliği'ne verilen yeni partinin kuruluş dilekçesi şu şekildedir:

> "Ankara Valiliğine
>
> Aşağıda isim, soyadları, meslek, adres ve imzaları bulunan biz takdim ediciler "Müessesler" (Millet Partisi) adıyla siyasi bir parti kurduk. Müessesler, İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak'ı Partiye fahri başkan seçmişlerdir. Partinin program ve tüzüğünden ikişer nüsha ilişik olarak sunulmuştur. Muktazi ilmühaberin verilmesini ve iş bu dilekçe ve ilişiklerinin cemiyetler kanununun 4 üncü maddesi gereğince İçişleri Bakanlığına gönderilmesini saygılarımızla dileriz.
>
> 19 Temmuz 1948
>
> 16 kuruşluk pul ve imza
>
> Partinin kanuni merkezi
>
> Yenişehir-Ankara
>
> Kurucular:
>
> 1.Mareşal Fevzi Çakmak İstanbul Milletvekili Çankaya Sokak No.8
> 2.Enis Akaygen İstanbul Milletvekili Sanatoryum Sokak No.4 Yakacık
> 3.Hikmet Bayur Selanik Caddesi No.72 Yenişehir-Ankara
> 4.Kenan Öner Prof. Avukat Vali Konağı Caddesi Yüce Apartman No. 9
> 5.Dr. Mustafa Kentli- Ankara Caddesi No.334 İzmir
> 6.Osman Bölükbaşı Çiftçi-Kuşdili Mahallesi No. 20 Kırşehir
> 7.Osman Nuri Köni İstanbul Milletvekili Karanfil Sokak No.32 Ankara
> 8.General Sadık Aldoğan Afyonkarahisar Milletvekili Serçe Sokak No. 26 Yenişehir-Ankara"[356]

MP'nin kurucuları arasında Mareşal Fevzi Çakmak, Hikmet Bayur ve Osman Bölükbaşı gibi önemli siyasi şahsiyetlerin yer almıştır. MP'nin ilk genel yürütme kurulu aşağıdaki isimlerden oluşmaktadır.

---

[355] Mehmet Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)**, Tekin Yayınevi, İstanbul 1991, s. 176-177.

[356] Şenol Zümrüt, "*Mareşal Fevzi Çakmak'ın Siyasal Kişiliği ve Millet Partisi*", **Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s. 104-105.

Tablo 2.11 Millet Partisi ilk genel yürütme kurulu[357]

1-Fahri Başkan	Mareşal Fevzi Çakmak
2-Genel Başkan	Hikmet Bayur
3-Genel Başkan Vekili	Osman Nuri Köni
4-Genel Sekreter	Dr. Mustafa Kentli
5-Diğer Üyeler	Enver Kök
	Suphi Batur
	Yusuf Kemal Tengirşenk
6-Sonradan Katılanlar	Ahmet Tahtakılıç
	Hasan Dinçer
	Ahmet Oğuz
	Şahin Lâçin
	Reşat Aydınlı

Millet Partisi'nin yayın organı Ankara'da yayınlanan "*Kudret*" gazetesidir. "*Yeni Sabah*" gazetesi de bir dönem partiyi desteklemiştir.[358] 5 Temmuz 1949 tarihinde Meclis'teki Afyon'da kurulan Öz Demokratlar Partisi ile Müstakil Demokratlar Grubu da daha sonra MP'ye katılmışlardır.[359] Bu katılımlar ile MP'nin TBMM'deki sandalye sayısı 23'e yükselmiştir. Ayrıca bu gelişme, MP'nin teşkilatlanmasında oldukça etkili olmuş ve parti 1950 seçimlerine kadar Kastamonu dâhil 22 ilde teşkilatlanmasını tamamlamıştır. MP, 22 ilde aday göstererek ilk defa 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine katılmış ve bu seçimde, yalnız Kırşehir'den Osman Bölükbaşı'nı milletvekili çıkarabilmiştir.[360]

MP, 1950 seçimlerinde istenilen başarıyı elde edememiş ve bir süre sonra da parti içerisinde bölünmeler başlamıştır. MP, Ankara Sulh Ceza Mahkemesi kararıyla Cemiyetler Kanununun 33. maddesi gereğince 8 Temmuz 1953'te geçici olarak, 27 Ocak 1954'te kesin olarak kapatılmıştır. Parti kapatma kararında partinin kuruluş ve programındaki 7., 12., ve 13 üncü maddelerin taşıdığı mana ve maksat yönünde

[357] Tunaya, a.g.e, s. 712; Adnan Ferruh *"Yakın Tarihimizde Millet Partisi Olgusu (1948-1977)"*, **Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 10.
[358] Murat Bal, "*Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş Sürecinde Parti Kapatmaları ve Millet Partisi Örneği*", **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 79.
[359] Kabasakal, a.g.e, s. 177-178; Zümrüt, a.g.e, s. 151.
[360] Pancaroğlu, a.g.e, s. 18-26.

tarikat din ve mezhep esaslarına dayanan ve gayesini saklayan dernekler durumunda bulunduğu için kapatıldığı belirtilmiştir.[361] Ayrıca, MP Türkiye'de mahkeme kararı ile kapatılan ilk parti olmuştur.[362]

2.1.5.1 Millet Partisi Kastamonu vilayet merkezi teşkilâtı

Kastamonu'da Millet Partisi 18 Ekim 1948 Pazartesi günü kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır. Partinin merkez binası Sadık Paşa Konağı'dır. Millet Partisi'nin Müteşebbis Yürütme Kurulu Üyeleri: İmadi Melekoğlu (Çiftçi), Halim Küçüker (Tüccar), Rıza Keskin (Çiftçi), Salim Esen (Çiftçi), Şükrü Uğurlu (Çiftçi), İbrahim İmamvekili (Tüccar) ve Baha Ataoğuz (Tüccar)'dan oluşmaktadır.[363]

Parti kurulduktan sonra müteşebbis yürütme kurulu heyeti tarafından görev taksimi yapılmıştır. Teşekkül eden il idare kurulu heyeti şu isimlerden oluşmaktadır: Başkan: Şükrü Uğurlu, Başkanvekili: Halim Küçüker, Kâtip: Baha Ataoğuz, Muhasip: İbrahim İmamvekili, Üyeler: Rıza Keskin, Salim Esen ve İmadi Melekoğlu'dur.[364]

Kastamonu'da Millet Partisi il idare heyetinin kurulmasının ardından merkez ilçe idare heyeti de kurulmuştur. Merkez ilçe idare heyeti; Başkan: Sabri Keskin (Avukat stajyeri), Başkan vekili: Ali Nazlı (Tüccar), Kâtip: Kemal Arpacıoğlu (Çiftçi ve Yazıcı), Muhasip: İhsan Kavuklu (Tüccar), Üye: Hasip İnözü (Çiftçi)'nden oluşmaktadır.[365]

Millet Partisi Kastamonu Merkez ilçesi teşkilatı zamanla genişlemiştir. Kuzyaka bucağı ile bu bucağa bağlı kurulan ocaklar şu şekildedir: Kuzyaka Bucağı: Başkan Hasan Altan, Başkanvekili Ziya Başak, Kâtip Mehmet Sinan, Muhasip Ahmet Kısa, Üye Ali Karasu'dur. Arazye Kel Ocağı: Başkan Muhtar Hasip Güdül, Üyeler; Asım Cin ve Faik Cin'dir. Arazye Kavak Ocağı: Başkan Muhtar Mustafa Yüceünlü, Üyeler; Muhittin Yüceünlü ve Hamdi Doğdu'dur. Gödel Ocağı: Başkan Muhtar Tevfik Gökçil,

---

[361] Bal, a.g.e, s. 84-86; Pancaroğlu, a.g.e, s. 48-51; Zümrüt, a.g.e, 380-387.
[362] Yener Lütfi Mert, **Cumhuriyet Döneminde Kapatılan Siyasi Partiler Kapatma Davaları, Gerekçeleri ve Sonuçları**, İlkim Basın Yayın Dağıtım, Ankara 2008, s. 45.
[363] "*Şehrimizde Millet Partisi Kuruldu*", **Doğrusöz**, 19 Ekim 1948, Sayı: 181, s. 1.
[364] "*Şehrimizde Millet Partisi Kuruldu ve Faaliyete Geçti*", **Doğrusöz**, 26 Ekim 1948, Sayı: 183, s. 1; "*Millet Partisi İl İdare Kurulu*", **Kastamonu**, 28 Ekim 1948, Sayı: 241, s. 2.
[365] "*Millet Partisi Merkez İlçe İdare Kurulu Aşağıdaki Zevattan Teşekkül Ettiği Öğrenilmiştir*", **Doğrusöz**, 2 Kasım 1948, Sayı: 185, s. 1; "*Millet Partisi Kaza İdare Heyeti de Kuruldu*", **Kastamonu**, 4 Kasım 1948, Sayı:243, s. 1.

Üyeler; Osman Samancı ve Mustafa Gödelli'dir. Kırışoğlu Ocağı: Başkan Muhtar Numan Tabak, Üyeler; Ali Tabak ve Hüseyin Şahin'dir. Cambaz Ocağı: Başkan Muhtar Numan Çoban, Üyeler; İbrahim Gökceöz ve Hüseyin Uzun'dur. Aşağı Akca Ocağı: Başkan Muhtar Ahmet Gürlük, Üyeler; Hikmet Çakci ve Mustafa Kara'dır. Arazya İmam Ocağı: Başkan Muhtar Ali Kertiş, Üyeler; Fahrettin Unsur ve Mehmet Hırlı'dır. Kürdişe Ocağı: Başkan Osman Pehlivan, Üyeler; Mehmet Pehlivan ve Mehmet Emir'dir. Hoca Hacip Ocağı: Başkan Rıza Yılmaz, Üyeler; Muhtar Ahmet Fatmaoğlu ve Rasim Usta'dır. Haydarlar Ocağı: Başkan Hüseyin Nar, Üyeler; Emin Bodur ve Hamdi Açıkgöz'dür. [366] Millet Partisi Kuzyaka bucağında 32 köyde ocak açmıştır.[367]

Millet Partisi Çatalzeytin bucak müteşebbis heyeti: Şevket İnce, Ali Çelikkol, Cemal Çetin, Kemal İnce ve Hasan Kaya'dan oluşmaktadır.[368] Çatalzeytin bucağı; Kaymazlar, İnanya, Saraçlar, Didi, Çelebiler, Yukarı Sökü, Motça, Celeller ve Mamlay köylerinde ocak açmıştır. Ayrıca *Doğrusöz* gazetesi 27 Kasım 1948 tarihli baskısında Gölveren, Göl ve Akkaya bucaklarının da açılacağını bildirmiştir.[369] 2 Mart 1950 tarihine gelindiğinde Göl Subaşı, Gölveren, Gelersin ve Karamuk Molla ocakları açılmış ve Göl'ün Subaşı Ocağına 200, Gölveren Ocağına 230, Gelersin ve Karamuk Molla Ocaklarına 315 kişi kayıt olmuştur.[370] Millet Partisi Germeç bucağı ise 23 Mart 1950 Perşembe günü kalabalık bir halk kitlesi önünde açılmıştır.[371]

Zaman içinde istifalar da yaşanmıştır. Kastamonu'da Kırkçeşme Mahallesi'nden Mehmet Çakır, Kuzyaka'nın Kurdeşe köyünden Mehmet Başak ve Gölveren'den Hasan Sevahilli 1950 yılı Mart ayı içerisinde Millet Partisi'nden istifa etmişlerdir.[372]

2.1.5.2 Millet Partisi Daday teşkilâtı

MP Kastamonu vilayet merkezinde teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra, Daday'da teşkilatlanmaya başlamıştır. Millet Partisi Daday'da 1948 yılı Ekim ayı sonunda Nail

[366] "*İlimiz Millet Partisinin Açtığı Ocaklar*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1948, Sayı: 198-192, s. 1.
[367] "*Millet Partisi Çatalzeytin Bucağında*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1948, Sayı: 968-192, s. 1.
[368] "*Millet Partisi İlçelerde de Kuruluyor mu?*", **Doğrusöz**, 26 Ekim 1948, Sayı: 968-183, s. 1.
[369] "*Millet Partisi Çatalzeytin Bucağında*", **Doğrusöz**, 27 Kasım 1948, Sayı: 968-192, s. 1.
[370] "*Millet Partisine Kayıtlar Devam Ediyor*", **Kastamonu**, 2 Mart 1950, Sayı: 364, s. 1.
[371] "*Germeç'te de Millet Partisi Bucağı Açıldı*", **Kastamonu**, 24 Mart 1950, s. 1.
[372] "*Millet Partisi'nden İstifalar*", **Doğrusöz**, 8 Mart 1950, Sayı: 1278, s. 2.

Karakaş (Tüccar), Ahmet Tiryaki (M. Melis Üyesi), M. Nuri Sancak (Emekli Binbaşı), Ali Yumurtacı (Tüccar), Hikmet Tiftikçi (Çiftçi), Satı Karaer (Kunduracı) ve Şükrü Maşalacı (Keresteci) tarafından kurulmuştur.[373]

2.1.5.3 Millet Partisi Azdavay teşkilâtı

MP Azdavay ilçe teşkilatı, 1949 yılı Aralık ayı içerisinde kurulmuştur. Millet Partisi Azdavay ilçe teşkilatı: Başkan: Hakkı Tekşen, İkinci Başkan: Ahmet Şen, Muhasip: Ahmet Ütgün, Kâtip: Mehmet Kılınç ve Üye: Tevfik Pınar'dan oluşturulmuştur.[374]

2.1.5.4 Millet Partisi Taşköprü teşkilâtı

MP'nin Taşköprü'de 3 Mart 1950 Cuma günü resmî açılışı yapılmıştır. Ayrıca Kastamonu'dan kalabalık bir heyet de partinin açılış törenine katılmıştır.[375] Taşköprü'de Halim Küçüker'in başkanlığı altında MP ilçe müteşebbis kurulu oluşturulmuştur.[376]

2.1.5.5 Millet Partisi Tosya teşkilâtı

MP Tosya'da 1950 yılı içerisinde teşkilatlanmasını tamamlayarak şubesini açmıştır. İlçe parti teşkilatı Mahmut Bey tarafından kurulmuştur. Tosya'da parti şubesi kurulduktan sonra pek çok kasabalı ve köylü vatandaş partiye kayıt olmak için başvuru yapmış ve ilçe teşkilatı kısa süre içerisinde genişlemiştir.[377]

2.1.5.6 Millet Partisi Abana teşkilâtı

MP'nin Abana ilçesinde de bir şubesini açtığı tahmin edilmektedir. Partinin bu ilçede kaç tarihinde kurulduğu ve teşkilat üyeleri hakkında dönemin gazetelerine herhangi bir haber yansımamıştır. Sadece 28 Kasım 1949 tarihli *Mücadele* gazetesine Abana'da Millet Partisi'nin dağılması hakkında şu haber yansımıştır.

---

373 "*Daday'da Millet Partisi Kuruldu*", **Doğrusöz**, 2 Kasım 1948, Sayı: 968-185, s. 2.
374 "*Millet Partisi Azdavay İlçesi Teşekkül Etti*", **Doğrusöz**, 17 Aralık 1949, Sayı: 968-286, s. 1.
375 "*Taşköprü Millet Partisi*", **Kastamonu**, 4 Mart 1950, Sayı: 365, s. 1.
376 "*Taşköprü Millet Partisi*", **Kastamonu**, 2 Mart 1950, Sayı: 364, s. 1.
377 "*Tosya'da Millet Partisi Teşkilatı Gün Geçtikçe Genişliyor*", **Kastamonu**, 17 Nisan 1950, Sayı: 377, s. 1.

> "Bu partinin kurulduğu günden beri memleket ve millet yararına bir fayda sağlayacak yol tutmadığına ve ancak şahsiyet dedikodusu ile milleti avutmak istediğine kani olan Abana ilçe idare kurulu toptan istifa ettikleri gibi Tuza köyünden yüz kadar vatandaşında istifa ettikleri ve bu kazada Millet Partisi namında bir teşekkül kalmadığı öğrenilmiştir."[378]

2.1.5.7 Millet Partisi Cide teşkilâtı

MP Cide ilçesinde 1950 yılı içerisinde teşkilatlanmasını tamamlayarak şubesini açmıştır. Cide ilçesi parti müteşebbis heyeti Memduh İmer (Tüccar), Hakkı Tuğtepe (Tüccar), Şaban Gün (Serbest Meslek Erbabı), Selahattin Öztekin (Tüccar), Remzi Yılmazer (Kunduracı) ve Rıza Can (Terzi)'dan oluşturulmuştur.[379]

2.1.5.8 Millet Partisi Devrekâni teşkilâtı

Millet Partisi, Devrekâni ilçesinde 1948 yılı Ekim ayı içerisinde teşkilatlanmasını tamamlamıştır. Devrekâni ilçesi parti müteşebbis heyeti Numan Kulaksızoğlu, Necati Güven, İsmail Ali Usta, Ahmet Çalça, Halit İdrisoğlu, Mehmet İdrisoğlu ve Galib Mütevellioğlu'dan oluşmaktadır.[380]

2.1.5.9 Millet Partisi İnebolu ve Küre teşkilâtı

Kastamonu gazetesi 5 Nisan 1950 tarihli baskısında Millet Partisi'nin Küre ve İnebolu ilçelerinde teşkilatını tamamlayarak şubeler açtığını bildirmiştir.[381]

2.2 Kastamonu Kurulan Siyasi Partilerin İl ve İlçe Kongreleri (1927-1950)

Kastamonu'da Cumhuriyet Halk Fırkası, Demokrat Parti ve Millet Partisi teşkilatlanmalarını tamamladıktan sonra, il ve ilçe kongreleri yapmışlardır. Yapılan kongrelerde il ve ilçe idare heyetleri seçimleri yapılmış ve parti teşkilatı ile ilgili meseleler ele alınmıştır.

2.2.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu İl ve İlçe Kongreleri

---

[378] "*Abana Millet Partisi Dağıldı*", **Mücadele**, 28 Kasım 1949, Sayı: 107, s. 1.
[379] "*Cide de Millet Partisi Kuruldu*" **Mücadele**, 18 Eylül 1950, Sayı: 171, s. 1.
[380] "*Millet Partisi İlçelerde de Kuruluyor mu?*", **Doğrusöz**, 26 Ekim 1948, Sayı: 183, s. 1.
[381] "*Millet Partisi Kaza Teşkilatları*", **Kastamonu**, 5 Nisan 1950, Sayı: 374, s. 1.

CHF Kastamonu'da 1925 yılında teşkilatlanmaya başlamış ve 1927'den 1950 yılına kadar çok fazla il ve ilçe kongresi yapmıştır. CHP'nin Kastamonu'da yapmış olduğu il ve merkez ilçe kongreleri aşağıda ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

2.2.1.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu il kongreleri

CHF Kastamonu'da 1925 yılında teşkilatlanmaya başlamış ve 1927-1950 yılları arasında Kastamonu'da tespit edilebilen toplam 18 il kongresi yapmıştır. CHF Kastamonu'da 1927, 1928, 1929, 1931, 1933, 1934, 1935, 1936, 1938, 1939, 1940, 1942, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948 ve 1949 yıllarında il kongreleri yapmıştır. Bu kongrelerde il idare heyeti ve büyük kongreye gidecek delege seçimleri yapılmış, ilçelerden gelen raporlar okunmuş, partinin hesapları incelenmiş ve dilekler üzerinde görüşmeler yapılmıştır.

2.2.1.1.1 1927 yılı kongresi

CHF Kastamonu birinci il kongresi 28 Mart 1927 Pazartesi günü akşamı Mutemed Vekili Refik Bey'in başkanlığında ilçelerden gelen delegelerin katılımıyla birlikte saat 19.00'da başlamıştır. Kongreye Daday, Tosya, İnebolu, Küre ve Taşköprü'den üçer delege gelmiştir. Cide ve Araç delegelerini merkezden seçmiştir. Kongrede ilk olarak ilçelerden gelen raporlar okunmuştur. Ardından memleketin sosyal, iktisadî ve idarî dertleri, her ilçenin mahallî istekleri, vergi, şimendifer, mektep, fabrika konuları ve büyük kongreye arz edilecek önemli meseleler görüşülmüştür. Görüşmeler bittikten sonra Ankara'ya gidecek delegelerin seçimi yapılmıştır. Seçim sonucunda vilayet Mutemed Vekili Refik, ilçe Mutemedi Hüsnü, *Açıksöz* gazetesi sahibi Hamdi ve Ballıkzâde Muhsin Beyler büyük kongre delegeliğine seçilmiştir. Vilayet idare heyeti seçimi neticesinde vilayet Mutemedi Refik, vilayet heyeti müteşebbisesinden Emin, Hamdi ve Muhsin, ilçe heyeti müteşebbisesinden Belediye Başkanı Hilmi Beyler seçilmiştir.[382]

2.2.1.1.2 1928 yılı kongresi

[382] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet Kongresi*", **Açıksöz**, 30 Mart 1927, Sayı: 1920, s. 1.

Muğla Milletvekili ve CHF Müfettişi Ali Nazmi Bey 14 Kasım 1928 Perşembe günü CHF il kongresine katılmak üzere Kastamonu'ya gelmiştir. Ardından Kastamonu CHF ikinci il kongresi yapılmış ve kongrede il idare heyetine fırka mutemet vekili Hamdi, Belediye Başkanı Hilmi, Doktor Tevfik Aslan, Tüccar Muhzurzâde Mahir, Konyalızâde Abdah, Evliyazâde Abdah ve vilayet encümen üyesinden Sabri Beyler seçilmiştir.[383]

2.2.1.1.3 1929 yılı kongresi

Kastamonu'da CHF üçüncü il kongresi 1929 yılında yapılmıştır. Bu kongre CHF Mıntıka Müfettişi Ali Nazmi Bey'in başkanlığında Kasım ayı başında toplanmıştır. Kongrede zürraa, pulluk, fidan ve tohum dağıtımı ile ilgili önemli kararlar alınmıştır.[384] Bu kongrede il idare heyetine Mutemet Hamdi Bey, Belediye Başkanı Hilmi Bey, Doktor Tevfik Aslan, Ticaret Odası Başkanı Mahir Bey, Evliyazâde Abdullah Bey ve Konyalızâde Abdullah Bey seçilmişlerdir.[385]

2.2.1.1.4 1931 yılı kongresi

CHF Kastamonu dördüncü il kongresi 5 Ocak 1931 Pazartesi günü yapılmış ve kongre gece geç saatte sona ermiştir. Kongrede yapılan seçim neticesinde il idare heyetine: Hamdi Bey, Belediye Başkanı Hilmi Bey, Evliyazâde Abdullah Bey, Muhzurzâde Mahir Bey, Muharrem Celal Bey, Ziraat Bankası Müdürü Müslim Bey ve Encümen Üyesi Osman Bey seçilmişlerdir. İl idare heyeti başkanlığına Hamdi Bey seçilmiştir.[386]

2.2.1.1.5 1933 yılı kongresi

CHF Kastamonu beşinci il kongresi 1933 yılı Ocak ayının ilk haftasında yapılmış ve bu kongrede il idare heyetine Belediye Başkanı Hilmi, Dr. Tevfik Aslan, Evliyazâde Abdullah, Muhzurzâde Mahir, Akdoğanlızâde Faik, Hacı Alizâde Baki ve Konyalızâde Hafız Abdullah Beyler seçilmişlerdir. Hilmi Bey vilayet idare heyeti

---

383 "*Cumhuriyet Halk Fırkası*", **Kastamonu**, 18 Kasım 1928, Sayı: 2768, s. 2.
384 "*Vilayet Fırka Kongresi*", **Kastamonu**, 3 Kasım 1929, Sayı: 2865, s. 2.
385 "*Fırka İdare Heyeti*", **Kastamonu**, 3 Kasım 1929, Sayı: 2865, s. 2.
386 "*CHF Merkez Kaza ve Vilayet Kongreleri*", **Doğruluk**, 6 Ocak 1931, Sayı: 33, s. 1; "*CHF Kaza ve Vilayet Heyetleri*", **Açıksöz**, 7 Ocak 1931, Sayı: 2630, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.

başkanlığına seçilmiş olmasına rağmen belediye işlerinin çokluğundan dolayı, daha sonra vilayet idare heyeti başkanlığına Tevfik Aslan Bey seçilmiştir.[387]

2.2.1.1.6 1934 yılı kongresi

CHF Kastamonu'da nahiye ve ilçe kongrelerini tamamlamasının ardından 29 Aralık 1934 Cumartesi günü ilçelerden gelen 47 delege ile birlikte altıncı il kongresini yapmıştır. Bu kongrede memleketin yararına olacak birçok mesele görüşülmüştür. Gece geç saate kadar devam eden kongrede il idare heyetine Hilmi Çoruk, Cemile İzbe, Faik Akdoğan, Nuriye Osman, Doktor Tevfik Aslan, Mahir Dabanoğlu, Baki Baytürk, Abdullah Konya ve Abdullah Ekmekci seçilmişlerdir. Bu suretle 7 üyeden ibaret olan il idare heyeti 9 üyeye çıkarılmıştır. Yeni seçilen idare heyeti ilk toplantısını yapmış ve başkanlığa yine Dr. Tevfik Aslan oybirliği ile seçilmiştir.[388]

2.2.1.1.7 1935 yılı kongresi

CHP Kastamonu yedinci il kongresi 28 Aralık 1935 günü saat 13.30'da parti salonunda yapılmıştır. İl idare heyeti başkanı Dr. Tevfik Aslan kısa bir konuşma yaparak kongreyi açtıktan sonra yoklama yapmıştır. 40 delegenin kongrede bulunduğu anlaşıldıktan sonra birinci başkanlığa Dr. Tevfik Aslan, ikinci başkanlığa Hilmi Çoruk, kâtipliklere Adil Yücebıyık ve Osman Karagöz seçilmiştir. Daha sonra il idare heyetinin hesaplarını incelemek için bir hesap encümeni seçilmiştir. Ardından il idare heyeti raporu ve dilekler okunarak kabul edilmiştir. Vaktin kısıtlı olmasından dolayı toplantıya ara verilmiş ve saat 19.30'da kongreye tekrar başlanmıştır.[389]

Kongrenin ikinci yarısında ilk olarak ilçelerin dilekleri okunmuştur. Ardından hesap encümeninin raporu okunmuş ve onaylanmıştır. Bütün ilçelerin yeni idare heyetleri okunmuş ve kabul edilmiştir. Kongrede son olarak il idare heyeti seçimi yapılmıştır. Açık olarak yapılan seçim sonucunda yeni il idare heyetine Abdullah Ekmekçi, Dr. Faik Akdoğan, Tevfik Aslan, Mahir Dabanoğlu, Baki Baytürk, Cemile İzbe, Abdullah Konya, Hilmi Çoruk ve Nuriye Osman oybirliği ile seçilmiştir. Yedek üyeliklere

[387] "*Vilayet Kongresi*", **Kastamonu**, 10 Ocak 1933, Sayı: 3338, s. 2.
[388] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet Kongresi*", **Kastamonu**, 31 Aralık 1934, Sayı: 3583, s. 2.
[389] **BCA**, 490.1.0.0/202.798.3.5-6

Bayan Hikmet Aslan, Hamdi Koç, Hikmet Sofuoğlu, Bayan İsmet Çoruk, Osman Karagöz, Ali Güleryüz ve emekli Kaymakam Cemal Bey seçilmiştir. Son olarak büyük kongreye gidecek delegeler seçilmiş ve kongre sona ermiştir. Büyük kongreye delegeleri olarak ise Dr. Tevfik Aslan, Hilmi Çoruk, Baki Baytürk ve Hüseyin Kâşif Karagülle seçilmiştir. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir.[390] Bu kongrede il idare heyeti asıl ve yedek üyeliklere kadınlar da seçilmiştir. Asıl üyeliğe Cemile İzbe ve Nuriye Osman, yedek üyeliğe İsmet Çoruk ve Hikmet Aslan olmak üzere toplam 4 kadın üye seçilmiştir.

2.2.1.1.8 1936 yılı kongresi

CHP Kastamonu sekizinci il kongresi 20 Aralık 1936 Pazar günü saat 14.00'te Halkevi salonunda yapılmıştır. Kongreye Vali ve Parti Başkanı Avni Doğan ve Genel Merkez'den gelen Çanakkale Milletvekili Doktor Mustafa Bengisu, ilçelerden gelen delegeler ve memurlar katılmıştır. Kongre Vali ve Parti Başkanı Avni Doğan başkanlığında başlamış ve ilk olarak yoklama yapılmıştır. Ardından Avni Doğan'ın konuşması ile kongre açılmış ve ikinci başkan ve sekreter seçimi yapılmıştır. İkinci başkanlığa Cide delegesi Avukat İzzet Okay, sekreterliklere Taşköprü delegesi Hacer Dicle ve Tosya delegesi Rıfat Urkaya seçilmiştir. Seçimler sonrasında partinin yıllık mesaî raporu ve dilekler okunmuştur. İlçelerden gelen delegeler ilçelerinin durumu, ihtiyaçları ve dileklerinden bahsetmiş ve dilekler üzerindeki görüşmeler saat 19.30'a kadar devam etmiştir. Daha sonra partinin iki yıllık hesabının ve 1937 yılı parti bütçesinin tetkiki için bir hesap ve bütçe encümeni seçimi yapılmıştır. Bu encümene delegelerden Adil (Araç), Tevfik (Daday), Tevfik (Taşköprü), Muharrem Celal Bey ile dışardan Mektupçu Tevfik Eşmeli ve Ziraat Bankası Direktörü Ahmet Hamdi Bey seçilmiştir. Bu encümen incelemelerini üç saate yakın bir çalışma ile bitirdikten sonra Belediye salonunda davetliler için hazırlanan ziyafete geçilmiş ve kongreye üç saat ara verilmiştir.[391]

Ziyafet esnasında ilk olarak parti başkanı Avni Doğan kürsüye çıkmış ve CHP'nin ve Cumhuriyet hükümetinin prensiplerini izah eden bir konuşma yapmıştır. Ardından

[390] **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.6-8.
[391] "*CHP İl Kongresi*", **Kastamonu**, 22 Aralık 1936, Sayı: 3780, s. 1.

Lise Almanca Öğretmeni Cemal Koral kürsüye çıkmış ve konuşmasında Vali Avni Doğan'ın Kastamonu'ya çok kısa bir süre önce gelmiş olmasına rağmen, sağlamış olduğu emniyet ve güven ortamından bahsetmiştir. Saat 20.30'da ziyafetten dönülmüş ve kongreye devam edilmiştir. Hesap encümeni partinin 1935, 1936 yıllarına ait hesapları ile 1937 yılı bütçesine ait mazbatayı okumuş ve oybirliğiyle kabul edilmiştir. Daha sonra parti il yönetim kurulu seçimi yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda eski üyelerden Ali Güleryüz, Faik Akdoğan, Hamdi Koçibkan, Hacer Dicle, İzzet Okay, Muharrem Celâl Bayar, Tevfik Yazıcı ve Sadık Bey yeniden ve ittifakla il yönetim kuruluna seçilmiştir. Bu seçimden sonra yedek üye ve delege seçimi yapılmış ve kongre gece saat 02.00'de sona ermiştir.[392]

2.2.1.1.9 1938 yılı kongresi

İsmet İnönü, 9 Aralık 1938 Cuma günü saat 11.00'de Vali Konağı'ndan ayrılıp, CHP dokuzuncu il kongresinin yapılacağı Halkevi binasına gelmiştir.[393] Cumhurbaşkanı İnönü'yü Halkevi binası önünde binlerce kişi karşılamıştır. İlk olarak Halkevi'nde yoklama yapılmıştır. Ardından İsmet İnönü kürsüye çıkmış, partilileri ve halkı selamladıktan sonra uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Kastamonu'daki izlenimlerinden, partinin vazife ve hedeflerinden bahsetmiştir.[394]

İsmet İnönü konuşmasını tamamladıktan sonra kongre heyeti oluşturulmuş ve seçimler yapılmıştır. Seçimler sonucunda kongre başkanlığına Parti Başkanı ve Vali Avni Doğan, ikinci başkanlığa Hüsnü Açıksöz, sekreterliklere Rıfat Urkaya ve Refik Sulamacı seçilmiştir. Seçimlerden sonra Avni Doğan kürsüye gelmiş ve bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye şükran ve saygılarını sunmuş, il kongresinin cumhurbaşkanının katılımıyla açılmasından duyduğu mutluluktan, cumhurbaşkanına güvenip ona candan bağlı olduğundan ve Atatürk'ün ölümünden duyduğu üzüntüden bahsetmiştir.[395] Avni Doğan'dan sonra kürsüye vilayet heyeti üyelerinden Hacer Dicle gelmiştir. Hacer Hanım konuşmasında İsmet

---

[392] "*CHP İl Kongresi*", **Kastamonu**, 22 Aralık 1936, Sayı: 3780, s. 1.
[393] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13; "*Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet Kongresi Büyük Cumhurreisimizin Yüksek Huzurları ile Açıldı*", **Doğrusöz**, Sayı: 162, 9 Aralık 1938, s. 1.
[394] "*Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet Kongresi Büyük Cumhurreisimizin Yüksek Huzurları ile Açıldı*", **Doğrusöz**, Sayı: 162, 9 Aralık 1938, s. 1-2.
[395] *"Valimizin Nutukları"*, **Doğrusöz**, Sayı: 162, 9 Aralık 1938, s. 2.

İnönü'nün büyük işler başardığından, milletin onu sevdiğinden ve Kastamonu'da görmekten dolayı mutluluk duyduğundan bahsetmiştir.[396] İsmet İnönü konuşmalar bittikten sonra saat 11.45'te halkın coşkun tezahüratları arasında Halkevi'nden ayrılmıştır.[397] İsmet İnönü'nün kongreden ayrılması ile birlikte tekrar toplanmak üzere kongreye bir süre ara verilmiştir.

Kongrenin ikinci oturumu akşam saat 19.00'da başlamış ve bu oturum kongre ikinci reisliğine seçilmiş olan *Doğrusöz* gazetesi sahibi Hüsnü Açıksöz'ün başkanlığında yapılmıştır. Ruznamede mevcut maddeler ve dilekler üzerinde dört saat devam eden müzakereden sonra, il idare heyeti seçimi ve büyük kongreye gidecek delegelerin seçimi yapılmıştır. Seçimler sonucunda yeni il idare heyetine İzzet Okay, Tevfik Yazıcı, Hacer Dicle, Sadık Ecevitli, Hilmi Ocaklı, Faik Akdoğanlı, Hamdi Koç ve Hüsnü Açıksöz seçilmişlerdir. Büyük kongre delegeliğine ise Vali Avni Doğan, İzzet Okay, Hacer Dicle, Mehmet Türkmen, Eczacı Neşet ve Hüsnü Açıksöz seçilmiştir. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir.[398]

2.2.1.1.10 1939 yılı kongresi

CHP Kastamonu onuncu il kongresi 1939 yılında yapılmıştır. Bu kongrede parti il idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Başkan: İzzet Okay, Muhasip: Faik Akdoğanlı, Kâtip: Sadık Ecevitli, üyeler: Tahsin Öziş, Refik Sulamacı, Numan Nuhoğlu, Kazım Altıoğlu, Hamdi Koçoğlu, Ali Güleryüz ve Muzaffer Esen'dir.[399]

2.2.1.1.11 1940 yılı kongresi

CHP Kastamonu on birinci il kongresi 27 Aralık 1940 tarihinde ilçe delegelerinin katılımıyla toplanmıştır. Kongrede çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra il idare heyeti reisi İzzet Okay'ın bir konuşmasıyla kongre açılmıştır. Kongrede birinci reisliğe parti müfettişi Şerafettin Karacan, ikinci reisliğe Tosya delegesi Rıfat Urkaya, kâtipliklere İnebolu delegesi Sabri Tatlı ve Kargı delegesi Emrullah Demirkaya seçilmiştir. Seçimler bittikten sonra Parti Müfettişi Şerafettin Karacan bir konuşma

[396] Eski, a.g.e, s. 53-54.
[397] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13; *"Eğitmen Kursunda"*, **Doğrusöz**, Sayı: 163, 12 Aralık 1938, s. 1.
[398] "*CHP'nin Heyet Kongresi İçtimaını Bitirdi*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 2.
[399] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.5.

yapmıştır. Konuşmanın ardından il idare heyetinin bir yıllık çalışma raporu, kongre kâtibi Emrullah Demirkaya tarafından okunmuş ve rapor çoğunlukla kabul edilmiştir. Daha sonra nizamname gereğince bütçe, hesap ve dilek encümenleri seçilmiştir. Seçimlerin ardından encümenlerin çalışması ve incelemelerini yapabilmeleri için kongreye bir saat ara verilmiştir. Aranın ardından Şerafettin Karacan bir konuşma yaparak tekrar kongreyi açmıştır. Konuşmanın bitiminden sonra hesap, bütçe ve dilek encümenleri raporlarını okumuştur. Raporlar reye konulmuş ve çoğunlukla kabul edilmiştir. Kongrede son olarak yeni il idare heyeti asıl ve yedek üyeleri ile Ankara'ya gidecek delegelerin seçimi yapılmıştır.[400]

Kongrede yapılan seçim neticesinde il idare heyeti başkanlığına İzzet Okay, muhasipliğe Faik Akdoğanlı, kâtipliğe Ali Güleryüz, üyeliğe Sadık Ecevitli, Adil Yücebıyık, Tahsin Öziş, Osman İlhan, Mehmet Kahyaoğlu ve Şükrü Uğurlu seçilmiştir.[401] İl idare heyeti yedek üyeliklerine ise: Refik Sulamacı, Baki Tümtürk, Osman Çelebi, Bedri Çıtır, Numan Nuhoğlu, Kazım Altıoğlu, Avukat Nahit, Avukat Sabri Tosunoğlu ve Mehmet Kavuklu seçilmiştir.[402] Ankara asıl delegeleri: İzzet Okay, Sadık Ecevitli, Mehmet Talat Kalfaoğlu ve Recep Küçüker'dir.[403] Ankara yedek üyeleri: Adil Acar, Bedri Çıtır, Şükrü Conkbayır ve Şemi Talay'dır. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir.[404]

2.2.1.1.12 1942 yılı kongresi

CHP Kastamonu on ikinci il kongresi 9 Aralık 1942 Çarşamba günü saat 11.00'de Parti Müfettişi Şerafettin Karacan'ın bir nutku ile açılmış ve nizamname gereğince kongre reisi ve kâtiplerin seçimi yapılmıştır. Birinci reisliğe Parti Müfettişi Şerafettin Karacan ve ikinci reisliğe vilayet idare heyeti reisi İzzet Okay seçilmiştir. Ardından çeşitli meseleleri görüşmek üzere encümenler seçimi yapılmış ve evraklar ait olduğu encümenlere havale edilerek saat 15.00'te toplanmak üzere oturuma ara verilmiştir. Saat 15.00'te umumi heyet tekrar toplanmış ve idare heyetinin iki senelik mesaî raporu

[400] **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.1-3.
[401] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-11; **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.3; "*Vilayet İdare Heyeti Azaları*", **Doğrusöz**, 31 Aralık 1940, Sayı: 368, s. 1.
[402] **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.3.
[403] **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.3; "*Vilayet İdare Heyeti Azaları*", **Doğrusöz**, 31 Aralık 1940, Sayı: 368, s. 1.
[404] **BCA**, 490.1.0.0.202.798.3.3.

okunarak onaylanmıştır. Daha sonra encümenlerin incelemiş olduğu merkez ve ilçe bütçeleri okunmuş ve kabul edilmiştir. 1942 yılına ait encümenlerden gelen dilekler okunmuş ve dileklerin yerine getirilmesi için vilayet idare heyetine yetki verilmesi umumi heyetçe kabul edilmiştir. Ardından vilayet idare heyeti seçimi yapılmış ve kongre sona ermiştir. Seçim sonunda yeni il idare heyetine İzzet Okay, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Tahsin Öziş, Osman İlhan, Faik Akdoğanlı, Adil Yücebıyık, Ali Güleryüz, Şükrü Uğurlu ve Mehmet Kahyaoğlu seçilmiştir.[405] CHP il idare heyeti, 12 Aralık 1942 Cumartesi günü öğleden sonra yeniden toplanmış ve aralarında iş bölümü yapmıştır. Yapılan toplantıda il idare heyeti reisliğine İzzet Okay ve muhasipliğe Faik Akdoğanlı seçilmiştir.[406]

2.2.1.1.13 1944 yılı kongresi

CHP Kastamonu on üçüncü il kongresi 24 Aralık 1944 Pazar günü saat 10.00'da Halkevi salonunda toplanmıştır. Bu toplantıya Vali Dr. Mithat Altıok, daire reisleri ve müdürleri ile çeşitli kuruluşlara mensup kişiler katılmıştır. Parti reisi İzzet Okay çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra toplantıyı açmıştır. Daha sonra yapılan seçimde birinci reisliğe Parti Müfettişi Şevket Turgut, ikinci reisliğe İnebolu delegesi Fethi Mağara, kâtipliklere Muzaffer Esen ve Ahmet Keskin seçilmiştir. Daha sonra idare heyeti raporu okunmuş ve umûmî heyet raporu onaylamıştır. Rapordan sonra hesap, bütçe ve dilek encümenleri oluşturulmuş ve toplantıya ara verilmiştir. Kongrenin ikinci toplantısı saat 14'00'te Fethi Mağara'nın başkanlığında toplanmış, hesap ve bütçe encümenlerinin mazbataları okunarak kabul edilmiştir. Bundan sonra dileklerin okunmasına başlanmış ve dileklerin her biri ayrı ayrı müzakere edilerek bazıları kabul bazıları ise reddedilmiştir. Dileklerin görüşülmesinin ardından il idare heyeti seçimi yapılmıştır.[407]

Yapılan seçim sonucunda yeni il idare kurulu başkanlığına ve üyeliğine şu kişiler seçilmişlerdir. Başkan: Dr. Tevfik Aslan, Muhasip: Faik Akdoğanlı, Kâtip: Muzaffer Esen, Üyeler: İzzet Okay, Osman İlhan, Ali Güleryüz, Baki Tümtürk, Şükrü Uğurlu

[405] "*Şehrimiz CHP Vilayet Kongresi Çarşamba Toplandı*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1942, Sayı: 567, s. 1.
[406] "*CHP Vilayet İdare Heyeti Reisliği*", **Doğrusöz**, 15 Aralık 1942, Sayı: 568, s. 1.
[407] "*Şehrimiz CHP Vilayet Kongresi*", **Doğrusöz**, 30 Aralık 1944, Sayı: 811, s. 1.

ve Numan Nuhoğlu'dur.[408] Ardından delege seçimi yapılmış ve kongreye son verilmiştir. Akşam saat 19.00'da delegeler şerefine yüz kişilik bir ziyafet verilmiştir. Ziyafet esnasında Vali Mithat Altıok Türk inkılâbı hakkında bir konuşma yapmıştır.[409]

2.2.1.1.14 1945 yılı kongresi

CHP Kastamonu on dördüncü il kongresi 1945 yılında yapılmış ve bu kongrede il idare heyeti başkanlığına Dr. Tevfik Aslan, muhasipliğe Faik Akdoğanlı, kâtipliğe Muzaffer Esen, üyeliğe İzzet Okay, Osman İlhan, Şükrü Uğurlu, Ali Güleryüz, Baki Tümtürk ve Numan Nuhoğlu seçilmiştir.[410]

2.2.1.1.15 1946 yılı kongresi

CHP Kastamonu on beşinci il kongresi 8 Aralık 1946 tarihinde yapılmıştır. Bu kongreye Kars Milletvekili Şerafettin Karacan da katılmıştır. Kongrede il idare kurulu başkanlığına Dr. Tevfik Aslan seçilmiş ise de bir gün sonra görevinden istifa etmiş ve yerine Avukat İzzet Okay seçilmiştir.[411]

2.2.1.1.16 1947 yılı kongresi

CHP Kastamonu on altıncı il kongresi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede il idare heyetine İzzet Okay, Faik Akdoğanlı, Tahsin Öziş, Mehmet Muhzuroğlu, Şükrü Uğurlu, Abbas Konyalı, Şerafettin Sabirin, Muzaffer Esen, Kazım Altıoğlu, Hamdi Koçoğlu, Ali Güleryüz ve Mahir Çırağoğlu seçilmiştir.[412]

2.2.1.1.17 1948 yılı kongresi

CHP Kastamonu on yedinci il kongresi 25 Nisan 1948 Pazar günü saat 10.00'da Halkevi salonunda 77 delegenin katılımıyla yapılmıştır. Bu kongreye Vali Vekili Hasip Koylan, Kastamonu milletvekillerinden General Abdullah Alpdoğan, Muzaffer

---

[408] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-4; **BCA**, 4901.0.0.669.251.1-6-11; "*Şehrimiz CHP Vilayet Kongresi*", **Doğrusöz**, 30 Aralık 1944, Sayı: 811, s. 1.
[409] "*Şehrimiz CHP Vilayet Kongresi*", **Doğrusöz**, 30 Aralık 1944, Sayı: 811, s. 1.
[410] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-43.
[411] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.75-98.
[412] **BCA**, 490.1.0.0.415.1738.1.101; **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.38.

Akalın, Prof. Dr. Fahri Ecevit, Hamdi Çelen, Fethi Mağara, Baki Tümtürk ve müşahit olarak Kars Milletvekili Şerafettin Karacan katılmıştır. Kongre başkanlığına İsmail Ağaoğlu (Tosya), kâtipliklere de Şemi Talay (Taşköprü) ve Halil Saraçoğlu seçilmiştir.[413]

Kongre açıldıktan sonra Şerafettin Karacan bir konuşma yapmıştır. Ardından il idare kurulu çalışma raporu okunmuş ve üzerinde bazı tartışmalar yapıldıktan sonra onaylanmıştır. Gizli oyla hesap ve dilek komisyonları seçildikten sonra, komisyonların çalışması için oturuma birkaç saat ara verilmiştir. Öğleden sonra tekrar toplanan kongrede evvela hesap ve dilek komisyonlarının raporu okunarak kabul edilmiştir. Daha sonra gizli oyla yeni il idare heyeti ve kurultaya gidecek delegelerin ve yedeklerinin seçimleri yapılmıştır. Yeni il idare heyetine Tahsin Öziş, Mehmet Muhzıroğlu, İzzet Okay, Şükrü Uğurlu, Faik Akdoğanlı, Abbas Konyalı, Şerafettin Sabirinyiğit, Muzaffer Esen, Kazım Altıoğlu, Hamdi Koçoğlu ve Ali Güleryüz seçilmiştir.[414] Delegeler ise Saffet Salcı (Cide), İsmail Ağaoğlu (Tosya), Fuat Karakaş (Daday), Şemi Talay (Taşköprü), Tahsin Öziş (Merkez), Muzaffer Esen (Merkez) ve Lütfi Küreeminoğlu (Devrekâni)'dur. Seçimlerin ardından gece saat 01.30'da kongre sona ermiştir.[415]

2.2.1.1.18 1949 yılı kongresi

CHP Kastamonu on sekizinci il kongresi 25 Aralık 1949 Pazar günü yapılmıştır. Saat 10.45'te İl Başkanı Tahsin Öziş bir konuşma yapmıştır. Daha sonra yoklama yapılmış ve 84 delegeden 66 delegenin bulunduğu anlaşılmış ve kongre açılmıştır. Havanın kötü olmasından dolayı Cide, İnebolu ve Küre delegelerinin kongreye gelemediği ve yedeklerinin bir kısmının bulunduğu anlaşılmıştır. Kongre başkanlığına Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın, başkanvekilliğine Adil Acar, kâtipliklere Şemi Talay ve Halil Saraçoğlu seçilmiştir. Bundan sonra bütçe ve dilek komisyonları seçimi açık oyla yapılmış ve saat 12.15'te oturuma ara verilmiştir. Komisyonlar raporlarını geç bitirdikleri için oturum saat 15.00'te açılmıştır. Daha sonra bütçe ve dilek komisyonlarının raporu okunmuş ve raporlar oybirliği ile kabul edilmiştir. Kongre

[413] "*CHP İl Kongresi*", **Doğrusöz,** 28 Nisan 1948, Sayı: 135, s. 1.
[414] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.18-22; "*CHP İl Kongresi*", **Doğrusöz,** 28 Nisan 1948, Sayı: 135, s. 1.
[415] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.22-23.

başkanı Kastamonu Milletvekili Muzaffer Akalın il dâhilinde yapılan ve yapılacak olan işler hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Muzaffer Akalın'ın konuşmasının ardından Kastamonu Milletvekili General Abdullah Alpdoğan söz alarak kendir fabrikası ve kendir fiyatları hakkında konuşmuştur. Abdullah Alpdoğan'dan sonra Kastamonu Milletvekili Hamdi Çelen söz almış ve konuşmasında Kastamonu'ya yapılan yardım miktarından bahsetmiştir. Daha sonra Devrekâni delegesi Lütfi Küreeminioğlu'nun "Verem Savaşı" hakkında verdiği takrir okunmuş ve oturuma saat 20.00'ye kadar ara verilmiştir. Kongre saat 20.30'da tekrar toplanmış ve il idare heyeti seçimi yapılmıştır. Seçim sonucunda eski idare heyeti aynen seçilmiştir. Kongre yedek üyeler, murakıplar ve delege seçimi yapıldıktan sonra sona ermiştir.[416]

2.2.1.2 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu merkez ilçe kongreleri

CHP'nin 1927-1950 yılları arasında Kastamonu'da 16 merkez ilçe kongresi yaptığı tespit edilebilmiştir. 1927, 1928, 1931 (iki defa), 1936, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947 ve 1949 yıllarında ilçe kongresi yapmıştır. Bu kongrelerde ilçe idare heyeti seçilmiş, halkın dilekleri üzerinde görüşmeler yapılmış, partinin çalışmaları, hesapları ve bütçeleri ele alınmıştır. Kastamonu'da yapılan CHP merkez ilçe kongreleri aşağıda sırayla verilmiştir.

2.2.1.2.1 1927 yılı kongresi

CHF Kastamonu birinci merkez ilçe kongresi 27 Mart 1927 Pazar günü akşamı yapılmıştır.[417] Yapılan seçim sonrasında ilçe idare heyetine Mutemed Hüsnü Bey, Almanca Muallimi Cemal Bey, Arif Efendizâde Ziya Bey, Nuhzâde Numan Bey ve emekli Binbaşı Hulusi Bey seçilmiştir.[418]

2.2.1.2.2 1928 yılı kongresi

Muğla Milletvekili ve CHF Müfettişi Ali Nazmi Bey 14 Kasım 1928 Perşembe günü CHF il ve ilçe kongrelerine katılmak üzere Kastamonu'ya gelmiştir. Ardından CHF

[416] "*CHP İl Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 28 Aralık 1949, Sayı: 968-289, s. 1.
[417] "*Vilayet Kongresi İçini*", **Açıksöz**, 27 Mart 1927, Sayı: 1918, s. 1.
[418] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet Kongresi*", **Açıksöz**, 30 Mart 1927, Sayı: 1920, s. 1.

ikinci merkez ilçe kongresi yapılmış ve kongrede ilçe idare heyetine Evliyazâde Abdah Efendi, mutemet vekili Arif Efendizâde Ziyaeddin Efendi, emekli Binbaşı Ahmet Hulusi Bey, Tüccar Akdoğanlızâde Faik ve Abdülbaki Beyler seçilmiştir. Ali Nazmi Bey, il ve merkez ilçe kongrelerini yaptıktan sonra 17 Kasım 1928 Pazar günü Çerkeş yolu üzerinden Bolu'ya hareket etmiştir.[419]

2.2.1.2.3 1931 yılı (birinci) kongresi

CHF Kastamonu üçüncü merkez ilçe kongresi 3 Ocak 1931 Cumartesi günü yapılmıştır.[420] Yapılan kongrede merkez ilçe idare heyetine Abdulbaki Bey, Şatırzâde Ali Bey, Müftüzâde İmadi Bey, Akdoğanlızâde Faik Bey ve Arifzâde Ziya Bey seçilmiştir.[421]

2.2.1.2.4 1931 yılı (ikinci) kongresi

1931 yılı CHF Kastamonu merkez ilçe kongresinin ikincisi 23 Aralık 1931 Çarşamba günü akşamı fırka binasında yapılmıştır. Yapılan dördüncü merkez ilçe kongresinde ilçe idare heyetine Hacı Alizâde Baki Bey, Akdoğanlızâde Faik Bey, Şatırzâde Ali Bey, Müftüzâde İmadi Bey, Arif Efendizâde Ziya Bey, eski Evrak Müdürü Halit Bey ve Müftüzâde Abdullah Bey seçilmiştir. İhtiyat azalıklarına Nuhzâde Numan Bey, Konyalızâde Hacı Hamdi Efendi, Ateş Ağazâde Mehmet Efendi, Kalkancızâde Emin Efendi, Tığlızâde Hüsnü Bey, Esnaf Başızâde Hasan Bey ve Kadızâde Hüsnü Bey seçilmiştir. Merkez nahiyesi idare heyeti Sofuzâde Hikmet Bey, Müftüzâde Tahsin Bey, Hacı Bıyıkzâde Adil Bey, Hacı Memişzâde Adil Bey ve Azdavaylızâde İhsan Bey'den oluşturulmuştur. İhtiyat azalıklarına Alagözzâde Nuri Bey, Cebecizâde Emin Bey, Çubukcuzâde Mehmet Efendi, Siyazzâde Abdurrahman Efendi ve Siyazzâde Zühtü Efendi'den oluşmaktadır. Devrekâni nahiyesi idare heyeti Doktor Sait Bey, İşbahzâde Hilmi Bey, Veyiszâde Ali Efendi, Yunuszâde Ali Efendi ve Hacı Rızazâde Ali Efendi'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Vefazâde Mahir Bey, Kara Bakal Hüseyin Efendi, Tosyaoğlu Hafız Mehmet Efendi, İdriszâde Satı Bey ve Müderriszâde Osman

---

419 "*Cumhuriyet Halk Fırkası*", **Kastamonu**, 18 Kasım 1928, Sayı: 2768, s. 2.
420 "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Açıksöz**, 3 Ocak 1931, Sayı: 2628, s. 2; "*CHF Merkez Kaza ve Vilayet Kongreleri*", **Doğruluk**, 6 Ocak 1931, Sayı: 33, s.1.
421 "*CHF Merkez Kaza ve Vilayet Kongreleri*", **Doğruluk**, 6 Ocak 1931, Sayı: 33, s.1; "*CHF Kaza ve Vilayet Heyetleri*", **Açıksöz**, 7 Ocak 1931, Sayı: 2630, s. 1; "*Halk Fırkası Teşkilatı*", **Kastamonu**, 6 Ocak 1931, Sayı: 3040, s. 2.

Bey'den oluşmaktadır. Göl Nahiyesi merkez idare heyeti Uğurluzâde Şükrü Bey, Uğurluzâde Mustafa Bey, Huzurzâde Abidin Bey, Hafız Hüseyin Efendi ve Sofuzâde Niyazi Bey'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Hasan Kadızâde Hakkı Bey, Kapucuoğlu Hilmi Bey, Alemdarzâde Abdi Bey, Köroğlu Hafız Tevfik Efendi ve Sipahizâde Mehmet Efendi'den oluşmaktadır. Göl'ün Eymür ve havalisi idare heyeti Sofuzâde Tahsin Bey, Çavuşzâde Mehmet Bey, Bozacızâde İhsan Bey, Yanıkzâde Ömer Bey ve Kavak Köylü Zühtü Efendi'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Baltacıoğlu Mustafa Bey, Eynehanzâde İbrahim Bey, Şeyh Mehmetzâde Mehmet Bey, Molla Ahmetoğlu Cemal Ağa ve Urganizâde Mustafa Bey'den oluşmaktadır. Akkaya'nın Gölveren idare heyeti Sellahzâde İsmail Efendi, Kayışoğlu Şükrü Efendi, Hacı Recepzâde Murat Efendi, Efeoğlu Ahmet Efendi ve Mehmet Çiloğlu Molla Ahmet Efendi'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları: Zencirlizâde Tevfik Bey, Kaykanacızâde Ruşen Bey, Hacı Bıyıkzâde Sait Efendi, İmamoğlu Kamil Efendi ve Emiroğlu Şevket Efendi'den oluşmaktadır. Elyakut ve Kadıoğlu idare heyeti Kaykanacı O. Hoca Mehmet Efendi, Karagözzâde Rüştü Bey, Hacı Memişzâde Süleyman Efendi, Hasan Başaoğlu Ahmet Efendi ve Mehmet Emin Pehlivan Efendi'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Bekir Efendizâde Raşit Bey, Hacı Mahmutoğlu Mehmet Bey, Sarsıkoğlu Ahmet Efendi, Bellioğlu Ahmet Efendi ve Ekmekçi Hacı Mehmet Efendi'den oluşmaktadır. Kuzyaka'nın merkez idare heyeti Çırağzâde Mahir Bey, Kaykanacızâde Numan Efendi, Hocazâde Sadi Bey, Kara Hüseyinzâde Hasan Bey ve Müftüzâde Hasan Bey'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Abdu Başoğlu Rıza Bey, Halil Efendioğlu İzzet Bey, Sarı Kadıoğlu Mehmet Emin Efendi, Akdelizâde Hacı Bey ve Uzun Ağazâde Hilmi Bey'den oluşmaktadır. Kuzyaka'nın Kaşçılar ve havalisi idare heyeti Bekir Efendizâde Rıfat Bey, Uzun Mustafaoğlu Hafız Bey, Hacı Akmanzâde Hafız Efendi, İzbelizâde Mehmet Bey ve İbrahim Efendi'den oluşmaktadır. İhtiyat azaları Pençereci Kadızâde İzzet Bey, Hacı Akmanzâde İbrahim Bey, Bekir Efendizâde Muhittin Bey, Mütevellizâde Muhittin Bey ve Boyacı Hafızzâde Murat Efendi'den oluşmaktadır.[422]

[422] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Merkez Kaza ve Nahiyeler İdare Heyetlerine Seçilen Zevatın İsimlerini Neşrediyoruz*", **Kastamonu**, 27 Aralık 1931, Sayı: 3181, s. 3.

2.2.1.2.5 1936 yılı kongresi

CHP Kastamonu beşinci merkez ilçe kongresi 17 Aralık 1936 Perşembe günü akşamı, Halkevi salonunda Vali ve Parti Başkanı Avni Doğan'ın başkanlığında toplanmış ve gece geç saatlere kadar devam etmiştir.[423]

2.2.1.2.6 1938 yılı kongresi

CHP Kastamonu altıncı merkez ilçe kongresi 28 Kasım 1938 Pazartesi günü akşamı yapılmış ve kongre gece geç saate kadar devam etmiştir. Yeni ilçe idare heyeti seçildikten sonra kongre sona ermiştir.[424]

2.2.1.2.7 1939 yılı kongresi

CHP Kastamonu yedinci merkez ilçe kongresi 1939 yılında yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Başkan: Hikmet Özatay, Muhasip: A. Sait Oral, Kâtip: Osman Karagözoğlu, üyeler: İmadi Başköy, Mahir Çırağ, Abbas Konyalı ve Mehmet Çevik'tir.[425]

2.2.1.2.8 1940 yılı kongresi

CHP Kastamonu sekizinci merkez ilçe kongresi 3 Aralık 1940 Salı günü akşamı köylerden gelen delegelerin katılımıyla, Halkevi salonunda yapılmıştır. Bu kongreye Vali Mithat Altıok, il ve ilçe idare heyetleri de katılmıştır. Kongre açıldıktan sonra birinci ve ikinci reis ile kâtiplerin seçimi yapılmış ve idare heyeti raporu okunarak kabul edilmiştir. Ardından bütçe encümeni seçimi yapılmış ve hesaplar incelenerek onaylanmıştır. Daha sonra her nahiyenin ayrı ayrı dilekleri okunarak üzerinde incelemeler yapılmıştır.[426]

Vali Mithat Bey vilayeti ilgilendiren hususlar hakkında açıklamalar yapmış ve ilerleyen bir zamanda yine memleketin dertlerini ve halkın ihtiyaçları üzerinde

---

[423] "*Parti Kaza Kongresi*", **Kastamonu**, 18 Aralık 1936, Sayı: 3779, s. 1.
[424] "*CHP İlçe Kongreleri*", **Doğrusöz**, 29 Kasım 1938, Sayı: 157, s. 3.
[425] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.6.
[426] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 1.

görüşmeler yapacaklarını bildirerek konuşmasına son vermiştir. Vali beyin konuşmasının ardından il kongresine katılacak delegelerin seçimi yapılmıştır. Ardından ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve seçim neticesinde yeni ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmişlerdir.[427] Başkan: Sait Oral, Muhasip: Mahir Çırağ, Kâtip: Kuddusi Akay, üyeler: Hikmet Özatay, İmadi Başköy, Nurettin Çelik ve Ziya Demircioğlu'dur.[428]

2.2.1.2.9 1941 yılı kongresi

CHP Kastamonu dokuzuncu merkez ilçe kongresi 23 Kasım 1941 Pazar günü akşamı saat 18.00'de Halkevi salonunda yapılmıştır. Kongreye Vali Mithat Altıok, Kastamonu Milletvekili Hilmi Çoruk, cumhuriyet savcısı, vilayet idare heyeti, encümenler, belediye başkanvekili ve üyeleri, diğer bazı kişiler ve dinleyiciler katılmıştır. Saat 18.00'de ilçe idare heyeti başkanı tarafından yoklama yapılmış ve çoğunluğun bulunduğu anlaşıldıktan sonra bir başkan, bir başkan vekili ve iki yazıcı seçimi yapılmıştır. Seçim sonucunda başkanlığa CHP Müfettişi Şerafettin Karacan, ikinci başkanlığa İzzet Okay, yazıcılığa merkez delegesi Bahar Acar ve Devrekâni delegesi Ahmet Bey seçilmiştir.[429]

Kongre başkanlığına seçilen Şerafettin Karacan kısa bir konuşma ile kongreyi açtıktan sonra ilçe heyetinin bir yıllık çalışma raporunu okumuş ve rapor oybirliğiyle onaylanmıştır. Ardından vilayet, umûmî meclis ve hükümetten yapılan istekler ve dilekler okunmuştur. Vaktin kısıtlılığından dolayı bu dilek ve istekleri incelemek üzere bir dilek encümeni, geçen senenin hesaplarını incelemek üzere bir hesap encümeni ve gelecek senenin gelir ve giderine ait bir bütçe encümeni yapılmış ve toplantıya bir buçuk saat ara verilmiştir. Saat 21.30'da ikinci toplantı başlamıştır. Dilek encümeninin mazbatası okunmuş ve saat 24.00'e kadar dilekler üzerindeki görüşmeler devam etmiştir. Ardından ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve toplantı sona ermiştir. Seçim sonucunda ilçe idare heyeti üyeliğine Baki Tümtürk, Sait Oral, Hikmet Özatay, İmadi Başköy, Ziya Demirci, Mahir Çırak ve Kuddusi Akay seçilmiştir.[430]

---

[427] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 1.
[428] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2-12; "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1940, Sayı: 362, s. 1.
[429] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Pazar Günü Saat 18'de Toplandı*", **Doğrusöz**, 25 Kasım 1941, Sayı: 458, s. 1.
[430] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Pazar Günü Saat 18'de Toplandı*", **Doğrusöz**, 25 Kasım 1941, Sayı: 458, s. 1.

2.2.1.2.10 1942 yılı kongresi

CHP Kastamonu onuncu merkez ilçe kongresi 26 Ekim 1942 Pazartesi günü saat 15.00'te Halkevi salonunda toplanmıştır. Bu toplantıya Vali Doktor Mithat Altıok, Kastamonu Milletvekili Muharrem Celâl Bayar ve il idare heyeti üyeleri katılmıştır. Saat 15.30'da ilçe idare heyeti reis vekili tarafından yoklama yapılmış ve çoğunluğun bulunduğu anlaşılmıştır. Ardından parti nizamnamesi gereğince bir reis, bir reis vekili ve iki kâtip seçimi yapılmıştır. Yapılan seçimde birinci reisliğe İzzet Okay, ikinci reisliğe Ziya Demircioğlu ve kâtipliklere Edip Bey ve Muzaffer Esen seçilmişlerdir. Seçimler bittikten sonra idare heyeti okunmuş ve ittifakla kabul edilmiştir. Daha sonra nahiyelerden gelen dileklerin birbirine benzemesi ihtimaline karşı, bu dileklerdeki istekleri incelemek üzere bir dilek, geçen senenin ve gelecek senenin hesaplarını incelemek üzere bir hesap encümeni oluşturulmuş ve bu encümenlerin görevlerini tamamlaması için toplantıya bir saat ara verilmiştir. Bir saat sonra ikinci toplantıya başlanmış ve Vali Mithat Bey hükümeti ilgilendiren meseleler üzerinde açıklamalarda bulunmuştur. Geçen senenin bütçesi ile yeni senenin bütçesi onaylandıktan sonra, ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve ilçe idare heyeti üyeliğine Baki Tümtürk, Ziya Demircioğlu, İmadi Başköy, Sait Oral, Mahir Çırak, Muzaffer Esen ve Kuddusi Akay seçilmişlerdir. Ardından il kongresine delegeler seçilmiş ve toplantı sona ermiştir.[431] İlçe idare heyeti 10 Kasım 1942 Salı günü akşamı toplanmış ve aralarında iş bölümü yapmıştır. Başkanlığa Baki Tümtürk, muhasebeciliğe Kuddusi Akay ve kâtipliğe Muzaffer Esen seçilmiştir.[432]

2.2.1.2.11 1943 yılı kongresi

CHP Kastamonu on birinci merkez ilçe kongresi 6 Aralık 1943 Pazartesi günü saat 18.30'da toplanmıştır. Kongrede ilk olarak ilçe idare heyetinden Kuddusi Akay bir konuşma yapmıştır. Ardından vilayet idare heyeti reisi İzzet Okay açıklamalarda bulunmuştur. Konuşmaların bitiminde reis, kâtipler, hesap ve dilek encümenleri seçimi yapılmıştır. Kongre gizli oyla ilçe idare heyeti seçimi yapıldıktan sonra sona ermiştir. Seçim sonucunda ilçe idare heyetine Ziya Demircioğlu, Kuddusi Akay, Mahir

[431] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Dün Toplandı*", **Doğrusöz**, 27 Ekim 1942, Sayı: 553, s. 1.
[432] "*Şehrimiz Kaza İdare Heyeti*", **Doğrusöz**, 12 Kasım 1942, Sayı: 559, s. 1.

Çırakoğlu, Muzaffer Esen ve Hikmet Özatay seçilmiştir.[433] İlçe idare heyeti başkanlığına ise Kuddusi Akay seçilmiştir.[434]

2.2.1.2.12 1944 yılı kongresi

CHP Kastamonu on ikinci merkez ilçe kongresi 5 Aralık 1944 Salı günü saat 15.00'te Halkevi salonunda yapılmıştır. Kongreye Parti Müfettişi Kırşehir Milletvekili Şevket Turgut, Vali Dr. Mithat Altıok, bazı daire müdürleri ve vilayet idare heyeti üyeleri katılmıştır. İlk olarak yoklama yapılmış ve çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra bir reis, bir ikinci reis ve iki kâtip seçimi yapılmıştır. Parti Müfettişi Şevket Turgut başkanlığa seçilmiş ise de kendisinin biraz rahatsız olmasından dolayı, delegeler arasından birinin başkanlığa seçilmesini istemiştir. Bunun üzerine birinci reisliğe Mustafa Galip Uğuralp, ikinci reisliğe Kemal Koral, kâtipliklere Hamdi Pehlivanoğlu ve İsmail Oral seçilmişlerdir. Daha sonra hesapları ve dilekleri incelemek için birer encümen oluşturulmuş ve encümenlerin işlerini bitirmesi için kongreye yarım saat ara verilmiştir.[435]

Kongre saat 18.00'de tekrar başlamış ve bütçe encümeninin mazbatası okunarak kabul edilmiştir. Daha sonra tasnif edilen dilekler okunmuş ve yapılan görüşmeler sonrasında bazı dilekler kabul edilmiş bazıları ise reddedilmiştir. Kongrede son olarak ilçe idare heyeti seçimi ve il kongresine katılacak delegelerin seçimi yapılmıştır.[436] Merkez ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Başkan: Mehmet Ankaralı, Muhasip: Kemal Koral, Kâtip: Şerafettin Yiğit, Veznedar: Hasan Soykut, Üyeler: Hikmet Özatay, Ziya Demircioğlu ve Mustafa Suta'dır.[437]

Seçimlerin ardından ruznamede görüşülecek başka bir şey olmadığından kongreye son verilmiştir. Kongreyi müteakip Vali Mithat Altıok vilayet makamını ilgilendiren meseleler hakkında açıklamalar yapmıştır. Saat 20.00'de delegeler şerefine ilçe idare heyeti tarafından bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafet sırasında Vali Mithat Altıok

---

[433] "*CHP Kaza Kongresi*", **Doğrusöz**, 7 Aralık 1943, Sayı: 708, s. 2.
[434] **BCA**, 490.1.0.0.168.669.1.122.
[435] "*Bugün Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 5 Aralık 1944, Sayı: 807, s. 1.
[436] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1944, Sayı: 808, s. 1.
[437] **BCA**, 4901.0.0.669.251.1-6-11.

CHP'nin umdeleri, halkçılık, partililerin çalışmaları ve siyasî durum ile ilgili güzel bir konuşma yapmıştır.[438]

2.2.1.2.13 1945 yılı kongresi

CHP Kastamonu on üçüncü merkez ilçe kongresi 12 Aralık 1945 Çarşamba günü saat 14.00'te Halkevi salonunda yapılmıştır. Bu kongreye vali, daire müdürleri, belediye başkanı, ilçe ve il idare kurulları başkan ve üyeleri ve Ticaret Odası başkanı katılmıştır. Tam saat 14.00'te ilçe kurulu başkanı yoklama yapmış ve çoğunluğun mevcut olduğunu bildirerek kongreyi açmıştır. Kongrede yapılan seçim sonucunda birinci başkanlığa CHP İl İdare Kurulu Başkanı Dr. Tevfik Aslan, kâtipliklere Sabri Tümkor ve Hüseyin Yiğit seçilmiştir. Daha sonra ilçe idare kurulu raporu okunmuş ve kabul edilmiştir. Rapordan sonra ilçe idare kurulunun 1944 ve 1945 yılları gelir ve giderinin incelenmesi için üç kişiden oluşan bir heyet seçilmiştir.[439]

Bu heyetin seçiminden sonra vali, daire amirleri ve müdürler kendilerini ilgilendiren soruları cevaplandırmışlardır. Delegeler, orman işleri ve belediyeyi ilgilendiren konularda isteklerde bulunmuştur.[440] Ardından yeni ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve kongre sona ermiştir. Yapılan seçim sonucunda merkez ilçe idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Başkan: Kemal Koral, Muhasip: Hasan Soykurt, Kâtip: Şerafettin Sabirin, Üyeler: Hikmet Özatay, Emriye Akalın, Abbas Konyalı ve Sabri Tümkor'dur.[441]

2.2.1.2.14 1946 yılı kongresi

CHP Kastamonu on dördüncü merkez ilçe kongresi 19 Kasım 1946 Salı günü saat 16.30'da parti binasında yapılmıştır. Kongreye müşahit olarak katılan Muzaffer Esen'in huzurunda ilk olarak yoklama yapılmış ve çoğunluğun mevcut olduğu anlaşıldıktan sonra Başkan Mehmet Uzun kısa bir konuşma yaparak kongreyi açmıştır. Çalışma komisyonları açık oyla seçilmiştir. Komisyonlar çalışmalarını bitirdikten sonra dilekler üzerinde durulmuş ve Belediye Başkanı Mehmet Kahyaoğlu kendisine

---

[438] "*Şehrimiz CHP Kaza Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1944, Sayı: 808, s. 1.
[439] "*Şehrimiz CHP İlçe Kongresi Çarşamba Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 14 Aralık 1945, Sayı: 896, s. 1.
[440] "*CHP İlçe Kongresi*", **Kastamonu**, 15 Aralık 1945, Sayı: 44, s. 1.
[441] **BCA**, 490.1.0.0.669.252.1-43; "*Şehrimiz CHP İlçe Kongresi Çarşamba Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 14 Aralık 1945, Sayı: 896, s. 1; "*CHP İlçe Kongresi*", **Kastamonu**, 15 Aralık 1945, Sayı: 44, s. 1.

yöneltilen soruları cevaplandırmıştır. Görüşmeler bitince gizli oyla yeni ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe idare heyetine Salahattin Tümer, Mehmet Uzun, Sabri Tatlı, Yusuf Özgür, Hüseyin İlyasoğlu, Hamdi Çolakoğlu ve Ali Rıza Eroğlu oybirliği ile seçilmiştir. Yedek üyeliklere Ali Faik, Ali Yazıcıoğlu, Mehmet Tunoğlu, Hüseyin Kâşif Karagülle, Hüseyin Gümüş, Hamdi Öner, Hasan Tuna ve Hasan Özkal seçilmiştir. Daha sonra açık oyla il kongresine gidecek delege seçimi yapılmış ve seçim sonucunda Salahattin Tümer, Mehmet Uzun, Yusuf Özgür, Ali Rıza Eroğlu ve Hüseyin İlyasoğlu delege olarak seçilmiştir. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir. Akşam kongre delegeleri şerefine parti binasında 30 kişilik bir ziyafet verilmiş ve bu ziyafet gece geç saatte sona ermiştir.[442]

2.2.1.2.15 1947 yılı kongresi

CHP Kastamonu on beşinci merkez ilçe kongresi 1947 yılında yapılmıştır. Bu kongrede merkez ilçe idare heyeti başkanlığına Ahmet Kıral seçilmiştir. Fakat Ahmet Kıral bir süre sonra vazifesinden istifa etmiş ve istifası 21 Temmuz 1949'da kabul edilmiştir. İstifası ile açılan başkanlığa Ahmet Nuhoğlu seçilmiştir. Ahmet Nuhoğlu'nun görevi 22 Eylül 1949'da onaylanmıştır.[443]

2.2.1.2.16 1949 yılı kongresi

CHP Kastamonu on altıncı merkez ilçe kongresi 7 Aralık 1949 Çarşamba günü saat 14.00'te Halkevi binasında yapılmıştır. İlk olarak yoklama yapılmış ve çoğunluğun bulunduğu anlaşıldıktan sonra kongre açılmıştır. Kongre başkanlığına İsmail Ağaoğlu, kâtipliklere Halil Saraçoğlu ve Selim Tuzcu seçilmiştir. Daha sonra yıllık mesaî raporu okunmuş ve hesap, bütçe ve dilek komisyonları seçimi yapılmıştır. Seçimlerin ardından CHP Müfettişi Hıfzırrahman Raşit Öymen bir konuşma yapmış ve konuşmasında CHP'nin mazisi, şimdiye kadar yaptığı çalışmalar ve demokratik hayata girişle başlayan muhalefet hareketlerinden bahsetmiştir. Konuşma bittikten sonra komisyonların raporlarını hazırlaması için oturuma ara verilmiştir. Oturum açıldıktan sonra bütçe ve hesap komisyonlarının hazırladığı rapor, ocak ve bucak dilekleri okunmuştur. Ardından gizli oyla yeni ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni ilçe

[442] "*CHP İlçemiz Kongresi*", **Doğrusöz**, 20 Kasım 1946, Sayı: 968-8, s. 1.
[443] **BCA**, 490.1.0.0.280.1124.2.38.

idare heyetine Ahmet Nuhoğlu, Yusuf Konyalı, Osman Keserci, Refik Akman, Ahmet Ateş, İhsan Nazlı, İsmail Baysal, Hamdi Pehlivan ve Ata Yaman seçilmiştir. Daha sonra gizli oyla il kongresine gidecek delege seçimi yapılmıştır. Samimi bir hava içinde geçen kongre saat 20.00'de sona ermiştir.[444]

2.2.2 Demokrat Parti Kastamonu İl ve İlçe Kongreleri

DP Kastamonu'da 1946 yılında kurulduktan sonra hızla teşkilatlanmaya başlamış ve kısa süre içerisinde teşkilatlanmasını tamamlayarak il ve ilçe kongrelerini yapmıştır.

2.2.2.1 Demokrat Parti Kastamonu il kongreleri

DP Kastamonu'da 1946 yılından 14 Mayıs 1950 tarihine kadar 4 tane il kongresi yapmıştır. Bu kongreler; 1946, 1948, 1949 ve 1950 yıllarında yapılmıştır. DP'nin Kastamonu il kongreleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.2.2.1.1 1946 yılı kongresi

DP Kastamonu birinci il kongresi 22 Aralık 1946 Pazar günü saat 14.00'te yapılmıştır. Kongre DP il idare kurulu başkanı Avukat Hayri Tosunoğlu'nun başkanlığında toplanmıştır. Yapılan yoklama sonrasında çoğunluğun mevcut olduğu anlaşılmış ve ardından yapılan seçim neticesinde kongre başkanlığına Müteşebbis Heyet Başkanı Avukat Hayri Tosunoğlu, yeni il idare heyetine Hayri Tosunoğlu (Avukat), Necip Ruşen Oktay (Avukat), Celal Ferdi (Doktor), Hasan Basri (Eski Sorgu Yargıcı), Münip Yalaz (Müteahhit), Emin Kalkancı (Kunduracı) ve Hamit Çuhadar seçilmiştir.[445]

2.2.2.1.2 1948 yılı kongresi

DP Kastamonu ikinci il kongresi 14 Şubat 1948 Cumartesi günü saat 15.00'te ilçe binasında yapılmıştır. Kongreyi il idare kurulu başkanı Hayri Tosunoğlu açmıştır.[446] Kongre başkanlığına Hilmi Küçükoğlu, ikinci başkanlığa Hilmi Ayvacıklı seçilmiştir. Ardından Hayri Tosunoğlu 1947 yılı çalışma raporunu okumuş ve rapor hakkında

[444] "*Şehrimiz CHP İlçe Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1949, Sayı: 968-284, s. 1-2.
[445] "*İl Demokrat Parti Kongresi*", **Doğrusöz**, 28 Aralık 1946, Sayı: 968-15, s. 1-2.
[446] "*İlimiz Demokrat Parti Kongresi Cumartesi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 18 Şubat 1948, Sayı: 968-117, s. 1.

tartışma yapılmıştır.[447] Vaktin geç olması nedeniyle oturum Pazar günü saat 10.00'a bırakılmıştır. Ardından delegeler ve misafirler kendileri için verilen ziyafete katılmıştır.[448]

15 Şubat 1948 Pazar günü saat 10.00'da toplanan kongre heyeti, ilçelerden gelen dilekler üzerinde tartışmalarda bulunmuştur. Ardından il idare heyeti seçimi yapılmış ve yeni idare heyetine şu kişiler seçilmiştir. Asil üyeliklere: Avukat Hayri Tosunoğlu, Hilmi Küçükoğlu, Avukat Hilmi Ünal, Halim Küçüker, İbrahim İmamvekili, Ahmet Maliki, Salim Esen, Rıza Keskin ve Sabri Yılmazer seçilmiştir. Daha sonra kongrenin kararı ile ve açık oyla Haysiyet Divanı asil ve yedek üyeleri seçimi yapılmış ve tasnif sonucunda asil üyeliklere: N. Ruşen Oktay (Kastamonu), Dr. Celal Ferdi Koçal (Kastamonu), Sabri Bekit (Kastamonu), Ahmet Keskin (Kastamonu) ve Naci Çetin Yalçın (Küre) seçilmiştir. DP il başkanlığına Hayri Tosunoğlu seçilmiştir. Kongre gece saat 21.30'da sona ermiştir.[449]

İl kongresinden bir gün sonra 16 Şubat 1948'de Hilmi Ünal, DP il idare heyeti başkanlığından ve il idare heyeti üyeliğinden istifa etmiş ve niçin istifa ettiğini şu sözlerle açıklamıştır: "*Partide ihtiras hâkimdir. Bu haleti ruhiye ve muhtelif fikir cereyanları partinin esas bünyesinde iyi tesir yapabilecek bir mahiyet arz etmemektedir.*" DP il idare heyeti üyeliğinden Mustafa Andul da istifa etmiştir.[450]

2.2.2.1.3 1949 yılı kongresi

DP Kastamonu üçüncü il kongresi 26-27 Mayıs 1949 tarihleri arasında yapılmıştır. 26 Mayıs 1949 Perşembe günü saat 14.40'ta Belediye Caddesinde Kara Mehmet'in kıraathanesinde İl İdare Heyeti Başkanı Hayri Tosunoğlu'nun konuşmasıyla il kongresi başlamıştır. Daha sonra kongre başkanlığına İnebolu delegesi Dr. Fahri Keçeci, başkanvekilliğine Devrekâni delegesi Avukat Muzaffer Ali Müftüoğlu, kâtipliklere Hüsnü Bostancı ve Faik Tekin seçilmiştir.[451]

---

[447] "*DP İl Kongresi Yapıldı*", **Kastamonu**, 16 Şubat 1948, Sayı: 174, s. 1.
[448] "*İlimiz Demokrat Parti Kongresi Cumartesi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 18 Şubat 1948, Sayı: 968-117, s. 1.
[449] "*Demokrat Parti İl Kongresi*", **Doğrusöz**, 21 Şubat 1948, Sayı: 968-118, s. 1.
[450] "*DP İl Kongresi ve İstifalar*", **Yenises**, 19 Şubat 1948, Sayı: 96, s. 1.
[451] *"Celal Bayar ve Fuat Köprülü Şehrimizde"*, **Doğrusöz**, Sayı: 968-233, 27 Mayıs 1949, s. 1.

Seçimlerin tamamlanmasının ardından kongre başkanı sözü Celâl Bayar'a bırakmıştır. Celâl Bayar hükümete cevap mahiyetindeki konuşmasını yarın yapacağını söylemiştir. Celâl Bayar'dan sonra kürsüye Profesör Fuat Köprülü gelmiştir. Köprülü konuşmasında Kastamonu'ya gelmekten bahtiyar olduğundan, Türk tarihinden, Kastamonu tarihinden, medeni âlem içinde geri kalınma sebeplerinden ve muvazaa kelimesinden bahsetmiştir. Ardından il kongresine gelen başarı telgrafları okunmuş ve Cuma sabahı toplanmak üzere kongreye son verilmiştir.[452]

27 Mayıs 1949 Cuma günü sabah saat 08.00'de il kongresine başlanmıştır. İlk olarak İl İdare Heyeti Başkanı Hayri Tosunoğlu senelik mesaî ve hesap raporunu okumuştur. Ardından Demokrat Parti Genel Başkanı Celâl Bayar kürsüye gelerek bir konuşma yapmıştır.[453] Bayar konuşmasında; Kastamonu'nun Millî Mücadele tarihindeki mühim rolü ve kahramanlıklarından, her manasıyla emniyeti sağlayacak ve millî vicdanı tatmin edecek demokratik bir seçim kanunu yapılması gerektiğinden, memleketin menfaatini ve millî iradenin serbest tecellisini tek gaye bilen Demokrat Parti için seçim kanununun millî bir dava olduğundan bahsetmiş ve iktidar partisini seçim kanununda değişiklik yapmadığı için eleştirmiştir. Celâl Bayar'ın konuşması bitince kongreye ara verilmiş ve saat üçte kongre tekrar toplanmıştır. Ardından haysiyet divanı, il idare heyeti ve büyük kongreye gidecek delegelerin seçimleri yapılmıştır.[454]

Yapılan seçim sonucunda yeni il idare heyetine şu kişiler seçilmiştir: Başkan: Yüksek Orman Mühendisi Sait Kantarel, İkinci Başkan: Avukat Necip Ruşen Oktay, Kâtip: *Mücadele* gazetesi sahibi Sabri Yılmazer, Muhasip: Çiftçi Ahmet Keskin, Üyeler: Avukat Hayri Tosunoğlu, Tüccar Hamit Aksan ve Dr. Celal Ferdi Koçal'dır.[455] 20 Haziran 1949 Pazartesi günü Ankara'da toplanacak olan Demokrat Parti büyük kongresine Kastamonu il merkezinden: Sait Kantarel, Hayri Tosunoğlu, Osman Oktay, Şükrü Tanyeli, Sabri Yılmazer, Burhan Zülfü Çelebi ve Ahmet Keskin, İnebolu'dan: Ali Gözlük, Doktor Fahri Keçeci, Şakir Karagöz ve Ahmet Çakır, Devrekâni'den: Muzaffer Mühto, Kazım Özbakır ve Mehmet Ali Ustaoğlu, Araç'tan: Hamdi Savaşcı, Daim Acarlı ve Şevket Avcı, Daday'dan: Mehmet Kanat, Hüsnü Bostancı ve Fuat

---

452 *"Celal Bayar ve Fuat Köprülü Şehrimizde"*, **Doğrusöz**, Sayı: 968-233, 27 Mayıs 1949, s. 1.
453 *"Demokrat Parti İl Kongresi Yapıldı"*, **Dikkat**, Sayı: 197, 2 Haziran 1949, s. 2-4.
454 "*Celal Bayar'ın Kastamonu İl Kongresindeki Nutku*", **Doğrusöz**, 31 Mayıs 1949, Sayı: 968-234, s. 1-2.
455 "*Kastamonu DP İl İdare Kurulu Seçimi*", **Doğrusöz,** 31 Mayıs 1949, Sayı: 968-234, s. 1.

Tüfekci, Abana'dan: Kazım Özcan ve Fahri Altan, Taşköprü'den: Hasan Eryılmaz, Abdullah Çırak ve Mehmet Abay, Kargı'dan: Ahmet Oğuz, Küre'den: Hilmi Ayrancı, Tosya'dan Mehmet Pamukcu ve Selahattin Yücel'in katılması kararlaştırılmıştır.[456] Seçimlerin ardından il kongresine son verilmiş ve toplu olarak Cihan Aş Evi'nde tertip edilen öğle yemeğine gidilmiştir.[457]

2.2.2.1.4 1950 yılı kongresi

DP Kastamonu dördüncü il kongresi 25 Mart 1950 Cumartesi günü Yılanlı Dergâhının karşısında bulunan İpşiroğlu Hanı'nın üst katında toplanmıştır. Saat 14.00'te DP İl Başkanı Sait Kantarel tarafından kongre açılarak delegelerin yoklaması yapılmıştır. Yapılan yoklama sonucunda 80 delegeden 73'ünün olduğu görülmüştür. Çoğunluğun mevcut olduğunun anlaşılmasının ardından kongre birinci başkanlığına Doktor Reşat Tunceli, ikinci başkanlığa Hilmi Ayrancı, kâtipliklere Muzaffer Müftüoğlu ve Faik Tekin seçilmiştir. Ardından il idare heyeti yıllık mesaî raporu okunmuş ve delegelerin hepsi birden il idare heyetinin çalışmamış olduğunu söyleyerek raporu tenkit etmişlerdir.[458]

Daha sonra yeni yıl bütçesinin yapılmasına karar verilmiş ve oturuma on dakika ara verilmiştir. İkinci oturum da yapılan bütçe okunmuştur. Bir delegenin kongreye yarın devam edilmesi teklifi kabul edilmiş ve kongre saat 18.30'da tatil edilmiştir. Kongrenin üçüncü oturumu 26 Mart 1950 Pazar günü saat 09.00'da kongre başkanı tarafından açılmış ve açık oyla il idare heyeti ve haysiyet divanı seçimi yapılmıştır.[459]

Yapılan seçim sonucunda il idare heyeti asıl üyeliğine Muzaffer Müftüoğlu, Celal Ferdi Kocal, Ahmet Keskin, Sait Kantarel, Mustafa Taner, Celal Boşdurmaz, Necip Ruşen Oktay, Osman Altınbilek ve Emin Özkendir seçilmiştir.[460] İl idare heyeti yedek üyeliğe: Kadir Üstüntepe, Necip Yılanlı, Hayri Tosunoğlu, Mehmet Bakırcı, İbrahim Alp, Ragıp Atalay, Ali Gözlük, İhsan Kaner ve Mehmet Kurt seçilmiştir. Haysiyet

---

[456] "*Demokrat Parti'nin Büyük Kongresi*", **Dikkat**, 15 Haziran 1949, Sayı: 199, s. 1.
[457] *"Demokrat Parti İl Kongresi Yapıldı"*, **Dikkat**, Sayı: 197, 2 Haziran 1949, s. 3-4.
[458] **BCA**, 490.1.0.0.440.1823.4.24.
[459] **BCA**, 490.1.0.0.440.1823.4.25.
[460] **BCA**, 490.1.0.0.440.1823.4.22-25; "*Demokrat Parti Kongresi*", **Doğrusöz**, 29 Mart 1950, Sayı: 1284, s. 1.

Divanına: Mehmet Emin Özer, Mehmet Abay, Hayri Tosunoğlu, Nahit Karahan ve Necip Yılanlı seçilmiştir. Seçimlerin ardından kongre saat 12.30'da tatil edilmiştir.[461]

2.2.2.2 1948 yılı merkez ilçe kongresi

DP Kastamonu'da 1946-1950 yılları arasında sadece bir tane merkez ilçe kongresi yapmıştır. DP Kastamonu birinci merkez ilçe kongresi 11 Ocak 1948 Pazar günü partinin il binasında yapılmıştır. Kongre başkanlığına Avukat Hilmi Ünal, başkan vekilliğine Avukat Necip Ruşen Oktay seçilmiştir. Ardından yeni ilçe idare heyeti seçimi yapılmış ve tasnif sonucunda asil üyeliklere İhsan Kavuklu, Ali Nazlı, Ekrem Balı, Ahmet Maliki, Ziya Darende, İhsan Sivaslı ve Mehmet Kalfaoğlu seçilmiştir. Ardından il kongresine gönderilecek delege seçimi yapılmış ve seçim sonucunda İhsan Kavuklu, Ali Nazlı, Ekrem Balı, Ahmet Maliki, Ziya Darende, İhsan Sivaslı, Mehmet Kalfaoğlu, Halim Küçüker, Hilmi Ünal, İbrahim İmamvekili, Baha Ataoğuz, Hasip Yılanlı, Rıza Keskin, Enis Karagöz, Ahmet Yaman, Sait Selahoğlu, Faik Kavgacı ve Hilmi Kapucu delege seçilmiştir. Seçimler bittikten sonra dilekler tespit edilmiş ve kongre başkanı Hilmi Ünal bir konuşma yapmıştır. Hilmi Ünal'ın konuşması bitince kongre sona ermiştir.[462]

2.2.3 Millet Partisi Kastamonu İl ve İlçe Kongresi

MP Kastamonu'da 1948'den 14 Mayıs 1950 tarihine kadar bir il ve bir ilçe kongresi yapmıştır. Bu kongrelerin her ikisi de 1950 yılında yapılmıştır. Yapılan bu kongrelerde partinin faaliyet raporu, bütçesi ve dilekler ele alınmış ve idare heyeti seçimleri yapılmıştır.

2.2.3.1 1950 yılı il kongresi

MP Kastamonu birinci il kongresi 26 Şubat 1950 Pazar günü saat 14.00'te parti binasında yapılmıştır. Bu toplantıya gazeteciler, CHP ve DP'den bazı kişiler de davetli olarak katılmıştır. Kongreye başkan olarak Hilmi Küçük seçilmiştir.[463] Ardından ikinci

[461] **BCA**, 490.1.0.0.440.1823.4.25.
[462] "*Demokrat Parti İlçe Kongresi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 14 Ocak 1948, Sayı: 107, s. 1.
[463] **BCA**, 490.1.0.0.440.1823.4.14-15; "*Millet Partisinin İl Kongresi*", **Doğrusöz**, 1 Mart 1950, Sayı: 1276, s. 1.

başkan ve iki kâtip seçimi yapılmıştır. Kongrede bir önceki yılın faaliyet raporu okunmuş, ilçelerdeki dilekler üzerinde durulmuş, yeni dilekler dile getirilmiş ve bütçe tanzim edilmiştir. Daha sonra gizli oyla seçimler yapılmıştır.[464]

İlk olarak il idare heyeti seçimi yapılmış ve il idare heyetine İbrahim İmamvekili, Rıza Keskin, Hilmi Küçük, Baha Ataoğuz, Şükrü Uğurlu, Tevfik Calay, Halim Küçüker, Tevfik Kulaksız ve Salim Esen seçilmiştir.[465] Dokuz da yedek üye seçilmiştir. İnzibat Divanına: Şevki Eğemen, İmadi Melek, Bekir Sami Özdemir, Sabri Pekit, Kamil Rüştü Başoğlu, Hayri Darende, Yunis Konyalı, Sabri Tümkor, Mehmet Okumuş ve Faik Kulaksız seçilmiştir. On kişi de yedek seçilmiştir. Büyük kongreye gidecek delegeler: Şükrü Uğurlu, Baha Ataoğuz, Salim Esen, Hilmi Küçük, Halim Küçüker, Ali Nazlı, Rıza Keskin, Hakkı Tekşen, Galip Mütevelli ve Ahmet Tiryaki'den ibaret olup on kişi de yedek seçilmiştir. Seçimlerin ardından kongre sona ermiştir.[466]

2.2.3.2 1950 yılı merkez ilçe kongresi

MP Kastamonu'da 7 Şubat 1950 Salı günü öğleden sonra saat 14.00'te Gökdere Semt Ocağı binasında birinci merkez ilçe kongresini yapmıştır.[467] Yapılan yoklama sonrasında 86 delegeden 60'ının hazır bulunduğu anlaşılmıştır. Ardından kongre divanı seçimi yapılmış ve başkanlığı Avukat Şevki Egemen seçilmesine rağmen kongre ikinci başkan Baha Ataoğuz tarafından idare edilmiştir. Kongrede ilk olarak Baha Ataoğuz bir konuşma yapmış ve konuşmasında Millet Partisi'nin tüzüğünü izah etmiş ve yer yer çeşitli konularda CHP'yi suçlamıştır. Konuşma bitiminde yıllık faaliyet raporu ve 1950 yılı bütçesi okunarak kabul edilmiştir. 1950 yılı bütçesi 1200 lira gelir ve 1200 lira gideri ihtiva etmektedir. Ardından çok mühim ihtiyaçları içeren dilekler konuşulmuştur. Bu dilekler hakkında yapılacak muameleler için bazı kararlar alındıktan sonra ilçe idare heyeti seçimine geçilmiştir.[468]

---

[464] "*Dün Millet Partisi İl Kongresi Çok Samimi Bir Suretle Yapıldı*", **Kastamonu**, 27 Şubat 1950, Sayı: 363, s. 1.
[465] "*Millet Partisinin İl Kongresi*", **Doğrusöz**, 1 Mart 1950, Sayı: 1276, s. 1; "*Dün Millet Partisi İl Kongresi Çok Samimi Bir Suretle Yapıldı*", **Kastamonu**, 27 Şubat 1950, Sayı: 363, s. 1.
[466] "*Dün Millet Partisi İl Kongresi Çok Samimi Bir Suretle Yapıldı*", **Kastamonu**, 27 Şubat 1950, Sayı: 363, s. 1.
[467] "*Millet Partisi İlçe Kongresi*", **Kastamonu**, 9 Şubat 1950, Sayı: 358, s. 1; "*Millet Partisi İlçe Kongresi*", **Doğrusöz**, 11 Şubat 1950, Sayı: 1271, s. 1.
[468] "*Millet Partisi İlçe Kongresi*", **Doğrusöz**, 11 Şubat 1950, Sayı: 1271, s. 1.

Yeni ilçe idare heyeti seçimi gizli oyla ve aday gösterilmeden yapılmıştır. Netice de ilçe idare heyetine 56 oyla Hasip Yılanlı, 53 oyla İhsan Kavuklu, 52 oyla Baha Ataoğuz, 42 oyla Kemal Arpacı ve 36 oyla İbrahim İmamvekili seçilmiştir.[469] Delege seçiminden sonra saat 19.00'da kongre sona ermiştir.[470]

2.3 Kastamonu'da Yapılan Mitingler (1923-1950)

Kastamonu'da 1923-1950 yılları arasında CHP, DP ve MP mitingler yapmıştır. Kastamonu'da mitingler yaklaşan seçimler öncesinde partiye oy toplamak amacıyla yapılmış ve bu mitinglerde iktidar partisi muhalefeti, muhalefet partileri de daha çok iktidarı eleştirmişlerdir.

2.3.1 Cumhuriyet Halk Partisi Kastamonu Mitingleri

CHP Kastamonu'da 1946 yılında bir ve 1950 yılında iki miting yapmıştır. Yapılan bu mitingler yaklaşan genel seçimler öncesinde yapılmıştır. CHP Kastamonu'da ilk mitingini 18 Temmuz 1946 Perşembe günü öğle saatlerinde Samanpazarı'nda yapmıştır.[471]

CHP Kastamonu'da ikinci mitingini 1 Mayıs 1950 Pazartesi günü saat 14.00'te Cumhuriyet Meydanı'nda yapmıştır. Kalabalık bir kitle önünde yapılan bu mitingde Parti Müfettişi Bursa Milletvekili Doktor Talat Simer, Kastamonu milletvekillerinden Ali Rıza Eren ve Adil Toközlü birer konuşma yapmıştır. Milletvekilleri konuşmalarında DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın tenkitlerini cevaplandırmış, Kastamonuluların demokrasi anlayışında örnek olacağını, Türk parasının istikrarını muhafaza ettiğinden, bugüne kadar yapılan hizmetlerden ve CHP'nin seçim beyannamesi ile programlaştırdığı hizmetlerden bahsetmiştir.[472]

CHP Kastamonu'da üçüncü mitingini 10 Mayıs 1950 Çarşamba günü Cumhuriyet Meydanı'nda yapmıştır. Miting saat 16.00'da başlamış ve saat 18.00'e kadar devam

[469] "*Millet Partisi İlçe Kongresi*", **Kastamonu**, 9 Şubat 1950, Sayı: 358, s. 1.
[470] "*Millet Partisi İlçe Kongresi*", **Doğrusöz**, 11 Şubat 1950, Sayı: 1271, s. 1.
[471] "*İki Miting*", **Kastamonu**, 20 Temmuz 1946, Sayı: 105, s. 1.
[472] "*CHP Mitingi Milletvekillerimiz Konuştular*", **Doğrusöz**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 1293, s. 1.

etmiştir. Bu mitingde Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan ve CHP Müfettişi Talat Simer birer konuşma yapmıştır.[473]

2.3.2 Demokrat Parti Kastamonu Mitingleri

DP Kastamonu'da 1946-1950 yılları arasında toplam üç miting yapmıştır. DP Kastamonu'da ilk iki mitingini 1946 genel seçimleri öncesinde, üçüncü mitingini 1948 yılında yapmıştır.

DP Kastamonu'da ilk mitingini 11 Temmuz 1946 Perşembe günü saat 11.00'de Nasrullah Meydanı'nda yapmıştır.[474] İkinci mitingini ise 18 Temmuz 1946 Perşembe günü Samanpazarı'nda yapmıştır.[475]

DP Kastamonu'da üçüncü mitingini 6 Haziran 1948 Pazar günü saat 14.00'te Cumhuriyet Meydanı'nda düzenlemiştir. Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoğlu ve DP Kütahya Milletvekili Dr. Ahmet İhsan Gürsoy da bu miting için Kastamonu'ya gelmiştir. Ankara, Çankırı, Zonguldak, Sinop il idare kurulu üyeleri, Ankara, Gerze, Boyabat, Karabük, İnebolu, Abana, Küre, Devrekâni, Taşköprü, Daday, Araç, Tosya ve Kargı ilçe idare kurulu üyeleri kamyonlarla miting alanına gelmişlerdir. Mitinge çeşitli il ve ilçelerden gelen on bine yakın partili katılmıştır.[476] Semt ocakları ellerinde "*Yolsuz, fabrikasız, bakımsız Kastamonu. 21 Temmuz kara günümüzdür. Dün buğday, bugün şeker yok öbür gün hayat. Millet iradesine saygı isteriz. Söz milletindir. Arpa ömrü kısaltır*" sözleri yazılı levhalarla miting alanını doldurmuşlardır.[477] Miting DP İl Başkanı Hayri Tosunoğlu'nun heyecanlı bir konuşması ile açılmıştır. Ardından program gereğince Kütahya Milletvekili Dr. İhsan Gürsoy ve diğer konuşmacılar sırası ile kürsüye gelerek seçimlerdeki yolsuzluk, seçim emniyetinin sağlanması için adlî teminatın şart olmasından, seçim kanununun değiştirilmesi gerektiğinden bahsetmişler ve iktidar partisini eleştirmişlerdir. Havanın yağmurlu olmasından dolayı mitinge bir süre ara verildikten sonra kürsüye son olarak Kemal Zeytinoğlu çıkmış ve konuşması bitince mitinge son verilmiştir. Miting sonunda yakın yerlerden gelen DP mensupları

[473] "*CHP Mitingi Bugün Yapılıyor*", **Doğrusöz**, 10 Mayıs 1950, Sayı: 1295, s. 1.
[474] "*Demokrat Partinin Mitingi*", **Kastamonu**, 13 Temmuz 1946, Sayı: 103, s. 1.
[475] "*İki Miting*", **Kastamonu**, 20 Temmuz 1946, Sayı: 105, s. 1.
[476] "*Demokratların Kastamonu Mitingi*", **Dikkat**, 10 Haziran 1948, Sayı: 120, s. 1.
[477] "*Kastamonu Demokratlarının Dünkü Mitingi Çok Heyecanlı Oldu*", **Kastamonu**, 7 Haziran 1948, Sayı: 203, s. 1.

ilçelerine dönmüşlerdir. Akşam DP milletvekilleri ve diğer misafirler şerefine merkez lokantasında bir ziyafet verilmiş ve ziyafet gece geç saate kadar devam etmiştir.[478]

2.3.3 Millet Partisi Kastamonu Mitingleri

MP Kastamonu'da 1948-1950 yılları arasında iki miting yapmıştır. Bu mitinglerden ilki 1948 yılında ve ikincisi 1950 yılında yapılmıştır. Yapılan bu mitinglere parti genel başkanı ve kurucu üyelerinin de katılması önemlidir.

MP'den bir heyet 9 Kasım 1948 Salı günü Sinop üzerinden Kastamonu'ya gelmiştir.[479] Bu heyet General Şefik Çakmak, Sadık Aldoğan, Prof. Kenan Öner, Mustafa Kentli, Avukat Alaattin Nasuhoğlu ve Sinop milletvekillerinden Yusuf Kemal Tengirşek, Suphi Batur ve Enver Kök'ten oluşmaktadır.[480] Heyet üyeleri akşamüzeri Kastamonu'ya geldikten sonra MP binasında ziyaretçileri kabul etmişlerdir.[481] MP heyet üyeleri, 10 Kasım 1948 Çarşamba günü şehrin tarihî yerlerini gezmiştir.[482]

MP, Kastamonu'da ilk mitingini 11 Kasım 1948 Perşembe günü saat 12.00'de Samanpazarı'nda yapmıştır.[483] Kürsüye ilk olarak MP üyelerinden Baha Ataoğuz çıkmış ve 21 gün evvel kurulmuş olan MP namına konuşacak kişileri takdim etmiştir. İkinci olarak Boyabat MP Başkanı Hayri Soyer kürsüye çıkmıştır. Soyer, MP adına Kastamonu'ya geldiğini ve Sinopluların selam ve saygılarını getirdiğini söyleyerek kürsüden inmiştir. Yerine General Şefik Çakmak kürsüye çıkmış ve konuşmasında Mareşal Fevzi Çakmak'ın aday gösterilmeden Kastamonulular tarafından milletvekili seçilmesinden, Mareşal'in etrafında toplanarak Millet Partisi'ni kurduklarından ve Mareşal'in rahatsızlığından dolayı Kastamonu'ya gelemediğinden bahsetmiştir. Ardından Mareşal'in Kastamonululara yazdığı beyannameyi okumuştur. Daha sonra Dr. Mustafa Kentli kürsüye çıkmış ve konuşmasında demokrasi, dil ve din işleri üzerinde durmuştur. Ardından MP kurucularından Prof. Kenan Öner kürsüye çıkmış ve konuşmasında Demokrat Parti'den niçin ayrıldığını, Millet Partisi'nin kuruluşunu

---

[478] "*İlimiz Demokratlarının Pazar Günkü Mitingi Heyecanlı Olmuştur*", **Doğrusöz**, 9 Haziran 1948, Sayı: 968-147, s. 1.
[479] "Millet Partisi Heyeti Boyabat'ta" **Doğrusöz**, 9 Kasım 1948, Sayı: 968-187.
[480] "*Millet Partisi Heyeti Sinop'ta*", **Doğrusöz**, 6 Kasım 1948, Sayı: 968-186, s. 1.
[481] "*Millet Partisi Heyeti Bu Akşam Şehrimizde*", **Doğrusöz**, 9 Kasım 1948, Sayı: 968-187, s. 1.
[482] "*Millet Partisi Heyeti Sinop'ta*", **Doğrusöz**, 6 Kasım 1948, Sayı: 968-186, s. 1.
[483] **BCA**, 030.01.00.00.66.410.5.1; "*Millet Partisinin Mitingi*", **Doğrusöz**, 13 Kasım 1948, Sayı: 968-188, s. 1.

ve vatandaşların niçin bu partiye geçmesi gerektiğini izah etmiştir. Son olarak kürsüye General Sadık Aldoğan çıkmış ve konuşmasında hak ve hürriyet konuları üzerinde durmuştur.[484] Konuşmalar bittikten sonra mitinge son verilmiştir. MP heyet üyeleri 12 Kasım 1948 Cuma günü saat 08.00'de Kastamonu'dan ayrılarak Ankara'ya doğru yola çıkmıştır.[485]

MP Genel Başkanı Hikmet Bayur, Çanakkale Milletvekili Ali Rıza Kırsever, General Şefik Çakmak ve İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni ile birlikte otomobille Çankırı üzerinden 3 Mayıs 1950 Çarşamba günü akşamı miting yapmak amacıyla Kastamonu'ya gelmişlerdir. Şehrin girişinde kalabalık bir halk kitlesi tarafından tezahüratlarla karşılanmışlardır.[486]

Kastamonu'da MP ikinci mitingini 4 Mayıs 1950 Perşembe günü saat 13.00'te Cumhuriyet Meydanı'nda yapmıştır. Bu mitingde ilk olarak MP Genel Başkanı Hikmet Bayur konuşmuştur. Bayur konuşmasında; Kastamonuluların Millî Mücadele'de göstermiş oldukları kahramanlıkları ve hizmeti övmüş, yaklaşan seçimlerin hile ve fesat karıştırılmadan yapılmasından, şef sistemi ve muvazaadan bahsetmiş, CHP ve DP'yi eleştirmiştir. Hikmet Bayur'dan sonra milletvekili adaylarından Ali Rıza Kırsever, Osman Nuri Köni ve General Şefik Çakmak konuşmuştur. Miting saat 15.00'te sona ermiştir.[487] Ayrıca MP 4 Mayıs 1950 Perşembe günü Kastamonu'da büyük bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda General Şefik Çakmak, Baha Ataoğuz, Osman Nuri Köni, Hikmet Bayur ve Ali Rıza Kırsever birer konuşma yapmıştır.[488]

2.4 Parti Genel Başkanları ve Parti Genel Başkan Vekillerinin Kastamonu Gezileri (1923-1950)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 1923-1950 yılları arasında çeşitli amaçlarla parti genel başkanları ve parti genel başkan vekilleri Kastamonu'ya gezi düzenleyerek gelmişlerdir. Belirtilen yıllar arasında CHF Genel Başkanı Mustafa Kemal 1925

---

[484] **BCA**, 030.01.00.00.66.410.5.1-5.
[485] "*Millet Partisinin Mitingi*", **Doğrusöz**, 13 Kasım 1948, Sayı: 968-188, s. 1.
[486] *"Millet Partisi Genel Başkanı Geldi"*, **Mücadele**, 4 Mayıs 1950, Sayı: 132, s. 1.
[487] *"Millet Partisi Mitingi B. Hikmet Bayur Konuştu"*, **Doğrusöz**, 8 Mayıs 1950, Sayı: 1294, s. 1.
[488] "*Millet Partisi*", **Kastamonu**, 9 Mayıs 1950, Sayı: 385, s. 1.

yılında, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 1938 ve 1949 yıllarında, CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran 1948 yılında, DP Genel Başkanı Celal Bayar 1949-1950 yıllarında ve MP Genel Başkanı Hikmet Bayur 1950 yılında Kastamonu'yu ziyaret etmiştir. İsmi geçen parti genel başkanlarının ve parti genel başkan vekillerinin Kastamonu gezileri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

2.4.1 CHF Genel Başkanı Mustafa Kemal (Atatürk)'ün Kastamonu Gezisi

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'tür. Mustafa Kemal cumhurbaşkanlığı döneminde ayrıca CHF genel başkanı olarak da görev yapmış ve 23-31 Ağustos 1925 tarihleri arasında Kastamonu'yu ziyaret etmiştir.[489] Bu gezi hakkında bilgiler şu şekildedir:

CHF Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'i Kastamonu'ya davet etmek için 1925 yılının Ağustos ayında bir davet heyeti oluşturulmuştur. Bu heyette Kastamonu Milletvekili Mehmet Fuat, CHF Mutemedi Hüsnü Bey, Ticaret Odası Başkanı Hacı Mehmet Bey, Belediye Meclis üyesi Akdoğanlızâde Mehmet Ali Bey, Türk Ocağı üyesi Tatlızâde Emin Bey, Vilayet Encümen üyesi Sabri Bey, *Açıksöz* gazetesi sahibi ve başyazarı Hüsnü Bey, Kız Orta Okulu öğretmenlerinden Hacer Hanım ve Üçüncü Ana Okulu öğretmenlerinden Hikmet Hanım bulunuyordu.[490]

Davet heyeti, 8 Ağustos 1925 tarihinde Kastamonu'dan Ankara'ya hareket etmiş ve 11 Ağustos günü saat 17.00'de Mustafa Kemal ile görüşmüştür.[491] Heyet üyeleri bu görüşme sırasında Mustafa Kemal'e bağlılık ve şükranlarını bildirmiş ve

---

[489] Konu hakkında yapılan araştırma inceleme eserleri şunlardır: Mustafa Eski, **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002; Mustafa Selim İmece, **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Gezileri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1975; Mehmet Serhat Yılmaz, **Arşiv Belgelerinde Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Kastamonu Gezisi**, Töre Yayınevi, Kastamonu 2008; Yüksel Özgen, **Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Çankırı Gezisi**, Yeni Gün Ofset Matbaacılık, Çankırı 2011; **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi**, (Yayına hazırlayan: Mehmet Baytimur, Aziz Demircioğlu, Hasan Çelikoğlu), Topraksu Kartoğrafya Müdürlüğü, Ankara 1982. Bu konuyla ilgili bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Emine Pür, "*Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının Kastamonu Gezileri*", **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2016.

[490] Mustafa Eski, **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s. 8; Mustafa Selim İmece, **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Gezileri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1975, s. 14.

[491] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 8; **Atatürk'ün Kastamonu Gezisi ve Şapka Devrimi**, (Yayına hazırlayan: Mehmet Baytimur, Aziz Demircioğlu, Hasan Çelikoğlu), Topraksu Kartoğrafya Müdürlüğü, Ankara 1982, s. 27.

Kastamonu'ya davet etmiştir. Mustafa Kemal, bu davetten memnun olmuş ve heyet üyelerine bundan sonra ilk geziyi Kastamonu'ya yapacağını beyan etmiştir.[492]

Mustafa Kemal, 23 Ağustos 1925 Pazar günü sabahı Çankaya Köşkü'nden ayrılarak dört otomobille Kastamonu yönünde hareket etmiştir.[493] Mustafa Kemal'in maiyetinde Kastamonu'ya gelen heyet arasında Kütahya Milletvekili Nuri (Conker), Rize Milletvekili Fuat (Bulca), Başyaver Rusuhi, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Tevfik (Bıyıklıoğlu), Özel kalem'den Çankırılı Lütfi Bey, Muhafız Komutanı İsmail Hakkı (Tekçe) ve Yaver Muzaffer Bey bulunuyordu.[494]

Mustafa Kemal, yol üzerinde ilk olarak Kalecik ilçesinde halk tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmış ve karşılama esnasında kurbanlar kesilmiştir. Karşılama töreninin ardından Mustafa Kemal Türk Ocağı'nı ziyaret etmiş ve başı açık olarak Kaleciklileri huzura kabul buyurmuştur. Ziyaret bitiminde bir süre istirahat etmiş ve sonrasında beraberindekilerle birlikte yola koyulmuştur.[495] Mustafa Kemal'e Tüney'in Çandır Hanı'nda bir karşılama töreni daha yapılmış ve bu karşılama törenini o zamanlar Çankırı milletvekili olan Ahmet Talat (Onay) hatıralarında şu şekilde bahsetmiştir:

> "Burada Gazi otomobilinden indiler. Sırtında gri renkli keten kostüm, başlarında çok yumuşak hasır panama şapka vardı. Şapkayı çıkararak elimizi sıkarken Vali Bey isimlerimizi söylüyordu. Müftü efendiyi Halk Partisi Reisi diye takdim edince manalı bir tebessümle: Hem müftü, hem parti reisi nasıl olur buyurdular. Bu söz müftü efendinin siyasî hayatına son vermiştir. Gazi yarı ciddi: Hani sizin şapkanız buyurdular. Hep şaşırmıştık. Ben (Ahmet Talat Onay), şapkayla teşrif buyuracağınızı bilseydik biz de birer tane tedarik ederdik dedim. Güldü ve dönüşte şapkalı görmek istediğini söyledi."[496]

Mustafa Kemal ve beraberindekiler Çandır Hanı'ndaki karşılama töreninin ardından yola devam etmiş ve öğleye doğru Çankırı'ya gelmiştir. Mustafa Kemal'i vilayet girişinde Sekizinci Topçu Alayı subay ve erleri, öğrenciler, esnaflar ve kalabalık bir halk kitlesi karşılamış ve bu karşılama sırasında 21 pare top atışı yapılmıştır.[497]

---

[492] İmece, a.g.e, s. 14; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 9.
[493] Eski, Atatürk'ün Kastamonu..., s. 14; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 32; İmece, a.g.e, s. 15
[494] İmece, a.g.e, s. 15; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 32; Emine Pür, Mehmet Serhat Yılmaz, "*Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlarının Kastamonu Gezileri (1923-2017)*, **Alınteri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2018, s. 300.
[495] İmece, a.g.e, s. 15; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 14; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 32-33.
[496] Yüksel Özgen, **Arşiv Belgelerine göre Atatürk'ün Çankırı Gezisi**, Yeni Gün Ofset Matbaacılık, Çankırı 2011, s. 3.
[497] Özgen**,** a.g.e, s. 3-4.

Mustafa Kemal, Çankırı'da Belediye binası ve Kız Mektebi'ni ziyaret etmiştir. Ziyaretlerin ardından saat 13.30'da otomobiline binmiş ve Kastamonu'ya hareket etmiştir.[498] Yol üzerinde bulunan İnköy Hanı önünde toplanan halk Mustafa Kemal'i tezahürat ve alkışlarla karşılamış ve ardı sıra kurbanlar kesilmiştir. Mustafa Kemal, burada halkın gösterdiği ilgi ve sevgiye teşekkür ettikten sonra otomobiline binmiş ve yola devam etmiştir.[499]

Mustafa Kemal'i Ilgaz Dağı Derbent mevkiinde Kastamonu'dan gelen kalabalık bir halk kitlesi karşılamıştır. Mustafa Kemal karşılama heyetini görünce otomobilinden inmiş ve şapkası elinde başı açık olarak heyet üyelerine selam vermiştir. Mustafa Kemal'in üzerinde o gün gül renginde bir takım elbise, başında beyaz bir panama şapka, gözlerinde gözlük ve ellerinde eldiven bulunuyordu. Vali Fatin Bey, karşılama heyetinde bulunanları Mustafa Kemal'e tek tek takdim etmiştir. Takdim edilen karşılama heyetinde; Kastamonu milletvekillerinden Mehmet Fuat (Müftüoğlu) ve Ali Rıza Beyler, Türk Ocağı'ndan Yusuf Ziya, Burhanettin ve Hulusi Beyler, Halk Fırkası Müteşebbisi Tatlızâde Emin, Çoruk Zade Hilmi Beyler, Halk Fırkası Mutemedi Hüsnü (Berker) Bey, *Açıksöz* gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Hamdi (Çelen) Bey, Tayyare Cemiyeti Başkanı Lütfi Bey, Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi üyeleri, Muallimler Birliği'nden Lütfiye ve Hacer Hanımlar ile Cemil, Sabri ve Halit Beyler, *Açıksöz* gazetesi müdürü Hüsnü (Açıksöz) Bey, Almanca Öğretmeni Cemal (Koral) Bey ve *Cumhuriyet* gazetesi muhabiri Zeki Cemal (Bakiçelebioğlu) Bey bulunuyordu.[500] Mustafa Kemal ve maiyetinde bulunanlar karşılama sonrasında otomobillerine binerek yola devam etmişlerdir. Mustafa Kemal'i Beşdeğirmenler mevkiinde bine yakın atlı ve köylüler karşılamıştır. Mustafa Kemal, kalabalık karşısında otomobilinden inerek halka selam vermiş ve gösterilen sevgiye teşekkür etmiştir.[501]

Mustafa Kemal ve beraberindekiler 23 Ağustos günü akşamüzeri saat 19.00'da Olukbaşı'na gelmiştir.[502] Olukbaşı'nda şerefine kurbanlar kesilmiş ve kaleden 21 pare

[498] İmece, a.g.e, s. 16; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 14; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 15; Özgen, a.g.e, s. 4.
[499] İmece, a.g.e, s. 16.
[500] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 15; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 35-36.
[501] İmece, a.g.e, s. 17; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 16; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 36.
[502] **BCA**, 030.10.0.0/2.9.20.8.

top atışı yapılmıştır. Mustafa Kemal karşılama sonrasında maiyetindekilerle birlikte şapkası elinde, başı açık bir süre yürümüştür. Halk da Mustafa Kemal'i bu şekilde görünce ona uyarak başını açmıştır. Ardından otomobiline binerek Hükümet Konağı'na gitmiş ve burada Belediye heyeti ile görüşmüştür. Görüşmeler bittikten sonra ikametine tahsis edilen Terzi Mehmet Ağa'nın konağına giderek istirahate çekilmiştir.[503]

23 Ağustos gecesi Kastamonu halkı yatsı namazından sonra büyük bir fener alayı düzenlemiştir. Türk Ocağı önünde toplanan halk önde davullar, zurnalar ve utlarla birlikte Mustafa Kemal'in ikamet ettiği konak önüne gelmiş ve burada Sepetçioğlu, Çırdak ve Topal Koşma gibi Kastamonu mahalli oyunları oynanmıştır. Mustafa Kemal tezahüratları ve bu güzel manzarayı görünce başı açık olarak vatandaşların yanına gelmiştir. Mustafa Kemal'i başı açık şekilde gören sarıklı ve fesli kişiler başlarını açmıştır. Mustafa Kemal oyunları izlemiş ve oyunlar arasında en çok Sepetçioğlu oyununu beğenmiştir. Ardından kendisine karşı gösterilen yoğun ilgiden duygulandığını ve son derece mutlu olduğunu ifade ettikten sonra istirahate çekilmek üzere konağa geri girmiştir.[504]

Mustafa Kemal, 24 Ağustos 1925 günü öğleye kadar istirahat etmiş ve öğleden sonra vali, belediye başkanı, Kastamonu ve Çankırı milletvekilleri, ordu ve kolordu kumandanlarını huzura kabul ederek görüşmüştür.[505] Görüşmeler bittikten sonra saat 15.00'te maiyetinde bulunan Ordu Kumandanı Ali Sait Paşa, Kolordu Kumandanı Emin Paşa, 131. Piyade Alayı Kumandanı Miralay Alaattin Bey, Fırka Kumandanı Kazım Paşa, Kütahya Milletvekili Nuri, Çankırı Milletvekili Talat ve Ziya Beyler, Rize Milletvekili Fuat ve Kastamonu milletvekillerinden Mehmet Fuat ve Ali Rıza Beyler ile birlikte Kışla'ya gitmiştir.[506]

Mustafa Kemal, o gün Kışla'ya askeri üniformasını giymiş ve istiklal madalyasını göğsüne takmış bir şekilde gelmiştir. Kışla önünde Sanayi Mızıkası'nın çaldığı Reis-i Cumhur Marşı ile karşılanmıştır. Kışla'da makineli tüfek mangasını denetlemiş ve

[503] İmece, a.g.e, s. 17-18; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 16; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 39.
[504] İmece, a.g.e, s. 14; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 16-17; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 39-40.
[505] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 18; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 40; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 300-301.
[506] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 18; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 40.

askerlere çeşitli savaş talimleri yaptırmıştır.[507] Sonrasında ambarları, yemek salonu ve koğuşları gezmiştir. Koğuştan çıkarken kapının üzerinde "*Bir Türk On Düşmana Bedeldir*" yazılı levhayı görünce görevli bir subayı yanına çağırarak "*Öyle mi?*" diye sormuştur. Subayda "*Evet Paşam*" diye onaylamıştır. Mustafa Kemal, bu cevabın ardından alnını kaldırmış ve "*Hayır! Bence öyle değildir. Bir Türk Dünyaya Bedeldir.*" adlı ünlü sözünü söylemiştir.[508]

Mustafa Kemal, Kışla ziyaretinin ardından maiyeti ile birlikte Devlet Hastanesi'ni ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında hastanenin bütün koğuşlarını gezmiş ve başhekimden çeşitli konularda bilgi almıştır.[509] Mustafa Kemal, hastane ziyaretinin ardından yapımı yeni biten Memleket Kütüphanesi'ni ziyaret etmiştir. Kütüphanede rafları boş olduğunu görünce 500 lira bağışta bulunmuş ve kitap alınmasını istemiştir.[510]

Mustafa Kemal, kütüphane ziyaretinin ardından maiyeti ile birlikte Belediye'yi ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal'i Belediye binası önünde Vali Fatin Bey, Belediye Başkanı Hacı Necip Bey, Ticaret Odası'ndan bir heyet, encümen üyeleri ve halk tezahürat ve alkışlarla karşılamıştır.[511] Mustafa Kemal, belediye başkanının odasında belediye başkanı, Halk Fırkası heyeti, belediye meclis üyeleri, Türk Ocağı ve Muallimler Birliği temsilcileri ile görüşmüştür. Mustafa Kemal, heyet üyelerinin çalışmaları hakkında bilgi aldıktan sonra selam ve sevgilerinin tüm halka iletilmesini istemiş ve Kastamonuluların göstermiş olduğu ilgiye teşekkür etmiştir. Müteakiben ilçelerden gelen; Araç, İnebolu, Safranbolu, Tosya, Taşköprü, Daday, Cide ve Devrekâni heyetlerini belirtilen sıra ile kabul buyurmuş ve heyet üyelerine ilçelerinin genel durumu, ormancılık, çiftçilik ve yerel gereksinimleri hakkında çeşitli sorular sorarak bilgi almıştır.[512]

---

[507] "*Gazi Kışla'da*", **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; İmece, a.g.e, s. 19; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 18; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 40; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 508-509.
[508] "*Gazi Paşa Diyor ki Bir Türk Dünyaya Bedeldir*", **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; İmece, a.g.e, s. 19-20; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 18; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 41. Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 301.
[509] "*Hastahanede",* **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 20; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 41.
[510] "*Memleket Kütüphanesinde*", **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; İmece, a.g.e, s. 20; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 20; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 41; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 301.
[511] İmece, a.g.e, s. 21; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 20; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 41.
[512] İmece, a.g.e, s. 21-22; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 41-42; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 301-302.

Mustafa Kemal, Kastamonu'nun tüm esnafları ile Belediye salonunda görüşmüştür. İlk olarak esnafların hatırını sormuştur. Ardından bir terzi ile sohbet etmiş ve sohbet esnasında düz, şalvari elbiselerin beynelmilel kıyafetlerden pahalı olduğuna, üzerinde bulunan beynelmilel kıyafetlerin hem ucuz hem de yerli malı olduğuna ve aynı elbise kumaşından bir de serpuş yapılabileceğine dikkat çekmiştir.[513] Mustafa Kemal, salonda bulunan bir başka esnaftan fesini göstermesini istemiş ve fesin altından takke çıkınca şu konuşmayı yapmıştır:

> "İçinde takke, üzerine abani sarık. Sonra da fes. Bunların hepsinin ayrı ayrı parası ecnebilere gidiyor. Bunu söylemekten amacım şudur. Biz her bakımdan, medenî insan olmalıyız. Çok acılar gördük. Bunun nedeni dünyanın vaziyetini anlamayışımızdır. Fikrimiz, zihniyetimiz tepeden tırnağa kadar medenî olacaktır. Şunun, bunun sözüne önem vermeyeceğiz. Bütün Türk ve İslâm âlemine bakın, zihniyet ve fikirlerini medeniyetin buyurduğu değişiklik ve yükselmeye uydurmadıklarından ne büyük felâketler ve ızdıraplar içindedirler. Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız ve en sonunda son felâket çamuruna batışımız bundandır. Beş, altı yıl içinde kendimizi kurtarmışsak bu, zihniyetimizdeki değişikliktendir. Artık duramayız. Behemehâl ileri gideceğiz. Çünkü mecburuz. Milletimiz açıkça bilmelidir, medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki ona bigâne kalanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz aile-i medeniyede lâyık olduğumuz yeri bulacak ve onu muhafaza ederek yeniden canlandıracağız. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır."

Mustafa Kemal'in bu önemli konuşmasını esnaflar ve halk dikkatle dinledikten sonra "Yaşasın fikir rehberimiz" diye tezahüratlarda bulunup alkışlamıştır.[514] Mustafa Kemal, tezahüratlar arasında Belediye binasından ayrılıp Hükümet Konağı'na gelmiştir. Mustafa Kemal ve maiyetini Hükümet Konağı bahçesinde büyük bir kalabalık karşılamıştır. Mustafa Kemal karşılama sonrasında vali odasında daire amirleri, memurları, lise müdür ve öğretmenleri, savcı ve yargıçlar ile görüşmüştür.[515] Görüşmeler başı açık olarak gerçekleşmiştir. Müftü Efendi de sarığını çıkarıp başı açık olarak görüşmüştür.[516]

Mustafa Kemal, Müftü Efendi ile görüşmesinin ardından Hükümet Konağı'ndan ayrılmış ve ikametine tahsis edilen Olukbaşı'ndaki konağa gelmiştir. Kastamonular geceleyin yine büyük bir fener alayı düzenlemiş ve Mustafa Kemal'in ikamet ettiği

---

[513] İmece, a.g.e, s. 25; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 21; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 43-44.
[514] "*Gazi'nin Hitabesi*" **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; İmece, a.g.e, s. 25-26; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 21-22; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 44.
[515] İmece, a.g.e, s. 26; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 45.
[516] "*Gazi Hükümet Dairesinde*" **Açıksöz**, 25 Ağustos 1925, Sayı: 1443, s. 1; İmece, a.g.e, s. 26-27; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 22; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 45.

konağın önüne gelerek oyunlar oynamışlardır. Mustafa Kemal, kapı önüne çıkarak mahalli oyunları izlemiş ve sonrasında istirahate çekilmiştir.[517]

Mustafa Kemal, 25 Ağustos 1925 Salı günü saat 11.00'de maiyeti ile birlikte otomobiline binerek Kastamonu'dan İnebolu'ya hareket etmiştir. Şekerköprü ve Seydiler'de köylüler toplanarak tezahüratlarla karşılamıştır. Mustafa Kemal'de başı açık olarak kalabalığı selamlamıştır. Öğleden sonra Ecevit'e İsmail Ağa'nın oteline gelmişlerdir. Mustafa Kemal burada Küre ve İnebolu heyetleri ile başı açık olarak görüşmüştür.[518] Görüşmeler bitimi Ecevit'te öğle yemeği yenmiştir. Mustafa Kemal yemek esnasında Nuri (Conker) ve Fuat (Bulca) Beylere şunları söylemiştir:

> "Ne iyi ettik de Kastamonu gezisine çıktık. Kastamonulular ve İnebolular bizi o kadar güzel ağırlıyorlar, konukseverlik gösteriyorlar ki, biz bunların altından nasıl kalkarız, bilmem? Ben, memleketimizin her tarafını görmüştüm. Fakat bu havaliyi bilmiyordum. Halkımızın candan davet ve kabulleri ruhumu ve gönlümü mutluluk içinde bırakmaktadır" demiştir.[519]

Mustafa Kemal ve beraberindekiler yemek sonrasında Ecevit'ten ayrılarak Küre'ye gelmiştir. Karşılama esnasında kurbanlar kesilmiş ve tezahüratlar yapılmıştır. Mustafa Kemal, Belediye binası önünde belediye başkanı, nahiye müdürü ve halkla sohbet etmiş ve onların dertlerini dinlemiştir. Küre halkı nahiyelerinin ilçe olmasını istemiştir. Mustafa Kemal, Küre'nin ilçe olması için hükümete tavsiyede bulunacağına ve çarşının imar planına göre yeniden yapılandırılacağına dair belediye başkanına söz vermiştir.[520] 1926 yılına gelindiğinde Küre nahiyesi ilçe haline getirilmiş ve kârgir çarşısı yapılmıştır. Bu durum ilçe halkını son derece mutlu etmiştir.[521]

Mustafa Kemal, görüşmeler bitimi Küre'den ayrılarak İnebolu'ya gelmiştir. İlçe girişinde 21 pare top atışı yapılmıştır. Mustafa Kemal'in ikameti için İnebolu'da Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif Karagüllezâde Bey'in konağı tahsis edilmiştir.[522] Mustafa Kemal'i ilçeye girişte Mustafa Selim (İmece) Bey'in başkanlığında Türk Ocaklı gençler karşılamıştır. "*İlk Zafer Yolu İnebolu'ya Safa Geldiniz Sevgili Gazi*"

---

[517] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 22; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 45.
[518] **BCA**, 030.10.0.0/2.9.20.7; İmece, a.g.e, s. 28; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 23.
[519] İmece, a.g.e, s. 29.
[520] İmece, a.g.e, s. 30; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 24.
[521] İmece, a.g.e, s. 30-31; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 303.
[522] "*Gazi Paşa Hazretleri İnebolu'da*", **Açıksöz**, 26 Ağustos 1925, Sayı: 1144, s. 1.

levhasıyla süslenmiş takın başında ocaklı gençler kendilerini takdim ederek Mustafa Kemal'in elini öpmüş ve kurbanlar kesilmiştir.[523]

Mustafa Kemal'i asıl karşılama töreni Askerlik Şubesi önünde yapılmıştır. Kurulan takın altında ilçe kaymakamı, Askerlik Şubesi subayları, savcı, hâkimler, Ticaret Odası Başkanı Hamdi Bey, Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif Bey, Halk Fırkası Mutemedi Hüsnü Bey, Kayıkçılar Loncası mensupları, esnaf dernekleri, belediye ve hükümet memurları, mektepliler, nahiyelerden gelen heyetler ve büyük bir halk kitlesi "*Yaşa Gazi Paşa*" nidaları ve tezahüratlarla karşılamıştır.[524]

Mustafa Kemal karşılama sonrasında otomobiline binerek Hürriyet Meydanı'na gelmiş ve burada İnebolu'nun İstiklâl Savaşı yıllarında göstermiş olduğu çaba ve hizmetleri temsil eden kayık ve kağnıları izlemiştir. Ardından ikametine ayrılan konağa gitmiş ve istirahate çekilmiştir.[525]

Mustafa Kemal, 26 Ağustos 1925 Çarşamba günü öğleye kadar ikamet ettiği konakta dinlenmiştir. Öğleden sonra Mareşal üniformasını giyerek yaya olarak Belediye binasına gelmiştir. Mustafa Kemal'i burada Halk Fırkası, Ticaret Odası, belediye başkanı ve üyeleri, Esnaf Derneği, Türk Ocağı başkanı ve üyeleri, Kayıkçılar Loncası mensupları ve bir jandarma birliği karşılamıştır. Mustafa Kemal, belediye başkanı odasında bir müddet istirahat ettikten sonra belediye başkan ve üyeleri, Ticaret Odası ve Halk Fırkası heyeti ile ilçenin genel durumu, çalışmaları, iktisadi ve ticari durumu hakkında görüşmüş ve bilgi almıştır. Cadde ve sokakların temizliği ve planlı oluşunu beğenmiştir.[526] Ardından Abana heyetini huzura kabul etmiştir. Heyet üyeleri nahiye halkının selam ve sevgilerini bildirmiş ve Mustafa Kemal'i Abana'ya davet etmiştir. Heyet üyeleri; köylerine yol ve okul yapılmasını istemiş, beldelerinde yeteri kadar ziraata elverişli toprakların olmadığından, pek çok köylünün yiyeceğini dışarıdan satın almasından, sulak ve verimli topraklara mısır ekildiğinden, sahil köylere yeniden kestane, zeytin ve fındık fidanı dikilmeye başladığından, erkeklerin çoğunun

[523] İmece, a.g.e, s. 32-36; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 25.
[524] İmece, a.g.e, s. 37-38; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 25.
[525] İmece, a.g.e, s. 38-39; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 25-26.
[526] İmece, a.g.e, s. 40-41; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 26; *Pür ve Yılmaz*, a.g.m, s. 303.

geçimlerini sürdürmek için İstanbul'a giderek manavcılık yaptığından ve belde halkının bağcılığa heves ettiğinden bahsetmiştir.[527]

Mustafa Kemal, Abana heyeti ile görüşmesinin ardından Çatalzeytin heyet üyelerini huzura kabul buyurmuştur. Heyet üyeleri görüşmeler sırasında ilk olarak Mustafa Kemal'i Çatalzeytin'e davet etmiş ardından nahiye köylerinin durumu, geçim kaynakları ve zirai durumu hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra Gümrük Hamalları Cemiyeti ve Kunduracılar Şirketi mümessillerini huzura kabul buyurmuştur. Mustafa Kemal cemiyet ve şirketin çalışmaları ve işleri hakkında bilgi aldıktan sonra Belediye'den ayrılmıştır.[528]

Mustafa Kemal, Belediye'den ayrıldıktan sonra Hükümet binasına gelmiştir. Burada kendisini Kaymakam Nuri Bey karşılamıştır. Karşılama sonrasında Mustafa Kemal; kaza kaymakamı, memurları, daire reislerini, Asliye Mahkemesi Reisi Fethi Bey'i, Savcı Hamdi Bey'i, mal müdürünü, posta telgraf müdürü ve memurlarını, hastane tabip ve heyetini, hükümet tabibini, başlarında ilköğretim müfettişi bulunan kız ve erkek mektepleri öğretmenlerini, orman memurlarını, Ziraat Bankası müdür ve memurlarını, Jandarma Bölük Kumandanı, polis komiserini ve son olarak da Tosya'da kurulmakta olan çeltik fabrikası mühendisini huzura kabul ederek görüşmüş ve görüşmeler sırasında herkesin alanı, çalışmaları ve ilçelerin durumu hakkında sorular sorarak bilgi almıştır.[529]

Mustafa Kemal, Hükümet Konağı'nda bir süre istirahat ettikten sonra ikametine ayrılan eve gelmiştir. Akşamüzeri Nuri (Conker), Milletvekili Fuat (Bulca) ve Türk Ocağı üyesi Mustafa Selim (İmece) Bey ile birlikte yaya olarak çarşıyı gezmeye çıkmıştır. Mustafa Kemal'i çarşıda gören halk alkış tufanına tutmuş ve tezahüratlarda bulunmuştur. Mustafa Kemal bir süre mahalle ve sokaklarda dolaştıktan sonra yürüyerek ikamet ettiği eve gelmiştir. 26 Ağustos gecesi yine büyük bir fener alayı düzenlenerek Mustafa Kemal'in ikamet ettiği evin bahçesine gelinmiş, davullar

[527] İmece, a.g.e, s. 43; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 28.
[528] İmece, a.g.e, s. 44; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 28; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 303-304.
[529] İmece, a.g.e, s. 46-47; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 29; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 304.

zurnalar çalınmış, meydanlarda havai fişekler atılmış, oyunlar oynanmış, cadde ve sokaklarda şarkılar ve milli marşlar söylenmiştir.[530]

Mustafa Kemal, 27 Ağustos 1925 Perşembe günü Türk Ocağı'nın davetini kabul etmiş ve saat 15.00 sularında ikametgâhından çıkarak yüksek rütbeli paşalar ve mebuslar ile birlikte Türk Ocağı'na doğru yürümeye başlamıştır. Mustafa Kemal, o gün siyah renkte güzel bir takım elbise giymiş, serpuşu elinde halkı selamlayarak alkışlar arasında yürüyerek Türk Ocağı'na gelmiştir. Türk Ocağı o gün çiçekler, bayraklar, halılar ve çeşitli süslerle süslenmiştir. Vatandaşlar yolları ve Türk Ocağı binasını hınca hınç doldurmuştur. Mustafa Kemal'i Türk Ocağı binası önünde ocak başkanı ve üyeleri karşılamıştır.[531]

Mustafa Kemal, Türk Ocağı'nda kahve içip bir süre istirahat etmiştir. Ardından Türk Ocağı üyesi ve Darülfünun Hukuk Fakültesi öğrencisi Mustafa Selim (İmece) Bey kürsüye gelerek önemli bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında: Mustafa Kemal'in İnebolu'ya gelmesinden duyduğu büyük sevinçten, asırlardan beri Türk vatanını ve Türk milletini idare edenlerin halkı ihmal ettiğinden, medeniyetin her türlü saadet ve refahından yararlanmak istediklerinden, mesut ve müreffeh bir memleket ve millet olmak istediklerinden, Mustafa Kemal'in kendilerinin reisi, kurtarıcısı ve yol göstericisi olduğundan bahsetmiştir.[532]

Mustafa Selim (İmece) Bey'in konuşması Türk Ocağı salonunu dolduran halk tarafından şiddetle alkışlanmıştır. Ardından kürsüye Mustafa Kemal gelmiş ve "*Şapka Nutku*" olarak bilinen mühim konuşmasını yapmıştır. Mustafa Kemal konuşmasında: Kastamonu ve havalisini görmenin kendisi için ne kadar istifadeli olduğundan, halkın kendisini çok samimi olarak kabul ettiğinden, Ankara'dan İnebolu'ya kadar üç yüz elli kilometrelik güzergâhta ve İnebolular'da gördüğü aydınlanma, yüksek zihniyet ve gelişimden, Türkiye Cumhuriyeti halkının fikriyle, zihniyetiyle, aile hayatıyla, yaşayış

[530] İmece, a.g.e, s. 48-51.
[531] İmece, a.g.e, s. 58.
[532] İmece, a.g.e, s. 58-60.

tarzıyla medeni olması gerektiğinden, medeni ve uluslararası kıyafet giyilmesi gerektiğinden, medeni kıyafetten ve bu kıyafeti tamamlayıcı şapkadan bahsetmiştir.[533]

Mustafa Kemal, konuşmasında Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğine yönelik çok önemli kararları açıklamıştır. Bu mühim konuşmanın ardından ocaklı gençler kendisine soğuk ayran ikram etmiştir. Salondaki hınca hınç kalabalık da nutkun bitiminde dağılmıştır. Mustafa Kemal konuşmasının bitiminde Türk Ocağı binası balkonuna çıkarak kayıkçıların denizde yaptıkları yarışları izlemiştir. Ardından kayıkçıların teklifi üzerine İlyas Kaptan'ın dümen tuttuğu üç çifte yolcu kayığı ile yarım saatten fazla denizde bir gezinti yapmıştır. Gezinti sonrasında Türk Ocağı binası önündeki otomobiline binerek ilçede kır gezintisine çıkmış ve Düz Tarla denilen tepeye çıkarak güneşin batışını izlemiştir. Bu gezinti esnasında Milletvekili Ali Rıza Bey yapılması planlanan İnebolu Limanı hakkında malumat vermiştir. Mustafa Kemal güneşin batışından sonra ikametine ayrılan eve gelmiştir. Geceleyin fener alayı ve şenlikler yapılmış, davul ve zurnalar çalınmıştır.[534]

Mustafa Kemal, 28 Ağustos 1925 Cuma günü sabahı saat 08.00'de gümüş renkteki elbisesini giymiş, kravatını takmış, elinde beyaz panama şapkası ile ikamet ettiği evden çıkmıştır. O gün Mustafa Kemal'in kaldığı evin önüne Kaymakam Nuri Bey, Belediye Başkanı Hüseyin Kâşif Bey ve halk toplanmıştır. Mustafa Kemal, kendisini uğurlamaya gelenleri şapkasını çıkartarak selamlamış ve "*Allaha ısmarladık*" dedikten sonra alkışlar arasında saat 08.15'de otomobiline binmiş ve Devrekâni bucağı yolu ile İnebolu'dan Kastamonu'ya hareket etmiştir.[535]

Mustafa Kemal, Devrekâni bucağından geçerken otomobili ile durarak panama şapkasıyla vatandaşları selamlamıştır. Ardından davet üzerine Devrekâni'ye sekiz kilometre uzaklıkta bulunan Kastamonu Milletvekili Mehmet Fuat (Müftüoğlu) Bey'in çiftliğine uğramıştır. Mustafa Kemal ve maiyetinde bulunanlar çiftlikte yemek yiyip bir süre istirahat ettikten sonra çiftlikten ayrılarak yola devam etmiştir.[536] Mustafa Kemal'i yol üzerinde Şekerköprü ve şehrin girişindeki Kışla önünde atlı ve

[533] "*Gazi'nin İnebolu'da ki Nutku*", **Açıksöz**, 30 Ağustos 1925, Sayı: 1447, s. 1-2; İmece, a.g.e, s. 60-66; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 304-305.
[534] İmece, a.g.e, s. 66-68; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 40-41.
[535] İmece, a.g.e, s. 70; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 41-42.
[536] İmece, a.g.e, s. 70-72.

yaya binlerce kişi karşılamıştır. Mustafa Kemal, kendisini bekleyen halkı görünce otomobilinden inmiş ve "*Nasılsınız arkadaşlar, zahmet ettiniz*" diyerek elinde şapkası başı açık olarak halkı selamlamıştır. Mustafa Kemal'i karşılamaya gelen kadınlar yüzlerini açmış, erkekler ise fes ve kalpaklarını çıkartıp başlarını açmış ve birer panama şapkası tedarik etmiştir.[537] Mustafa Kemal, 28 Ağustos akşamını Kastamonu'da geçirmiş ve geceleyin Türk Ocağı üyeleri bir fener alayı düzenlemiştir.[538]

Mustafa Kemal, 29 Ağustos 1925 Cumartesi günü ilk olarak ikamet ettiği konakta Türk Ocağı, Muallimler Birliği ve Halk Fırkası heyetleri ile görüşmüştür. Mustafa Kemal ile görüşen Muallimler Birliği heyetinde Lütfiye, Pakize, Hacer (Kafadar) ve Leman Hanımlar; Türk Ocağı heyetinde Burhan, Cemal, Yusuf ve Hüsnü (Açıksöz) Beyler; Halk Fırkası heyetinde Hamdi (Çelen), Hüsnü (Berker) ve Tatlızâde Emin Beyler bulunuyordu.[539]

Mustafa Kemal, Muallimler Birliği heyet üyeleri ile yenilik, devrim ve bayan öğretmenlerin inkılâptaki rolleri üzerine bir saatten fazla sohbet etmiştir. Mustafa Kemal, heyet üyelerinin merkezlerine davetinden memnun olmuş ve zamanı olursa geleceğini bildirmiştir. Öğleden sonra saat 14.30'da maiyeti ile birlikte Kastamonu'dan Taşköprü'ye hareket etmiştir. Vatandaşlar yol üzerinde kurbanlar kesmiş, zafer takları yapmış ve tezahüratlarda bulunmuştur. İlçeye yaklaştıklarında atlılardan oluşan bir grup Mustafa Kemal'i karşılamış ve karşılamaya gelenler başı açık olarak selamlamıştır.[540]

Mustafa Kemal'i Taşköprü'de Vali Fatin Bey, Kaymakam Rauf Bey ve çeşitli heyetler karşılamıştır.[541] Kaymakam Bey, karşılamada bulunan ilçe memurlarını, Belediye ve Genel Meclis üyelerini, Halk Fırkası başkan ve üyelerini, Ticaret Odası yöneticilerini ve halktan bazı kişileri takdim etmiş ve Mustafa Kemal bu kişilerin ayrı ayrı ellerini sıkmıştır.[542]

---

[537] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 43.
[538] **BCA**, 030.10.0.0/2.9.20.5; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 43.
[539] "*Bu Sabah ki Ziyaret*", **Açıksöz**, 29 Ağustos 1925, Sayı: 1445, s. 1; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 44.
[540] İmece, a.g.e, s. 72-73; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 44; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 86-87.
[541] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 44.
[542] Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 87.

Mustafa Kemal, karşılamanın ardından Hükümet binasına gelmiş ve burada bir süre istirahat ettikten sonra kaymakam, daire başkanları, adliyeciler ve diğer memurları başı açık bir şekilde huzura kabul etmiştir. Daire başkanlarından tapu, nüfus ve halk ile ilişkiler hakkında bilgi almıştır. Daha sonra Belediye'yi ziyaret etmiş ve burada Belediye başkan ve üyeleri, Türk Ocağı, Halk Fırkası, Ticaret Odası, Muallimler Birliği başkan ve üyeleri ile tüm esnaf cemiyetleri temsilcilerini huzura kabul ederek görüşmüştür.[543]

Mustafa Kemal, Türk Ocağı temsilcilerinden çalışmaları hakkında bilgi almış ve ocaklıların halka rehber olmalarını tavsiye etmiştir. Türk Ocağı binasının hizmet için elverişli olmadığı ve ödeneğinin az olduğunun söylenmesi üzerine Mustafa Kemal, Vali Fatin Bey ve Kaymakam Rauf Bey'i kamuya ait binalardan yer tahsis edilmesi için görevlendirmiştir. Bu yakın ilgi karşısında Türk Ocağı Başkanı Kadri Bey, Mustafa Kemal'e teşekkür etmiştir.[544]

Mustafa Kemal, görüşmeler bitiminde eşraftan Hacı Sait Ağa'nın konağına giderek yemek yemiş ve bir süre istirahat etmiştir. Burada köylüler ve ilçe müftüsü ile görüşmüş ve müftünün sorulara vermiş olduğu cevaplardan memnun olmuştur. Mustafa Kemal, müteakiben otomobiline binerek Askerlik Şubesi'ne gitmiştir. Burada asker ve subayları huzura kabul edip bilgi almıştır. Taşköprü ziyaretinin sonuna gelen Mustafa Kemal, akşam saatlerinde halkın sevgi gösterileri ve alkışları arasında Taşköprü'den Kastamonu'ya hareket etmiş ve akşam saat 20.00'ye doğru Kastamonu'ya gelmiştir. Şehir girişinde halk coşkulu bir şekilde karşılamıştır.[545] Mustafa Kemal karşılamanın ardından ikametine ayrılan Olukbaşı'ndaki konağa gitmiş ve istirahate çekilmiştir.[546]

Mustafa Kemal, 30 Ağustos 1925 günü öğleden önce ikamet ettiği konakta Kastamonulu hanımlardan oluşan bir heyeti kabul etmiştir. Hanımların bu ziyaretinden çok memnun olmuş ve hepsine ayrı ayrı teşekkür etmiştir. Mustafa Kemal saat

[543] İmece, a.g.e, s. 73; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 45; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 88.
[544] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 45; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 88.
[545] İmece, a.g.e, s. 73-74; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 45; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 88-89.
[546] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 46.

12.00'de Kışla'da onuruna verilen yemek ziyafetine katılmıştır.[547] Yemek esnasında yapılan konuşmalarda cumhuriyetin gelişmesi için milletçe çok çalışılması, ileri ve müreffeh bir toplum düzeyine ulaşılması üzerinde durulmuştur. Ayrıca askerlik ve harp anılarından bahsedilmiştir.[548]

Mustafa Kemal, saat 14.00'te beraberinde bulunanlarla birlikte Daday'a hareket etmiştir.[549] Mustafa Kemal'i Göl nahiyesi merkezinde toplanan köylü vatandaşlar karşılamış ve bu karşılama esnasında beş yüze yakın kadın da hazır bulunmuştur. Mustafa Kemal, kendisini karşılamaya gelen kalabağı görünce otomobilinden inip nahiye müdürlüğü binasına gelmiş ve burada kendisine kahve ve ayran ikram edilmiştir.[550]

İkramların ardından Göl nahiyesinden hareket edilmiş ve saat 15.15'te Daday'a varılmıştır. Daday'da birçok tak yapılmış, evler bayraklarla süslenmiş ve memurların çoğunluğu yeni serpuş tedarik ederek karşılamaya gelmiştir. Mustafa Kemal, kendisini karşılamaya gelen topluluğu başı açık olarak selamladıktan sonra Hükümet Konağı'na gitmiştir. Burada memurları huzura kabul buyurmuş ve ilçenin durumu hakkında bilgi almıştır. Ardından beraberinde bulunanlarla birlikte Belediye'yi ziyaret etmiş ve burada Belediye başkan ve üyeleri, Muallimler Birliği, Halk Fırkası, Türk Ocağı ve Ziraat Odası temsilcileri ile görüşerek onlardan detaylı olarak bilgi almıştır.[551]

Mustafa Kemal, görüşmelerin bitiminde Dadaylılara hitaben Belediye binasında bir konuşma yapmış ve konuşmasında Daday'a gelmekten duyduğu mutluluktan, Dadaylıların kendisine önceden ne kadar yanlış tanıtıldığından, memleketin kurtarılmasında Kastamonuluların verdiği mücadeleden, refah ve saadet için daha çok çalışılması gerektiğinden bahsetmiştir.[552] Mustafa Kemal'in konuşması alkışlarla son bulmuştur. Müteakiben Seydibeyzâde Abdullah Efendi'nin konağına gitmiş ve burada çay içip bir süre istirahat etmiştir. Ardından halkın sevgi ve tezahüratları arasında

[547] İmece, a.g.e, s. 75; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 46; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 89; Pür ve Yılmaz, *a.g.m*, s. 306.
[548] İmece, a.g.e, s. 75.
[549] **BCA**, 030.01.0.0/40.238.1.2.
[550] "*Gazi Hazretleri Daday'da*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 1; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 89-90.
[551] İmece, a.g.e, s. 76; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 47; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 90.
[552] İmece, a.g.e, s. 77; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 47-48; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 90-91.

Kastamonu'ya hareket etmiştir. Mustafa Kemal ve beraberindekiler saat 18.00'de Kastamonu'da kalabalık bir grup tarafından sevgi ve coşku ile karşılanmıştır.[553]

Mustafa Kemal, Daday dönüşü sonrasında doğruca Türk Ocağı'na gitmiştir. Ocak binası önünde yaklaşık iki yüz civarında ocak mensubu tarafından karşılanmıştır. Burada kahve içip bir süre istirahat ettikten sonra ocak idare heyetinden bilgi almıştır. Ardından bütün ocaklılara teşekkür etmiş ve ocaklıların halka önder olmalarını tavsiye etmiştir.[554]

Mustafa Kemal, Türk Ocağı'nın ardından Halk Fırkası'nı ziyaret etmiştir. Mustafa Kemal ve maiyetini fırka binası önünde büyük bir kalabalık karşılamış ve karşılama sonrasında kendisi için hazırlanan özel odada bir süre istirahat etmiştir.[555] Ardından Halk Fırkası Mutemedi Hüsnü (Berker) Bey kısa bir konuşma yapmış ve konuşmasında: Mustafa Kemal'in vatanın kurtuluşu için verdiği mücadeleden, bu mücadele sonrasında vatan ve milletin yeniden hayat bulduğundan, bu milletin Mustafa Kemal'i daima hatırlayacağından, sultan ve halifelerin millete yapmış oldukları zulümlerden, Kastamonuluların ve bütün milletin cumhuriyeti muhafaza ve tamamıyla modern bir Türkiye vücuda getirmeye azmetmiş olduğuna işaret etmiştir.[556]

Mustafa Kemal, Hüsnü Bey'e konuşması bitince teşekkür etmiştir. Ardından kürsüye kendisi gelmiş ve konuşmasına başlamıştır. Mustafa Kemal konuşmasında: Kastamonu halkının aydın ve yüksek zihniyet sahibi olmasından, Türkiye Cumhuriyeti halkının ileriye doğru yürümeye devam edeceğinden, Türk milletinin son senelerde yaptığı siyasi ve toplumsal inkılapların sahibi olduğundan, inkılapların amacından, mevcut tarikatların gayesinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin şeyhler, dervişler müridler, mensuplar memleketi olamayacağından, Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bulunan memurların vazifeleri ve kıyafetlerinden, milli kıyafetin ne olduğundan, inkılapların erkek ve kadınlar tarafından desteklediğinde başarılı olacağından, cesaretsizliğin sebeplerinden, memlekette mevcut cemiyetlerin milleti aydınlatmak için çalışması

---

[553] İmece, a.g.e, s. 78.
[554] "*Türk Ocağında*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 1; İmece, a.g.e, s. 79; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 49; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 91.
[555] "*Halk Fırkasında*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 1.
[556] "*Hüsnü Bey'in Nutukları*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 1; İmece, a.g.e, s. 79-80; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 49-50; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 91-92.

gerektiğinden, esas amacının milleti mesut ve gelişmiş bir medeniyet dünyası içerisinde görmek olduğundan bahsetmiştir.[557]

Mustafa Kemal, konuşması bitiminde uzun süre alkışlanmıştır. Ardından Taşköprü'nün Kornapa Köyü'nden Öğretmen Sabri Bey kürsüye gelmiş ve bütün Kastamonu halkının Mustafa Kemal'in yolundan gideceğini bildiren heyecanlı bir konuşma yapmıştır. Mustafa Kemal, Sabri Bey'in konuşması karşısında çok heyecanlanmış ve ayağa kalkıp şunları söylemiştir: "*Efendiler, gösterdiğiniz kıymettar teyakkuz ve intibahtan çok mütehassisim. Sesim müsait değil. Bu noktada müsaade ederseniz bir beyitle cevap vereyim:*

Ölmez bu vatan, farz-ı muhal ölse de hattâ

Çekmez kürenin cismi bu tâbut-ı cesimi".[558]

Mustafa Kemal, Halk Fırkası'ndaki konuşmasının ardından ikameti için ayrılan konağa gitmiş ve istirahate çekilmiştir. Geceleyin konak önüne kadar uzanan büyük bir eğlence programı yapılmıştır. Mustafa Kemal, konağın önüne çıkarak halka teşekkür etmiştir. Bu esnada mektepli kız öğrenciler Mustafa Kemal'in yanına gelmiş ve elini öpmüştür.[559]

Mustafa Kemal, 31 Ağustos 1925 günü Kastamonu gezi programını bitirmiş ve artık Kastamonu'dan ayrılma vakti gelmiştir. Mustafa Kemal'i uğurlama merasiminde hem duygulu hem coşkulu konuşmalar yapılmıştır. Uğurlama esnasında Lise Almanca Öğretmeni Cemal (Koral) Bey ayrılıktan duyduğu üzüntüyü ifade eden bir konuşma yapmıştır. Cemal Bey konuşmasında: Mustafa Kemal'in Kastamonu'dan ayrılacak olmasından duyduğu üzüntüden, memleketi nasıl esaretten kurtardığından, Kastamonu halkının Mustafa Kemal'in açtığı inkılap yolunda yürüyeceğinden, verdiği nasihatleri halkın şiddetle tatbik edeceğinden, Kastamonuluların Mustafa Kemal'i ne kadar çok

[557] "*Gazinin Nutukları*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 1-2; İmece, a.g.e, s. 80-85.
[558] İmece, a.g.e, s. 86; Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 54-55; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 106.
[559] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 55; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 106.

sevdiğinden bahsetmiştir. Cemal Bey'in konuşması alkışlarla son bulmuş ve yer yer ağlayanlar olmuştur.[560]

Mustafa Kemal, Cemal Bey'in konuşmasının ardından Kastamonulula bir veda konuşması yapmıştır. Konuşmasında Kastamonu'dan ayrılacak olmasından duyduğu üzüntüyü ifade etmiştir.[561] Mustafa Kemal, konuşması bitiminde dakikalarca alkışlanmıştır. Saat 12.00'de otomobiline binmiş ve muazzam bir tezahürat altında Çankırı'ya hareket etmiştir.[562] Mustafa Kemal'i Kastamonu halkı Ilgaz Dağı'ndaki Derbent'e kadar, Belediye Başkanı Hacı Necip Efendi Çankırı'ya kadar giderek uğurlamıştır.[563]

2.4.2 CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün Kastamonu Gezileri

İsmet İnönü, CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı olarak iki kez Kastamonu'ya gezi düzenleyerek gelmiştir. İlk Kastamonu gezisini 1938 yılında, ikincisini 1949 yılında gerçekleştirmiştir.

2.4.2.1 İsmet İnönü'nün birinci Kastamonu gezisi (1938)

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün ilk Kastamonu gezisi 6-10 Aralık 1938 tarihleri arasındadır. Bu gezi hakkında bilgiler şu şekildedir:

İsmet İnönü, 1937 yılında başbakanlık görevini icra ederken Kastamonu'ya davet edilmiş ve sonrasında Kastamonu gezi programı belirlenmiştir.[564] İnönü, Kastamonu'ya gelmeyi istemesine rağmen başbakanlık görevinden ayrılması sebebiyle bu geziyi gerçekleştirememiştir.[565]

Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 Perşembe günü saat 09.05 geçe vefat etmiş ve TBMM'de 11 Kasım Cuma günü cumhurbaşkanı seçimi yapılmıştır. Bu seçime 348

---

[560] "*Cemal Beyin Nutku*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 2.
[561] "*Gazi Hazretlerinin Heyecanlı Veda Nutukları"*, **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 2; İmece, a.g.e, s. 92-93; Atatürk'ün Kastamonu Gezisi…, s. 110-111.
[562] "*Büyük Misafirimizden Nasıl Ayrıldı*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1925, Sayı: 1448, s. 2.
[563] Eski, Atatürk'ün Kastamonu…, s. 60.
[564] **BCA**, 030.10.0.0/13.76.8.1.
[565] Mustafa Eski, **İsmet İnönü'nün Kastamonu Gezileri**, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1995, s. 13.

milletvekili katılmış ve seçim sonucunda Malatya Mebusu İsmet İnönü oy birliğiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilmiştir.[566]

İsmet İnönü, CHP Genel Başkanı ve cumhurbaşkanı olarak ilk yurt gezisini daha önceden planlayıp gerçekleştiremediği Kastamonu iline yapmak üzere harekete geçmiş ve 11 Kasım 1938 tarihinde dönemin Kastamonu Valisi Avni Doğan'ı Ankara'ya davet etmiştir. Avni Doğan davetin ertesi günü Ankara'ya gitmiş ve İsmet İnönü ile Kastamonu gezisi hakkında görüşmüştür.[567]

İsmet İnönü, 6 Aralık 1938 Salı günü Çankırı yolu üzerinden otomobille saat 12.40'ta Olukbaşı'na gelmiştir. İnönü Çankırı'dan itibaren yol boyunca pek çok kişi tarafından tezahüratlarla karşılanmıştır.[568] Olukbaşı'na geldiği zaman toplar atılmış, muzika selam havasını çalmış ve alaydan bir tabur selam resmini ifa etmiştir. İnönü'yü o gün çok kalabalık bir halk kitlesi "*yaşa var ol, Tanrım seni bize bağışlasın!*" nidaları ve alkışlarla karşılamış ve ardından buketler takdim edilmiştir. İnönü, karşılama sonrasında halkı selamlamış ve teşekkürlerini beyan etmiştir.[569]

Olukbaşı'nda Mehmet Emin bahçesinin yanında ortaokuldan Tevhide Bozoklu bütün dinleyenlerin gözlerini yaşartan heyecanlı ve içli bir nutuk söylemiştir. İnönü, ardından yürüyerek Vali Konağı'na gitmiş ve burada saat 16.00'ya kadar istirahat etmiştir. Saat 16.00'da vilayet makamına gelerek memurları ve halk mümessillerini kabul buyurmuştur. Kabul merasiminden sonra Kışla'yı ziyaret etmiştir. Kışla'da kendisini alay komutanı, zabitler ve askerler karşılamıştır. Burada komutan ve subaylarla görüşmüştür. Daha sonra Halkevi binasına gitmiştir. Halkevi binasının önünde kadın erkek binlerce halk candan tezahürlerle CHP genel başkanını karşılamıştır. Halkevi kapısı önünde Halkevi namına Faruk Verimer, Halkevi ve gençliğin hissiyatına tercüman olan bir nutuk irat etmiştir. İnönü, nutkun bitiminde kendisine sunulan makasla Halkevi binasının kurdelesini "*uğurlar*" diyerek kesmiştir. Açılış töreni sonrasında bütün binayı dolaşarak tetkik etmiş ve Vali Avni Doğan'dan detaylı olarak

---

[566] *"İsmet İnönü Yeni Reisi Cumhurumuz"*, **Doğrusöz**, 11 Kasım 1938, Sayı: 153, s. 1.
[567] Avni Doğan, **Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası**, Dünya Yayınları, İstanbul 1964, s. 229-230.
[568] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.22; *"Büyük Cumhurreisimiz Dün Tam Saat On Üçte Şehrimizi Şereflendirdiler"*, **Doğrusöz**, 7 Aralık 1938, Sayı: 160, s. 1.
[569] *"Büyük Cumhur reisimiz dün tam saat on üçte şehrimizi şereflendirdiler"*, **Doğrusöz**, 7 Aralık 1938, Sayı: 160, s. 1-3.

bilgi almıştır. Ardından ikameti için tahsis olunan Vali Konağı'na giderek istirahate çekilmiştir.[570]

İsmet İnönü, 7 Aralık 1938 Çarşamba günü sabah saat 08.00'de Daday'a gitmek üzere Kastamonu'dan hareket etmiştir. *Doğrusöz* gazetesinin haberine göre o gün sabahın erken saatleri ve havanın yağmurlu olmasına rağmen Göl ve Subaşı gibi yerlerde halk toplanıp CHP genel başkanını selamlamıştır. İnönü, saat 09.00'da Daday'a teşrif buyurmuştur. Daday'da CHP genel başkanını kaza kaymakamı, memurlar, öğrenciler, kadın erkek, atlı yaya binlerce kişi alkışlar ve tezahüratlarla karşılamıştır. CHP genel başkanı karşılama sonrasında Hükümet Konağı'na gitmiştir. Burada ilk olarak hükümet erkânını kabul buyurmuştur ardından teşekküller ve köylü vatandaşlarla muhtelif konular üzerinde görüşmüştür.[571]

İnönü, yaklaşık üç saat devam eden görüşmeler esnasında hem köylülerle hem de ilçe merkezinde yaşayanlarla görüşmüştür. Görüşmeler esnasında CHP genel başkanının yanında Daday Kaymakamı, Vali Avni Doğan ve milletvekilleri yer almıştır. Gerekli gördükleri yerlerde sorulan sorulara yer yer cevaplar vermişler ve bazı açıklamalar yapmışlardır. CHP genel başkanı görüşmeler esnasında halkla birebir konuşmalar yapmış, halkın dertlerini dinlemiş, çeşitli konularda onlara sorular sormuş ve gerekli yerleri bizzat not almıştır. İsmet İnönü, farklı köylerden çeşitli meslek sahipleri ile yaptığı görüşmeler sonucunda halkın ihtiyaçları, istekleri, şikâyetleri ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmuştur.[572]

Görüşmeler saat 11.50'de sona ermiştir. Ardından CHP genel başkanı alkışlar arasında Daday'dan Kastamonu'ya hareket etmiş ve saat 12.50'de Kastamonu'ya gelmiştir. Müteakiben ikamet ettiği Vali Konağı'na gitmiş ve burada bir süre istirahat etmiştir. Saat 15.30'da Halkevi'ne gelmiştir. *Doğrusöz* gazetesinin haberine göre havanın o gün yağmurlu olmasına rağmen binlerce kişi Halkevi binası önüne gelerek CHP genel

---

[570] *"Büyük Cumhurreisimiz Dün Tam Saat On Üçte Şehrimizi Şereflendirdiler"*, **Doğrusöz**, 7 Aralık 1938, Sayı: 160, s. 3.
[571] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.39; *"Aziz Misafirimiz Daday'da"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 1.
[572] *"Aziz Misafirimiz Daday'da"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 1.

başkanını dakikalarca alkışlamış ve coşku ile karşılamıştır. İnönü, Halkevi'nde Tosya ve Kargı heyetlerini huzura kabul buyurmuştur.[573]

Heyet azaları dilekleri, şikâyetleri ve ilçelerinin umumi durumu hakkında bilgi vermiştir. Tosya heyeti: ilçelerine ortaokul açılması, bir iplik boyama santrali kurulması, tren yolunun ilçelerinden geçmesi, sudan üretilen elektriğin kilovatının indirilmesi ve İnebolu limanının yapılmasını istemiştir. Kargı heyeti ise: yol yapılması, sıtma hastalığı ile mücadele teşkilatı ve asliye mahkemesi kurulmasını istemiştir. Ayrıca çekilen su sıkıntısı, pirinç ve çeltik ekimindeki zorluklar hakkında malumat vermiştir.[574]

İsmet İnönü ilçe heyetlerinin ardından savcı, ağır ceza mahkemesi başkanı ve asliye ceza hâkimini huzura kabul buyurmuştur. Adliye mensupları cürüm ve cinayet hadiseleri, bina yokluğu ve mahkemenin mıntıkasının çok geniş olması yüzünden uzak köylerden geliş ve gidişlerde zorluk çekildiğinden bahsetmiştir. Bu sebeple İnebolu'ya bir ağır ceza mahkemesi kurulması, bir reis bir de kalem teşkil edilmesini istemişlerdir. İsmet İnönü son olarak Milli Eğitim Müdürü ve Gölköy Eğitmen Kursu Müdürü Süleyman Edip Bey ile görüşmüş ve eğitim meselesi hakkında bilgi almıştır. Süleyman Edip Bey köylerdeki iktisadi durum hakkında bilgi vermiş ve diğer vilayetlerle karşılaştırıldığı zaman Kastamonu'nun en iyi vergi veren vilayetlerden olduğunu ifade etmiştir. İnönü, görüşmeler sırasında verilen izahattan memnun kalmıştır. Halkevinde yapılan görüşmeler toplam beş saat sürmüştür.[575] İnönü, görüşmeler bitimi candan ve gönülden tezahürlerle saat 19.35'te Halkevi'nden ayrılmış ve saat 20.30'da ikamet ettiği Vali Konağı'na gelmiştir.[576]

İsmet İnönü, 8 Aralık 1938 Perşembe günü saat 07.45'te Taşköprü ilçesine gitmek üzere Kastamonu'dan hareket etmiştir.[577] Köylüler o gün havanın yağmurlu, sisli ve

[573] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.39; *"Aziz Misafirimiz Daday'da"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 4.
[574] *"Cumhurreisimiz Tosya, Kargı, Heyetlerini Kabul Buyurdular"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 2-3.
[575] *"Cumhurreisimiz Tosya, Kargı Heyetlerini Kabul Buyurdular"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 3.
[576] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.39-40; *"Cumhurreisimiz Tosya, Kargı Heyetlerini Kabul Buyurdular"*, **Doğrusöz**, 8 Aralık 1938, Sayı: 161, s. 3.
[577] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.18; "*Cumhurreisimiz Taşköprü'de*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1.

sabahın erken saatleri olmasına rağmen yollara dökülerek bağlılık ve hürmetlerini göstermiştir.[578]

İnönü'yü Eflânilioğlu Hanı, Gölveren ve Germeç'te binlerce köylü kurulan taklar altında toplanarak karşılamıştır. İnönü, Gölveren'de otomobilinden inerek kendir havuzlarını tetkik etmiştir. Tetkik esnasında kendisine kendir ıslama işi, noksanlıklar ve kendir havuzları için ne kadar para harcandığı hakkında bilgi verilmiştir.[579] CHP Genel Başkanını Germeç'te on binlerce köylü, kasabalı ve okul öğrencisi kasaba girişinde toplanarak karşılamıştır. İnönü karşılama sonrasında Belediye dairesini ziyaret etmiş ve burada hükümet erkânı, parti, belediye, diğer teşekküller ve her sınıftan halkı kabul buyurmuştur. Görüşmeler esnasında halkın ihtiyaçlarını bizzat not almıştır.[580] Ardından Ticaret Odası Başkanı Mehmet Rıza Saltuk, İnönü'ye kendir mevzusunda şu bilgileri vermiştir:

> "Taşköprü bir kendir memleketidir. Görülen bu mamuriyet hep bu kendir sayesindedir. Kendir, buğdaydan çok faydalıdır. Yalnız ıslama ve soymada müşkülat kalksa memleket daha ziyade refaha erecektir. Bilhassa soyma, tarama fabrikaları kurmak mecburiyeti vardır. Bir tane Taşköprü'de, bir tane Gölveren'de, bir tane Şekerköprü'de, bir tane de Daday'a yakın yerlerde kendir soyma fabrikaları açılması çok lazımdır. Bunlar 80-100 bin liraya mal olabilen tesislerdir."[581]

Mehmet Rıza Bey, İnönü'nün sorularına karşılık şu bilgileri vermiştir. Avrupalılar kendir fiyatını yüksek bulduğu için son senelerde kendir almamaktadır. Çadır, çanta, muşamba, örtü gibi pek çok levazım kendirden üretilmektedir. Kendir dokumaları askeri ihtiyaçlar için çok makuldür. Kastamonu havalisinde yirmi bin hektar kendir ekimine uygundur. Fakat bu arazinin üç, dört bin hektarı ancak ekilebilmektedir. Buğday ekimi istenildiği derecede köylüye faydalı değildir. Buğday bire dört veya beş vermektedir. Kastamonu'da kendir işi hal edildiği takdirde bu havali refaha kavuşacaktır. Ağaç işi ise neredeyse yoluna girmiştir.[582]

İnönü, Mehmet Rıza Bey'in ardından daire müdürleri ve kaza doktoru ile görüşmüştür. Daha sonra Belediye binasının büyük salonuna geçerek köylüleri, kaza kaymakamı ve

---

[578] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.15.
[579] *"Cumhurreisimiz Taşköprü'de"*, **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1; Zeki Tanıl, **İnönü ve Kastamonu**, Birlik Matbaası, Kastamonu 1944, s. 6.
[580] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.15-16; *"Cumhurreisimiz Taşköprü'de"*, **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1.
[581] "*Cumhurreisimiz Taşköprü'de*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1.
[582] "*Cumhurreisimiz Taşköprü'de*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 3.

halk mümessillerini kabul buyurmuştur. Yapılan görüşmeler esnasında Taşköprü halkının İsmet İnönü'den istekleri şunlardır: Orta mektep ve kendir fabrikası yapılması, köylü reçbere olduğu gibi kasabalı reçbere de ormanda kolaylık gösterilmesi, sulama işinin etüt edilmesi, Taşköprü'nün kuzeyinde araziyi sulamak için bir su kanalı açılması ve içme suyu sorununun çözülmesini istemişlerdir. İsmet İnönü, huzura kabullerin ardından kendi adını taşıyan İsmet İnönü Yatı Mektebi'ne teşrif etmiş ve burada okul çocukları, öğretmenler ve halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır. Ardından okulu gezmiş ve sevgi gösterileri arasında Taşköprü'den Kastamonu'ya hareket etmiştir.[583]

Taşköprü'den Kastamonu'ya giderken yol üzerinde Germeç, Gölveren ve Eflânilioğlu Hanı'nda yine binlerce köylü toplanarak İnönü'yü alkışlamış ve çeşitli ikramlarda bulunmuştur.[584] İsmet İnönü, saat 12.30'da Kastamonu'ya gelmiştir.[585] Ardından Vali Konağı'na gidip istirahate çekilmiş ve gün boyu dışarı çıkmamıştır.[586]

İsmet İnönü, 9 Aralık 1938 günü saat 11.00'de Vali Konağı'ndan ayrılıp CHP il kongresinin yapılacağı Halkevi binasına gelmiştir.[587] Halkevi binası önünde binlerce kişi karşılamıştır. İnönü, Halkevi'nde yoklama yapıldıktan sonra kürsüye çıkmıştır. Kürsüde ilk olarak partilileri ve halkı selamlamış ardından uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Kastamonu'daki izlenimlerinden, partinin vazifeleri ve hedefinden bahsetmiştir.[588]

İsmet İnönü konuşmasını tamamladıktan sonra kongre heyeti oluşmuş ve seçimler yapılmıştır. Seçimlerin ardından Avni Doğan kürsüye gelerek bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında: İsmet İnönü'ye şükran ve saygılarını sunmuş, il kongresinin onun uğurlu eliyle açılmasından duyduğu mutluluktan, İnönü'ye güvenip ona candan bağlı olduğundan ve Atatürk'ün ölümünden duyduğu üzüntüden bahsetmiştir.[589] Avni Doğan'dan sonra kürsüye vilayet heyeti üyelerinden Hacer Dicle gelmiştir. Hacer

---

583 "*Cumhurreisimiz Taşköprü'de*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 3-4.
584 "*Cumhurreisimiz Taşköprü'de*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 4.
585 **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.17.
586 **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.16.
587 **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13; "*Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet Kongresi Büyük Cumhurreisimizin Yüksek Huzurları ile Açıldı*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1.
588 "*Cumhuriyet Halk Partisi Vilâyet Kongresi Büyük Cumhurreisimizin Yüksek Huzurları ile Açıldı*", **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 1-2.
589 *"Valimizin Nutukları"*, **Doğrusöz**, 9 Aralık 1938, Sayı: 162, s. 2.

Hanım konuşmasında İsmet İnönü'nün büyük işler başardığından, milletin onu sevdiğinden ve Kastamonu'da görmekten dolayı mutluluk duyduğundan bahsetmiştir.[590]

İnönü, saat 11.45'te halkın coşkun tezahüratları arasında Halkevi'nden ayrılmış ve yapımı yeni tamamlanan Memleket Hastanesi'ni ziyaret etmiştir. Hastaneyi gezmiş ve yetkililerden hastane hakkında bilgi almıştır. Ardından şehir stadını gezmiş, yapılan ve yapılacak işler hakkında bilgi almıştır. İnönü, saat 13.00'te şehir stadından ayrılmış ve istirahat etmek üzere Vali Konağı'na gitmiştir. Burada bir süre istirahat ettikten sonra saat 15.00'te Gölköy'e gelmiştir.[591]

İsmet İnönü, Gölköy'de ilk olarak eğitmen kursunu ziyaret etmiştir. Kurs Müdürü S. Edip Bey ve direktörler eğitmenlerin seçilmesi, çalışmaları, yetiştirilmesi, yaptıkları işler, kurs faaliyetlerinin tabi olduğu denetim ve yeni açılan köy muallim mekteplerinin amaçladığı gaye gibi konularda bilgi vermiştir. İnönü, kursun bütün tesislerini gezip tetkik ettikten sonra fidanlığa gitmek üzere eğitmen kursundan ayrılmıştır.[592]

İsmet İnönü, fidanlıkta yakın köylerden gelen halk ve fidanlık çalışanları tarafından alkışlarla karşılanmıştır. Ardından fidanlıkta yapımı yeni tamamlanan köprünün açılışını kurdeleyi keserek yapmıştır. Meyve bahçelerini gezmiş ve ziraat müdüründen halka dağıtılacak fidanlar hakkında bilgi almıştır. İnönü, bir buçuk saat devam eden incelemelerinin ardından tezahüratlar arasında fidanlıktan ayrılmıştır.[593]

İnönü, saat 16.50'de ikameti için ayrılan Vali Konağı'na gelmiş ve burada ilk olarak Araç ve Devrekâni'den gelen heyet üyelerini huzura kabul etmiştir.[594] Heyet üyeleri görüşmeler sırasında ilçe ve nahiyeleri hakkında bilgi vermiş ve bazı isteklerde bulunmuşlardır. Devrekâni heyeti nahiyelerinin tam teşekküllü bir nahiye ve kaza olmasını, ilçelerinde meyveciliğin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmasını istemiştir. Araç heyet üyeleri Araç-Safranbolu yolunun iyileştirilmesi ve İnebolu-Kastamonu

[590] Eski, İsmet İnönü'nün Kastamonu…, s. 53-54.
[591] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13; *"Eğitmen Kursunda"*, **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 1.
[592] *"Eğitmen Kursunda"*, **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 1.
[593] "*Büyük Misafirimizin Seyahatleri*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 2.
[594] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13.

yolu üzerindeki köprülerin beton olarak inşasını istemiştir. İnönü, bu istek ve temennileri dinledikten sonra heyet üyelerine vilayetin iktisadi konuları içerisine bu isteklerin de ilave edildiğini söylemiştir.[595]

İsmet İnönü, ardından Belediye Başkanı İzzet Okay ile Ticaret Odası azasından ve CHP vilayet heyetinden Muharrem Celâl Bayar'ı huzura kabul buyurmuştur. İzzet Okay ve Muharrem Celâl Bayar görüşmeler sırasında Kastamonu'ya yapılması düşünülen şimendifer hattı, dokuma santrali, telgrafhane gibi resmi binalar ve bu binaların memlekete sağlayacağı ekonomik faydalar, elektrik, su, şehir planı, halkevi, hastane ve lise binası gibi konularda malumat vermiştir.[596]

İsmet İnönü, saat 20.00'de Spor Bölge Başkanı Mektupçu Tevfik Eşmeli'yi huzura kabul etmiş ve vilayetin spor işleri hakkında bilgi almıştır. İnönü, kendisine verilen izahattan memnun kalmış ve vilayette özellikle güreşe ehemmiyet verilmesini istemiştir.[597] Daha sonra Vali Avni Doğan ile görüşmüştür. Avni Doğan görüşme sırasında Kastamonu için İsmet İnönü'den neler beklediğini şu sözlerle aktarmıştır:

> "- Eh.. Anlat bakalım, vilâyetin için benden neler bekliyorsun? Bütün yurtta yeni bir hamle ve hareket yaratmak için muayyen bir düşüncen var mı?
>
> Her iki soruya verdiğim cevabın ilerde başıma iş açacağını ummadan söyledim:
>
> - Kastamonu'da Cumhuriyet Hükümeti olarak esaslı bir tesis yapılmamıştır. Bu vilâyetin değer taşıyan iki mahsulü vardır: Elma ve kendir. Her iki ürünün istihsalini çoğaltmak için hükümetçe ciddi yardım yapılırsa, Kastamonu halkını gerçek bir refaha kavuşturabiliriz. Taşköprü'den Araç ilçesine kadar su kenarında kendir ekmeye uygun yirmi bin dönüm tarla vardır. Bugün bunun üç bin dönümü ekiliyor. Sebebi, kendir liflerinin ayrılmasında çok iptidai bir usul kullanılmasıdır. Kendir balyaları bir aya yakın bir müddet suda bırakılarak dış kabuğu çürütülüyor ve her sap kendir birer birer el ile liflere ayrılıyor. İlk ağızda bir kendir suyu fabrikası kurulursa istihsal miktarını beş misli artırabiliriz. Esasen böyle bir tesis fikri, hazırlanmış olan planda yer almıştır. Bir türlü tatbik mevkiine konması bazı yüksek mevkilerde bulunan zevatın işine gelmiyormuş, bunların İstanbul'daki bir kendir fabrikasında hisseleri varmış. Duyulduğuna göre, bu şirket senede sermayesinin birkaç misli kâr getirmekte imiş. Bu yüzden Kastamonu'nun kendir işi ele alınmıyormuş, dedim."[598]

---

[595] "*Araç ve Devrekâni Heyetlerini Kabul Buyurdular*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 2.
[596] "*Cumhurreisimiz Kastamonu Belediye Reisi ve Azalarını Kabul Buyurdular*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 1.
[597] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.13; "*Spor İşlerimiz Hakkında Cumhurreisimiz İzahat Aldılar*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 1.
[598] Doğan, a.g.e, s. 230-232.

İsmet İnönü, 9 Aralık 1938 günü sabah saat 08.00'de hususi otomobiline binerek Kastamonu'dan Küre'ye hareket etmiştir.[599] Saat 09.40'ta Küre'ye teşrif etmiş ve tezahüratlarla karşılanmıştır. Ardından Hükümet Konağı'na gitmiş ve burada çeşitli teşekkülleri, köy ve kasaba halkından kişileri huzura kabul buyurmuştur. Vatandaşların ihtiyaçlarını dinlemiş ve gerekli yerleri not almıştır. Kürelilerin başlıca istekleri şunlardır: Köylülerin kalkınması, Küre madenlerinin işletilmesi, köylere mektep yapılması ve köylü vatandaşlara ihtiyacı kadar odun verilmesini temenni etmişlerdir. Görüşmeler tamamlanınca saat 11.05'te Küre'den İnebolu'ya hareket etmiştir.[600]

Doğrusöz gazetesinin haberine göre havanın o gün yağmurlu ve karlı olmasına rağmen halk yollara dökülmüş ve çeşitli yerlerde takların altına toplanarak İnönü'yü alkışlamıştır. İsmet İnönü, saat 12.20'de İnebolu'ya gelmiş ve büyük bir kalabalık tarafından coşkun tezahürlerle karşılanmıştır. Ardından Halk Partisi binasında hükümet erkânı, parti, belediye ve bilumum teşekkülleri kabul buyurmuştur. Her sınıftan halkı bire bir dinlemiş, ilçenin genel durumu ve ihtiyaçları hakkında bilgi almıştır. İnebolu'ların İnönü'den istekleri şunlardır: İnebolu'da mevcut demir, manganez gibi madenlerin etüt edilmesi, ortaokul yapılması, İnebolu Limanı ve sahil yolunun yapılması, yolların düzeltilmesi, Evrenye'deki mendireğin uzatılması ve tamir edilmesi, daha fazla yük ve yolcu taşınması için limana uğrayan vapur sayısının arttırılması, fındık işinden anlayan bir uzman gönderilmesi, bir ağır ceza mahkemesi kurulması ve başkan tayin edilmesidir.[601]

İsmet İnönü, saat 13.45'te on binlerce köylü, kasabalı ve okul talebelerinin alkışları arasında Halk Partisi binasından ayrılmış ve maiyetinde bulunanlarla birlikte İnebolu Limanı'nda kendisini bekleyen Riyaset-i Cumhur yatına doğru yürümüştür. İsmet İnönü, Kastamonu Valisi Avni Doğan ve maiyeti halkın coşkulu ve candan

[599] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.11.
[600] **BCA**, 030.10.0.0/2.12.15.10; "*Cumhurreisimiz Küre ve İnebolu'da*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 1-3.
[601] **BCA**, 030.10.0.0/2.17.15.8-9; "*Cumhurreisimiz Küre ve İnebolu'da*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 3-4.

tezahüratları arasında saat 13.55'te limandaki Savarona Yatı'na binmişler ve Zonguldak istikametine doğru hareket etmişlerdir.[602]

2.4.2.2 İsmet İnönü'nün ikinci Kastamonu gezisi (1949)

İsmet İnönü, CHP genel başkanı ve cumhurbaşkanı olarak Kastamonu'ya ikinci gezisini 1949 yılında yapmış ve 18-26 Nisan 1949 tarihleri arasında Kastamonu'da bulunmuştur. Bu gezi hakkında bilgiler şu şekildedir.

Dönemin Belediye Başkanı Şerafettin Sabirin 1949 yılında Kastamonu Milletvekili Tahsin Coşkan, Fethi Mağara, Hamdi Çelen, Fahri Ecevit ve hukuk öğrencisi Muhittin Erbaş ile birlikte Ankara'ya giderek CHP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüşmüştür. İnönü, bu görüşmenin ardından Kastamonu'ya gitmeyi kararlaştırmış ve hemen yola çıkmıştır.[603]

İsmet İnönü, 18 Nisan 1949 Pazartesi günü Çankırı yolu üzerinden Kastamonu'ya gelmiştir. İl sınırında vali, jandarma komutanı, milletvekilleri, esnaflar ve CHP'ye mensup bazı kişiler karşılamıştır.[604] İnönü, il sınırındaki karşılamanın ardından yola devam etmiş ve Beşdeğirmenler mevkiine gelince Kastamonu'dan gelen belediye ve CHP başkanları, ticaret, kooperatif ve esnaf teşekkülleri ile ilçelerden gelen temsilciler tarafından coşku ile karşılanmıştır. İnönü karşılama esnasında otomobilinden inip vatandaşların hatırını sormuş ve sonrasında yola devam etmiştir. Saat 15.00'te Vali Konağı'na gelmiş ve burada on binlerce kişi tarafından "*yaşa, var ol*" nidaları ile karşılanmıştır.[605]

İsmet İnönü, karşılama sonrasında Vali Konağı'nda bir müddet istirahat etmiş ve sonrasında Vali Tevfik Sırrı Gür, Belediye Başkanı Şerafettin Sabirin ve milletvekilleri ile birlikte yaya olarak şehir merkezinde Cumhuriyet Meydanı, Belediye ve İsmail Bey Külliyesi'ni ziyaret etmiştir. Buralarda incelemelerde

---

602 **BCA**, 030.10.0.0/2.17.15.8; "*Büyük Müsafirimiz Cumhur Reisimiz Cumartesi Günü İnebolu Yoluyla Zonguldak'a Hareket Buyurdular*", **Doğrusöz**, 12 Aralık 1938, Sayı: 163, s. 2.

603 Eski, İsmet İnönü'nün Kastamonu…, s. 83-84.

604 "*Pazartesi Günü Şehrimizi Şereflendiren Cumhur Başkanımız Halkın İçten Gelen Tezahüratı ile Karşılandı"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 1; "*Cumhur Başkanı Şehrimizde*", **Mücadele**, 21 Nisan 1949, Sayı: 47, s. 1.

605 "*Pazartesi Günü Şehrimizi Şereflendiren Cumhurbaşkanımız Halkın İçten Gelen Tezahüratı ile Karşılandı"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 1-2.

bulunmuş ve yetkililerle görüşmüştür. Yetkililer Tekel, Ziraat Bankası, PTT, Gazi Okulu, Karaçomak Deresi ve Müze binası hakkında malumat vermiştir. *Doğrusöz* ve *Kastamonu* gazetesinin haberine göre havanın o gün yağmurlu ve soğuk olmasına rağmen Kastamonu halkı yollarda toplanarak İnönü'ye sevgi ve hürmetlerini göstermiştir. İnönü, şehir merkezindeki temas ve incelemelerini gece geç saatlerde bitirdikten sonra ikameti için ayrılan Vali Konağı'na gitmiştir.[606]

İsmet İnönü, 19 Nisan 1949 Salı günü ilk olarak saat 11.00'de Halkevi'ne gelmiş ve bina önünde coşkulu tezahüratlarla karşılanmıştır. Ardından Halkevi'nde Dokuma Kooperatifi, Belediye, Ticaret Odası ve halk temsilcilerinden oluşan heyet üyelerini huzura kabul buyurarak görüşmüştür. Heyet üyeleri görüşmeler esnasında Karaçomak deresinin ıslahı ve temizlenmesi, İnebolu-Ankara yolunun biran evvel yapılması, bir kâğıt, selüloz ve ispirto fabrikasının kurulması, Ilgaz-Kurşunlu-Çerkeş ve Gerede yolunun yapılması, Taşköprü'deki kendir soyma fabrikasının ıslah edilip geliştirilmesi ve ham kauçuk ithalinde gümrük tarifesinin değiştirilmesi gibi isteklerde bulunmuşlardır.[607] Ardından Abana, Azdavay, Araç, Daday, Küre, İnebolu, Tosya, Kargı ve Taşköprü ilçelerinden gelen heyet üyelerini ayrı ayrı huzura kabul buyurarak görüşmüştür. İsmet İnönü, görüşmeler tamamlandıktan sonra saat 15.15'te otomobiline binmiş ve Devrekâni ilçesine doğru hareket etmiştir.[608]

CHP Genel Başkanı, vali ve milletvekilleriyle birlikte saat 16.00'da Devrekâni ilçesi girişinde büyük bir kalabalık tarafından samimi ve coşkun tezahüratlarla karşılanmıştır. Daha sonra çarşıyı gezip incelemelerde bulunmuş ve dokuma yapan kadınlarla görüşmüştür. Saat 17.15'te halkın samimi tezahürleri arasında ilçeden ayrılmıştır.[609]

İsmet İnönü, saat 18.00'de Gölköy Enstitüsü girişinde öğretmenler, öğrenciler ve köylüler tarafından karşılanmıştır. Karşılama sonrasında enstitüyü gezmiş, incelemelerde bulunmuş ve enstitü müdüründen bilgi almıştır. Öğretmenler ve

---

606 "*Pazartesi Günü Şehrimizi Şereflendiren Cumhurbaşkanımız Halkın İçten Gelen Tezahüratı ile Karşılandı"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 2; "*Cumhur Başkanımız İsmet İnönü Şehrimizde*", **Kastamonu**, 21 Nisan 1949, Sayı: 282, s. 1.
607 "*Cumhurbaşkanı Halkevinde"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 2; "*Bütün İstek ve Dilekler Bir Noktada Birleşiyor Yol ve Fabrika*" **Kastamonu**, 21 Nisan 1949, Sayı: 282, s. 1.
608 "*Cumhurbaşkanı Halkevinde"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 2.
609 "*Cumhurbaşkanı Halkevinde"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 2.

öğrenciler tarafından hazırlanan müzik gösterisini dinledikten sonra tezahürler arasında enstitüden ayrılmıştır. Saat 19.00'da Kastamonu girişinde otomobilinden inerek kendisini karşılamaya gelen halkı selamlamış ve sonrasında ikametine tahsis olunan Vali Konağı'na gitmiştir.[610]

İnönü, 20 Nisan 1949 Çarşamba günü sabah saat 09.25'te ilk olarak Erkek Sanat Enstitüsü'nü ziyaret etmiştir. Enstitü girişinde müdür, öğretmenler ve öğrenciler tarafından karşılandıktan sonra okulu gezmiş ve okul hakkında bilgi almıştır. Ardından alkışlar arasında okuldan ayrılmıştır.[611]

İsmet İnönü, saat 09.50'de Lise binası önünde önünde Okul Müdürü Fahri Dilgen, öğretmenler ve öğrenciler tarafından candan sevgi gösterileri ve tezahüratlar arasında karşılanmıştır. Yetkililer okulun öğrenci sayısı, sağlık durumu, pansiyon teşkilatı, okula nerelerden öğrenci alındığı, çalışma durumları, yemekhane ve yatakhanenin yetersiz olmasından dolayı müracaatların tam olarak karşılanamaması hakkında bilgi vermiştir. Ardından tezahürler arasında okuldan ayrılmıştır.[612]

İnönü, saat 10.10'da Kız Enstitüsü'nün kapısı önünde öğretmenler ve öğrenciler tarafından tezahüratlarla karşılanmıştır. Karşılama sonrasında enstitüyü gezmiş ve enstitü müdüründen bilgi almıştır. İnönü ziyaretini tamamladıktan sonra enstitüden ayrılmıştır.[613]

İnönü, saat 10.30'da vali ve milletvekilleriyle beraber Kastamonu'dan Daday'a gitmek üzere hareket etmiş ve yol boyunca çeşitli yerlerde köylüler tarafından içten tezahüratlarla karşılanmıştır.[614] Daday'da binlerce kişi sevinç ve heyecan içinde tezahüratlarla karşılamıştır. İnönü, kendisini bekleyen kalabalığı görünce otomobilinden inmiş ve yürüyerek Hükümet Dairesi'ne gitmiştir. Burada belediye başkanı, halk temsilcileri ve memurları huzura kabul ederek görüşmüştür. Dadaylılar görüşmeler esnasında hayati ihtiyaçları hakkında bilgi verdikten sonra Daday-Araç yolunun yapılması ve etüdü yapılmış olan Verem Savaş Sanatoryumu'nun yapımına

---

610 "*Cumhurbaşkanı Halkevinde"*, **Doğrusöz**, 20 Nisan 1949, Sayı: 222, s. 2.
611 "*Cumhurbaşkanı Erkek Sanat Enstitüsünde"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 1.
612 "*Cumhurbaşkanı Lisede"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 1-2.
613 "*Cumhurbaşkanı Kız Enstitüsünde"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 1.
614 "*Cumhurbaşkanı Kız Enstitüsünde"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 1.

başlanmasını istemişlerdir. İnönü, görüşmeler tamamlanınca bir süre istirahat etmiş ve saat 12.30'da Hükümet Dairesi'nden ayrılarak Azdavay ilçesine hareket etmiştir.[615]

İsmet İnönü, saat 14.30'da maiyetinde bulunanlarla birlikte Azdavay ilçesine teşrif etmiştir. İnönü, ilçe halkı tarafından sevgi ile karşılandıktan sonra Belediye'yi ziyaret etmiş ve burada halkın istek ve şikâyetlerini dinlemiştir. Halk kendisinden Hükümet Konağı, Askerlik Şubesi, Ziraat Bankası, köprü ve yol gibi mahalli ihtiyaçların giderilmesini istemiştir. İnönü'ye müteakiben Azdavay'ın yaklaşık bir km uzağından çıkarılan kömür madeni numuneleri gösterilmiş ve maden kömürünün işletilmeye açılmama sebepleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından İsmet İnönü "*Yaşa, var ol*" sedaları arasında ilçeden ayrılmıştır.[616]

İsmet İnönü, Azdavay'dan dönerken yol üzerinde tekrar Daday ilçesine uğramıştır. Belediye dairesinde bir süre istirahat ettikten sonra Daday'dan ayrılarak saat 19.00'da Kastamonu'ya gelmiştir. İl girişinde toplanan halk tarafından alkışlarla karşılanmış ve sonrasında Vilayet Konağı'nda istirahate çekilmiştir.[617]

İsmet İnönü, 21 Nisan 1949 Perşembe günü sabahı saat 09.30'da Kastamonu'dan Taşköprü'ye gitmek üzere hareket etmiştir. Germeç mevkiinde halk ve Taşköprü heyeti tarafından karşılanmıştır. Ardından heyet üyeleriyle birlikte yola devam etmiş ve saat 10.30'da ilçe girişinde sevinç gösterileri ve alkışlarla karşılanmıştır. İnönü, Belediye dairesinde bir müddet dinlendikten sonra kendir mensucat fabrikasını ziyaret etmiştir. Fabrikayı gezmiş ve ilgililerden bilgi almıştır. Ziyaret tamamlanınca fabrikadan ayrılarak tekrar Belediye'ye gelmiştir. Burada kendir istihsali hakkında görüşmelerde bulunmuş ve saat 12.00'de Taşköprü'den Sinop'a hareket etmiştir.[618]

İsmet İnönü, Sinop gezisini tamamladıktan sonra 23 Nisan 1949 Cumartesi günü Sinop'tan ayrılmış ve yol üzerinde Boyabat'a uğramış ve halkla sohbet etmiştir. Sakız köyünde vali, Belediye başkanı, kooperatif başkanı, Ticaret Odası başkanı, CHP başkanı, öğrenciler ve köy halkı tarafından karşılanmıştır. Ardından Taşköprü ilçesine

---

615 "*Devlet Başkanı Daday'da"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 2.
616 "*İnönü Azdavay'da"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 2.
617 "*Kastamonu'ya Dönüş"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 2.
618 "*Cumhurbaşkanı Taşköprü'de"*, **Doğrusöz**, 22 Nisan 1949, Sayı: 223, s. 2.

gelmiş ve burada halk kendisini coşkulu tezahüratlarla karşılamıştır. İnönü, Belediye binasında bir süre dinlendikten sonra Kastamonu'ya hareket etmiştir.[619]

İsmet İnönü, 24 Nisan 1949 Pazar günü saat 11.00'de maiyetinde bulunanların dışında vali, Belediye başkanı, milletvekilleri, CHP başkanı ve gazetecilerle birlikte Kastamonu'dan İnebolu'ya hareket etmişlerdir. İnönü, Seydiler'de yüzlerce kişi tarafından karşılandıktan sonra Halkodası'na giderek köylü kadınların hazırlamış olduğu sergiyi gezmiş, halkın isteklerini dinlemiş ve köy odasında bir müddet istirahat etmiştir. Ardından otomobiline binerek yola devam etmiştir. İsmet İnönü saat 13.00'te Ecevit mevkiinde coşkulu bir şekilde karşılanmış ve karşılanma sonrasında Halkevi'ne gidip halk mümessilleri ve halkla görüşmüştür. Halkın ihtiyaçları hakkında bilgi aldıktan sonra Belediye'yi ziyaret etmiş ve müteakiben yola devam etmiştir.[620]

İsmet İnönü, Çuha yokuşu başında İnebolu Kaymakamı, Belediye, CHP ve Demokrat Parti başkanları ve büyük bir kalabalık tarafından coşkulu ve candan tezahürlerle karşılanmıştır. İnönü, burada otomobilinden inip liman inşaat mahallini gezmiş, incelemelerde bulunmuş ve ilgililerden çalışmalar hakkında bilgi almıştır.[621] İnönü, liman inşaatının neden geri kaldığı üzerinde durmuş ve kendisine liman için harcanan paraların nasıl boşa gittiği hakkında bilgi verilmiştir. İnönü'ye iki aya kadar liman inşaatının başlayacağı söylenince o da "*Bu limanı, Orta Anadolu ve başkentin en güzel limanı yapmak istiyoruz, Antalya-Ankara-Karadeniz birbirine bağlanacaktır*" demiştir.[622]

İnönü, Halkevi'nde İnebolu belediye başkanı, DP ve CHP ilçe başkanları, yönetim kurulu üyeleri ve halk temsilcilerini huzura kabul buyurmuş ve ilçe hakkında bilgi almıştır. Halk kendisinden ilçelerinin bir vilayet merkezi haline gelmesi, memleket hastanesinin devlet hastanesi olması, hastane yatak sayısının arttırılması, hastane masraflarının devlet bütçesine alınması, balıkçılığın geliştirilmesi için çalışmalar yapılması, deniz tayyare istasyonu ve mensucat fabrikası kurulması, meyveciliğe destek verilmesi, liman inşaatının bitirilmesi ve ihraç edilen elmaların kontrole tabi

---

619 "*Cumhur Başkanımız Sinop'tan Şehrimize Döndüler*", **Kastamonu**, 25 Nisan 1949, Sayı: 283, s. 1.
620 "*İnönü İnebolu'da*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 1.
621 "*İnönü İnebolu'da*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 1-2.
622 "*İnebolu'da*", **Kastamonu**, 28 Nisan 1949, Sayı: 284, s. 1.

tutulmasını istemiştir.[623] İnönü, daha sonra Abana ve Cide Belediye başkanları ve heyet üyeleri ile görüşmüştür. Görüşmeler tamamlanınca Halkevi'nde bulunan parti başkanları ve diğer teşekküllere veda etmiş ve saat 17.00'de sevgi gösterileri arasında ilçeden ayrılmıştır. İnönü, yol üzerinde Küre, Seydiler ve Kastamonu girişinde kalabalık gruplar tarafından karşılanmış ve Kastamonu'ya gelince doğruca Vali Konağı'na gitmiş ve istirahate çekilmiştir.[624]

İsmet İnönü, 25 Nisan 1949 Pazartesi günü sabahı saat 09.45'te Kastamonu'dan Tosya ilçesine hareket etmiş ve yol boyu çeşitli yerlerde karşılanmıştır. Saat 12.00'de Tosya'ya teşrif buyurmuş ve candan tezahürlerle karşılanmıştır. İnönü, kalabalık karşısında otomobilinden inmiş ve yürüyerek Belediye binasına gitmiştir. Belediye binası balkonundan halkı selamlamış ve kısa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında şunları söylemiştir:

> "Tosyalılar!
>
> Bugün sizin aranızda bulunmakla bahtiyarım. Çoktan beri Tosyalılarla görüşmek içimde büyük bir emel idi. Bugün bu arzuma kavuşuyorum. Sizi sıhhatli, iradeli, memleketin imarı için çalışmaya azimli, memleketin selâmeti için her fedakârlığı yapmağa kudretli örnek vatandaşlar olarak selâmlıyorum. Size çok teşekkür ederim. Sizinle konuşurken hem sizlere hem Kargılılara selâm ve muhabbetlerimi söylüyorum. Birkaç günden beri Kastamonu ilinin on bir ilçelerinde tatlı günler geçirdim. Onların ihtiyaçları hakkında söylediklerini dinledim. Bugün de sizi dinleyeceğim. Ve sizlere doymadan ayrılacağım. Sağ olun, var olun Tosyalılar. Bana çok nezaket ve kibarlık gösterdiniz. Sizlere çok çok teşekkürler ederim."[625]

İsmet İnönü'nün konuşması yer yer alkışlarla ve tezahüratlarla kesilmiştir. İnönü konuşmasını bitirdikten sonra Belediye binasında bir müddet istirahat etmiştir. Daha sonra halkın sorunlarını dinlemiş ve Kargı heyeti ile görüşmüştür. Saat 15.30'da halkın tezahüratları arasında Tosya'dan Kastamonu'ya uğurlanmış ve saat 18.00'de Kastamonu'ya gelmiştir.[626]

İsmet İnönü, 26 Nisan 1949 Salı günü sabah saat 10.00'da maiyetiyle beraber Halkevi'ni ziyaret etmiştir. İnönü'yü Halkevi binası önünde toplanan binlerce kişi

---

[623] "*İneboluların İstekleri*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 2; "*İnebolu'da*", **Kastamonu**, 28 Nisan 1949, Sayı: 284, s. 1-2.
[624] "*İneboluların İstekleri*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 2.
[625] "*İnönü Tosya'da*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 1-2.
[626] "*İnönü Tosya'da*", **Doğrusöz**, 26 Nisan 1949, Sayı: 224, s. 1-2.

"*Yaşa, var ol*" tezahüratlarıyla karşılamıştır. İnönü, karşılama sonrasında Halkevi binası balkonuna çıkarak halkı selamlamıştır.[627] Ardından konuşmasına başlamış ve konuşmasında şu noktalara temas etmiştir. Halkın göstermiş olduğu ilgiden dolayı teşekkürlerini sunmuş, ilin ve vatandaşların ihtiyaçlarının ilgili makamlara bildirileceğini, farklı siyasi parti üyelerinin birbirleriyle iyi anlaşmalarını, vatandaşlar arasında düşmanlığın olmamasını tavsiye etmiş ve konuşmasının sonunda Kastamonululara veda etmiştir.[628]

İnönü, konuşmasını bitirdikten sonra tezahüratlar arasında otomobiline binmiş ve Araç ilçesine hareket etmiştir. İnönü'yü vali, Belediye başkanı, milletvekilleri, Ticaret Odası başkanı, müftü, gazeteciler, CHP başkanı ve kooperatif başkanları il sınırına kadar giderek uğurlamıştır.[629]

İsmet İnönü, Araç ilçesinde tezahüratlarla karşılanmıştır. İnönü, karşılama sonrasında doğruca Halkevi binasına giderek burada bir süre istirahat etmiştir. Ardından vatandaşlarla sohbet etmiş ve ilçenin sorunları hakkında bilgi almıştır. Vatandaşların başlıca istekleri şunlardır: elektrik sorununun giderilmesi, o yıl ekinleri don vurduğu için köylünün zararının karşılanması, köylüye toprak verilmesi, ilçeye ortaokul yapılması, Cide-Azdavay-Daday-Araç-Kurşunlu yolunun yapılması ve çekilen su sıkıntısının giderilmesini istemişlerdir. İsmet İnönü, Araçlılara veda ettikten sonra otomobiline binmiş ve Karabük'e gitmek üzere Araç'tan ayrılmıştır.[630]

2.4.3 CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın Kastamonu Gezisi (1948)

CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran, Kastamonu milletvekillerinden Baki Tümtürk ve Hamdi Çelen ile birlikte 3 Mart 1948 Çarşamba günü saat dört raddelerinde Kastamonu'ya gelmiştir. Kastamonu'da partililer, Belediye ve Ticaret Odası başkanları tarafından karşılanmıştır.[631] Hilmi Bey, akşamüzeri CHP binasında şerefine verilen kırk kişilik bir ziyafete katılmış ve ziyafet esnasında yetkililerden şehrin ve

[627] "*Cumhurbaşkanımızın Bir Hitabesi*", **Doğrusöz**, 26-29 Nisan 1949, Sayı: 224-225, s. 1.
[628] "*Cumhurbaşkanımızın Nutku*", **Kastamonu**, 28 Nisan 1949, Sayı: 284, s. 1; "*Cumhurbaşkanımızın İki Mülahazası*", **Mücadele**, 2 Mayıs 1949, Sayı: 50, s. 1-2.
[629] "*Devlet Başkanımız Gittiler*", **Doğrusöz**, 29 Nisan 1949, Sayı: 225, s. 1-2.
[630] "*Araç'ta*", **Kastamonu**, Sayı: 285, 3 Mayıs 1949, s. 1-2.
[631] *"CHP Genel Başkan Vekili ilçelerde tetkikte"*, **Doğrusöz**, 6 Mart 1948, Sayı: 968-122, s. 1.

halkın ihtiyaçları hakkında bilgi almıştır. Ardından Halkevi binasına gelmiş ve burada Kız Orta Okulu tarafından yapılan müsamereyi izlemiştir.[632]

Hilmi Uran, 4 Mart 1948 Perşembe günü sabahı Belediye, Ticaret Odası ve diğer kurumları ziyaret ettikten sonra Taşköprü ilçesine hareket etmiştir. Hilmi Bey'i Germeç Pazarı'nda Taşköprü Belediye Başkanı, Demokrat Parti başkanı, partililer ve kalabalık bir halk kitlesi karşılamıştır. Germeç'te köylü vatandaşlar alıcı sayısının düşmesinden dolayı kendir fiyatlarının geçen seneye nispetle çok ucuz olduğundan, ellerinde kalan kendirin tütün satışlarında olduğu gibi fiyat takdiri suretiyle hükümet tarafından satın alınmasını ve Taşköprü'de bir kendir ve mensucat fabrikası kurulmasını istemişlerdir. Hilmi Uran, Taşköprü Belediye binası önünde halk tarafından coşkun tezahüratlarla karşılandıktan sonra, kendir soyma fabrikasına gitmiş ve fabrikanın kırma ve soyma makinelerini tetkik etmiştir. Ardından Kastamonu'ya hareket etmiş ve akşamüzeri Kastamonu'ya gelmiştir.[633]

Hilmi Uran, 5 Mart 1948 Cuma günü sabah saat 09.30'da Kastamonu'dan Devrekâni'ye hareket etmiştir. Devrekâni'de belediye başkanı, parti başkanları, partililer ve halk tarafından coşkun tezahüratlarla karşılandıktan sonra vatandaşlarla görüşmüştür. Devrekâni halkı ilçenin imar planı, içme suyu, elektrik, banka ajansı ve Halkodası inşaatı üzerine isteklerde bulunmuştur. Hilmi Uran görüşmeler bittikten sonra binlerce partili ve halk tarafından "*Yaşa, var ol!*" sedaları arasında Daday'a hareket etmiştir. Daday girişinde belediye, parti başkanları ve kalabalık bir halk kitlesi tarafından karşılanmıştır. Müteakiben yaya olarak Halkevi binası önüne gitmiş ve burada halka hitaben kısa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasının bitiminde Ballı Dağ'a giderek yapımına başlanacak olan Verem Sanatoryumu'nun yeri üzerinde incelemeler yapmıştır. İncelemelerin ardından Halkevine geri gelmiş ve burada partililer ve halk ile görüşmüştür. Görüşmeler bitince coşkun tezahüratlar arasında Daday'dan ayrılmış ve Kastamonu'ya gelmiştir. Kastamonu'da doğruca parti binasına gitmiş ve burada

---

632 *"CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran Şehrimizde"*, **Yenises**, 4 Mart 1948, Sayı: 99, s. 1.
633 *"CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran ilçelerimizde Tetkiklerine Devam Ediyor"*, **Yenises**, 8 Mart 1948, Sayı: 100, s. 1.

ocak, bucak, ilçe ve il idare heyetleriyle uzun bir görüşme yapmıştır. [634] Hilmi Uran, parti idare heyetiyle yapmış olduğu bu görüşmede şu konuşmayı şekildedir:

> "-Yazıldığı ve söylendiği gibi seçimlerde sandık başlarında herhangi bir hile yapılmamıştır, yapılamaz ve yapılmayacaktır. Biz, bütün vatandaşların da sandık başlarında serbesti içinde emniyetle oyunu kullanmasını istiyoruz. Arkadaşlarımdan, her şeyden evvel seçim emniyetini halka telkin etmelerini rica ederim. Muhaliflerin istedikleri hücreler, mali imkânsızlıklar yüzünden ve hüsnüniyetimizden emin olduğumuz için 21 Temmuz seçimlerinde tatbik edilemedi. Fakat bunu da ileride tahakkuk ettireceğiz. Seçim kanununda muhaliflerimizin istedikleri değişiklikler yapılmak üzeredir. Kastamonu'da yakında bir ara seçim yapılacaktır. Gözüm arkada kalmadan sizlere güvenmek isterim. Gezdiğim ilçelerde temas ettiğim partili arkadaşlar, bu inanı bana vermişlerdir."[635]

Hilmi Uran, 6 Mart 1948 Cumartesi günü Kastamonu'dan Araç'a hareket etmiştir. Araç Halkevi binası önünde partili ve partisiz pek çok kişi tarafından karşılanmıştır. Ardından Halkevi binasında halkın dertlerini ve isteklerini dinlemiştir. Araçlılar görüşmeler sırasında kereste ihtiyacından ve orman bakım memurları hakkındaki şikâyetlerden bahsetmiştir. Hilmi Uran görüşmeler tamamlanınca Kastamonu'ya hareket etmiştir.[636]

CHP Genel Başkan Vekili, 7 Mart 1948 Pazar günü saat 16.00'da Kastamonu Halkevi salonunda toplanan bine yakın kişiye uzun bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında; halkın ve bölgenin ihtiyaçlarını Ankara'ya bildireceğinden, CHP'ye karşı gösterilen bağlılık ve sevgi tezahürlerinden, CHP'nin seçim esasları üzerindeki görüşlerinden, partinin laiklik prensibinden ve Kastamonu halkının inkılap hamlelerindeki rolünden bahsetmiştir. Konuşmasını bitirdikten sonra Halkodasında bazı kişilerle görüşmüştür. Hilmi Uran, beş günlük Kastamonu gezisini tamamladıktan sonra 8 Mart 1948 Pazartesi günü sabahı Kastamonu'dan ayrılarak Ankara'ya hareket etmiştir.[637]

---

634 *"CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran ilçelerimizde Tetkiklerine Devam Ediyor"*, **Yenises**, 8 Mart 1948, Sayı: 100, s. 1-2.
635 "*Hilmi Uran Kastamonu'dan İnebolu'ya Gidiyor*", **Akşam**, 6 Mart 1948, Sayı: 10556, s. 1.
636 *"CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran ilçelerimizde Tetkiklerine Devam Ediyor"*, **Yenises**, 8 Mart 1948, Sayı: 100, s. 2.
637 *"CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran ilçelerimizde Tetkiklerine Devam Ediyor"*, **Yenises**, 8 Mart 1948, Sayı: 100, s. 2.

2.4.4 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın Kastamonu Gezileri

Celâl Bayar, Demokrat Parti genel başkanı olarak Kastamonu'ya iki gezi düzenlemiştir. İlk Kastamonu gezisini 1949 yılında, ikincisini 1950 yılında gerçekleştirmiştir.

2.4.4.1 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın birinci Kastamonu gezisi (1949)

DP Genel Başkanı Celâl Bayar ve milletvekillerinden Profesör Fuat Köprülü'nün 25 Mayıs 1949 tarihinde Çankırı'yı ziyaret edeceği ve ertesi günü Kastamonu'ya geleceği yetkililer tarafından önceden vilayete haber verilmiştir. 25 Mayıs Çarşamba günü Kastamonu'dan Demokrat Parti il başkanı, *Dikkat* gazetesi sahibi Hayri Tosunoğlu, il idare kurulundan Avukat Necip Ruşen ve ilçe başkan vekili Tornacı Cemalettin Özbilek, Celâl Bayar'ı karşılamak için Çankırı'ya gitmişlerdir. Celal Bayar ve karşılama heyeti geceyi Çankırı'da geçirdikten sonra 26 Mayıs 1949 Perşembe günü sabah saat 08.30'da Çankırı'dan dört otomobille Ilgaz istikâmetine doğru hareket etmişlerdir. Celâl Bayar, Ilgaz kasabası girişinde binlerce halkın sevgi tezahürleri ve davul zurna ile karşılanmıştır. Daha sonra yürüyerek parti binası önüne gitmişlerdir. Burada Profesör Fuat Köprülü parti işleri hakkında kısa bir açıklama yapmıştır. Fuat Köprülü'nün açıklaması bitince halkın ısrarı üzerine Celâl Bayar kısa bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında Demokrat Parti'nin günden güne büyüdüğünden ve millet iradesinin hakiki temsilcisini bulduğundan bahsetmiştir. Celâl Bayar konuşması bitince tezahürler arasında Kastamonu'ya uğurlanmıştır.[638]

Doğrusöz gazetesinin haberine göre 26 Mayıs Perşembe günü saat 13.30'da yağan yağmura rağmen Celâl Bayar ve beraberindekileri Olukbaşı'nda kalabalık bir halk kitlesi karşılamış ve kurban kesilmiştir. Celâl Bayar, karşılama bittikten sonra Demokrat Parti il binasına gitmiştir. Havanın o gün yağışlı olması nedeniyle öğleden sonra yapılacak mitingden vazgeçilmiş ve Celâl Bayar'ın mitingde söyleyeceği nutkun il kongresinde söylenmesine karar verilmiştir. Saat 14.40'ta Belediye caddesinde Kara Mehmet'in kıraathanesinde İl İdare Kurulu Başkanı Hayri Tosunoğlu'nun nutkuyla il kongresi başlamıştır. Nutkun bitiminde il idare heyeti seçimi yapılmış ve seçimlerin

---

638 *"Demokrat Parti İl Kongresi Yapıldı"*, **Dikkat**, 2 Haziran 1949, Sayı: 197, s. 1.

tamamlanmasının ardından kongre başkanı sözü Celâl Bayar'a bırakmıştır. Celâl Bayar kürsüde kısa bir konuşma yapmış ve konuşmasında hükümete cevap mahiyetindeki nutkunu yarın söyleyeceğini vaat etmiştir. Celâl Bayar'dan sonra kürsüye Profesör Fuat Köprülü gelmiştir. Köprülü konuşmasında Kastamonu'ya gelmekten bahtiyar olduğundan, Türk tarihinden, Kastamonu tarihinden, medeni âlem içinde geri kalınma sebeplerinden ve muvazaa kelimesinden bahsetmiştir. Ardından il kongresine gelen başarı telgrafları okunmuş ve Cuma sabahı toplanmak üzere kongreye son verilmiştir.[639]

Demokrat Parti Genel Başkanı Celâl Bayar, 27 Mayıs 1949 Cuma günü sabahı parti il kongresine katılmış ve bu kongrede kürsüye gelerek bir konuşma yapmıştır. Celâl Bayar konuşmasında; Milli Mücadele yılları hatıralarından ve seçim kanunundan bahsetmiştir. Bayar'ın konuşması alkışlarla son bulduktan sonra kongreye son verilmiş ve topluca Cihan Aş Evi'nde tertip edilen öğle yemeğine gidilmiştir. Celâl Bayar ve Fuat Köprülü yemek bitince parti binasında birer kahve içmiş ve sonrasında Çankırı yolu ile Ankara'ya hareket etmişlerdir.[640]

2.4.2.2 DP Genel Başkanı Celâl Bayar'ın ikinci Kastamonu gezisi (1950)

Demokrat Parti Genel Başkanı Celâl Bayar, yaklaşan seçimler öncesinde miting yapmak amacıyla 29 Nisan 1950 tarihinde Bolu'dan Kastamonu'ya geleceğini önceden vilayete bildirilmiştir. 29 Nisan Cumartesi günü Demokrat Partili bir grup Kastamonu'dan Ilgaz'a giderek Celâl Bayar'ı karşılamıştır. Celâl Bayar ve karşılama grubu geceyi Ilgaz'da geçirmiştir. 30 Nisan 1950 Pazar günü sabah saat 06.00'da Celâl Bayar, karşılama grubu ve birkaç gazete muhabiri ile birlikte Kastamonu'ya gelmiştir. Saat 14.00'te Cumhuriyet Meydanı'nda toplanan kalabalığa ilk önce Hamdi Balaban hitap etmiş ve konuşmasında Tanzimat'tan 1950 yılına kadar particiliğin tarihçesinden bahsetmiş, CHP'yi tenkit etmiş ve 14 Mayıs seçimlerini milletin iradesiyle kazanacaklarını ifade etmiştir.[641]

---

639 *"Celal Bayar ve Fuat Köprülü Şehrimizde"*, **Doğrusöz**, 27 Mayıs 1949, Sayı: 968-233, s. 1.
640 *"Demokrat Parti İl Kongresi Yapıldı"*, **Dikkat**, 2 Haziran 1949, Sayı: 197, s. 2-4.
641 *"Demokrat Partinin Kastamonu Toplantısı"*, **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 1.

Celâl Bayar, saat 14.30'da kürsüye gelmiş ve nutkuna başlamıştır. Nutkunda; Kastamonu'nun tarihî ehemmiyetinden, Kastamonu'da olmaktan mutluluk duyduğundan, seçim kanunundan, laiklikten, Demokrat Parti'den ve iktidar partisi oldukları takdirde neler yapacaklarından bahsetmiştir.[642] Celâl Bayar konuşması bitince alkışlar arasında kürsüden inmiştir. Ardından Demokrat Parti merkezine gitmiş ve burada ilçelerden gelen heyetlerle görüşmüştür. Celâl Bayar saat 17.00'de Kastamonu'dan Boyabat'a hareket etmiştir.[643]

2.4.5 MP Genel Başkanı Hikmet Bayur'un Kastamonu Gezisi (1950)

Millet Partisi Genel Başkanı Hikmet Bayur, Çanakkale Milletvekili Ali Rıza Kırsever, General Şefik Çakmak ve İstanbul Milletvekili Osman Nuri Köni ile birlikte otomobille Çankırı üzerinden 3 Mayıs 1950'de Kastamonu'ya gelmişlerdir. Şehrin girişinde kalabalık bir halk kitlesi tarafından tezahüratlarla karşılanmıştır.[644]

4 Mayıs 1950 Perşembe günü saat 13.00'te Cumhuriyet Meydanı'nda yapılan Millet Partisi mitinginde ilk olarak Millet Partisi Genel Başkanı Hikmet Bayur konuşmuştur. Bayur konuşmasında; Kastamonuluların Millî Mücadele'de gösterdikleri kahramanlıkları ve hizmeti övmüş, yaklaşan seçimlerin hile ve fesat karıştırılmadan yapılmasından, şef sistemi ve muvazaadan bahsetmiş, CHP ve Demokrat Parti'yi eleştirmiştir. Hikmet Bayur'dan sonra sırasıyla milletvekili adaylarından Ali Rıza Kırsever, Osman Nuri Köni ve General Şefik Çakmak konuşmuştur. Miting saat 15.00'te sona ermiştir.[645] Kastamonu basınında miting sonrası ve Hikmet Bayur'un Kastamonu'dan ayrılışı ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır.

2.5 Kastamonu Siyasî Hayatında Basın

Kastamonu'da siyasî hayatın oluşumunda ve cemiyet hayatında etkili olan unsurlar arasında basının da önemli bir yeri vardır. Vilayetin ilk gazetesi Kastamonu adıyla 1872 yılında yayımlandı. 1872 yılından itibaren vilayette resmî ve özel gazete ve dergi

---

642 *"Demokrat Partinin Kastamonu Toplantısı"*, **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 1; *"Demokrat Parti Mitingi B. Celal Bayar Konuştu"*, **Doğrusöz**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 1293, s. 1. Celal Bayar'ın Cumhuriyet Meydanı'ndaki konuşması ekler kısmında verilmiştir. Bkz. Ek G.
643 *"Demokrat Parti Mitingi B. Celal Bayar Konuştu"*, **Doğrusöz**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 1293, s. 1.
644 *"Millet Partisi Genel Başkanı Geldi"*, **Mücadele**, 4 Mayıs 1950, Sayı: 132, s. 1.
645 *"Millet Partisi Mitingi B. Hikmet Bayur Konuştu"*, **Doğrusöz**, 8 Mayıs 1950, Sayı: 1294, s. 1.

faaliyetleri gelişme imkânı bulmuş, bu durum meşrutiyet döneminde Köroğlu ve Zafer gibi fırka gazeteciliğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Milli Mücadele döneminde Açıksöz ile devam eden gelenek, Cumhuriyet döneminde Doğruluk, Dikkat, Birlik, Doğrusöz ve Kastamonu gibi parti gazetelerinin de eklenmesiyle genişleyerek sürmüştür.

2.5.1 Açıksöz Gazetesi

Kastamonu'da *Açıksöz* gazetesi 15 Haziran 1919'da Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılarak çıkmaya başlamıştır. Bu gazete Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı Millî Mücadele hareketini başından sonuna kadar desteklemiş ve Millî Mücadelenin Anadolu'da bayraktarlığını yapmıştır. Bu gazetenin sahibi Hamdi (Çelen), sorumlu müdürü ise Hüsnü (Açıksöz)'dür.[646] Hamdi Bey, 19 Eylül 1927 tarihinden itibaren *Açıksöz* gazetesini Hüsnü Bey'e devretmiş ve Hüsnü Bey bu tarihten itibaren *Açıksöz* gazetesinin hem sahibi, hem başmuharriri hem de sorumlu müdürü olmuştur. Ahmet Talat (Onay), Abdülahat Nuri, Mehmet Akif (Ersoy), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Maarif Vekili Necati Bey, Hüsnü (Açıksöz), İsmail Habib (Sevük), Orhan Şaik (Gökyay), Ahmet Hamdi (Çelen), Arif Nihat (Asya), Doktor Fazıl Berki Tümtürk, Talat Mümtaz (Yaman), Hasan Fehmi (Turgal) ve Zeki Cemal (Bakiçelebioğlu) gibi dönemin pek çok tanınmış ve kalemi kuvvetli kişileri bu gazetede yazılar, şiirler, ilmî ve tarihî makaleler yazmışlardır.[647] Yukarı da ismi geçen kişilerin birçoğunun CHF ile doğrudan bağlantısı vardır. Bu kişiler ya dönemin CHF milletvekili ya da CHF teşkilatı içerisinde görev alan kişilerdir. *Açıksöz* gazetesi doğrudan CHF'nin yayın organı olmasa da SCF'nin kuruluşuna kadar CHF'yi destekleyen yayınlar yapmıştır.

SCF'nin kurulması üzerine CHF'den ayrılan Hüsnü (Açıksöz) Bey ve bazı arkadaşları toplanarak SCF'nin Kastamonu teşkilatını oluşturmuşlardır. Hüsnü Bey SCF'ye geçmesinin ardından *Açıksöz* gazetesinden de SCF lehine yayınlar yapmaya başlamıştır. Bu durum üzerine Hüsnü Bey'in dönemin Kastamonu Valisi Murat (Germen) Bey ile arası açılmış ve Vali Bey *Açıksöz* gazetesinin vilayet matbaasında basılmasına engel olmuştur. Hüsnü Bey tüm bu engellemelere rağmen basit bir matbaa

---

[646] Aziz Demircioğlu, **100 Yıllık Kastamonu Basını (1872-1972)**, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1973, s. 63; Özlü, *a.g.m*, s. 76; Çelebi, *a.g.m*, s. 113.
[647] Demircioğlu, a.g.e, s. 70-92.

kurarak *Açıksöz* gazetesini bir süre daha çıkartmaya devam etmesine rağmen 14 Aralık 1931'de gazeteyi kapatmak mecburiyetinde kalmıştır.[648]

2.5.2 Doğruluk Gazetesi

Hüsnü (Açıksöz) Bey, 1930 yılında Kastamonu SCF teşkilatı kurucuları arasında yer almış ve gazetesinden de SCF lehine yayınlara başlamıştır. Bir süre sonra Kastamonu'da iki fırka arasında mücadelenin kızışması üzerine CHF'liler fırkanın sesini basın yolu ile duyurmak ve Açıksöz'ün propagandalarına cevap verebilmek için bir gazeteye sahip olma gereksinimi duymuş ve 1 Eylül 1930'da Çorukzâde Hilmi Bey'in başkanlığında "*Doğruluk*" adında bir gazete çıkmaya başlamıştır. Gazetenin sahibi Hilmi Bey o tarihte Kastamonu Belediye Başkanı olup CHF'nin de ileri gelenleri arasındadır. Bu gazete Kastamonu Vilayet Matbaası'nda basılmıştır. İlk sayıdan itibaren gazetenin yazı işleri idaresi Tahsin Nahit (Uygur)'a verilmiş olmasına rağmen, bir süre sonra bu görev Talat Mümtaz (Yaman)'a verilmiştir. Talat Bey bu göreve getirilmesinin ardından *Doğruluk* gazetesinden *Açıksöz* gazetesi ile mücadeleye girişmiş ve CHF'nin propagandasını yapmıştır. Talat Mümtaz Bey ateşli, zeki ve kalemi kuvvetli bir CHF taraftarı olup *Doğruluk* gazetesinde imzasız siyasî yazılar yazmıştır. *Doğruluk* gazetesi SCF'nin kapanmasının ardından iki buçuk ay kadar daha yayın hayatına devam ettikten sonra 28 Mart 1931'de kapanmıştır.[649]

2.5.3 Dikkat Gazetesi

DP'nin kurulmasının ardından Avukat Hayri Tosunoğlu tarafından partinin fikirlerini yaymak ve propagandasını yapmak amacı ile 10 Nisan 1947'de *Dikkat* gazetesi çıkarılmaya başlamıştır. Bu gazete de DP'nin ülke genelinde genişlemesi, parti liderlerinin konuşmaları ve mahalli idarelerle ilgili tenkitler geniş yer almıştır. 5 Haziran 1947'de gazetenin mesul müdürlüğüne Hasan Basri Evrengün getirilmiştir. Dikkat Dizimevi'nde basılmaya başlayan bu gazete, 11 Ağustos 1947 tarihinden itibaren Doğrusöz Matbaası'nda basılmıştır. 1 Nisan 1948'de gazetenin mesul müdürlüğüne Sabri Yılmazer getirilmiştir. Sabri Bey bu gazetede bir süre baş makaleler yazmış ve 20 Eylül 1948'de *Dikkat* gazetesi ile ilgisini keserek *Mücadele*

[648] Demircioğlu, a.g.e, s. 75-92.
[649] Demircioğlu, a.g.e, s. 92-94.

gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Hayri Bey daha sonra tekrar gazetenin mesul müdürlüğünü üzerine almıştır. *Dikkat* gazetesi 6 Temmuz 1949 tarihinde kapanmıştır. Bu gazete iki yıllık ömrü içerisinde ilk zamanlarda büyük bir ilgi görmüş olmasına rağmen, daha sonra aynı paralelde çıkan *Mücadele* gazetesi okuyucularının bir kısmını kendine çekmiştir. Ayrıca *Dikkat* gazetesi aleyhine çok fazla dava açılmış ve yazıları sık sık tekzip edilmiştir. *Dikkat* gazetesinde Ziya Termen, Sabri Yılmazer, Hayri Tosunoğlu ve DP'li bazı kişiler siyasi yazılar yazmışlardır.[650]

2.5.4 Birlik Gazetesi

Birlik gazetesi 31 Ağustos 1942 tarihinde yayınlanmaya başlamıştır. Gazetenin sahibi ve neşriyat müdürü Enver Evrensel'dir. Bu gazete ilk sayısında CHP'nin mukaddes altı umdesi yolunda her şeyden evvel halkçı olduğunu, Atatürk'e ve İsmet İnönü'ye canı gönülden bağlı olduğunu bildirmiştir. Gazete Birlik Matbaası'nda basılmıştır. Enver Evrensel'in askere alınması üzerine gazetenin neşriyat müdürlüğüne 28 Mart 1944 tarihinde Avukat İzzet Okay getirilmiştir. 4 Nisan 1944 tarihinden itibaren gazetenin sahipliğini Hüdai Tek almıştır. Enver Evrensel 15 Ekim 1945 tarihinden itibaren gazetenin sahipliğini tekrar ele almıştır. *Birlik* gazetesi 7 Ağustos 1947 tarihinde kapanmıştır. Bu gazetede başta Enver Evrensel olmak üzere, Hikmet Dizdaroğlu, İhsan Ozanoğlu, Nasıh Güngör, Neşet Güğümcü, Celal Davut Arıbal ve Faruk Küçük birçok yazılar yazmışlardır.[651]

2.5.4 Doğrusöz Gazetesi

Doğrusöz gazetesi, Hüsnü Açıksöz tarafından 19 Mayıs 1937'de çıkarılmaya başlamıştır. Gazetenin sahibi Ziya Demircioğlu, mesul müdürü ise Aziz Demircioğlu'dur. Ziya Demircioğlu, Aziz Demircioğlu'nun da babasıdır. Bu gazete Doğrusöz Matbaası'nda basılmış ve vilayette ilk çıkan resmi *Kastamonu* gazetesinden sonra en uzun süre yayın hayatında kalan ikinci gazete olmuştur. *Doğrusöz* gazetesi ilk sayısında Atatürk'ün yolunda yürümeye devam etmek, onun ülküsüne hizmet yapabilmek ve CHP'nin umdelerini yaymak amacıyla çıktığını bildirmiştir. Vali Avni Doğan *Doğrusöz g*azetesinin çıkışından bir yıl sonra vilayetin resmi gazetesi olan

[650] Demircioğlu, a.g.e, s. 113-114.
[651] Demircioğlu, a.g.e, s. 102-104.

Kastamonu gazetesini kapattırmış ve *Doğrusöz* gazetesini vilayetin tek gazetesi haline gelmesini sağlamıştır. Hüsnü Açıksöz 1939 yılı Mart ayı içerisinde yapılan genel seçimlerde Kastamonu'dan CHP milletvekili seçilmiş ve 28 Ağustos 1939 tarihinde İstanbul'da geçirmiş olduğu beyin ameliyatının ardından vefat etmiştir. 1 Aralık 1939 tarihinden itibaren *Doğrusöz* gazetesinin sahibi Muharrem Celâl Bayar olmuş, başyazarlığa ise Zeki Cemal Bakiçelebioğlu getirilmiştir. Zeki Cemal Bey başyazarlık görevinden 1 Ekim 1941 tarihinde ayrılmıştır. Ziya Demircioğlu 5 Ekim 1945 tarihinde *Doğrusöz* gazetesini resmen devralmış ve gazetenin hem sahibi hem de yazı işleri müdürü olmuştur. *Doğrusöz* gazetesinin 25 yıllık sahibi Ziya Demircioğlu 15 Mart 1970'te vefat etmiştir. Ziya Bey'in vefatı üzerine 23 yıldır *Doğrusöz* gazetesinin sorumlu müdürü olan Aziz Demircioğlu gazetenin sahibi olmuştur. *Doğrusöz* gazetesinin belli başlı yazarları İhsan Ozanoğlu, Hüsnü Açıksöz, İzzet Okay, Sabri Tümkor, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Ali Oğuz, Ömer Kemal Ağar, Siyami Özel, Numan Özdemir, Aziz Demircioğlu ve Ziya Demircioğlu'dur.[652]

2.5.5 Kastamonu Gazetesi

Kastamonu gazetesi 30 Mart 1945 tarihinde Kastamonu Matbaası'nda basılarak çıkmaya başlamıştır. Gazetenin sahibi ve mesul müdürü Sabri Tümkor'dur. Bu gazete ilk sayısında Altıokçu bir gazete olduğunu bildirmiştir. *Kastamonu* gazetesi yaklaşık yedi buçuk aylık yayın hayatının ardından 27 Ağustos 1952'de kapanmıştır.[653]

[652] Demircioğlu, a.g.e, s. 95-101.
[653] Demircioğlu, a.g.e, s. 107-108.

3. GENEL SEÇİMLER, KASTAMONU MİLLETVEKİLLERİ VE TBMM'DEKİ FAALİYETLERİ (1920-1950)

3.1 Genel Seçimler

1920-1950 yılları arasında 9 genel seçim yapılmıştır. Yapılan bu dokuz genel seçimin ülke genelinde ve Kastamonu'da nasıl gerçekleştiği aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1.1 1920 Seçimleri

Osmanlı Devleti son Meclis-i Mebusan seçimleri Aralık 1919'da 62 seçim çevresinde yapılmış ve seçimlerde 164 milletvekili seçilmiştir. Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920'de resmî törenle açılmış ve 28 Ocak 1920'de Anadolu Millî Mücadele hareketinin ana plânını oluşturan Misâk-ı Millî'yi kabul etmiştir. Meclis-i Mebusan'daki bu gelişmeden rahatsız olan İtilâf Devletleri 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgâl etmiş ve Meclis-i Mebusan'ı basarak milletvekillerinin büyük çoğunluğunu tutuklamıştır.[654] Toplamda 150 kadar milletvekili tutuklanmış ve tutuklanan milletvekilleri Malta'ya sürgün edilmiştir. Tutuklu milletvekilleri 1921 yılı sonlarında, Anadolu'da tutuklanıp rehine olarak tutulan İngiliz subayları karşılığında salıverilmiştir. Tutuklanmayan milletvekilleri 18 Mart 1920'de yaptıkları son toplantıda meclis üyelerinin bazılarının tutuklanmasını protesto eden kararı oy birliğiyle kabul ettikten sonra, meclisi süresiz tatil etmişlerdir. Padişah 11 Nisan 1920'de bir daha toplanmayan bu meclisi nihaî olarak feshetmiştir.[655]

Yaşanan bu gelişmeler üzerine Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına Mustafa Kemal Paşa 19 Mart 1920 tarihinde aşağıdaki seçim talimatını yayımlamıştır.

"İllere, Bağımsız Sancaklara ve Kolordu Komutanlarına

> Devlet başkentinin de İtilaf Devletlerince resmi olarak ele geçirilişi; yasama, adalet ve yürütme gücünden oluşan ulusal devlet gücünü kırmış ve Millet Meclisi, bu durum

[654] İhsan Güneş, **Atatürk Dönemi Türkiye'sinde Milletvekili Genel Seçimleri (1919-1935)**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 93-96; Uyar, a.g.e, s. 58.
[655] Lewıs, a.g.e, s. 338.

karşısında görev yapamayacağını hükümete resmi olarak bildirerek dağılmıştır. Şu duruma göre, devlet başkentinin korunmasını, ulusun bağımsızlığını ve devletin kurtarılmasını sağlayacak önlemleri düşünüp uygulamak üzere ulusça olağanüstü yetki verilecek bir meclisin Ankara'da toplantıya çağrılması ve dağılmış olan milletvekillerinden Ankara'ya gelebileceklerin de bu meclise katılmaları gerekli görülmüştür. Bundan dolayı, aşağıda bildirilen yönerge gereğince, seçimlerin yapılması yurtseverliğinizden ve anlayışınızdan beklenmektedir:

1- Ankara'da olağanüstü yetkili bir Meclis, ulusun işlerini yürütmek ve denetlemek üzere toplanacaktır.

2-Bu meclise üye olarak seçilecek kişiler, milletvekilleri ile ilgili yasa hükümlerine uyacaktır.

3-Seçimde, sancaklar seçim bölgesi olacaktır.

4-Her sancaktan beş üye seçilecektir.

5-Her sancakta, ilçelerden gelecek ikinci seçmenlerle sancak merkezinden seçilecek ikinci seçmenlerin ve sancak yönetim ve belediye meclisleriyle Müdafaa-i Hukuk Yönetim Kurullarından; illerde il merkez kurullarından ve il yönetim kurulu ile il merkezindeki belediye meclisinden ve il merkezi ile merkez ilçesi ve merkeze bağlı ilçelerin ikinci seçmenlerinden oluşacak bir kurulca belli günde ve bir oturumda seçim yapılacaktır.

6-Meclis üyeliğine, her parti, dernek ve toplulukça aday gösterileceği gibi, her kişinin de bu kutsal savaşa eylemsel olarak katılması için bağımsız adaylığını istediği yerden koymaya hakkı vardır.

7-Seçimlere, her yerin en büyük sivil yöneticisi başkanlık edecek ve seçimin doğru ve yasaya uygun yapılmasından sorumlu olacaktır.

8-Seçim, gizli oyla salt çoğunlukla yapılacak; oyları kurulun kendi içinden seçeceği iki kişi, kurul önünde sayacaklardır.

9-Seçim sonunda, bütün kurul üyelerinin imza edecekleri ya da kendi mühürleriyle mühürleyecekleri üç örnek tutanak düzenlenecek. Bir örneği yerinde alıkonulacak, öteki iki örnekten biri seçilen kişiye verilecek, öteki de Meclise gönderilecektir.

10-Meclis üyeliğine seçilenlerin alacakları ödenek, daha sonra Meclisçe kararlaştırılacaktır. Ancak, geliş yollukları seçimi yapan kurulların, zorunlu giderler olarak uygun bulacağı tutar üzerinden, her yerin yönetimince sağlanacaktır.

11-Seçimler, en geç on beş gün içinde Ankara'da çoğunlukla toplanmayı sağlamak üzere bitirilecek, üyeler yola çıkarılacak ve sonuç, üyelerin adlarıyla birlikte hemen bildirilecektir.

12- Bu telyazısının varış saati bildirilecektir.

Çıkma: Kolordu Komutanlarına, İllere, Bağımsız Sancaklara bildirilmiştir.

19 Mart 1920

Heyeti Temsiliye Reisi namına

Mustafa Kemal"[656]

TBMM binası olarak Ankara Ulus meydanındaki İttihat ve Terakki Kulübü binası tercih edilmiştir. İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde yapılan tek katlı bu binanın uzunca bir koridoru, koridorun iki yanında birer salonu, beş tane büyük ve üç tane küçük odası bulunmaktaydı. TBMM, 23 Nisan 1920 Cuma günü saat 13.45'te 115 milletvekili ile açılmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle bazı seçim çevrelerinde seçimler istenilen sürede bitirilemediği için, Meclis'in açılışından sonra da seçimlere devam edilmiştir. Ayrıca Meclis-i Mebusan milletvekillerinin de İstanbul'dan Anadolu'ya geçişi ve TBMM'ye katılışı devam etmiştir. Ancak TBMM, 27 Ekim 1920'de Meclis-i Mebusan milletvekillerinin artık Meclis'e kabul edilmemelerini kararlaştırarak, İstanbul'dan Ankara'ya milletvekili akışını durdurmuştur.[657]

TBMM Birinci Dönemi'nde Meclis'te 66 seçim çevresi temsil edilmiştir.[658] Demirel'e göre; Birinci Meclis'te 437 milletvekili görev almış ve bu milletvekillerinin 88'i seçime katılmadan doğrudan Meclis-i Mebusan'dan, 297'si genel seçimle ve 52'si ara seçimle gelmiştir.[659] 437 milletvekilinden 57'si Meclis'e katılmadan istifa etmiş, 18'i Meclis'e katıldıktan sonra vefat etmiş, 2'sinin milletvekilliği reddedilmiş, 6'sı Meclis'e katılmadan vefat etmiş, 12'si memuriyeti tercih ettiği için milletvekilliğinden ayrılmış, 2'si iki ayrı yerden seçildikleri için birini tercih etmiş ve 3'ünün milletvekilliği düşürülmüştür. 437 milletvekilinden ancak 337'si dönemi tamamlayabilmiştir.[660] Birinci Dönem milletvekillerinin mesleklerine bakacak olursak genel olarak şu şekildedir. Sırası ile çoğunluğu devlet memurları, serbest meslek

[656] Atatürk, a.g.e, s. 341-342; "*Ankara'da Salâhiyet-i Fevkalâdeyi Hâiz Meclis*", **Açıksöz**, 21 Mart 1920, Sayı: 39, s. 2-3; "*Ankara'da Salâhiyet-i Fevkalâdeyi Hâiz Meclis*", **Kastamonu**, 25 Mart 1920, Sayı: 2340, s. 2; Peker, a.g.e, s. 159-160; Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler…,** s. 59.
[657] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 120-127.
[658] Demirel, a.g.e, s. 36.
[659] Demirel, a.g.e, s. 19-21.
[660] TÜİK, **Milletvekilleri Genel Seçimleri 1923-2011**, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012, s. 9.

erbabı, ordu mensupları, ilmiye sınıfı mensupları, belediyeciler ve aşiret reisleri oluşturmuştur.[661]

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mart 1920 tarihli seçim talimatı Kastamonu Valiliği ve Müdafaa-i Hukuk Reisliği'ne de gönderilmiştir. Bu talimat 21 Mart 1920'de *Açıksöz* gazetesinde yayımlanmış ve vilayette sevinçle seçim hazırlıklarına başlanmıştır.[662]

O zamanki seçimlerin iki dereceli olmasından dolayı milletvekillerini seçecek ikinci seçmenlerin kış aylarında Kastamonu merkeze gelmesi hem zor hem de gecikmelere sebep olabilirdi. Kastamonu Valisi Cemal Bey bu durumu Temsil Heyeti'ne acele telgrafla bildirmiş ve acele telgrafla ek bir talimat gelmiştir.[663] *Açıksöz* gazetesi ve *Kastamonu Vilayet* Gazetesi'nde yayımlanan seçimlerle ilgili ek talimat şu şekildedir:

"Kastamonu Valiliğine

İntihabat hakkında icra edilen 19 Mart 1920 tarihli talimata zeyldir.

Müntehib-i sanilerin merkez livaya celbi tehirat ve müşkülatı mucib olacağından bahisle intihabatın kaza merkezlerinde icrası hakkında bazı makamattan teklifat vuku bulmaktadır. Meclisin sürat-i mümküne ile içtimaı icap ettiğinden bu teklif nazar-ı dikkate alınmış ve müntehibi sanilerin celbi mucib-i tehir olacak livalar intihabatının kazalarda icrasından bir beis görülmemiştir. Bu takdirde hususat-ı atiye nazar-ı dikkate alınmalıdır.

1-Bir livanın muhtelif kazalarında aynı günde ve kaza heyet-i idaresi, belediye meclisi, müdafaa-i hukuk azaları ve müntehibi sanilerden mürekkep heyet tarafından icra-i intihap olunması.

2-Bütün liva namına beş aza intihab olunacağından kazalarca intihab olunacak zevatın listeleri telgrafla merkez livaya verilerek tasnif-i aranın liva merkezinde meclis-i idare, belediye meclisi, müdafaa-i hukuk azaları merkez livada mevcut müntehibi sanilerden mürekkep heyet huzurunda intihabat hakkındaki talimatın sekizinci maddesi fıkra-i ahiresi mucibince icrası.

3-İntihabat-ı kazalarda yapılacak livalardan intihab olunacak zevata ait mazbataların dahi dokuzuncu maddesi mucibince ihzarı."[664]

---

[661] Tunaya, a.g.e, s. 61-62.
[662] "*Ankara'da Salâhiyet-i Fevkalâdeyi Hâiz Meclis*", **Açıksöz**, 21 Mart 1920, Sayı: 39, s. 2-3.
[663] Peker, a.g.e, s. 161.
[664] "*İntihabat Hakkında İcra Edilen 19 Mart 1920 Tarihli Talimata Zeyldir*" **Açıksöz,** 21 Mart 1920, Sayı: 39, s. 3; Peker, a.g.e, s. 161; "*İntihabat Hakkında İcra Edilen 19 Mart 1920 Tarihli Talimata Zeyldir*" **Kastamonu,** 25 Mart 1920, Sayı: 2345, s. 2.

Mustafa Kemal Paşa, bu talimatlar haricinde yazmış olduğu şifreli telgraflarda, çevre illerde seçimlerin hızlı bir şekilde yapılmasını ve milletvekillerinin acele olarak gönderilmesini istemiştir. Valiliğe gelen talimatlar üzerine, Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yönetim kurulundaki memur ve subaylar çekilerek, yerlerine halkın tarafsızlığına güvendiği saygın kişilerden Evliyazâde Abdullah, İl Genel Meclisi Üyesi Giresunlu Halit, Eczacı Hacı Mehmet, Muhzırzâde Mahir ve *Açıksöz* gazetesi sahibi Hamdi Beyler getirilmiştir. Bu şekilde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve hanımlar şubesinin yol göstericiliğiyle seçim çalışmalarına hız verilmiştir.[665]

Seçim öncesinde Kastamonu'dan eski defterdar Ferid Bey, tüccardan dava vekili Yüzbaşızâde Murat Bey, vilayet encümen azasından Taşköprülü Hacıismailzâde Sabri Bey, Merkez Bidayet Mahkemesi Müddei Umumisi (Savcı) Abdülkadir Kemali Bey, Kastamonu eski evrak müdürü Hüsnü Bey, eski milletvekili ve mühendis İnebolulu Rüştü Bey, Sultani Edebiyat Muallimi Talât Bey, vilayet encümen azasından Dadaylı Hulusi Efendi, emekli Binbaşı Zeki Bey ve topçu yüzbaşılarından Küreli Osman Nuri Bey olmak üzere 10 kişi milletvekili adaylığını koymuştur.[666] Seçimden önce Sultani Edebiyat Muallimi Talât Bey meşru özründen dolayı ve eski defterdar Ferid Recai Bey Çorum'dan milletvekili seçildiği için milletvekili adaylıklarını geri almışlardır.[667]

Seçim sonuçları 1 Nisan 1920 tarihli *Kastamonu Vilâyet* Gazetesi ve 4 Nisan 1920 tarihli *Açıksöz* gazetesinden duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[668]

Sıra Unvanı ve İsmi (Aldığı Oy)
1. Tüccardan dava vekili Murat Bey (216)
2. Vilayet encümen azasından Taşköprülü Hacıismailzâde Sabri Bey (181)
3. Merkez Bidayet Mahkemesi Müddei Umumisi Abdülkadir Kemali Bey (142)
4. Vilayet encümen azasından Dadaylı Hulusi Efendi (129)

[665] Peker, a.g.e, s. 161; Çifçi, a.g.e, s. 228-229.
[666] "*Fevkalade Meclis Namzetleri*", **Açıksöz**, 28 Mart 1920, Sayı: 40, s. 1.
[667] "*Meclis Fevkalade Azaları*", **Açıksöz**, 4 Nisan 1920, Sayı: 41, s. 1; **Kastamonu**, 1 Nisan 1920, Sayı: 2346, s. 1; Peker, a.g.e, s. 163; Çifçi, a.g.e, s. 229.
[668] **TBMM**, http//www5.tbmm.gov.tr 3.12.2021; "*Havadis-i Vilayet*", **Kastamonu**, 1 Nisan 1920, Sayı: 2346, s. 1; "*Meclis Fevkalade Azaları*", **Açıksöz**, 4 Nisan 1920, Sayı: 41, s. 1; Peker, a.g.e, s. 163; Çifçi, a.g.e, s. 229.

5. Eski milletvekili ve mühendis İnebolulu Rüştü Bey (106)
Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Kastamonu Milletvekillerinden TBMM'ye Katılanlar
6. Mehmet Besim (Fazlıoğlu)
7. Dr. Suat (Soyer)
8. Yusuf Kemal (Tengirşenk)

Seçimlerin tamamlanmasının ardından Kastamonu'dan seçilen milletvekilleri 9 Nisan 1920 Cuma günü Ankara'ya hareket etmişlerdir.[669] TBMM Birinci Dönem seçimleri sonucunda Kastamonu'dan 5 milletvekili seçilmiştir. Seçimlerde en yüksek oyu dava vekili ve tüccar Murat Bey, en düşük oyu ise eski milletvekili ve mühendis İnebolulu Rüştü Bey almıştır. Ayrıca seçilen milletvekillerinin büyük çoğunluğu Kastamonuludur.

Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Kastamonu milletvekillerinden Mehmet Besim (Fazlıoğlu), Dr. Suat (Soyer) ve Yusuf Kemal (Tengirşenk) Meclis'in kapatılmasının ardından Ankara'ya gelerek TBMM'ye Kastamonu milletvekilleri olarak katılmıştır.[670] Böylece TBMM'de Kastamonu'yu temsil edecek milletvekili sayısı sekize yükselmiştir.

3.1.2 1923 Seçimleri

TBMM, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesi kararını almış ve 16 Nisan 1923'te son toplantısını yaptıktan sonra dağılmıştır. Seçim kararı alınmasının hemen ardından 3 Nisan 1923'te Geçici Seçim Yasası'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklerden bazıları şunlardır. Seçmenlik yaşı 25'ten 18'e indirilmiş, seçmenlik için aranan vergi ödeme koşulu kaldırılmış ve her 20.000 erkek nüfusa bir milletvekili seçileceği belirtilmiştir.[671] Bir nahiyede her 200 erkek nüfus için 1 ikinci seçmen seçilmesi, öğretmenler dışında merkezden atanan tüm belediye başkanları, müftüler,

[669] "*Azimet*", **Açıksöz**, 11 Nisan 1920, Sayı: 42, s. 1; "*Azimet*", **Kastamonu**, 15 Nisan 1920, Sayı: 2348, s. 1; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 116.
[670] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 621-628; Hüsnü Özlü, **Milli Mücadele'de Kastamonu ve Birinci Mecliste Kastamonu Milletvekillerinin Çalışmaları**, Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 2021, s.165-345.
[671] Tunçay, a.g.e, s. 49-51; Demirel, a.g.e, s. 25-28.

hâkimler, memurlar ve savcılar ikinci seçmen seçiminden iki ay önce istifa etmedikçe memur olarak görev yaptıkları seçim bölgesinden milletvekili seçilememesi, seçilse bile seçimlerin geçersiz sayılması kabul edilmiştir. Askere alma şube başkanları, fırka, kolordu, ordu, alay, jandarma, bölük ve tabur kumandanlarının da görev yaptıkları seçim bölgesinden aday olmaları yasaklanmıştır. İçişleri Bakanı bu değişiklikleri 4 Nisan 1923'te tüm illere bildirmiştir. Seçimlerde kara, deniz ve jandarma birliklerinde görev yapan ve üniforma taşıyan kişiler askerlik vazifesinde bulundukları süre içerisinde seçmen olamayacaklardı. Buna karşın emekli olanlar, silahaltında olmayan yedek askerler birinci ve ikinci seçmen olma hakkına sahip olacaklardı. Askeri rütbeye sahip olmayan askeri kâtipler ve adlî müşavirler de oylarını kullanabilecekti.[672]

Meclis'in dağılmasının ardından, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında bazı vekillerle, Müdafaa-i Hukuk Grubu yönetim kurulu üyelerinden oluşan bir seçim bürosu kurulmuştur. Bu kurul ile birlikte Mustafa Kemal Paşa, seçimlerin ardından Halk Fırkası'na dönüştürülecek olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin aday listelerinin oluşturulması için çalışmalara başlamıştır.[673]

İkinci Dönem seçimlerinde bireylerin bağımsız aday olmalarını ve aday olanların propaganda yapmalarını engelleyici bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Ayrıca dokuz ilde (Mardin, Kars, Biga, Eskişehir, İçel, Bursa, Karesi, Ordu ve Ankara) seçilecek milletvekili sayısından daha fazla milletvekili aday gösterilmiş ve böylece kısıtlı sayıda da olsa seçmenlere tercih olanağı tanınmıştır.[674]

TBMM İkinci Dönem milletvekili seçimleri 1923 yılı Haziran ve Temmuz aylarında yapılmıştır. Seçimler İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkati (Mebus Geçici Seçim Kanunu) esas alınarak iki dereceli ve basit çoğunluk seçim sistemine göre yapılmıştır.[675] TBMM İkinci Dönemi, 11 Ağustos 1923'te açılmış ve Meclis başkanlığına Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir.[676] Birçok seçim bölgesinde milletvekili aday listeleri oluşturulurken seçilecek milletvekili sayısı kadar aday gösterilmiş ve bu adayların tamamının milletvekili olması sağlanmıştır. 1923 seçimleri 72 seçim

[672] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 137-138.
[673] Demirel, a.g.e, s. 35.
[674] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 215; Demirel, a.g.e, s. 38-41.
[675] TÜİK, a.g.e, s. 9-10.
[676] Tunçay, a.g.e, s. 57.

çevresinde yapılmıştır. Nüfusa göre yapılan hesaplamaya göre genel seçimde ülke genelinde 287 milletvekili seçilmesi gerekiyordu. Ama Mustafa Kemal Paşa hem İzmir hem de Ankara'dan seçildiği ve seçimden sonra Ankara'yı tercih ederek İzmir milletvekilliğinden istifa etmiş olduğu için seçilenlerin sayısı bir eksiği ile 286'dır. Seçilen 286 milletvekilinden 284'ü Halk Fırkası adayıdır. Sadece Gümüşhane'den Zeki Bey (Kadirbeyoğlu) ve Eskişehir'den Emin Bey (Sazak) Meclis'e bağımsız olarak girmeyi başarmıştır. 1924 yılı sonu ve 1925 yılı başında yapılan ara seçimlerde de 3 bağımsız aday CHP adaylarından daha çok oy alarak seçimi kazanmayı başarmıştır. Dönem içerisinde çeşitli nedenlerle 47 kişinin Meclis ile ilişkisi kesilmiş ve yapılan ara seçimlerde 47 milletvekili seçilmiştir.[677]

1923 seçimlerinden hemen sonra 9 Eylül 1923'te Halk Fırkası kurulmuş ve parti adı 10 Kasım 1924'te Cumhuriyet Halk Fırkası'na dönüştürülmüştür.[678] 29 Ekim 1923'te, Anayasa'nın birinci maddesinde yapılan değişiklikle, "*Türkiye Devleti'nin hükümet biçimi, Cumhuriyet'tir*" maddesi yer almıştır. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa, cumhurbaşkanı seçilmiştir. 20 Nisan 1924'te 1924 Anayasası kabul edilmiştir. 1924 Anayasası'nda seçme yaşının 18, seçilebilme yaşının 30, milletvekilliği süresinin 4 yıl ve sadece erkeklerin seçme ve seçilebilme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.[679]

Kastamonu'da ikinci seçmenlerin seçimi 20 Haziran 1923'te bitmiştir.[680] Müteakiben oylar tasnif edilmiş ve seçimi ekseriyetle Müdafaa-i Hukuk adayları kazanmıştır.[681] Kastamonu'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Halk Fırkası'nın milletvekili adayları Mustafa Kemal Paşa'nın imzası ile 30 Haziran 1923'te *Açıksöz* gazetesinden ve 3 Temmuz 1923'te *Kastamonu* gazetesinden ilân edilmiştir. Milletvekilliği ilan edilen adaylar şunlardır. Devrekânili Müftüzâde Mehmet Bey, Beşinci Kafkas Kumandanı Erkânı Harbiye Miralayı Dadaylı Halid Bey, Kastamonu eski milletveki ve ulemadan Ahmet Mahir Efendi, İstanbul Limanı Reisi Ali Rıza Bey,

[677] Demirel, a.g.e, s. 18-47.
[678] Turan, a.g.e, s. 25-27.
[679] TÜİK, a.g.e, s. 9-10.
[680] "*İntihabat Bitti*", **Açıksöz**, 21 Haziran 1923, Sayı: 810, s. 2.
[681] "*Müntehibi Saniler*", **Açıksöz**, 30 Haziran 1923, Sayı: 817, s. 1.

Sinop eski milletvekili ve ulemadan Hasan Fehmi Efendi, Veled Çelebi Efendi ve Necmeddin Molla Bey'dir.[682]

Kastamonu Merkez, Daday, Cide, Taşköprü, Araç, Zağferanbolu, Tosya ve İnebolu ilçeleri belediyelerinde ikinci seçmenlerin 16 Temmuz 1923'te saat altıda toplanarak milletvekillerini seçeceği *Açıksöz* gazetesinden 15 Temmuz 1923'te bildirilmiştir.[683] Seçim sonuçları 18 Temmuz 1923'te *Açıksöz* gazetesinden ve 22 Temmuz 1923'te *Kastamonu Vilayet* Gazetesi'nden duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[684]

Sıra Unvanı ve İsmi (Aldığı Oy)
1. Beşinci Kafkas Kumandanı Erkânı Harbiye Miralayı Dadaylı Halid Bey (Akmansü) (677)
2. Necmettin Molla Bey (Kocataş) (677)
3. İstanbul Limanı Reisi Ali Rıza Bey (Direkoğlu) (673)
4. Sinop eski milletvekili ve ulemadan Hasan Fehmi Efendi (Tümerkan) (673)
5. Kastamonu eski milletvekili ve ulemadan Ahmet Mahir Efendi (Ballık) (669)
6. Devrekânili Müftüzâde Mehmet Fuat Bey (Müftüoğlu) (667)
7. Veled Çelebi Efendi (İzbudak) (657)
Ara Seçim (Aralık 1925)
8. Ali Nazmi (Özügür) (538)

Milletvekilliği için adaylığını koyan 7 kişi de seçimi kazanmıştır. Halid ve Necmettin Beyler 677 oy alarak seçimde en yüksek oy alan kişiler olmuştur. İkinci olarak en yüksek oyu Ali Rıza Bey ve Hasan Fehmi Bey almıştır. Bu iki kişinin oyu da birbirine eşittir. Seçimde en düşük oyu ise Veled Çelebi Efendi almıştır.

[682] "*Livamız Mebus Namzetleri*", **Açıksöz**, 30 Haziran 1923, Sayı: 817, s. 1; "*Livamız Mebus Namzetleri*", **Kastamonu**, 3 Temmuz 1923, Sayı: 2504, s. 1.
[683] "*Yarın Mebus İntihabatı Yapılacak*", **Açıksöz**, 15 Temmuz 1923, Sayı: 829, s. 2.
[684] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 3.12.2021; "*Mebuslarımızın Aldığı Reyler*", **Açıksöz**, 18 Temmuz 1923, Sayı: 832, s. 1; "*Muhterem Mebuslarımızın Aldığı Reyler*", **Kastamonu**, 22 Temmuz 1923, Sayı: 2507, s. 2; Kazım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 481-496.

Milletvekillerinden Ahmet Mahir Efendi 4 Eylül 1925'te vefat etmiştir.[685] Ahmet Mahir Efendi'den boşalan milletvekilliğine, CHF tarafından Adliye Vekâleti Müsteşarı Ali Nazmi Bey aday gösterilmiştir.[686] 1925 yılı Aralık ayı içerisinde yapılan ara seçimde Ali Nazmi Bey (Özügür) 538 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[687]

3.1.3 1927 Seçimleri

23 Haziran 1927'de CHF parti grubu, parti nizamnamesinde şu değişikliği yapmıştır. Milletvekili adaylarını belirleme yetkisi parti divanından alınarak doğrudan parti başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya verilmiştir. İkinci Meclis yapılan bu değişiklikten üç gün sonra, 26 Haziran 1927 tarihinde tatil kararı alarak dağılmıştır. Ardından yeni seçim hazırlıklarına başlanmıştır. Seçimler 20 Temmuz 1908 tarihli "*İntihab-ı Mebusan Kanun-ı Muvakkati*"ne göre ve iki dereceli olarak yapılmıştır. 30 Temmuz 1927 tarihinde ikinci seçmenlerin seçimleri başlamış ve 5 Ağustos'ta tamamlanmıştır. Seçilen ikinci seçmenlerin hepsi CHF'nin adaylarıdır. Mustafa Kemal Paşa 29 Ağustos'ta bir seçim beyannamesi yayımlamış ve bu beyannamede ikinci seçmenlere CHF adaylarını destekleme çağrısı yapmıştır. Bu beyannameden bir gün sonra doğrudan Mustafa Kemal Paşa'nın belirlediği partinin milletvekili adayları açıklanmıştır. CHF bütün seçim bölgelerinde seçilecek milletvekili sayısı kadar aday göstermiş ve hiçbir yerde ikinci seçmenlere parti adayları arasından tercih yapma hakkı tanımamıştır. Bu sebeple hazırlanan liste 316 kişiden oluşmuştur.[688]

2-6 Eylül 1927 tarihleri arasında ikinci seçmenlerin oy kullanma işlemleri tamamlanmıştır.[689] Ülke genelinde 1927 seçimlerine katılım oranı % 23'tür.[690] Sadece CHF seçimlere katılmış ve bütün illerde seçimi kazanmıştır. Seçime bağımsız katılan adayların hiçbiri başarılı olamamıştır. 1927 genel seçimi sonucunda Meclis'e tamamı CHF adayı olan 316 kişi seçilmiştir. Bu seçimde ülke genelindeki seçim

---

[685] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 482.
[686] "*Yeni Mebus Namzedimiz*", **Açıksöz**, 24 Kasım 1925, Sayı: 1517, s. 1.
[687] **TBMM**, http.//www5.tbmm.gov.tr 3.12.2021; "*Yeni Mebusumuzun Telgrafı*", **Açıksöz**, 6 Aralık 1925, Sayı: 1526, s. 1; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 494.
[688] Demirel, a.g.e, s. 85-86.
[689] Cemal Avcı, **III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2000, s. 21; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 307-308.
[690] Öz, a.g.e, s. 160.

çevresi sayısı 63'tür. 1927-1931 yılları arasında 29 milletvekilinden 16'sı vefat, 10'u istifa ve 3'ü görevine son verildiği için Meclis'ten ayrılmıştır. Boşalan 29 milletvekilliği için 20 ara seçim yapılmış ve bu seçimlerin tamamını CHF adayları kazanmıştır.[691]

Üçüncü Dönem TBMM'de 316 milletvekilinin 243'ü yüksekokul mezunudur. Mustafa Kemal Paşa, milletvekili adaylarını belirlerken, yapmayı plânladığı devrimleri gerçekleştirebilecek aydın ve yüksek tahsil görmüş kişileri tercih etmiştir. Bu Meclis ilk toplantısını 1 Kasım 1927'de gerçekleştirmiş ve aynı gün yapılan seçimde Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı ve Karesi Milletvekili Kâzım Paşa (Özalp) meclis başkanı seçilmiştir. Üçüncü Dönem Meclis 1 Kasım 1927'den 4 Mayıs 1931'e kadar çalışmalarını sürdürmüştür.[692]

1923 genel seçimlerinde Kastamonu ili 7 milletvekili çıkartırken, 1927 genel seçimlerinde 6 milletvekili çıkartması kararlaştırılmıştır. Bu kararın sebebi 1927 yılında Zağferanbolu (Safranbolu)'nun Kastamonu'dan ayrılmasıdır.[693] Kastamonu'da CHF tarafından tespit edilen ikinci seçmen adayları 4 Ağustos 1927'de *Açıksöz* gazetesinden ilân edilmiştir.[694] Ardından ikinci seçmenlerin seçimi başlamış ve bütün vilayette CHF adayları oybirliğiyle ikinci seçmen seçilmiştir.[695]

CHF'nin Kastamonu milletvekili adayları 1 Eylül 1927'de *Açıksöz* gazetesinden "*Cumhuriyet Halk Fırkası Mebus Namzetleri*" başlığı ile ilân edilmiştir. Milletvekilliği ilan edilen adaylar şunlardır: Eski milletvekili Fehmi Bey, CHF Mutemet Vekili Refik Bey, eski milletvekili Veled Çelebi Efendi, eski milletvekili Mehmet Fuat Bey, eski milletvekili Ali Rıza Bey ve Çankırı Belediye Başkanı Cemal Bey'dir.[696] 1927 genel seçimlerinde Kastamonu'daki seçmen sayısı 57.770, oy verenlerin sayısı 27.124 olarak tespit edilmiştir. Kastamonu halkının % 47'si seçimlere katılmıştır.[697] 2 Eylül 1927 tarihinde vilayetin her tarafında seçimler son bulmuş ve oylar tamamen CHF

[691] Demirel, a.g.e, s. 86-88.
[692] Avcı, a.g.e, s. 37-55.
[693] "*Vilayetimizde Kaç Mebus Çıkaracak*", **Açıksöz**, 4 Ağustos 1927, Sayı: 2016, s. 1; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 269.
[694] "*Müntehibi Sani İntihabatı*", **Açıksöz**, 4 Ağustos 1927, Sayı: 2016, s. 1.
[695] "*Kastamonu ve Mülhakatında*", **Açıksöz**, 15 Ağustos 1927, Sayı: 2023, s. 1.
[696] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Mebus Namzetleri*", **Açıksöz**, 1 Eylül 1927, Sayı: 2037, s. 1.
[697] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 266.

adaylarına verilmiştir.[698] Seçim sonuçları 3 Eylül 1927 tarihinde *Açıksöz* gazetesinden "*İntihabat*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir.

Tablo 3.3 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[699]

İsimler	Küre	Araç	Tosya	Cide	Daday	Taşköprü	İnebolu	Kastamonu	Toplam
Ali Rıza (Direkoğlu)	50	66	36	70	58	76	80	85	521
Hasan Fehmi (Tümerkan)	50	66	36	70	58	76	80	85	521
Mehmet Fuat (Müftüoğlu)	50	66	36	70	58	76	80	85	521
Veled Çelebi (İzbudak)	50	66	67	58	36	79	80	85	521
Cemal (Dolunay)	50	66	36	68	58	76	80	85	519
Refik (Ilgaz)	50	66	36	68	58	76	80	85	519

Milletvekilliği için adaylığı konulan 6 kişi de seçimi kazanmıştır. Küre, Araç, Tosya, Cide, Daday, Taşköprü, İnebolu ve Kastamonu ilçelerinde yapılan seçimde Hasan Fehmi Bey, Veled Çelebi Efendi, Ali Rıza Bey ve Mehmet Fuat Bey 521 oy alarak birinciliği paylaşmıştır. Cemal Bey ve Refik Bey de 519 oy alarak ikinciliği paylaşmışlardır. İkinci Dönem Kastamonu milletvekillerinden Veled Çelebi Efendi, Hasan Fehmi Bey, Ali Rıza Bey ve Mehmet Fuat Bey Üçüncü Dönem tekrar milletvekili seçilmişlerdir. Cemal Bey ve Refik Bey ise ilk defa milletvekili seçilmişlerdir.

3.1.4 1931 Seçimleri

Mustafa Kemal Paşa CHF Genel Başkanı sıfatıyla 3 Mart 1931 tarihinde Meclis grup başkanlığına bir yazı göndermiş ve seçimlerin yenilenmesi talebinde bulunmuştur. Bu yazı 5 Mart 1931'de Meclis'te görüşülmüş ve oy birliğiyle seçimlerin yapılması kararı alınmıştır. Üçüncü Meclis 26 Mart 1931 tarihinde son toplantısını yapmış ve dağılmıştır. Daha sonra seçim hazırlıkları başlamış ve kısa sürede CHF'nin ikinci

[698] "*İntihabat*", **Açıksöz**, 3 Eylül 1927, Sayı: 2038, s. 1.
[699] **TBMM**, http.//www5.tbmm.gov.tr 4.12.2021; "*İntihabat*", **Açıksöz**, 3 Eylül 1927, Sayı: 2038, s. 1; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 365-372.

seçmen adaylarının isimleri gazetelerde yayımlanmaya başlamıştır. Ülke genelindeki 63 seçim çevresinde ikinci seçmenlerin seçimine Nisan ayında başlanmıştır.[700] 1931 yılı genel seçimlerine katılım oranı % 45'tir. 1931 genel seçimi 1927 genel seçimi ile kıyaslandığında ülke genelinde seçimlere katılım oranı % 22 artmıştır.[701]

Milletvekilliği adaylarını parti divanı, özel olarak da CHF Başkanı Mustafa Kemal Paşa belirlemiştir. Ayrıca CHF Riyaset Divanı 15 Nisan 1931 tarihinde yaptığı toplantıda bazı illerde eksik sayıda milletvekili adayı göstererek, Meclis'te bağımsızlara yer açma kararı almıştır. Bu karar kısa süre önce sona erdirilmiş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübesinin ardından düşünülen yeni bir Meclis içi denetim girişimidir. CHF milletvekili aday listesi, 20 Nisan 1931 tarihinde parti başkanı Mustafa Kemal Paşa'nın imzası ile yayımlanmıştır. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa millete ve ikinci seçmenlere birer beyanname yayımlamıştır. CHF 317 milletvekilinin seçileceği Dördüncü Dönem Meclis için sadece 287 aday göstermiştir. 22 vilayette ise 30 milletvekili adayını göstermeyerek, bu illerde bağımsız adaylara yer açmıştır. Yapılan genel seçim sonucunda 287 CHF adayının tamamı milletvekili seçilmiştir. Buna karşılık boş bırakılan 30 yer için sadece 20 kişi seçilebilmiş ve 10 yer boş kalmıştır.[702]

Dördüncü Meclis ilk toplantısını 4 Mayıs 1931 tarihinde yapmış ve aynı gün yapılan seçimler sonucunda Mustafa Kemal Paşa 289 oyla cumhurbaşkanlığına ve Kazım (Özalp) Paşa da 285 oyla TBMM başkanlığına yeniden seçilmiştir. Hükümet kurma yetkisi ise yeniden İsmet (İnönü) Paşa'ya verilmiştir. İsmet Paşa hükümeti 9 Mayıs 1931'de 287 oyla güvenoyu almıştır.[703]

5 Aralık 1934 tarihinde Meclis seçimlerin yenilenmesi kararı almıştır. Aynı gün yapılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınırken seçmen yaşı 18'den 22'ye çıkarılmıştır. Milletvekili seçilme yaşı 30 olarak aynen kalmıştır. Anayasa değişikliğinden sonra seçim kanununda da değişikliğe gidilmiştir. Kadınlara seçme ve

[700] Demirel, a.g.e, s. 113-114.
[701] Öz, a.g.e, s. 160.
[702] Demirel, a.g.e, s. 115-127.
[703] Demirel, a.g.e, s. 155.

seçilme hakkının verilmesiyle, her 20.000 erkek nüfusa bir milletvekili şeklinde olan hesaplama her 40.000 nüfusa bir milletvekili olarak değiştirilmiştir. Meclis son toplantısını 25 Aralık 1934'te yaptıktan sonra dağılmıştır. Ardından ülke seçim dönemine girmiştir.[704]

1931 genel seçimleri öncesinde ilk olarak Kastamonu'nun nüfusu tespit edilmiştir. İlin nüfusu 137.087'dir.[705] Heyet-i teftişiye verilen nüfus mazbatalarına göre Kastamonu vilayetinin 7 milletvekili çıkartması kararlaştırılmıştır.[706] Kastamonu'da ikinci seçmenlerin seçimine 30 Mart 1931'de başlanmıştır.[707] 1 Nisan 1931'de vilayetin her tarafında ikinci seçmenlerin seçimleri bitmiş, oylar tasnif olunmuş ve bütün vilayette CHF adayları oy birliğiyle seçilmiştir.[708] Seçim sonucunda toplam 649 ikinci seçmen seçilmiştir.[709] Kastamonu'da 90.181 seçmenden 48.349'u oy kullanmıştır. Seçime katılım oranı ise % 53'tür.[710]

CHF'nin Kastamonu milletvekili adayları 21 Nisan 1931'de *Kastamonu g*azetesinden "*Cumhuriyet Halk Fırkası Mebus Namzetleri Şunlardır*" başlığı ile ilân edilmiştir. Milletvekilliği ilân edilen adaylar şunlardır: Ali Rıza Bey, Hasan Bey, Refik Bey, Tahsin Bey, Veled Bey ve Daday ilçesine bağlı Samancı köyünden çiftçi Halil Bey'dir. Bir milletvekili yeri ise boş bırakılmıştır.[711]

Kastamonu vilayetinin her tarafında 24 Nisan 1931 Cuma günü saat 09.00'da milletvekili seçimi başlamış ve saat 11.00'de bitmiştir. Seçimde 619 ikinci seçmen oylamaya iştirak etmiş ve aynı gün Teftiş Heyeti seçilmiş olan milletvekillerine ait mazbataları iki nüsha halinde düzenleyerek vilayete vermiştir. Mazbatalar vilayet idare heyetince derhal onaylanmış ve Dâhiliye Vekâleti'ne sunulmuştur.[712]

---

[704] Demirel, a.g.e, s. 155-169.
[705] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 337.
[706] "*Vilayetimiz 7 Mebus Çıkaracak*", **Kastamonu**, 29 Mart 1931, Sayı: 3072, s. 2; "*Yedi Mebus Çıkaracağız*", **Açıksöz**, 21 Mart 1931, Sayı: 2658, s. 1; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 349.
[707] "*Müntehibi Sani İntihabı*", **Açıksöz**, 30 Mart 1931, Sayı: 2662, s. 1; "*İntihap Faaliyeti*", **Kastamonu**, 31 Mart 1931, Sayı: 3073, s. 1.
[708] "*Yeni Müntehibi Saniler*", **Açıksöz**, 4 Nisan 1931, Sayı: 2664, s. 2.
[709] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 7.12.2021.
[710] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 337.
[711] "*Cumhuriyet Halk Fırkası Mebus Namzetleri Şunlardır*", **Kastamonu**, 21 Nisan 1931, Sayı: 3082, s. 2.
[712] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 7.12.2021; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.

Seçim sonuçları 26 Nisan 1931'de *Kastamonu* gazetesinden "*Vilayetimizde İntihabat*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir.[713]

Tablo 3.4 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[714]

Sıra: İsimler	Küre	Araç	Tosya	Cide	Daday	Taşköprü	İnebolu	Kastamonu	Toplam
1.Ali Rıza (Direkoğlu)	69	73	66	87	70	71	81	102	619
2.Tahsin (Coşkan)	69	73	66	87	70	71	81	102	619
3.Halil (Tekşen)	69	73	66	87	70	71	81	102	619
4.Hasan Fehmi (Tümerkan)	60	73	66	87	69	71	81	101	617
5.Veled Çelebi (İzbudak)	69	73	66	87	69	71	81	97	613
6.Refik (Ilgaz)	69	73	66	87	58	71	80	68	572
7.Dr. Suat (Soyer)	38	58	66	87	37	66	80	66	498
Ara Seçim (Mart 1934)									
8.A. Muhtar (Mollaoğlu)	59	57	57	91	57	66	72	64	543

CHF tarafından milletvekili adaylığı konulan 6 kişi de seçimi kazanmıştır. Boş bırakılan bir milletvekilliğine ise bağımsız adaylardan Kastamonu eski milletvekili Dr. Suat Bey seçilmiştir. TBMM'nin Dördüncü Dönemi'nde Kastamonu'yu 6 CHP'li ve 1 bağımsız olmak üzere 7 milletvekili temsil etmiştir. Milletvekilleri Küre, Araç, Tosya, Cide, Daday, Taşköprü, İnebolu ve Kastamonu ilçelerinde yapılan seçimde birbirine yakın oylar almışlardır. Seçimde en yüksek oyu Ali Rıza Bey, Tahsin Bey ve Halil Bey almışlardır. Bu üç kişi de 619 oy alarak birinciliği paylaşmışlardır. Dr. Suat Bey ise 498 oy alarak seçimde en düşük oy alan kişi olmuştur.

Ali Rıza (Direkoğlu), Hasan Fehmi (Tümerkan), Mehmet Fuat (Müftüoğlu) ve Veled Çelebi (İzbudak) ikinci ve üçüncü dönemler, Refik (Ilgaz) üçüncü dönem, Dr. Suat

[713] "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[714] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 7.12.2021; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1; Fahri Çoker, **Türk Parlamento Tarihi – TBMM IV. Dönem 1931-1935**, Cilt: 2, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 1996, s. 333-340; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 207-208.

(Soyer) birinci dönem Kastamonu milletvekilliği yapmış ve bu kişilerin hepsi dördüncü dönem tekrar Kastamonu'dan milletvekili seçilmişlerdir. Dördüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinin büyük çoğunluğunu Kastamonu eski milletvekilleri oluşturmaktadır. Ahmet Muhtar (Mollaoğlu), Halil (Tekşen) ve Tahsin (Coşkan) ise ilk defa Kastamonu'dan milletvekili seçilmişlerdir.

18 Aralık 1933'te Kastamonu Milletvekili Hasan Fehmi (Tümerkan) karaciğer kanseri hastalığından vefat etmiştir.[715] Hasan Fehmi Bey'in ölümü üzerine boşalan Kastamonu milletvekilliğine CHF Umûmî Reislik Divanı tarafından Washington Büyükelçisi Ahmet Muhtar Bey aday gösterilmiştir.[716] Mart 1934'te yapılan ara seçimde Ahmet Muhtar (Mollaoğlu), 543 oy alarak Kastamonu milletvekili seçilmiştir.[717] Ahmet Muhtar Bey, milletvekili seçildikten kısa bir süre sonra 3 Temmuz 1934'te vefat etmiş ve dönem sonuna doğru vefat ettiği için yeni bir ara seçim yapılmamıştır.[718]

3.1.5 1935 Seçimleri

5 Aralık 1934'te kabul edilen yasa ile kadınlara ilk defa seçme ve seçilebilme hakkı verilmiştir. Aynı yasa ile seçmen yaşı 18'den 22'ye yükseltilmiş ve her 40.000 kişiye bir milletvekili seçilmesi esası getirilmiştir.[719] Seçilme yaşı 30 olarak belirlenmiş ve her 400 nüfusa bir ikinci seçmenin seçilmesi kararlaştırılmıştır.[720]

Dördüncü Meclis son toplantısını 25 Aralık 1934'te yapmış ve ardından ülke seçim dönemine girmiştir. Seçim öncesinde yapılan idarî değişiklerle seçim çevresi 57'ye düşürülmüştür. 18 Ocak 1935 tarihinde birinci seçmenler ikinci seçmenleri belirlemek üzere oylarını kullanmaya başlamıştır. 25 Ocak 1935 günü akşamına kadar 57 ilin tamamında seçimin ilk aşaması tamamlanmıştır. Bu seçimde CHF adayı olan ikinci seçmenlerin tamamına yakını seçilmiştir. Seçime katılım oranı % 68,5'dur. Seçimin

---

[715] "*Mebusumuz Hasan Fehmi Bey Vefat Etti*", **Kastamonu**, 21 Aralık 1933, Sayı: 3477, s. 1; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[716] "*Mebus Namzetleri*", **Kastamonu**, 8 Mart 1934, Sayı: 3501, s. 1.
[717] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 8.12.2021; "*Münhal Mebusluklara*", **Kastamonu**, 11 Mart 1934, Sayı: 3502, s. 1; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 333.
[718] "*Mebusumuz Muhtar Bey Vefat Etti*", **Kastamonu**, 5 Temmuz 1934, Sayı: 3534, s. 2; Demirel, a.g.e, s. 142.
[719] TÜİK, a.g.e, s. 10; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 396-411.
[720] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 413-414.

ilk aşamasının tamamlanmasının ardından birçok kişi milletvekili adaylığı için parti genel merkezine başvurmuştur.[721]

CHF Umûmî Riyaset Divanı, İcra Vekilleri, Fırka Meclis Grubu İdare Heyeti ve Umûmî İdare Heyeti 2 Şubat 1935'te İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde toplanmıştır. Bu toplantı sonunda Mustafa Kemal Paşa CHF teşkilatı ve ikinci seçmenlere bir beyanname yayınlamıştır. Bu beyannamede, bir önceki Meclis'te olduğu gibi, yeni Meclis'te de bağımsız adayların bulunmasına imkân vermek için ülke genelindeki toplam 16 ilde partinin eksik aday göstereceği açıklanmış ve bağımsız adaylar arasında azınlıklara mensup yurttaşlardan dahi milletvekili seçilebilmesi için CHF'nin yardım etmesine karar verilmiştir. İlk kez Meclis'te azınlıklara yer verilecek olması önemli bir gelişme olarak sayılabilir.[722]

4 Şubat 1935'te adayların belirlenmesi çalışmaları tamamlanmış ve Mustafa Kemal Paşa bir beyanname yayınlayarak aday listesini kamuoyuna duyurmuştur. Meclis'e girecek milletvekili sayısı 399 olmasına karşın, CHF'nin aday listesinde sadece 383 isim yer almıştır. Önceden açıklanan beyannamede olduğu gibi parti bağımsız adayların seçilebilmesi için 16 ilin her birinden birer olmak üzere eksik aday göstermiştir. Fakat seçim öncesinde CHF Genel Başkanlık Divanı Kütahya, Tokat ve Yozgat'ta birer partili aday göstermiştir. Yapılan bu değişiklikle seçilecek partili adayların sayısı 386'ya yükselirken bağımsız adayların sayısı 13'e düşmüştür. 1935 genel seçimlerinin ikinci aşaması 8 Şubat 1935'te yapılmıştır. Partinin 386 adayı oybirliğiyle milletvekili seçilmiştir.[723] Ayrıca 13 bağımsız milletvekili seçilmiştir. Bağımsız milletvekillerinin 3'ü Rum asıllı ve 1'i Ermeni kökenli olmak üzere 4'ü gayrimüslimdir.[724]

1934'te seçme ve seçilme hakkı verilen kadınlar ilk defa 1935 yılında yapılan seçimlere katılmışlardır. TBMM'nin Beşinci Dönemi'nde seçilen 386 milletvekilinin 17'sini kadın milletvekilleri oluşturmuştur. 1936 yılında yapılan ara seçimde Hatice

[721] Demirel, a.g.e, s. 169-170.
[722] Demirel, a.g.e, s. 172-173; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 437-439.
[723] Demirel, a.g.e, s. 173-178; Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 440-448.
[724] Uyar, a.g.e, s. 163.

Özgener Çankırı'dan milletvekili seçilmiş ve Meclis'teki kadın milletvekillerinin sayısı 18'e yükselmiştir.[725]

TBMM'nin Beşinci Dönem çalışmaları 1 Mart 1935'te başlamıştır. Beşinci Meclis 27 Ocak 1939'da seçim kararı almış ve aynı gün faaliyetlerine son vermiştir.[726] Ardından ülke genelinde seçim hazırlıklarına başlanmıştır.

Kastamonu'da 1935 genel seçimleri için ikinci seçmenlerin seçimi, 20 Ocak 1935 Pazar günü bitmiştir. Kadın erkek seçim hakkına sahip bütün vatandaşlar, bu seçime iştirak etmiş ve oylarını tamamen CHF adaylarına vermişlerdir.[727] İkinci seçmenlerin belirlenmesinde 53.378 kadın, 48.938 erkek olmak üzere toplam 102.316 seçmen oy kullanmıştır. Kastamonu'da kadınlar erkeklere oranla daha fazla seçime katılım sağlamıştır. Seçime katılım oranı % 54,6'dır.[728] Seçim sonucunda 860 ikinci seçmen belirlenmiştir.[729] 1935 seçimleri öncesinde Kastamonu'nun nüfusu 359.027 olarak tespit edilmiş ve nüfus mazbatalarına göre bu ilin 9 milletvekili çıkartması kararlaştırılmıştır.[730]

Milletvekili seçimi için ikinci seçmenler 8 Şubat 1935 tarihinde Belediye daireisinde bir araya gelmişlerdir.[731] 860 ikinci seçmenden 797'si seçime iştirak etmiştir.[732] Seçim sonuçları 11 Şubat 1935'te *Kastamonu* gazetesinden "*Yeni Saylavlarımız*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.5 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[733]

Sıra: İsimler	Küre	Araç	Tosya	Cide	Daday	Taşköprü	İnebolu	Kastamonu	Toplam

[725] TÜİK, a.g.e, s. 10.
[726] Demirel, a.g.e, s. 208-221.
[727] "*Müntahibi Sani Seçimi Bitirildi*", **Kastamonu**, 21 Ocak 1935, Sayı: 3588, s. 1.
[728] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 423.
[729] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 8.12.2021.
[730] Güneş, Atatürk Dönemi Türkiye'sinde…(1919-1935), s. 416.
[731] "*Saylav Seçimi*", **Kastamonu**, 11 Şubat 1935, Sayı: 3594, s. 1.
[732] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 8.12.2021.
[733] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 8.12.2021; "*Yeni Saylavlarımız*", **Kastamonu**, 11 Şubat 1935, Sayı: 3594, s. 1; İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi – TBMM V. Dönem 1935-1939**, Cilt: 2, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 2001, s. 415-428.

1.Dr. Tevfik Aslan	72	74	85	96	113	106	103	148	797
2.Sami Erkman	72	72	85	96	113	106	103	148	795
3.Veled Çelebi İzbudak	72	72	85	96	113	106	103	148	795
4.İbrahim Grantay	72	71	85	96	113	106	103	148	794
5.Tahsin Coşkan	72	70	85	96	113	106	103	148	793
6.Ahmet Şükrü Şenozan	72	70	85	96	113	106	103	148	793
7.Şerif İlden	72	69	85	96	113	106	103	148	792
8.Sıtkı Şerif Eken	72	63	85	96	113	106	103	148	786
9.Nuri Tamaç	62	56	56	---	110	---	20	43	348

Kastamonu'da CHF tarafından milletvekili adaylığı konulan 8 kişi de seçimi kazanmıştır. Boş bırakılan bağımsız milletvekilliğine ise adaylığını koyan on kişi arasından Lise Müdürü ve Kimya Öğretmeni Nuri Tamaç seçilmiştir.[734] TBMM Beşinci Dönemde Kastamonu'yu 8 CHF'li ve 1 bağımsız olmak üzere 9 milletvekili temsil etmiştir. Milletvekillerinin büyük çoğunluğu Küre, Araç, Tosya, Cide, Daday, Taşköprü, İnebolu ve Kastamonu ilçelerinden birbirine yakın oylar almışlardır.

Seçimde en fazla oyu Dr. Tevfik Aslan, en az oyu ise Nuri Tamaç almıştır. Bu iki milletvekili arasındaki oy farkı 449'dur. Nuri Tamaç, Cide ve Daday'dan hiç oy alamamış ve seçimde ilçelerden oy alamayan tek milletvekili olmuştur. Milletvekillerinden Sami Erkman ve Veled Çelebi İzbudak 795 oy alarak ikinciliği, Tahsin Coşkan ve Ahmet Şükrü Şenozan'da 793 oy alarak dördüncülüğü paylaşmışlardır.

Beşinci Dönem Kastamonu milletvekillerinden Tahsin Coşkan dördüncü dönem, Veled Çelebi İzbudak ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemlerde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Diğer yedi kişi ise ilk defa Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

[734] "*Saylav Seçimi*", **Kastamonu**, 11 Şubat 1935, Sayı: 3594, s. 1.

3.1.6 1939 Seçimleri

1939 genel seçimleri İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından muhaliflerle barışma ve uzlaşma politikası geliştirmesi açısından önemli bir fırsat olmuş ve bunun için ilk adımı atmıştır. İnönü, 4 Mart 1939 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda çay partisi tertip etmiş ve bu partiye aralarında hâlâ kendileriyle uzlaşmaya varılamamış muhaliflerinde bulunduğu 1.700 kişi katılmıştır. 10 Mart 1939 tarihine gelindiğinde CHP'ye milletvekili adayı olarak başvuranların sayısı 3.400'ü bulmuştur. CHP 13 Mart 1939 tarihinde ikinci seçmen adaylarının listesini açıklamıştır. Seçimlerin ilk aşaması 15 Mart'ta başlamış ve 21 Mart'ta tamamlanmıştır. Ülke genelinde milletvekillerini seçecek olan toplam 40.979 ikinci seçmen belirlenmiş ve seçilen ikinci seçmenlerin hemen hemen tamamı CHP'nin aday gösterdiği kişilerden oluşmuştur.[735] 1935'te % 68,5 olan seçime katılma oranı 1939 seçimlerinde % 77,8'e yükselmiştir.[736]

İkinci seçmenlerin belirlenmesinin ardından sıra partinin aday listesinin açıklanmasına gelmiştir. 21 Mart 1939'da 62 ilin 28'inde adaylar belirlenirken, CHP yönetiminin ikinci seçmenlerin görüşlerine başvuracağı açıklanmıştır. Bu yöntem tek parti dönemindeki seçimlerde ilk kez uygulamaya konulacaktır. CHP yönetimi böylece sınırlı da olsa ilk kez milletvekili adayları konusunda parti tabanının görüşlerini almış olacaktır. Parti tabanının görüşlerine başvurulacak iller şunlardır: Kocaeli, Manisa, Antalya, Çankırı, Balıkesir, Afyon, Isparta, Bilecek, Edirne, Maraş, Kırşehir, Denizli, Çanakkale, Kütahya, İstanbul, Eskişehir, Burdur, Kastamonu, Amasya, İzmir, Aydın, Bursa, Ankara, Malatya, Bolu, Samsun ve Konya'dır. 22 Mart 1939'da bu 28 ilde ikinci seçmenler ayrı ayrı toplanarak kendilerine sunulan çok sayıda milletvekili adayları arasından tercih ettikleri adayları işaretlemiştir.[737]

İsmet İnönü, 24 Mart 1939'da milletvekili aday listesini bir beyanname ile açıklamıştır. CHP bu seçimde 420 aday göstermiş ve bağımsız adaylar için Ankara, Niğde, Afyonkarahisar ve Eskişehir'de sadece 4 kişilik boş yer bırakmıştır. Kadın aday sayısı 14'tür. 26 Mart 1939'da ikinci seçmenler oylarını kullanmış ve seçimler

[735] Demirel, a.g.e, s. 221-224.
[736] Öz, a.g.e, s. 160.
[737] Demirel, a.g.e, s. 224-225.

sonucunda CHP'nin aday gösterdiği 420 aday ittifakla seçilmiştir. Ankara, Niğde, Afyonkarahisar ve Eskişehir'den bağımsız adaylar için boş bırakılan 4 kişilik yere ise 4 gayrimüslim aday seçilmiştir.[738]

Altıncı Meclis'e genel seçimde 424 milletvekili seçilmiştir. Genel seçimden sonra Türkiye'ye katılan Hatay'ı temsil etmek üzere 5 yeni milletvekili daha seçilmiş ve böylece toplam milletvekili sayısı 429'a yükselmiştir. Ayrıca boşalan üyelikler için yapılan ara seçimler sonucunda Meclis'e 41 yeni isim daha katılmış ve Altıncı Meclis'te görev yapanların sayısı 470'e ulaşmıştır. 3 Nisan 1939 tarihinde Meclis ilk toplantısını yapmış ve bu toplantıda Abdülhalik Renda meclis başkanı, İsmet İnönü de yeniden cumhurbaşkanı seçmiştir. 1931 ve 1935 seçimlerinde uygulanan parti desteğiyle tek tek bağımsız aday seçtirme şeklindeki uygulama Meclis'te arzulanan denetim işlevini hiçbir şekilde yerine getirememiştir.[739]

29 Mayıs-3 Haziran 1939 tarihleri arasında yapılan CHP'nin Beşinci Büyük Kurultayı'nda benimsenen yeni tüzükle bazı seçim bölgelerinde aday göstermeme ya da gereken sayıdan az aday gösterip bağımsızların seçilmesini sağlama uygulaması kaldırılmıştır. Onun yerine hükümet ve partinin çalışmalarını denetlemek üzere CHP içinden bir Müstakil Grup kurulması uygun görülmüştür. Kurultayca seçilen CHP'li 21 milletvekilinden oluşacak bu grup partinin meclis grup toplantılarına katılabilecek fakat söz ve oy hakları bulunmayacaktır.[740] Müstakil Grup her zaman hükümeti kayıtsız şartsız desteklemiş ve hiçbir konuda hükümete karşı aleyhte ve çekimser oy kullanmamıştır. Bundan dolayı 1939-1943 yılları arasında Meclis içinde etkili olamamıştır.[741]

14 Aralık 1942 tarihinde kabul edilen 4320 sayılı yeni "*Mebus Seçim Kanunu*"nda genel olarak sadece kanunun dilinin sadeleştirilmesi ile yetinilmiştir. 1908'den beri uygulanan kanundaki temel hükümler olduğu gibi korunmuştur. Altıncı Meclis, 14

[738] Demirel, a.g.e, s. 229-234.
[739] Demirel, a.g.e, s. 250-262.
[740] Turan, a.g.e, s. 45.
[741] Demirel, a.g.e, s. 263.

Ocak 1943'te yapmış olduğu son toplantıda seçimin yenilenmesi ve yeni Meclis'in 8 Mart 1943'te toplanmasına oybirliğiyle karar verdikten sonra dağılmıştır.[742]

Kastamonu'da 1939 genel seçimleri şu şekilde geçmiştir. Seçimler öncesinde Kastamonu'nun nüfusu 346.308 olarak saptanmış ve bu ilin seçimlerde 9 milletvekili çıkartması kararlaştırılmıştır. 14-21 Mart 1939 tarihleri arasında Kastamonu'da ikinci seçmen seçimleri yapılmıştır.[743] TBMM Altıncı Dönem seçimleri için CHP Genel Başkanlık Divanı Kastamonu'dan dokuma evi sahibi Muharrem Celâl Bayar, Kastamonu eski Milletvekili Tevfik Aslan, Kastamonu eski Milletvekili Tahsin Coşkan, Kastamonu eski Milletvekili Nuri Tamaç, Ankara'da Adliye Müfettişi Abidin Binkaya, Mardin eski Milletvekili Hilmi Çoruk, Eczacı ve Ticaret Sanayi Odası Başkanı M. Rıza Saltuk, *Açıksöz* gazetesi sahibi Hüsnü Açıksöz ve Vilayet Umumi Meclis Azası Hacer Dicle milletvekili adayı olarak tespit edilmiştir.[744]

Kastamonu milletvekili seçimleri 26 Mart 1939 Pazar günü Halkevi salonunda yapılmış ve CHP adayları oybirliğiyle seçilmiştir.[745] Kastamonu Teftiş Heyeti aynı gün seçilmiş olan milletvekillerine ait mazbataları dört nüsha halinde düzenleyerek vilayete vermiştir. Mazbatalar vilayet idare heyetince onaylandıktan sonra Dâhiliye Vekâleti'ne sunulmuştur.[746]

Seçim sonuçları 28 Mart 1939'da *Doğrusöz* gazetesinden "*Yeni Mebuslarımız İttifakla Seçildi*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir:

Tablo 3.6 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[747]

Sıra: İsimler	Küre	Araç	Tosya	Cide	Daday	Taşköprü	İnebolu	Kargı	Merkez	Toplam

[742] Demirel, a.g.e, s. 271-273.
[743] "*Dokuz Mebus Çıkaracağız*", **Doğrusöz**, 14 Şubat 1939, Sayı: 180, s. 1.
[744] "*Yeni Mebus Namzetlerimiz Hakkında Teftiş Heyeti Reisliğinin Tebliği*", **Doğrusöz**, 24 Mart 1939, Sayı: 191, s. 1.
[745] "*Yeni Mebuslarımız İttifakla Seçildi*", **Doğrusöz**, 28 Mart 1939, Sayı: 192, s. 1.
[746] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021.
[747] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021; "*Yeni Mebuslarımız İttifakla Seçildi*", **Doğrusöz**, 28 Mart 1939, Sayı: 192, s. 1; Ş. Şenal Günay, **Türk Parlamento Tarihi-TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)**, Cilt: 5, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 2007, s. 411-427; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 335-336.

1.Abidin Binkaya	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
2.Ahmet Hilmi Çoruk	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
3.Hacer Dicle	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
4.Hüsnü Açıksöz	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
5.M. Celal Bayar	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
6.Nuri Tamaç	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
7.Rıza Saltuğ	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
8.Tahsin Coşkan	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
9.Tevfik Aslan	71	81	69	99	106	115	88	50	118	797
Ara Seçim: 22 Ekim 1939, 31 Mayıs 1942										
10.Rauf Orbay	59	58	63	98	78	109	71	36	85	657
11.Hayrullah Diker	61	75	63	80	73	101	63	51	94	661

Kastamonu'da CHP tarafından milletvekili adaylığı konulan 9 kişi de seçimi kazanmıştır. Seçim sonucunda 9 milletvekilinin hepsi aynı oyu almış ve birinciliği paylaşmışlardır. İlçelerden milletvekillerine gelen oylar da aynıdır. Altıncı Dönem ilk defa Kastamonu'dan bir kadın milletvekili seçilmiştir. Hacer Dicle Kastamonu'dan seçilen ilk kadın milletvekili olmuştur.

Kastamonu milletvekillerinden Hüsnü Açıksöz 27 Ağustos 1939'da tedavi edilmekte olduğu İstanbul Maçka Sıhhat Yurdu'nda vefat etmiştir. Hüsnü Açıksöz'ün vefatı ile boşalan Kastamonu milletvekilliğine CHP Genel Başkanlık Divanı Rauf Orbay'ı aday göstermiş ve Rauf Orbay 22 Ekim 1939 tarihinde yapılan ara seçim sonucunda 657 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[748] Rauf Orbay, 17 Şubat 1942'de Londra Büyükelçiliğine atandığı için 16 Mart 1942'de Kastamonu milletvekilliğinden istifa etmiştir.[749] Rauf Orbay'dan boşalan Kastamonu milletvekilliği için 31 Mayıs 1942 Pazar günü saat 15.00'te Halkevi salonunda bir ara seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda CHP adayı Profesör Hayrullah Diker 661 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[750]

[748] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.1939; Günay, a.g.e, s. 419-424; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 882.
[749] Günay, a.g.e, s. 424; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 882.
[750] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021; "*Vilayetimiz Mebusluğuna Profesör Hayrullah Diker Seçildi*", **Doğrusöz**, 2 Haziran 1942, Sayı: 510, s. 1; Günay, a.g.e, s. 413.

TBMM'nin Altıncı Döneminde Kastamonu'yu toplam 11 milletvekili temsil etmiştir. Bu 11 milletvekilinden 3'ü Kastamonu eski milletvekillerinden oluşmaktadır. Nuri Tamaç ve Tevfik Aslan beşinci dönem, Tahsin Coşkan ise hem dördüncü hem de beşinci dönem Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Diğer 8 milletvekili ise ilk defa Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

3.1.7 1943 Seçimleri

14 Aralık 1942'de kabul edilen 4320 sayılı yeni "*Mebus Seçim Kanunu*"nda genel olarak sadece kanunun dilinin sadeleştirilmesi ile yetinilmiştir. 1908'den beri uygulanan kanundaki temel hükümler olduğu gibi korunmuştur. Altıncı Meclis, 14 Ocak 1943'te yapmış olduğu son toplantıda seçimin yenilenmesi ve yeni Meclis'in 8 Mart'ta toplanmasına oybirliğiyle karar verdikten sonra dağılmıştır. Ardından tüm illerde seçim hazırlıklarına başlanmış ve ülke seçim dönemine girmiştir.[751] 1943 genel seçimleri, 14 Aralık 1942 tarihinde yürürlüğe giren "*Mebus Seçim Kanunu*"na göre yapılmıştır. Seçmenler, 15-20 Şubat 1943 tarihleri arasında oylarını kullanarak ikinci seçmenleri belirlemiştir.[752] 1943 genel seçimlerine ülke genelinde katılım oranı % 80'dir. Tek parti döneminde ülke genelinde yapılan genel seçimlerde en yüksek katılım oranına 1943 seçimlerinde ulaşılmıştır.[753]

İkinci seçmenlerin seçim işlemleri tamamlandıktan sonra, 63 ilin 25'inde seçilecek milletvekili sayısı kadar, 38 ilde ise seçilecek milletvekili sayısının üzerinde aday gösterilmiştir. Ülke genelinde toplam 455 milletvekili seçilecekken, CHP 78 fazlasıyla 533 aday göstermiştir.[754] Böylece ikinci seçmenlere çok sayıda aday arasından tercih yapma hakkı tanınmıştır. Tek parti yönetiminde adaylar ilk kez propaganda yaparak ikinci seçmenlerin oylarını almaya çalışmıştır. 28 Şubat 1943 günü ikinci seçmenler milletvekillerini belirlemek için oylarını kullanmıştır. Seçimler CHP'nin mutlak zaferi ile sonuçlanmış ve 455 milletvekili seçilmiştir. Meclis'in yaklaşık üçte biri yeni isimlerden oluşmuştur.[755]

---

[751] Demirel, a.g.e, s. 271-273.
[752] İsmet Binark, **Türk Parlamento Tarihi - TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)**, Cilt: 1, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara 2009, s. 29.
[753] Öz, a.g.e, s. 160.
[754] Demirel, a.g.e, s. 274.
[755] Binark, a.g.e, Cilt: 1, s. 29-31; Demirel, a.g.e, s. 277.

Dönem içerisinde boşalan yerleri doldurmak için 17 Haziran 1945 tarihinde yapılan ara seçimlerde CHP ilk defa aday göstermemiş ve böylece ikinci seçmenlerin istedikleri adaylara oy vermesinin önü açılmıştır. 2 Aralık 1945 tarihinde yapılan ara seçimlerde, CHP yine seçim bölgelerinde aday göstermemiş ve CHP Başkan Vekilliği'nden yapılan açıklamada, ikinci seçmenlerin kendi partilerinden olan adaylara oy verme zorunluluğunun olmadığı belirtilmiştir. Fakat partili ikinci seçmenlere el altından yine CHP'li adaylara oy verilmesi isteği iletilmiştir. Hatta verilen gizli emri dinlemeyen ikinci seçmenlerin partiden atılacaklarına dair bazı söylenti ve haberler çıkmıştır.[756] Yapılan ara seçimler sonucunda 37 yeni isim Meclis'e katılmıştır. Böylece Yedinci Meclis'te görev yapanların sayısı 492'ye ulaşmıştır. Yedinci Meclis, 8 Mart 1943'te ilk toplantısını yaparak çalışmalarına başlamıştır. Aynı gün yapılan toplantıda oybirliğiyle yeniden İsmet İnönü cumhurbaşkanı, Abdülhalik Renda meclis başkanı seçilmiştir. İnönü, başbakanlık görevini Şükrü Saracoğlu'na vermiştir. Saracoğlu'nun oluşturduğu yeni kabine 17 Mart 1943'te güvenoyu almıştır.[757]

CHP'nin Altıncı Kurultayı 8-15 Haziran 1943 tarihleri arasında yapılmış ve bu kurultayda Müstakil Grup'un üye sayısı 35'e yükseltilmiştir. Müstakil Grup, bir önceki dönemde olduğu gibi 1943-1946 döneminde de hükümetle uyum içinde çalışmış, Meclis'te gerçek anlamda denetim işlevini yerine getirememiş ve çok partili hayata geçilince 1946'da kaldırılmıştır.[758]

5 Haziran 1946 tarihinde milletvekili seçim kanunu değiştirilmiş ve tek dereceli seçim esasına geçilmiştir. 26 Nisan 1946'da toplanan CHP meclis grubu hem belediye hem de genel seçimin erken yapılmasını kararlaştırmıştır. Bu karar DP'yi yeterince örgütlenemeden hazırlıksız yakalamak ve CHP'nin iktidarını dört yıl daha garanti altına almak amacıyla alınmıştır.[759] Yedinci Meclis seçim kararının ardından son toplantısını 5 Ağustos 1946 tarihinde yaparak faaliyetlerine son vermiştir.[760]

[756] Binark, a.g.e, Cilt: 1, s. 32.
[757] Demirel, a.g.e, s. 274-302.
[758] Turan, a.g.e, s. 45; Demirel, a.g.e, s. 304-305.
[759] Demirel, a.g.e, s. 312-313.
[760] Binark, a.g.e, Cilt: 1, s. 33.

Kastamonu'da 1943 genel seçimleri büyük bir coşkuyla geçmiştir. Seçim öncesinde etraf bayraklarla donatılmış, davul ve zurnalar çalınmaya başlamıştır. Kastamonu'da seçmenler ikinci seçmenleri belirlemek üzere 15 Şubat 1943 tarihinden itibaren oylarını kullanmaya başlamıştır.[761]

İkinci seçmenlerin belirlenmesinin ardından CHP Genel Başkanlık Divanı'nca Kastamonu milletvekili adayları tespit edilmiştir. Kastamonu'dan Kastamonu eski Milletvekili Abidin Binkaya, İstanbul Kazanç Tasdik Komisyonu Raportörü Hamdi Çelen, Kastamonu eski Milletvekili ve CHP Bölge Müfettişi Hilmi Çoruk, Hukuk Fakültesi Profesörü Dr. Fahri Ecevit, Kastamonu eski Milletvekili Tahsin Coşkan, Divanı Muhasebat Azası Ziya Orbay, Kastamonu eski Milletvekili Rıza Saltuğ, Ankara Kız Lisesi Öğretmeni Tezer Taşkıran ve Kastamonu eski Milletvekili Nuri Tamaç milletvekilliğine aday gösterilmiştir.[762]

Kastamonu'da milletvekili seçimleri 28 Şubat 1943 Pazar günü Halkevi salonunda yapılmıştır. Seçim bitince oylar tasnif edilmiş ve parti adaylarının hepsi milletvekili seçilmiştir.[763] 911 ikinci seçmenden 849'u seçime iştirak etmiştir. 28 Şubat 1943 günü seçimi kazanan milletvekillerinin mazbataları düzenlenerek kendilerine verilmiştir. 15 Mart 1943'te milletvekillerinin mazbataları onaylanmıştır.[764] Seçim sonuçları 2 Mart 1943 tarihli *Doğrusöz* gazetesinden "*Şehrimizde Yeni Mebus Seçimi Pazar Günü Yapıldı*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir.

Tablo 3.7 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[765]

Sıra: İsimler	Küre	Araç	Tosya	Cide	Daday	Taşköpr	İnebolu	Kargı	Merkez	Toplam
1.Abidin Binkaya	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
2.A. Hilmi Çoruk	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
3.Tahsin Coşkan	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849

761 "*Mebus İntihabı*", **Doğrusöz**, 16 Şubat 1943, Sayı: 591, s. 1.
762 "*Yeni Mebus Namzetlerimiz*", **Doğrusöz**, 23 Şubat 1943, Sayı: 594, s. 1.
763 "*Şehrimizde Yeni Mebus Seçimi Pazar Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 2 Mart 1943, Sayı: 597, s. 1.
764 **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021.
765 **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021; "*Şehrimizde Yeni Mebus Seçimi Pazar Günü Yapıldı*", **Doğrusöz**, 2 Mart 1943, Sayı: 597, s. 1; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 405-406.

4.Hamdi Çelen	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
5.M. Fahrettin Ecevit	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
6.Ziya Orbay	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
7.Rıza Saltuğ	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
8.Nuri Tamaç	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849
9.Tezer Taşkıran	59	99	71	111	97	121	122	48	121	849

Kastamonu'da CHF tarafından milletvekili adaylığı konulan 9 kişi de seçimi kazanmıştır. Seçim sonucunda 9 milletvekilinin hepsi de aynı oyu almış ve birinciliği paylaşmışlardır. İlçelerden milletvekillerine gelen oylar da aynıdır. Ayrıca Tezer Taşkıran Kastamonu'dan seçilen ikinci kadın milletvekili olmuştur.

Seçilen 9 milletvekilinden 5'i Kastamonu eski milletvekillerindendir. Abidin Binkaya, Ahmet Hilmi Çoruk, Tahsin Coşkan, Rıza Saltuğ ve Nuri Tamaç Altıncı Dönem Kastamonu milletvekilliği yapmışlardır. Diğer 4 kişi ise ilk defa Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

3.1.8 1946 Seçimleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından 1946 yılına kadar CHP iktidar partisi olarak tek başına ülkeyi yönetmiştir. Bu süre içerisinde 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası ile çok partili siyasî hayata geçiş denemesi yapılmıştır. Fakat kurulan bu siyasî partiler çok kısa sürede ya kapatılmış ya da kapanmış olduğu için çok partili siyasî hayata yeniden 1946 yılında geçilebilmiştir.

5 Haziran 1946 tarihinde çıkarılan kanun ile milletvekili seçiminde şu değişiklikler yapılmıştır. Seçim kurullarının atanmış kişiler yerine belediye meclisi üyelerinden oluşması, tek dereceli seçim esasına geçilmesi ve kullanılan oyların kapalı bir zarf içinde sandığa atılması kabul edilmiştir. 10 Haziran 1946 tarihinde genel seçimlerin Ekim 1947 yerine 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir.[766] Yedinci

[766] Mustafa Çufalı, **Türk Parlamento Tarihi - TBMM VIII. Dönem (1946-1950)**, Cilt: 1, TBMM Basımevi, Ankara 2012, s. 1.

Meclis seçim kararının ardından son toplantısını 5 Ağustos 1946 tarihinde yaparak faaliyetlerine son vermiştir.[767]

21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan genel seçimler adlî denetim dışında, açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre yapılmıştır.[768] 1946 seçimlerine Liberal Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Milli Kalkınma Partisi, Yalnız Vatan İçin Partisi, Demokrat Parti ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi olmak üzere 6 parti katılmıştır. Fakat bu partilerden yalnız CHP ve DP milletvekili çıkarabilmiştir.[769]

1946 genel seçimlerine ülke genelinde katılım oranı % 75'tir.[770] Yapılan seçimler neticesinde 465 milletvekilliğinden CHP 395'ini, DP 66'sını ve bağımsız adaylar 4'ünü kazanmışlardır.[771] Seçim sonuçlarının ilân edilmesinin ardından DP seçimde baskı, hile ve yolsuzluklar yapıldığını ileri sürmüştür. Seçimlerdeki yolsuzluk haberleri gazetelerde büyük yer kaplamış ve birçok ilden seçim sonuçlarına itirazlar gelmiştir. Birçok ilde mitingler yapılmış ve seçim sonuçları protesto edilmiştir.[772] Fakat tüm bu itirazlar işe yaramamış ve 1946 seçimi literatüre "*Türkiye'nin siyasal tarihindeki en şaibeli seçim*" olarak geçmiştir.[773]

Sekizinci Dönem TBMM ilk toplantısını 5 Ağustos 1946 tarihinde yapmıştır. Aynı gün Kâzım Karabekir 379 oyla meclis başkanı ve İsmet İnönü 388 oyla cumhurbaşkanı seçilmiştir. Meclis, 16 Şubat 1950'de seçimlerle ilgili şu değişiklikleri yapmıştır. Seçimler tek dereceli, genel, eşit, gizli oy ve açık tasnif ilkelerine göre yapılacaktır. Seçimlere adlî teminat getirilmiş ve seçim sistemi olarak çoğunluk sistemi benimsenmiştir. Yeni Meclis'te 465 yerine 487 milletvekili bulunması kararlaştırılmış ve seçime katılacak olan partilere radyodan her gün 10 dakika yayın yapma hakkı verilmiştir. Hükümet, 1 Mart 1950'de milletvekili seçimlerinin 14 Mayıs'ta yapılacağını ilân etmiştir. Meclis, 24 Mart 1950 tarihinde seçimlerin yenilenmesine karar vermiş ve çalışmalarına son vermiştir.[774]

---

[767] Binark, a.g.e, Cilt: 1, s. 33.
[768] Demirel, a.g.e, s. 313.
[769] Çufalı, a.g.e, Cilt: 1, s. 1.
[770] Öz, a.g.e, s. 160; Çufalı, a.g.e, Cilt: 1, s. 2.
[771] Demirel, a.g.e, s. 313.
[772] Çufalı, a.g.e, Cilt: 1, s. 3.
[773] Demirel, a.g.e, s. 313.
[774] Çufalı, a.g.e, Cilt: 1, s. 3-24.

Kastamonu'da 1946 genel seçimleri şu şekilde geçmiştir: 14 Haziran 1946'da Kastamonu'da milletvekili seçim hazırlıkları başlamıştır. İlk olarak Belediye'de bir seçim komisyonu kurulmuştur.[775] Ardından Kastamonu milletvekili adayları belirlenmiştir. CHP'nin milletvekili adayları şunlardır: Hacer Dicle, Hamdi Çelen, Dr. Fahri Ecevit, Muzaffer Akalın, General Abdullah Alpdoğan, Hilmi Çoruk, Avukat Fethi Mağara, Ziya Orbay ve Tahsin Coşkan'dır.[776] DP'nin milletvekili adayları şunlardır: Refik Şevket İnce, Hayri Tosunoğlu, Yusuf Kemal Tengirşenk, Celal Ferdi Kocal, Necip Ruşen Oktay, Şevki Oğuz ve Hüseyin Karagülle'dir. 300 imzalı adaylar şunlardır: Rauf Orbay, Hamdi Türe, Suphi Esen, Hilmi Ünal, Salim Esen, Atıf Aküner, Sabri Taman, Adil Toközlü, Hüseyin Karabakal, Mustafa İzzet Okay, Zeki Cemal Baki Çelebioğlu, Rahmi Erdem, Mareşal Fevzi Çakmak ve Mehmet Türkmen'dir. Bağımsız adaylar şunlardır: Dr. Cemal Berksun, Refik Tuzcu, Emin Aygen, Ahmet Bozkurt, Ahmet Ulu, Ahmet Hilmi İnal, Tahsin Gündem, Vehbi Yeğen, Şükrü Taşan, Hüseyin Meyan, Fehmi Akın, Şaban Yılmazer, Ahmet Hilmi Ocaklı, Sabri Çolakoğlu, Lütfi Özkaragöz, Latif Balta, Nejat Malkoç ve Dr. Ferit Karagöz'dür.[777]

21 Temmuz 1946 günü milletvekili seçimi yapılmıştır.[778] Seçim sonucunda Kastamonu'da CHP'nin 9 milletvekili adayından 8'i seçimi kazanmıştır. CHP adaylarından sadece Hacer Dicle seçimde başarısız olmuştur.[779] Kastamonu'da 179.689 seçmenden 133.981'i oylarını kullanmıştır.[780] Seçim sonuçları 23 Temmuz 1946 tarihli *Doğrusöz* gazetesinden "*İlimiz Milletvekili Seçiminde CHP Adayları Kazandı*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.8 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[781]

[775] "*Milletvekili Seçim Komisyonu*", **Doğrusöz**, 14 Haziran 1946, Sayı: 940, s. 1; "*Yarın Seçim Günüdür*", **Kastamonu**, 20 Temmuz 1946, Sayı: 105, s. 1.
[776] "*CHP'nin Milletvekili Adayları*", **Doğrusöz**, 19 Temmuz 1946, Sayı: 950, s. 1.
[777] "*Yarın Seçim Günüdür*", **Kastamonu**, 20 Temmuz 1946, Sayı: 105, s. 1.
[778] "*Milletvekili Seçimi Sona Erdi*", **Doğrusöz**, 26 Temmuz 1946, Sayı: 952, s. 1.
[779] "*İlimiz Milletvekili Seçiminde CHP Adayları Kazandı*", **Doğrusöz**, 23 Temmuz 1946, Sayı: 951, s. 1.
[780] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 10.12.2021.
[781] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; "*Milletvekili Seçiminde En Çok Rey Alanların İsim ve Oyları*", **Doğrusöz**, 30 Temmuz 1946, Sayı: 953, s. 1; "*İlimiz Milletvekilleri*", **Kastamonu**, 24 Temmuz 1946, Sayı: 106, s. 1; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 635-655.

İlçeler	Tahsin Coşkan	Abdullah Alpdoğan	Muzaffer Akalın	Ziya Orbay	Hamdi Çelen	Fahrettin Ecevit	Hilmi Çoruk	Fethi Mağara
Kastamonu	11.901	8.878	6.149	3.979	3.738	4.554	3.249	2.595
Abana	7.450	6.529	6.600	6.446	4.219	6.435	2.147	6.885
Araç	8.713	7.818	7.559	7.878	7.810	1.019	7.445	7.182
Azdavay	10.263	9.843	9.882	9.997	9.809	6.054	9.897	7.024
Cide	8.043	7.669	4.285	6.714	8.026	7.999	8.021	6.930
Daday	6.715	5.765	5.499	4.893	5.493	5.845	4.333	2.977
Devrekâni	4.300	4.019	3.776	3.056	3.727	3.515	1.085	711
İnebolu	3.694	3.442	3.113	3.019	3.124	3.325	3.106	2.825
Kargı	7.849	6.546	6.668	6.838	6.879	6.830	6.862	6.361
Küre	6.347	4.688	4.222	4.640	4.960	4.964	4.064	955
Taşköprü	11.040	11.422	9.445	9.347	8.562	9.906	8.708	6718
Tosya	9.278	8.794	8.510	8.214	8.170	8.489	8.188	8.101
Toplam	95.593	85.413	75.708	75.021	74.517	68.935	67.105	59.364

Kastamonu'da yapılan seçimlerin ardından CHP aday listesinden 8 milletvekili seçilmiştir. Seçimlerde en yüksek oyu Tahsin Coşkan, en az oyu ise Fethi Mağara almıştır. Sekizinci Dönem Kastamonu milletvekillerinden Tahsin Coşkan dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci dönemler, Hilmi Çoruk altıncı ve yedinci dönemler, Dr. Fahri Ecevit, Ziya Orbay ve Hamdi Çelen yedinci dönem Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. 1946 seçimleri öncesinde Kastamonu'da Abana, Azdavay ve Devrekâni ilçe olmuş ve seçimde 12 ilçede oy kullanılmıştır.

1946 seçimleri sonucunda 300 imzalı adaylar arasından Mareşal Fevzi Çakmak İstanbul ve Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve İstanbul milletvekilliğini tercih etmiştir.[782] Mareşal Fevzi Çakmak, İstanbul milletvekilliğini tercih ettiği için Kastamonu'da bir milletvekilliği boşalmıştır. Kastamonu'da boşalan milletvekilliği için CHP yüksek divanınca il idare kurulu üyesinden Baki Tümtürk parti namına aday

[782] Ziya Demircioğlu, "*Yeni Seçim Arifesinde Düşündüklerimiz*", **Doğrusöz**, 12 Mart 1947, Sayı: 968-30, s. 1.

gösterilmiştir.[783] Baki Tümtürk, 6 Nisan 1947 tarihinde yapılan ara seçimi kazanmıştır.[784]

Sekizinci Dönem Kastamonu milletvekillerinden Hilmi Çoruk 11 Aralık 1947'de Ankara'da vefat etmiştir.[785] Kastamonu'da boşalan milletvekilliği için CHP Adil Toközlü'yü aday göstermiştir.[786] Kastamonu'da ikinci ara seçim 17 Ekim 1948 günü yapılmış ve bu seçim sonucunda CHP'den Adil Toközlü 121.174 oy alarak milletvekili seçilmiştir.[787]

Kastamonu Milletvekili Ziya Orbay, 26 Ekim 1948 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.[788] Ziya Orbay'ın vefatı üzerine Kastamonu'da bir milletvekilliği açılmıştır. Kastamonu'da boşalan milletvekilliği için 16 Ekim 1949 tarihinde bir ara seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonucunda CHP adayı Cemil Atay 112.302 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[789] TBMM'nin Sekizinci Dönemi'nde Kastamonu'da 3 ara seçim yapılmıştır. Yapılan ara seçimler ve sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.9 TBMM sekizinci dönem Kastamonu ara seçim sonuçları[790]

İlçeler	Baki Tümtürk (6 Nisan 1947)	Adil Toközlü (17 Ekim 1948)	Cemil Atay (16 Ekim 1949)
Kastamonu	10.329	16.813	12.177
Abana	9.421	8.412	9.201
Araç	7.107	13.263	12.130

[783] "*İlimiz Milletvekilliğine Cumhuriyet Halk Partisince Aday Olarak Baki Tümtürk İlan Edilmiştir*", **Doğrusöz**, 29 Mart 1947, Sayı: 968-35, s. 1; "*Şehrimizin Milletvekili Namzetleri*", **Yenises**, 3 Nisan 1947, Sayı: 32, s. 1.
[784] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 10.12.2021; "*Milletvekili Seçiminde CHP Kazandı*", **Doğrusöz**, 9 Nisan 1947, Sayı: 968-38, s. 1; "*Milletvekili Seçimi*", **Yenises**, Sayı: 33, 10 Nisan 1947, s. 1; "*Açık Bulunan Milletvekilliğine Baki Tümtürk Seçildi*", **Dikkat**, 10 Nisan 1947, Sayı: 1, s. 2; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 655.
[785] "*Milletvekilimiz Hilmi Çoruk Vefat Etti*", **Yenises**, 15 Aralık 1947, Sayı: 80, s. 2; "*Bay Hilmi Çoruk Öldü*", **Dikkat**, 15 Aralık 1947, Sayı: 69, 1-4; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 569.
[786] "*İlimiz Milletvekilliği Adaylığı*", **Doğrusöz**, 28 Eylül 1948, Sayı: 968-177, s. 1; "*İlimiz CHP Adayı*", **Kastamonu**, 29 Eylül 1948, Sayı: 234, s. 1.
[787] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; "*İlimiz Milletvekilliğine B. Adil Toközlü Seçildi*", **Doğrusöz**, 19 Ekim 1948, Sayı: 968-181, s. 1; "*B. Adil Toközlü Milletvekilimiz Oldu*", **Kastamonu**, 22 Ekim 1948, Sayı: 240, s. 2; A. Kıral "*Seçim Tam Bir İntizam İçinde Geçmiştir*", **Yenises**, 21 Ekim 1948, Sayı: 150, s. 1; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 653.
[788] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 651.
[789] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; "*Milletvekili Ara Seçimi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 18 Ekim 1949, Sayı: 968-271, s. 1; "*B. Cemil Atay Milletvekili Seçildi*", **Kastamonu**, 20 Ekim 1949, Sayı: 327, s. 1; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639-640.
[790] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639-655.

Azdavay	8.858	9.709	8.892
Cide	6.381	9.059	7.067
Daday	6.018	6.506	6.088
Devrekâni	5.706	5.161	5.336
İnebolu	5.398	6.746	9.588
Kargı	7.754	10.069	9.775
Küre	5.410	6.224	5.067
Taşköprü	16.368	17.781	16.763
Tosya	11.528	11.331	10.218
Toplam	100.278	121.174	112.302

3.1.9 1950 Seçimleri

16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu yargı denetiminde ve demokratik koşullarda seçimlerin serbest olarak yapılmasına olanak sağlayan ilk milletvekili seçim kanunudur. 171 esas ve 7 geçici maddeden oluşan bu kanunun bazı önemli maddeleri şunlardır: Milletvekili seçimi eşit, çoğunluk sistemi, gizli oy ve açık sayım esasına göre yapılacaktır. Seçmen yaşı 22, milletvekili seçilme yaşı 30 olarak kabul edilmiştir. Seçim işleri seçim kurullarınca yürütülecektir. Bu amaçla Yüksek Seçim Kurulu oluşturulmasına, her sandık başında bir sandık kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve her seçim çevresinde bir il seçim kurulu kurulması kabul edilmiştir. Mensup olduğu siyasî partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, yazılı onayı olmadan, diğer bir siyasî parti tarafından başka bir seçim bölgesi için aday gösterilemeyecektir. Hiçbir siyasî partiye dâhil olmayan kimsenin herhangi bir siyasî parti tarafından aday gösterilmesi de aynı şekilde kendisinin yazılı onayına bağlıdır. Bir kimse en fazla iki seçim bölgesinden aday olabilecektir. En az 5 seçim bölgesinde seçime katılan partiler günde 10 dakika süreyle, yirmiden fazla seçim bölgesinde seçime katılan partiler günde iki defa bu yetkiyi kullanabileceklerdir.[791]

TBMM, 24 Mart 1950'de milletvekili seçimlerinin yenilenmesine ve seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılmasını kararlaştırmıştır. Ardından ülke genelinde seçim hazırlıkları başlamıştır. Siyasi partilerden CHP 22 Nisan'da, Millet Partisi 23 Nisan'da

[791] Erol Tuncer, **1950 Seçimleri**, Tesav Yayınları, Ankara 2010, s. 78-80.

ve Demokrat Parti 24 Nisan 1950 tarihinde aday listelerini açıklamıştır. 14 Mayıs 1950 genel seçimleri olgunluk ve sükûnet içinde tamamlanmıştır. İlk kez bu seçimlerde sayısal sonuçlar yayınlanmıştır. 1950 milletvekili seçimlerinde DP oyların % 55,2'sini almış ve 416 milletvekili çıkarmıştır. Ezici bir çoğunlukla iktidar olan DP'nin Meclis'teki temsil oranı % 85,4'tür. İkinci sırayı alan ve ana muhalefet partisi konumuna geçen CHP'nin oy oranı % 39,6'da kalmış ve Meclis'teki 487 sandalyenin 69'unu almıştır. CHP'nin Meclis'teki temsil oranı ise % 14,2'dir. Üçüncü sırada yer alan ve seçime ilk kez katılan Millet Partisi ise % 4,6 oranında oy almış ve Kırşehir'den Osman Bölükbaşı olmak üzere 1 milletvekili çıkarabilmiştir. Bağımsız adayların oy oranı ise % 1'in altında kalmış ve Mardin'den Kemal Türkoğlu olmak üzere 1 milletvekili Meclis'e girmiştir. Dokuzuncu Dönem TBMM'nin açılış toplantısı 22 Mayıs 1950 tarihinde yapılmıştır. Aynı gün yapılan seçimde Refik Koraltan meclis başkanı ve Celâl Bayar cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı, yeni hükümeti oluşturma görevini İstanbul Milletvekili Adnan Menderes'e vermiş ve yeni hükümet 2 Haziran 1950 tarihinde güvenoyu almıştır.[792]

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı ve CHP Genel Sekreterliği'nden 22 Nisan 1950'de alınan telyazısında 14 Mayıs 1950'de yapılacak milletvekili seçimi için CHP namına Kastamonu ilinden Şerafettin Karacan, Cemil Atay, Adil Toközlü, Hamdi Çelen, Orgeneral Abdullah Alpdoğan, Muzaffer Akalın, Tahsin Coşkan, Orgeneral Fahrettin Altay, Ali Rıza Eren ve Halit Taşcıoğlu'nun aday gösterildiği bildirilmiştir.[793]

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'ndan 23 Nisan 1950'de alınan telyazısında 14 Mayıs 1950'de yapılacak olan genel seçimler için Millet Partisi namına Kastamonu ilinden Servet Akdağ, Osman Nuri Köni, Hüseyin Avni Bayer, Tevfik Calay, Hakkı Kamil Beşe, Ahmet Köseoğlu, Ali Rıza Kırsever, Hakkı Tekşen, Şefik Çakmak ve Yusuf Hikmet Bayur'un aday olduğu bildirilmiştir.[794]

---

[792] Tuncer, a.g.e, s. 82-87.

[793] "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Doğrusöz**, 27 Nisan 1950, Sayı: 1292, s. 2; "*İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Mücadele**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 131, s. 2; "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 2.

[794] "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Doğrusöz**, 27 Nisan 1950, Sayı: 1292, s. 2; "*İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Mücadele**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 131, s. 2; "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 2.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'ndan 24 Nisan 1950'de alınan telyazısında 14 Mayıs 1950'de yapılacak milletvekili seçimi için Demokrat Parti namına Kastamonu ilinden Şükrü Kerimzâde, Hamdi Türe, Sait Kantarel, Galip Deniz, Muzaffer Mühto, Hayri Tosunoğlu, Dr. Fahri Keçecioğlu, Hilmi Ayrancı, Rıfat Taşkın ve Ahmet Keskin'in aday gösterildiği bildirilmiştir.[795]

14 Mayıs 1950'de milletvekili seçimi yapılmıştır. Kastamonu'da 190.414 seçmenden 171.496'sı oy kullanmıştır. 17 Mayıs 1950'de seçimi kazanan milletvekillerinin mazbataları düzenlenerek kendilerine verilmiştir.[796] Seçim sonuçları 17 Mayıs 1950 tarihli *Doğrusöz* gazetesinden "*İlimiz Milletvekilleri*" başlığı ile duyurulmuştur. Milletvekili seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.10 TBMM dokuzuncu dönem Kastamonu milletvekili seçim sonuçları[797]

Sıra	Milletvekilleri	Aldığı Oy
1	Galip Deniz (DP)	72.573
2	Sait Kantarel (DP)	71.608
3	Hamdi Türe (DP)	71.588
4	Rıfat Taşkın (DP)	71.194
5	Hayri Tosunoğlu (DP)	70.978
6	Muzaffer Ali Mühto (DP)	70.774
7	Şükrü Kerimzâde (DP)	70.295
8	Fahri Keçecioğlu (DP)	69.870
9	Ahmet Keskin (DP)	69.329
10	Tahsin Coşkan (CHP)	66.326
Ara Seçim: 16 Eylül 1951		
11	Ziya Termen (DP)	62.780

[795] "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Doğrusöz**, 27 Nisan 1950, Sayı: 1292, s. 2; "*İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Mücadele**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 131, s. 2; "*Kastamonu İl Seçim Kurulu Başkanlığından*", **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 2.

[796] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021.

[797] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; "*İlimiz Milletvekilleri*", **Doğrusöz**, 17 Mayıs 1950, Sayı: 1297, s. 1; "*İlimiz Milletvekilleri*", **Kastamonu**, 18 Mayıs 1950, Sayı: 387, s. 1; "*İlimiz Seçimlerini D.P. Kazandı*", **Mücadele**, 18 Mayıs 1950, Sayı: 136, s. 1; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi-TBMM IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt: 7, TBMM Basımevi, Ankara 1998, s. 621-641; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 2, s. 573-574.

1950 seçimlerinde Kastamonu'da CHP, DP ve MP seçimi kazanmak için birbirleriyle rekabet etmiştir. Seçim sonucunda Kastamonu'dan 10 milletvekili seçilmiştir. Bu 10 milletvekilinden 9'u DP'den ve 1'i CHP'dendir. MP ise Kastamonu'dan milletvekili çıkartamamıştır. DP'den Kastamonu milletvekili seçilenlerin hepsi ilk defa milletvekili seçilmişlerdir. Seçimlerde en fazla oyu Galip Deniz, en az oyu ise Tahsin Coşkan almıştır.

Tahsin Coşkan, Kastamonu eski CHP milletvekillerindendir. Dördüncü dönemden sekizinci dönemin sonuna kadar Kastamonu milletvekilliği yapmış ve dokuzuncu dönem tekrar CHP'den Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Tahsin Coşkan'ın milletvekilliği devam ederken seçim tutanağı 14 Şubat 1951'de reddedilmiştir. Tahsin Coşkan'dan boşalan Kastamonu milletvekilliği için 16 Eylül 1951'de bir ara seçim yapılmış ve yapılan seçim sonucunda DP listesinden Ziya Termen Kastamonu milletvekilli seçilmiştir.[798]

3.2 Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde 1920'den 1950 yılına kadar 9 genel seçim yapılmış ve bu genel seçimlerde Kastamonu'dan toplam 46 kişi milletvekili seçilmiştir. Kastamonu milletvekillerinden bazıları tek dönem görev yapmış, bazıları ise daha fazla TBMM'de vazifede bulunmuşlardır. 1920-1950 yılları arasında Kastamonu'dan milletvekilli seçilen kişilerin özgeçmişleri ve TBMM'deki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.1 TBMM Birinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1920-1923)

TBMM'nin Birinci Dönemi 23 Nisan 1920-11 Ağustos 1923 tarihleri arasını kapsamaktadır.[799] Bu dönem Kastamonu milletvekilleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Görsel 3.1 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekilleri[800]

[798] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…(1950-1954), s. 621-637.
[799] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[800] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41-42.

Abdülkadir Kemali (Öğütçü)	Ahmet Rüştü (Çolakoğlu)	Hüseyin Sabri (Dura)	Mehmet Besim Fazlıoğlu
Mehmet Hulusi (Erdemir)	Mehmet Murat (Pala)	Dr. Suat (Soyer)	Yusuf Kemal (Tengirşenk)

TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.1.1 Abdülkadir Kemali (Öğütçü)

1889 yılında Adana'nın Osmaniye (Yarpuz) ilçesinde doğmuştur. Babası emekli Sorgu Hâkimi Bekir Sıtkı Bey, annesi Emine Dilber Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini Ceyhan İbtidaî Mektebi ve Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra Adana İdadisi'ni bitirmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelerek iki sene Hamidiye Yüksek Ticaret Okulu'nda okumuştur. Ardından İstanbul Hukuk Mektebi'ne girmiş ve buradaki öğrencilik yıllarında İttihat ve Terakki Partisi'ne katılarak siyasetle meşgul olmaya başlamıştır. Öğrenciler arasındaki siyasî faaliyetleri ile bu örgütün gençlik liderlerinden biri olarak sivrilmiştir. "*Erganun*", "*Şeb-Tap*" ve "*Mehtap*" adlı gazeteleri çıkarmıştır. Hukuk Mektebi'ne devam ettiği sırada 1 Aralık 1909 tarihinde Adliye Nezareti Memurin Sicil Müdürlüğü Kalemi'nde Kâtip olarak devlet hizmetinde çalışmaya başlamıştır. Hukuk Mektebi'ni 1912'de bitirdikten sonra Siirt Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ve Basra İli Merkez Bidayet Mahkemesi Savcılığı yapmıştır. İzin isteğinin kabul edilmemesi üzerine 18 Nisan 1914'te memuriyetten

istifa etmiştir. Aynı yıl Birinci Dünya Savaşı'nda seferberlik ilan edilmesi üzerine yedek subay olarak orduya yazılmış ve 1915'te Çanakkale Savaşlarına katılmıştır. Savaşın bitmesi üzerine 7 Kasım 1918'de terhis edilmiş ve Adana Hukuk İşleri Müdürlüğü'ne atanmıştır. Kısa bir müddet sonra Kirmasti (Mustafa Kemal Paşa) Kaymakamlığı'na getirilmiştir.[801]

Abdülkadir Kemali Bey, Bilecik'teki görevi sırasında 18 Ermeni'nin öldürülmesinden sorumlu tutularak, 2 Nisan 1919'da tutuklanarak İstanbul'a sevk edilmiş ve Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiştir. Bir müddet tutuklu kalmasının ardından Bursa Divan-ı Harbi'nde yapılan yargılama sonucunda suçsuz bulunarak aklanmıştır. Aklandıktan sonra Adliye Nezareti'ne yaptığı başvuru sonucunda Kastamonu Bidayet Mahkemesi Savcılığı'na atanmıştır. Bu görevi sırasında TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekili seçilmiştir.[802]

Dönem sonunda milletvekilliği sona erince memleketi Adana'ya dönerek avukatlık yapmaya başlamış ve 1923 yılı sonlarında "*Mücahede*" adlı bir gazete çıkartarak yayın hayatına dönmüştür. Bu gazetenin 8 Aralık 1923 tarihli sayısına yazdığı bir makaleden dolayı Adana Bidayet Mahkemesi'nde yargılandıysa da beraat etmiştir. Adana'da 30 Ağustos 1924 tarihinde "*Toksöz*" adında bir gazete yayımlamaya başlamıştır. 15 Aralık 1924'ten itibaren bu gazeteyi İstanbul'da yayımlanmıştır. Bu gazete 30 Aralık 1924'te hükümet emri ile kapatılmış ve gazetedeki yazıları nedeni ile Abdülkadir Kemali Bey tutuklanmıştır. İstanbul Dördüncü Ceza Mahkemesi'nde yapılan yargılama sonucunda 12 Ocak 1925'te 6 ay hapse mahkûm edilmiştir. Hapisten çıktıktan sonra, daha önce "*Toksöz*" gazetesinde yazmış olduğu yazılarla Doğu Anadolu'da patlak veren Şeyh Sait Ayaklanması'nı kışkırtmış olduğu gerekçesiyle tutuklanarak yargılanmış ve 1926 yılı Ocak ayında beraat etmiştir.[803]

1926 başından 1930'a kadar Adana'da avukatlık ve çiftçilik yaparak siyasetin dışında sakin bir hayat sürmüştür. 1930'da Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuş ve "*Ahali*" adıyla bir de gazete çıkarmıştır.[804] Yayınlarında dini siyasete alet ettiği, halkı

[801] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 615-616; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Meral Demirel, **Tam Bir Muhalif Abdülkadir Kemali Bey**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 4.
[802] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 616; Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 16-22.
[803] Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 5.
[804] Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 5-6.

hükümete karşı kışkırttığı ve bu amaçla parti kurduğu gerekçesi ile Adana Sorgu Hâkimliği'nce hakkında soruşturma açılmıştır. Bunun üzerine 17 Aralık 1930'da Suriye'ye kaçmıştır. Yaklaşık dokuz yıl yurtdışında kaldıktan sonra 1939 Haziran'ında Türkiye'ye dönmüştür. 27 Kasım 1939'da Bergama Hâkimliği'ne atanmış ve 23 Haziran 1940'ta hâkimlikten istifa etmiştir. Ardından İstanbul'a gelerek avukatlık yapmış ve "*Büyük Doğu*" gazetesinde yazılar yazmıştır. Evli ve yedi[805] çocuk babasıdır.[806] Roman ve öykü yazarı Orhan Kemal'in babasıdır. Din ve bitkilerle ilgili çeşitli çalışmalar yapmıştır. 1946 yılında DP'ye katıldıysa da kısa bir müddet sonra bu partiden ayrılmıştır.[807] Yargıtaydaki bir duruşma için Ankara'ya geldiğinde hastalanmış ve 26 Temmuz 1949[808] tarihinde vefat etmiştir.[809]

Abdülkadir Kemali Bey, TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimde 142 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[810] 23 Nisan 1920'de Meclis'in açılışında hazır bulunmuş ve 24 Nisan'da seçim mazbatası onaylanmıştır. Birinci Meclis'te Adalet, Tasarı ve Anayasa komisyonlarında çalışmış ve Memurîn Tetkik Heyeti üyeliği yapmıştır. Meclis'te Müdafaayı Hukuk Grubu'nun kurulmasında muhalefeti seçerek ikinci grupta yer almış ve Mustafa Kemal Paşa'nın ateşli muhaliflerinden biri olmuştur. Her fırsatta kürsüye çıkarak iktidarı eleştirmiştir.[811]

Abdülkadir Kemali Bey yasama dönemlerinin önemli bir kısmında Ankara dışında görevli bulunmuş ve Meclis çalışmalarından sık sık uzak kalmıştır. 11 Eylül 1920'de 4 ay, 2 Eylül 1921'de 15 gün, 7 Temmuz 1921'de 3 ay, 6 Şubat 1922'de 4 ay, 24 Ağustos 1922'de 20 gün, 5 Şubat 1923'te 1,5 ay izin almıştır.[812] 15 Haziran 1920'de Adliye Vekâleti Müsteşarlığı'na atanmıştır. Kısa bir süre bu görevde kalmış ve 24 Temmuz'da Meclis'teki görevine dönmüştür. Koçgiri Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra 20 Ekim 1920'de Meclis adına incelemeler yapmak üzere ayaklanma bölgesine gönderilen araştırma kurulunda görev almıştır. 1 Kasım 1920'de

[805] Fahri Çoker'in kitabında yedi, TBMM Albümü'nde üç çocuğu olduğu yazılıdır. Burada Fahri Çoker'in kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 617.
[806] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 617.
[807] Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 4-6.
[808] Vefat tarihi Fahri Çoker'in kitabında 26 Temmuz 1949, Meral Demirel'in kitabında 21 Temmuz 1949 olarak verilmiştir. Burada Fahri Çoker'in kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 617.
[809] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 617.
[810] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 01.10.2021; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 616.
[811] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 616.
[812] Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 61.

Adliye Vekâleti Vekilliği'ne seçilmesine rağmen, 4 Kasım'da sağlık durumunun el vermediğini gerekçe göstererek bu görevinden istifa etmiştir. 1920 Kasım'ından 1921 Şubat'ına kadar Pozantı İstiklal Mahkemesi Başkanlığı'nda bulunmuştur.[813]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 14'ü gizli oturumlarda olmak üzere 129 konuşması, 9 kanun teklifi, 7 önergesi ve 1 gensoru önergesi vardır. Kanun teklifleri: geçen seferberlikte harbe iştirak eden ve hapis cezası alan mahkûmların affedilmesi,[814] evkâf kanunu,[815] Hükümet Borç Para Kanunu,[816] Ankara'da bir hukuk ve Kastamonu'da bir tıbbiye mektebi açılması,[817] cinayet mahkemelerinin teşkili,[818] Kanunu Cezanın 203. maddesine ilâve edilecek maddeler,[819] her savcı emrine süvari ve piyade jandarma askeri ayrılması,[820] tütün ziraatının serbestliği[821] ve ekmeklerin tartı ile satılmasına dairdir.[822] Yaptığı kanun tekliflerinden "*Ceza Kanunu'nun birinci bâbının beşinci faslına ek yapılması*" hakkında olanı, 12 Şubat 1923'te 306 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir.[823] Beş maddelik bu kanunla kişilerin özgürlük ve temel haklarını kısıtlayan faktörler ortadan kaldırılmıştır.[824]

Önergeleri: mubayaa suretiyle çiftçilerden alınan tahıl,[825] imalatı harbiye fabrikalarında çalışan ustalar ve mütehassıs zabitana cephe zammı,[826] Meclis'in Ankara'dan başka yere nakli,[827] işgalden kurtarılmış bölgelere üç istiklal mahkemesi gönderilmesi,[828] firarî asker ailelerini uzaklaştıranlar hakkında bir anket açılması,[829] Ceza Kanunu'nun 203. maddesine ilave edilecek maddeler[830] ve darphanede yeniden

---

[813] Demirel, Tam Bir Muhalif…, s. 61; Özlü, a.g.e, s. 350-351.
[814] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 7, 29 Nisan 1920, s. 146.
[815] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 101, 22 Kasım 1920, s. 8.
[816] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 9, 19 Mart 1921, s. 149.
[817] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 9, 19 Mart 1921, s. 149.
[818] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 29, 5 Mayıs 1921, s. 235.
[819] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 23, 21 Nisan 1921, s. 54.
[820] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 128, 28 Kasım 1922, s. 222.
[821] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 147, 29 Kasım 1922, s. 121.
[822] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 7, 8 Mart 1923, s. 35.
[823] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 27, Birleşim: 188, 7 Şubat 1923, s. 207-217; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 616.
[824] Asaf Özkan, Esra Taşdelen, "*Türkiye'de Kişi Hak ve Özgürlüklerinin Gelişimi Bağlamında Hürriyet-i Şahsiye Kanunu*", **Atatürk Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 1, 2019, s. 71-72.
[825] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 13, 9 Mayıs 1920, s. 240.
[826] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 8, 17 Mart 1921, s. 131.
[827] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 122, 19 Ekim 1922, s. 25-31.
[828] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 150, 4 Aralık 1922, s. 202-204.
[829] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 159, 20 Aralık 1922, s. 476-496.
[830] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 26, Birleşim: 162, 25 Aralık 1922, s. 42-45.

madeni paraların bastırılmasına dairdir.[831] Gensoru önergesi: ispirtolu maddeler hakkında *Akşam* gazetesinde yayımlanan nizamname hakkındadır.[832]

3.2.1.2 Ahmet Rüştü (Çolakoğlu)

1869 yılında[833] Kastamonu'nun İnebolu ilçesi Karaca köyünde doğmuştur. Annesi Zeliha Hanım, babası Hacı Salih Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimi İnebolu Mülkî ve Üsküdar Askerî Rüştiyesi'nde tamamlamıştır. 1891 yılında Hendese-i Mülkiye Mektebi'ne girmiş ve 13 Mart 1895'te üçüncü sınıf mühendislik diploması ile mezun olmuştur. 17 Ağustos 1896'da Konya Belediyesi Mühendisliği'ne tayin edilmiştir. 1896 yılının Eylül ayında görev yeri İstanbul ve Yöresi Nafia Müfettişi olarak değiştirilmiştir. 2 Haziran 1900'de Bursa-Mudanya Demiryolu Komiserliği'ne tayin olmuştur. 22 Şubat 1902'de Nafia Vekâleti Fen Heyeti'ne nakledilmiştir. 13 Nisan 1903'te tekrar Bursa-Mudanya Demiryolu Komiserliği'ne verilmiştir. 5 Ağustos 1909'da Uşak-Karahisar Demiryolu Komiserliği'ne atanmıştır. 1 Ağustos 1910'da İzmir-Alaşehir-Soma Kısmî Komiserliği'ne nakil ve 1 Eylül'de Soma-Bandırma Kısmî İnşaat Komiserliği'ne getirilmiştir. 1 Ocak 1913'te görevine ek olarak bu kısmın İşletme Komiserliği de verilmiştir. 12 Ağustos 1913'te Haydarpaşa-Ankara Kısmî Komiserliği'ne tayin edilmiştir. 13 Temmuz 1914'te Anadolu Demiryolları Başkomiserliği olarak memuriyet unvanı değiştirilmiş ve ek görev olarak Haydarpaşa Rıhtım Komiserliği'ni üstlenmiştir.[834]

8 Kasım 1916'da Osmanlı Meclis-i Mebusan Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekili seçilmiş ve 18 Aralık 1916'da Meclis'e katılmıştır. Meclis'in feshedilmesi üzerine 21 Aralık 1918'de memleketi Kastamonu'ya dönmüş ve Milli Mücadele'ye katılmıştır. TBMM'nin Birinci Dönemi'nde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 19 Haziran 1921'de Reji Fabrikası Müdürlüğü'ne getirilmiştir. 13 Temmuz 1921'den itibaren Başmüdürlük vekâletini üstlenmiştir. 17 Temmuz 1927'de emekliye ayrılmasına

[831] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 27, Birleşim: 190, 10 Şubat 1923, s. 250.
[832] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 8, 21 Mart 1923, s. 90-91.
[833] Doğum yılı Fahri Çoker'in kitabında 1869, TBMM Albümü'nde 1870 olarak verilmiştir. Burada Fahri Çoker'in kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 618.
[834] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 618-619; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41.

rağmen Tütün Fabrikası Müdürlüğü'nü devam ettirmiştir. Evli ve bir çocuk babasıdır. Fransızca bilmektedir. 30 Mart 1937'de İstanbul'da vefat etmiştir.[835]

Ahmet Rüştü Bey, TBMM'nin Birinci Dönem seçimlerinde 106 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve 23 Nisan 1920'de Meclis'in açılışında hazır bulunmuştur.[836] 28 Eylül 1920'de üç ay izin alarak Meclis'ten ayrılmıştır. Bu sırada kendisine Samsun Reji Başmüdürlüğü önerilmiş ve 16 Kasım 1920'de Meclis Başkanlığı'na bu öneriyi kabul etmesi dolayısıyla milletvekilliğinden istifa ettiğini bildiren bir dilekçe yazmıştır. 22 Kasım 1920'de bu isteği Genel Kurul'da kabul edilmiştir. Meclis'te Bayındırlık, Maden ve Ormanlar komisyonlarında çalışmıştır. 5 Mayıs 1920'de Bayındırlık Komisyonu Başkanlığına seçilmiştir.[837]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 8 konuşması vardır. Konuşmaları: icra vekillerine ve resmî makamlara gönderilecek bütün yazılara sansür uygulamasının kaldırılması,[838] jandarmanın sivil devlet idaresine verilmesi,[839] tarifatı kanuniye dâhilinde Meclis'te şube ve encümenler teşkil ettirilmesi,[840] Yunanlıların Bursa'dan yürüdüklerine dair çıkan haber,[841] Usulü Muhasebe-i Umumiye Kanunu,[842] Muvakkat Bütçe Kanunu,[843] Kütahya Milletvekili Besim Atalay Bey'in izninden geçen süre[844] ve Meclis'in şeklinin tespitine ve nisabı müzakereye ve tahsisata ve Meclis azalığı ile içtima edebilecek memuriyetlere dair kanun teklifi hakkındadır.[845]

3.2.1.3 Hüseyin Sabri (Dura)

1880'de Kastamonu, Taşköprü'de doğmuştur. Annesi Habibe Hanım, babası ilçenin ileri gelenlerinden Hacı İsmail Hilmi Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimini Taşköprü Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra Mal Müdürlüğü'ne memur olarak girmiştir. Daha sonra sınavla dava vekilliği ruhsatı alarak Taşköprü'de dava vekilliği yapmıştır.

[835] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 619; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41.
[836] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 02.10.2021; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 619.
[837] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 619.
[838] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 27, 4 Temmuz 1920, s. 166-167.
[839] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 29, 6 Temmuz 1920, s. 199.
[840] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 30, 8 Temmuz 1920, s. 213-214.
[841] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 39, 24 Temmuz 1920, s. 328.
[842] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 59, 5 Eylül 1920, s. 553.
[843] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 4, Birleşim: 62, 9 Eylül 1920, s. 67.
[844] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 4, Birleşim: 70, 22 Eylül 1920, s. 267.
[845] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 58, 4 Eylül 1920, s. 507-508.

Serbest ticaretle meşgul olmuştur. Uzun seneler Kastamonu İl Daimi Encümen Azalığı yapmıştır.[846]

Millî Mücadele'ye katılmış ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde görev almıştır. TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçim sonucunda Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği dönem sonunda sona erince memleketine dönmüş ve Taşköprü-Çatalzeytin arasındaki Yaralıgöz Bölgesi'nde ortakla kurduğu kereste fabrikasını işletmiştir. Ayrıca ticaret ve tarımla meşgul olmuştur. Evli ve dört çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri Reyhan, Enise, Hilmi ve Suat'tır. 12 Temmuz 1938 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Edirnekapı'da defnedilmiştir.[847]

Hüseyin Sabri Bey, TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimde 181 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve 23 Nisan 1920'de Meclis'in açılışında hazır bulunmuştur.[848] İlk olarak Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu'nda sonrasında Bütçe, Mali Kanunlar, Orman-Madenler ve İrşad komisyonlarında çalışmıştır. Birinci toplantı yılında Bütçe Komisyonu Kâtipliği yapmıştır.[849]

Dönem dahilinde Genel Kurul'da 6 konuşması vardır. Konuşmaları: ramazan münasebetiyle Meclis azasının bayramın onuna kadar izinli sayılması,[850] geçmiş toplantı tutanak özeti,[851] Teşkilâtı Esasiye Kanunu,[852] İdarei Umumiyeyi Vilâyat Kanunu,[853] parasız kereste kesimine müsaade edilmesi[854] ve Ankara'da kapatılan Darülmuallimin ve Darülmuallimat hakkındadır.[855]

3.2.1.4 Mehmet Besim (Fazlıoğlu)

1875'te Kastamonu'da doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası Fazlızâde Ahmet Bey'dir. Eğitim durumu hakkında bilgi edinilememiştir. 1908 yılından sonra İttihat ve Terakki Partisi'nin Kastamonu'daki yayın organı "*Köroğlu*" gazetesinde yazı işleri

[846] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 620.
[847] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 620.
[848] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 03.10.2021; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 620.
[849] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 620.
[850] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 18, 19 Mayıs 1920, s. 349.
[851] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 55, 22 Ağustos 1920, s. 397.
[852] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 7, Birleşim: 135, 20 Ocak 1921, s. 323.
[853] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 8, Birleşim: 154, 21 Şubat 1921, s. 337.
[854] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 20, Birleşim: 56, 17 Haziran 1922, s. 466.
[855] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 105, 5 Kasım 1921, s. 69.

müdürlüğü yapmıştır. Daha sonra İstanbul'a gitmiş ve Meclis-i Mebusan'da mümeyyiz olarak çalışmaya başlamıştır. Osmanlı Meclis-i Mebusan Dördüncü Dönem Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Ardından TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekilliği yapmış ve dönem sonunda memleketi Kastamonu'ya dönmüştür. 17 Mart 1930'da Kastamonu'da vefat etmiştir.[856]

Mehmet Besim Bey, son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasının ardından Ankara'ya gelmiş ve TBMM'nin Birinci Dönemine 30 Nisan 1920'de Kastamonu milletvekili olarak katılmıştır. Seçim çevresinde millet ve memleket yararına hizmetlerde ve telkinlerde bulunmak üzere Genel Kurul tarafından 11 Ağustos 1921 tarihinde iki ay izinli sayılmasına karar verilmiştir. Mehmet Besim Bey, ikinci toplantı yılında Memurin Muhakematı Tetkik Heyeti'nde, üçüncü toplantı yılında İçtüzük Komisyonu'nda görev yapmıştır.[857] Birinci Meclis'te Mustafa Kemal Paşa'ya muhalif olan ikinci grubun üyeleri içerisinde bulunmaktadır. 1923 seçimlerinden sonra Meclis dışı kalmıştır.[858]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 2 önergesi ve 3 soru önergesi vardır. Önergeleri: yeni seçime dair İçişleri Bakanlığı'nın eklenmiş olan genelgesinin düzeltilmesi,[859] cephelerde ve cephe gerilerinde bulunan askerlerin iaşesini temin etmek için bir heyet kurulması hakkındadır.[860] Soru önergeleri: mütarekenin ardından vatandan uzaklaşanların Anadolu'ya dönüşlerinin yasaklanması,[861] Selâmeti Umûmîye Komitesi[862] ve İstanbul matbuatındaki sansür hakkındadır.[863]

3.2.1.5 Mehmet Hulûsi (Erdemir)

1885 yılında Kastamonu'nun Daday ilçesi Boyalılar köyünde doğmuştur. Annesinin adı Hasibe, babasının adı Mahmut'tur. İlk ve orta öğrenimini Daday Rüştiyesi'nde tamamlamasının ardından İstanbul Darülfünunu Şer'i İlimler Şubesi'ne girmiş ve 1912-1913 ders yılında mezun olmuştur. Bu sırada Mekteb-i Kuzat'dan da

[856] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 621.
[857] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 621.
[858] Özlü, a.g.e, s. 345.
[859] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 17, 3.4.1923, s. 318.
[860] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 32, 12.7.1920, s. 257.
[861] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 19, Birleşim: 36, 29.04.1922, s. 440.
[862] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 18, Birleşim: 9, 16.03.1922, s. 239.
[863] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 139, 16.11.1922, s. 529.

şahadetname almıştır. 13 Mart 1912'de İstanbul'da Hoca Piri Camii imamlığına atanmıştır. 19 Nisan 1916'da kurulan Daday Ticaret ve Sanayi Odası'nın ilk başkanlığına getirilmiştir. Hoca Piri Camii imamlığı görevini 13 Mart 1912'den 28 Şubat 1919 tarihine kadar sürdürmüştür. Sonrasında memleketi Kastamonu'ya dönmüş ve Daday'da ilk kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularındadır. 25 Mart 1919'da Kastamonu İl Daimi Encümen Üyeliği'ne seçilmiştir. TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekilliği yapmış ve 11 Ağustos 1923'te milletvekilliği sona erince memleketi Kastamonu'ya dönmüştür.[864]

1 Eylül 1927'de tekrar Kastamonu İl Daimi Encümen Üyeliği'ne seçilmiştir. Ardından Adalet Bakanlığı'ndan bir görev istemesi üzerine 2 Temmuz 1929'da Yozgat Asliye Mahkemesi Üyeliği'ne atanmıştır. 25 Eylül 1934'te Yozgat İcra Memurluğuna nakledilmiştir. 7 Aralık 1934'te Samsun Asliye Mahkemesi Üyesi olmuştur. 23 Ağustos 1939'da Kastamonu, 6 Ağustos 1941'de Nallıhan Hâkimlikleri görevinde bulunmuştur. 29 Ağustos 1950'de Diyarbakır Ağır Ceza Mahkemesi Üyesi olmuş ve bu görevde iken 28 Kasım 1951'de emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra herhangi bir işle meşgul olmamıştır. Mehmet Hulûsi Efendi evli ve bir çocuk babasıdır. 26 Mayıs 1962'de Ankara'da vefat ettikten sonra Cebeci Asrî Mezarlığı'na defnedilmiştir.[865]

Mehmet Hulusi Bey, TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimde 129 oy alarak 3 Nisan 1920'de Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[866] 12 Haziran 1920'de Meclis'e katılmıştır. Meclis'te Memurin Muhakematı Tetkik Kurulu, Dışişleri, Orman-Madenler, Tasarı, İçtüzük ve Tapu-Kadastro komisyonlarında görev yapmıştır.[867] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.1.6 Mehmet Murat (Pala)

1881 yılında Kastamonu'nun Taşköprü ilçesinde doğmuştur. Annesi Azize Hanım, babası Yüzbaşızâde Mehmet Nuri Efendi'dir. İlk ve orta öğrenimini Taşköprü

[864] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 622.
[865] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 622-623.
[866] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 04.10.2021; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 622.
[867] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 622.

Rüştiyesi'nde tamamladıktan sonra Taşköprü Bidayet Mahkemesi'nde bir müddet kâtiplik yapmıştır. Arzuhalcilik yaparken girdiği bir sınavı kazanarak dava vekili ruhsatı almıştır. Altı sene Safranbolu Reji İdaresi'nde dava vekili olarak görev yapmıştır. Ardından Adliye Nezareti'nden izin alarak Kastamonu'da serbest olarak çalışmaya başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Millî Mücadele hareketine katılarak önce gizli, sonra da açık bir şekilde Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı'nda görev almıştır. TBMM'nin Birinci Dönemi'nde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Evli olup bir çocuk babasıdır. 18 Eylül 1921'de Kastamonu'da vefat etmiştir.[868] Murat Bey'in vefat haberi tüm Kastamonuluları üzmüş ve büyük bir cenaze töreni ile defnedilmiştir.[869]

Mehmet Murat Bey, TBMM'nin Birinci Dönemi için yapılan seçimde 216 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[870] 23 Nisan 1920'de Meclis'in açılışında hazır bulunmuştur. Sağlık sorunları nedeni ile birinci ve ikinci toplantı yıllarının on ayını izinli olarak geçirmiştir.[871]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 önergesi ve 1 konuşması vardır. Önergesi: hususi muhasebe bütçelerinin aynen tasdik edilmesine dairdir.[872] Konuşması: icra vekillerinin seçimi hakkındadır.[873]

3.2.1.7 Dr. Suat (Soyer)

1879 yılında İzmir'de doğmuştur. Annesi Ülfet Hanım, babası tüccardan Kayyumzâde Ahmet Haki Efendi'dir İlk ve orta öğrenimini İzmir İptidaî Mektebi ve İdadisi'nde tamamladıktan sonra 1896 yılında İstanbul Mülki Tıbbiye Mektebi'ne girmiştir. 1 Eylül 1902'de tıp doktoru diploması almış ve 1 Ekim 1902'de Keskin ilçe Belediye Tabipliği'ne atanmıştır. 5 Şubat 1904'te Ürgüp ilçesine nakledilmiştir. 1905-1910 yılları arasında Konya, Niğde ve Safranbolu Belediye Tabipliği yapmıştır. 15 Ekim 1910'da Üsküdar ve Yöresi Sıhhiye Müfettişi olarak atanmıştır. 18 Ocak 1911'de Yemen Karma Sağlık Kurulu Üyeliği'ne tayin edilmiştir. Görevi sona erince 4

[868] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 624.
[869] Peker, a.g.e, s. 379.
[870] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 05.10.2021; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 624.
[871] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 624.
[872] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 7, 29.4.1920, s. 147.
[873] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 8, 1.5.1920, s. 177.

Temmuz'da Akdeniz Adaları (Cezayir-i Bahr-i Sefid) ili Sıhhiye Müfettişi olarak görevlendirilmiştir. Adalar İtalyanlar tarafından işgâl edilince tutsak edilerek İtalya'ya götürülmüştür. Barış imzalandıktan sonra yurda dönmüş ve 13 Eylül 1913'te Kastamonu ve Bolu Hastaneleri ve Gezici Sağlık Kurulları Genel Müfettişi olarak atanmıştır. Bu görevi esnasında yörenin sağlık durumunu iyileştirmiş ve özellikle frengi mücadelesinde başarı göstermiştir. Frengi teşkilatı hakkında inceleme ve araştırmalarda bulunmak üzere 8 Ocak 1918'de Almanya'ya gönderilmiş ve 8 Temmuz'da yurda dönmüştür. Siyasetle meşgul olmasından dolayı 17 Ekim 1918'de vekil olarak atandığı Kastamonu Sağlık Müdürlüğü vazifesinde iken 16 Nisan 1919 tarihinde hükümet tarafından açığa alınmıştır.[874]

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın son dönemi ve TBMM'nin Birinci Dönemi Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Dönem sonunda İzmir'e dönerek ecza ticareti ile meşgul olmuş ve serbest hekimlik yapmıştır. 1 Haziran 1927'de emekliye ayrılmıştır. TBMM'nin Dördüncü Dönemi için 1931'de yapılan seçimde tekrar Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 1935'te siyasetten tamamıyla çekilerek İzmir'de ticaret ve hekimlik yapmıştır. Fransızca, Rumca ve az düzey Almanca bilmektedir. Evli ve iki çocuk sahibidir. 3 Haziran 1942'de vefat etmiştir.[875]

Dr. Suat Bey, son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ın dağıtılmasının ardından Ankara'ya gelmiş ve 1 Mayıs 1920 tarihinde Kastamonu milletvekili olarak Meclis'e katılmıştır. 17 Mayıs 1920'de Başkanlık Divanında İdare Memurluğuna (Amirliğine) getirilmiştir. Birinci toplantı yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nun önce sözcülüğünü, sonra da başkanlığını yapmıştır. Daha sonraki toplantı yıllarında üyeliğini sürdürmüştür. Ayrıca Anayasa, İçişleri ve İçtüzük komisyonlarında çalışmıştır.[876]

Dönem içerisinde 10'u gizli oturumlarda olmak üzere 76 konuşması, 13 önergesi ve 4 kanun teklifi vardır. Konuşmaları çoğunlukla önergeler, kanunlar ve kanun teklifleri hakkındadır.[877]

---

[874] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 625-626; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41.
[875] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 626; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 41.
[876] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 626.
[877] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 13.10.2021.

Önergeleri: mülkî ve askerî sıhhiye kurumlarının birleştirilmesi,[878] İnebolu'da bazı köylerin nahiyeye dönüştürülmesi,[879] encümen toplantılarına devam etmeyen azadan beş lira günlük kesilmesi,[880] meclisin haftada en az üç kez toplanması,[881] Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umûmîyesinin Dâhiliye Vekâleti'ne bağlanması,[882] 1921 senesi bütçesinin acele Meclis gündemine alınması,[883] 23 Nisan 1921 tarihinden sonra Meclis'te hazır olmayan milletvekillerinin tahsisatları,[884] meclis toplantılarının haftada iki güne indirilmesi,[885] meclisin her gün toplanması,[886] kazaatı sayüamel hakkındaki kanun teklifinin encümenlerden celbiyle ruznameye alınması,[887] mesken kiraları,[888] meclisin her gün umumi toplantı yapması,[889] Türkiye'nin muhtelif mahallerinde dişçi mektepleri açılması hakkındadır.[890]

Kanun teklifleri: Ankara'da bir dişçi mektebi açılması,[891] mali hazineden maaş alan emekli ve malulen emekliye ayrılanlara maaşları karşılığında arazi tahsis edilmesi,[892] Rusya ve Kırım'dan gelecek çocuklar için ashabı maaş tahsisatından birer yevmiye kesilmesi[893] ve Zonguldak havalisinde Kilimli, Kozlu, Çamlı ve Üzülmez mevkilerinde ellişer yataklı dört adet hastane açılması hakkındadır.[894] Yaptığı kanun tekliflerinden Müecceliyeti Askeriye Vergisi, Hükümet tasarısı ile birleştirilerek 2 Mayıs 1922'de 228 sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir.[895]

3.2.1.8 Yusuf Kemal (Tengirşenk)

1878 yılında Kastamonu'nun Boyabat ilçesinde doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, Babası Hasan Ramis Bey'dir. İlköğrenimini Sıbyan Mektebi, orta öğrenimini Boyabat

[878] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 21, 29 Mayıs 1920, s. 34.
[879] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 91, 27 Ekim 1920, s. 210.
[880] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 92, 30 Ekim 1920, s. 243.
[881] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 102, 25 Kasım 1920, s. 34.
[882] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 104, 28 Kasım 1920, s. 89-91.
[883] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 115, 16 Aralık 1920, s. 384-387.
[884] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 118, 21 Aralık 1920, s. 461-462.
[885] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 7, Birleşim: 132, 10 Ocak 1921, s. 248-249.
[886] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 8, Birleşim: 153, 19 Şubat 1921, s. 301-302.
[887] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 17, 7 Nisan 1921, s. 378.
[888] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 106, 7 Kasım 1921, s. 94.
[889] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 16, Birleşim: 157, 9 Şubat 1922, s. 259.
[890] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 148, 30 Kasım 1922, s. 127. .
[891] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 36, 19 Mayıs 1921, s. 319.
[892] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 118, 28 Kasım 1921, s. 362-363.
[893] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 20, Birleşim: 43, 15 Mayıs 1922, s. 40.
[894] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 96, 9 Kasım 1920, s. 330.
[895] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 1, Cilt: 19, Birleşim: 38, 2 Mayıs 1922, s. 484.

ve Taşköprü Rüştiyelerinde 24 Eylül 1888'de tamamlamıştır. Ardından İstanbul Numune-i Terakki, Fatih Askeri Rüştiyesi ve Kuleli Askeri İdadisi'nde öğrenimini devam ettirmiştir. 1894'te geçirmiş olduğu bir kazadan sonra sağ el parmaklarının sakatlanması üzerine Tıbbiye İdadisi'ne nakledilmiştir. Askerî Tıbbiye İdadisi'nde okurken Padişah Abdülhamit yönetimine karşı olan bir grup öğrenci içerisinde bulunduğu gerekçesiyle sürgüne gönderileceğini haber almış ve bunun üzerine malûliyetini öne sürerek 1897 yılında okuldan ayrılarak memleketine dönmüştür. 7 Nisan 1898 tarihinde Boyabat Mal Müdürlüğü'nde çalışmaya başlamış ve burada bir sene çalıştıktan sonra İstanbul'a gelmiş ve Hukuk Mektebi'ne girmiştir. 4 Ocak 1905'te mektepten mezun olduktan sonra Devletler Özel Hukuku ve Ceza Hukuku Kürsülerinde Öğretmen Yardımcılığı yapması için okulda alıkonulmuştur. Bunun yanında avukatlık yapmıştır.[896] İngilizce ve Fransızca bilmektedir.[897]

İkinci Meşrutiyet'in ilânının ardından mensubu olduğu Dersaadet Dava Vekilleri Cemiyeti (İstanbul Barosu) Başkanlığı'na getirilmiştir. Meclis-i Mebusan Birinci Dönem seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve 5 Kasım 1908 tarihinde Meclis'e katılmıştır. 21 Kasım 1908 tarihinde Darülfünun Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Öğretmenliğine atanmıştır. Nisan 1909'da Adana'da meydana gelen olayları soruşturmak üzere 15 Mayıs'ta Adana'ya gitmiş ve 7 Eylül'de görevini tamamlayarak Meclis'e dönmüştür. Adliye Nezareti'nce, eğitim için Avrupa'ya gönderilen öğrencilerin yönetimi ve gözetimiyle görevlendirilince, 29 Eylül 1909 tarihinde milletvekilliğinden çekilerek Paris'e gitmiştir. Müfettişlik görevine devam ederken Paris Hukuk Fakültesi Siyasi ve İktisadi İlimler Şubesi'ne devam ederek 6 Mayıs 1913 tarihinde doktora diploması almıştır. Adliye Nezareti'nin izni ile bir yıl Londra Siyasi ve İktisadi İlimler Okulu'nda uzmanlığını geliştirmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine 20 Ağustos 1914 tarihinde yurda dönmüştür. 31 Ağustos'ta Adliye Nezareti Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı, 9 Haziran 1915'te Teftiş Kurulu Başkanı ve 6 Aralık 1915'te Adliye Nezareti Müsteşarı olmuştur. 15 Ocak 1919'da görevinden istifa ederek ayrılmış ve tekrar avukatlık yapmaya başlamıştır. İstanbul Meclis-i

[896] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 42; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 627.
[897] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 06.10.2021.

Mebusan'ın son dönemi ve TBMM'nin Birinci Dönemi'nde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır.[898]

TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılan seçimlerde Sinop'tan milletvekili seçilmiştir. 11 Ocak 1924 tarihinde Londra Temsilciliğine atanmış olmasına rağmen, 16 Mayıs 1924 tarihinde istifa ederek yasama görevine dönmüştür. Ankara Hukuk Mektebi'nin açılmasında (5 Kasım 1925) İktisat Profesörlüğüne getirilmiştir. Üçüncü Dönem tekrar Sinop'tan milletvekili seçilmiştir. 26 Eylül 1930'da Adliye Vekâleti'ne atanmıştır. Dördüncü Dönem yeniden Sinop'tan milletvekili seçilmiştir. 5 Mayıs 1931 tarihinde tekrar Adliye Vekilliğine getirilmiştir. 23 Mayıs 1933 tarihinde Adliye Vekilliğinden istifa ederek ayrılmıştır. Ankara Hukuk Fakültesi'ndeki profesörlüğüne devam etmiş ve İstanbul Üniversitesi'nde derslere girmiştir. 1 Ekim 1941 tarihinde hükümetin milletvekillerinin aynı anda profesörlük yapamayacakları hakkında aldığı karar üzerine profesörlük vazifesinden ayrılmıştır. Beşinci ve altıncı dönemlerde Sinop milletvekili seçilmiş, yedinci dönemde CHP tarafından aday gösterilmemiş, sekizinci dönemde DP'den Sinop milletvekili seçilmiştir. Fakat parti yönetimi ile anlaşmazlığa düştüğü için partiden ihraç edilmiştir. 19 Temmuz 1948 tarihinde kurulan Millet Partisi'nin kurucularındandır. 1950 seçimlerine katılmamış ve İstanbul'da avukatlık yapmıştır. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra faaliyete başlayan Temsilciler Meclisi'ne Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilcisi olarak katılmıştır. Evli olup bir çocuk babasıdır. 15 Nisan 1969 tarihinde İstanbul'da vefat etmiş ve Çamlıca Çataldağ Kabristanı'nda toprağa verilmiştir.[899]

Yusuf Kemal Bey, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın son dönemi için yapılan seçimde Kastamonu'dan milletvekili seçilerek Meclis'e katılmıştır. İstanbul'un işgâl edilmesinin ardından 27 Mart 1920 tarihinde İstanbul'dan ayrılmış ve Ankara'ya gelmiştir. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışında hazır bulunmuştur. 3 Mayıs 1920'de İktisat Vekilliğine, 30 Ocak 1921 tarihinde Adliye Vekilliğine ve 16 Mayıs 1921 tarihinde Hariciye Vekilliğine getirilmiştir. Hariciye Vekilliğinden 25 Ekim 1922'de istifa etmiştir.[900]

[898] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 627-628.
[899] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 42; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 629-630.
[900] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 628-629.

Millî Mücadele sırasında ve mücadelenin zaferle sonuçlanmasının ardından Türk dış politikasının ana çerçevesini belirleyen antlaşmaların hazırlanmasında ve imzalanmasında önemli roller üstlenmiştir. 16 Mart 1921 tarihinde Sovyet Rusya ile Türk-Sovyet Antlaşması ve 20 Ekim 1921 tarihinde Fransa ile Ankara Antlaşması'nı imzalamıştır. Malta esirlerinin değişimi için 23 Ekim 1921 tarihinde İngilizlerle anlaşmış ve 30 Ekim'de İnebolu'da esir değişimi gerçekleştirilmiştir.[901]

Yusuf Kemal Bey, milletvekilliği sırasında ara ara yurt dışına çıkmıştır. 25 Mayıs 1920'de Sovyet Rusya ile anlaşma zemini oluşturulması için Meclis'ten ayrılmış ve 11 Ekim'de Ankara'ya dönmüştür. 7 Şubat 1922'de yeni Türk Devleti'nin amaç ve hedeflerini açıklamak, karşı tarafın niyet ve düşüncelerini anlamak için Londra ve Paris'e gönderilmiş ve 2 Nisan 1922'de Ankara'ya dönmüştür.[902]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 27'si gizli celse oturumlarında olmak üzere toplam 67 konuşma yapmıştır.[903] Yusuf Kemal Bey dönemin Hariciye Vekili olmasından dolayı Meclis faaliyetlerinin büyük bir kısmını dış politika konularına ayırmıştır. Dış işlerine yönelik çalışmalarda aktif görev almış ve Meclis'i bu konuda bilgilendirmiştir. Konuşmalarının büyük çoğunluğu antlaşmalar, kanunlar ve önergeler hakkındadır.[904]

TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma, kanun teklifi, önerge, gensoru önergesi ve soru önergesi olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM Birinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.11 TBMM birinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1920-1923)[905]

[901] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 629.
[902] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 628-629.
[903] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 629; Özlü, a.g.e, s. 223.
[904] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 12.12.2021.
[905] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 10.04.2023.

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Kanun Teklifi	Önerge	Gensoru Önergesi	Soru Önergesi	Toplam
Abdülkadir Kemali (Öğütçü)	129	9	7	1	-	146
Ahmet Rüştü (Çolakoğlu)	8	-	-	-	-	8
Hüseyin Sabri (Dura)	6	-	-	-	-	6
Mehmet Besim (Fazlıoğlu)	-	-	2	-	3	5
Mehmet Hulusi (Erdemir)	-	-	-	-	-	-
Mehmet Murat (Pala)	1	-	1	-	-	2
Dr. Suat (Soyer)	76	4	13	-	-	93
Yusuf Kemal (Tengirşenk)	67	-	-	-	-	67

4 yıllık süre içerisinde 8 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 327'dir. Bunlardan 287'si konuşma, 23'ü önerge, 13'ü kanun teklifi, 1'i gensoru önergesi ve 3'ü soru önergesidir. Milletvekilleri içerisinde en aktifi Abdülkadir Kemali (Öğütçü) ve en az faaliyette bulunan ise Mehmet Murat (Pala)'dır. Dönem içerisinde Genel Kurul'da milletvekillerinden sadece Mehmet Hulusi (Erdemir)'in faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.2 TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1923-1927)

TBMM'nin İkinci Dönemi 11 Ağustos 1923-1 Kasım 1927 tarihleri arasını kapsamaktadır. TBMM'nin İkinci Dönemi için genel seçimler Haziran-Temmuz 1923'te yapılmıştır.[906] Yapılan seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.2 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekilleri[907]

[906] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[907] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105-106.

Ahmet Mahir (Ballık)	Ali Nazmi (Özügür)	Ali Rıza (Direkoğlu)	Halid (Akmansü)
Hasan Fehmi (Tümerkan)	Mehmet Fuat (Müftüoğlu)	Mehmet Necmettin (Kocataş)	Veled Çelebi (İzbudak)

TBMM İkinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.2.1 Ahmet Mahir (Ballık)

1861 yılında Kastamonu-Küpceğiz'de doğmuştur. Annesi Cemile Hanım, babası Mehmet Sait Efendi'dir. Hafize Cemile Hanım ile evli olup dört çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri Ahmet Galip, Mahire, Tayyibe ve Fatma Rabia'dır. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Halidiye Medresesi'ne girmiştir. Yüksek bilimler ve adliye öğreniminin ardından çağın en büyük âlimi Şeyh Sait Ahmet Hicabî Efendi'den icazet almıştır. Yaklaşık 20 yıl İstinaf Mahkemesi Üyesi ve Savcı Vekili olarak görev yapmıştır. Ardından İstanbul Birinci Hukuk Mahkemesi'ne üye, sonrasında Beyoğlu İkinci Hukuk Mahkemesi Başkanı olarak nakil ve terfi ettirilmiştir. Bu görevde iken 1908'de Kastamonu'dan Meclis-i Mebusan'a milletvekili seçilmiştir. Meclis-i Mebusan birinci, ikinci ve üçüncü dönemlerde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve bu mecliste toplam yedi yıl milletvekilliği yapmıştır. Milletvekilliğinden istifa ettikten sonra üç yıl Temyiz Mahkemesi Başkanlığı, üç yıl Şura-yı Evkâf Başkanlığı ve yaklaşık üç yıl Temyiz Mahkemesi'nde Ceza ve Hukuk Daireleri'nde çalıştıktan

sonra emekli olmuştur. Emekli olmasının ardından Şehremaneti Hukuk Müşavirliği'ne atanmış ve milletvekili seçilene kadar bu görevde kalmıştır.[908]

Üniversitenin İlahiyat Bölümü'nde ve Medresetü'l-Vaizinde Tefsir ve İlmi Kelâm Müderrisliği'nde bulunmuştur. İstanbul payesini, İkinci Rütbe Mecidî ve Üçüncü Rütbe Osmanî Nişanlarına sahiptir. Sultan Reşat tarafından iki saat, ferace, bir kürk ve tespih armağan edilmiştir. Görevli olarak Rumeli ve Medine'ye gönderilmiştir. TBMM'nin İkinci Dönemi'nde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. 4 Eylül 1925'te Kastamonu'da vefat etmiş ve Şehir Mezarlığı'na gömülmüştür. Mezarı sonradan Kuzyaka, Hacıveli köyü, Kozkıran Mahallesi'ne nakledilmiştir. Eserleri: Hutbe Mecmuası, El-Fâtiha Fi Tefsiri-Fatiha, Mu'cizat-ı Kur'aniyye, El-Muhkem Fi Şerhi'l-Hikem ve Hatırat-Günlük'tür.[909]

Ahmet Mahir Efendi, TBMM'nin İkinci Dönemi için 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimde 669 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde Meclis'e katılmış ve 12 Ağustos günü seçim mazbatası onaylanmıştır. Dönem boyunca Adliye, Umûr-ı Diyaniye, Umûr-ı Tasarrufiye ve Memurin-i Muhakemat komisyonlarında çalışmıştır. Umûr-ı Tasarrufiye ve Umûr-ı Diyaniye komisyonlarında başkanlık yapmıştır.[910]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 26 farklı konuda 47 konuşması ve 5 önergesi vardır.[911] Önergeleri: Kastamonu'nun Eflâni nahiyesinde tapu memurluğu oluşturulması,[912] Ankara'da bulunan Romanya Müslümanları Heyetine saygılı olunması,[913] Kastamonu vilayetinin Göl nahiyesinde mevcut Ziraat Mektebi'nin 1924 umûmî bütçesine alınması,[914] ihtiyat zabitlerinin Halkalı Ziraat Mektebi'ne ücretsiz devamları,[915] Küre-i Nühas ve Abana nahiyelerinde tapu memurluklarının oluşturulması hakkındadır.[916]

---

[908] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 481-482.
[909] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 482.
[910] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 482.
[911] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 13.12.2021.
[912] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 16, Birleşim: 81, 18 Mart 1925, s. 1-4.
[913] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 54, 17 Kasım 1923, s. 419-425.
[914] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 42, 27 Ekim 1923, s. 74-75.
[915] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 60, 1 Aralık 1923, s. 686.
[916] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 9, 19 Kasım 1924, s. 312.

3.2.2.2 Ali Nazmi (Özügür)

1882 yılında Rodos'ta doğmuştur. Annesi Memnune[917] Hanım, Babası Hüseyin Bey'dir. Şükriye Hanım ile evli olup beş çocuk[918] sahibidir. Çocuklarının isimleri Mahtume Ülker, Türkan, Emine İlter, Oktay Ali Nazmi ve Hüseyin Aslan'dır. İlk ve orta öğrenimini Rodos'ta Medrese-i Süleymaniye'de tamamlamıştır. 1898'de Hukuk Mektebi'ne girmiş ve özürü sebebiyle üçüncü sınıfta iken mektepten ayrılmıştır. Daha sonra yarım bıraktığı hukuk öğrenimini İtalya'da tamamlamıştır. İtalyanca, Arapça ve Fransızca öğrenmiştir. 21 Haziran 1901 tarihinde Meyiz Kazası Mahkemesi Kâtibi, 1903'te Rodos Mahkemesi Zabıt Kâtibi, 7 Ocak 1909 tarihinde Cezayir Bahr-i Sefid ili Merkez Bidayet Mahkemesi Başkâtibi olarak atanmıştır. 1912 yılında İtalyanlar Rodos'u işgal edince elindeki kuvvetle birlikte mücadele verirken esir düşmüştür.[919]

29 Ekim 1913 tarihinde Kırşehir Sancağı Savcısı olarak atanmıştır. Ferit Paşa hükümeti tarafından tutuklanıp İngilizlerce Malta'ya sürülmüş ve sürgünden döndükten sonra 10 Aralık 1921 tarihinde Bolu Bölgesi Adliye Müfettişi olarak atanmıştır. 1 Ekim 1923'ten 1 Mayıs 1924'e kadar çeşitli derecelerde Adliye Müfettişliği yapmıştır. 1 Mayıs'ta Zat İşleri Müdürlüğü'ne getirilmiş ve değişik tarihlerde Teftiş Kurulu Başkanlığı'na vekâlet etmiştir. 11 Eylül 1925 tarihinde Adliye Vekâleti Müsteşarı olarak atanmıştır. Bu görevde iken TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılan ara seçime katılmış ve Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. CHP 10'uncu Bölge Müfettişliği yapmıştır. TBMM Üçüncü Dönemi için yapılan seçimde Muğla'dan milletvekili seçilmiştir. 21 Haziran 1946'da vefat etmiştir.[920]

Ali Nazmi Bey, TBMM'nin İkinci Dönemi için 13 Aralık 1925'te yapılan ara seçime katılmış ve 538 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 2 Ocak 1926 tarihinde mazbatası onaylanmıştır. Dönem boyunca Memurin-i Muhakemat, Adliye ve

[917] Annesinin ismi Kazım Öztürk'ün kitabında Memnune, TBMM Albümü'nde Mahtume olarak verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 493.
[918] Ali Nazmi Bey'in Kazım Öztürk'ün kitabında beş, TBMM Albümü'nde iki çocuğu olduğu bilgisi verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 493.
[919] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 493; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105.
[920] Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 494; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105.

Memurin Encümeni Mahsus Komisyonlarında çalışmıştır. Memurin-i Muhakemat Heyeti Başkanlığı yapmıştır.[921]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 23 farklı konuda 47 konuşması, 5 önergesi ve 1 kanun teklifi vardır.[922] Önergeleri: Ruznamenin 17. numarasındaki tefsir,[923] ruznamenin 4. maddesi,[924] ruznamenin ikinci maddesindeki kanun,[925] arazinin köylüye dağıtılmasının ertelenmesi hakkındaki karar,[926] Uşak Müdafaa-i Hukuk azasından 4 kişinin sahip oldukları istiklal madalyası şeritlerinin kırmızıya değiştirilmesine dairdir.[927] Kanun teklifi: Kütahya milletvekili merhum Seyfi Efendi ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsis edilmesine dairdir.[928]

3.2.2.3 Ali Rıza (Direkoğlu)

12 Kasım 1877'de Kastamonu-İnebolu'da doğmuştur. Annesi Hatice Hanım, babası Ali Kemal Bey'dir. Evli ve çocuğu yoktur. 14 Mart 1895 tarihinde Heybeliada Deniz Okulu'na girmiştir. 30 Haziran 1897'de teğmen olarak diplomasını almış ve diplomasını aldığı gün Deniz Okulu matematik ve İngilizce öğretmen yardımcılığına, 28 Eylül 1905 tarihinde Hicaz ili Vali ve Komutan Yaverliğine, 25 Ağustos 1908 tarihinde Deniz Kurmay Dairesi Ceride ve Mecmua Şubesine, 1 Haziran 1909 tarihinde İngiliz Amirali Gambel Paşa'nın Yaveri olarak Merkez Sefinesine, 8 Ekim 1909 tarihinde Merkez Sefinesi I'inci Daire I'inci Şubeye, 26 Nisan 1910 tarihinde Seyyar I'inci Filo Amiral Maiyetine, 29 Temmuz 1911 tarihinde Basra Torpidosu Süvariliğine, 17 Temmuz 1912 tarihinde Muavenet-i Milliye Torpido Süvariliğine, 3 Ocak 1912 tarihinde Berkisatvet Kruvazör Süvariliğine atanmıştır. Bu kruvazörün komutanı olarak Trablusgarp ile Balkan Savaşlarına katılmıştır.[929]

28 Ekim 1913 tarihinde Londra Sefareti Deniz Ataşeliğine, 1 Kasım 1914 tarihinde Turgut Reis Zırhlısı Süvariliğine getirilmiştir. Bu zırhlı ile Çanakkale Savaşı'na

[921] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 494.
[922] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 494.
[923] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 112, 1 Haziran 1926, s. 18.
[924] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 113, 2 Haziran 1926, s. 55.
[925] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 113, 2 Haziran 1926, s. 54.
[926] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 30, Birleşim: 40, 5 Mart 1927, s. 37.
[927] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 30, Birleşim: 41, 9 Mart 1927, s. 85.
[928] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 31, Birleşim: 61, 30 Nisan 1927, s. 310.
[929] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 486.

katılmıştır. 12 Nisan 1915'te Bahriye Nezareti Zatişleri Müdürlüğüne getirilmiştir. 22 Ekim 1916 tarihinde Sultan Mehmet Reşat'ın Yaverliğine getirilmiş ve staj için Almanya'ya gönderilmiştir. 5 Kasım 1918 tarihinde Deniz Kurmay Başkanlığının yanında Deniz Müsteşarlığına atanmıştır. Bir yıl sonra bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. 24 Mayıs 1919 tarihinde Merkez Sefinesine, 16 Şubat 1921 tarihinde I'inci Daire Başkanlığına atanmıştır. İnönü zaferinin ardından toplanan Londra Konferansı'na Deniz Müşaviri olarak katılmış ve dönüşünde yeniden Deniz Kurmay Başkanlığı'na getirilmiştir. 8 Aralık 1922'de İstanbul Liman Başkanlığına atanmıştır.[930]

8 Mayıs 1899 tarihinde Üsteğmen, 12 Haziran 1905 tarihinde Yüzbaşı, 12 Ocak 1907 tarihinde Kolağası, 29 Ocak 1913 tarihinde Korvet Kaptanı Binbaşı, 24 Kasım 1915 tarihinde Fırkateyn Kaptanı (Yarbay) ve 5 Kasım 1918 tarihinde Kalyon Kaptanı (Albay) rütbelerine yükselmiştir. Çeşitli madalyaları ve nişanları vardır.[931] TBMM'nin ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemlerinde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. 28 Haziran 1927 tarihinde kendi isteği ile emekli olmuştur. 29[932] Ocak 1935'te milletvekili iken Şişli Şifa Yurdu'nda vefat etmiş ve Feriköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.[933]

Ali Rıza Bey, TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerine katılmış ve 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimde 673 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde Meclis'e katılmış ve 12 Ağustos günü mazbatası onaylanmıştır.[934] Edirne'nin kurtuluşuna katılan heyette yer almıştır. Dönem boyunca Sıhhiye ve Müdâfaa-i Milliye Komisyonları'nda çalışmıştır.[935]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 7 konuşması ve 1 öncelik önergesi vardır. Konuşmaları: 1924 senesi Ticaret Vekâleti bütçesi,[936] Bursa heyeti mahsusasınca

---

[930] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 487.
[931] Gümüş Liyakat, Yunan Muharebe, Nikel Donanma, Avusturya'nın III üncü Kromdöfer, Almanya'nın Demir Salip, Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyaları. Üçüncü Mecidî, Kılıç Mecidî, Almanya'nın Kılıçlı ve Şeritli İkinci Prusya Haç Nişanları ve Harp Madalyası sahibidir.
[932] Ölüm tarihi Kazım Öztürk'ün kitabında 29.01.1935 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 28.01.1935 tarihi verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır.
[933] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 487; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105.
[934] **TBMM Arşivi**, Ali Rıza (Direkoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, Sicil Dosya No (SDN): 552; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 487.
[935] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 487.
[936] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 25, 31 Mart 1924, s. 164.

nispeti askeriyenin katına dair verilen karara itiraz eden Jandarma Mülazımı Kemalettin Efendinin dilekçesi,[937] 1924 senesi Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti bütçesi,[938] Kırşehir Milletvekili Yahya Galip Beyin; Donanma Cemiyetinin kaldırılması, taşınabilir ve taşınmaz eşyalara el konulması hakkında olan ve halen yürürlükte bulunan 6 Nisan 1919 tarihli kararname,[939] Mesai Kanunu,[940] bahriye mektebinden mezun olup donanmada tatbikatta bulunan mülâzımlar ile Mülkiye Baytar Mektebinden asker olarak mezun olan baytarlara yüz ellişer lira verilmesi[941] ve memleketin savunulması uğrunda yapılan işler ve harekâtın suç sayılmaması hakkındaki kanun ile ilgilidir.[942] Öncelik önergesi: Bahriye Vekâleti hakkındaki kanun teklifinin görüşülüp sonuçlandırılması hakkındadır.[943]

3.2.2.4 Halid (Akmansü)

1884'te Kastamonu ili Daday ilçesi Kelebek Mahallesi'nde doğmuştur. Annesi Necibe Hanım, Babası Hüseyin Bey'dir. 1925 yılında Fatma Hanım ile evlenmiş olup Muazzez, Nermin, Mehmet ve Muzaffer adında dört çocuğu vardır. Kastamonu Askerî Rüştiyesi'nin ardından Bursa Işıklar Lisesi'ni bitirmiştir. 1906 yılında Harp Okulu'na girmiş, 1909 yılında "*Kurmay Yüzbaşı*" rütbesiyle mezun olmuş ve kurmaylık stajını Şam'da yapmıştır. 1910'da Dürzü Harekâtı'na katılmıştır. Müfrez ve mürettep kolordu ve fırka kurmaylıklarında bulunmuştur. Aynı yıl Kerkük Kalesi'nde kuşatma altında kalmış ve kaleyi savunmuştur. 1912 yılında Halep Redif Fırkası Kurmayı olarak atanmış ve fırkası ile birlikte Balkan Savaşı'na katılmıştır. 1913 yılında Bağdat 13' üncü Kolordu Kurmaylığı'na ve 1914'te Şam 8'inci Kolordu Kurmaylığı'na atanmıştır. Kolordusuyla ilk kanal taarruzuna katılmıştır. Alman Generali Von Kres ile bir yıl birlikte çalışmıştır. 1915 yılında Irak ordusuna atanmış ve Kasım 1918'de Musul'un boşaltılmasına kadar orada kalmıştır. Bu süre içerisinde Irak'taki tüm savaşlara katılmıştır.[944] Musul'un tahliyesi için General Marşal ile yapılan

[937] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 24, 14 Aralık 1925, s. 128-129.
[938] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 20, 24 Mart 1924, s. 1052-1056.
[939] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 17, Birleşim: 94, 5 Nisan 1925, s. 93.
[940] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 22, 10 Aralık 1925, s. 93.
[941] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 39, 22 Ocak 1925, s. 262.
[942] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 24, Birleşim: 88, 20 Nisan 1926, s. 159.
[943] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 43, 21 Nisan 1924, s. 958.
[944] Sırasıyla; Nasıriye'de Kal'atul Necim Grup Komutanlığına, Irak Kumandanlığı Karargâhında, 38 inci Fırka Kurmayında 13 üncü Kolordu Kurmayı Harekât Şubesi Müdürlüğünde, 52 nci Fırka Kurmay Başkanlığında, 6 ncı Ordu Harekât Şubesi Müdürlüğünde, 18 inci Kolordu Kurmay Başkanlığı, 6 ncı Ordu Kurmay Başkanlığında bulunmuştur. Bu süre içinde Irak'taki bütün savaşlara, Nasıriye Birinci Kutülamare, Selmanıpak, Kutülamare

görüşmelere Ordu Kurmay Başkanı olarak katılmıştır. Mütareke sonrasında Diyarbakır'da 13'üncü Kolordu Kurmay Başkanlığı yapmıştır.[945]

Sivas Kongresi'nin yapılması için gerekli önlemleri almış ve kongrenin yapılmasını sağlamıştır. 11 Ocak 1921 tarihinde Millî Savunma Bakanlığı Nakliyat Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır. 1921 yılı başında Anadolu ve Bağdat Demiryolları Genel Müdürlüğü'ne vekâleten atanmıştır. İkinci İnönü Savaşı'ndaki hizmetleri ve zaferin kazanılmasına yardımcı olduğu için maaşı yükseltilmiş ve makama asaleten atanmıştır. Sakarya Muharebesi'nde düşmana kayıplar verdirdiği için İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Afyon Muharebeleri'ne katılmıştır. 22 Ekim 1921 tarihinde Birinci Ordunun Kurmay Başkanlığı'na atanmış ve üç ay sonra bu görevden istifa ederek ayrılmıştır. 11 Şubat 1922 tarihinde 5'inci Kafkas Tümeni Komutanlığı'na atanmıştır. Afyon Taarruzunda ve Adatepe Başkumandanlık Savaşı'nda başarı kazanmıştır. TBMM'de İkinci Dönem Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. 1924 yılında CHP'den istifa etmiş ve TCF'ye katılmıştır. 1927 yılında emekli olmuş ve siyasetten çekilmiştir. 23[946] Şubat 1953'te İstanbul, Kadıköy Kızıltoprak'taki evinde vefat etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. 27 Eylül 1988'de naaşı Devlet Mezarlığına taşınmıştır.[947]

Halid Bey, TBMM'nin İkinci Dönemi için 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimlerde 677 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde Meclis'e katılmış ve 12 Ağustos günü mazbatası onaylanmıştır.[948] Kasım 1924'te ordu kadrosu dışına alınmıştır. Müdafaayı Milliye ve Nafia Komisyonları'nda çalışmıştır.[949]

Kuşatması, Şeyh Sait, Birinci ve İkinci Felahiye, Grafsinsileyi Savaşları, Şamran Deresinden İngilizlerin Dicle'yi geçmesi, Bağdat'a kadar Ricat Savaşları, Bağdat'ın 23/24 Mart 1917'de tahliyesi, 11 Nisan 1917'de Sindiye Muharebeleri, Kasım 1917'de Tekrit, Ekim 1918'de Cebelihamreyn ve Musul'un tahliyesi olay ve savaşlarına katılmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 484.

[945] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 483-484.

[946] Ölüm tarihi Kazım Öztürk'ün kitabında 23.02.1953 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 10.02.1953 olarak verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 485.

[947] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 484-485.

[948] **TBMM Arşivi**, Halid (Akmansü)'nün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 553; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 485.

[949] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 485.

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 61 konuşması, 30 önergesi, 11 soru önergesi ve 5 kanun teklifi vardır. Kanun teklifleri: İnebolu-Kastamonu-Çankırı-Ankara yolunun inşaatının ve tamiratının tamamlanması,[950] Amasra Mendireğine ödenek verilmesi,[951] Ziraat Vekâleti veya müstakil ziraat müdüriyeti kurulması,[952] tedrisatı iptidaiye vergisi kanununun birinci maddesinin tadili,[953] Çerkeş-Safranbolu ve Ankara-Yabanabat yolunun yapımı hakkındadır.[954]

Soru önergeleri: Ecnebi mütehassıslar,[955] Ulus çevresi orman yangınları,[956] İstanbul'daki Türk fırıncıların himaye görmediği,[957] hariçten ithal edilen kereste,[958] imar işlerinde kullanılacak kereste,[959] Rusya'daki esirlerin nakilleri,[960] Küre kazası teşkilatı,[961] Tosya'da inşası kararlaştırılmış Çeltik Fabrikası,[962] Safranbolu Debbağ Fabrikası,[963] Küre Bakır Madenleri,[964] İstanbul limanında yükleme-boşaltma, su ve kömür dağıtma işlemleri hakkındadır.[965]

3.2.2.5 Hasan Fehmi (Tümerkan)

1875'te Batum-Acara'da doğmuştur. Altı yaşındayken ailesi ile Kafkasya'dan Türkiye'ye göç etmiş ve Ayancık'ın dağ köylerine yerleşmiştir. Annesi Hatice Hanım, Babası Hüseyin Bey'dir. 1901 yılında Ayşe Sıdıka Hanım ile evlenmiş olup, yedi çocuğu vardır. Çocuklarının isimleri Dr. Muhit, Mağbuta, Sıddık, Prof. Dr. Edip, Recep Nuri, Bekam ve Faruk'tur. 16 yaşında İstanbul'a gelerek Fatih Medresesi'nde öğrenim görmüştür. Ardından Hukuk Mektebi'ne girmiş ve diplomasını aldıktan sonra avukat olarak memleketine dönmüştür. Sinop ve Ayancık'ta müftülük yapmıştır. Arapça, Fransızca ve Farsça bilmektedir. 1908'de Meclis-i Mebusan'a Sinop'tan

[950] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 32, 28 Aralık 1925, s. 286.
[951] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 11, Birleşim: 18, 8 Aralık 1924, s. 22.
[952] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 79, 5 Ocak 1924, s. 664.
[953] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 2, 5 Kasım 1924, s. 16.
[954] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 5, 11 Kasım 1924, s. 171.
[955] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 35, 12 Ocak 1925, s. 86.
[956] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 19, Birleşim: 11, 19 Kasım 1925, s. 149.
[957] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 90, 26 Ocak 1924, s. 371.
[958] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 35, 12 Ocak 1925, s. 86.
[959] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 65, 10 Aralık 1923, s. 125-126.
[960] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 38, 18 Ekim 1923, s. 739.
[961] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 27, Birleşim: 4, 8 Kasım 1926, s. 171.
[962] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 17, Birleşim: 96, 7 Nisan 1925, s. 134.
[963] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 19, 5 Aralık 1925, s. 27.
[964] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 27, Birleşim: 5, 11 Kasım 1926, s. 36.
[965] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 21, Birleşim: 40, 13 Ocak 1926, s. 125.

milletvekili seçilmiştir. İkinci ve üçüncü dönemlerde de milletvekilliği devam etmiştir. Ten rengi ve saçından dolayı "*İstakoz Hoca*" lakabı takılmıştır.[966]

İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesidir. Milletvekilliği görevinde iken Hukuk Mektebi'nde müderrislik yapmıştır. Sultan Reşat döneminde Surre Emini[967] olarak Mekke'ye gitmiştir. İstanbul'un işgâli sırasında tutuklanmış ve Malta'ya sürgün edilmiştir. Sürgünden dönünce Bursa ve Düzce'de Reji İdaresi Muhakemat Müdürlüğü yapmıştır. TBMM'nin ikinci, üçüncü ve dördüncü dönemlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Ceviz Ağacı, Kürsi-i İslâmda Bir Hitabe ve Hikmeti Teşri (Yasamanın Anlamı) adlı yayımlanmış eserleri vardır. 18 Aralık 1933'te Kastamonu'da vefat etmiştir.[968]

Hasan Fehmi Bey, TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılan seçimlerde 673 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve 12 Ağustos 1923 tarihinde mazbatası onaylanmıştır.[969] Meclis'te Sıhhiye ve Muavenat-ı İçtimaiye, Divanı Muhasebat, İrşad, Memurin-i Muhakemat, Nizamname-i Dâhili, Umûr-ı Tasarrufiye, Şer'iye ve Evkâf ve Adliye Komisyonları'nda çalışmıştır. Şapka İktisası ve Latin Harflerinin Kabulü Hakkındaki Kanun tekliflerinde imzası vardır.[970]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 42 konuşması, 5 kanun teklifi, 1 temenni önergesi ve 2 soru önergesi vardır. Kanun teklifleri: büyükbaş hayvanların ıslahı,[971] askeri doktorların terfileri,[972] Milli Mücadele zamanında kaçak olarak derdest edilen altınların iadesi ve bundan dolayı mahkûm olanların affı,[973] Marmara Adası'nda hapishane inşası[974] ve ağaç yetiştirilmesi hakkındadır.[975] Temenni önergesi: Of

---

[966] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 495; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105.
[967] Hac zamanlarında padişah tarafından Mekke ve Medine'ye gönderilen para ve saireyi göndermekle görevli kimse.
[968] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[969] **TBMM Arşivi**, Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 554; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[970] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[971] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 33, 8 Ekim 1923, s. 553; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[972] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 91, 28 Ocak 1924, s. 406; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[973] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 37, 14 Nisan 1924, s. 647; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[974] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 41, 24 Ekim 1923, s. 9; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[975] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 36, 15 Ekim 1923, s. 675; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.

kazasında Darülhilafe Medresesi açılmasına dairdir.[976] Soru önergeleri: Mahkemeler üzerinde yapılan etki karşısında Adliye Vekâleti'ne düşen vazife[977] ve tahsili aliye devam etmek isteyen efendilerin hizmeti maksureye tabi tutulmaları hakkındadır.[978]

3.2.2.6 Mehmet Fuat (Müftüoğlu)

1875'te Kastamonu-Küre'de doğmuştur. Annesi Hasibe Hanım, babası Mahir Bey'dir. 1928'de Necibe Neşviye Hanım, 1934 yılında ise Nebiye Hanım ile evlenmiştir. Üç çocuğu vardır.[979] Çocuklarının isimleri; Seniha, Hikmet ve Muzaffer Ali'dir. Orta öğrenimini İnebolu Rüştiyesi'nde tamamlamıştır. Çiftçilikle uğraşmış ve modern tarım usûllerini uygulamıştır. Mahalli Belediye Reisliği, hayır dernekleri ve Ziraat Odası'nda üyelik yapmıştır. Kastamonu çiftçilerini temsil etmek üzere İzmir İktisat Kongresi'ne katılmıştır. TBMM'nin ikinci ve üçüncü dönemlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 27 Mayıs 1952 tarihinde vefat etmiş ve Devrekâni-Kurukavak köyü mezarlığına defnedilmiştir.[980]

Mehmet Fuat Bey, TBMM'nin İkinci Dönemi için 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimde 667 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde Meclis'e katılmış ve 12 Ağustos'ta mazbatası onaylanmıştır.[981] Meclis'te Ziraat, Tapu, Umûr-ı Tasarrufiye ve İktisat Komisyonları'nda çalışmıştır.[982]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 40 konuşması, 2 kanun teklifi, 2 önergesi ve 2 soru önergesi vardır. Kanun teklifleri: Kastamonu milletvekili merhum Ahmet Mahir Efendi'nin ailesine hidematı vataniye tertibinden maaş tahsisi[983] ve muhtaç çiftçilere Ziraat Bankalarından yapılacak borç senetlerini mahalli ihtiyaç komisyonlarının

---

[976] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 58, 26 Kasım 1923, s. 602; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[977] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 13, Birleşim: 46, 3 Şubat 1925, s. 94; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[978] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 45, 31 Ekim 1923, s. 117; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 496.
[979] Kazım Öztürk'ün kitabında Mehmet Fuat Bey'in üç çocuğu olduğu bilgisi verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde iki çocuğu olduğu bilgisi verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 492.
[980] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 492.
[981] **TBMM Arşivi**, Mehmet Fuat (Müftüoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 555; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 492.
[982] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 105; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 492.
[983] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 23, Birleşim: 64, 1 Mart 1926, s. 3.

onaylaması hakkındadır.[984] Önergeleri: Ankara Ziraat Mektebi binasının tahliyesi[985] ve Ankara Ziraat Mektebi binasının mektebe iadesi konularındadır.[986] Soru önergeleri: Ziraat Vekâleti müdürlerinden bazılarının lüzumsuz seyahat icra ettikleri[987] ve tohumluk dağıtımına dairdir.[988]

3.2.2.7 Mehmet Necmettin (Kocataş)

1875'te İstanbul, Beyazıt'ta doğmuştur. Annesi Hafize Şerife Hanım, babası Ahmet Muhtar Bey'dir. 1896 yılında Saliha Ratibe Hanım ile evlenmiş ve 5 çocuğu vardır.[989] Çocuklarının isimleri Fatma Bedrünnisa, Mahmut Hayrettin, Hatice Mihrimah, Fatma Fahire ve Hasan Can'dır. 1877 yılında İstanbul Kaptan Paşa Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Koska civarında Darü'ttalim'de öğrenimini sürdürmüştür. 1891 yılında Hukuk Mektebi'ne başlamıştır. Aynı zamanda Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi Zabıt Kâtipliği yapmıştır. 1896 yılında Hukuk Mektebi'nden mezun olmuştur. Aynı sene İstanbul Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığına atanmış ve üç sene bu görevde kalmıştır. Ardından İstanbul İstinaf Mahkemesi Savcı Yardımcılığına, 1900 yılında Selânik İstinaf Mahkemesi Savcılığına, 1901 yılında İstanbul İkinci Ticaret Mahkemesi Üyeliğine, 1902 yılında İstanbul Bidayet Mahkemesi Savcılığına, 1905 yılında İstanbul İstinaf Mahkemesi Savcılığına ve 1908 yılında İstanbul İstinaf Ticaret Mahkemesi Başkanlığına atanmıştır. Aynı yıl Bağdat Valisi olarak atanmıştır. Mayıs 1909'da Adalet Bakanlığı vazifesi ile İstanbul'a dönmüş ve 1911 yılında bakanlık görevine ek olarak Şura-yı Devlet (Danıştay) Başkanlığını üstlenmiştir. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında peşi sıra üç devre ve TBMM'nin İkinci Döneminde milletvekilliği yapmıştır. Şirketi Hayriye kurucularındandır. 6 Şubat 1949'da İstanbul'da vefat etmiştir.[990]

Mehmet Necmettin Bey, TBMM'nin İkinci Dönemi için 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimde 677 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 12 Ağustos

---

[984] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 91, 28 Ocak 1924, s. 406.
[985] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 23, 22 Eylül 1923, s. 225.
[986] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 7, 9 Mart 1924, s. 203.
[987] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 38, 21 Ocak 1925, s. 189.
[988] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 77, 31 Aralık 1923, s. 587.
[989] Kazım Öztürk'ün kitabında Mehmet Necmettin Bey'in beş çocuğu olduğu bilgisi verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde altı çocuğu olduğu bilgisi verilmiştir. Burada Kazım Öztürk'ün kitabı kaynak olarak alınmıştır. Bkz. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 490.
[990] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 490-491; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 106.

1923 tarihinde mazbatası onaylanmış ve 11 Eylül'de Meclis'e katılmıştır.[991] Meclis'te Adliye, Umûr-ı Tasarrufiye, Kanun-ı Esasi ve Nizamname-i Dâhili Komisyonları'nda çalışmış ve Adliye Komisyonu Başkanlığı yapmıştır.[992]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 6 konuşması vardır. Konuşmaları: İzale-i Şekavet Kanunu,[993] Mükellefiyeti Askeriye Kanunu,[994] 1924 senesi bütçe kanunu layihası,[995] Ziraat Bankasının 1924 senesi gelir ve giderleri,[996] Muhamat Kanunu layihası[997] ve Ceza Kanununun bazı maddelerinin düzenlenmesi hakkındadır.[998]

3.2.2.8 Veled Çelebi (İzbudak)

1869 yılında Konya'da doğmuştur. Annesi Rabia Hanım, babası Mevlana Celâleddin Rumi'nin on yedinci göbekten torunu Necip Çelebi'dir. Evli ve üç çocuk babasıdır. Konya'da Sultan Veled Medresesi'ni tamamladıktan sonra özel hocalarla öğrenimine devam etmiştir. Farsça ve Arapça bilmektedir. Ardından İstanbul, Medine ve Şam'da eğitim görmüştür. Üç dilde edebiyat ve tarih üzerine incelemeler yapmıştır. Tasavvuf ve hadis ilmi ile meşgul olup icazetler almıştır. Türk lehçeleri üzerine çalışmalar yapmıştır. İstanbul Rüştiyeleri, Sultanisi ve Darü'lfünun'da öğretmenlik ve müderrislik yapmıştır. *Konya Vilayet* Gazetesi, *İkdam* gazetesi, Hazine-i Fünun ve Mektep dergilerinde yazı ve makaleleri yayımlanmıştır.[999]

Meşrutiyetin ilânından sonra "*Türk Derneği*"ni kurmuştur. 1910 yılında Mevlana Postnişliğine getirilmiştir. Türk dili ve milliyetçilik üzerine çalışmalar yapmıştır. Veled Çelebi Türkçü, Türkçe uzmanı ve şairdir. TBMM İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Dönemlerde Kastamonu'dan, Altıncı Dönemde Yozgat'tan milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1953'te Ankara'da vefat etmiştir.[1000]

---

[991] **TBMM Arşivi**, Mehmet Necmettin (Kocataş)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 556; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 491.
[992] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 491.
[993] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 32, 6 Ekim 1923, s. 533-543.
[994] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 83, 14 Ocak 1924, s. 97-98.
[995] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 6, Birleşim: 109, 23 Şubat 1924, s. 255-257.
[996] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 16, 19 Mart 1924, s. 722.
[997] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 28, 3 Nisan 1924, s. 280-284.
[998] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 2, Cilt: 18, Birleşim: 104, 16 Nisan 1925, s. 97-103.
[999] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 488; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 106.
[1000] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 488-489; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 106.

Veled Çelebi'nin Hatıralarım, Tarihi Edebiyat Hulâsası, Hayrü'l Kelâm, Müstesna Sözler, Türk Diline Methal, Aynü'l Hayat, Letâifi Nasreddin Hoca, Rubaiyat-ı Mevlâna, Farisî Lisani, Menâkıb-ı Mevlâna, Sultan Veled Divanı, Büyük Türk Dili Lügatı (Henüz basılmamıştır), Leyla ile Mecnun, El-İdrâk Haşiyesi, Muvazene, Ferhenknâme-i Sadi, Fuzuli'nin "*Su*" Kasidesi Şerhi ve Livaulvifak isimli eserleri vardır.[1001]

Veled Çelebi, TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerine katılmış ve 19 Temmuz 1923 tarihinde yapılan seçimde 657 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ağustos 1923 tarihinde Meclis'e katılmış ve 12 Ağustos günü mazbatası onaylanmıştır.[1002] Meclis'te Maarif, Şer'iye ve Evkâf, Layiha ve İrşad Komisyonları'nda çalışmıştır. Meclis'in tebriklerini cumhurbaşkanına ileten heyet arasında bulunmaktadır.[1003] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamıştır.

TBMM İkinci Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma, kanun teklifi, önerge, soru önergesi, öncelik önergesi ve temenni önergesi olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM İkinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.12 TBMM ikinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1923-1927)[1004]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Kanun Teklifi	Önerge	Soru Önergesi	Öncelik Önergesi	Temenni Önergesi	Toplam
Ahmet Mahir (Ballık)	47	-	5	-	-	-	52
Ali Nazmi (Özügür)	47	1	5	-	-	-	53

[1001] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 489.
[1002] **TBMM Arşivi**, Veled Çelebi (İzbudak)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 557; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 489.
[1003] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1923-1927, s. 489.
[1004] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 12.04.2023.

Ali Rıza (Direkoğlu)	7	-	-	-	1	-	8
Halid (Akmansü)	61	5	30	11	-	-	107
Hasan Fehmi (Tümerkan)	42	5	-	2	-	1	50
Mehmet Fuat (Müftüoğlu)	40	2	2	2	-	-	46
Mehmet Necmettin (Kocataş)	6	-	-	-	-	-	6
Veled Çelebi (İzbudak)	-	-	-	-	-	-	-

4 yıllık süre içerisinde 8 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 322'dir. Bunlardan 250'si konuşma, 42'si önerge, 15'i soru önergesi, 13'ü kanun teklifi, 1'i öncelik önergesi ve 1'i temenni önergesidir. TBMM'nin birinci ve ikinci dönemi karşılaştırıldığında Kastamonu milletvekillerinin faaliyet sayısı birbirine çok yakındır. TBMM İkinci Dönem Kastamonu milletvekilleri içerisinde Genel Kurul'da en aktifi Halid (Akmansü) iken en az faaliyette bulunan Mehmet Necmettin (Kocataş)'tır. Bu dönem içerisinde Mecliste faaliyeti bulunmayan tek milletvekili ise Veled Çelebi (İzbudak)'tır.

3.2.3 TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1927-1931)

TBMM'nin Üçüncü Dönemi 1 Kasım 1927-4 Mayıs 1931 tarihleri arasını kapsamaktadır. TBMM'nin Üçüncü Dönemi için genel seçimler 2 Eylül 1927 tarihinde yapılmıştır.[1005] Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.3 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekilleri[1006]

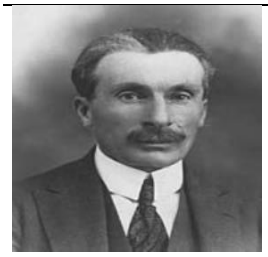
Ali Rıza (Direkoğlu)

Cemal (Dolunay)

Hasan Fehmi (Tümerkan)

Mehmet Fuat (Müftüoğlu)

[1005] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[1006] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 156.

Refik (Ilgaz)

Veled Çelebi (İzbudak)

TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir

3.2.3.1 Ali Rıza (Direkoğlu)

Ali Rıza (Direkoğlu)'nun özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Ali Rıza Bey, TBMM Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 521 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Eylül 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927 tarihinde Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1007] Meclis'te Millî Savunma ve Bahriye Komisyonları'nda çalışmıştır.[1008]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 konuşması vardır. Konuşması: Malatya Milletvekili İsmet Paşa'nın, Bahriye eski Vekili İhsan Bey hakkında soruşturma yapılmasına dair önergesi ve karışık encümen mazbatası hakkındadır.[1009]

3.2.3.2 Cemal (Dolunay)

1877 yılında Çankırı ilinin Taşmescit Mahallesi'nde doğmuştur. Annesi Ayşe Hanım, babası Dolmacızâde Ahmet Efendi'dir. Ali-Zeliha kızı Şerife Hanım ile evli olup dört çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ahmet İhsan, Mehmet Rıfat, Fazilet ve Mehmet Ekrem'dir. Rüştiyeyi bitirmiştir. Ağustos 1892'de Çankırı Adliyesi

[1007] **TBMM Arşivi**, Ali Rıza (Direkoğlu)'nun Seçim Mazbatası, SDN: 552; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 365.
[1008] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 365.
[1009] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 36, 26 Ocak 1928, s. 91-92.

Mülâzemetine devam edip Temmuz 1897'de resmî görevle Zabıt Kâtibi ve Başkâtip olarak icra memurluklarında çalışmıştır. Mahkeme üyeliği ve üye mülazımlığı gibi görevlerde bulunmuştur. 1913 yılına kadar adliyede çalışmaya devam etmiş ve aynı yıl ticarete atılmıştır. Bir aralık genel meclis ve il komisyon üyeliğine seçilmiştir. 1920-1927 yılları arasında Çankırı Belediye Başkanlığı'nda bulunmuştur. TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Dönem sonunda ticaret yapmaya devam etmiştir. 27 Kasım 1937 tarihinde vefat etmiş ve Çankırı'da Sarıbaba Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1010]

Cemal Bey, TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 519 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927'de Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1011] Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunda çalışmıştır.[1012] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.3.3 Hasan Fehmi (Tümerkan)

Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Hasan Fehmi Bey, TBMM Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 521 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927 tarihinde Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1013] Meclis'te Anayasa ve Dilekçe Komisyonları'nda çalışmıştır.[1014]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 8 konuşması ve 2 kanun teklifi vardır. Konuşmaları: seyrisefain idaresinin 1928 senesi bütçesi,[1015] 1927 senesi bütçelerine ödenek ilâvesi ve münakale icrasına dair kanunlar,[1016] Büyük Millet Meclisi 1927 senesi bütçesi

[1010] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 366-367.
[1011] **TBMM Arşivi**, Cemal Dolunay'ın Seçim Mazbatası, SDN: 711; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 367.
[1012] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 367.
[1013] **TBMM Arşivi**, Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 554; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 368.
[1014] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 368.
[1015] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 1, Birleşim: 24, 29 Aralık 1927, s. 205.
[1016] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 47, 25 Şubat 1928, s. 207.

ödeneği,[1017] Zabıta-î Sıhhıyei Hayvaniye Kanunu,[1018] Anadolu Demiryolu, Mersin-Tarsus-Adana yolları ile Haydarpaşa liman tesisatının ve bu şirketlere ait hisseler ve borç senetleri ile menkûl ve gayrimenkûl malların satın alınmasına dair olan sözleşmelerin tasdiki,[1019] Erzincan Milletvekili Saffet Bey ve arkadaşlarının, uluslararası sayıların kabulü hakkındaki kanun,[1020] Gümrük Tarife Kanunu[1021] ve Askeri ve Mülkî Takaüt Kanunu ile ilgilidir.[1022] Kanun teklifleri: Taşköprü'deki yangın zedelere yardım[1023] ve memurların izinli gittiklerinde tren ve vapurlara ödeyeceği ücretler hakkındadır.[1024]

3.2.3.4 Mehmet Fuat (Müftüoğlu)

Mehmet Fuat (Müftüoğlu)'nun özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Mehmet Fuat Bey, TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 521 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Eylül 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927 tarihinde Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1025] Meclis'te Ziraat Komisyonu'nda çalışmıştır.[1026]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 farklı konuda 7 konuşması vardır. Konuşmaları: 1930 senesi Sıhhiye Vekâleti bütçesi,[1027] kadastro ve tahrir kanunu[1028] ve Ziraat Bankası hakkında 19 Mart 1924 tarih ve 444 numaralı kanuna ilâve kanun hakkındadır.[1029]

[1017] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 47, 25 Şubat 1928, s. 207.
[1018] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 70, 3 Mayıs 1928, s. 19-20.
[1019] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 6, Birleşim: 20, 31 Aralık 1928, s. 105.
[1020] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 78, 20 Mayıs 1928, s. 204.
[1021] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 12, Birleşim: 74, 1 Haziran 1929, s. 208.
[1022] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 20, Birleşim: 68, 3 Haziran 1930, s. 39.
[1023] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 3, Birleşim: 67, 26 Nisan 1928, s. 283.
[1024] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 11, Birleşim: 61, 6 Mayıs 1929, s. 14.
[1025] **TBMM Arşivi**, Mehmet Fuat (Müftüoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 555; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 372.
[1026] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 372.
[1027] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 19, Birleşim: 60, 18 Mayıs 1930, s. 102.
[1028] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 26, Birleşim: 31, 2 Mart 1931, s. 4-5.
[1029] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 20, Birleşim: 72, 8 Haziran 1930, s. 88-98.

3.2.3.5 Refik (Ilgaz)

1886 yılında Karapürçek'te doğmuştur. Kastamonu'nun Taşköprü, Üstadlar Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. Annesi Atiye Hanım, babası Davutpaşaoğlu Ali Efendi'dir. 1916 yılının Aralık ayında Nazif-Ayşe kızı Şükriye Hanım ile evlenmiştir. Dört çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ali Muzaffer, Zafer, Çetin ve İlhan Saim'dir. Temmuz 1902'de Taşköprü Rüştiyesi'ni bitirmiştir. Mayıs 1906'da Ziraat Bankası Çerkes Sandığı Muhasebe Refiki, Şubat 1908'de Ziraat Bankası Bafra Sandığı Muhasebe Kâtibi, Temmuz 1911'de Eskişehir Sandığı Memuru, Ocak 1913'te Edirne Sandığı İkrazat Mukayyiti, Kasım 1915'te Kütahya Sandığı Muavini, Haziran 1921'de Kastamonu Şubesi Muavini, Aralık 1923'te Memurin Kalemi Mümeyyizi ve Mayıs 1924'te Ziraat Bankası Kastamonu Şubesi Müdürü olarak atanmıştır. TBMM'nin Üçüncü ve Dördüncü Dönemlerinde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Mart 1935'te yasama etkinliği sona ermiştir. Haziran 1935'te Beyoğlu Kazanç Tetkiki İtiraz Komisyonu Üyeliğine ve Temmuz 1939'da İstanbul 2 Numaralı Kazanç İtiraz Komisyonu Üyeliğine verilmiştir. 19 Ağustos 1941'de kendi isteği ile emekliye ayrılmıştır. 15 Şubat 1962'de vefat etmiş ve Eyüp'te toprağa verilmiştir.[1030]

Refik Bey, TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 519 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Ekim 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927'de Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1031] Meclis'te Maliye ve Divanı Muhasebat (Sayıştay) Komisyonları'nda çalışmıştır.[1032]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 2 konuşması vardır. Konuşmaları: Eylül 1925-Şubat 1926 aylarına ait raporlar ve divanı muhasebat encümeni mazbataları[1033] ve 1926-1927 yıllarına ait raporların takdim kılındığına dair divanı muhasebat encümeni mazbatası hakkındadır.[1034]

[1030] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 369-370.
[1031] **TBMM Arşivi**, Refik (Ilgaz)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 712; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 369-370.
[1032] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 370.
[1033] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 43, 11 Şubat 1928, s. 166.
[1034] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 70, 3 Mayıs 1928, s. 8.

3.2.3.6 Veled Çelebi (İzbudak)

Veled Çelebi (İzbudak)'ın özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Veled Bey, TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerine katılmış ve 521 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Eylül 1927 tarihinde mazbatasını almıştır. 1 Kasım 1927'de Meclis'e katılmış ve 2 Kasım'da mazbatası onaylanmıştır.[1035] Meclis'te Kitaplık Komisyonu'nda çalışmıştır.[1036] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma, kanun teklifi ve önerge olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.13 TBMM üçüncü dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1927-1931)[1037]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Kanun Teklifi	Toplam
Ali Rıza (Direkoğlu)	1	-	1
Cemal (Dolunay)	-	-	-
Hasan Fehmi (Tümerkan)	8	2	10
Mehmet Fuat (Müftüoğlu)	7	-	7
Refik (Ilgaz)	2	-	2
Veled Çelebi (İzbudak)	-	-	-

Meclis'te 4 yıllık süre içerisinde 6 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 20'dir. Bu faaliyetlerden 18'i konuşma ve 2'si kanun teklifidir. TBMM'nin ilk iki dönemi ile bu dönem karşılaştırıldığında Kastamonu milletvekillerinin TBMM'deki faaliyet sayısında keskin bir düşüş olmuştur. Genel Kurul'da milletvekillerinin faaliyet sayısı

[1035] **TBMM Arşivi**, Veled Çelebi (İzbudak)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 557; Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 371.
[1036] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 371.
[1037] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 14.04.2023.

oldukça azdır. Milletvekillerinden Cemal (Dolunay) ve Veled Çelebi (İzbudak)'ın ise Meclis'te hiçbir faaliyeti yoktur.

3.2.4 TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1931-1935)

TBMM'nin Dördüncü Dönemi 4 Mayıs 1931-1 Mart 1935 tarihleri arasını kapsamaktadır. Dördüncü Dönem genel seçimleri 25 Nisan 1931 tarihinde yapılmıştır.[1038] Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.4 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekilleri[1039]

Ahmet Muhtar (Mollaoğlu)	Ali Rıza (Direkoğlu)	Halil (Tekşen)	Hasan Fehmi (Tümerkan)
Refik (Ilgaz)	Dr. Suat (Soyer)	Tahsin (Coşkan)	Veled Çelebi (İzbudak)

TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

[1038] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[1039] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 207-208.

3.2.4.1 Ahmet Muhtar (Mollaoğlu)

1870'de Çanakkale'de doğmuştur. Annesi Zehra Hanım, babası Defter-i Hâkanî Hukuk Müşaviri Divrikli Hasan Tahsin Efendi'dir. Evli olup iki çocuğu vardır. Resmi hal tercümesinde Fransızca ve İngilizce bildiği yazılıdır. İlk ve orta öğrenimini Çanakkale Rüştiyesi ve İstanbul Mekteb-i Sultanisi'nde (Galatasaray Lisesi) tamamlamıştır. Ardından Mülkiye Mektebi'ne girmiş ve Temmuz 1890'da yüksek kısmından mezun olmuştur. 22 Haziran 1892'de Hariciye Nezareti Tercüme Odası Kâtibi, 21 Mayıs 1898 tarihinde Stokholm Elçiliği İkinci Kâtibi, 26 Mart 1900 tarihinde Başkâtip, 31 Mayıs 1906 tarihinde Bâb-ıâli İstişare Odası Muavini, 13 Eylül 1908 tarihinde Sadaret Tercümanı, 12 Temmuz 1909 tarihinde Budapeşte Başşehbenderi, 1 Şubat 1912 tarihinde Atina Elçisi olarak atanmıştır. 13 Aralık 1913 tarihinde elçilikten alınmış ve 13 Mayıs 1916'ya kadar açıkta kalmıştır. 13 Mayıs 1916'dan 31 Ekim 1916'ya kadar Lahey'de Elçi Vekili olarak görev yapmış ve 18 Temmuz 1918'de Ukrayna Elçiliğine atanıncaya kadar yeniden açıkta kalmıştır. 13 Nisan 1919 tarihinde merkeze çağrılmıştır.[1040]

Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın son dönemi için 18 Aralık 1919 tarihinde yapılan seçimde İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. Meclis'in fesh edilmesi üzerine Heyeti Temsiliye'nin talimatına uyarak Ankara'ya gelmiş ve 3 Haziran 1920 tarihinde TBMM Genel Kurulu'na İstanbul milletvekili olarak katılmıştır. İkinci Dönem'de yeniden İstanbul'dan milletvekili seçilmiş ve dönem sonunda 20 Eylül 1927 tarihinde Washington Büyükelçiliğine atanmıştır. Üçüncü Dönem seçimlerine girmemiştir. Dördüncü Dönem ara seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[1041] 3 Temmuz 1934'te Ankara Numune Hastanesi'nde zatürreden vefat etmiştir. Cenazesi Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1042]

Ahmet Muhtar Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönemi için 14 Mart 1934 tarihinde yapılan ara seçimde 543 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[1043]

[1040] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 208; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 497-498.
[1041] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 208; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 497-498.
[1042] "*Mebusumuz Muhtar Bey Vefat Etti*", **Kastamonu**, 5 Temmuz 1934, Sayı: 3534, s. 2; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 498; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 333.
[1043] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 05.10.2021; "*Münhal Mebusluklara*", **Kastamonu**, 11 Mart 1934, Sayı: 3502, s. 1; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 333.

Milletvekili seçilmesinin ardından 2 Nisan 1934'te Washington Büyükelçiliği'nden ayrılmıştır. 23 Mayıs 1934 tarihinde Meclis'e katılmış ve 3 Temmuz 1934'te vefat etmiştir.[1044] 1,5 ay gibi kısa süren milletvekilliği sırasında Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.4.2 Ali Rıza (Direkoğlu)

Ali Rıza (Direkoğlu)'nun özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Ali Rıza Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönemi için yapılan seçimlerde 619 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1045] Dönem boyunca Millî Savunma Komisyonu'nda çalışmıştır.[1046]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 2 konuşması vardır. Konuşmaları: Gümrük tarifesi kanunu[1047] ve efendi, bey, paşa gibi lâkap ve unvanların kaldırılması hakkındadır.[1048]

3.2.4.3 Halil (Tekşen)

1873'te Kastamonu'nun Azdavay ilçesi Samancı Köyü'nde doğmuştur. Annesi Sare Hanım, babası Tekkenişinzâde Mehmet Efendi'dir. İlk olarak Hacca Hanım ile evlenmiştir. Hacca Hanım vefat edince, Safiye Hanım ile evlenmiştir. Altı çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ali, Mehmet, Şerife, Sultan, İsmail Hakkı ve Ahmet Mahir'dir. İlk ve orta öğrenimini Daday İptidaî Mektebi ve Rüştiyesi'nde tamamlamıştır. 1890 yılında asker olmuş ve orduda kalarak Başçavuşluğa kadar yükselmiştir. 1897'de Cide redif taburu ile Yunan Savaşı'na katılmış ve aynı yıl terhis olarak memleketine dönmüştür. Köyünde çiftçilikle meşgul olmuştur. TBMM'nin Dördüncü Dönemi için yapılan seçimlerde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve

[1044] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 498.
[1045] **TBMM Arşivi**, Ali Rıza (Direkoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 552; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[1046] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 334.
[1047] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 16, 13 Aralık 1934, s. 141-143.
[1048] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 8, 26 Kasım 1934, s. 48.

dönem sonunda memleketine dönerek tarımla uğraşmıştır. 2 Eylül 1947'de vefat etmiş ve Samancı Köyü Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1049]

Halil Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönemi için yapılan seçimlerde 619 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katılmıştır.[1050] İkinci toplantı yılından itibaren Tarım Komisyonu'nda çalışmıştır.[1051] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.4.4 Hasan Fehmi (Tümerkan)

Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Hasan Fehmi Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönemi için yapılan seçimlerde 617 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1052] Dönem boyunca Dilekçe Komisyonu'nda çalışmıştır.[1053]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 5 konuşması ve 4 kanun teklifi vardır. Konuşmaları: Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğünün 1933 mali senesi Bütçe Kanunu,[1054] Mudanya-Bursa demiryolunun satın alınması,[1055] Şûra-yı Devlet Kanunu,[1056] Teşkilâtı Esasiye Kanunu,[1057] Dâhili nizamnamenin 22'nci maddesinin değiştirilmesi hakkındadır.[1058]

[1049] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 208; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 335.
[1050] **TBMM Arşivi**, Halil (Tekşen)'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 806; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 335.
[1051] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 335.
[1052] **TBMM Arşivi**, Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 554; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[1053] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[1054] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 14, Birleşim: 40, 22 Nisan 1932, s. 82.
[1055] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 1, Birleşim: 7, 30 Mayıs 1931, s. 110-111.
[1056] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 31, 19 Temmuz 1931, s. 203.
[1057] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 6, 28 Kasım 1931, s. 30.
[1058] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 16.

Kanun teklifleri: Gümrük tarifesi,[1059] verginin kolaylıkla alınması,[1060] sayım vergisi kanununda bazı değişiklikler yapılması[1061] ve tuz satışı ile ilgilidir.[1062] Yapmış olduğu kanun tekliflerinden gümrük tarifesine dair olanı 7 Temmuz 1932'de 2066 sayılı kanun olarak,[1063] verginin kolaylıkla alınması yollarına dair olanı 20 Mayıs 1933'te 2184 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir.[1064] Hasan Fehmi Bey milletvekilliği devam ederken karaciğer kanserinden 18 Aralık 1933 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.[1065]

3.2.4.5 Refik (Ilgaz)

Refik (Ilgaz)'ın özgeçmişi "*TBMM Üçüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Refik Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönem genel seçimlerinde 572 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1066] Dönem boyunca Maliye Komisyonu'nda çalışmıştır.[1067] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.4.6 Dr. Suat (Soyer)

Dr. Suat (Soyer)'in özgeçmişi "*TBMM Birinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Suat Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönem genel seçimlerinde Kastamonu'dan bağımsız milletvekili olarak adaylığını koymuştur. Yapılan seçimde 498 oy alarak Kastamonu'dan bağımsız milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e

---

[1059] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 80, 7 Temmuz 1932, s. 516.
[1060] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 15, Birleşim: 48, 11 Mayıs 1933, s. 51.
[1061] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 2, 7 Kasım 1932, s. 8.
[1062] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 14.
[1063] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 80, 7 Temmuz 1932, s. 516; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[1064] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 15, Birleşim: 54, 20 Mayıs 1933, s. 190; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[1065] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 336.
[1066] **TBMM Arşivi**, Refik (Ilgaz)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 712; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[1067] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 337.

katılmıştır.[1068] Dönem boyunca Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu'nda çalışmıştır.[1069]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da çeşitli konularda 8 konuşma yapmış, 5 kanun teklif etmiş ve ikisini sonradan geri almıştır. Konuşmaları: 1931 senesi Bütçe Kanunu,[1070] Maliye Vekâleti 1931 senesi bütçesi,[1071] 1932 senesi Bütçe Kanunu,[1072] Maliye Vekâleti 1932 senesi bütçesi,[1073] Kazanç Vergisi Kanunu,[1074] bitkileri kontrol ve temizleme müesseseleri yapılması,[1075] Maarif Vekâleti tarafından idare edilecek mektep pansiyonlar[1076] ve hükümetin, iktisadî ve malî vaziyeti ve ona karşı alınan tedbirler hakkındadır.[1077]

Kanun teklifleri: Soyadı Kanunu'na bazı maddeler eklenmesi,[1078] Karahisar maden suyu şişelerinden bazı ücret ve resimlerin alınmaması,[1079] belediye bütçelerindeki maaş ve ücretlerle yetim maaşları toplamı,[1080] memlekette hükümran olan geçim zorluğu karşısında işbirliği yapılması[1081] ve emeklilere, yetim ve dullara emlak ve arazi verilmesine dairdir.[1082] Yapmış olduğu kanun tekliflerinden memleketteki geçim zorluğu ve emekli, yetim ve dullarla ilgili olanları sonradan geri almıştır.[1083]

3.2.4.7 Tahsin (Coşkan)

1890'da Çemişgezek'te doğmuştur. Annesi Esme Hanım, babası Mehmet Efendi'dir. Mehmet Tevfik-Hafize Hayriye kızı Hatice Hanım ile evli olup, üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Mevhibe Gülten, Suphi ve Nüzhet'tir. İlk ve ortaokulu Çemişgezek'te tamamladıktan sonra İstanbul'da Vefa İdadisi'ne başlamıştır. İki yıl

[1068] **TBMM Arşivi**, Suat (Soyer)'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 261; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[1069] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 338.
[1070] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 27, 14 Temmuz 1931, s. 80-85.
[1071] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 28, 15 Temmuz 1931, s. 110.
[1072] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 66, 20 Haziran 1932, s. 193-196.
[1073] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 68, 22 Haziran 1932, s. 233.
[1074] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 20, Birleşim: 29, 19 Mart 1934, s. 100-105.
[1075] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 21, Birleşim: 37, 9 Nisan 1934, s. 41.
[1076] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 23, Birleşim: 71, 21 Haziran 1934, s. 264.
[1077] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 7, 29 Kasım 1931, s. 67-68.
[1078] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 19, 20 Aralık 1934, s. 206**.**
[1079] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 14.
[1080] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 63, 13 Haziran 1932, s. 132.
[1081] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 3, 12 Kasım 1931, s. 14.
[1082] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 11, 8 Haziran 1931, s. 44.
[1083] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 72, 27 Haziran 1932, s. 370; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 21, Birleşim: 36, 7 Nisan 1934, s. 20.

burada öğrenim gördükten sonra, Selânik Ziraat Ameliyat Okulu'na girmiş ve Temmuz 1907'de mezun olmuştur. Halkalı Ziraat Okulu'nun açmış olduğu sınavı kazanarak okula kayıt olmuş ve buradan 1911 yılında icazetnâme almıştır. Sicilinde Türkçe ve Fransızca okuyup yazdığı yazılıdır.[1084]

Ağustos 1911'de Kastamonu Ziraat Okulu Müdür Yardımcısı, Mart 1915'te Urfa Ziraat Fen Memuru, Ekim 1915'te Adana Ziraat Ameliyat Okulu Öğretmenliğine ve aynı tarihte Bursa'ya naklen atanmıştır. Eylül 1919'da istifa edip Kastamonu'ya gitmiştir. Şubat 1920'de Kastamonu Çiftlik Okulu Müdürü, Eylül 1920'de Kastamonu ili Ziraat Müdürü olarak atanmıştır. Ocak 1922'de İstanbul'da Ziraat Bankası'nda ziraî aletlerin teslim alınması ve sevki görevi verilmiştir. Bu görevi altı ay içerisinde tamamlayarak, Kastamonu Ziraat Müdürlüğüne dönmüştür. İstiklâl Savaşı'nda Kastamonu ili Tekâlifi Milliye Komisyonu üyeliğinde bulunmuştur. Mayıs 1923'te Ankara ili Ziraat Müdürü, Eylül 1923'te Ankara Ziraat ve Makinist Mektepleri Müdür Yardımcısı, Mayıs 1926'da Ankara Numûne Çiftliği Umûm Müdürü, Eylül 1927'de merkezi İstanbul olmak üzere Ziraat Genel Müfettişi olarak atanmıştır.[1085]

Ziraat Genel Müfettişi iken TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerinde Yozgat'tan milletvekili seçilmiştir. Dördüncü Dönemden Sekizinci Dönemin sonuna kadar Kastamonu milletvekili olarak TBMM'de bulunmuştur. 1950 seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmesine rağmen, seçim tutanağı 14 Şubat 1951 tarihinde reddedilmiştir. 19 Şubat 1946-9 Eylül 1947 tarihleri arasında Gümrük ve İnhisarlar Bakanlığı, 10 Eylül 1947-8 Haziran 1948 tarihleri arasında Tarım Bakanlığı yapmıştır. 13 Mart 1952'de vefat etmiştir.[1086]

Tahsin Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönem genel seçimlerine katılmış ve 619 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1087] Dönem boyunca İktisat Komisyonu'nda çalışmıştır.[1088]

[1084] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 618.
[1085] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 618-619; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 208.
[1086] Öztürk, Türk Parlamento Tarihi…1927-1931, s. 619.
[1087] **TBMM Arşivi**, Tahsin (Coşkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[1088] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 339.

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 konuşması vardır. Konuşmaları: Arazi Vergisi Kanunu,[1089] Hayvanlar Vergisi Kanunu[1090] ve Bina Gelirleri Kanunu hakkındadır.[1091]

3.2.4.8 Veled Çelebi (İzbudak)

Veled Çelebi (İzbudak)'ın özgeçmişi "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Veled Bey, TBMM'nin Dördüncü Dönem genel seçimlerinde 613 oy alarak Kastamonu'dan CHF milletvekili seçilmiştir. 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katılmıştır.[1092] Dönem boyunca Kütüphane Komisyonu'nda çalışmıştır.[1093] Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma ve kanun teklifi olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.14 TBMM dördüncü dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1931-1935)[1094]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Kanun Teklifi	Toplam
Ahmet Muhtar (Mollaoğlu)	-	-	-
Ali Rıza (Direkoğlu)	2	-	2
Halil (Tekşen)	-	-	-
Hasan Fehmi (Tümerkan)	5	4	9
Refik (Ilgaz)	-	-	-
Dr. Suat (Soyer)	8	5	13
Tahsin (Coşkan)	3	-	3
Veled Çelebi (İzbudak)	-	-	-

[1089] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 18, 27 Haziran 1931, s. 170.
[1090] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 19, 29 Haziran 1931, s. 194-197.
[1091] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 21, 4 Temmuz 1931, s. 220.
[1092] **TBMM Arşivi**, Veled Çelebi (İzbudak)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 557; "*Vilayetimizde İntihabat*", **Kastamonu**, 26 Nisan 1931, Sayı: 3083, s. 1.
[1093] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1931-1935, s. 340.
[1094] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 16.04.2023.

4 yıllık süre içerisinde 8 milletvekilinin faaliyet sayısı 27'dir. Bunlardan 18'i konuşma ve 9'u kanun teklifidir. Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı yine oldukça düşüktür. Dönem içerisinde milletvekillerinden Ahmet Muhtar (Mollaoğlu), Halil (Tekşen), Refik (Ilgaz) ve Veled Çelebi (İzbudak)'ın Genel Kurul'da hiçbir faaliyeti yoktur.

3.2.5 TBMM Beşinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1935-1939)

TBMM'nin Beşinci Dönemi 1 Mart 1935-3 Nisan 1939 tarihleri arasını kapsamaktadır. TBMM Beşinci Dönem genel seçimleri 8 Şubat 1935 tarihinde yapılmıştır.[1095] Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.5 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekilleri[1096]

Tevfik Aslan

Tahsin Coşkan

Sıtkı Şerif Eken

Sami Erkman

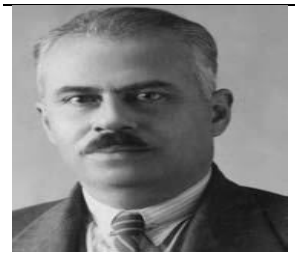
İbrahim Grantay

Şerif İlden

V. Çelebi İzbudak

Şükrü Şenozan

[1095] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[1096] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 8.12.2021; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 268-269.

TBMM Beşinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.5.1 Tevfik Aslan

1887 yılında[1097] Kastamonu'da doğmuştur. Annesi Hacer Hanım, babası Emin Bey'dir. 1925 yılında Hikmet Hanım ile evlenmiş ve Fikret adında bir oğlu vardır. 1912 yılında Askerî Tıbbiye'yi bitirmiştir. Balkan Savaşı'nda Edirne'de görev almıştır. 1913 yılında Gümüşsuyu Hastanesi'ne tabip olarak atanmıştır. 1914'te 5. Kolordu 15. Fırka 45. Alay'a atanmıştır. 1915'te 12. Fırka 6. Alay tabibi olarak Çanakkale'de, 1916'da aynı fırka ile Kafkas Cephesi'nde savaşlara katılmıştır. 1917'de 25. Seyyar Hastane'de tabiplik yapmıştır. 5. Fırka 13. Alay 60. Tabur doktoru olarak Azerbaycan'a gitmiştir. 1918'de Zile, Erbaa, Niksar ve Tokat'ta görev yapmıştır. 1921'de fırkası ile İkinci İnönü Savaşı'na katılmıştır. 1923'te Maraş Menzil Hastanesi Başhekimliği görevinde bulunmuştur. 17 Ağustos 1924 tarihinde Eskişehir Askerî Hastanesi Dâhiliye hekimi iken kendi isteği ile emekliye ayrılmış ve Kastamonu'ya yerleşmiştir. İmar İskân Mıntıka Başhekimliği görevini üstlenmiştir. Halkevi, Türk Ocağı ve Himâye-i Etfâl Cemiyeti başkanlıkları ve Belediye Meclisi üyeliğinde bulunmuştur. Beşinci ve Altıncı Dönemlerde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Fransızca bilmektedir. 23 Ağustos 1954'te İstanbul'da vefat etmiştir.[1098]

Tevfik Bey, TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerinde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1099] 7 Mart 1935 tarihinde tutanağı onaylanmıştır. Dönem boyunca Teşkilâtı Esasiye Encümeni üyeliği yapmıştır.[1100] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

[1097] Doğum yılı hal tercümesi ve İhsan Güneş'in kitabında 1887 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 1885 olarak verilmiştir. Burada hal tercümesi esas alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Tevfik Aslan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 919; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 418.
[1098] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 268; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 417-418.
[1099] **TBMM Arşivi**, Tevfik Aslan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 919; "*Yeni Saylavlarımız*", **Kastamonu**, 11 Şubat 1935, Sayı: 3594, s. 1; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 418.
[1100] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 418.

3.2.5.2 Tahsin Coşkan

Tahsin Coşkan'ın özgeçmişi "*TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Tahsin Bey, TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerinde 793 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihinde seçim tutanağını almıştır.[1101] 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmış ve 7 Mart'ta tutanağı onaylanmıştır. Orman Kanunu geçici encümen başkanlığı ve Bütçe Encümeni üyeliği yapmıştır. Celâl Bayar Kabinesi'nde Ziraat Vekâleti Siyasî Müsteşarlığı'na tayin edilmiştir. Erzincan İstasyonu'nun işletmeye açılma töreninde hazır bulunmak üzere oluşturulan heyette yer almıştır. 3460 sayılı kanunun kapsamına dâhil teşekküllerin Umûmî Heyetine üye seçilmiştir.[1102] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.5.3 Sıtkı Şerif Eken

1894'te Kastamonu-Tosya'da doğmuştur. Annesi Hayriye Hanım, babası Mehmet Baha Bey'dir. Meliha Hanım ile evli olup üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Sait Baha, Saide ve Suat'tır. 1909 yılında Tosya Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Kastamonu Lisesi'ne kayıt yaptırmıştır. 1912'de öğretmen okuluna geçmiştir. 1914'te hizmeti maksureye tabi tutularak Ankara İhtiyat Zabitler Talimgâhı'na verilmiş ve bir süre sonra Orhaniye İhtiyat Zâbitler Talimgâhı'na gönderilmiştir. 1915 yılı sonunda Pendik'te başçavuş, 1916'da zâbit vekili olarak İstanbul'da Seferi Sevk Komisyonları inzibat zâbitliği görevlerinde bulunmuştur. İzmir'de altı ay Beşinci Depo Alayı'nda görev yapmıştır. Irak Cephesi'ne gönderilmiş ve burada mülâzım-ı sani olmuştur. 1918'de Filistin Şeria Cephesi'nde yaralanmıştır. Şam'da İngilizlere esir düşmüştür. Mısır'a gönderilmiştir. Bir yıl sonra İstanbul'a dönmüş ve malûlen emekliye ayrılmıştır. 1920'de İstiklâl Savaşı'na katılmıştır. 1922'de Ankara Sarıkışla Hastanesi zâbitliğinden, birinci mülâzım olarak yeniden emekli edilmiş ve sonrasında esas uğraş alanı olan pirinç ekim ve ticaretinde bulunmuştur. Ziraat Odası başkanlığı, Belediye

[1101] **TBMM Arşivi**, Tahsin Coşkan'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762; "*Yeni Saylavlarımız*", **Kastamonu**, 11 Şubat 1935, Sayı: 3594, s. 1; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 427.
[1102] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 427.

Meclisi ve Encümen üyeliği yapmıştır. TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimlere katılmış ve Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği sonrasında da pirinç ticaretiyle meşgul olmuştur. 7 Ocak 1941-1 Eylül 1944 tarihleri arasında Tosya Belediye Başkanlığı yapmıştır. 19 Mayıs 1953'te vefat etmiş ve Tosya Asrî Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.[1103]

Sıtkı Şerif Bey, TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerine katılmış ve 786 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 8 Şubat 1935 tarihinde almıştır.[1104] 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmış ve seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylanmıştır. Ziraat Encümeni üyeliğinde bulunmuştur.[1105] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.5.4 Sami Erkman

1883'te Yanya'da doğmuştur. Annesi İsmet Hanım, babası Ahmet Nezir Bey'dir. Hikmet Hanım ile evli olup çocuğu yoktur. Harbiye ve Erkânı Harbiye Mektebi'ni bitirmiştir. Albaydır. Müstakil Kozan Nizamiye Fırkası Kurmaylığı, Çanakkale Ordusu Edremit Redif Fırkası Kurmaylığı, İhtiyat Binbaşı Rütbesi, 6. Ordu Menzil Müfettişliği Kurmay Başkanı, Lazistan Havalisi Komutanlığı ve Teşkilâtı Mahsusa Trabzon Mıntıkası görevlisi ve 1. Ordu Komutanlığı Sağlık Başkanı görevlerinde bulunmuştur. Ayrıca ziraat, bağcılık ve kooperatifçilik ile meşgul olmuştur. Rumca ve Fransızca bilmektedir. Beşinci Dönem Kastamonu'dan ve Altıncı Dönem Tunceli'den milletvekili seçilmiştir. 8 Aralık 1957'de vefat etmiştir.[1106]

Sami Bey, TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimde 795 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihinde seçim tutanağını almış ve 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1107] Seçim tutanağı 7 Mart 1935 tarihinde onaylanmıştır. Nafia Encümeni'ne üye seçilmiştir. Afyonkarahisar-Karakuyu

---

[1103] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 423-424.
[1104] **TBMM Arşivi**, Sıtkı Şerif Eken'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 923; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 424.
[1105] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 424.
[1106] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 268; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 422.
[1107] **TBMM Arşivi**, Sami Erkman'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 922; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 422.

demiryolu açılma töreni ve Erzincan İstasyonu'nun işletmeye açılma töreninde hazır bulunmak üzere seçilen heyette yer almıştır. İzmir Vilayeti Turistik Yollarının İnşası Hakkındaki Kanunu müzakere için kurulan geçici encümene üye seçilmiştir.[1108]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 7 konuşması vardır. Konuşmaları: Ziraat Vekâleti'nin 1937 yılı bütçesi,[1109] arazinin acele tahriri hakkındaki kanun,[1110] Dâhilî İstihlâk Vergisi Kanununa ilave kanunda değişiklik yapılması hakkındaki kanun,[1111] Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 92 nci maddesinin tefsiri hakkındaki mazbata,[1112] İnhisarlar Umum Müdürlüğü 1938 yılı bütçesi,[1113] İzmir Liman İşleri Umum Müdürlüğü 1935 yılı bütçesi,[1114] Bitkileri Hastalık ve Zararlı Böceklerden Koruma Kanunu hakkındadır.[1115]

3.2.5.5 İbrahim Grantay

1883'te Girit'te (Hanya) doğmuştur. Babası Osman Bey, annesi Halime Hanım'dır. 1896'da Hanya Rüştiyesi'ni, 1905'te Galatasaray Lisesi'ni, 1908'de Paris Siyasal Bilgiler Okulu'nu bitirmiştir. Fransızca, İtalyanca, Almanca ve Rumca bilmektedir. Haziran 1910'da Hariciye Nezareti'nde göreve başlamıştır. Brezilya'da Sao Paulo Baş Konsolosluğu Kançılarlığı'na atanmıştır. Mart 1912'de Bükreş, Mayıs 1914'te Belgrad, Temmuz 1918'de Berlin'e Üçüncü Elçilik Kâtibi olarak atanmıştır. Ocak 1924'te Hariciye Vekâleti'nde görevlendirilmiştir. Mart 1925'te Finlandiya'da Helsingforst Konsolosu olarak atanmıştır. Haziran 1927'de Hariciye Vekâleti'ne Şube Müdürü olarak atanmıştır.[1116]

Dil alanında çalışmaları vardır. Haziran 1928'de Dil Encümeni'ne üye seçilmiştir. Latin harfleri ile ilgili bir rapor hazırlamıştır. İmlâ Lügatını hazırlayan ekip içerisinde yer almıştır. Mart 1929'da Büyükelçi unvanıyla maslahatgüzar olmuştur. 1932'de

[1108] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 422.
[1109] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 18, Birleşim: 67, 28 Mayıs 1937, s. 369-378.
[1110] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 31, 24 Ocak 1936, s. 137-141.
[1111] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 19, Birleşim: 76, 14 Haziran 1937, s. 299-302.
[1112] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 9, Birleşim: 42, 23 Mart 1936, s. 39.
[1113] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 25, Birleşim: 59, 11 Mayıs 1938, s. 36.
[1114] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 3, Birleşim: 32, 30 Mayıs 1935, s. 344.
[1115] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 30, 22 Ocak 1936, s. 113-118.
[1116] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 268; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 419.

Dışişleri Bakanlığı'nda Şube Müdürlüğü yapmıştır. Aynı yıl Türk Dili Tetkik Cemiyeti Linguistik ve Filoloji Kolu'na üye seçilmiştir.[1117]

İbrahim Bey, TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimlerde 794 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 8 Şubat 1935 tarihinde almış ve 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmıştır.[1118] Tutanağı 7 Mart 1935 tarihinde onaylanmıştır. Dönem boyunca Divanı Muhasebat Encümeni üyeliği yapmıştır.[1119] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır. Milletvekilliği sona erince neler yaptığı ve ölüm tarihi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.2.5.6 Şerif İlden

1878 yılında[1120] Kosova'ya bağlı Köprülü'de doğmuştur. Annesi Besime Hanım, babası Hüseyin Avni Bey'dir. Almanca, Fransızca, Sırpça ve Rusça bilmektedir.[1121] Emine Nevber Hanım ile evli olup üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ferit, Nüzhet ve Turgut Nüvit'tir. 1891'de Manastır Askerî Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Manastır Askerî İdadisi'ne girmiştir. 1895'te Harbiye'ye başlamış ve 1898'de bitirmiştir. Mülazım-ı evvel (üsteğmen) olarak Erkânı Harbiye Mektebi'ne geçmiştir. 1904'te kolağası rütbesiyle Kafkasya Hudut 3'üncü Mıntıka Komiserliği'ne, 1907'de binbaşı rütbesiyle Erzincan Mekteb-i Harbiye Topografya Öğretmenliği'ne atanmıştır. Meşrutiyetin yeniden ilânından önce Erkân-ı Harbiye'de görevlendirilmiştir. 1912'de Balkan Savaşı'na katılmıştır. 1913'te yarbay olarak Erzurum 9'uncu Kolordu Erkân-ı Harbiye Reisliği'ne atanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na, Garp Ordusu Erkân-ı Harbiyesi'nde (kurmay olarak) katılmıştır. 1915-1918 yılları arasında Sibirya'da tutsak olarak kalmıştır. 1918'de buradan kaçarak İstanbul'da Teşkilâtı Mahsusa'da görev almıştır. 31 Mart 1918'de emekli edilmiştir. 1923'te Afganistan Elçiliğinde Ataşemiliter olarak görev yapmıştır. 19 Ocak 1924'te Batum Şehbenderi, 1 Nisan

[1117] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 268; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 419.
[1118] **TBMM Arşivi**, İbrahim Grantay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 920; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 419.
[1119] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 419.
[1120] Doğum yılı hal tercümesi ve İhsan Güneş'in kitabında 1878 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 1879 yılı verilmiştir. Burada hal tercümesi kaynak olarak alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Şerif İlden'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 924; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 425.
[1121] **TBMM Arşivi**, Şerif İlden'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 924; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 425-426.

1924'te 1'inci Sınıf Selanik Şehbenderi, 12 Şubat 1927'de 1'inci Sınıf Halep Konsolosu, 8 Haziran 1929'da İstihbarat Müdürü, 12 Kasım 1930'da Hamburg Konsolosu, 10 Aralık 1933'te Merkeze ve 10 Şubat 1934'te İstihbarat Şubesi'ne Müdür olarak atanmıştır. TBMM Beşinci Dönem Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve milletvekilliği bu dönemle sınırlı kalmıştır. 16 Ocak 1953'te Ankara'da vefat etmiş ve İstanbul Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1122]

Şerif Bey, TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerine katılmış ve 792 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katılmıştır.[1123] Seçim tutanağı 7 Mart 1935'te onaylanmıştır. Dönem içerisinde Hariciye Encümeni Kâtipliği ve Üyeliği yapmıştır. Ayrıca Memurin Kanunu ve İskân Kanunu geçici Komisyonları'nda üye olarak bulunmuştur.[1124]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 10 konuşması vardır. Konuşmaları: Askeri Ceza Kanunu,[1125] Denizyolları İşletme İdaresi,[1126] 1936 yılı bütçe kanunu,[1127] Devlet Şûrası Kanunu,[1128] Devlete ait matbaalar,[1129] İnhisarlar Umum Müdürlüğü,[1130] İcar ve İsticar mukaveleleri,[1131] Bankalar Kanunu Layihası,[1132] Orman Kanunu[1133] ve İş Kanunu Lâyihası hakkındadır.[1134]

3.2.5.7 Veled Çelebi İzbudak

Veled Çelebi İzbudak'ın özgeçmişinden "*TBMM İkinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce bahsedilmişti.

Veled Bey, TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimlerde 795 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihinde seçim tutanağını

[1122] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 269; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 425-426.
[1123] **TBMM Arşivi**, Şerif İlden'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 924; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 426.
[1124] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 426.
[1125] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 7, Birleşim: 15, 11 Aralık 1935, s. 72.
[1126] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 2, Birleşim: 20, 27 Nisan 1935, s. 132-133.
[1127] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 11, Birleşim: 69, 27 Mayıs 1936, s. 260.
[1128] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 28, Birleşim: 11, 14 Aralık 1938, s. 31.
[1129] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 29, Birleşim: 17, 4 Ocak 1939, s. 13-15.
[1130] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 29, Birleşim: 19, 9 Ocak 1939, s. 30-31.
[1131] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 23, Birleşim: 35, 14 Mart 1938, s. 48.
[1132] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 12, Birleşim: 72, 1 Haziran 1936, s. 10.
[1133] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 16, Birleşim: 31, 1 Şubat 1937, s. 7.
[1134] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 12, Birleşim: 73, 3 Haziran 1936, s. 39.

almıştır.[1135] 1 Mart 1935 tarihinde Meclis'e katılmıştır. 7 Mart 1935 tarihinde tutanağı onaylanmıştır. Dönem boyunca Nafia Encümeni üyeliği yapmıştır.[1136] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.5.8 Şükrü Şenozan

1875 yılında[1137] İstanbul'da doğmuştur. Annesi Zehra Hanım, babası Ali Osman Efendi'dir. Semiha Hanım ile evli olup Hayreddin Şükrü adlı bir oğlu vardır. Şehzâde Rüştiyesi'nden sonra Mülkiye İdadisi'ni bitirmiştir. 1897'de Mektebi Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahane'yi (Tıp Fakültesi) bitirmiştir. 18 Eylül 1897'de Muğla Belediye Tabibi olarak göreve başlamış ve bu görevinden 27 Temmuz 1899'da istifa etmiştir. 7 Aralık 1899'dan 1900 Şubat sonuna kadar İstanbul Yeniköy Belediye Tabipliği, 12 Kasım 1901'de Midilli Belediye Tabipliği, 14 Ekim 1905'te İzmir Guraba Hastanesi Dâhiliye Tabipliği, 19 Ekim 1910'da Aydın Sıhhiye Müfettişliği, 14 Mart 1914'te müdürlüğe getirilmiş ve 6 Nisan 1919'da vilayet tarafından işten el çektirilinceye kadar bu görevde kalmıştır. 12 Eylül 1922'de İzmir Sıhhiye Müdür Vekilliğine atanmış ve bu görevi 13 Kasım 1922'de bırakmıştır. 11 Ocak 1923'te İzmir Sıhhat Müdürlüğü'ne atanmış ve bu görevden 8 Kasım 1923'te alınmıştır. Ardından serbest olarak çalışmaya başlamıştır. Sıhhat Yurdu ve Tütün İşçileri Birliği Dispanseri Hekimliği görevinde bulunmuştur.[1138]

TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliği sonrasında 1 Nisan 1939'da Sıhhat Vekâleti Sağlık Propaganda ve Tıbbî İstatistik Umum Müdürlüğü Neşriyat Şubesi Mütehassısı olarak çalışmaya başlamıştır. 15 Ağustos 1939'da 66 yaşında olduğu anlaşılarak yapılan atama iptal edilmiş ve emekliye ayrılmıştır. Kimya alanında uzmandır. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Aynı zamanda Türk Sanat Musikisi ile yakından ilgilidir. İcra edilen

[1135] **TBMM Arşivi**, Veled Çelebi İzbudak'ın Seçim Mazbatası, SDN: 557; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 428.
[1136] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 428.
[1137] Doğum yılı hal tercümesi ve İhsan Güneş'in kitabında 1875 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 1876 yılı verilmiştir. Burada hal tercümesi kaynak olarak alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Şükrü Şenozan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 918; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 415.
[1138] Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 415; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 269.

besteleri vardır. 3 Temmuz 1954'te İstanbul'da vefat etmiş ve Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verilmiştir.[1139]

Şükrü Bey'in Çocuk Bakımı (İngilizceden çeviri), İncir Kurdu Mücadelesi, Defne-i Kimya, Bazı Besteleri; Suzinâk Şarkı: "*Müptelâyı derd olan diller devâdan geçtiler*", Atatürk Marşı: "*Nur elinde yükseldi şanlı hilâl*", Buselik: "*Gönül harâreti sönmez şarâbı kevserle*", Mâhur: "*Bu sevda ne tatlı yalan*", Segâh: "*Gözlerinden içti gönlüm neşveyi*" gibi eserleri vardır.[1140]

Şükrü Bey, TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimlere katılmış ve 793 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katılmıştır.[1141] 7 Mart 1935'te tutanağı onaylanmıştır. Dönem boyunca Adliye Encümeni üyeliği yapmıştır. Bolu Milletvekili İsmail Hakkı Uzmay'ın Kara Avcılığı Hakkındaki Kanuna Ek Kanun Lâyihasını müzakere etmek için kurulan geçici encümene üye ve Kamutay namına şehitliklere çelenk koyma heyetine seçilmiştir.[1142] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.5.9 Nuri Tamaç

1892'de Kastamonu'da doğmuştur. Annesi Hatice[1143] Hanım, babası Mehmet Bey'dir. Fatma Nimet Hanım ile evli olup 4 çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ahmet Niyazi, Seher Güzin, Fatma Suzan ve Mehmet Arif'tir. 1898'de Hacı Hafız Mehmet Efendi Mektebi'nde ilköğrenimine başlamıştır. 1911'de Kastamonu Sultanisi'ni, 1912'de girdiği Darü'lfünun Fen Fakültesi Hikmet-i Kimya ve Eczacılık Bölümü'nü bitirmiştir. 14 Ağustos 1914'te talimgâha gönderilmiş ve 29 Ağustos'ta kaydı yapılmıştır. 29 Nisan 1915'te askerî eğitimini bitirerek Çanakkale'de 25'inci Alay, 2'nci Tabur, 6'ncı Bölüğe verilmiştir. 9'uncu Alay, 25'inci Tabur, 4'üncü Bölükte ve daha sonra 25'inci Taburda bulunmuştur. Yaverlik yapmıştır. 1915'te Harp Madalyası

[1139] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 269; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 415-416.
[1140] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 416.
[1141] **TBMM Arşivi**, Şükrü Şenozan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 918; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 415.
[1142] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 415-416.
[1143] Annesinin adı hal tercümesi ve TBMM Albümü'nde Hatice olarak verilmiş olmasına rağmen İhsan Güneş'in kitabında Seher olarak verilmiştir. Burada hal tercümesi kaynak olarak alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Nuri Tamaç'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 921; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 269.

ile ödüllendirilmiştir. 18 Ağustos 1916'da Mülâzım-ı sanî olmuştur. 19 Kasım 1918 tarihinde terhis edilmiştir. 1 Ocak 1921'den 5 Ağustos 1923'e kadar Kastamonu Memleket Hastanesi'nde Eczacı olarak görev yapmıştır. 1 Eylül 1923'te Kastamonu Lisesi'nde müdür yardımcılığı, kimya öğretmenliği ve müdürlük yapmıştır. TBMM'nin beşinci, altıncı ve yedinci dönemlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Ankara'da Kızılay'da Yenişehir Eczanesi'nde mesleğini sürdürmüştür. 24 Ekim 1969'da vefat etmiş ve İstanbul Merkezefendi'deki aile mezarlığına defnedilmiştir.[1144]

Nuri Bey, TBMM'nin Beşinci Dönemi için yapılan seçimlerde 348 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 8 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katılmıştır.[1145] Tutanağı 13 Mart 1935'te onaylanmıştır. Dönem boyunca Divanı Muhasebat Encümeni üyeliği yapmıştır.[1146]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 2 konuşması vardır. Konuşmaları: Hayvanlar Vergisi Kanunu,[1147] birinci, üçüncü ve dördüncü umûmî müfettişliklerle müşavirliklerin teşkilât kadroları hakkındaki kanun ile ilgilidir.[1148]

TBMM Beşinci Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te çeşitli konular hakkında konuşmalar yapmıştır. TBMM Beşinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.15 TBMM beşinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1935-1939)[1149]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Toplam
Tevfik Aslan	-	-
Tahsin Coşkan	-	-
Sıtkı Şerif Eken	-	-

[1144] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 269; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 420-421.
[1145] **TBMM Arşivi**, Nuri Tamaç'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 921; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 421.
[1146] Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 421.
[1147] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 26, 13 Ocak 1936, s. 34-37.
[1148] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 5, Cilt: 7, Birleşim: 17, 16 Aralık 1935, s. 97.
[1149] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 17.04.2023.

Sami Erkman	7	7
İbrahim Grantay	-	-
Şerif İlden	10	10
Veled Çelebi İzbudak	-	-
Şükrü Şenozan	-	-
Nuri Tamaç	2	2

4 yıllık süre içerisinde 9 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 19'dur. Bunların hepsi de konuşmadır. Bu dönem Kastamonu milletvekillerinin Genel Kurul'daki faaliyet sayısı oldukça düşük olmakla birlikte milletvekillerinin yarıdan fazlasının da Meclis'te hiçbir faaliyeti yoktur. Meclis'te faaliyeti olmayan milletvekilleri Tahsin Coşkan, İbrahim Grantay, Sıtkı Şerif Eken, Şükrü Şenozan, Veled Çelebi İzbudak ve Tevfik Aslan'dır.

3.2.6 TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1939-1943)

TBMM'nin Altıncı Dönemi 3 Nisan 1939-8 Mart 1943 tarihleri arasını kapsamaktadır. Altıncı Dönem genel seçimleri 26 Mart 1939'da yapılmıştır.[1150] Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.6 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekilleri[1151]

Abidin Binkaya

Hayrullah Diker

Tevfik Aslan

Hacer Dicle

[1150] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[1151] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 9.12.2021; Günay, a.g.e, s. 411-427; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 335-336.

Hilmi Çoruk

Hüsnü Açıksöz

Muharrem Celâl Bayar

Nuri Tamaç

Rauf Orbay

Rıza Saltuğ

Tahsin Coşkan

TBMM Altıncı Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.6.1 Abidin Binkaya

1888 yılında Kastamonu-Kuzyaka'da doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası Mustafa Bey'dir. Ortaokulu Kastamonu Rüştiye-i Askeriyyesi'nde, liseyi Mülkî İdâdî'de tamamlamıştır. Ardından Selânik Hukuk Mektebi'ne başlamış ve 1911'de bitirmiştir. 22 Kasım 1907'de Selânik Merkez Bidâyet 1. Ceza Dairesi Zabıt Kâtibi olarak göreve başlamıştır. 5 Aralık 1909'da Selânik İstînâf Mahkemesi Zabıt Kâtipliği'ne atanmış ve bu görevden 4 Haziran 1911'de istifa etmiştir. Bir süre Kastamonu Memleket Hastahânesi Müdürlüğü'nde bulunmuştur. 14 Ağustos 1914'te talimgâha sevk edilmiştir. 1 Ağustos 1915'te zâbit vekili, 18 Nisan 1916'da teğmenliğe yükselmiş ve 30 Kasım 1918'de terhis edilmiştir. Askerlik görevini yerine getirdikten sonra 8 Mart 1920'de Kastamonu Bidâyet Mahkemesi Azâlığına, ardından İstinâf Mahkemesi Azâlığına atanmış ve 12 Mayıs 1923'e kadar bu görevde kalmıştır. 30 Mayıs 1923'te İstanbul İkinci Cünha Mahkemesi Azalığına atanmıştır. 26 Kasım 1923-1 Mayıs 1924 tarihleri arasında İstanbul Bidâyet Mahkemesi Azâlığı yapmıştır. 1 Mayıs 1924'te İstanbul ve Mülhakatı Birinci Sınıf Sulh Hâkimliğine atanmıştır. 27 Şubat 1932'de Lüleburgaz Adlî İhtisas Mahkemesi Hâkimi, 20 Ağustos 1934'te Dördüncü, 1 Aralık 1934'te Üçüncü, 1 Haziran 1938'de İkinci Sınıf Adliye Müfettişi

olmuştur. Altıncı ve yedinci dönemlerde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 3 Haziran 1941'de emekli olmuştur.[1152]

Daha sonra Beyoğlu Birinci Noterliği, Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti İdâre Azâlığı ve Kastamonu Gençler Kulübü Reisliği yapmıştır. "*Adaletin Sesleri*" adlı adliye teşkilâtı ile ilgili bir eseri vardır. İlk olarak 1919 yılında Fatma Mahire Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden iki çocuğu vardır. Çocuklarının isimleri; Emin Ali ve Fatma Cavidan'dır. İkinci evliliğini 1951 yılında Fatma Tayyibe Hanım ile yapmıştır. 23 Haziran 1957'de vefat etmiş ve Kuzyaka köyüne defnedilmiştir.[1153]

Abidin Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için yapılan seçimlerde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır.[1154] Seçim tutanağı 10 Nisan 1939'da onaylanmıştır. Dönem boyunca Adliye Encümeni azâlığı yapmıştır. Orman Kanunu ile ilgili olarak kurulan iki muvakkat encümenden birinde azâ, diğerinde kâtiplik yapmıştır. Millî Korunma Kanunu; Devlet Demiryolları İstimlâk Kanun Lâyihası; 3460 sayılı Kanun'un şümulüne dâhil bulunan teşekküller; yüksek mühendis ve teknik okulların Maârif Vekâleti'ne devri hakkında; Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine mütedair; köy okulları ve enstitüleri teşkilâtlandırma kanun lâyihasını müzakere etmek için kurulan muvakkat encümenlerde de görev almıştır.[1155] Dönem içerisinde Genel Kurul'da çeşitli konular üzerine 21 konuşma yapmıştır.[1156] Konuşmalarının büyük çoğunluğu kanun maddeleri ve bütçe ile ilgilidir.

3.2.6.2 Hayrullah Diker

1875 yılında[1157] İstanbul'da doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası Mehmet Salih Bey'dir. İlkokulu Rüstem Paşa İbtidaî Mektebi'nde, ortaokulu Fatih Rüşdiye-i Askeriyyesi'nde, liseyi Mektebi İdâdî-i Mülkî'de, yükseköğrenimi Mektebi Tıbbiye-i

[1152] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 411-412.
[1153] Günay, a.g.e, s. 411-412.
[1154] **TBMM Arşivi**, Abidin Binkaya'nın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1074; Günay, a.g.e, s. 411.
[1155] Günay, a.g.e, s. 411.
[1156] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 10.12.2021.
[1157] Doğum yılı hal tercümesi ve Şenal Günay'ın kitabında 1875 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 1873 yılı verilmiştir. Burada hal tercümesi kaynak olarak alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Hayrullah Diker'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1153; Günay, a.g.e, s. 413.

Askeriyye-i Şâhâne'de tamamlayıp, 7 Ocak 1897'de diplomasını almıştır. Fransızca bilmektedir. Anadolu ve Rumeli'de orduya bir müddet hizmet ettikten sonra 1905 Haziran'ından itibaren Donanma emrine geçmiştir. 1911-1914 yılları arasında Fransa'da Tabâbeti Adliye ve Ruhiye Enstitüsü'ne devam etmiştir. Paris Üniversitesi'nden Adliye ve Akliye Tabîbi diploması almıştır. Salpetriere Hospice'inde, Emrâzı Asabiye ve Akliye Bölümü'nde uzmanlık kazanmıştır. Yurda döndükten sonra, Bahriye Merkez Hastahânesi'nde akıl ve sinir hastalıkları uzmanı olarak çalışmıştır. Toptaşı ve Zeynep Kâmil Hastaneleri'nde Baştabip olarak çalışmıştır.[1158] 31 Ocak 1925'te emekliye ayrılmıştır. Adliye Vekâleti Müşâhedehâne Uzman Doktorluğuna ve Tıp Fakültesi Serîriyât-ı Asabiye Muallimliğine tayin edilmiştir. 1 Ağustos 1933'te profesör, 22 Haziran 1936'da "*Tıp Fakültesi Sinir Hastalıkları Ordinaryüs Profesörü*" unvanını almıştır. 13 Temmuz 1941'de ikinci kez emekliye ayrılmıştır. TBMM'nin Altıncı Dönemi Kastamonu'dan ve Yedinci Dönemi İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir [1159]

Resmi hal tercümesinde dul olduğu ve iki oğlu olduğu yazılıdır.[1160] Mecmuâ-i Serîriyye adlı tıp dergisini yayımlamıştır. 1915'te basılan Tabâbeti Adliye-i Mecânîn (Deliler) adlı kitabı, ülkemizde adli psikiyatri alanında yayımlanmış ilk kitaptır.[1161] 23 Ağustos 1950'de vefat etmiştir.[1162]

Hayrullah Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için yapılan ara seçimde 661 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 31 Mayıs 1942 tarihli seçim tutanağı ile 1 Haziran 1942'de Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Haziran 1942'de onaylanmıştır.[1163] Dördüncü İctimâ senesi başında Sıhhat ve İctimâî Muâvenet Encümenine azâ seçilmiştir.[1164] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

[1158] **TBMM Arşivi**, Hayrullah Diker'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1153; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 413-414.
[1159] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 413-414.
[1160] **TBMM Arşivi**, Hayrullah Diker'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1153.
[1161] Günay, a.g.e, s. 414.
[1162] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336.
[1163] **TBMM Arşivi**, Hayrullah Diker'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1153.
[1164] Günay, a.g.e, s. 413.

3.2.6.3 Dr. Tevfik Aslan

Dr. Tevfik Aslan'ın özgeçmişinden "*TBMM Beşinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce bahsedilmişti.

Tevfik Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için 26 Mart 1939'da yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve aynı gün seçim tutanağını almıştır.[1165] 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır. Fevkalâde ve Birinci İctimâ seneleri başında Teşkilâtı Esâsiye, diğer senelerde Sıhhat ve İctimâî Muâvenet encümenlerinde azâ olarak görev yapmıştır.[1166] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.6.4 Hacer Dicle

1902 yılında Kastamonu-Taşköprü'de doğmuştur. Annesi Hafize Refika Hanım, Babası Ali Hilmi Bey'dir. 1920 yılında Kastamonu Öğretmen Okulu tarih öğretmeni Ali Nihat Bey ile evlenmiş olup, iki kız çocuk annesidir. Çocuklarının isimleri; Fazilet Belkıs ve Nahide Güner'dir. Almanca bilmektedir. 1915 yılında Kastamonu Merkez İnas (Kız) Mekteb-i İbtidâisini bitirmiştir. Ardından Kastamonu Kız Muallim Mektebi'ne kaydolmuş ve bu okulun orta kısmını 1920 yılında bitirmiştir. 23 Eylül 1920'de Kastamonu Riyâzitü'lbenât İlk Mektebi Baş Muallimi olarak resmî görevine başlamıştır. 29 Nisan 1924'te Zafer Mektebi, 1 Mart 1926'da İkinci İlk Kız Mektebi, 1 Eylül 1929'da Gazipaşa İlk Mektebi Baş Muallimliğine atanmıştır. 4 Aralık 1930'da Merzifon Kara Mustafa Paşa Mektebi Muallimliğine, 1 Ekim 1931'de ise Baş Muallimliğe atanmıştır. 12 Ocak 1931'de Kastamonu Rumsındı Mektebi, 1 Ekim 1932'de Muratbey, 1 Kasım 1933'te Gazipaşa Okulu Öğretmenliğine tayin edilmiş ve burada 7 Şubat 1935'e kadar görev yapmıştır.[1167] Kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi üzerine, 23 Şubat 1935'ten 28 Mart 1939'a kadar Kastamonu Vilâyeti

[1165] **TBMM Arşivi**, Tevfik Aslan'ın Seçim Mazbatası, SDN: 919; Günay, a.g.e, s. 415.
[1166] Günay, a.g.e, s. 415.
[1167] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 416-417; Mustafa Eski, "*İlk Kadın Milletvekillerinden Hacer Dicle*", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 33, 1995, s. 781-783.

Umûmî Meclis Azası, CHP Kastamonu İl Yönetim Kurulu Üyeliği ve Dâimî Encümen Azâlığında bulunmuştur.[1168]

Altıncı Dönem Kastamonu milletvekili seçilmiş ve bir dönem Meclis'te bulunduktan sonra 12 Temmuz 1943'te Toprak Mahsulleri Ofisi Personel Müdürlüğü Muamelât Memuru unvanıyla yeniden memurluğa dönmüştür. 27 Ekim 1943'te aynı Genel Müdürlükte Büro Fiş Memuru, Kütüphane ve Müzeler Memuru, 1 Mart 1945'te Zât İşleri Müdürlüğü Fiş Memuru, 1 Ocak 1947'de raportör olmuştur. Bu görevdeyken, 6 Kasım 1951'de emekliye ayrılmıştır. 18 Nisan 1966'da vefat etmiş ve Ankara'da Cebeci Asrî Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1169]

Hacer Hanım, TBMM'nin Altıncı Dönemi için yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katılmıştır. Seçim tutanağı 10 Nisan 1939'da onaylanmıştır.[1170] Dönem boyunca Dîvânı Muhâsebât Azâlığı'nda bulunmuştur. Birinci ve İkinci İctimâ senelerinde Encümen Kâtipliği'ne üye seçilmiştir. Ayrıca, Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu'nu değiştiren kanun lâyihasını müzakere eden muvakkat encümene azâ seçilmiştir.[1171]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 konuşması vardır. Konuşmaları: 1939 yılı Maarif Vekâleti bütçesi,[1172] devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun[1173] ve hususi idarelerden maaş alan ilkokul öğretmenlerinin kadrolarına, ödül ve cezalandırılmalarına ve bu öğretmenler için teşkil edilecek sağlık ve içtimai yardım sandığı ile yapı sandığına ve öğretmenlerin alacaklarına dair kanun hakkındadır.[1174] Hacer Hanım, öğretmenlikten gelen bir milletvekili olduğu için Meclis'te daha çok eğitim ve öğretmenlerin durumu üzerine konuşmalar yapmıştır.[1175]

[1168] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 417; **Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009**, (Yayına hazırlayan: Semra Gökçimen), Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları, Ankara 2009, s. 149; Eski, *a.g.m*, s. 782-783.
[1169] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 416-417.
[1170] **TBMM Arşivi**, Hacer Dicle'nin Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1075; Eski, *a.g.m*, s. 783.
[1171] Günay, a.g.e, s. 416.
[1172] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 2, Birleşim: 17, 25 Mayıs 1939, s. 248-249.
[1173] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 25, 12 Haziran 1939, s. 111.
[1174] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 30, Birleşim: 27, 13 Ocak 1943, s. 152-156.
[1175] Hacer Dicle, Kastamonu'da çeşitli konferanslar vermiş ve toplantılara katılmıştır. Hacer Hanım'ın konuşmaları için bkz. Eski, *a.g.m*, s. 783-796.

3.2.6.5 Hilmi Çoruk

1888'de İstanbul'da doğmuştur. Annesi Cemile Hanım, babası İbrahim Şükrü Bey'dir. Fatma İsmet Hanım ile evlenmiş olup, 4 çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Necibe Sevim, Bedia Leyla, İbrahim Şükrü ve Huriye Şükran'dır. 1907 yılında Vefa İdadisi'ni, 1912 yılında Hukuk Mektebi'ni bitirmiştir. 14 Mart 1908'de Tophane-i Amire Kâtibi olarak göreve başlamıştır. 6 Şubat 1914'e kadar bu görevde kalmış ve üçüncü sınıf kâtipliğe kadar yükselmiştir. 9 Ağustos 1914-7 Kasım 1918 tarihleri arasında Harbiye Dairesi Yedek Üçüncü Sınıf Kâtipliği yapmıştır. 19 Ocak 1921'de Kastamonu Darü'lhilafe Medresesi İnşa ve Edebiyatı Türkiye Muallimliği'ne atanmıştır. 1 Temmuz 1922-21 Ağustos 1922 tarihleri arasında Yedek Üçüncü Sınıf Kâtipliği yapmıştır. 22 Ağustos 1922-31 Ağustos 1925 tarihleri arasında Edebiyatı Türkiye Muallimliği, 1 Eylül 1925-6 Ekim 1925 tarihleri arasında Kastamonu Lisesi İçtimaiyat Muallimliği yapmıştır. 1 Mart 1926'dan 1935 Şubat sonuna kadar Kastamonu Belediye Başkanlığı yapmıştır. TBMM'nin Beşinci Dönem seçimlerinde Mardin'den, altıncı, yedinci ve sekizinci dönem seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 11 Aralık 1947'de vefat etmiş ve Ankara'da Cebeci'deki Asrî Mezarlığa defnedilmiştir.[1176]

Hilmi Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için 26 Mart 1939'da yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve aynı gün seçim tutanağını almıştır.[1177] 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır. Fevkalâde İctimâ senesinde Dîvânı Muhâsebât Encümeni Kâtipliği görevinde bulunmuştur.[1178]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 konuşması vardır. Konuşmaları: Köylüden alınan salma hakkındaki kanun,[1179] Eylül, Kasım 1938 aylarına ait divanı muhasebat raporunun 9. maddesinde ismi geçen Mardin askerlik konağı hesap memuru Mahmut Celalettin hakkındaki fıkra[1180] ve milli müdafaa mükellefiyeti kanunu hakkındadır.[1181]

[1176] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Güneş, Türk Parlamento Tarihi…1935-1939, s. 568-569.
[1177] **TBMM Arşivi**, Hilmi Çoruk'un Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 949; Günay, a.g.e, s. 418.
[1178] Günay, a.g.e, s. 418.
[1179] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 22, 5 Haziran 1939, s. 28.
[1180] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 24, 9 Haziran 1939, s. 79-80.
[1181] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 23, 7 Haziran 1939, s. 55-56.

3.2.6.6 Hüsnü Açıksöz

1896 yılında Kırcaali'de doğmuştur. Annesi Şevkiye Hanım, babası İsmail Niyazi Bey'dir. İlköğrenimi Çerkeş'te, lise öğrenimini Kastamonu Sultânîsi'nde tamamlamıştır. Askerlik vazifesini ihtiyat zâbiti olarak Kafkas Cephesi'nde tamamlamıştır. İki arkadaşı ile 15 Haziran 1919'da *Açıksöz* gazetesini yayımlamaya başlamış ve bu gazeteyi 1931 yılına kadar yayımlamıştır. Millî Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllarda inkılâpların savunucusu olarak, onların yayılmasına ve benimsenmesine çalışmıştır. Ayrıca İmam Hatip Okulu, Dârü'l Hilâfe Medresesi ve Erkek Sanat Enstitüsü'nde Türkçe Öğretmenliği yapmıştır. 1937'de *Doğrusöz* gazetesini yayımlamaya başlamıştır. *Doğrusöz* gazetesinin sahibi ve yazarıdır. Yayımladığı iki gazete dışında, "*İstiklâl Harbi'nde Kastamonu*" diye bir derlemesi, "*Kim Kimi Yola Getirdi*" ve "*Başefendi*" adlı iki oyunu vardır. Melahat Hanım ile evli olup üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Latife, İsfendiyar ve Yaşar'dır. Kastamonu'da Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilk kurucularındandır. Partinin Merkez Kaza Mutemetliği, Kastamonu Umûmî Meclis Azâlığı ve İkinci Reisliği'nde bulunmuştur. TBMM'nin Altıncı Dönemi Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Milletvekili seçildikten kısa bir süre sonra tedavi edilmekte olduğu İstanbul Maçka Sıhhat Yurdu'nda 27 Ağustos 1939'da vefat etmiş ve Feriköy Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1182]

Hüsnü Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için 26 Mart 1939'da yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır.[1183]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 konuşması vardır. Konuşmaları: Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun,[1184] Belediye Kanunu'nun 19. maddesinin 5. fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun[1185] ve 1939 senesi İktisat Vekâleti bütçesi hakkındadır.[1186]

[1182] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 335; Günay, a.g.e, s. 419-420.
[1183] **TBMM Arşivi**, Hüsnü Açıksöz'ün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1076.
[1184] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 28, 19 Haziran 1939, s. 249.
[1185] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 33, 30 Haziran 1939, s. 448.
[1186] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 2, Birleşim: 18, 26 Mayıs 1939, s. 311-312.

3.2.6.7 Muharrem Celâl Bayar

1889'da İbradı'da doğmuştur. Annesi Ülfet Hanım, babası Yusuf Ziya Bey'dir. Kastamonu İdadisi'nden mezun olduktan sonra Konya'da üç yıl hukuk öğrenimi görmüştür. 1910 yılından 1919 yılına kadar Kastamonu Muallim Mektebi Coğrafya, Tarih ve aynı yıllarda Muallim Mektepleri ve Lise'de Beden Terbiyesi Öğretmenliği yapmıştır. Hal tercümesine göre Millî Mücadele'de askerlik vazifesini yerine getirmiştir. Askerlik görevinin ardından, 1922'de dokumacılık işine başlamıştır. "*Dokuma Evi*" adıyla bir şirket kurmuş ve hayatı boyunca ticaretle meşgul olmuştur. 1923'te Zehra Hanım ile evlenmiş olup üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Celâlet, Vecâhet ve Tokay'dır.[1187] Kastamonu Ticaret Odası Üyeliği ve Kastamonu Umûmî Meclis ve Encümen Azalığı yapmıştır.[1188] 3 Temmuz 1970'te vefat etmiş ve Kastamonu Ok Meydanı Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1189]

Muharrem Celal Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katılmış ve seçim tutanağı 10 Nisan 1939'da onaylanmıştır.[1190] Dönem boyunca İktisat Encümeni Azâsı olarak görev yapmıştır. Ayrıca çay ve kahvenin inhisar altına alınmasına dair olan kanun layihasını müzakere etmek üzere teşekkül eden; Hatay halkının askerlik işlerine ve Hatay Vilâyeti'nin kurulmasına dair kanun lâyihasını müzakere etmek üzere teşekkül eden; İskân Kanunu'nun 32'nci maddesinin tadilini ve bu kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesini müzakere etmek üzere teşekkül eden muvakkat encümenlere aza seçilerek görev yapmıştır.[1191] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

[1187] **TBMM Arşivi**, Muharrem Celal Bayar'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1077; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 335; Günay, a.g.e, s. 421-422.
[1188] **TBMM Arşivi**, Muharrem Celal Bayar'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1077; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 335.
[1189] Günay, a.g.e, s. 421.
[1190] **TBMM Arşivi**, Muharrem Celal Bayar'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1077.
[1191] Günay, a.g.e, s. 421.

3.2.6.8 Nuri Tamaç

Nuri Tamaç'ın özgeçmişi "*TBMM Beşinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce verilmişti.

Nuri Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için 26 Mart 1939'da yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiş ve aynı gün seçim tutanağını almıştır.[1192] 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır. Dönem içinde Dîvân-ı Muhâsebât Encümeni Azâlığı yapmıştır. İkinci ve Üçüncü İctimâ senelerinde Kâtiplik görevinde bulunmuştur.[1193] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.6.9 Rauf Orbay

1881'de İstanbul'da doğmuştur. Annesi Fatma Huriye Hanım, Babası Mehmet Muzaffer Bey'dir.[1194] İlköğrenimini Cibali'deki ilkokulda tamamladıktan sonra Trablusgarp'ta Askerî Rüştiye'yi bitirmiştir. 14 Mayıs 1893'te Heybeliada Bahriye Okulu İdadisi'ne başlamış ve 31 Mart 1899'da Güverte Mühendis (Teğmen) rütbesiyle okuldan mezun olmuştur. Selimiye Fırkateyni ardından Garp Vapuru'na Seyir Subayı Yardımcısı olarak atanmıştır. Mahmudiye Zırhlısı'nda görevli iken 1 Nisan 1901'de Üsteğmenliğe yükselmiştir. Hamidiye Torpidosu ve Fethiye gemisinde görev yapmıştır. 23 Nisan 1904'te Yüzbaşılığa yükseldikten sonra Mesudiye Zırhlısı'na atanmıştır. İngilizce ve Fransızca bilmektedir. Donanmada danışman olarak alıkonulan Bucknam Bey'in yardımcılığına verilmiş ve iki yıl bu görevde kalmıştır. 28 Ekim 1906'da Asarı Tevfik Zırhlısı'na atanmıştır. 8 Ocak 1907'de Solkolağalığa yükselmiştir. 2 Mart 1907'de Peyki Şevket Komutanlığı'na ve 5 Mayıs 1909'da Hamidiye Gemisi Komutanlığı'na atanmıştır.[1195]

1911 İtalyan Savaşı'nda Trablusgarp'a silâh ve cephane sevkinde görev almış, 1912 Balkan Savaşı'nda Karadeniz harekâtına memur edilmiştir. Başkomutanlık tarafından Bağımsız 1'inci Fırka adı verilen birliğin komutanlığına atanmıştır. Yunan

[1192] **TBMM Arşivi**, Nuri Tamaç'ın Seçim Mazbatası, SDN: 921.
[1193] Günay, a.g.e, s. 423.
[1194] **TBMM Arşivi**, Rauf Orbay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 389.
[1195] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 879-880; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336.

donanmasına karşı kazandığı başarılar nedeni ile kamuoyunda "*Hamidiye Kahramanı*" olarak adlandırılmıştır. Devlet "*Hamidiye Kruvazörü Hümayunu*" adını taşıyan bir madalya ihdas etmiştir. 2 Temmuz 1913'te Binbaşılığa yükseltilmiştir. 20 Ocak 1915'te Bahriye Nezareti Birinci Daire Başkanlığı görevi verilmiştir. 4 Kasım 1915'te Fırkateyn Kaptanı (Yarbay) ve 28 Eylül 1917'de Kalyon Kaptanı (Albay) olmuş ve savaş boyunca "*Deniz Kurmay Başkanı*" sıfatı ile bu görevde kalmıştır. Savaş sonunda Bahriye Nâzırlığı'na getirilmiştir. 30 Ekim 1918'de başkanlığındaki heyet tarafından Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda mütareke imzalanmış ve 8 Kasım 1918'de görevi son bulmuştur.[1196]

Mütareke şartlarının müttefikler tarafından ihlâl edilmesi ve yurdun bazı kısımlarının işgâl edilmesine üzülerek 3 Mayıs 1919'da askerlikten ayrılarak eski arkadaşı Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Anadolu'ya geçmiştir. 23 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa ile Amasya Genelgesi'ni imzalamıştır. Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde bulunmuştur. Paşa ve dokuz arkadaşı ile Heyet-i Temsiliye'ye üye seçilmiştir. 27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal Paşa ve diğer heyet üyeleriyle birlikte Ankara'ya gelmiştir. 12 Ocak 1920'de İstanbul'da toplanan son Osmanlı Meclis-i Mebusan'a Sivas milletvekili olarak katılmış ve Meclis'in Misâk-ı Milli'yi kabulünde büyük gayret göstermiştir. 16 Mart 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgalinde bir kısım milletvekili ile birlikte Meclis'ten alınarak Malta Adası'na sürülmüş ve bir yıl sekiz ay orada sürgün kalmıştır. Malta dönüşü 13 Kasım 1921'de Ankara'ya gelerek Sivas milletvekili olarak TBMM'ye katılmıştır. 17 Kasım 1921'de Meclis tarafından Nafia-Bayındırlık Bakanlığı'na seçilmiş ve 14 Ocak 1922'ye kadar bu görevde kalmıştır.[1197]

TBMM'nin Birinci Dönemi Sivas'tan, İkinci Dönemi İstanbul'dan milletvekili seçilmiştir. 9 Kasım 1924'te bir kısım arkadaşları ile birlikte Halk Fırkası'ndan ayrılmıştır. 17 Kasım 1924'te TCF'nin kurucuları arasında yer almıştır. 14 Nisan 1925'te İstiklâl Mahkemesi kararı ile fırkanın kapatılması üzerine bağımsız milletvekili olarak görevini sürdürmüştür. 12 Mayıs 1926'da tedavi için Londra'ya gitmiştir. Londra'da bulunduğu sırada İzmir'de Mustafa Kemal Paşa'ya düzenlenen

[1196] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 880-881; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336.
[1197] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 881; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336.

suikast olayı ile ilgili görüldüğü için on yıl kalebentliğe hüküm giydiğine dair tebligatı almıştır. Bu kararın 3 Kasım 1926'da TBMM'de okunması üzerine milletvekilliği sona ermiştir. Bu hükmün 26 Ekim 1933 tarihli af kanunu ile ortadan kalkmasından sonra 5 Temmuz 1935'te yurda dönmüş ve Bakanlar Kurulu kararı ile 3 Aralık 1935'te emekli aylığı bağlanmıştır. TBMM'nin Altıncı Dönemi Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın en kritik döneminde Türkiye'yi İngiltere'de temsil etmesi Hükümetçe daha uygun görülerek, 17 Şubat 1942'de Londra Büyükelçiliğine atanmış ve 9 Mart 1944'te bu görevden ayrılarak yurda dönmüştür. Yeniden bir görev kabul etmemiş ve politikadan da uzak kalmıştır. Evlenmemiştir. 16 Temmuz 1964'te İstanbul'da vefat etmiştir.[1198]

Rauf Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi'nde açık bulunan bir milletvekilliği için CHP Genel Başkanlık Divanı kendisini aday göstermiş ve yapılan ara seçimde 657 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 22 Ekim 1939 tarihli seçim tutanağı ile 1 Kasım 1939'da Meclis'e katılmış ve tutanağı 8 Kasım 1939'da onaylanmıştır.[1199] Dönem içinde Teşkilâtı Esâsiye Encümeni Azâsı olarak görev yapmıştır. 17 Şubat 1942'de Londra Büyükelçiliğine atanması üzerine, 16 Mart 1942'de Kastamonu milletvekilliğinden istifa etmiştir.[1200] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.6.10 Rıza Saltuğ

1875'te Köstence'de doğmuştur. Annesi Fatma Hanım, babası İbrahim Bey'dir.[1201] Askerî Tıbbiye Mektebi'nin Eczacılık Bölümü'nden mezun olmuştur. 1895'te Bâb-ı Seraskeri Hastanesi Eczacısı iken İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmasından dolayı ve Padişah Abdülhamit idaresi aleyhine yafta düzenleyerek yayması nedeni ile Kastamonu'ya sürülmüştür. Meşrutiyetin ilânına kadar eczane işletmiştir. 29 Aralık 1915'te emekliye ayrılmış ve sonrasında ticaretle meşgul olmuştur. Kastamonu Ticaret Odası Başkanlığı, Kastamonu Belediye ve Umûmî Meclis Azâlığında bulunmuştur.

[1198] Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 881-882.
[1199] **TBMM Arşivi**, Rauf Orbay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 389.
[1200] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 882; Günay, a.g.e, s. 424.
[1201] **TBMM Arşivi**, Rıza Saltuğ'un Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1078.

TBMM'nin Altıncı Dönemi Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. 12 Kasım 1948'de Tevfika Hanım ile evlenmiştir. 6 Aralık 1948'de vefat etmiştir.[1202]

Rıza Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis çalışmalarına katılmış ve seçim tutanağı 10 Nisan 1939'da onaylanmıştır.[1203] Dönem içerisinde Sıhhat ve İctimâî Muâvenet Encümeni Azâsı olarak görev yapmıştır. Ayrıca, Hatay Vilâyeti'nin kurulması ve Hatay halkının askerlik işlerine dair olan kanun lâyihasını müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümenlerin azalığını üstlenmiştir.[1204] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.6.11 Tahsin Coşkan

Tahsin Coşkan'ın özgeçmişi hakkında "*TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce bilgi verilmişti.

Tahsin Bey, TBMM'nin Altıncı Dönemi için 26 Mart 1939'da yapılan seçimde 797 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 26 Mart 1939 tarihli seçim tutanağı ile 3 Nisan 1939'da Meclis'e katılmıştır.[1205] Dönem boyunca Bütçe Encümeni Azâlığında bulunmuştur. Birinci İctimâ senesinden itibaren reis vekilliği görevini yerine getirmiştir. Ayrıca, Türkiye-Fransa arasında imzalanan Türkiye ile Suriye arasındaki arâzî meselesinin halline dair kanun lâyihasını müzakere etmek üzere oluşturulan, Orman Kanunu muvakkat encümenlerinde aza, son kanunun ikinci defa görüşüldüğü muvakkat encümenlerde reis olarak görev yapmıştır.[1206] Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 konuşması vardır. Konuşması: Asker ailelerinden muhtaç olanlara yardım hakkındaki kanun ile ilgilidir.[1207]

[1202] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Günay, a.g.e, s. 425-426.
[1203] **TBMM Arşivi**, Rıza Saltuğ'un Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1078; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 336; Çoker, Türk Parlamento Tarihi…1919-1923, s. 882; Günay, a.g.e, s. 425.
[1204] Günay, a.g.e, s. 425.
[1205] **TBMM Arşivi**, Tahsin Coşkan'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762; Günay, a.g.e, s. 427.
[1206] Günay, a.g.e, s. 427.
[1207] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 6, Cilt: 20, Birleşim: 77, 11 Ağustos 1941, s. 109.

TBMM Altıncı Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te çeşitli konular hakkında konuşmalar yapmıştır. TBMM Altıncı Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.16 TBMM altıncı dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1939-1943)[1208]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Toplam
Abidin Binkaya	21	21
Hayrullah Diker	-	-
Dr. Tevfik Aslan	-	-
Hacer Dicle	3	3
Hilmi Çoruk	3	3
Hüsnü Açıksöz	3	3
Muharrem Celal Bayar	-	-
Nuri Tamaç	-	-
Rauf Orbay	-	-
Rıza Saltuğ	-	-
Tahsin Coşkan	1	1

4 yıllık süre içerisinde 11 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 31'dir. Bu faaliyetlerin hepsi de konuşmadır. TBMM Beşinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Genel Kurul'daki faaliyet sayısı oldukça düşük olmakla birlikte milletvekillerinin yarıdan fazlasının da Meclis'te hiçbir faaliyeti yoktur. Meclis'te faaliyeti olmayan milletvekilleri; Nuri Tamaç, Dr. Tevfik Aslan, Hayrullah Diker, Rauf Orbay, Muharrem Celal Bayar ve Rıza Saltuğ'dur. Meclis'te en fazla faaliyeti olan milletvekili ise Abidin Binkaya'dır.

[1208] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 19.04.2023.

3.2.7 TBMM Yedinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1943-1946)

TBMM'nin Yedinci Dönemi 8 Mart 1943-5 Ağustos 1946 tarihleri arasını kapsamaktadır. Yedinci Dönem genel seçimleri 28 Şubat 1943'te yapılmıştır.[1209] Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.7 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekilleri[1210]

Abidin Binkaya

Hilmi Çoruk

Tahsin Coşkan

Hamdi Çelen

Fahri Ecevit

Ziya Orbay

Rıza Saltuğ

Nuri Tamaç

Tezer Taşkıran

[1209] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.
[1210] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 405-406.

TBMM Yedinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.7.1 Abidin Binkaya

Abidin Binkaya'nın özgeçmişi hakkında "*TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce bilgi verilmişti.

Abidin Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiş ve 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1211] Dönem boyunca Adalet Komisyonu Azası olarak görev yapmıştır. Ayrıca, sivil halkın geçici tahliyesi hakkındaki kanun layihası; depreme karşı alınacak tedbirler hakkındaki kanun layihası; Münakalât Vekâleti'nin hazarda yapmakta olduğu münakale muhabere ve mürasele işlerinin kısmî veya umûmî seferberlik halinde ve olağanüstü hallerde ne suretle ifa edileceği; Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanununun 3360 sayılı kanunla değiştirilen 3'üncü maddesine bir fıkra eklenmesine dair olan kanun layihası ve 1942 yılı mahsul borçlarını ödeyemeyenlerin mahkûmiyetlerinin affı hakkındaki kanun teklifini müzakere etmek için kurulan muvakkat encümenlere aza seçilerek görev yapmıştır.[1212]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da çeşitli konular üzerine 20 konuşması ve 320 arkadaşı ile birlikte verdiği 1 önergesi vardır. Konuşmaları daha çok bakanlık bütçeleri ve kanunlar hakkındadır.[1213] Önergesi ise çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulmasına dair kanun tasarısındaki 17. maddeye dair değişiklik hakkındadır.[1214]

3.2.7.2 Hilmi Çoruk

Hilmi Çoruk'un özgeçmişi hakkında önce "*TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde bilgi verilmişti.

[1211] **TBMM Arşivi**, Abidin Binkaya'nın Seçim Mazbatası, SDN: 1074.
[1212] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3420-3653.
[1213] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021.
[1214] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 68, 4 Haziran 1945, s. 108-111.

Hilmi Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiş ve 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1215] Dönem boyunca Ticaret Komisyonu Azalığı yapmıştır. Ayrıca, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun 2'nci maddesinin tefsiri hakkındaki önerge; sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekküllerin teşkilâtıyla idare ve denetimleri hakkındaki 3460 sayılı kanunun 5'inci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifi; çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması hakkındaki kanun tasarı; Millî Korunma Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 4180 sayılı kanun'un 30'uncu maddesinin 1 numaralı fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun layihası; Milli Korunma Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve ek maddelerinin çıkarılmasına dair kanun layihası; Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun layihası ve Varlık Vergisi hakkındaki kanun layihasını müzakere etmek için kurulan muvakkat encümenlerde görev almıştır.[1216]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 5 konuşması vardır. Konuşmaları: bazı vilayetlerde meydana gelen yersarsıntısı,[1217] Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun,[1218] şehir ve kasabalarda mahalle muhtar ve ihtiyar heyetleri teşkili hakkındaki kanun,[1219] Belediye Kanununun 152. Maddesinin (D) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki kanun[1220] ve 1945 yılı yedi aylık Bayındırlık Bakanlığı bütçesi hakkındadır.[1221]

3.2.7.3 Tahsin Coşkan

Tahsin Coşkan'ın özgeçmişinden daha önce "*TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde bahsedilmişti.

Tahsin Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim

[1215] **TBMM Arşivi**, Hilmi Çoruk'un Seçim Mazbatası, SDN: 949.
[1216] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3418-3707.
[1217] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 6, Birleşim: 7, 29 Kasım 1943, s. 25-27.
[1218] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 44, 19 Nisan 1944, s. 87; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 48, 24 Nisan 1944, s. 200.
[1219] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 37, 3 Nisan 1944, s. 13.
[1220] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 66, 31 Mayıs 1944, s. 478.
[1221] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 17, Birleşim: 61, 24 Mayıs 1945, s. 328-332.

edilerek kendisine verilmiş ve 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1222] Dönem boyunca Bütçe Komisyonu Başkanlığı ve Tutanakları İnceleme Komisyonu Azalığı yapmıştır.[1223]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 6 konuşması ve 320 arkadaşı ile birlikte verdiği 1 önergesi vardır. Konuşmaları: devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair 3656 sayılı kanunun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair kanun,[1224] Tekel Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişilmesi hakkındaki kanun,[1225] Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 5 ve 34. maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun,[1226] Maliye Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesi,[1227] Sıtma ile Olağanüstü Mücadele Kanunu[1228] ve İller Bankası Kanunu hakkındadır.[1229] Önergesi: çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulmasına dair kanun tasarısındaki 17. maddeye dair değişiklik hakkındadır.[1230]

3.2.7.4 Hamdi Çelen

1892 yılında Çerkeş'te doğmuştur. Babası Numan Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ihtiyat asteğmenliğinden terhis olmuştur. İlk kuruluşundan itibaren Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ve Halk Fırkası İdare Heyeti üyeliklerinde bulunmuştur. 30 Ekim 1927 tarihinden 6 Ekim 1931 tarihine kadar Kastamonu Tayyare Cemiyeti Başkanlığı ve Kastamonu Vilayet Parti İdare Heyeti Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Millî Mücadele Dönemi'nden 18 Eylül 1927 tarihine kadar *Açıksöz* gazetesini yayımlamıştır.[1231] Kastamonu Mülga Darü'l-Hilâfe Medresesi Tarih-Coğrafya ve Tabiiyye Öğretmeni, Kastamonu Sanat Okulu Türkçe Öğretmeni, Kastamonu İmam Hatip Mektebi Ruhiyatı Ahlâkiye Öğretmeni, Kastamonu Lisesi Tarih Öğretmeni ve Kastamonu Darü'l Muallimin Mektebi

[1222] **TBMM Arşivi**, Tahsin Coşkan'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762.
[1223] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3660-3712.
[1224] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 11, Birleşim: 75, 21 Haziran 1944, s. 113.
[1225] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 23, Birleşim: 52, 20 Mayıs 1946, s. 126-127.
[1226] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 15, Birleşim: 25, 17 Ocak 1945, s. 113.
[1227] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 59, 23 Mayıs 1944, s. 190.
[1228] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 15, Birleşim: 31, 19 Mart 1945, s. 162-163.
[1229] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 71, 8 Haziran 1945, s. 201.
[1230] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 68, 4 Haziran 1945, s. 108-111.
[1231] **TBMM Arşivi**, Hamdi Çelen'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1239; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 643-644.

Coğrafya Öğretmenliği yapmıştır.[1232] Kastamonu Vilayet Umûmî Meclisi ve Kastamonu İl Daimi Encümen üyelikleri görevlerinde bulunmuştur. Hukuk eğitimi için 6 Ekim 1931 tarihinde Kastamonu'dan ayrılmıştır. 17 Temmuz 1934 tarihinde İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiştir. Bu sırada İstanbul Musevi Lisesi ve Saint-Michel Fransız Erkek Lisesi'nde Tarih ve Coğrafya Öğretmenliği yapmıştır. 24 Ağustos 1935 tarihinde Maliye Hesap Uzmanlığı görevine başlamıştır. 25 Mayıs 1940 tarihinde İstanbul 3 Numaralı İtiraz ve Tetkik Komisyonu Raportörlüğüne atanmıştır.[1233] TBMM'nin yedinci ve sekizinci dönem seçimlerinde CHP'den Kastamonu milletvekili seçilerek Meclis'e girmiştir. Sare Hanım ile evlenmiş ve üç çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Beyhan, Ülker Zafer ve Türkan'dır. 9 Ocak 1957 tarihinde vefat etmiştir.[1234]

Hamdi Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 28 Şubat 1943 tarihli seçim tutanağı ile 7 Mart 1943'te Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1235] Dönem boyunca Maliye Komisyonu Azalığı yapmıştır. Ayrıca, Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanunu'nun 3360 sayılı kanunla değiştirilen 3'üncü maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısı; 1942 yılı mahsul borçlarını ödeyemeyenlerin mahkûmiyetlerinin affına dair kanun teklifi; memurlar hakkındaki kanun teklifi; Varlık Vergisi kanun layihası ve olağanüstü ihtiyaçlar için Millî Savunma Bakanlığı'nca yurda sokulacak maddelerin vergi muaflıkları hakkındaki 4340 sayılı kanunun yürürlük süresinin bir yıl uzatılmasına dair kanun tasarısı; sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekküllerin teşkilâtıyla idare ve denetimleri hakkındaki 3460 sayılı kanunun 5'inci maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifini müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümenlerin azalığını üstlenmiştir.[1236]

[1232] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 405; Recep Büyüktolu, "*Çerkeşli Bir Gazeteci, Öğretmen ve Milletvekili: Ahmet Hamdi Çelen*", **Çerkeş Araştırmaları Dergisi I**, s. 285.
[1233] **TBMM Arşivi**, Hamdi Çelen'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1239; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 643-644.
[1234] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 644.
[1235] **TBMM Arşivi**, Hamdi Çelen'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1239.
[1236] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3421-4049.

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 önergesi vardır. Hamdi Bey ve 320 arkadaşının birlikte verdiği önerge çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulmasına dair kanun tasarısındaki 17. maddeye dair değişiklik hakkındadır.[1237]

3.2.7.5 Fahri Ecevit

1896 yılı Şubat ayında İstanbul'da doğmuştur. Annesi İsmet Hanım, babası, Bayazıt Camii'nde Dersiam olmuş, daha sonra Kuzzat Mektebi'nde tefsir profesörlüğü yapmış, Daday ilçesinin Karaköy'ünden Mustafa Şükrü Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini Aksaray'da, lise öğrenimini Vefa Lisesi'nde tamamlamıştır. 1918 yılında İstanbul Darü'lfünunu Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında üç defa askerlik vazifesini yapmaya davet olunmuştur. İlk önce Darü'lfünun Hastanesi'nde (Zeynep Hanım Konağı), ikincisinde Beyoğlu'nda İtalyan Hastanesi'nde ihtiyat zabiti olarak hizmet etmiştir. Üçüncüsünde ise mektepten mezun olunca kısa bir müddet Harbiye Nezareti Daire Tabip Muavinliği'nde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaşı bitince İzmir vilayeti Kırkağaç ilçesi hükümet tabibi olarak atanmıştır. Maarif Vekili Necati, General Kazım Özalp ve Vasıf Çınar Balıkesir'de iken; Kırkağaç'a gelen Vasıf Çınar; Kırkağaçlı Fesci Memet, Kaymakam Necati, Eşref Bayat ve Fahri Ecevit'i millî teşkilat oluşturmakla görevlendirmiştir. Manisa ve Akhisar'ın işgâlinin ardından İstanbul'a gitmiş ve birkaç ay Posta Telgraf tabipliği yapmıştır. 1919 yılında yeniden Anadolu'ya geçmiştir. İnebolu'ya seyyar frengi tabibi olarak gelmiştir. İstanbul'un işgâlinden sonra Taşköprü Hükümet Tabipliği'ne tayin olmuştur. 1920-1922 yılları içinde Taşköprü'de kalmıştır. Vali ve İstiklal Mahkemesi emrinde millî davanın başarılı olması için çalışmıştır. "*Hadisat*", "*Açıksöz*" ve "*Ulus*" gazetelerinde yazılar yazmıştır. 1922-1923 yılları arasında Kastamonu Merkez Tabibi olarak görev yapmıştır. 1923-1924 yılları arasında İzmit Merkez Tabipliği ve Sıhhiye Müdür Vekilliği yapmıştır. 1924 yılında Adlî Tıp Enstitüsü'nde staj görmüştür. 1925 yılında Ankara'ya Adlî Tabip olarak gelmiş ve bu yıl içinde Ankara Müstantik Mektebi'nde Adlî Tıp Hocalığı yapmıştır. 1927'de Ankara Hukuk Fakültesi'ne Adlî Tıp Profesörü olarak tayin olmuştur. 1937 yılında adlî tabiplikten istifa etmiş ve adlî tıp profesörü olarak kalmıştır. Aynı zamanda Polis Enstitüsü ve Jandarma Subay Okulu'na Adlî Tıp Öğretmeni olarak tayin edilmiştir. Bu vazifelere de devam etmiştir.

[1237] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 68, 4 Haziran 1945, s. 108-111.

1940-1941 yıllarında askerlik vazifesini yapmıştır. 1941 yılından itibaren ayrıca Ankara Hukuk Fakültesi'nde Adlî Psikoloji, Polis Enstitüsü'nde Kriminoloji dersleri, profesörlük ve öğretmenliklerine tayin olmuştur.[1238]

TBMM'nin yedinci ve sekizinci dönemlerinde Kastamonu'dan CHP milletvekili seçilmiştir. Evli ve bir çocuk babasıdır. Bülent Ecevit'in babası olan Fahri Ecevit, 29 Ekim 1951 tarihinde vefat etmiştir. Eserleri: Ölüm ve Şahadet, Adlî Tıp, Medeni Hukuk Anlamında Adlî Tıbbın Rolü ve Tıbbı Adlî'dir.[1239]

Fahri Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için 28 Şubat 1943'te yapılan seçimde 849 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiştir. 8 Mart 1943'te Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1240] Dönem boyunca Adalet Komisyonu Azalığı yapmıştır. Ayrıca, Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu'nun 2'nci maddesinin tefsirine dair önerge; Toprak Mahsulleri Vergisi hakkındaki kanun layihası; İşçi Sigortaları İdaresi kuruluşuna dair kanun tasarısı; memurlar hakkındaki kanun teklifi ve Askerî ve Mülkî Tekaüt Kanunu'nun 3360 sayılı kanunla değiştirilen 3'üncü maddesine bir fıkra eklenmesine dair kanun tasarısını müzakere etmek için kurulan muvakkat encümenlere aza seçilerek çalışmıştır.[1241]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 23 konuşması vardır. Konuşmalarının büyük çoğunluğu bakanlık ve müdürlüklerin bütçeleri ve kanunlar hakkındadır.[1242]

3.2.7.6 Ziya Orbay

1880 yılında İstanbul'da doğmuştur. Annesi Hatice Hanım, babası Şirket-i Hayriye Muhasebe Kalemi Mümeyyizlerinden İsmail Akif Efendi'dir. Ortaokulu Ravza-i Terakkî Mektebi'nde, liseyi Mercan İdadisi'nde tamamlamıştır. 1900 yılında Mülkiye Mektebi'nin Yüksek Kısmı'ndan mezun olmuş ve aynı yıl Maliye Nezâreti Muhasebe Merkez Kalemi Kâtibi olarak göreve başlamıştır. 1909'da İkinci Mümeyyizliğe terfi

[1238] **TBMM Arşivi**, Fahri Ecevit'in Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1240; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 646-647.
[1239] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 647.
[1240] **TBMM Arşivi**, Fahri Ecevit'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1240.
[1241] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3419-3710.
[1242] **TBMM**, httpS.//www5.tbmm.gov.tr 11.12.2021.

etmiş ve aynı yıl Maliye Müfettiş Muavinliği'ne atanmıştır. Kasım 1909'da Fransa'ya gönderilmiş ve bir yıl Paris'te Fransız Maliye Teşkilatı'nda staj yapmıştır. 1915'te Maliye Nezareti Teftiş Heyeti Umûm Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu'ya geçmiştir. Aralık 1922'de Berlin'e gönderilmiş ve Ağustos 1924'e kadar Berlin'de kalmıştır. Ülkeye döndükten sonra yeni kurulan Tapu Kadastro Umum Müdürlüğü'ne atanmış ve Eylül 1926'da bu görevinden istifa etmiştir. Uzun yıllar serbest olarak çalıştıktan sonra 1934'te Divân-ı Muhasebat Azâlığı'na atanmıştır. Yedinci ve sekizinci dönemlerde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Evli ve bir çocuk babasıdır. 26 Ekim 1948 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cenazesi Cebeci Asrî Mezarlığı'na defnedilmiştir.[1243]

Ziya Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiştir. 8 Mart 1943'te Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1244] Dönem boyunca Sayıştay Komisyonu ve Tutanakları İnceleme Komisyonu Azalığı yapmıştır.[1245] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.7.7 Rıza Saltuğ

Rıza Saltuğ'un özgeçmişi hakkında daha önce "*TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde bilgi verilmişti.

Rıza Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiştir. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1246] Dönem boyunca Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu Azalığı yapmıştır.[1247] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

[1243] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 650-651.
[1244] **TBMM Arşivi**, Ziya Orbay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1241.
[1245] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3695-3712.
[1246] **TBMM Arşivi**, Rıza Saltuğ'un Seçim Mazbatası, SDN: 1078.
[1247] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3694.

3.2.7.8 Nuri Tamaç

Nuri Tamaç'ın özgeçmişinden "*TBMM Beşinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde daha önce bilgi verilmişti.

Nuri Bey, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943 tarihinde tanzim edilerek kendisine verilmiştir. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1248] Dönem boyunca Sayıştay Komisyonu Kâtibi olarak görev yapmıştır.[1249]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 önergesi vardır. Nuri Bey ve 320 arkadaşının birlikte verdiği önerge çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulmasına dair kanun tasarısındaki 17. maddeye dair değişiklik hakkındadır.[1250]

3.2.7.9 Tezer Taşkıran

1904 yılında Karabağ, Şuşa'da doğmuştur. Annesi Sitare Ağaoğlu, babası Ahmet Ağaoğlu'dur. 1921'de İstanbul'da Bezm-i Âlem Kız Lisesi'nden mezun olmuştur. 1924 yılı sonunda İstanbul Darü'lfünun Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun olmuştur. Almanca, İngilizce ve Fransızca, bilmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir. Çocuklarının isimleri; Suna ve Şevket Mete'dir. 1 Ocak 1925'te Ankara Muallim Mektebi'ne İçtimaiyat Öğretmeni olarak atanmıştır. Ankara Kız ve Erkek Lisesi içtimaiyat ve felsefe öğretmenliği ve kız lisesi müdürlüğü yapmıştır.[1251]

1931 yılında Dr. Nimet Taşkıran ile evlenmiş ve eşiyle birlikte meslekî incelemelerde bulunmak üzere Viyana'ya gitmiştir. 1933 yılında yurda dönünce İstanbul Kız Öğretmen Okulu Felsefe öğretmeni ve müdür olarak tayin olmuştur. 1936 yılı sonunda Ankara'ya gelerek önce Ortaöğretim Şube Müdürü ve daha sonra Erkek Lisesi Felsefe Öğretmeni ve 1939'da Kız Lisesi Müdürlüğü'nde çalışmıştır. Ancak sıhhî durumunun elverişli olmamasından dolayı müdürlükten istifa etmiştir. Aynı okulda öğretmen

[1248] **TBMM Arşivi**, Nuri Tamaç'ın Seçim Mazbatası, SDN: 921.
[1249] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3695.
[1250] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 68, 4 Haziran 1945, s. 108-111.
[1251] **TBMM Arşivi**, Tezer Taşkıran'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1242; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 629-630.

olarak çalışırken, 1943 yılında Yedinci Dönem Kastamonu milletvekili seçilmiştir.[1252] 1946 ve 1950 seçimlerinde CHP listesinden Kars milletvekilliğine seçilmiştir. 4 Mayıs 1979'da İstanbul'da vefat etmiş ve cenazesi 6 Mayıs Pazar günü Feriköy'deki aile mezarlığına defnedilmiştir.[1253]

Dede Korkut Masalları, Kadın Hakları, Liseler İçin Mantık, Kendin Seç Dağında, Yurttaşlık Bilgisi, Stuart Mill'in Hayatı, Türk Ahlâkının İlkeleri, Women in Turkey, Vatandaşın El Kitabı, Cumhuriyetin 50. Yılında Kadın Hakları ve Suçlu Çocuklar başlıca eserleridir. UNESCO Millî Komitesi üyesi olarak farklı ülkelerde yapılan toplantılara katılmıştır. Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin başkanlığı ve Yardım Sevenler Derneği'nin kurucu üyeliğini yapmıştır.[1254]

Tezer Hanım, TBMM'nin Yedinci Dönemi için yapılan seçimde 849 oy alarak Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağı 28 Şubat 1943'te tanzim edilerek kendisine verilmiştir. 8 Mart 1943'te Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 15 Mart 1943'te onaylanmıştır.[1255] Dönem boyunca Millî Eğitim Komisyonu Azalığı yapmıştır.[1256] Ayrıca, Ankara Tıp Fakültesi'nin kurulması hakkındaki kanun tasarısını müzakere etmek üzere kurulan muvakkat encümene aza seçilerek görev yapmıştır.[1257]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 6 konuşması ve 320 arkadaşı ile birlikte verdiği 1 önergesi vardır. Konuşmaları: Toprak Mahsulleri Vergisi,[1258] iş kazalarıyla meslek hastalıkları ve analık sigortaları hakkındaki kanun,[1259] 1946 yılı Adalet Bakanlığı bütçesi,[1260] Adalet Bakanlığı 1944 mali yılı bütçesi,[1261] Üniversiteler Kanunu[1262] ve 1946 yılı Milli Eğitim Bakanlığı bütçesi ile ilgilidir.[1263] Önergesi ise çiftçiye toprak

[1252] **TBMM Arşivi**, Tezer Taşkıran'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1242; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 629-630.
[1253] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 629-630.
[1254] Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler…, s. 368-369.
[1255] **TBMM Arşivi**, Tezer Taşkıran'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1242.
[1256] Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler…, s. 369.
[1257] Binark, a.g.e, Cilt: 4, s. 3711.
[1258] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 44, 19 Nisan 1944, s. 85; **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 48, 24 Nisan 1944, s. 227-228.
[1259] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 76, 20 Haziran 1945, s. 329.
[1260] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 20, Birleşim: 14, 19 Aralık 1945, s. 197-198.
[1261] **TBMM Zabıt Ceridesi**, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 60, 24 Mayıs 1944, s. 245-246.
[1262] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 24, Birleşim: 63, 12 Haziran 1946, s. 193-194.
[1263] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 20, Birleşim: 17, 24 Aralık 1945, s. 325-327.

dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulmasına dair kanun tasarısındaki 17. maddeye dair değişiklik hakkındadır.[1264]

TBMM Yedinci Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma ve önerge olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM Yedinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.17 TBMM yedinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1943-1946)[1265]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Önerge	Toplam
Abidin Binkaya	20	1	21
Hilmi Çoruk	5	-	5
Tahsin Coşkan	6	1	7
Hamdi Çelen	-	1	1
Fahri Ecevit	23	-	23
Ziya Orbay	-	-	-
Rıza Saltuğ	-	-	-
Nuri Tamaç	-	1	1
Tezer Taşkıran	6	1	7

4 yıllık süre içerisinde 9 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 65'tır. Bu faaliyetlerin 60'ı konuşma 5'i önergedir. Bir önceki döneme göre milletvekillerinin faaliyet sayısı iki katına çıkmıştır. Dönem içerisinde 2 milletvekilinin Genel Kurul'da hiçbir bir faaliyeti yoktur. Meclis'te faaliyeti olmayan milletvekilleri; Ziya Orbay ve Rıza Saltuğ'dur.

3.2.8 TBMM Sekizinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1946-1950)

TBMM'nin Sekizinci Dönemi 5 Ağustos 1946-22 Mayıs 1950 tarihleri arasını kapsamaktadır. Sekizinci Dönem genel seçimleri 21 Temmuz 1946'da yapılmıştır.[1266]

[1264] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 68, 4 Haziran 1945, s. 108-111.
[1265] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 21.04.2023.
[1266] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 15.

Yapılan bu seçimde aşağıda ismi verilen kişiler Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.

Görsel 3.8 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekilleri[1267]

Adil Toközlü

Baki Tümtürk

Muzaffer Akalın

Abdullah Alptoğan

Cemil Atay

Tahsin Coşkan

Hamdi Çelen

Hilmi Çoruk

Fahri Ecevit

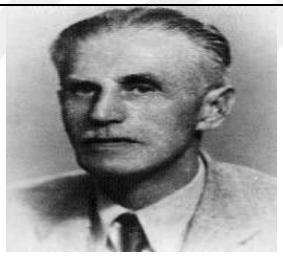
Mehmet Fethi Mağara

Ziya Orbay

TBMM Sekizinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin özgeçmişleri ve Meclis'teki faaliyetleri aşağıda verilmiştir.

3.2.8.1 Adil Toközlü

1901'de Kastamonu'da doğmuştur. Annesi İsmet Hanım, babası Sadık Bey'dir. Kastamonu Lisesi'nden 10 Temmuz 1936'da, Maliye Okulu'ndan 1 Eylül 1937'de ve Ankara Hukuk Fakültesi'nden 2 Kasım 1939'da diplomasını almıştır. Fransızca bilmektedir. Leyla Hanım ile evli olup 2 kız çocuğu babasıdır. Çocuklarının isimleri; Tülin ve Lale'dir. 12 Kasım 1916 tarihinde devlet memuru olarak çalışmaya başlamış

[1267] TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 480-481.

ve 1921 yılı Temmuz ayına kadar Kastamonu PTT Başmüdürlük Muhasebe Kâtibi, Kastamonu Defterdarlığı Muhasebesi Cari Hesap Kâtibi, Muamelat Kâtibi, Vilayet İdare Meclisi Başkâtibi, Muhasebe Vilayet Kâtip Refiki, Evrak Mübeyyizi, Maaş Kâtibi, Hususi Muhasebe Merkez Kâtibi, Vergi Temettü Vukuat Kâtibi, Tahsisat ve Havalât Kâtip Refiki ve Evrak Mukayyidi görevlerinde bulunmuştur. Ardından 8 Temmuz 1921 tarihinde silâh altına alınarak Kastamonu'daki 5. Depo Alayına er olarak sevk olunmuştur. 8 Eylül 1921 tarihinde sakata ayrılarak terhis olmuştur. Bundan sonra 10 Ekim 1921 tarihinden 9 Eylül 1923 tarihine kadar 2. Ordu emrinde Millî Mücadele'ye katılmıştır. 1 Kasım 1923 tarihinde Kastamonu PTT Muhasebe Kâtipliğine tayin olmuştur. Ardından Muhasebe Vilayet Kâtibi, Kastamonu Defterdarlık Muhasebesi İskân Kâtibi, Bayındırlık Bakanlığı Muhasebe Müdürü, 1. Mümeyyizi ve Hesabat Müdür Muavini ve Murakıbı, Maliye Vekâleti Muhâsebât Genel Müdürlük Tetkik Memuru, Muhasebat Genel Müdürlük Kontrolörlüğünde, Jandarma Genel Komutanlık Muhasebe Müdürü, Isparta Defterdarlığında ve Orman Genel Müdürlüğü Muhasebe Müdürü olarak çalışmıştır. 1948 ara seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmesi üzerine 31 Ekim 1948'de bu vazifesinden ayrılmıştır. Bu işlere ek olarak Eski Borçlar Tasfiye Raportörlüğü, Memurin Kefalet Sandığı Muhasebeciliği, Maliye Bakanlığı Tashihi Hesap Muhasebeciliği ve muhtelif müesseselerin bilançolarını tetkik işleri yapmıştır. Millî Mücadele'deki hizmetine mükâfat olarak İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmiştir. Isparta Halkevi'nin muhtelif kollarında, Kastamonu Gençlerbirliği'nde, Türk Ocağı'nda ve Hava Kurumu Başkanlığı'nda yararlı olmaya çalışmıştır.[1268] Temmuz 1951'de Ankara Barosu'na üye olmuştur. 6 Ocak 1961 tarihinde Temsilciler Meclisi'ne katılmıştır. 1965 yılında Kastamonu'dan tekrar milletvekili seçilmiştir. 19 Şubat 1975 tarihinde vefat etmiştir.[1269]

Adil Bey, 17 Ekim 1948'de yapılan ara seçimde 121.174 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 27 Ekim 1948 tarihinde almıştır. 1 Kasım 1948 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 15 Kasım 1948 tarihinde onaylanmıştır.[1270] 5 Kasım 1948'de TBMM Maliye Komisyonu üyeliğine, 7 Kasım

[1268] **TBMM Arşivi**, Adil Toközlü'nün Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1520; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 481; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 652-653.
[1269] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 652-653; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 481.
[1270] **TBMM Arşivi**, Adil Toközlü'nün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1520; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 652.

1949'da TBMM Maliye Komisyonu ve Sayıştay Komisyonu üyeliklerine seçilmiştir.[1271] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul toplantılarında sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.8.2 Baki Tümtürk

1896'da Kastamonu-Daday, Karaköy, Gülam Köyü'nde doğmuştur. Annesi Halime Hanım, babası Lise Hesap Memuru Mehmet Hulusi Bey'dir. İlk ve ortaöğrenimini Kastamonu'da tamamlamıştır. Az düzeyde Fransızca bilmektedir. Naciye Hanım ile evli olup üç kız babasıdır. 1915 yılında tam devreli İstanbul Lisesi'nin 11. sınıfında iken askere çağrılmış ve Yedek Subay olarak Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı'na katılmıştır. Kıtasıyla birlikte birçok savaşa katılmıştır. İstiklâl ve Harp madalyalarıyla takdir edilmiştir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yardımcı üyesidir. 1920 yılında Kuva-yı Millîye'nin halktan toplanan kuvvetlerinin talim işlerine memur edilerek kıta komutanlığı yapmıştır. Aynı dönemde İstanbul'dan deniz yoluyla Kastamonu'ya gönderilen ve Ankara'ya yollanan askerî elbiselerin alınması ve verilmesi ile görevlendirilmiştir.[1272]

17 Şubat 1925 tarihinde CHP'ye girerek 2. Semt Ocağı'nın 1 numaralı kütüğüne kaydedilmiştir. 1925'ten 1946'da milletvekili seçilinceye kadar CHP'nin ocak, bucak, ilçe ve il idare kurulu başkan ve üyeliklerinde çalışmıştır. CHP adına Çocuk Esirgeme Kurumu ve Halkevi Başkanlıkları'nda, Türk Hava Kurumu ve Kızılay Derneği 2. Başkanlıkları'nda, Belediye ve dört dönem Genel Meclisi ve Milletvekili Seçim Kurulu üyeliklerinde ve ikinci seçmenliklerde bulunmuştur. On iki yıldan fazla daimi komisyon üyeliğinde ve birçok komisyonlarda çalışmıştır. Ayrıca kurucuları arasında bulunduğu Kastamonu Memleket Yurdu, Gençler Kulübü ve Türk Ocağı idare kurullarında görev almıştır. CHP'nin halk hatipliğini yapmıştır. Belirli günlerde, gerekli hallerde ve bilhassa seçimlerde halkın anlayacağı bir dille konuşmalar yapmış ve çeşitli konular hakkında yazılar yazmıştır. CHP'nin dördüncü büyük kurultayına ve son olağanüstü kurultaya Kastamonu delegesi olarak katılmıştır. 1928 yılında "*Süreyya Paşa*" yerli mensucat fabrikasının Kastamonu ve havalisi satış şubesini

[1271] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 653.
[1272] **TBMM Arşivi**, Baki Tümtürk'ün Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1514; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 654-655; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 481.

açmıştır. 1938 yılında geçirmiş olduğu kalp krizi sonucu ticaretten çekilmiştir.[1273] 1940 yılında üçüncü defa askere alınmıştır. Trakya Tahkimat Komutanlığı emrinde İstihkâm Üsteğmeni olarak çalışırken ani bir kalp krizi geçirmiş ve Gülhane Hastanesi'nin 28 Ağustos 1941 tarihli raporuyla terhis edilmiştir. 6 Ekim 1963 tarihinde vefat etmiş ve cenazesi Cebeci Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.[1274]

Baki Bey, 6 Nisan 1947'de yapılan ara seçimde 100.278 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 8 Nisan 1947 tarihinde almıştır. 14 Nisan 1947'de Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 16 Nisan 1947'de Kamutayca onaylanmıştır.[1275] 5 Kasım 1947 tarihinde TBMM Dilekçe Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde tekrar aynı üyeliğe seçilmiştir.[1276]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 4 konuşması vardır. Konuşmaları: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü 1949 yılı bütçeleri,[1277] Ekonomi Bakanlığı 1948 yılı bütçesi,[1278] Bayındırlık Bakanlığı 1949 yılı bütçesi,[1279] Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı 1949 yılı bütçesi hakkındadır.[1280]

3.2.8.3 Muzaffer Akalın

1900'de Osmaniye'de doğmuştur. Annesi Cemile Hanım, babası Binbaşı rütbesiyle askeriyeden emekli Hasan Basri Bey'dir. Liseyi Kastamonu İdadisi'nde, yükseköğrenimini Ekim 1922'de Mülkiye Mektebi'nde tamamlamıştır. İlk olarak 25 yaşında Naile Rana Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden ikisi kız üç çocuğu vardır. Çocuklarının isimleri; Tekin, Güner ve Serpil'dir. İkinci evliliğini 16 Aralık 1988'de Hatice Hanım ile yapmıştır. Arapça ve Fransızca bilmektedir. 3 Ekim 1922 tarihinde Baryoz (Yarpuz, Seyhan) Nahiyesi Müdürü olarak memurluğa başlamıştır. 14 Haziran 1923'te Adana Vilâyet Meclisi İdare Başkâtibi, 18 Ekim 1923'te Seyhan Umuru

[1273] **TBMM Arşivi**, Baki Tümtürk'ün Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1514.
[1274] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 655.
[1275] **TBMM Arşivi**, Baki Tümtürk'ün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1514; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 654-655.
[1276] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 655.
[1277] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 804-805.
[1278] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 26, 29 Aralık 1947, s. 662-663.
[1279] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 739-741.
[1280] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 769-771.

Hukukiye Başkâtipliğine getirilmiştir. Adana'da iken bir süre Yumurtalık Kaymakam Vekili olarak görev yapmıştır. Ayrıca Adana Lisesi Edebiyat Muallim Vekilliğinde bulunmuştur. 1925-1926 yıllarında yedek subay olarak askerliğini yapmıştır. Sırasıyla 26 Eylül 1925'te Saimbeyli, 2 Ekim 1927'de Re'sül-Ayn'da (Mardin-Ceylanpınarı), 5 Kasım 1928'de Viranşehir Kaymakamlıklarına atanmıştır. 2 Kasım 1930'da İzmir Vilayeti Umur-ı Hukukiye Müdürlüğü'ne getirilmiş ve bu görevde iken bir süre vekâleten İzmir Erkek Muallim Mektebi Tarih ve Coğrafya öğretmenliği ile İzmir Edebiyat Muhipleri Derneği'nin Genel Sekreterliğini üstlenmiştir. 10 Temmuz 1933'te Dâhiliye Vekâleti Nüfus İşleri Umûm Müdürlüğü 2. Şube Müdürü, 4 Mayıs 1935'te 3. Sınıf Mülkiye Müfettişi, 21 Ocak 1936'da Nüfus İşleri Umûm Müdür Muavini, 16 Mart 1939'da İstanbul Vali Muavini, 8 Eylül 1939'da İstanbul Emniyet Müdürü, 2 Mayıs 1941'de Çorum Valisi, 25 Eylül 1943'te Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareler Genel Müdürü olmuştur.[1281]

1946 seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. 1950 seçimlerinin ardından 5 Ekim 1950'de Malatya Belediye Başkanlığı'na getirilmiştir. Hükümetin verdiği genel emre rağmen İsmet İnönü'nün resmini Belediye Binası'ndan indirmediği gerekçesiyle, 15 Ekim 1950'de açığa alınmıştır. 1951'de Malatya'da "*Malatya Postası*" adlı gazeteyi yayımlamaya başlamıştır. İsteği üzerine 8 Temmuz 1954'te emekli edilmiştir. Emekli olduktan sonra İstanbul'da idarî-malî müşavirlik yapmıştır. 1955-1961 yılları arasında CHP İstanbul İl İdare Kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Daha sonra Türk Belediyecilik Derneği ve Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde düzenlenen bazı kurslarda hocalık yapmıştır. 1973 Mahallî İdareler seçimlerinde CHP'den İstanbul Belediye Meclisi'ne seçilmiştir. 19 Şubat 1994 tarihinde vefat etmiştir.[1282]

Türk Belediyecilik, Validebağı Prevantoryumu Dostlar, Sivil Emekliler ve Yahya Kemal'i Sevenler derneklerinin üyesidir. Edebiyat ile meşgul olan Muzaffer Akalın'ın Karacaoğlan hakkında incelemeleri ve "*Büyük Aslan Destanı*" adlı manzum bir eseri vardır. Basılmış bazı eserleri şunlardır: Bir Olayın Hikâyesi, Görüş ve Açıklamalar,

[1281] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 635-636; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 480.
[1282] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 636.

Belediye Gelirleri Kanunu ve İzahları, Kanuna Göre Köy Nasıl İdare Edilir, Trafik, Seçim Nasıl Yapılır ve Belediye Konuları Üzerinde Açıklamalar'dır.[1283]

Muzaffer Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan seçimde 75.708 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946'da almıştır. 5 Ağustos 1946'da Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946'da Kamutayca onaylanmıştır.[1284] Dönem boyunca Bütçe Komisyonu Azalığı yapmıştır. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde tekrar aynı üyeliğe seçilmiştir.[1285]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 63 konuşması, 1 kanun teklifi, 2 önergesi ve 3 yazılı soru önergesi vardır. Kanun teklifi: Danıştay Kanununa ek kanun yapılması hakkındadır.[1286] Önergeleri: Danıştay Kanununa ek kanun teklifinin geri verilmesi[1287] ve devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dairdir.[1288] Yazılı soru önergeleri: kendir fiyatları,[1289] Azdavay kömürlerinin Etibank eliyle devlet işletmesi haline ne zaman getirileceği[1290] ve Azdavay kömürlerinin işletilmesi ile ilgili hazırlıklar hakkındadır.[1291]

3.2.8.4 Abdullah Alpdoğan

1878 yılında Kastamonu-Taşköprü Musalla Mahallesi'nde doğmuştur. Babası Abdullah Bey, annesi Emine Hanım'dır. Fransızca bilmektedir. Emine Semiha Hanım ile evli olup iki çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Mehmet Vedat ve Feriha'dır. Bursa Askerî İdadisi'ni bitirdikten sonra 1900 yılında Harbiye'ye geçmiştir. 1903'te Harbiye'yi, 1906'da ise Harp Akademisi'ni bitirerek Kurmay Yüzbaşı olmuştur. Kurmay Kolağası olarak İtalyan ve Balkan savaşlarına, Kurmay Binbaşı ve Yarbay olarak Birinci Dünya Savaşı'na, Kurmay Albay olarak Millî Mücadele'ye katılmıştır. Erciş'in kurtarılmasına, Abadözü, Ağrı ve Tunceli harekât ve ıslâhına memur

[1283] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 636.
[1284] **TBMM Arşivi**, Muzaffer Akalın'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1426; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 635-636.
[1285] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 636.
[1286] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 4, Birleşim: 39, 3 Şubat 1947, s. 86.
[1287] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 5, Birleşim: 60, 14 Mayıs 1947, s. 185.
[1288] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 51, 26 Nisan 1948, s. 121.
[1289] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 22, Birleşim: 20, 21 Aralık 1949, s. 330.
[1290] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 37, 1 Şubat 1950, s. 42.
[1291] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 25, Birleşim: 65, 15 Mart 1950, s. 450.

edilmiştir. Edirne'de 2., Çanakkale'de 5. ordular kurmay hizmetlerinde, 21. Tümen ve 21. Kolordu ve 1. Ordu Kurmay Başkanlıkları'nda, Genelkurmay Başkanlığı 6. Şube Müdürlüğü'nde, Müdafaa-i Milliye Vekâleti Ordu Dairesi Reisliği ile müsteşar muavin ve vekilliklerinde bulunmuştur. 41, 57, 61, 9. Piyade ve 1. Süvari ve Tümen, 8. ve 17. Kolorduları kumanda etmiştir. Tunceli Valisi ve Komutanı ve 4. Umûmi Müfettişliği gibi yönetim makamlarında bulunmuştur. 1943 yılı Haziran ayı sonunda emekli olmuştur. 31 Ağustos 1943 tarihindeki ara seçimde CHP'den Bolu milletvekili ve 1946 seçiminde CHP'den Kastamonu milletvekili seçilmiştir. 9 Nisan 1972 tarihinde Kadıköy'deki evinde vefat etmiştir.[1292]

Abdullah Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan seçimde 85.413 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946 tarihinde almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. 12 Ağustos 1946 tarihinde seçim tutanağı Kamutayca onaylanmıştır.[1293] 12 Ağustos 1946'da TBMM Millî Savunma ve Seçim Tutanaklarını İnceleme Komisyonu üyeliklerine seçilmiştir. 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir.[1294]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 3 konuşması ve 2 önergesi vardır. Konuşmaları: askerî öğrencilerden başarı göstermeyenler hakkında kanun tasarısı,[1295] Millî Savunma Bakanlığı kuruluş ve görevlerine dair kanun[1296] ve Subaylar Heyetine Mahsus Terfi Kanununun 9. maddesinin yorumlanmasına dair rapor hakkındadır.[1297] Önergeleri: TBMM'nin orduya selam ve güveninin bildirilmesi[1298] ve TBMM'nin orduya takdir, güven ve sevgilerinin bildirilmesine dairdir.[1299]

[1292] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 637-638; TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 1, s. 480.
[1293] **TBMM Arşivi**, Abdullah Alpdoğan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1303; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 637.
[1294] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 638.
[1295] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 17, Birleşim: 60, 25 Mart 1949, s. 126.
[1296] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 19, Birleşim: 95, 28 Mayıs 1949, s. 1018-1019.
[1297] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 53, 30 Nisan 1948, s. 224.
[1298] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 51, 24 Şubat 1949, s. 339-540.
[1299] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 47, 15 Şubat 1950, s. 648.

3.2.8.5 Cemil Atay

1892 tarihinde[1300] Kastamonu iline bağlı Devrekâni ilçesinin Çayırcık Köyü'nde doğmuştur. Annesi Hatice Hanım, babası Ali Bey'dir. Liseyi Kastamonu'da, yüksek tahsilini Ankara Hukuk Fakültesi'nde tamamlamıştır. Az düzeyde Fransızca ve Ermenice bilmektedir. 1909-1919 yılları arasında Emniyet Teşkilatı'nda polis olarak çalıştıktan sonra, Adliye'ye geçmiş ve farklı illerde 19 yıl savcılık ve hâkimlik yapmıştır. Altıncı ve Yedinci Dönem Sinop'tan milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra Ankara Millî Korunma Hâkimliği'ne ve bu mahkemelerin lağvı üzerine Ankara Hâkimliği'ne tayin olmuştur. 2. Ticaret Mahkemesi'nde yetki ile çalışmakta iken TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan ara seçiminde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir.[1301] İlk olarak Muazzez Hanım ile evlenmiştir. Bu evliliğinden iki çocuğu vardır. Çocuklarının isimleri; Oğuz ve Okşan'dır. 1966 yılında ise Necmiye Hanım ile evlenmiştir. 4 Mayıs 1969 tarihinde vefat etmiş ve İstanbul Merkez Efendi Kabristanı'na defnedilmiştir.[1302]

Cemil Bey, TBMM'nin Sekizinci Döneminde Kastamonu'da boşalan bir milletvekilliği için 16 Ekim 1949'da yapılan ara seçimde 112.302 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Ekim 1949'da almıştır. 1 Kasım 1949'da Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 11 Kasım 1949'da Kamutayca onaylanmıştır.[1303] 7 Kasım 1949 tarihinde TBMM Dilekçe Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.[1304] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul'da sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.8.6 Tahsin Coşkan

Tahsin Coşkan'ın özgeçmişinden daha önce "*TBMM Dördüncü Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde bahsedilmişti.

[1300] Doğum yılı hal tercümesi ve Mustafa Çufalı'nın kitabında 1892 olarak verilmiş olmasına rağmen TBMM Albümü'nde 1890 yılı verilmiştir. Burada hal tercümesi kaynak olarak alınmıştır. Bkz. **TBMM Arşivi**, Cemil Atay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1115; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639.
[1301] **TBMM Arşivi**, Cemil Atay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1115; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639-640.
[1302] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639-640.
[1303] **TBMM Arşivi**, Cemil Atay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1115; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 639-640.
[1304] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 640.

Tahsin Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan seçimde 95.253 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946'da almıştır. 5 Ağustos 1946'da Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946'da Kamutayca onaylanmıştır.[1305] Peker Hükümeti'nde (7 Ağustos 1946-9 Eylül 1947) Gümrük ve Tekel Bakanı, I. Saka Hükümeti'nde (10 Eylül 1947-8 Haziran 1948) Tarım Bakanı olarak görev yapmıştır. 23 Haziran 1948 tarihinde Millî Eğitim Komisyonu üyeliğine, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde Bütçe Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.[1306]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 29 konuşması vardır. Konuşmalarının büyük çoğunluğu bakanlık ve müdürlük bütçeleri ve kanunlar ile ilgilidir. Ayrıca dönemin gümrük ve tekel ve tarım bakanlıklarında bulunduğu için milletvekillerinin kendisine yönelttiği soruları kürsüye çıkarak cevaplandırmıştır.[1307]

3.2.8.7 Hamdi Çelen

Hamdi Çelen'in özgeçmişinden "*TBMM Yedinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" başlığı altında daha önce bilgi verilmişti.

Hamdi Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönem seçimlerinde 74.517 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946 tarihinde almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946 tarihinde Kamutayca onaylanmıştır.[1308] 12 Ağustos 1946'da TBMM Maliye Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946'da tekrar aynı üyeliğe seçilmiştir. 5 Kasım 1947'de Ekonomi ve Maliye komisyonları üyeliklerine seçilmiştir. 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde Maliye Komisyonu üyeliğine tekrar seçilmiştir.[1309]

[1305] **TBMM Arşivi**, Tahsin Coşkan'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 641.
[1306] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 641-642.
[1307] **TBMM**, httpS.//www.tbmm.gov.tr 19.04.2021.
[1308] **TBMM Arşivi**, Hamdi Çelen'in Seçim Mazbatası, SDN: 1239; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 643-644.
[1309] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 644.

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 1 konuşması vardır. Konuşması: Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu hakkındadır.[1310]

3.2.8.8 Hilmi Çoruk

Hilmi Çoruk'un özgeçmişinden "*TBMM Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" başlığı altında daha önce bilgi verilmişti.

Hilmi Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan seçimde 67.105 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946 tarihinde almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946'da Kamutayca onaylanmıştır.[1311] 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946 tarihinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir. 5 Kasım 1947 tarihinde Bayındırlık Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.[1312] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul'da sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

3.2.8.9 Fahri Ecevit

Fahri Ecevit'in özgeçmişinden "*TBMM Yedinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" başlığı altında daha önce bilgi verilmişti.

Fahri Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönemi için yapılan seçimde 68.935 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946 tarihinde almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. 12 Ağustos 1946 tarihinde seçim tutanağı Kamutayca onaylanmıştır.[1313] 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Adalet Komisyonu'na seçilmiştir. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir. 7 Kasım 1949 tarihinde ayrıca Ekonomi Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.[1314]

[1310] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 20, Birleşim: 104, 8 Haziran 1949, s. 562.
[1311] **TBMM Arşivi**, Hilmi Çoruk'un Seçim Mazbatası, SDN: 949; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 645.
[1312] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 645.
[1313] **TBMM Arşivi**, Fahri Ecevit'in Seçim Mazbatası, SDN: 1240; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 646-647.
[1314] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 647.

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 13 konuşması vardır. Konuşmaları: İstanbul milletvekilliğine seçilen General Kazım Karabekir, Recep Peker, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Orgeneral Cemil Cahit Toydemir ve Hüseyin Cahit Yalçın'ın seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu,[1315] Dışişleri Bakanlığı kuruluşu hakkında 3312 sayılı kanuna ek kanun,[1316] kimsesiz, terkedilmiş ve anormal çocukların korunması hakkında kanun tasarısı,[1317] Adalet Bakanlığının 1948 yılı bütçesi,[1318] İstanbul Milletvekili Burhan Cahit Morkaya'nın seçim tutanağı,[1319] Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçe kanunu,[1320] Bayındırlık Bakanlığı 1947 yılı bütçesi,[1321] Ankara milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu,[1322] altı ilde ilan edilmiş olan sıkıyönetimin altı ay daha uzatılması hakkında Başbakanlık tezkeresi,[1323] Adalet Bakanlığı 1947 yılı bütçesi,[1324] Milli Savunma Bakanlığı 1947 yılı bütçesi,[1325] ikinci Hasan Saka Hükümetinin programı[1326] ve Milletvekilleri Seçimi Kanunu hakkındadır.[1327]

3.2.8.10 Mehmet Fethi Mağara

1883'te Gelibolu'da doğmuştur. Annesi Hürmüz Hanım, babası Mustafa Bey'dir.[1328] 5. sınıfa kadar idadide ve medresede okumuştur. Önce Fatma Hanım ile evlenmiş ve bu evliliğinden iki çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri; Mustafa Danış ve Hürmüz Leman'dır. Ardından Nafia Hanım ile evlenmiş ve bu evliliğinden beş çocuğu olmuştur. Çocuklarının isimleri; Mehmet Selçuk, Mustafa Saim, Fatma Perihan, Mustafa Selahattin ve Fatma Neriman'dır. 25 Nisan 1901'de Gelibolu İcra Tahsildarı olarak memurluğa başlamıştır. 7 Nisan 1903 tarihinde Gelibolu Şer'iye Piyade Mübaşiri, 22 Nisan 1903'te Akçaabat Zabıt Kâtibi, 16 Eylül 1906'da Gelibolu Zabıt Kâtibi, 10 Ağustos 1909'da Gelibolu Aza Mülazımı, 8 Ocak 1910'da Gelibolu İkinci

[1315] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 1, Birleşim: 8, 26 Ağustos 1946, s. 156.
[1316] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 12, Birleşim: 85, 8 Temmuz 1948, s. 1032.
[1317] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 65, 31 Mayıs 1948, s. 574-575.
[1318] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 24, 27 Aralık 1947, s. 444-445.
[1319] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 4, Birleşim: 39, 3 Şubat 1947, s. 94-95.
[1320] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 15, 11 Aralık 1946, s. 126-127.
[1321] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 23, 25 Aralık 1946, s. 504.
[1322] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 1, Birleşim: 8, 26 Ağustos 1946, s. 135-139.
[1323] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 12, 4 Aralık 1946, s. 15-18.
[1324] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 19, 19 Aralık 1946, s. 290.
[1325] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 19, 19 Aralık 1946, s. 310.
[1326] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 12, Birleşim: 73, 18 Haziran 1948, s. 262-266.
[1327] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 40, 7 Şubat 1950, s. 154.
[1328] **TBMM Arşivi**, Mehmet Fethi Mağara'nın Hal Tercümesi Kâğıdı, SDN: 1427.

Müstantiği (Sorgu Hâkimi), 18 Kasım 1910'da Araç İkinci Müstantiği, 8 Mayıs 1911'de Cide İkinci Müstantiği görevine getirilmiştir. Bu görevi 1 Ekim 1919'da sona ermiştir. 27 Temmuz 1920'de Devrek Müdde-i Umûmî, 2 Şubat 1921'de İnebolu Müdde-i Umûmî, 10 Ocak 1923'te Cide Bidayet Mahkemesi Başkanı ve Hâkimi, 10 Mayıs 1924'te İnebolu Asliye Mahkemesi Başkanı, 1 Haziran 1927'de İnebolu Hukuk Mahkemesi Hâkimi olarak atanmıştır. Bu görevde iken kendi isteğiyle 24 Eylül 1930 tarihinde emekliye ayrılmıştır. 1 Ekim 1931 tarihinden sonra avukatlık yapmaya başlamıştır. CHP adayı olarak dört devre Kastamonu ili Umûmî Meclis Üyeliği ve bu süre zarfında sekiz yıl Meclis İkinci Başkanlığı yapmıştır. 16 yıl İnebolu Parti İdare Kurulu'nda bulunmuştur. 1946 seçimlerinden önceki son on yıl Kurul Başkanı olarak görev yapmıştır. 1946 seçimlerinde Kastamonu milletvekili seçilmiştir. 15 Haziran 1958 tarihinde vefat etmiştir.[1329]

Mehmet Fethi Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönem seçimlerinde 59.364 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 24 Temmuz 1946 tarihinde almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946'da Kamutayca onaylanmıştır.[1330] 12 Ağustos 1946'da TBMM Gümrük ve Tekel Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir.[1331]

Dönem içerisinde Genel Kurul'da 7 konuşması ve 1 soru önergesi vardır. Konuşmaları: 1948 yılı bütçe kanunu,[1332] Orman Kanununa bazı maddeler eklenmesi ve bu kanunun birinci maddesinde değişiklik yapılması,[1333] Küre bakır, Cide kömür ve İnebolu demir madenlerinin işletilmesi,[1334] tek sulh yargıcı bulunan ilçeler ve bu mahkemelerdeki tek kâtipler,[1335] Adalet Bakanlığı 1949 yılı bütçesi,[1336] Gümrük Kanunu,[1337] 1950 yılı bütçe kanunu hakkındadır.[1338] Soru önergesi: tek sulh yargıcı

[1329] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 648-649.
[1330] **TBMM Arşivi**, Mehmet Fethi Mağara'nın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1427; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 648-649.
[1331] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 649.
[1332] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 23, 26 Aralık 1947, s. 331.
[1333] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 25, Birleşim: 72, 24 Mart 1950, s. 979-980.
[1334] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 9, Birleşim: 36, 30 Ocak 1948, s. 103-105.
[1335] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 10, Birleşim: 40, 9 Şubat 1948, s. 71.
[1336] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 50, 23 Şubat 1949, s. 482-483.
[1337] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 18, Birleşim: 76, 27 Nisan 1949, s. 705.
[1338] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 45, 13 Şubat 1950, s. 519-521.

bulunan ilçe asliye mahkemeleri yargıç ihtiyacı ile bu mahkemelerin kâtip ihtiyacının ne zaman önleneceği hakkındadır.[1339]

3.2.8.11 Ziya Orbay

Ziya Orbay'ın özgeçmişinden daha önce "*TBMM Yedinci Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" başlığı altında bilgi verilmişti.

Ziya Bey, TBMM'nin Sekizinci Dönem seçimlerinde 75.021 oy alarak CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir. 24 Temmuz 1946'da seçim tutanağını almıştır. 5 Ağustos 1946 tarihinde Meclis'e katılmıştır. Seçim tutanağı 12 Ağustos 1946 tarihinde Kamutayca onaylanmıştır.[1340] 12 Ağustos 1946'da TBMM Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946 ve 5 Kasım 1947 tarihlerinde tekrar aynı üyeliğe seçilmiştir. Milletvekilliği devam ederken, 26 Ekim 1948 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.[1341] Dönem içerisinde aktif bir milletvekili değildir. Genel Kurul'da sözlü bir faaliyeti bulunmamaktadır.

TBMM Sekizinci Dönem Kastamonu milletvekilleri Meclis'te konuşma, kanun teklifi, önerge, yazılı soru önergesi ve soru önergesi olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. TBMM Sekizinci Dönem Kastamonu milletvekillerinin Meclis'teki faaliyet sayısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3.18 TBMM sekizinci dönem Kastamonu milletvekillerinin meclis faaliyetleri (1946-1950)[1342]

Milletvekilinin Adı Soyadı	Konuşma	Kanun Teklifi	Önerge	Yazılı Soru Önergesi	Soru Önergesi	Toplam
Adil Toközlü	-	-	-	-	-	-
Baki Tümtürk	4	-	-	-	-	4

[1339] **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem: 8, Cilt: 9, Birleşim: 34, 23 Ocak 1948, s. 64.
[1340] **TBMM Arşivi**, Ziya Orbay'ın Seçim Mazbatası, SDN: 1241; Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 650-651.
[1341] Çufalı, a.g.e, Cilt: 3, s. 651.
[1342] **TBMM**, https://www5.tbmm.gov.tr 23.04.2023.

Muzaffer Akalın	63	1	2	3	-	69
Abdullah Alptoğan	3	-	2	-	-	5
Cemil Atay	-	-	-	-	-	-
Tahsin Coşkan	29	-	-	-	-	29
Hamdi Çelen	1	-	-	-	-	1
Hilmi Çoruk	-	-	-	-	-	-
Fahri Ecevit	13	-	-	-	-	13
Mehmet Fethi Mağara	7	-	-	-	1	8
Ziya Orbay	-	-	-	-	-	-

4 yıllık süre içerisinde 11 milletvekilinin toplam faaliyet sayısı 129'dur. Bu faaliyetlerden 120'si konuşma, 4'ü önerge, 3'ü yazılı soru önergesi, 1'i kanun teklifi ve 1'i soru önergesidir. Milletvekillerinin Genel Kurul'daki faaliyet sayısı bir önceki döneme göre iki kat artmıştır. Bu dönem Meclis'te en aktif Kastamonu milletvekili Muzaffer Akalın'dır. Milletvekilleri içerisinden Adil Toközlü, Cemil Atay, Hilmi Çoruk ve Ziya Orbay'ın ise Meclis'te herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır.

Kastamonu'da 1920'den 1950'ye kadar sekiz genel seçim yapılmış ve bu seçimlerde toplam 46 kişi milletvekili seçilmiştir. Sekiz Dönem boyunca Kastamonu'dan seçilen milletvekilleri, seçildikleri siyasi partiler ve bağımsız olarak seçilenler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.19 TBMM Kastamonu milletvekilleri, seçildikleri siyasi partiler ve bağımsız olarak seçilenler (1920-1950)

Sıra: TBMM Dönemleri ve Kastamonu Milletvekilleri
TBMM Birinci Dönem (1920-1923)
1. Abdülkadir Kemali (Öğütçü)
2. Ahmet Rüştü (Çolakoğlu)
3. Hüseyin Sabri (Dura)
4. Mehmet Hulusi (Erdemir)
5. Mehmet Murat (Pala)
Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Kastamonu milletvekili olarak TBMM'ye katılanlar

6. Mehmet Besim (Fazlıoğlu)
7. Dr. Suat (Soyer)
8. Yusuf Kemal (Tengirşenk)

TBMM İkinci Dönem (1923-1927)

1. Ahmet Mahir (Ballık) → ARMHC ve HF
2. Ali Nazmi (Özügür) → CHF
3. Ali Rıza (Direkoğlu) → ARMHC ve HF
4. Halid (Akmansü) → ARMHC ve HF
5. Hasan Fehmi (Tümerkan) → ARMHC ve HF
6. Mehmet Fuat (Müftüoğlu) → ARMHC ve HF
7. Mehmet Necmettin (Kocataş) → ARMHC ve HF
8. Veled Çelebi (İzbudak) → ARMHC ve HF

TBMM Üçüncü Dönem (1927-1931)

1. Ali Rıza (Direkoğlu) → CHF
2. Cemal (Dolunay) → CHF
3. Hasan Fehmi (Tümerkan) → CHF
4. Mehmet Fuat (Müftüoğlu) → CHF
5. Refik (Ilgaz) → CHF
6. Veled Çelebi (İzbudak) → CHF

TBMM Dördüncü Dönem (1931-1935)

1. Ahmet Muhtar (Mollaoğlu) → CHF
2. Ali Rıza (Direkoğlu) → CHF
3. Halil (Tekşen) → CHF
4. Hasan Fehmi (Tümerkan) → CHF
5. Refik (Ilgaz) → CHF
6. Dr. Suat (Soyer) → Bağımsız
7. Tahsin (Coşkan) → CHF
8. Veled Çelebi (İzbudak) → CHF

TBMM Beşinci Dönem (1935-1939)

1. Tevfik Aslan → CHF
2. Tahsin Coşkan → CHF
3. Sıtkı Şerif Eken → CHF
4. Sami Erkman → CHF
5. İbrahim Grantay → CHF
6. Şerif İlden → CHF
7. Veled Çelebi İzbudak → CHF
8. Şükrü Şenozan → CHF
9. Nuri Tamaç → Bağımsız

TBMM Altıncı Dönem (1939-1943)

1. Abidin Binkaya → CHP
2. Hayrullah Diker → CHP
3. Tevfik Aslan → CHP
4. Hacer Dicle → CHP
5. Hilmi Çoruk → CHP
6. Hüsnü Açıksöz → CHP
7. Muharrem Celâl Bayar → CHP
8. Nuri Tamaç → CHP
9. Rauf Orbay → CHP
10. Rıza Saltuğ → CHP
11. Tahsin Coşkan → CHP

TBMM Yedinci Dönem (1943-1946)

1. Abidin Binkaya → CHP
2. Hilmi Çoruk → CHP
3. Tahsin Coşkan → CHP
4. Hamdi Çelen → CHP
5. Fahri Ecevit → CHP
6. Ziya Orbay → CHP
7. Rıza Saltuğ → CHP
8. Nuri Tamaç → CHP
9. Tezer Taşkıran → CHP

TBMM Sekizinci Dönem (1946-1950)

1. Adil Toközlü → CHP
2. Baki Tümtürk → CHP
3. Muzaffer Akalın → CHP
4. Abdullah Alpdoğan → CHP
5. Cemil Atay → CHP
6. Tahsin Coşkan → CHP
7. Hamdi Çelen → CHP
8. Hilmi Çoruk → CHP
9. Fahri Ecevit → CHP
10. Mehmet Fethi Mağara → CHP
11. Ziya Orbay → CHP

46 milletvekilinden 31'i tek dönem, 9'u iki dönem, 4'ü üç dönem, 1'i dört dönem ve 1'i beş dönem milletvekilliği yapmıştır. TBMM'de iki dönem Kastamonu'yu temsil eden milletvekilleri şunlardır: Dr. Suat (Soyer) (TBMM Birinci ve Dördüncü Dönem), Mehmet Fuat (Müftüoğlu) (TBMM İkinci ve Üçüncü Dönem), Refik (Ilgaz) (TBMM Üçüncü ve Dördüncü Dönem), Tevfik Aslan (TBMM Beşinci ve Altıncı Dönem), Abidin Binkaya (TBMM Altıncı ve Yedinci Dönem), Rıza Saltuğ (TBMM Altıncı ve Yedinci Dönem), Hamdi Çelen (TBMM Yedinci ve Sekizinci Dönem), Fahri Ecevit (TBMM Yedinci ve Sekizinci Dönem) ve Ziya Orbay (TBMM Yedinci ve Sekizinci Dönem)'dır. TBMM'de üç dönem Kastamonu'yu temsil eden milletvekilleri şunlardır: Ali Rıza (Direkoğlu) (TBMM İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Dönem), Hasan Fehmi (Tümerkan) (TBMM İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Dönem), Nuri Tamaç (TBMM Beşinci, Altıncı ve Yedinci Dönem) ve Hilmi Çoruk (TBMM Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Dönem)'dur. TBMM'de dört dönem Kastamonu'yu sadece Veled Çelebi (İzbudak) temsil etmiştir. Veled Çelebi (İzbudak), TBMM İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Dönemlerde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. TBMM'de beş dönem Kastamonu'yu sadece Tahsin Coşkan temsil etmiştir. Tahsin Coşkan, TBMM Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Dönemlerde Kastamonu milletvekilliği yapmıştır.

14 Mayıs 1950 genel seçimleri ile 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş ve DP iktidara gelmiştir. 1950 yılında yapılan genel seçimlerde Kastamonu'dan seçilen milletvekilleri ve seçildikleri siyasi partiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.20 TBMM Dokuzuncu Dönem Kastamonu milletvekilleri ve seçildikleri siyasi partiler (1950-1954)

Sıra: Kastamonu Milletvekillerinin İsimleri ve Seçildikleri Siyasi Partiler
1. Galip Deniz → DP
2. Sait Kantarel → DP
3. Hamdi Türe → DP
4. Rıfat Taşkın → DP
5. Hayri Tosunoğlu → DP
6. Muzaffer Ali Mühto → DP
7. Şükrü Kerimzâde → DP
8. Fahri Keçecioğlu → DP
9. Ahmet Keskin → DP
10. Tahsin Coşkan → CHP
11. Ziya Termen → DP

TBMM'nin Dokuzuncu Dönemi için 14 Mayıs 1950'de yapılan genel seçimleri ülke genelinde olduğu gibi Kastamonu'da da DP kazanmış ve bu seçimlerde Kastamonu'dan toplam 11 milletvekili seçilmiştir. Bu 11 milletvekilinden 10'u DP ve 1'i CHP listesinden Kastamonu milletvekili seçilmiştir.

4. YEREL SEÇİMLER, KASTAMONU BELEDİYE BAŞKANLARI VE FAALİYETLERİ

4.1 Yerel Seçimler

Osmanlı Devleti döneminde ilk belediye teşkilatı 16 Ağustos 1854 tarihinde kurulmuştur. İstanbul Şehremaneti adı verilen bu teşkilatın başkanı ve on iki üyesi padişah tarafından atanmıştır. Batılı anlamda ilk belediye teşkilatı 1858 yılında Beyoğlu-Galata'da doğrudan Bâb-ı Âliye bağlı olarak kurulmuştur. Zamanla belediyeler İstanbul dışında da teşkilatlanmaya başlanmış ve ülke genelinde belediye sayısı artış göstermiştir.[1343]

Osmanlı Devleti döneminde çok fazla belediye olmasına rağmen, Lozan Barış Antlaşması'nın ardından Türkiye'ye kalan yerlerde 389 belediye vardır. Belediye teşkilatı hakkında 1877 yılında çıkarılan belediye yasaları, 1930'a kadar yürürlükte kalmıştır. 1920 yılında belediye seçimlerinde yapılan değişiklikle seçme yaşı 25'ten 20'ye, seçilme yaşı ise 30'dan 25'e düşürülmüştür. Ayrıca seçmek ve seçilebilmek için emlak vergisi veriyor olma koşulu da kaldırılmıştır.[1344]

Kastamonu'da ise ilk belediye teşkilatı 1868 yılında kurulmuştur. Kastamonu Belediyesi ülke genelinde kurulan ilk on belediyeden birisi olmuştur. Kastamonu'da 1868-1922 yılları arasında, bir başka ifadeyle Cumhuriyet dönemine kadar belediye başkanlığı yapan kişilerin isimleri şunlardır: Doktor Said Efendi, Salih Efendi, Mustafa Bey, Süleyman Ağa, Numan Efendi, Ragıp Bey, Fahrettin Efendi, H. Mehmet Lütfi Bey, Hacı Necip Efendi, Hacı Feyzi Efendi, H. Mehmet Lütfi Bey, Mehmet Tayyip Bey, Mehmet Karayaoğlu, Muhittin Karagözoğlu, Mehmet Ekşioğlu, Hacı Tevfik Bey ve Fazıl Berki (Tümtürk)'tür.[1345]

Kastamonu'da 1922-1950 yılları arasında 10 belediye seçimi yapılmıştır. Bu seçimler ülke genelinde olduğu gibi 1922'den 1930'a kadar iki senede bir 1930'dan 1950'ye

[1343] N. Tortop v.d., **Mahalli İdareler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2006, s. 148.
[1344] Ali Eşref Turan, **Türkiye'de Yerel Seçimler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008, s. 13-15.
[1345] Erdal Arslan, **Kastamonu Belediye Başkanları (1868-2011)**, Kastamonu Belediyesi, Kastamonu 2011, s. 3-16.

kadar dört senede bir yapılmıştır. Kastamonu'da belediye seçimleri 1922, 1924, 1926, 1928, 1930, 1934, 1938, 1942, 1946 ve 1950 yıllarında yapılmıştır. Fakat belediye başkanlarının çeşitli nedenlerle istifa etmesi üzerine belirtilen yıllar haricinde de belediye meclisleri toplanarak yeni belediye başkanını seçmişlerdir. Belediye başkanı seçilinceye kadar da başkanlık vazifesine vekâleten bir kişi bakmıştır.

1922-1950 yılları arasında Kastamonu'da yayımlanan gazetelere Kastamonu'da yapılan belediye seçimleri hakkında ağırlıklı olarak merkez ilçe, çok az da olsa diğer ilçelerle ilgili haberler yansımıştır. Belirtilen yıllar arasında gazetelere yansıyan haberler dâhilinde Kastamonu'da yapılan belediye seçimleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.1.1 1922 Seçimleri

Ekim 1922'de TBMM'de belediye başkanlarının belediye azaları arasından gizli oy ve oy çokluğu ile seçilmesi ve her iki senede bir seçimlerin yenilenmesine ilişkin düzenleme kabul edilmiştir.[1346] Fakat Ankara ve İstanbul illerinde bazı özel düzenlemelere gidilmiştir. Ankara'da belediye başkanını atama yetkisi hükümete verilirken, İstanbul'da belediye başkanlığı görevi valiye verilmiştir.[1347] Söz konusu seçim kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte belediye seçimleri 1922'den 1930'a kadar iki senede bir yapılmıştır. Kastamonu'da belediye azalarının 13 Kasım 1922 günü saat sekiz buçukta belediye dairesinde toplanarak yeni belediye başkanını seçtikleri anlaşılmaktadır. Seçim sonucunda İshakzâde Hacı Necip Efendi 9 oy alarak belediye başkanı seçilmiştir.[1348] Tosya'da ise belediye azaları toplanarak eski belediye başkanı Ocaklızâde Mehmet Efendi'yi oy çokluğuyla tekrar belediye başkanı seçmiştir.[1349] Diğer ilçelerdeki belediye başkanı seçimi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.2 1924 Seçimleri

[1346] "*Belediye Reisini Belediye Heyeti İntihab Edecek*", **Açıksöz**, 31 Ekim 1922, Sayı: 620, s. 1.
[1347] Turan, a.g.e, s. 16-25.
[1348] "*Yeni Belediye Reisi*", **Açıksöz**, 14 Kasım 1922, Sayı: 631, s. 2.
[1349] "*Tosya Belediye Riyaseti*", **Açıksöz**, 28 Kasım 1922, Sayı: 643, s. 2.

Kastamonu'da 1924 yılı Şubat ayı içerisinde belediye azaları seçimi tamamlanmıştır. Bu seçime 1.240 seçmen katılmış ve oylar 65 kişi arasında dağılmıştır. Seçim sonucunda seçilen belediye azalarının isimleri ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir: İshakzâde Hacı Necip Efendi (1.132), Ekşizâde Mehmet Efendi (882), Doktor Fazıl Emin Bey (851), Altı Ağazâde Hafız Mehmed Efendi (693), Kibarzâde Hakkı Efendi (691), Ali Çavuşzâde Gökmen Nuri Efendi (552), Salim Efendizâde Hacı Tevfik Bey (465), Kavukluzâde Hafız Hasan Efendi (376), Doktor Fazıl Berki Bey (375), Çerkeszâde Sadık Efendi (276), Hüdanizâde Mustafa Efendi (267) ve Ankaralızâde Hacı Ahmed Efendi (187)'dir. Ardından belediye azaları arasında yapılan seçim sonucunda eski belediye başkanı İshakzâde Hacı Necip Efendi oy birliği ile tekrar belediye başkanı seçilmiştir.[1350] Diğer ilçelerdeki belediye başkanı seçimi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.3 1926 Seçimler

Kastamonu'da belediye seçimleri 10 Şubat 1926 tarihinde sona ermiş ve seçim heyeti sandıkları açarak oyları tasnif etmiştir. Yapılan tasnif neticesinde CHF'nin aza ve ihtiyat aza adayları oybirliği ile seçilmiştir. Seçim sonucunda CHF aza adaylarının aldığı oy miktarı şu şekildedir: Çorukzâde Hilmi Bey (12.090), Şatırzâde Ali Efendi (1.206), Akdoğanlızâde Mehmed Ali Efendi (1.203), Nuhzâde Numan Bey (1.202), Hacı Alizâde Abdülbaki Bey (1.198) ve Doktor Tevfik Aslan Bey (1.196)'dır. CHF ihtiyat aza adaylarının aldığı oy miktarı ise şu şekildedir: Eczacı Hacı Mehmed Rıza Bey (62), Hacı İsmailzâde Mehmed Bey (59), Yazıcızâde Tevfik Bey (56), Benlizâde Ahmed Nazif Bey (52), Dokuma Şirketi Müdürü Celal Bey (52), Sofizâde Hikmet Bey (50), Hocazâde Kazım Bey (44), Ali Kemalzâde İsmail Bey (43), Çukadarzâde Tevfik Bey (42), Osman Beyzâde Emin Bey (39), Kazımzâde Hüsnü Bey (37) ve Kalkancızâde Emin Efendi (37)'dir.[1351] Tosya, Araç ve Zağferanbolu (Safranbolu) ilçelerinde yapılan belediye seçimlerini CHF adayları oy birliği ile kazanmıştır.

[1350] "*Belediye İntihabatı Bitti*", **Açıksöz**, 12 Şubat 1924, Sayı: 1001, s. 2; "*Belediye İntihabı Bitti*", **Kastamonu**, 12 Şubat 1924, Sayı: 2536, s. 4.
[1351] "*Belediye İntihabatının Neticesi*", **Açıksöz**, 11 Şubat 1926, Sayı: 1583, s. 1; "*Belediye İntihabatının Neticesi*", **Kastamonu**, 16 Şubat 1926, Sayı: 2637, s. 1.

Araç'ta belediye başkanlığına Doktor Hakkı Nevin Bey seçilmiştir.[1352] Diğer ilçelerdeki belediye başkanı seçimi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Kastamonu'da 1 Mart 1926 Pazartesi günü saat 09.30'da yapılan ilk belediye heyeti toplantısında, CHF tarafından belediye başkanlığına aday gösterilen üyeden Çorukzâde Hilmi Bey oybirliği ile yeni belediye başkanı seçilmiştir.[1353]

4.1.4 1928 Seçimleri

1928 belediye seçimleri öncesinde Kastamonu'da seçim encümenliğine; Tatlızâde Nuri, Ali Çavuşzâde Gökmen Nuri, Altı Ağazâde Hafız Mehmed, Toprakçızâde Ahmed, Kibarzâde Hakkı ve Hedayizâde Mustafa Bey seçilmiştir.[1354]

Seçim encümenleri seçimler öncesinde seçimlerin hangi günler arasında hangi mahallelerde yapılacağını belirlemiştir. Kastamonu'da 1928 yılı belediye seçimleri 1-10 Şubat tarihleri arasında şu mahallelerde yapılmıştır: 1 Şubat 1928 Çarşamba günü: Topçuoğlu, Cebrail, Aktekke ve Halife Sultan; 2 Şubat 1928 Perşembe günü: Hamidiye, Hamza Ağa, Şadi Bey ve Bedir Gazi; 3 Şubat 1928 Cuma günü: Çay, Ayıcılar, İsmailbey ve Arız; 5 Şubat 1928 Pazar günü: Kuruçeşme, Akmescit ve Abdalcılar; 6 Şubat 1928 Pazartesi günü: Alacamescit, Atabeygazi, İbni Neccar ve Küpceğiz; 7 Şubat 1928 Salı günü: İsfendiyar, Hacı Dursun ve Medrese Alibey; 8 Şubat 1928 Çarşamba günü: Beyçelebi, Muzaffereddin, Saraçlar ve Püre; 9 Şubat 1928 Perşembe günü: Deveciler, Çevgâni, Gökdere ve Honsalar; 10 Şubat 1928 Cuma günü: Hacı Hamza, Cemalettin, Musa Fakih ve Hepkebirler.[1355]

Kastamonu'da belediye seçimleri 11 Şubat 1928 Cumartesi günü sona ermiş ve oylar tasnif edilmiştir. Tasnif sonucunda CHF aza ve ihtiyat aza adaylarının oy birliği ile seçimi kazandıkları anlaşılmıştır. Yeni belediye ve ihtiyat azaları şu kişilerden oluşmaktadır: Belediye Azaları: Muhzırzâde Mahir Efendi, Ekmekçi Ahmedzâde Abdullah Efendi, Muharrem Celâl Bey, Konyalızâde Hacı Hami Efendi ve Altı Ağazâde Kâzım Bey'dir. İhtiyat Azaları: Sofizâde Hikmet Bey, Müftüzâde Abdullah

[1352] "*Mülhakatta Belediye İntihabatı*", **Açıksöz**, 14 Şubat 1926, Sayı: 1585, s. 1.
[1353] "*Belediye Riyasetine Çorukzâde Hilmi Bey Müttefikan İntihap Edildi*", **Açıksöz**, 1 Mart 1926, Sayı: 1598, s. 1.
[1354] "*Yeni Belediye İntihabatı*", **Açıksöz**, 10 Aralık 1927, Sayı: 2118, s. 2.
[1355] "*Belediye İntihabatına*", **Kastamonu**, 10 Ocak 1928, Sayı: 2730, S. 4.

Bey, Kadızâde Hüsnü Efendi, Hacı İsmailzâde Mehmed Efendi, Ateş Ağazâde Mehmet Efendi ve Kibarzâde Abdullah Efendi'dir.[1356] Kastamonu belediye başkanlığına CHF tarafından aday gösterilen eski belediye başkanı Hilmi Bey oy birliği ile tekrar seçilmiştir.[1357]

İnebolu belediye seçimi 1928 yılı Şubat ayı içerisinde yapılmış ve seçim sonucunda CHF adayları tamamen kazanmışlardır. Yeni üyeler: Kara Güllezâde Hüseyin Kâşif Bey, Saatçizâde Salih, Abdi Beşezâde Hakkı Ağa ve Hüseyinzâde Ahmed Efendi'dir. İnebolu belediye başkanlığına yine Mehmed Şehim Bey seçilmiştir.[1358] Şubat ayı içerisinde yapılan Tosya belediye seçimini de CHF adayları oybirliği ile kazanmışlardır. Belediye başkanlığına CHF tarafından "*Dilek"* gazetesi başmuharriri Refik Bey aday gösterilmiş ve oy birliği ile seçimi kazanmıştır.[1359] Diğer ilçelerdeki belediye başkanı seçimi hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4.1.5 1930 Seçimleri

3 Nisan 1930'da 1580 sayılı Belediye Kanunu kabul edilmiş ve bu kanun 14 Nisan 1930'da *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre belediye başkanları, belediye meclisi tarafından dört yıl için, gizli oy ve oy çokluğu ile seçilecekti. Belediye başkanlığı seçiminde meclise, azadan en yaşlısı başkanlık edecek; belediye başkanı seçilecek kişiler belediye meclisi içinden veya dışarıdan olabilecekti. Fakat dışarıdan seçilecek kişilerin belediye meclisine üye seçilme şartlarına uyması gerekmekteydi. Belediye başkanı seçimi vilayet merkezi olmayan yerlerde, valinin onayı ve vilayet merkezi belediyelerde Dâhiliye Vekilinin inhası ve Cumhurbaşkanının onayı ile kesinleşecekti. Kanuna göre ayrıca ilçe ve il merkezlerinde ve nüfusu iki binden fazla olan yerlerde belediye teşkilatı kurulması mecburiydi.[1360]

Bu kanunda Ankara ve İstanbul illeri için yine özel uygulamalar devam etmiştir. Ankara'da belediye başkanını atama yetkisi Cumhurbaşkanının onayı ile Dâhiliye

---

[1356] "*Yeni Belediye Azalarımız*", **Açıksöz**, 12 Şubat 1928, Sayı: 2171, s. 2.
[1357] "*Belediye Reisliği*", **Açıksöz**, 3 Mart 1928, Sayı: 2190, s. 1.
[1358] "*İnebolu Belediyesi*", **Açıksöz**, 17 Şubat 1928, Sayı: 2178, s. 2.
[1359] "*Tosya Belediye Reisliği*", **Açıksöz**, 25 Şubat 1928, Sayı: 2184, s. 2.
[1360] "*Belediye Kanunu*", **Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, Sayı: 1471, s. 8.821; Turan, a.g.e, s. 26-28.

Vekâleti'ne verilmiştir. İstanbul'da ise belediye başkanlığı yine valiye verilmiştir. İstanbul belediyesiyle İstanbul vilayeti mahalli idaresi birleştirilmiştir. İcra Vekilleri Heyeti'nce görülen lüzum üzerine bazı tespit edilen beldelerden vilayet merkezi olanların belediye başkanları Dâhiliye Vekâletince, vilayet merkezi olmayan yerlerin belediye başkanları mensup oldukları vilayet valileri tarafından onaylanması veya reddedilmesi kararlaştırılmıştır. Bu gibi belediyelerde ve Ankara'da belediye başkanlığı Cumhurbaşkanının onayıyla Dâhiliye Vekâleti tarafından söz konusu yerin vali veya kaymakamlarına verilmiştir.[1361]

Belediye meclis üyelerinin sayısı yerleşim yerlerinin nüfusuna göre belirlenmekte ve dört yıl için seçilmekteydi. Belediye meclis üyelerinin seçiminde, çoğunluk sistemi uygulanacaktı. Seçimler Eylül ayının başında başlayacak 20 Ekim'e kadar tamamlanacaktı. Belediye seçimlerinde oy kullana bilme koşulları şunlardır: dolandırıcılık, hırsızlık, iflas ve emniyeti suiistimal gibi onur kırıcı suçlarla mahkûm bulunmamak; Türk olmak; seçim başlamadan önceki son altı ay içinde beldede ikâmet etmek; kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmamak; asker, subay, jandarma ve askeri memur olmamak; 18 yaşını bitirmiş olmak ve ağır hapis cezasına mahkûm olmamaktır. Belediye Meclisi'ne üye seçilebilme koşulları ise şunlardır: 21 yaşını bitirmek; Türk olmak; ağır hapis cezasına mahkûm olmamak; Türkçe okuryazar olmak; belediyeye ait bir iş için sözleşme yapmış olmamak; en az seçim başlamadan önceki son altı ay içinde beldede ikâmet etmek; kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmamak; aday olunacak yerde devlet memuru, belediye memur ve müstahdemi olmamak; yüklenicisi, kefili, ortağı olmamak veya bunlarla ortağı olmamak; asker, subay, jandarma, polis ve askerî memur olmamaktır. Ayrıca bir kişi aynı zamanda hem milletvekili, hem belediye meclisi azası hem de il daimi encümen üyesi olamamaktadır.[1362] Bu yasanın kabulünün ardından belediye meclisi seçimi hazırlıklarına başlanmış ve aynı yıl içerisinde seçimler yapılmıştır. Bu seçimlere yeni kurulan SCF'de katılmış ve seçimler çok partili siyasî bir ortamda yapılmıştır. Seçimlere CHF, SCF ve bağımsız adaylar katılmıştır. Bu seçimde kadınlar ilk kez belediye meclislerine seçme ve seçilme hakkını kullanmışlardır.[1363]

[1361] "*Belediye Kanunu*", **Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, Sayı: 1471, s. 8833-8838; Turan, a.g.e, s. 28.
[1362] "*Belediye Kanunu*", **Resmi Gazete**, 14 Nisan 1930, Sayı: 1471, s. 8.826-8.832; Turan, a.g.e, s. 28-31.
[1363] Turan, a.g.e, s. 33-35.

1930 Belediye Kanunu gereğince Kastamonu'da nüfusu müsait olmayan Devrekâni, Seydiler, Abana, Evrenye, Pazaryeri, Kargı ve Azdavay belediyeleri 1 Haziran 1930'dan itibaren kaldırılmıştır.[1364] Yeni belediye kanununa göre Kastamonu belediye heyetinin müddeti 31 Ağustos 1930'da bitecek ve belediye meclisi azasının seçimi Eylül ayında yapılacaktı. Seçimlerin ardından belediye meclisi ilk toplantısını 1 Ekim'de yapacaktı. 1930 yılına kadar yapılan belediye aza seçiminde seçmenler oylarını bir zarf içine koyarak seçim heyetine göndermekte serbestti. Fakat 1930 yılında yapılacak aza seçiminde herkes oylarını bizzat yazarak sandığa atacaktı.[1365] Kanuna göre Kastamonu belediye azalarının sayısı 24 olacaktı.[1366]

1930 yılında Kastamonu'da teşkilatlanmasını tamamlayan SCF'nin belediye aza adayları şu kişilerdir: Eski Baş Mühendis Şükrü Bey, Koçoğlu Hamdi Bey, Avukat İzzet Bey, Ankaralızâde Mehmet Efendi, Tığlızâde Hafız Hüsnü Efendi, Kadızâde Hüseyin Hüsnü Bey, Tüccardan Gökmen Nuri Bey, Çerkezzâde Hacı Emin Efendi, Fort Acentesi Müdürü Refik Bey, Tokatlızâde Hüsnü Bey, Avukat Kağnı Hamdi Bey, Kibarzâde Abdullah Bey, Hakkamzâde İhsan Bey, Altı Ağazâde Kazım Bey, Ankaralızâde Hacı Mehmet Efendi, Dokuma Şirketi Müdürü Muharrem Celal Bey, Zihnizâde Abidin Bey, İmam Vekilizâde Hüsnü Efendi, Müteahhit Emir Efendizâde Eşref Efendi, Barutçuzâde Ata Efendi, Ballıkzâde Muhsin Bey, Hacı İsmailzâde Mehmet Bey, Nuhzâde Mustafa Bey, Kaybandıoğlu Mehmet Bey, Benlizâde Ahmet Nazif Efendi, Katırcıoğlu Ömer Efendi, Çavuşoğlu Osman Basri Efendi, Kâtipzâde Yusuf Ziya Bey, Hacı Esatzâde Hafız Sadık Efendi, Malikizâde Recep Bey ve emekli Kaymakam Kamil Bey'dir.[1367]

1930 belediye seçimleri Kastamonu'da 15-21 Eylül tarihleri arasında şu mahallelerde yapılmıştır. 15 Eylül: Cebrail, Kırk Çeşme, Abdulcebbar, Hamidiye ve Ayıcılar; 16 Eylül: Aktekke, Deveciler, İsmail Bey, Topcuoğlu, Halife Sultan ve Çay; 17 Eylül: İsfendiyar, Hacı Tursun, Beyçelebi, Muzafferettin, Saraçlar ve Medrese-i Atabey; 18 Eylül: Musa Fakih, Cemalettin, Hacı Hamza, İbni Neccar, Hepkebirler, Küpceğiz; 20 Eylül: Alaca Mescit, Arız, Ata Bey Gazi, Hamza Ağa, Bedir Gazi ve Şadi Bey; 21

[1364] "*Lağvedilen Belediyeler*", **Açıksöz**, 12 Haziran 1930, Sayı: 2558, s. 2.
[1365] "*Şehir Umumi Meclisi İntihabatı*", **Açıksöz**, 23 Haziran 1930, Sayı: 2562, s. 2.
[1366] "*Belediye İntihabı İçin*", **Açıksöz**, 2 Temmuz 1930, Sayı: 2566, s. 2.
[1367] "*S. C. Fırkası Belediye Aza Namzetleri*", **Açıksöz,** 13 Eylül 1930, Sayı: 2596, s. 2.

Eylül: Çevgâni, Akmescit, Gökdere, Püre ve Honsalar mahallelerinde yapılmıştır. Kastamonu'da belediye aza seçimleri için belirtilen tarihler arasında seçmenler saat 09.00'dan saat 17.00'ye kadar belediye dairesinde oylarını kullanmışlardır.[1368]

Kastamonu'da 1930 yılı Eylül ayında yapılan belediye seçimlerine SCF'de katılmıştır. Fakat bu fırkanın seçimi kazanmaması için bazı engellemeler ve halk üzerinde baskılar yapılmıştır. 15 Eylül 1930 Pazartesi günü SCF vilayet makamı vasıtasıyla seçim encümenine müracaat etmiş ve belediye kanununda belirlenen müddetlere bağlı kalınmasını talep etmiştir. Fakat bu kanuni müddet dikkate alınmamıştır. CHF aylardan beri belediye seçimlerine hazırlanırken, SCF yeni kurulan bir parti olduğu için seçimlere tamamen hazırlanmaya vakit bulamamıştır. SCF, Kastamonu'da Eylül 1930'da bine yakın üye kayıt etmiş ve yeni fırkaya kayıt olan bazı kişiler Karakola çağrılmıştır. Yeni fırkaya niçin girdikleri ve fırkaya kayıt edenlerin kendilerine ne söylediği sorulmuştur. Fırkaya kayıt yapanlardan birkaç kişi Karakolda sorguya çekilmiş ve mahkemeye verilmiştir. Mahkeme de yalnız seçim dolayısıyla bu tahkikat yapıldığı için sanıklar salıverilmiştir. Fakat polisin "*bu işin ucunda idam bile vardır*" tehdidini savurarak böyle bir tahkikat yapması, Kastamonu'da halk arasında tedirginliğe sebep olmuş ve SCF'ye oy verecek halkın CHF'ye oy vermesi sağlanmıştır. Ayrıca seçim yerine bir komiserle muavin gelerek, seçime açıktan açığa müdahale etmiştir. Bu vaziyet dâhilinde yapılan belediye seçimlerinde seçim serbestliği ortadan kalkmıştır.[1369]

15 Eylül 1930 Pazartesi günü sabahleyin halkın temayülünü SCF lehine gören CHF'li kimseler, derhal hükümete ve polise müracaat etmişler ve seçim yerinin kapısına üç polis dikildiği gibi, Komiser Ali Rıza Bey ve Muavin Abbas Efendi de seçim salonunda beklemiştir. Belediye kanununca okuyup yazması olmayan seçmenlerin oy pusulalarını "*emniyet ettiği kimseye*" yazdıracağı açıkça belli olduğu halde, Belediye seçim yerine kanunen hiç hakkı olmadığı halde üç, dört hükümet memuru görevlendirmiş ve özellikle komiser okuyup yazması olmayan halka oylarını bu memurlara yazdırmak zorunda bırakmıştır. Komisere halk tarafından seçime karışmaması ihtarında bulunulmuşsa da "*ben emir aldım emri yerine getireceğim*"

[1368] "*Serbest Cumhuriyet Fırkası Riyasetinden*", **Açıksöz**, 20 Eylül 1930, Sayı: 2599, s. 2.
[1369] "*Belediye İntihabı Başladı*", **Açıksöz**, 15 Eylül 1930, Sayı: 2597, s. 1.

demiş ve halkın oylarını yazdırmak istediği yazıcıları salondan çıkarmış ve belediyenin kâtiplerine pusula yazdırmaya zorlamıştır. Halk bu kâtiplere oylarını yazdırırken, SCF yerine CHF adaylarının yazıldığı bazen de SCF adaylarının isimlerinin yanlış ve eksik yazıldığı görülmüş ve zabıt tutulması için başkana müracaat edildiği halde itibara alınmamıştır. Bunun yanı sıra esas vazifesini bırakarak siyasî işlere karışan bu memurlar ve komiser hakkında mahkemeye müracaat edilmiştir. Seçime kadınlar da çok katılım sağlamıştır. Her seçmen kâtibe yazdırdığını başkasına okutturmamış okutturanlar ise çoğunlukla kendi dediklerinin yazılmadığını görmüşlerdir. Buna rağmen halk yine de SCF listesini aramış ve yazdırmıştır.[1370]

Görülen yolsuzluk hakkında vilayet makamına SCF tarafından verilen dilekçe sureti şu şekildedir:

> "Kanunen muayyen olan müddetlere riayet olunmayarak intihabat icrasına başlanmak üzere bulunduğu ve kanun ahkamının hüsnü muhafazası itirazen makamı samilerine arz olunmuş ise de şayanı iltifat görülmemiştir.
>
> 1-Kanuni müracaatım nazarı itibara alınmayarak icra kılınmakta bulunan intihaba iştirak edenlerce malum olduğu üzere rey sahiplerinden bazıları halk muvacehesinde emniyet ettiği zata rey varakasını yazdırmaktan intihap mahallinde bulunan komiser beylerden Ali Rıza Bey'in meni ve belediyece teshilat vesilesiyle intihap mahalline bırakılan Halk Fırkası mensubinine rey varakalarını yazdıracaksınız diye intihabata müdahale eylemesi ve okuma yazma bilmeyenlerin emniyet ettiği zevata yazdırması hakkındaki serahati kanuniyeyi ihlal eylemektedir.
>
> 2-İntihap Encümeni Reisi Hilmi Bey ile encümen azaları arasında zuhur eden münakaşada mumaileyh Hilmi Bey "bir ay sonra kapanacak Serbest Cumhuriyet Fırkası için çalışmaya mahal olmadığını" rey sandığı başında bağırmak suretiyle bi taraflığını ihlal etmiştir.
>
> 3-Belediye azasının encümen intihaba konulması bi taraflığını muhil ve kanuna muhalif olduğu halde azadan Konyalızâde Hacı Hamdi Bey'in intihap encümenine aza alınması maksat ve ruhu kanuna münafidir.
>
> 4-Belediyece Halk Fırkasına mensup Maliye Maaş Kâtibi Hafız Sait ve Belediye ketebesinden Muammer ve İdare Kalemi Ketebesinden Mehmet Beylerin reyi varakaları yazmak üzere belediyece tavzifi sıfat memuriyetle kabili telif değildir.
>
> Belediyenin tayin eylediği 15 Eylül intihap gününde Cebrail, Kırkçeşme, Ayıcılar, Abdülcebbar ve Hamidiye mahalleleri halkının saat 9'dan 17'ye kadar intihabata iştirak edebilecekleri ilan kılınmış iken yevm-i mezkûr saatte intihap mahalline gelmiş olan mezkûr mahallat halkından birçoklarının intihabata iştirak ettirilmeyerek kanunun

[1370] "*Belediye İntihabatı*", **Açıksöz**, 17 Eylül 1930, Sayı: 2598, s. 1.

> bahşettiği hak ve salahiyetten mahrum bırakılmaları katiyen caiz görülmeyen ahvaldendir.
>
> Velhasıl intihabatta arz olunan kanunsuzluğun ve vaki ve sabit müdahalat Cumhuriyetimizin kanunu hâkim kılan umdelerine ve kanunlarına muhalefeti variste arz ve izah bulunduğu cihetle ahkâmı kanuniyenin süratle muhafazasını ve harekâtı gayri kanuniyenin ıslahını talep ve istirham eylerim efendim".[1371]

On kişiden oluşan Belediye seçim encümeni üyelerinden sekizi, sürekli devam eden kanunsuz hareketlerin ıslâhının mümkün olamayacağını görerek istifa etmiştir. İntihap encümeninde bir tahsildarla esasen seçim encümeni üyesi olması kanuni olmayan bir belediye üyesi kalmıştır. Daha sonra mahalle heyetleri toplanarak yeni encümen üyelerini seçmişlerdir.[1372] Fakat yeni oluşan encümen üyelerinden Cabbaroğlu Hafız Efendi de istifa etmiştir.[1373]

Araç'ta başlayan belediye seçiminde hükümet ve belediye seçim yerine iki memur tayin etmiş, bir çavuş ve iki silâhlı jandarma da seçim kapısına dikilmiştir. Araç'ta da halk istediği ve emniyet ettiği kimseye oyunu yazdıramamıştır.[1374] Cide'de ise CHF aday listesi şapograf makinesi ile çoğaltılmış ve sandık başına oturan kişi gelen seçmene şu listenin altına bir imza at denilmiş imza atan atmış, atmayan ise kapı dışarı edilmiştir.[1375] Daday'da Belediye Başkanı Fuat Bey'in kasabada değil, köyde ikâmet eden birisi olduğu için seçmen olamayacağı iddiasıyla bir dava açılmıştır.[1376]

Doğruluk gazetesinin 18 Eylül 1930 tarihli baskısında İnebolu SCF idare heyetinden Pürcüvanoğlu Mehmet, Hacı Feyzioğlu Ali Osman, Hacı Alioğlu Ahmet Efendi ve Kunduracı Hacı Ahmet Faik Efendilerin istifa ettiği bildirilmiştir.[1377] SCF İnebolu'da istifalardan üç dört gün sonra yüzün üzerinde üye kayıt etmiştir. İstifa edenlerin yerine yeni idare üyeleri seçilmiş ve fırka heyeti faaliyetlerine devam etmiştir.[1378] Yine *Açıksöz* gazetesinin 20 Eylül 1930 tarihli baskısındaki bir diğer habere göre on kişiden oluşan belediye seçim encümeni üyelerinden sekizi istifa etmiş ve intihap encümeninde bir tahsildar ile bir belediye üyesi kalmıştır. Aynı günün gecesinde

---

[1371] "*Belediye İntihabında*", **Açıksöz**, 17 Eylül 1930, Sayı: 2598, s. 1.
[1372] "*Belediye İntihap Encümeni Azaları İstifa Etti*", **Açıksöz**, 20 Eylül 1930, Sayı: 2599, s. 1.
[1373] "*İntihap Encümeninden İstifalar Devam Ediyor*", **Açıksöz**, 22 Eylül 1930, Sayı: 2600, s. 1.
[1374] "*Araçta da*", **Açıksöz**, 22 Eylül 1930, Sayı: 2600, s. 1.
[1375] "*Bu Belediye İntihabında*", **Açıksöz**, 8 Ekim 1930, Sayı: 2606, s. 1.
[1376] "*Daday'da Bir Dava*", **Açıksöz**, 8 Ekim 1930, Sayı: 2606, s. 2.
[1377] "*İnebolu'da Teşekkül Eden Serbest Cumhuriyet Fırkası*", **Doğruluk**, 18 Eylül 1930, s. 1.
[1378] "*İnebolu Serbest Cumhuriyet Fırkası*", **Açıksöz**, 20 Eylül 1930, Sayı: 2599, s. 2.

mahalle heyetleri toplanarak yeni encümen üyelerini seçmiştir.[1379] Yapılan istifalar nedeniyle SCF'nin İnebolu teşkilatı diğer ilçelere göre zayıf kalmış ve yeterli faaliyette bulunamamıştır.

Taşköprü'de seçime memur edilen Komiser Ali Rıza Bey ve arkadaşları halkın SCF'ye oy vermesine engel olmaya çalışmıştır. Validen ve CHF'den birçok defa talimat alan Komiser Ali Rıza Bey her gün şiddetini daha da arttırmıştır. CHF'ye oy vermeye gelenler nezaketle kabul edilirken, SCF'ye oy vermeye gelenler kapı dışarı edilmiştir. SCF'ye oy verecek 300'den fazla seçmen her gün oyunu kullanmak için müracaat etmekte ve saatlerce beklemekte ise de huzura kabul edilmeyerek geri gönderilmişlerdir. Seçimler sırasında seçim encümeni ve Belediye Başkanı Hacı Sait Efendi bu olaylar karşısında sert bir tavır sergilememesinden dolayı başkanlıktan el çektirilmiş ve üyeden Ali Hayri Efendi belediye başkanlığına memur edilmiştir. Encümen üyelerinden SCF'ye mensup olan dört üye, evvelce komiser tarafından görevden alınmıştır. Diğer encümen üyeleri de seçmenlere yapılan bu hareketlere tahammül edemeyerek istifa etmişlerdir. Oyunu kullanamayan üç yüzün üzerinde seçmen ise noterlik vasıtasıyla oylarını kullanmıştır. Taşköprü'de belediye seçimleri böyle bir atmosferde geçtikten sonra tamamlanmış ve seçimleri CHF adaylarının oybirliği ile kazandığı açıklanmıştır.[1380]

SCF'nin Taşköprü'de teşkilatlanması CHF'de bazı sarsıntılar oluşmasına sebep olmuş ve bu iki fırka arasında 1930 belediye seçimlerinde epeyce mücadeleler yaşanmıştır.[1381] Taşköprü'de belediye seçimleri sonucunda CHF'ye ve icraatlarına karşı ciddi bir muhalif kesimin oluştuğu görülmüştür.

1930 yılı Eylül ayı içerisinde Taşköprü'de SCF'den pek çok kişi istifa etmiştir. SCF'den istifa eden kişiler şunlardır: Delibeyzâde Mehmet Rasim, Eyyüpoğlu M. Şevki, Kara Halil Halit, Hacı Yakupoğlu Mehmet, Pehlivanoğlu Şevket, Deli Yusufoğlu Salih, Alaybeyioğlu Hasan, Hacı Yakupoğlu Şehit, Alaybeyioğlu Hüseyin, Alaybeyioğlu Nimetullah, Cins Hüseyinoğlu Sadullah, Cins Hüseyinoğlu Ali, Cins Hüseyinoğlu Mustafa, Deli Yusufoğlu Emrullah, Abdülkerimoğlu Ahmet, Deli

[1379] "*Belediye İntihap Encümeni Azaları İstifa Etti*", **Açıksöz**, 20 Eylül 1930, Sayı: 2599, s. 1.
[1380] "*Taşköprü İntihabı*", **Açıksöz**, 8 Ekim 1930, Sayı: 2606, s. 2.
[1381] **BCA**, 490.1.0.0/724.477.149; **BCA**, 490.1.0.0/79.293.2-35.

Yusufoğlu Hayrullah, Cins Hüseyinoğlu Cemali, Cins Hüseyinoğlu Ahmet ve Cins Hüseyinoğlu Mahmut'tur. SCF'den istifa eden bu kişiler CHF ile irtibatlarının baki olduğunu ve önceden olduğu gibi bundan sonra da CHF için çalışacaklarını bildirmişlerdir.[1382]

Tosya'da dört bine yakın seçmen mevcut olmasına rağmen, halk oylarını istediği gibi kullanamayacağı korkusuyla seçime katılmamış ve seçimlerde sandığa atılan oy adedi üç yüzü bulmamıştır.[1383] Tosya Kaymakamı SCF Ocağını sık sık teftiş ve işlemlerini denetlemiştir. Kaymakam Bey son ziyaretinde bütün defterleri ve evrakı toplayıp alıp götürmüştür. Bunun üzerine ocak heyeti, kaymakamı protesto etmiş ve böyle bir muameleden dolayı ocağı kapatmak mecburiyetinde kalacağını söylemiştir. Kaymakam bu beyannameyi kapama beyannamesi kabul ederek yeniden açma beyannamesi vermedikçe ocağı açamayacaklarını beyan etmiştir. Bunun üzerine ocak heyeti gerekli yerlere müracaat ve şikâyette bulunmuştur. Fakat bu müracaatlardan bir neticesi alınmamıştır. Durum böyle iken Tosya SCF ocağı belediye seçimlerine katılamamıştır.[1384]

SCF'nin Tosya şubesi ocak başkanlığına seçilen Hacı Faik Efendi 1930 yılı Eylül ayı içerisinde fırkacılık dolayısıyla suçlanarak Kastamonu'da tutuklanmış ve yapılan yargılama sonucunda berat etmiştir. Hacı Faik Efendi daha sonra bundan dört sene önce belediye reisi iken kayıp olan 25 lira kıymetindeki bir halı meselesinden dolayı tutuklanmıştır.[1385] Tosya Kaymakamı Vasfi Bey, Hacı Faik Efendi'nin tutuklanması ile ilgili *Açıksöz* gazetesine bir açıklama göndermiş ve bu açıklamada Hacı Faik Efendi'nin Tosya'da SCF başkanlığı yapmasından dolayı tutuklandığını, fakat tutuklanma sebebinin başka bir neden gösterilerek yapıldığını ifade etmiştir.[1386] 29 Eylül 1930 tarihli *Açıksöz* gazetesi Hacı Faik Efendi'nin yapılan yargılama sonrasında mahkemede beraat ettiğini bildirmiştir.[1387]

[1382] "*Taşköprü'de S.C. Fırkasından Çekilenler*", **Doğruluk**, 24 Eylül 1930, Sayı: 8, s. 2.
[1383] "*Tosya'da İntihaba İştirak Edilmiyor*", **Açıksöz**, 8 Ekim 1930, Sayı: 2606, s. 2.
[1384] "*Tosya'da S. Fırka Ocağı*", **Açıksöz**, 13 Ekim 1930, Sayı: 2608, s. 2.
[1385] "*Hacı Faik Efendi Niçin Tevkif Edilmiş*", **Açıksöz,** 22 Eylül 1930, Sayı: 2600, s. 2.
[1386] "*Tosya Kaymakamının Tavzihi*", **Açıksöz**, 27 Eylül 1930, Sayı: 2602, s. 2.
[1387] "*Tosya'da Hacı Faik Efendi Beraat Etti*", **Açıksöz**, 29 Eylül 1930, Sayı: 2603, s. 2.

SCF'nin vilayet ocak heyeti seçimler sırasında gayrî kanunî hareketleri teker teker tespit ederek vilayete şu dilekçeyi vermiştir:

> "1. Her müntehip emniyet ettiği şahsa rey yazdırmaktan men olunması sarahatı kanuniyeye tecavüz serbesti intihaba muhildir.
>
> 2. Müntehiplerin fırkamıza rey vermek arzusunu izhar ettikleri zaman bilhassa kadınlar defterde isminin yazılı olmadığı beyan ile hakkı intihaptan mahrum edilmişlerdir.
>
> 3. İntihaba iştirak eden kadınların yüzde sekseninin kapalı olmasına ve kanunda hüviyet cüzdanı talep edilmesi muharrer bulunmasına nazaran bila tahkik her kadını kabul etmek intihabı ihlal edeceği pek tabi iken bu cihete atfı dikkat olunmamış ve bazı kadınların hüviyetini tahkik etmek isteyen encümen azasından Gökmen Nuri Bey halkı tehdit ve diğer encümen azalarını ifayı vazifeden men etti diye karakola sevk olunmuştur.
>
> 4. Encümen intihap gayri kanuni harekâtın azasından sekiz zatın önüne geçmek kabil olmadığından ve sui istimalden mesul olacağından bahs ile istifa eylemeleri intihabatta pek açıktan yapılan gayri kanuni hareket ve sui istimallerin en bariz delilidir.
>
> 5. Encümeni intihap azalarından sekiz zatın istifası üzerine yeniden icra kılınan kura ile seçmenin intihaba iştirak edenlere hasredilmesi ve belediye azasından olan Şatırzâde Ali Efendi'nin kuraya idhali kanuna muhalif ve bi taraflığı muhildir.
>
> 6. İntihap encümenine ikame edilen yazıcıların bitarafane hareket etmeyerek müntehiplerin arzuları hilafına rey varakalarını imha ettiklerini her an ispata amadeyiz.
>
> 7. İntihap encümeninin pek açıktan yapmış olduğu bitaraflığı muhil ahval ve harekât bütün üryanlığıyla meydana çıkmış ve Kastamonu efkârı umumiyesi üzerinde derin bir tesir husule getirmiş olduğundan böyle gayri kanuni teşekküllere fırkamız mensubininin girmesi prensibimiz haricinde bulunduğunun arzıyla teyidi ihtiram eylerim efendim."[1388]

Kastamonu'da belediye seçimlerinde gözle görülebilen toplam 30'a yakın kanunsuzluk tespit edilmiştir.[1389] Seçimlerde yapılan yolsuzluk ve kanunsuzluğa maruz kalan halktan bazı kişiler şikâyette bulunmuşlardır. Bu şikâyetlerden birisi belediyeye gelmiş ve belediye başkanına sorulmuştur. Belediye başkanı bu soruya verdiği cevapta intihabın tamamen serbest yapıldığını ve şikâyet edenin emniyet ettiği belediye kâtibi efendiye oyunu yazdırdığını ve bu kâtibin pusulayı yanlış yazmasına rağmen seçim encümeninin bunu dikkate aldığını bildirmiştir. Seçmen belediye seçim encümeninden şikâyetçi olmasına rağmen onun başkanına sorularak bu şikâyet şu şekilde araştırılmıştır:

[1388] "*Belediye İntihabı Hakkında S. Cumhuriyet Fırkası Vilayet Ocak Heyeti Vilayete Atideki İstidayı Vermiş*tir", **Açıksöz**, 22 Eylül 1930, Sayı: 2600, s. 2.
[1389] "*İntihap Cürümleri*", **Açıksöz**, 13 Ekim 1930, Sayı: 2608, s. 1.

> "-Böyle bir şey yaptın mı?
>
> -Hayır, efendim estağfurullah!
>
> -Ondan sonra halka dönerek: Gördün mü yapmamış zaten ben bilirdim ya böyle şeyler yapmayacaklarını ya! Neyse bir defa da şikâyetçilerin hatırı için soruverdim. Bir de kanun tatbik edilmiyor deniliyor gördünüz mü bakın her dilekçeyi teker teker inceliyoruz!."[1390]

Bu haberde görüldüğü gibi şikâyet dilekçeleri detaylı inceleme yapılmadan, CHF lehine sonuçlandırılmıştır. SCF'nin seçimlere katıldığı ilk üç gün içinde seçime sekiz yüze yakın seçmen katılmıştır. Seçim süresi on, on iki gün uzatılmıştır. Bekçilerle, sivillerle, muhtarlarla ve memurlarla seçmen arandığı halde seçime katılacak seçmen bulunamamış ve nihayet kanunî yeter sayı bulunamadığı halde sandıklar açılmak mecburiyetinde kalmıştır. Oylar tasnif edilmiş ve CHF'nin büyük çoğunlukla seçimleri kazandığı ilan edilmiştir.[1391]

Kastamonu'da belediye seçimleri sonucunda CHF adaylarının tamamı seçilmiştir. Seçimler sonucunda adayların aldığı oylar şu şekildedir: Çorukzâde Hilmi (1.154), Ankaralızâde H. Ahmet Efendi (1.078), Doktor Tevfik Aslan Bey (1.070), Muharrem Celâl Bey (1.067), Evliyazâde Abdullah Bey (969), Nuhzâde Numan Bey (962), Şatırzâde Ali Bey (953), Akdoğanlızâde M. Ali Bey (947), Salim Efendizâde Reşit Bey (937), Akdoğanlızâde Faik Bey (932), Mühzürzâde Mahir Bey (930), Müftüzâde Abdullah Bey (920), Konyalızâde H. Hamdi Bey (919), Arif Efendizâde Ziya Bey (911), Eczacı Hacı M. Rıza Bey (907), İzbelizâde Selma Hanım (899), Sofuzâde Hikmet Bey (844), Eflanilizâde Hikmet Bey (831), eski Evrak Müdürü Halit Bey (819), Eczacı Osman Bey (817), Müftüzâde İmadi Bey (811), Avukat Nahit Bey (800), Ateşzâde Mehmet Efendi (786), Kalkancızâde Emin Efendi (754), Kasap Alizâde İsmail Efendi (744), Hacı Kuzuzâde H. Tahir Efendi (717), Çubukçuzâde Mehmet Efendi (682), Hacı Bıyıkzâde Adil Bey (653), Gaybandızâde Hüseyin Efendi (652), Hâkkamzâde Mustafa Bey (644), Esnafbaşızâde Hasan Bey (628), Boyacızâde İsmail Bey (624), Alikamanzâde Kadir Efendi (613), Muharrem Kadızâde İsmail Efendi (601), Hedanizâde Mustafa Bey (595), Arap H. zâde Rüştü Efendi (593), Sadi Bey (588), İmam Vekilizâde Hüsnü Bey (548), Boyacızâde M. Emin Efendi (547), Himmetzâde İhsan Efendi (538), Hocazâde Hafız Efendi (504), Fanileci Cevdet Efendi

[1390] "*Kadî Ola Davacı*", **Açıksöz**, 15 Ekim 1930, Sayı: 2609, s. 2.
[1391] "*İntihapta Serbest Fırka Kazanmıştır*", **Açıksöz**, 18 Ekim 1930, Sayı: 2610, s. 1.

(493), Sellakzâde İsmail Efendi (486), Avukat İzzet Bey (466) Cebecizâde Mehmet Efendi (465), Şükrü Bey (388), Koçoğlu Hamdi Bey (366), Kökmen Nuri Bey (366), Kazım Bey (362), Nuhzâde Mustafa Bey (335), Hacı İsmailzâde Memet Bey (334), Recep Bey (323), Muhsin Bey (323), Abidin Bey (313), Baritcizâde Ate Efendi (304), Çerkezzâde Emin Bey (262), Ankaralızâde Mehmet Bey (253), Eşref Efendi (239), Refik Bey (220), Katırcızâde Ömer Efendi (214), Gaybandızâde Mehmet Bey (210), Kadızâde Hüsnü Bey (200), Kâtipzâde Yusuf Bey (193), Benlizâde Nazif Bey (179), Tokatlızâde Hüsnü Bey (176), Hakkamzâde İhsan Bey (169), Kibarzâde Abdullah Bey (169), Tığlızâde Hüsnü Efendi (166), Avukat Hamdi Bey (149), Hacı Esatzâde Sadık Efendi (144) ve Çavuşzâde H. Basri Efendi (134)'dir.[1392] 1930 belediye seçimlerinde CHF tarafından aday gösterilip seçilenler arasında bir kadın da vardı. İzbelizâde Selma Hanım, 844 oy alarak Kastamonu'da Belediye Meclisi'ne seçilen ilk kadın olmuştur. Selma Hanım yüksek oy alanlar arasında bulunmaktaydı.

Kastamonu'da belediye meclisi 20 Ekim 1930 tarihinde toplanmış, başkan ve encümen üyelerini seçmiştir. CHF yalnız encümene seçilecek üyeler için aday göstermiş, başkanlık için aday göstermemiştir. Yapılan gizli seçim sonucunda belediye başkanlığını Kastamonu'da tekrar oybirliği ile Çorukzâde Hilmi, Tosya'da eski başkan Rıfat, Daday'da eski başkan Karakaşzâde Fuat, Araç'ta Adil, Cide'de eski başkan Fethi, Taşköprü'de Türkmenzâde Mehmet, Küre'de Hallaçoğlu Mehmet ve İnebolu'da Karagüllezâde Hüseyin Kâşif Beyler seçilmiştir. Kastamonu belediye encümen üyeliğine Doktor Tevfik Aslan, Evliyazâde Abdullah ve Akdoğanlızâde Mehmet Ali Beyler seçilmişlerdir.[1393] Çorukzâde Hilmi Bey'in belediye başkanlığı Kasım 1930'da Dâhiliye Vekâleti'nce onaylanmıştır.[1394]

Küre belediye seçimlerinde SCF ocağı belediye üyeliği için bazı kişileri aday göstermiştir. Seçim encümeni bu adaylardan beş altısının okuma yazma bilmediklerinden üye olamayacaklarına karar vermiştir. Bunun üzerine bu okuma yazma bilmeyen adaylar SCF'den istifa edip CHF adayı olmuşlardır. Yedek üyelik

---

[1392] "*Şehrimiz Belediye İntihabatında Cumhuriyet Halk Fırkası Namzetleri Tamamıyla İntihap Edilmişlerdi*r", **Kastamonu**, 5 Ekim 1930, Sayı: 3001, s. 1; "*Şehrimiz Belediye İntihabatında Cumhuriyet Halk Fırkası Namzetleri Tamamıyla İntihap Edilmişlerdir*", **Doğruluk**, 4 Ekim 1930, Sayı: 10, s. 1.

[1393] "*Belediye Reis ve Encümen Azaları Seçildi*", **Doğruluk**, 23 Ekim 1930, Sayı: 15, s. 1; "*Yeni Belediye Reisleri*", **Kastamonu**, 21 Ekim 1930, Sayı: 3008, s. 1.

[1394] "*Belediye Reisimiz*", **Kastamonu**, 30 Kasım 1930, Sayı: 3024, s. 2; "*Belediye Reisimiz*", **Doğruluk**, 1 Aralık 1930, Sayı: 23, s. 1.

kazananlar SCF'ye mensup olup bu durumu kaymakamlığa şikâyet etmişlerdir. Kaymakam seçim encümeni kararını görmüş ve yedek üyenin üyeliğe çağırılmasından başka çare olmadığından durumu vilayete bildirmiştir.[1395]

Araç'ta belediye üyelerinden ikisi memur, üçü ise okuma yazma bilmemektedir. Okuma yazma bilmeyen kişiler, kanunen üye seçilememektedir. Bu durum şikâyet edildiği halde dikkate alınmamış ve bu üyeler toplanarak belediye başkanını seçmişlerdir.[1396]

4.1.6 1934 Seçimleri

CHF Genel Sekreteri Recep (Peker) Bey, 1934 yılı belediye meclisi seçimleri öncesinde partinin il yönetim kurulu başkanlıklarına belediye meclisi üyeliklerine seçilecek adayların kamuoyunun en beğeneceği kişilerden seçilmesine dair bir yazı göndermiştir. Adaylar mahalle temsilcilerinden oluşan mürekkep ilçe komisyonu tarafından belirlenmiştir. Ankara ve İstanbul radyolarında seçimlerle ilgili konuşmalar yapılmıştır. Seçimler öncesinde bazı illerde şenlikler yapılmış ve caddeler bayraklarla süslenmiştir. Adaylar seçim günü dâhil propaganda çalışması yapmaya devam etmişlerdir. 1934 seçimlerine CHF ve bağımsız adaylar katılmıştır. Oy sandıkları hem mahalle aralarında dolaştırılmış hem de sabit yerlere konmuştur.[1397]

Kastamonu belediye seçimleri 8 Ekim 1934 Pazartesi günü başlamış ve bütün mahalleler üçe taksim edilmiş olduğundan vatandaşların oylarını bu müddet zarfında kullanmaları istenmiştir.[1398] Bu suretle seçimler 10 Ekim 1934 Çarşamba günü bitmiş ve oylar tasnif edilmiştir. Tasnif neticesinde asıl ve yedek üyeliğe seçilen kişiler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir: Asli üyeler: Çorukzâde Hilmi Bey (1.956), Dr. Tevfik Aslan Bey (1.933), Müftüzâde Abdullah Bey (1.912), Akdoğanlızâde Faik Bey (1.901), Sofuzâde Hikmet Bey (1.899), Muharrem Celal Bey (1.895), Eflanilizâde Osman Bey (1.895), Muhzurzâde Mahir Bey (1.893), Salim Efendizâde Reşit Bey (1.889), Hacı bıyıkzâde Adil Bey (1.889), Eczacı Hacı M. Rıza Bey (1.888), İzbelizâde Selma Hanım (1.887), Ateş Ağazâde Mehmet Efendi (1.877), Emekli Kaymakam

[1395] "*Küre Belediyesi*", **Açıksöz**, 25 Ekim 1930, Sayı: 2612, s. 1.
[1396] "*Araç'ta Belediye Azaları*", **Açıksöz**, 25 Ekim 1930, Sayı: 2612, s. 1.
[1397] Turan, a.g.e, s. 70-73.
[1398] "*Belediye Seçimi*", **Kastamonu**, 8 Ekim 1934, Sayı: 3559, s. 1.

Cemal Bey (1.867), Ankaralızâde H. Ahmet Efendi (1.865), Konyalızâde H. Hamdi Bey (1.859), Ekmekçi Ahmetzâde Abdullah Bey (1.858), Altıağazâde Kazım Bey (1.826), Akdoğanlızâde Mehmet Ali Bey (1.820), Arif Efendizâde Ziya Bey (1.818), Çerkezzâde H. Emin Efendi (1.814) ve Emekli Binbaşı Vehbi Bey (1.724)'dir. Yedek üyeler: Hacı Memişzâde Asım Bey (1.649), Nuhzâde Mustafa Bey (1.599), İmam Vekilizâde Hüsnü Efendi (1.591), eski Evrak Müdürü Halit Bey (1.579), Koçoğlu Hüseyin Efendi (1.579), Hacı İsmailzâde Mehmet Bey (1.579), Çelik Mehmetzâde Nurettin Bey (1.578), Boyacızâde Emin Efendi (1.567), Diş Hekimi Sait Bey (1.562), Hacı Şabanoğlu İsmail Efendi (1.561), Kara Hüseyinzâde Hüsnü Efendi (1.556), Diş Hekimi Osman Bey (1.552), Karagözzâde Osman Bey (1.551), Hakkamzâde Mustafa Bey (1.550), Himmetzâde İhsan Efendi (1.548), Arpacızâde Nuri Efendi (1.545), Malikizâde İsmail Efendi (1.545), Fetihcizâde Hafız Efendi (1.542), Gaybandızâde Hüseyin Efendi (1.541), Gaybandızâde Emin Efendi (1.539), Kalkancızâde Emin Efendi (1.533) ve Hocazâde Halit Efendi (1.519)'dir.[1399] İzbelizâde Selma Hanım, 1930 belediye seçimlerinde olduğu gibi 1934 belediye seçimlerinde de CHF tarafından aday gösterilip, seçilenler arasında yer almıştır. Seçim sonucunda 1.887 oy alarak yüksek oy alanlar arasında bulunmaktadır.

1934 yılı Ekim ayının son haftası belediye meclisi toplanmış ve yapılan seçim sonucunda Kastamonu belediye başkanlığına oy birliği ile tekrar Çorukzâde Hilmi Bey seçilmiştir. Belediye encümen üyeliklerine Doktor Tevfik Aslan, Akdoğanlızâde Mehmet Ali ve Ekmekçi Ahmetzâde Abdullah Beyler seçilmiştir.[1400] Ekim ayının son haftası Kastamonu'nun ilçelerinde de seçim işleri bitmiş ve yeni belediye heyetleri toplanarak başkan ve encümen üyelerini seçmiştir. Yapılan seçimler sonucunda Araç'a Adil, Daday'a Fuat, İnebolu'ya Hüseyin Kâşif, Küre'ye Mehmet Sabri, Taşköprü'ye Mehmet ve Tosya'ya Rıfat Beyler belediye başkanı seçilmiştir.[1401]

4.1.7 1938 Seçimleri

Türkiye'de 1938 yılında 544 belediye bulunuyordu. Bu belediyelerin 62'si il merkezi, 367'si ilçe merkezi ve 115'i köy belediyeleridir. Seçmen sayısı toplamı ise

[1399] "*Şehrimiz Belediye İntihabatı*", **Kastamonu**, 11 Ekim 1934, Sayı: 3560, s. 2.
[1400] "*Çorukzâde Hilmi Bey*", **Kastamonu**, 29 Ekim 1934, Sayı: 3565, s. 3.
[1401] "*Kazalarımızda Belediye Seçim İşleri Tamamıyla Bitirildi*", **Kastamonu**, 29 Ekim 1934, Sayı: 3565, s. 3.

1.386.000'dir. 1938 belediye seçimlerine CHP ve bağımsız adaylar katılmıştır. Seçimler Ekim ayı içerisinde yapılmıştır.[1402]

Kastamonu'da belediye seçimleri 1-8 Ekim 1938 tarihleri arasında şu mahallelerde yapılmıştır: 1 Ekim 1938 Cumartesi ve 2 Ekim 1938 Pazar günleri: Arız, Şadi Bey, Bedir Gazi, Hamza Ağa, Çevgâni ve Akmescit; 3 Ekim 1938 Pazartesi günü: Honsalar, Gökdere, Püre, Topçuoğlu, Halife Sultan ve Çay; 4 Ekim 1938 Salı günü: Atabey, Alacamescit, Hepkebirler ve Küpceğiz; 5 Ekim 1938 Çarşamba günü: Beyçelebi, Hacıdursun ve İsfendiyar; 6 Ekim 1938 Perşembe günü: Muzaffereddin, Saraçlar, Musa Fakih, Cemalettin, Hacıhamza, Medrese-i Atabey ve İbni Neccar; 7 Ekim 1938 Cuma günü: Deveciler, Kırkçeşme, Abdülcebbar, Cebrail, Hamidiye, Aktekke ve Ayıcılar; 8 Ekim 1938 Cumartesi günü: İsmail Bey mahallesinde yapılmıştır.[1403]

Kastamonu'da 6.014 seçmenden 4.245 kişi belediye seçimlerine katılmış ve seçimlere katılım oranı % 80'i geçmiştir. Bu seçimlere özellikle kadınlar daha fazla katılım göstermiştir. 9 Ekim 1938 Pazar günü ise bir mazeret dolayısıyla oy kullanamayanlar oylarını kullanmış ve seçimler tamamlanmıştır. 9 Ekim gecesi seçim encümeni huzurunda sandıklar açılmış ve oylar tasnif edilmiştir. Tasnif neticesinde yeni belediye azalığına CHP aza adaylarının oybirliğiyle seçildikleri anlaşılmıştır.[1404]

Sandıklardan 4.265 oy pusulası çıkmış ve bu oylardan 17'si geçersiz sayılmıştır. Yeni belediye azaları ve yedek azaların aldıkları oy miktarı sırasıyla şu şekildedir: Asıl Azalar: İzzet Okay (4.245), Faik Akdoğanlı (4.244), Ahmed Said Oral (4.239), Hüsnü Balı (4.238), Nurettin Çelik (4.237), Kazım Altıoğlu (4.236), Hikmet Özatay (4.235), Mehmet Kavuklu (4.235), Sadık Ecevitli (4.234), Emin Ereser (4.233), İhsan Sabirin Yiğit (4.233), Mehmet Kahyaoğlu (4.232), Necati Yücebıyık (4.232), Refik Sulamacı (4.231), Zehra Bayar (4.231), Hayriye Ballık (4.229), Mehmet Gaybandı (4.227), Aliye İlhan (4.216), Mehmet Ankaralı Terzi (4.210), Mehmet Rıza Saltuğ (4.204), Osman Karagözoğlu (4.199) ve Abdullah Öziş (4.146) oy almıştır. Yedek Azalar: Mahir Çırağoğlu (4.069), İbrahim İmam Vekili (4.067), İhsan Çarıkcı (4.054), Refik Akman (4.047), Hasan Soykurt (4.047), Tahsin Öziş (4.034), Sadık Yumal (4.025),

[1402] Turan, a.g.e, s. 73-74.
[1403] "*Yarın Belediye İntihabı Başlıyor*", **Doğrusöz**, 30 Eylül 1938, Sayı: 141, s. 2.
[1404] "*Şehrimiz Belediye İntihabı Bitti*", **Doğrusöz**, 11 Ekim 1938, Sayı: 144, s. 1.

Faik Peştemalcı (4.014), Hamdi Pehlivanoğlu (3.992), Abidin Alkar (3.986), Mehmet Ankaralı Manifaturacı (3.973), Mustafa Sata (3.972), Tevfik Erden (3.970), Kuddusi Akay (3.965), İsmail Boyacıoğlu (3.962), Ata Yaman (3.957), Server Ege (3.954), Ahmet Nuhoğlu (3.950), Ziya İzbeli (3.915), Abbas Konyalı (3.910) ve Ahmet Ateş (3.883) oy almıştır.[1405] 1938 yılı belediye seçimlerinde Zehra Bayar, Hayriye Ballık ve Aliye İlhan olmak üzere üç kadın aday da azalığa seçilmiştir.

Kastamonu ilçelerinden belediye azalığına seçilen kişiler şunlardır: Küre: Mehmet Acar, Kamil Özdemir, Emin Özbek, Mehmet Maşaoğlu, Mehmet Özkan, Raşit Tufan, Ruşen Kalender, Hasan Kes, Mustafa Uzuner, Emin Öztürk, Mustafa Güllü ve Raşit Olmar. Daday: Kemal Özlük, Hüseyin Çevik, Sabri Sulamacı, Eşref Tiftik, Abidin Karakaş, Şakir Özkan, Fikri Öz, Şükrü Conkbayır, İrfan Karakuş, Fikri Gök, Tevfik Çelebi Can ve Ali Tiryaki. Taşköprü: Hüsnü Kılıçaslan, Abdullah Küçüker, Arif Aygır, Şemi Talay, Mehmet Türkmen, Fazıl Tarhan, Eşref Büyük Duman, Tevfik Özgerbaş, Ziya Can, Abdullah Karakaş, Necmeddin Tokatlı, Hasan Topuz ve Hüsnü Akduman. Tosya: Mehmet Börekci, Ali Yücel, Hilmi Mutlu, Rüştü İpek, İbrahim Urkaya, Mustafa Uslu, Cemil Akaçık, Hasan Boyner, Hasan Abayın, Mahir Kalfa, Mustafa Damgacı, Abdullah Kuzucu, Mehmet Kalfaoğlu, Osman Eskici, Rıfat Urkaya, Haşim Ocaklı, Ahmet Köseevel, Hulusi Saka, Necdet Taner, Hasan Kutlu ve Mehmet Gülüm. Araç: Muharrem Tuncel, Cemal Çapraz, Tevfik Tekin, Ali Kütük, Abdullah Savaş, İhsan İplikci, Hamit Hayvacı, Adil Acar, Hüsnü Solak, Halim Acar, Lütfi Sağrıcı ve İsmail Savaş. İnebolu: Zühdü İşal, Sabri Tatlı, Hamdi Kabaali, Kazım Anbarcı, Hüseyin Bektaş, Mehmet Şahin Tunoğlu, Hüseyin Karagülle, Ali Faik, Ahmet Karagöz, Nabi Altıkulaçoğlu, Saliha Bilaç, Refik Çolakoğlu, Mehmet Göçmen, Salahattin Taner, Yusuf Özgür ve Ali Yazıcıoğlu. Cide: Halit Genç, Süleyman Kesin, İlyas Öztürk, Ziya Aday, Mesut Çelik, Fethi Eymer, Aziz Küper, Halit Ölgün, Tevfik Gürsoy, Mehmet Toğtepe, Şevket Salcı ve Bedri Çıtır. Kargı: Muharrem Sirkin, Mustafa Çatal, Muharrem Temizöz, Sadık Yılmaz, Mustafa Birol, Mahir Boyacı, M. Ali Çiçek, Cemile Tunçer, Turhan Ergün, İsmail Üstünel ve Kemal Güneş. Ağlı: Mustafa Mangal, Kazım Gürsu, Ali Osman Özer, Mustafa Seven, İbrahim Yılmaz, Rıfat Yürür, Kamil Gürsoy, Şükrü Ebeci, İsmail Doğan, Recep Aşçı, Hüsnü Ketenci

[1405] "*Yeni Belediye Azalarımız*", **Doğrusöz**, 14 Ekim 1938, Sayı: 145, s. 1.

ve Mehmet Özcan'dır.[1406] İlçelerdeki belediye seçimlerinde Saliha Bilaç ve Cemile Tunçer olmak üzere iki kadın aday da azalığa seçilmiştir.

1938 yılı Kasım ayının başında Kastamonu merkez ve ilçelerinde belediye meclisleri toplanarak yeni başkanlarını seçmişlerdir. Seçimler sonucunda belediye başkanlığına şu kişiler seçilmişlerdir: Merkez: İzzet Okay, Araç: Hamit Taşçı, Kargı: Cemal Güneş, Taşköprü: Mehmet Türkmen, Küre: Mustafa Güllü, Tosya: Rıfat Urkaya, İnebolu: Hüseyin Karagülle, Cide: Halit Genç ve Daday: Şükrü Conkbayır'dır.[1407]

4.1.8 1942 Seçimleri

1942 yılında belediye meclisi seçimleri Eylül ve Ekim aylarında, il genel meclisi seçimleri Kasım ayında yapılmış ve yapılan seçimlere CHP ve bağımsız adaylar katılmıştır. Bu seçimde seçmenlerin nüfus cüzdanı ile sandık başına gelmesi istenmiş ve oy kullandıktan sonra nüfus cüzdanları mühürlenmiştir. Seçimlerde gizli oy ilkesi geçerli olmuştur.[1408]

22 Eylül 1942 Salı günü akşamı CHP Müfettişi Şerafettin Karacan'ın başkanlığında toplanan il ve ilçe semt ocakları idare heyetleri tarafından Kastamonu'nun yeni belediye aza adayı yoklaması yapılmıştır. Yapılan bu yoklamada isimleri ilân edilen kişiler tam bir ittifakla aslî ve yedek olmak üzere aza adaylarına ayrılmış ve seçilmişlerdir. Asli azalar: Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Ali Şatıroğlu, Kazım Altıoğlu, Kuddusi Akay, Faik Akdoğanlı, İmadi Başköy, Zehra Bayar, Numan Nuhoğlu, Mahir Çırağoğlu, Baki Tümtürk, Mehmet Kahyaoğlu, Refik Sulamacı, Şükrü Uğurlu, Eczacı Osman İlhan, Tahsin Öziş, Ankaralı Terzi Mehmet, Adil Yücebıyık, İhsan Nazlı, Mehmet Kavuklu, Osman Karagöz, Dişçi Ahmet Sait Oral ve İzzet Okay'dır. Yedek Azalar: Ahmet Ateşoğlu, Ekrem Balı, Sadık Yumal, Hasan Soykurt, Osman Keserci, Şevket Küçüker, Mehmet Nuhoğlu, Ata Yaman, Tevfik Erdem, Muzaffer Esen, Kunduracı Emin Ereser, Mehmet Çubukçu, İmam Vekili Hüsnü, Hilmi Topuz, Refik Akman, Mustafa Satıa, Ahmet Koçoğlu, Osman Eflanili, Necip Ruşen Oktay, Ahmet

[1406] "*Kazalarımız Yeni Belediye Azaları*", **Doğrusöz**, 18 Ekim 1938, Sayı: 146, s. 1.
[1407] "*Kazalarımızda Yeni Belediye Reisleri*", **Doğrusöz**, 11 Kasım 1938, Sayı: 153, s. 2.
[1408] Turan, a.g.e, s. 74-76.

Kıral, İsmail Baysal ve Mehmet Ankaralı (Manifaturacı)'dır.[1409] 1942 belediye seçimlerinde sadece 1 tane kadın aza seçilmiş, o da Zehra Bayar'dır.

Kastamonu'da belediye seçimlerinin 1-10 Ekim 1942 tarihleri arasında yapılması kararlaştırılmıştır.[1410] Seçimlerin tamamlanmasının ardından oylar tasnif edilmiş ve tasnif neticesinde CHP tarafından aday gösterilen kişilerin tamamı tam bir ittifakla belediye azalığına seçilmiştir.[1411]

Yeni belediye meclis azaları ilk toplantısını 2 Kasım 1942 Pazartesi günü yapmıştır. Bu toplantıda gizli oyla yeni belediye başkanı seçimi yapılmış ve yapılan seçimde Zeki Cemal Bakiçelebioğlu oybirliği ile başkanlığa seçilmiştir.[1412] 6 Kasım 1942'de yapılan belediye meclisi toplantısında belediye encümen azası seçimi yapılmış ve İzzet Okay, Refik Sulamacı ve Osman Karagöz encümen azalığına seçilmiştir.[1413]

Devrekâni 1 Eylül 1944'te ilçe olmuştur.[1414] Ardından bu ilçede belediye seçimi yapılmış ve seçim sonucunda belediye başkanlığına Mehmet Keskin seçilmiştir.[1415]

4.1.9 1946 Seçimleri

29 Nisan 1946'da 4878 sayılı "*Belediye Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun*" kabul edilmiş ve bu kanun 30 Nisan 1946'da *Resmî* Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yapılan değişikliğe göre belediye seçimleri ülke genelinde bir günde ve gizli oyla yapılacaktı. Bir seferlik olmak üzere seçimler Mayıs ayında yapılacaktı. Sandıklar sabah 08.00'den akşam 19.00'a kadar açık kalacaktı. Herhangi bir yerde örgütü olan partiler seçim komisyonlarında temsilci bulundurmakla yetkili olacaktı.[1416]

[1409] "*Sayın Halkımıza*", **Doğrusöz**, 29 Eylül 1942, Sayı: 543, s. 1.
[1410] "*Belediye Aza İntihap Encümeni Riyasetinden*", **Doğrusöz**, 29 Eylül 1942, Sayı: 543, s. 1.
[1411] "*Belediye'de Belediye Seçimi Sona Erdi*", **Doğrusöz**, 17 Ekim 1942, Sayı: 549, s. 1.
[1412] "*Belediye Meclisi Toplandı*", **Doğrusöz**, 3 Kasım 1942, Sayı: 555, s. 1.
[1413] "*Belediye Meclisi Dün Toplandı*", **Doğrusöz**, 7 Kasım 1942, Sayı: 557, s. 1.
[1414] "*Devrekâni'nin Kaza Oluşu Töreni*", **Doğrusöz**, 5 Eylül 1944, Sayı: 783, s. 1.
[1415] "*Devrekâni Belediye Reisliği*", **Doğrusöz**, 14 Ekim 1944, Sayı: 794, s. 1.
[1416] "*Belediye Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında Kanun*", **Resmi Gazete**, 30 Nisan 1946, Sayı: 6295, s. 10502-10503.

Ekim 1946'da yapılması gereken belediye seçimleri erkene alınmış ve 26 Mayıs 1946'da yapılmıştır. Seçim günü oy vermeye gelen seçmenler, önce seçmen defterinde ismini bulmuş ve kimliğini gösterdikten sonra isminin kenarını imzalayarak mühür ve oy zarfını almıştır. Her sandığın başında, tüm siyasi partilerin isimlerini gösteren listeler ve bağımsız adayların isimleri vardı. İsteyen seçmenler siyasi partilerin hazırlamış olduğu listeleri gözden geçirdikten sonra belediye meclis azalığına uygun görmediği kişilerin adını kalemle çizmiş ve kendi istediği kişilerin adını yazmış veya boş bırakmıştır. Ya da seçmenler siyasi partilerin hazırlamış olduğu bu listelerin dışında yeni bir liste oluşturmuştur. Daha sonra da oy zarfının içine oy pusulasını koyarak sandığa atmıştır.[1417]

1946 belediye seçimleri Türkiye'de çok partili olarak yapılan ikinci yerel seçimdir. Belediye seçimlerine CHP ve Milli Kalkınma Partisi (MKP) katılmıştır. DP ise bu seçimi boykot ederek katılmamıştır. MKP seçimlere katılmasına rağmen, seçim günü yolsuzluk ve baskı iddiaları nedeniyle pek çok yerde seçimlerden çekilmiştir. 1946 belediye seçimlerine ülke genelinde seçimlere katılım düşük olmuştur. DP seçimlerden bir ay sonra bir broşür çıkararak seçimlerdeki baskı ve usulsüzlükleri protesto etmiştir.[1418] İl genel meclisi seçimleri, 1 Eylül 1946'da yapılmış ve bu seçimlerde DP usulsüzlük yapıldığı gerekçesi ile 56 ilçede seçimlerden çekilmiştir.[1419]

1946 yılında Kastamonu belediye meclisi adaylığı için CHP tarafından şu kişiler aday gösterilmiştir: Hamdi Koçoğlu, Adil Yücebıyık, Muzaffer Esen, Dr. Rusuhi Akalın, Hikmet Özatay, Şerafettin Sabirinyiğit, Sadık Yumal, Enver Evrensel, Nurettin Çelik, Osman İlhan, Mehmet Nuhoğlu, Kazım Altıoğlu, Mahir Çırağoğlu, Sabri Tümkor, Ahmet Kıral, İzzet Okay, Ali Güleryüz, Alaattin Erdem, İbrahim İmam Vekili, Nahit Çınar, Ziya Derende, Bayan Hikmet Aslan, Ekrem Balı, İzzet Baydar, Osman Karagöz, İhsan Nazlı, Recep Tokatlı, Faik Akdoğanlı, Numan Nuhoğlu, Baki Tümtürk, Halim Küçüker, Emin Derici, Emin Ereser, Ahmet Zeytinli, Tahsin Öziş,

[1417] Yasin Kayış, "*1946 Belediye Seçimleri ve Basın*", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 16, 2008, s. 411-412.
[1418] Kayış, *a.g.m*, s. 411-417.
[1419] Turan, a.g.e, s. 81.

Hasan Soykut, İsmail Baysal, Muharrem Celal Bayar, İmadi Başköy, Hüsnü İmam Vekili, Sait Oral ve Osman Keserci'dir.[1420]

Yurdun her tarafında olduğu gibi Kastamonu'da da belediye seçimleri 26 Mayıs 1946 Pazar günü sabah sekizde başlamış, akşam saat 19.00'da bitirilmiştir.[1421] Yapılan seçim sonucunda CHP adayları kazanmıştır. Asli azalığa seçilenler ve aldıkları oy miktarı şu şekildedir: Baki Tümtürk: 2.225 (Daimi encümen üyesi), Adil Yücebıyık: 2.148 (Dokuma, manifatura tüccarı), Enver Evrensel: 2.006 (Birlik gazetesi sahip ve başyazarı), Hamdi Koçoğlu: 1.930 (Fabrikatör), Dr. Rusuhi Akalın: 1.892, İzzet Baydar: 1.885 (Hususi muhasebe müdürlüğünden emekli), Mehmet Nuhoğlu: 1.855 (Elektrik malzemesi tüccarı), Nurettin Çelik: 1.809 (Emekli Yüzbaşı), Kazım Altıoğlu: 1.794 (Kendir tüccarı), Sadık Yumal: 1.755 (Arzuhalci), Tahsin Öziş: 1.740 (Bakkaliye tüccarı), Ali Güleryüz: 1.706 (Yazıcı), Numan Nuhoğlu: 1.685 (Bakkaliye tüccarı), İsmail Baysal: 1.678 (Urgan tüccarı), Hüsnü İmamvekili: 1.676 (Urgan tüccarı), Faik Akdoğanlı: 1.633 (Tüccar), Muharrem Celal Bayar: 1.620 (Doğrusöz gazetesi sahibi ve dokuma evi sahibi), Nahit Çınar: 1.619 (Avukat), İbrahim İmamvekili: 1.608 (Manifatura tüccarı), Şerafettin Sabirinyiğit: 1.602 (Manifatura tüccarı) ve Halim Küçüker: 1.527 (Manifatura tüccarı)'dır.[1422]

Yedek azalığa seçilenler: Alaettin Erdem: 1.514 (Dokuma tüccarı), Mahir Çırağ: 1.506 (Boya ve levazımatı tüccarı), Ahmet Kıral: 1.505 (Kıral Matbaası sahibi), İzzet Okay: 1.499 (Doğrusöz gazetesi Neşriyat Müdürü ve Avukat), Osman Karagöz: 1.493 (Boya ve levazımatı tüccarı), Ekrem Balı: 1.487 (Dokuma tüccarı), Hikmet Özatay: 1.485 (Bakkaliye tüccarı), İhsan Nazlı: 1.404 (Deri tüccarı), Osman İlhan: 1.396 (Sıhat Eczanesi sahibi), Hasan Soykut: 1.339 (Posta memurluğundan emekli), Recep Tokatlı: 1.322 (Manifatura tüccarı), Emin Derici: 1.285 (Emekli polis memuru), Muzaffer Esen: 1.279 (Ticaret Odası muhasebecisi), Osman Keserci: 1.242 (Demir tüccarı), Emin Ereser: 1.203 (Kundura tüccarı), Bayan Hikmet Aslan: 1.180 (CHP Başkanı Dr. Tevfik Aslan'ın eşi), İmadi Başköy: 1.168 (Çiftçi), Ziya Derende: 1.164 (Hırdavat ve

[1420] "*Cumhuriyet Halk Partisinin Belediye Aday Listesi*", **Doğrusöz**, 24 Mayıs 1946, Sayı: 934, s. 1.
[1421] "*Yarın Belediye Seçimi Yapılacak*", **Kastamonu**, 25 Mayıs 1946, Sayı: 91, s. 1.
[1422] "*Yeni Belediye Seçiminde CHP Adayları Kazandı*", **Doğrusöz**, 28 Mayıs 1946, Sayı: 935, s. 1.

levazımat tüccarı), Ahmet Zeytinlü: 1.114 (Urgan tüccarı) ve Sabri Tümkor: 998 (Kastamonu gazetesi sahibi)'dir.[1423]

1 Haziran 1946 Cumartesi günü toplanan yeni belediye azaları tekrar çoğunlukla Adil Yücebıyık'ı belediye başkanlığına seçmişlerdir.[1424] Taşköprü belediye meclisi 1 Haziran 1946 Cumartesi günü toplanmış ve toplantı Bedri Sani Bey'in konuşması ile açılmıştır. Müzakereye en yaşlı üye Hasan Topuz başkanlık etmiştir. Meclis başkan vekilleri ve kâtipler seçiminden sonra belediye başkanı seçimine geçilmiş ve başkanlığa 16 oyla ve oy birliğiyle CHP Başkanı Hüsnü Akduman seçilmiştir. Ardından encümen üyesi seçimi yapılmış ve seçim sonucunda oybirliğiyle 16'şar oyla Tevfik Özkerbaş ve Fazlı Tarhan seçilmişlerdir.[1425]

Haziran 1946'da yapılan İnebolu belediye meclisi üyesi seçimlerine 2.363 seçmenden 1.520 kişi katılmıştır. Seçimler sonucunda adayların aldığı oy miktarı şu şekildedir: Selahaddin Tümer: 1.392, Muharrem Ersin: 1.331, Hüseyin Karagülle: 1.328, Hamdi Çolakoğlu: 1.319, Hüseyin İlyasoğlu: 1.312, Baki Kurtoğlu: 1.293, Kazım Anbarcıoğlu: 1.248, Ahmet Karagözoğlu: 1.213, Hamdi Öner: 1.203, Yusuf Özgür: 1.200, Mehmet Kahyaoğlu: 1.185, Mehmet Uzun: 945, Aziz Karakoca: 942, Ziya Cebeci: 920, Recep Basri Küçükok: 903 ve Eczacı Sabri Tatlı: 893 oy almıştır.[1426]

4.1.10 1950 Seçimleri

1950 belediye seçimleri öncesinde Belediye Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikle belediye meclisi seçimi her dört yılda bir ve Eylül ayının ilk Pazar günü yapılacaktı. Belediye seçimlerinde yardımcı cetvel, seçmen listesi ve seçmen kartı düzenlenmesi zorunluluğu bulunmayacaktı. Belediye seçimlerindeki tüm giderler belediye bütçesinden ödenecekti. Belediye meclisine seçilecek üye sayısının bir misli fazlasıyla aday gösterilecek ve oy pusulalarına seçilecek üye sayısının bir misli fazlasıyla ad yazılacaktı. En fazla oy kazananlar üyeliğe ve ondan sonra oy kazananlardan beldenin çıkaracağı üye sayısı kadar da yedek üyeliğe seçilmiş olacaktı. Eşit oy kazananlar olursa kura çekilecek adı önce çıkan sırada öne alınacaktı. Belediye

[1423] "*Yeni Belediye Seçiminde CHP Adayları Kazandı*", **Doğrusöz**, 31 Mayıs 1946, Sayı: 936, s. 1.
[1424] "*Yeni Belediye Başkanımız*", **Doğrusöz**, 4 Haziran 1946, Sayı: 937, s. 1.
[1425] "*Taşköprü Muhabirimizden: Belediye Başkanı Seçimi*", **Doğrusöz**, 7 Haziran 1946, Sayı: 938, s. 1.
[1426] "*İnebolu Belediye Meclisi Üyesi Seçimi*nde", **Doğrusöz**, 7 Haziran 1946, Sayı: 938, s. 1.

meclisi üyelerinden birine veya tamamına ait seçimin iptali hakkındaki itirazlar il seçim kurulu tarafından incelenerek karara bağlanacaktı.[1427]

DP 1950 genel seçimlerinde 487 milletvekilinden 416 milletvekili çıkarmayı başarmıştır.[1428] 1950 belediye meclisi seçimlerinde ise 628 belediyeden 560'ında DP kazanmıştır. DP Genel Başkanı ve Başbakan Adnan Menderes bu seçim sonuçlarının ardından "*Türk milleti CHP'yi 14 Mayıs'ta iktidardan, 3 Eylül'de de muhalefetten tasfiye etti*" değerlendirmesini yapmıştır.[1429]

Belediye seçimlerine Kastamonu'da CHP, DP ve MP katılmıştır. Bu partiler, 3 Eylül 1950'de yapılacak belediye seçimi için adaylarını tespit etmiş ve 12 Ağustos 1950'de il seçim kuruluna vermiştir. MP'nin belediye seçimleri için aday listesi şu kişilerden oluşmaktadır: Abidin Atak Çarıkçı, Ahmet Zeytunlu (Tüccar), Ahmet Maliki (Tüccar), Ahmet Benligil (Tüccar-Müstakil), Ahmet Uluoğlu (Çiftçi), Ali Yumal (Bakkal), Ali Nazlı (Tuhafiyeci), Alaeddin Himmetoğlu (Tüccar-Müstakil), Baha Ataoğuz (Tuhafiyeci), Ekrem Balı (Tüccar-Müstakil), Halim Küçüker (Tüccar), Hasip Yılanlı (Çiftçi), Hüseyin Topal (Terzi), Hüseyin Çubukçu (Manav), Hamdi Horozoğlu (Manifaturacı), İbrahim İmamvekili (Tüccar), İhsan Alıcı (Tüccar-Müstakil), İhsan Ecevit (Manifaturacı), İhsan Kavuklu (Tüccar), İmadi Melekoğlu (Çiftçi), Mehmet Ali Parlas (Yazıcı), Mehmet Kalfaoğlu (Bakırcı), Mehmet Başkaya (Gazoz imalathanesi sahibi), Mehmet Saka (Tüccar-Müstakil), İmamvekili damadı, Mehmet Yakamercan (Yazıcı), Mehmet Okumuş (Bakkal), Mustafa Ankaralı (Tüccar), Mustafa Girişgen (Bakkal), Necati Yücebıyık (Tüccar), Osman Akkaya (Diş Doktoru), Osman Topkar (Serbest Doktor), Rıza Keskin (Çiftçi), Sabri Tümkor (*Kastamonu* gazete ve matbaası sahibi), Sabri Esen (Avukat), Sabri Akkaya (Bakkal), Sait Bildik (Kunduracı), Şekip Boyacıoğlu (Tüccar), Şükrü Uğurlu (Çiftçi), Tevfik Kulaksız (Tüccar), Tahsin Kurt (Serbest meslek sahibi, yüksek ticaret mezunu), Yunus Konyalı (Tüccar), Ziya Derende (Tüccar)'dir.[1430]

[1427] "*Belediye Kanununa bazı maddeler eklenmesine ve bu kanunun bazı maddelerinin kaldırılmasına dair Kanun*", **Resmi Gazete**, 12 Temmuz 1950, Sayı: 7556, s. 18745.
[1428] Yeşim Karadeniz, "*Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri*", **Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 16, 2018, s. 644.
[1429] Turan, a.g.e, s. 88-89.
[1430] "*Millet Partisi Belediye Seçimi Adayları*", **Kastamonu**, 13 Ağustos 1950, Sayı: 412, s. 1.

Kastamonu'da 3 Eylül 1950 Pazar günü belediye meclisi seçimleri yapılmış ve seçim sonucunda belediye meclisine CHP 19 asil 11 yedek, DP 3 asil 11 yedek üyelik kazanmıştır. MP ise hiçbir üyelik kazanamamıştır. Belediye meclisi seçimlerinde asil ve yedek üyeliklere seçilenlerin aldıkları oy miktarı şu şekildedir: Asil Üyeler: Rusuhi Akalın (1.277), Hilmi Ünal (1.276), Dr. Celal Oğuz (1.268), İzzet Baydar (1.262), Lütfi Gurus (1.248), Muzaffer Esen (1.246), Abbas Konyalı (1.245), İsmail Baysal (1.244), Hikmet Özatay (1.240), Şerafettin Sabirin (1.239), Ata Yaman (1.238), Ahmet Nuhoğlu (1.237), Sadık Yumal (1.237), Hüsnü İmamvekili (1.235), Mehmet Kavuklu (1.224), Nureddin Pala (DP-1.224), Refik Akman (1.224), Emin Özkendirci (DP-1.218), Adil Yücebıyık (1.218), Ali Güleryüz (1.217), Remzi Uliç (DP-1.217) ve İhsan Nazlı (1.216) oy almıştır. Yedek Üyeler: Kuddusi Akay (DP-1.214), Mahir Çırakoğlu (1.213), Kemal Koral (1.213), Kemal Öziş (1.212), Emin Derici (1.211), Aziz Demircioğlu (DP-1.209), Kazım Altıoğlu (1.209), Niyazi Arel (DP-1.205), Ahmet Kıral (1.205), Osman Oktay (DP-1.205), Hamdi Pehlivan (DP-1.202), Emin Kalkancı (DP-1.201), Osman İlhan (1.201), S. Çelenligil (DP-1.200), Mustafa Temel (DP-1.200), Ahmet Ateş (1.199), Ferit Altıoğlu (DP-1.197), İlhami Peksoy (DP-1.197), Tahsin Öziş (1.196), Ömer Ata Ulusoy (1.193), M. Asım Denemiş (1.192) ve Nihat Eren (DP-1.191) oy almıştır. Kastamonu'da belediye meclisi seçimlerine katılım oranı % 42'dir.[1431]

3 Eylül 1950 Pazar günü yapılan belediye seçimlerini Kastamonu Merkez, Araç, Abana, Cide, Azdavay, İnebolu, Daday, Küre ve Kargı'da CHP, Tosya ve Devrekâni'de DP, Taşköprü'de ise bağımsızlar kazanmıştır.[1432] Cide belediye başkanlığına Fethi İmer seçilmiştir.[1433]

8 Eylül 1950 Pazar günü sabahı belediye salonlarında yeni belediye meclisi ilk toplantısını yapmıştır. İlk olarak yoklama yapılmış ve CHP'den 3 üyenin olmadığı anlaşılmış ve belediye başkanı seçimi gizli oyla yapılmıştır. Oylar tasnif edilmiş ve 14 oyla eski Vali Tevfik Sırrı Gür belediye başkanı seçilmiştir. Şerafettin Sabirin 2 oy almış ve DP'li 3 üye beyaz oy kullanmışlardır. Belediye başkanı seçilen Tevfik Sırrı Gür'e başkanlığa seçildiğini bildirmek üzere CHP Başkanı Tahsin Öziş, İl İdare

[1431] "*Şehrimizde Belediye Meclisi Seçimi Yapıldı*", **Doğrusöz**, 6 Eylül 1950, Sayı: 1329, s. 1.
[1432] "*Vilayetimiz Dâhilinde Belediye Seçimlerinin Neticesi*", **Doğrusöz**, 4 Eylül 1950, Sayı: 167, s. 1.
[1433] "*Cide Belediye Seçimi*", **Mücadele**, 7 Eylül 1950, Sayı: 168, s. 1.

Kurulu üyesinden Mehmet Kavuklu ve Şerafettin Sabirin'den oluşan bir heyet 9 Eylül 1950 Pazartesi günü Ankara yolu ile İstanbul'a hareket etmişlerdir. Yeni başkan gelinceye kadar başkanlık vazifesine Dr. Rusuhi Akalın vekâlet etmiştir.[1434] Belediye başkanlığı vazifesini kabul eden Tevfik Sırrı Gür, 29 Eylül 1950 Cuma günü akşamı Kastamonu'ya gelmiş ve 30 Eylül 1950 tarihinden itibaren vazifesine başlamıştır.[1435]

4.2 Kastamonu Belediye Başkanları ve Faaliyetleri

1922-1950 yılları arasında Kastamonu'da İshakzâde Hacı Necip Efendi, Hilmi (Çoruk), Cemal Bey, Abdullah Öziş, Adil Yücebıyık, Mustafa İzzet Okay, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Şerafettin Sabirinyiğit ve Dr. Rusuhi Akalın belediye başkanlığı yapmıştır. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu'da belediye başkanı seçilerek görev yapan bu dokuz kişi arasından İshakzâde Hacı Necip Efendi, Mustafa İzzet Okay ve Zeki Cemal Bakiçelebioğlu iki defa, Adil Yücebıyık üç defa ve Hilmi (Çoruk) 4 defa belediye başkanı seçilerek görev yapmıştır. Aşağıdaki tabloda Kastamonu belediye başkanları ve görev süreleri verilmiştir.

Tablo 4.1 Kastamonu belediye başkanları ve görev süresi (1922-1950)

Sıra	Belediye Başkanı Adı Soyadı	Göreve Seçilme Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
1	İshakzâde Hacı Necip Efendi	14 Kasım 1922	1 Mart 1926
2	Hilmi (Çoruk)	1 Mart 1926	Şubat 1935
3	Cemal Bey	Mart 1935	Tespit Edilemedi
4	Abdullah Öziş	Tespit Edilemedi	Tespit Edilemedi
5	Adil Yücebıyık	Tespit Edilemedi	13 Eylül 1937
6	Mustafa İzzet Okay	9 Aralık 1937	25 Şubat 1941
7	Zeki Cemal Bakiçelebioğlu	29 Temmuz 1941	6 Eylül 1943
8	Adil Yücebıyık	9 Eylül 1943	17 Haziran 1947
9	Şerafettin Sabirinyiğit	17 Haziran 1947	30 Mart 1950
10	Dr. Rusuhi Akalın	20 Nisan 1950	29 Eylül 1950

[1434] "*Yeni Belediye Meclisi Toplandı, Sabık Vali Tevfik Sırrı Gür Başkan Seçildi*", **Doğrusöz**, 9 Eylül 1950, Sayı: 1330, s. 1.
[1435] "*Belediye Başkanı Tevfik Sırrı Gür Geldi*", **Doğrusöz**, 30 Eylül 1950, Sayı: 1335, s. 1.

1922-1950 yılları arasında Kastamonu merkez ilçe haricindeki ilçe belediye başkanları ile ilgili ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamadığı için bu başlık içerisinde sadece merkez ilçe belediye başkanları ele alınmıştır. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu belediye başkanlarının faaliyetleri ile ilgili basına da çok az haber yansımıştır. Kastamonu merkez ilçe belediye başkanlarının özgeçmişleri ve faaliyetleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.2.1 İshakzâde Hacı Necip Efendi

İshakzâde Hacı Necip Efendi'nin hayatı ile ilgili yerel basında çıkan birkaç haber dışında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde 1895-1896 yılları arasında Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır.[1436] Aradan geçen 26 yılın ardından 1922 ve 1924 yıllarında yapılan belediye seçimlerinde tekrar Kastamonu'dan belediye başkanı seçilmiş ve 14 Kasım 1922'den 1 Mart 1926'ya kadar Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır.[1437]

4.2.2 Hilmi (Çoruk)

Hilmi Çoruk'un özgeçmişi daha önce "*Altıncı Dönem Kastamonu Milletvekilleri*" içerisinde verilmişti.

Kastamonu'da 1926, 1928, 1930 ve 1934 yıllarında yapılan belediye başkanlığı seçimlerini CHF tarafından aday gösterilen Çorukzâde Hilmi Bey oy birliği ile kazanmıştır.[1438] Hilmi Bey belediye başkanı görevinde iken 1931 yılının Ekim ayında CHF başkanı seçilmiştir. Hilmi Bey Kastamonu belediye başkanı iken itfaiye teşkilatını geliştirmiş, yangın havuzları ve motorlu tulumbaların sayısını arttırmıştır. Yapılan bu çalışmalar yangınların kısa sürede söndürülmesinde etkili olmuştur.[1439] Ayrıca imarla ilgili çalışmalarda bulunmuştur.[1440]

[1436] Arslan, a.g.e, s. 40-41.
[1437] "*Belediye Riyasetine Çorukzâde Hilmi Bey Müttefikan İntihap Edildi*", **Açıksöz**, 1 Mart 1926, Sayı: 1598, s. 1.
[1438] "*Belediye Reisliği*", **Açıksöz**, 3 Mart 1928, Sayı: 2190, s. 1.
[1439] Arslan, a.g.e, s. 71-72.
[1440] "*Belediye Reisliği*", **Açıksöz**, 3 Mart 1928, Sayı: 2190, s. 1.

Çorukzâde Hilmi Bey, 1 Mart 1926'dan Şubat 1935'e kadar toplam 9 yıl Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır. Hilmi Bey 1935'te Mardin milletvekilliğine aday gösterilip seçilmesinin ardından, Kastamonu belediye başkanlığından istifa etmiş ve Ankara'ya gitmek üzere 18 Şubat 1935'te memleketi Kastamonu'dan ayrılmıştır.[1441]

4.2.3 Cemal Bey

Cemal Bey'in hayatı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır. Hilmi Çoruk, TBMM Beşinci Dönem Mardin milletvekili seçilmesinin ardından Kastamonu belediye başkanlığı görevini 1935 yılının Şubat ayında bırakmıştır. 1935 yılının Mart ayının ilk haftasında toplanan Kastamonu Belediye Meclisi'nde açık bulunan belediye başkanlığına azadan, emekli askerî Kaymakam Cemal Bey seçilmiştir.[1442]

Cemal Bey'in belediye başkanlığı görevinin hangi tarihte sona erdiği ve icraatları ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır. 13 Kasım 1936'da *Kastamonu* gazetesinde şu haber çıkmıştır. "*Belediye Reisi Abdullah Öziş izinli olarak İstanbul'a gitmiştir. Belediye reisliği üyeden Adil Yücebıyık tarafından vekâleten idare edilmektedir*."[1443] Bu habere göre Cemal Bey'in Belediye başkanlığı görevi 13 Kasım 1936 tarihinden önce son bulmuştur.

4.2.4 Abdullah Öziş

1889 yılında Kastamonu'nun Alacamescit Mahallesi'nde doğmuştur. Kastamonu'nun köklü ailelerinden biri olan Müftüzâdelerdendir. Babası Hafız Numan Efendi, 1907 yılında vefat etmiştir. Büyük babası Hafız Abdullah Efendi'dir. Hafız Abdullah Efendi Kastamonu vilayet müftülüğü yapmış, önemli bir ilim adamıdır. Abdullah Öziş ilk ve orta öğreniminin ardından Kuleli Askeri Lisesi'ni bitirmiştir. Fakat askerlik görevini tercih etmemiştir. Disiplinli, otoriter ve ağırbaşlı birisidir.[1444]

Abdullah Öziş'in hangi tarihte Kastamonu belediye başkanı seçildiği, icraatları ve görevinin hangi tarihte son bulduğu ile ilgili yerel basına herhangi bir haber

[1441] "*Saylavlarımız*", **Kastamonu**, 18 Şubat 1935, Sayı: 3596, s. 1.
[1442] "*Belediye Reisliği*", **Kastamonu**, 11 Mart 1935, Sayı: 3602, s. 2.
[1443] "*Belediye Reisi*", **Kastamonu**, 13 Kasım 1936, Sayı: 3770, s. 1.
[1444] Arslan, a.g.e, s. 77.

yansımamıştır. *Kastamonu* gazetesine 13 Kasım 1936'da Abdullah Öziş ile ilgili sadece şu haber yansımıştır. "*Belediye Reisi Abdullah Öziş izinli olarak İstanbul'a gitmiştir. Belediye reisliği üyeden Adil Yücebıyık tarafından vekâleten idare edilmektedir*".[1445]

Abdullah Öziş 1938 yılında 4.146 oy alarak Kastamonu belediye azası seçilmiştir. 1940 yılında İstanbul'a gitmiş ve uzun yıllar İstanbul'da ikâmet etmiştir. İstanbul'da tuğla harmanı ve market işletmeciliği gibi özel sektör işleriyle meşgul olmuştur. 1970 yılında İstanbul'dan memleketi Kastamonu'ya dönmüştür. 1983 yılında Kastamonu'da vefat etmiştir.[1446]

4.2.5 Adil Yücebıyık

1880'de Kastamonu'da doğmuştur. Annesi Zehra Hanım, babası Şükrü Bey'dir. Evli ve dört çocuk babasıdır. Çocuklarının isimleri; Ahmet Muhtar, Muntaz Atıf, Mehmet Asım ve Mahmut Şahin'dir. İdadi mezunudur. Dokumacılık sektöründe ticaret ile meşgul olmuştur.[1447]

Adil Yücebıyık, 1950 seçimlerinde Kastamonu'da CHP listesinden milletvekili adaylığını koymuş ve hal tercümesinde Gençler Kulübü ve Türk Ocağı'nda 12 sene, Halk Partisi başlangıç teşekküllerinden 1950 yılına kadar aralıksız 7 sene ocak, nahiye ve ilçe idare heyeti reisliğinde, 4 sene vilayet idare heyeti üyeliğinde, 21 sene belediye azalığında, 6 sene daimi encümende, 5 sene belediye reisliğinde, buna ek teşekküllerin reisliğinde ve 8 sene Çocuk Esirgeme Kurumu reisliğinde bulunduğu bilgisini vermiştir.[1448]

Adil Yücebıyık'ın hangi tarihte Kastamonu belediye başkanı seçildiği, icraatları ile ilgili yerel basına herhangi bir haber yansımamıştır. Belediye başkanlığı vazifesinden sağlık sorunları nedeniyle 13 Eylül 1937 tarihinde istifa etmiştir. Yeni seçim

---

[1445] "*Belediye Reisi*", **Kastamonu**, 13 Kasım 1936, Sayı: 3770, s. 1.
[1446] Arslan, a.g.e, s. 78-79.
[1447] **BCA**, 490.01.307/1247.1.54; Arslan, a.g.e, s. 80.
[1448] **BCA**, 490.01.307/1247.1.54.

yapılıncaya kadar Vilayet Mektupçusu Tevfik Eşmeli başkanlık vazifesine vekâleten bakmıştır.[1449] Ölüm tarihi ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

4.2.6 Mustafa İzzet Okay

1879 yılında İbradı'da doğmuştur. Annesi Emetullah Hanım, babası Mehmet Kâmil Bey'dir. Nüfusa kayıtlı olduğu il Antalya'nın Akseki ilçesi, İbradı bucağıdır. İstanbul Hukuk Mektebi mezunudur. Taşköprü müdde-i umûmî ve hâkimliği, Simav ve Kastamonu istinaf müdde-i umûmî muavinliği, Kızılay şube başkanlığı, Çocuk Esirgeme Kurumu başkanlığı, Halkevi başkanlığı, il idare kurulunda çeşitli tarihlerde başkanlık, merkez belediye başkanlığı, belediye azalığı ve avukatlık yapmıştır.[1450]

Birinci Dünya Savaşı zamanında kurulan Müdafaa-i Milliye Cemiyeti reisliğine seçilmiş ve cephede bulunan askerlere yiyecek ve giyim tedarikinde bulunmuştur. İstiklâl Harbi'nde Kastamonulu gençlerin arasında çalışmıştır. "*Doğrusöz*" gazetesinin uzun yıllar neşriyat müdürlüğünü yapmıştır.[1451] SCF'nin Kastamonu'da şubesini açmış ve partiye maddi fedakârlıkta bulunmuştur. SCF idaresinin feshi üzerine tekrar CHF'ye katılmış ve partiye uzun yıllar hizmetlerde bulunmuştur.[1452] Ölüm tarihi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Belediye Başkanı Adil Yücebıyık'ın sağlık sorunlarından dolayı 13 Eylül 1937'de istifa etmesi üzerine yeni seçim yapılana kadar başkanlık vazifesine vekâleten Vilayet Mektupçusu Bay Tevfik Eşmeli'nin bakması uygun görülmüştür.[1453] Tevfik Eşmeli, 13 Eylül 1937'den 9 Aralık 1937 tarihine kadar vekâleten başkanlık vazifesini ifa etmiştir. Vali ve Parti Başkanı Avni Doğan tarafından Avukat İzzet Okay'ın Kastamonu belediye başkanlığına vekâleten getirilmesi uygun görülmüş ve İzzet Okay'da bu vazifeyi 9 Aralık 1937'de üstlenmiştir.[1454] 8 Şubat 1938 Salı günü Belediye Meclisi son toplantısını yaptıktan sonra dağılmıştır. Bu toplantıda belediye başkanlığı ve encümen üyeliği seçimi yapılmıştır. Seçim sonucunda mevcut üyenin ittifakıyla belediye başkanlığına vekâlette bulunan Avukat İzzet Okay ve encümen

[1449] "*Belediye Reisi İstifa Etti*", **Kastamonu**, 13 Eylül 1937, Sayı: 3851, s. 1.
[1450] **BCA**, 490.01.306/1243.1.69; **BCA**, 490.01.307/1247.1.26.
[1451] Arslan, a.g.e, s. 103-104.
[1452] **BCA**, 490.01.306/1243.1.69; Arslan, a.g.e, s. 103-104.
[1453] "*Belediye Reisi İstifa Etti*", **Kastamonu**, 13 Eylül 1937, Sayı: 3851, s. 1.
[1454] "*Belediye Reisliği*", **Doğrusöz**, 10 Aralık 1937, Sayı: 58, s. 2.

üyeliklerine Nurettin Çelik, Hikmet Özatay ve Sait Oral seçilmiştir.[1455] Avukat İzzet Okay'ın Kastamonu belediye başkanlığı seçimi 1938 yılı Nisan ayı içerisinde onaylanmıştır.[1456] 1 Kasım 1938 tarihinde toplanan belediye meclisi, başkanlık seçimi yapmış ve İzzet Okay'ı yeniden belediye başkanı seçmiştir.[1457]

Valilerin parti başkanlığını bırakması ve başkanlığa üyeden birinin seçilmesi hakkındaki kararın tatbiki aşamasına geçildiği dönemde 12 Temmuz 1939'da yapılan parti vilayet heyeti toplantısında Belediye Başkanı İzzet Okay, yeni parti başkanı seçilmiştir.[1458] İzzet Okay parti başkanlığına seçilmesinin ardından belediye başkanlığından istifa etmiş ve istifası Dâhiliye Vekâleti'nce kabul edilmiştir. 25 Şubat 1941 tarihinden itibaren vazifesinden ayrılmıştır. İzzet Okay üç seneye yakın vekâleten ve asaleten belediye başkanlığında bulunmuş ve başkanlık döneminde; belediye muamelatını ve bütçesini bir düzen ve gelişime ulaştırmış, birçok ödenmemiş borçları ödemiş, ilin muhtelif mahallerinde yollar, çeşmeler yaptırmış ve ağaçlar diktirmiştir.[1459] Yardıma muhtaç kişilere ve asker ailelerine yardımda bulunmuş, şehrin muhtelif semtlerinde lağımları temizletmiş ve tamirat yaptırmıştır. Ayrıca Haciali-Bocutoğlu-İzbe ve Suluceviz suyollarını tamir ettirmiştir. 25 Şubat 1941 tarihinde açık bulunan belediye başkanlığına vilayet makamınca vekâleten vali muavini Feridun Çayır tayin edilmiştir.[1460]

4.2.7 Zeki Cemal Bakiçelebioğlu

1902 yılında Kastamonu ili Daday ilçesi Azdavay Çavuş Köyü'nde doğmuştur. Annesi Dadaylı Habibe Hanım, babası Dadaylı askerlikten emekli Mehmet Cemal Bey'dir. İlk ve orta tahsilinin ardından ve İstanbul Lisesi'ni tamamlamıştır.[1461] 1923'te İstanbul Halk Fırkası teşkilatına dâhil olmuştur. Beyoğlu, Taksim ve Fındıklı nahiyeleri teşkilatında çalışmış ve Fındıklı nahiyesi idare heyeti reisliğinde bulunmuştur.[1462]

[1455] "*Belediye Reisliği*", **Doğrusöz**, 15 Şubat 1938, Sayı: 76, s. 1.
[1456] "*Belediye Reisimizin İntihabı Yüksek Tasdike İktiran Etti*", **Doğrusöz**, 12 Nisan 1938, Sayı: 92, s. 2.
[1457] "*Belediye Heyetimiz: İzzet Okay Yine Reisliğe Seçildi*", **Doğrusöz**, 4 Kasım 1938, Sayı: 151, s. 1.
[1458] "*İzzet Okay Parti Reisi*", **Doğrusöz**, 14 Temmuz 1939, Sayı: 223, s. 1.
[1459] "*Belediye Reisimiz İstifa Etti*", **Doğrusöz**, 25 Şubat 1941, Sayı: 382, s. 1.
[1460] "*Belediye Reis Vekilliği*", **Doğrusöz**, 25 Şubat 1941, Sayı: 382, s. 1.
[1461] **BCA**, 490.01.306/1245.1.143-144; "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 1; Zühtü Arslan, **Türk Parlamento Tarihi-TBMM XI. Dönem (1957-1960)**, Cilt: 3, TBMM Basımevi, Ankara 2013, s. 597.
[1462] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 1-2.

1923-1924 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesi muharrirliği yapmıştır.[1463] Yüksek tahsilini 1924 yılında İstanbul Yüksek Ticaret Okulu'nda tamamlamıştır. 1924-1938 yılları arasında İstanbul Ticaret Okulu ve Alman Lisesi'nde tarih ve coğrafya öğretmenliği ve Türk direktörlük vazifesinde bulunmuştur.[1464]

Mustafa Kemal Paşa'nın 1925 yılındaki Kastamonu gezisi sırada *Cumhuriyet* gazetesi ve Anadolu Ajansı muhabiri olarak Kastamonu'ya gelmiştir. 1926'da "*Büyük Gazete*" isminde haftalık siyasî bir gazete çıkarmış ve 1930'da askerî hizmete girmesi dolayısıyla geçici olarak gazeteyi kapatma mecburiyetinde kalmıştır.[1465] 1931 yılında Dadaylı Feride Hanım ile evlenmiş olup, bir kızı vardır. 1931-1932 yılları arasında yedek teğmen olarak askerlik vazifesini yapmıştır.[1466]

1932'de İstanbul Halkevi teşkilatında köycülük komitesine ve merkez idare heyeti azalıklarına seçilmiş ve "*Köy Davam*" adlı bir gazete çıkarmıştır. Bu gazete köylülere mahsus olarak parti tarafından neşredilen *Yurt* gazetesinin ilk temelidir. Ayrıca *Vakit* ve *Milliyet* gazetelerinde daimi muharrir olarak çalışmıştır.[1467] 1932-1939 yılları arasında İstanbul Matbuat Cemiyeti idare heyeti azalığında bulunmuştur.[1468]

1934'te tekrar *Büyük* Gazete'yi çıkarmıştır. 1935'te Tayyare Cemiyeti büyük kongresine muharrir olarak seçilmiş ve TBMM salonunda toplanan kongrede divanı riyaset kâtipliğine seçilmiştir. Yine aynı yıl Kastamonu'ya gelmiş ve uzun süre burada kalmıştır. Bu sırada *Açıksöz* gazetesinde birçok yazılar yazmıştır. 1938 yılında *İstanbul Postası* ve *Politika* gazetesinin başmuharrirliğini yapmıştır. Hüsnü Açıksöz'ün vefatı ve *Doğrusöz* gazetesinin partiye geçmesi dolayısıyla gazetenin başyazıcılığını kabul etmiştir.[1469] 1939-1943 yılları arasında Kastamonu'da CHP vilayet idare heyeti organı *Doğrusöz* gazetesinin başmuharrirliğini yapmıştır.[1470]

[1463] **BCA**, 490.01.306/1245.1.144.
[1464] **BCA**, 490.01.306/1245.1.144-146.
[1465] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 1.
[1466] **BCA**, 490.01.306/1245.1.144.
[1467] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 2.
[1468] **BCA**, 490.01.306/1245.1.145; **BCA**, 490.01.307/1248.1.30.
[1469] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 2.
[1470] **BCA**, 490.01.306/1245.1.144.

1933, 1934, 1936 ve 1938 yıllarında Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde inceleme ve araştırmalarda bulunmuştur. Romanya, Polonya, Almanya, Avusturya, Macaristan, İtalya, Yugoslavya, Yunanistan ve Anadolu'nun çeşitli şehirlerine seyahatler yapmıştır.[1471]

Vali muavini Feridun Çayır, 25 Şubat 1941 tarihinde açık bulunan belediye başkanlığına vilayet makamınca vekâleten tayin edilmiş ve bir müddet sonra emekliye ayrılmış ve belediye başkan vekilliğinden de istifa etmiştir. Boşalan başkanlık makamına vekil olarak 1941 yılı Temmuz ayı içerisinde *Doğrusöz* gazetesi başyazarı Zeki Cemal Bakiçelebioğlu tayin edilmiştir.[1472]

15 Ağustos 1941 Cuma günü saat 15.00'te belediye meclisi, belediye binasındaki salonda olağanüstü bir toplantı yapmış ve bu toplantıda belediye başkanı seçimi yapılmıştır. En yaşlı üye olarak parti vilayet idare heyeti başkanı İzzet Okay başkanlık makamına geçmiş ve yapılan seçimde *Doğrusöz* gazetesi başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu oy birliği ile Kastamonu belediye başkanı seçilmiştir.[1473]

Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Kastamonu belediye başkanı seçildiği 1941 yılında ikinci kez yedek subaylığa çağrılmıştır.[1474] 1941-1943 yılları arasında ihtiyat yedek hizmetini Mersin Deniz Okulu'nda tarih öğretmeni olarak yapmıştır.[1475] Belediye başkanlığının bir dönemi vatanî hizmetini ifa ederken geçmiştir.[1476] Vatanî hizmeti devam ederken 1942 yılı Kasım ayı başında yapılan seçimde oybirliği ile ikinci kez Kastamonu belediye başkanı seçilmiştir.[1477] Vekâleten belediye başkanlığı görevini ise Mehmet Kavuklu yürütmüştür.[1478] Belediye Başkan Vekili Mehmet Kavuklu'nun istifa etmesi üzerine Vali Muavini Abidin Bey belediye başkanvekili olarak tayin edilmiştir. Abidin Bey'in Tosya'da bulunması dolayısıyla gelinceye kadar belediye

---

[1471] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 2.
[1472] "*Şehrimiz Belediye Reis Vekilliğine Vilayet Makamınca Zeki Cemal Tayin Edilmiştir*", **Doğrusöz**, 29 Temmuz 1941, Sayı: 426, s. 1.
[1473] "*Belediye Meclisi Bugün Fevkalade Toplantısını Yaptı. Zeki Cemal Kastamonu Belediye Reisliğine İttifakla Seçildi*", **Doğrusöz**, 15 Ağustos 1941, Sayı: 431, s. 1.
[1474] Arslan, Türk Parlamento Tarihi…(1957-1960), s. 597.
[1475] **BCA**, 490.01.306/1245.1.144.
[1476] Arslan, a.g.e, s. 106-107.
[1477] "*Belediye Meclisi Toplandı*", **Doğrusöz**, 3 Kasım 1942, Sayı: 555, s. 1.
[1478] Arslan, a.g.e, s. 106-107.

işlerini Emniyet Müdürü İsmail Hakkı Tarı'nın yapması uygun görülmüştür.[1479] 2 Şubat 1943 tarihinde belediye başkan vekilliğine vilayet idare heyeti üyesi ve tüccar Adil Yücebıyık tayin edilmiştir.[1480] Vatanî hizmetini yapmakta olan Belediye Başkanı Zeki Cemal Bakiçelebioğlu vazifesini bitirerek 15 Mayıs 1943 tarihinde Kastamonu'ya gelmiştir.[1481]

1943 yılında Kastamonu Halkevi Başkanı seçilmiştir. 6 Eylül 1943 tarihinde Kastamonu Belediye, Halkevi başkanlıklarıyla CHP Kastamonu vilayet idare heyeti üyeliğinden istifa ederek ailevi zaruretler nedeniyle İstanbul'a gitmiştir.[1482] 1943-1950 yılları arasında İstanbul İtalyan Lisesi ve Ticaret Okulu'nda coğrafya öğretmenliği yapmıştır.[1483] Ayrıca İstanbul'da "*Ekonomi*" adında günlük iktisadî ve siyasî bir gazete çıkarmış ve bu gazetenin başmuharrirliğini yapmıştır. 1957 genel seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilmiştir. [1484]

Almanca ve Fransızca lisanlarına vakıftır. Maarif Vekâleti tarafından takdir edilen kitapları şunlardır: Almanca-Türkçe Lügat, Türkçe-Almanca Lügat, Almanca gramer, orta mekteplerle liselere Almanca yardımcı kitap, orta mekteplerle liselere Fransızca yardımcı kitap, orta mektepler için dört cilt coğrafya kitabı ve Heraboret Gasson'dan dört cilt bir tercümesi vardır.[1485] Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, 16 Mart 1959 tarihinde vefat etmiştir.[1486]

4.2.8 Adil Yücebıyık

Adil Yücebıyık'ın özgeçmişi "*1937 yılı Kastamonu Belediye Başkanı*" başlığı içerisinde daha önce verilmişti.

Zeki Cemal Bakiçelebioğlu 6 Eylül 1943 tarihinde Kastamonu belediye başkanlığından istifa etmiştir. 9 Eylül 1943 tarihinde açık bulunan belediye başkan

[1479] "*Yeni Belediye Reis Vekilimiz*", **Doğrusöz**, 19 Ocak 1943, Sayı: 580, s. 1.
[1480] "*Belediye Reis Vekilimiz*", **Doğrusöz**, 2 Şubat 1943, Sayı: 585, s. 1.
[1481] "*Belediye Reisimiz Geldi*", **Doğrusöz**, 15 Mayıs 1943, Sayı: 628, s. 1.
[1482] **BCA**, 490.01.306/1245.1.146.
[1483] **BCA**, 490.01.307/1248.1.30.
[1484] Arslan, Türk Parlamento Tarihi…(1957-1960), s. 598.
[1485] "*Yeni Belediye Reis Vekili ve Gazetemiz Başmuharriri Zeki Cemal Bakiçelebioğlu Kimdir*", **Doğrusöz**, 1 Ağustos 1941, Sayı: 427, s. 2.
[1486] Arslan, Türk Parlamento Tarihi…(1957-1960), s. 598.

vekilliğine tüccar ve belediye azasından Adil Yücebıyık vilayet makamınca tayin edilmiş ve vazifesine başlamıştır.[1487] Adil Yücebıyık'ın belediye başkanlığına asaleti 1944 yılı Şubat ayı içerisinde onaylanmıştır.[1488]

1 Haziran 1946 tarihinde toplanan yeni belediye azaları Adil Yücebıyık'ı tekrar belediye başkanı seçmişlerdir.[1489] Adil Yücebıyık vekâleten ve asaleten olmak üzere 9 Eylül 1943 tarihinden 17 Haziran 1947 tarihine kadar Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır. Adil Yücebıyık'ın ardından Kastamonu belediye başkanlığına Şerafettin Sabirinyiğit seçilmiştir.[1490]

4.2.9 Şerafettin Sabirinyiğit

1917'de Kastamonu'da doğmuştur. Annesi Hayriye Hanım, babası İhsan Bey'dir. 1936'da Kastamonu Lisesi'ni bitirdikten sonra ticaret hayatına atılmıştır. 1938'de yedek subay olarak askerlik hizmetini yapmıştır. Türk Hava Kurumu Kastamonu Şubesi, Kastamonu Gençler Cemiyeti ve Yüksek Tahsil Gençliğine Yardım Cemiyeti idare kurulları üyesi ve Kastamonu Halkevi başkanlığı yapmıştır. İlçe idare kurulu üyeliği ve başkanlığı, il idare kurulu ve Kastamonu belediye meclisi azalığı yapmıştır.[1491]

17 Haziran 1947 tarihinde toplanan belediye meclisi, CHP tarafından aday gösterilen Şerafettin Sabirinyiğit'i Kastamonu belediye başkanı seçmiştir.[1492] Halkevi Başkanı Muzaffer Esen'in Aralık 1949'da istifa etmesi üzerine Halkevi başkanlığına Belediye Başkanı Şerafettin Sabirinyiğit seçilmiştir.[1493] Şerafettin Sabirinyiğit milletvekilliği adaylık yoklamasına katılmak üzere Kastamonu belediye başkanlığından 30 Mart 1950 tarihinde istifa etmiş ve Kastamonu milletvekilliğine adaylığını koymuştur.[1494] Fakat 1950 seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilememiştir.

[1487] "*Belediye Reis Vekilliği*", **Doğrusöz**, 9 Eylül 1943, Sayı: 676, s. 2.
[1488] "*Belediye Reisimizin Asaleti Yüksek Tasdike İktiran Etmiştir*", **Doğrusöz**, 15 Şubat 1944, Sayı: 725, s. 1.
[1489] "*Yeni Belediye Başkanımız*", **Doğrusöz**, 4 Haziran 1946, Sayı: 937, s. 1.
[1490] "*Dün Belediye Reisliğine Şerafettin Sabirinyiğit Seçildi*", **Doğrusöz**, 18 Haziran 1947, Sayı: 968-58, s. 1.
[1491] **BCA**, 490.01.307/1248.1.13.
[1492] "*Dün Belediye Reisliğine Şerafettin Sabirinyiğit Seçildi*", **Doğrusöz**, 18 Haziran 1947, Sayı: 968-58, s. 1.
[1493] "*Şerafettin Sabirin Halkevi Başkanı Oldu*", **Doğrusöz**, 31 Aralık 1949, Sayı: 968-290, s. 1.
[1494] "*Belediye Başkanı İstifa Etti*", **Doğrusöz**, 7 Nisan 1950, Sayı: 1287, s. 2.

4.2.10 Dr. Rusuhi Akalın

1901 yılında Düzce'de doğmuştur. Babası Akif Bey, annesi Vahide hanımdır. 1923 yılında Askerî Tıbbiye okulundan mülâzım olarak mezun olduktan sonra askerî doktor olarak Malatya, Mardin, Kastamonu, İzmir, Urla, İstanbul, Kütahya ve memleketin farklı yerlerinde görev yapmıştır.[1495]

Orduda 21,5 sene muhtelif vazifelerde çalışmıştır. Orduda sırası ile binbaşı oluncaya kadar hastane ve kıta tabiplikleri, binbaşı olduktan sonra sıhhiye bölüğü baştabipliği, Anadolu Kavağı Hastanesi ve Denizli Askerî Hastanesi baştabipliklerinde bulunmuştur. 1944 yılında yarbay olarak Denizli Hastanesi başhekimliğinden sağlık durumunun faal kıta hizmetine elverişli olmaması yüzünden (mide ve ema sukutu dolayısıyla) kendi arzusu ile emekliye ayrılmıştır. [1496] Emekli olmasının ardından eşinin memleketi olan ve çok sevdiği Kastamonu'ya yerleşmiş ve serbest olarak doktorluk yapmıştır.[1497] 1944-1945 yılları arasında Cebrail Ocağı idare heyeti azalığı ve Kastamonu Belediye Meclisi azalığı yapmıştır. 1946 genel seçimlerinde Kastamonu milletvekili adaylığında bulunmuştur.[1498] Fakat 1946 seçimlerinde Kastamonu'dan milletvekili seçilememiştir.

Şerafettin Sabirinyiğit'in istifası üzerine açık bulunan belediye başkanlığı için 20 Nisan 1950 tarihinde Belediye Meclisi toplanmış ve yapılan seçim sonucunda Kastamonu belediye başkanlığına Dr. Rusuhi Akalın seçilmiştir.[1499] Dr. Rusuhi Akalın, 20 Nisan 1950 tarihinden 29 Eylül 1950 tarihine kadar asaleten ve vekâleten olmak üzere altı aya yakın Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır.[1500]

[1495] Arslan, a.g.e, s. 116.
[1496] **BCA**, 490.01.306/1245.1.93-94.
[1497] Arslan, a.g.e, s. 116.
[1498] **BCA**, 490.01.306/1245.1.93-94.
[1499] "*Dr. Rusuhi Akalın Belediye Başkanı Oldu*", **Doğrusöz**, 21 Nisan 1950, Sayı: 1290, s. 1.
[1500] "*Belediye Başkanı Tevfik Sırrı Gür Geldi*", **Doğrusöz**, 30 Eylül 1950, Sayı: 1335, s. 1.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın konusu, 1923-1950 yılları arasında Kastamonu'da siyasî hayat üzerinedir. Belirtilen yıllar içerisinde Kastamonu'da siyasi partilerin kurulup teşkilatlanması, yapmış oldukları il ve ilçe kongreleri, mitingler, parti genel başkanları ve parti genel başkan vekillerinin Kastamonu gezileri, bu kapsamda basın, genel ve yerel seçimler, Kastamonu milletvekilleri ve belediye başkanlarının özgeçmiş ve faaliyetleri ele alınmış, bu faaliyetler bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bilindiği üzere, Osmanlı Devleti son döneminde İkinci Meşrutiyet hareketiyle birlikte cemiyet hayatında bir hareketlilik başlamış, siyasal katılım partiler aracılığıyla, sosyal ve kültürel faaliyetler de çeşitli dernekler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çok partili bir dönemin de yaşandığı siyasal hareketlilik kendisini taşrada, çalışma alanımız olan Kastamonu'da kendisini göstermiştir. Kastamonu'da Meşrutiyet dönemi siyasi hayatta İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti'nin faaliyetleri dikkate değerdir. Dönemin şartları gereği İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasi hayatta baskın rolü göze çarpmaktadır. Daha sonra Milli Mücadele dönemi ve Cumhuriyet dönemlerinde bu siyasi deneyimin Kastamonu'da epeyce etkisinin olduğu söylenebilir. Ayrıca Kastamonu siyasî hayatında Osmanlı son döneminde gelişme gösteren basın hayatının, buna bağlı olarak dergi ve gazeteler aracılığıyla partilerin kamuoyu oluşturmak ve propaganda amaçlı yayıncılığının etkileri de bulunmaktadır. Basın hayatı açısından zengin bir vilayet olan Kastamonu'da bu durum Cumhuriyet döneminde de etkisini devam ettirebilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardından Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuş ve yeni kurulan bu devlet yönetim olarak Cumhuriyet rejimini benimsemiştir. 1923-1950 yılları arasında Kastamonu'da etkin ya da az etkili olarak Cumhuriyet Halk Fırkası, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Demokrat Parti ve Millet Partisi teşkilatlanmasını tamamlayarak il merkezi ve ilçelerde kurulup faaliyet göstermişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatında kurulan ilk siyasi parti Halk Fırkası'dır. Bu fırka, 1923'ten 1950 yılına kadar iktidar partisi olarak kesintisiz 27 yıl ülkeyi yönetmiş ve en uzun süre iktidarda kalan siyasi hareket olmuştur. Ülke

genelinde olduğu gibi Kastamonu'da da bu durum değişmemiş milletvekilliklerinin neredeyse tamamına yakınını CHP adayları kazanmıştır. Kastamonu'da içerisinde muhalefetin de olduğu çok partili hayat denemeleri sırasında siyasi hayat daha hareketli olmuştur. Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti'nin genel veya belediye seçimlerine katıldığı dönemler bu hareketlilik gözlenebilmektedir.

Kastamonu'da kurulan siyasi partilerden Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti ve Millet Partisi teşkilatlanmasını tamamladıktan sonra ilçe ve il kongrelerini yapmaya başlamıştır. Kaynaklardan tespit edildiği kadarıyla Kastamonu'da CHF on altı merkez ilçe kongresi ve on sekiz il kongresi, DP dört il kongresi ve bir merkez ilçe kongresi ve MP bir il ve bir merkez ilçe kongresi yapmıştır. Bu kongrelerden bazılarına cumhurbaşkanları, parti genel başkanları, valiler, belediye başkanları, parti il başkanları, milletvekilleri, parti müfettişleri, Ticaret Odası başkanları, müşahitler, savcılar, daire müdürleri ve çeşitli kuruluşlara mensup kişiler katılmışlardır. Bu kongrelerde ilçe ve il idare heyeti ve büyük kongreye katılacak delegelerin seçimleri yapılmış, partinin çalışmaları, hesapları, bütçeleri ve dilekler ele alınarak görüşülmüştür.

Çalışma alanımız içinde olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla 1920'den 1946 yılına kadar Türkiye'de yapılan bütün genel seçimler iki dereceli olarak yapılmıştır. İki dereceli seçim sisteminde seçmenler ilk önce ikinci seçmenleri, ardından ikinci seçmenler toplanarak milletvekillerini seçmiştir. Cumhuriyet tarihinde tek dereceli ve birden fazla partinin katılımıyla yapılan ilk genel seçim 1946 seçimleri, ikinci ise 1950 genel seçimleridir. Tek dereceli seçim sisteminde ise seçmenler doğrudan milletvekillerini seçmiştir.

1920-1950 yılları arasında 1920, 1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 ve 1946 yıllarında olmak üzere ülkede sekiz genel seçim yapılmıştır. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu'da yapılan genel seçimler sonrasında vefat ve istifa gibi nedenlerle boşalan milletvekillikleri için Aralık 1925, Mart 1934, 22 Ekim 1939, 31 Mayıs 1942, 6 Nisan 1947, 17 Ekim 1948 ve 16 Ekim 1949 tarihinde olmak üzere yedi ara seçimin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yapılan bu genel ve ara seçimlerde Kastamonu'dan Ahmet Rüştü (Çolakoğlu), Abdulkadir Kemali (Öğütçü), Hüseyin Sabri (Dura), Mehmet Hulusi (Erdemir), Mehmet Besim (Fazlıoğlu), Dr. Suat (Soyer), Mehmet Murat (Pala), Yusuf Kemal (Tengirşenk), Ahmet Mahir (Ballık), Ali Rıza (Direkoğlu), Ali Nazmi (Özügür), Hasan Fehmi (Tümerkan), Halid (Akmansü), Mehmet Fuat (Müftüoğlu), Mehmet Necmettin (Kocataş), Veled Çelebi (İzbudak), Cemal (Dolunay), Refik (Ilgaz), Ahmet Muhtar (Mollaoğlu), Halil (Tekşen), Tahsin (Coşkan), Tevfik Aslan, Sami Erkman, Sıtkı Şerif Eken, Şerif İlden, İbrahim Grantay, Nuri Tamaç, Şükrü Şenozan, Abidin Binkaya, Hayrullah Diker, Hilmi Çoruk, Hacer Dicle, Muharrem Celâl Bayar, Tezer Taşkıran, Hüsnü Açıksöz, Rauf Orbay, Hamdi Çelen, Rıza Saltuğ, Ziya Orbay, Fahri Ecevit, Adil Toközlü, Baki Tümtürk, Muzaffer Akalın, Abdullah Alpdoğan, Cemil Atay ve Mehmet Fethi Mağara milletvekili seçilmiştir.

Yapılan genel ve ara seçimler sonucunda Kastamonu'dan toplam 46 milletvekili seçilmiştir. Seçilen 46 milletvekilinden 31'i tek dönem, 9'u iki dönem, 4'ü üç dönem, 1'i dört dönem ve 1'i beş dönem olmak üzere TBMM'de Kastamonu'yu temsil etmiştir. Milletvekilleri içerisinde Tahsin Coşkan, beş dönem üst üste Kastamonu'dan milletvekili seçilerek TBMM'de en uzun süre Kastamonu'yu temsil eden milletvekili olmuştur. Milletvekilleri içerisinde 1934 yılından itibaren kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra iki kadın Kastamonu milletvekili seçilmiştir. 6. Dönemde Hacer Dicle Kastamonu'dan seçilen ilk kadın milletvekili olmuştur. Daha sonra 7. Dönemde Tezer Taşkıran Kastamonu'dan seçilen ikinci kadın milletvekilidir. Çalıştığımız dönemde Kastamonu milletvekilleri arasında kadın milletvekili sayısı az olarak görünse de ülke geneliyle mukayese edildiğinde normal olduğu söylenebilir. 1950 yılından sonrası için ise aynı şey söylenemez. 2023 yılına kadar hiç kadın Kastamonu milletvekili bulunmamaktadır. Son olarak 14 Mayıs 2023 tarihinde yapılan milletvekili genel seçimlerinde Kastamonu'da üçüncü bir kadın, Avukat Serap Ekmekçi 28. Dönem TBMM Kastamonu milletvekili seçilmiştir. Sonuç olarak Meşrutiyet dönemi ve Milli Mücadele dönemlerinde Kastamonu'da Türk kadınının cemiyet hayatında etkin olduğu, Cumhuriyetin ilk yıllarında bu etkinin devam ettiği, ancak siyasi hayata yansıması bakımından sonraki yıllarda beklenilen seviyede olmadığı ifade edilebilir.

Kastamonu milletvekilleri avukat, çiftçi, milletvekili, hakim, büyükelçi, doktor, gazeteci, öğretmen, asker, memur gibi pek çok çeşitli meslek erbabına mensup kişilerden oluşmaktadır. Milletvekillerinin pek çoğu birden fazla yabancı dil bilmekte olup dönemin aydın kişileri arasında yer almaktadır. Tahsin Coşkan ve Yusuf Kemal Tengirşenk milletvekilliği sırasında ayrıca bakan olarak da görev yapmıştır. Tahsin Coşkan Tarım, Gümrük ve Tekel Bakanlığı, Yusuf Kemal Tengirşenk Ekonomi, Adliye ve Dışişleri Bakanlığı yapmıştır. Kastamonu milletvekillerinin büyük çoğunluğu ya Kastamonulu ya da Kastamonu'da uzun süre görev yapan memur ağırlıklı kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca Kastamonu milletvekillerinin birçoğu Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Türk Ocağı, Halkevi, Ziraat Odası, Ticaret Odası, Türk Hava Kurumu, Gençler Birliği, Memleket Yurdu, Tayyare Cemiyeti ve Himâye-i Etfal Cemiyeti olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarda başkan ve üye olarak görev almışlar ve yararlılık göstermişlerdir. Bu durum, dernek faaliyetlerinde öne çıkan ve yetkin isimlerle siyasi hayat ve milletvekilliği arasında doğrudan bir ilişki olduğunu göstermektedir.

1920-1950 yılları arasında Kastamonu milletvekilleri TBMM'de konuşma, kanun teklifi ve önerge olmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Kastamonu milletvekillerinin toplam sekiz seçim döneminde TBMM'deki faaliyet sayısı şu şekildedir:

TBMM Dönemleri	Konuşma	Kanun Teklifi	Önerge	Gensoru Önergesi	Soru Önergesi	Öncelik Önergesi	Temenni Önergesi	Yazılı Soru Önergesi	Toplam
Birinci Dönem	287	13	23	1	3	…	…	…	327
İkinci Dönem	250	13	42	…	15	1	1	…	322
Üçüncü Dönem	18	2	…	…	…	…	…	…	20
Dördüncü Dönem	18	9	…	…	…	…	…	…	27
Beşinci Dönem	19	…	…	…	…	…	…	…	19
Altıncı Dönem	31	…	…	…	…	…	…	…	31
Yedinci Dönem	60	…	5	…	…	…	…	…	65

Sekizinci Dönem	120	1	4	…	1	…	…	…	129

Kastamonu milletvekillerinin sekiz dönem boyunca TBMM'deki toplam faaliyet sayısı 940'tır. Bu faaliyetlerden 803'ü konuşma, 38'i kanun teklifi, 74'ü önerge, 1'i gensoru önergesi, 19'u soru önergesi, 1'i öncelik önergesi, 1'i temenni önergesi ve 3'ü yazılı soru önergesidir. Kastamonu milletvekilleri TBMM'de en fazla Birinci ve İkinci Dönemde, en az Üçüncü, Dördüncü, Beşinci ve Altıncı Dönemlerde faaliyette bulunmuşlardır. TBMM'de en çok faaliyette bulunan Kastamonu milletvekilleri Abdülkadir Kemali (Öğütçü), Halid (Akmansü), Dr. Suat (Soyer) ve Muzaffer Akalın olmuştur. 1920-1950 yılları arasında TBMM'de hiçbir faaliyette bulunmayan Kastamonu milletvekilleri de vardır. Kullandığımız kaynaklara göre, 30 yıllık süre içerisinde TBMM'de Mehmet Hulusi (Erdemir), Veled Çelebi (İzbudak), Cemal (Dolunay), Ahmet Muhtar (Mollaoğlu), Halil (Tekşen), Tahsin Coşkan, İbrahim Grantay, Sıtkı Şerif Eken, Şükrü Şenozan, Tevfik Aslan, Hayrullah Diker, Rauf Orbay, Muharrem Celâl Bayar, Rıza Saltuğ, Ziya Orbay, Adil Toközlü, Cemil Atay ve Hilmi Çoruk'un faaliyetleri hakkında bilgi bulunamamıştır.

Kastamonu milletvekilleri TBMM'de Kastamonu'nun eğitim, sağlık, ekonomi, sanayi ve ulaşım gibi pek çok alandaki ihtiyaçlarını dile getirmişler ve bu ihtiyaçların karşılanmasında katkı sağlamaya çalışmışlardır. Kastamonu milletvekilleri devletin en üst makamında Kastamonu'nun ihtiyaçlarını dile getirerek bu ilin ihtiyaçlarının daha çabuk karşılanmasını sağlamışlar ve bu şekilde seçim bölgelerine faydalı olmaya çalışmışlardır. Kastamonu milletvekilleri TBMM'de çeşitli komisyonlarda da görev almışlardır. TBMM'de Bayındırlık, Orman ve Madenler, Adalet, Tasarı, Anayasa, Bütçe, Mali Kanunlar, İrşad, İçtüzük, Dışişleri, Tapu ve Kadastro, Ziraat, Umuru Tasarrufiye, Seçim Tutanaklarını İnceleme, İktisat, Kanuni Esasi ve Nizamname-i Dahili, Şeriye ve Evkaf, Maarif, Layiha, Milli Savunma, Bahriye, Meclis Hesaplarını İnceleme, Dilekçe, Gümrük ve Tekel, Divanı Muhasebat, Kütüphane, Nizamname-i Dahili, Sıhhiye ve Muavenat-ı İçtimaiye, Memurin Muhakemat ve Kitaplık Komisyonlarında çalışarak yararlılık göstermişlerdir. Genel olarak bakıldığında milletvekilleri daha çok mesleklerine yakın alanlarda komisyon üyeliği yapmışlardır.

Kastamonu'da siyasî hayatın bir başka unsuru belediye seçimleridir. Kastamonu'da ilk belediye teşkilatı 1868 yılında kurulmuş ve Kastamonu Belediyesi ülke genelinde kurulan ilk on belediyeden birisi olmuştur. Kastamonu'da 1922-1950 yılları arasında on belediye seçimi yapılmıştır. Bu seçimler 1922'den 1930 yılına kadar iki senede bir, 1930'dan 1950 yılına kadar dört senede bir yapılmıştır. Kastamonu'da belediye seçimleri 1922, 1924, 1926, 1928, 1930, 1934, 1938, 1942, 1946 ve 1950 yılında yapılmıştır.

1922'den 1950 yılına kadar yapılan tüm belediye seçimleri iki aşamalı olarak yapılmıştır. Belediye seçimlerinde vatandaşlar ilk önce belediye azalarını seçmiş ardından belediye azaları toplanarak içlerinden birisini gizli oy ve oy çokluğu ile belediye başkanı seçmişlerdir. Bazı belediye başkanları çeşitli nedenlerle görev süresini tamamlamadan istifa etmeleri üzerine belirtilen yıllar haricinde de belediye meclis azaları toplanarak yeni belediye başkanını seçmişlerdir. Yeni belediye başkanı seçilinceye kadar da başkanlık vazifesine vekâleten bir kişi bakmıştır. 1922-1950 yılları arasında Kastamonu'da İshakzâde Hacı Necip Efendi, Hilmi (Çoruk), Cemal Bey, Abdullah Öziş, Adil Yücebıyık, Mustafa İzzet Okay, Zeki Cemal Bakiçelebioğlu, Şerafettin Sabirinyiğit ve Dr. Rusuhi Akalın belediye başkanlığı yapmıştır. Belirtilen yıllar arasında Kastamonu'da belediye başkanı seçilerek görev yapan bu dokuz kişi arasından İshakzâde Hacı Necip Efendi, Mustafa İzzet Okay ve Zeki Cemal Bakiçelebioğlu iki defa, Adil Yücebıyık üç defa ve Hilmi Çoruk dört defa belediye başkanı seçilerek görev yapmıştır. Hilmi Çoruk, 1 Mart 1926'dan Şubat 1935'e kadar toplam dokuz yıl Kastamonu belediye başkanlığı yapmıştır. Hilmi Çoruk 1922-1950 yılları arasında Kastamonu'da en uzun süre ve kesintisiz olarak belediye başkanlığı yapan kişi olmuştur.

Türkiye'de 1930 yılında yapılan belediye seçimleri çok partili olarak yapılan ilk belediye seçimi olmuştur. Kastamonu'da yapılan bu belediye seçimlerine hem CHF hem de SCF adayları katılmış ve ülke genelinde olduğu gibi Kastamonu'da da ilk kez belediye seçimleri çok partili olarak yapılmıştır. Fakat Kastamonu'da SCF'nin belediye seçimlerini kazanamaması için bazı engellemelerin yapıldığı basına yansımıştır. Bu seçimlerde gözle görülebilen otuza yakın kanunsuzluk tespit edildiği, gerekli yerlere şikâyet dilekçeleri verildiği, fakat bu dilekçeler ayrıntılı bir inceleme

yapılmadan CHF lehine sonuçlandırıldığı eleştirileri yapılmıştır. Eleştirilere göre; bazı yerlerde SCF'ye kayıt eden ve kayıt olan kişiler karakola çağrılarak sorguya çekilmiş ve mahkemeye verilmiştir. Seçim yerlerine polisler ve komiserler gelerek seçime açıktan açığa müdahale etmişler ve bu vaziyet dâhilinde seçimler seçim serbestliği ortamında yapılamamış ve birçok seçmen oyunu istediği gibi kullanamayacağı korkusuyla seçimlere katılmamıştır. Bazı yerlerde bekçiler, siviller, muhtarlar ve memurlar seçmen aradığı halde seçime katılacak seçmen bulamamış ve nihayet kanuni yeter sayı bulunamadığı halde sandıklar açılmak mecburiyetinde kalmıştır. Kastamonu'da 1930 belediye seçimleri CHF ve SCF arasında karşılıklı rekabet, müdahale, engellemeler ve tam olarak seçim serbestliği olmayan bir ortamda yapılarak sona ermiştir. Seçim sonucunda oylar tasnif edilmiş ve CHF adaylarının seçimleri kazandığı açıklanmıştır. 1930 belediye seçimlerini her ne kadar CHF adayları kazansa da bu seçimler Kastamonu'da CHF yönetimine karşı muhalif bir kesimin oluştuğunu açıkça göstermiştir.

Türkiye'de 1930 yılında kadınlara ilk kez belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmiş ve yapılan belediye seçimlerine kadınlar da katılmıştır. 1930 yılında Kastamonu'da yapılan belediye seçimlerinde CHF tarafından aday gösterilen İzbelizâde Selma Hanım belediye meclis azalığına seçilmiştir. İzbelizâde Selma Hanım, Kastamonu'da belediye meclis azalığına seçilen ilk kadın olmuştur. Kastamonu'da 1934, 1938 ve 1942 yıllarında yapılan belediye seçimlerinde de kadınlar belediye meclis azalığına seçilmişlerdir. 1934 yılı belediye seçimlerinde İzbelizâde Selma Hanım, 1938 yılı belediye seçimlerinde Zehra Bayar, Hayriye Ballık ve Aliye İlhan, 1942 yılı belediye seçimlerinde Zehra Bayar belediye meclis azalığına seçilmiştir. İlçelerde yapılan belediye seçimlerinde de belediye meclis azalığına seçilen kadınlar olmuştur. 1942 yılında yapılan belediye seçimlerinde İnebolu'da Saliha Bilaç ve Kargı'da Cemile Tunçer belediye meclis azalığına seçilmiştir.

DP 7 Ocak 1946 tarihinde CHP'ye muhalif milletvekilleri tarafından kurulmasının ardından ülke genelinde hızla teşkilatlanmıştır. Bu kapsamda Kastamonu'da da kuruluş işlemleri tamamlanmıştır. DP, ilk olarak 21 Temmuz 1946'da yapılan genel seçimlere katılmıştır. 1946 genel seçimleri Türkiye'de tek dereceli ve çok partili olarak yapılan ilk genel seçimdir. 1946 genel seçimlerine 6 siyasi parti katılmış ve seçimler

sonucunda bu siyasi partilerden sadece CHP ve DP milletvekili çıkarabilmiştir. DP katılmış olduğu bu ilk seçime yeteri kadar hazırlanma imkânı bulamamış olmasına rağmen 465 milletvekilliğinden 66'sını kazanmayı başarmıştır. Seçim sonuçlarının ilân edilmesinin ardından birçok ilden seçim sonuçlarına itirazlar gelmiş ve mitingler yapılarak seçim sonuçları protesto edilmiştir. Kastamonu'da ise 1946 genel seçimleri sükûnet içerisinde geçmiş ve herhangi bir olumsuz gelişme yaşanmamıştır. DP, dört yıllık bir muhalefet döneminden sonra ikinci olarak 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine katılmıştır. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde CHP'nin 27 yıllık iktidarı sona ermiş ve DP iktidara gelmiştir. DP, 14 Mayıs 1950'den 27 Mayıs 1960'a kadar iktidar partisi olarak ülkeyi yönetmiştir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA**,** 490.01.306/1243.1.69.

BCA, 490.01.306/1245.1.143.146.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1-1.

BCA, 490.01.306/1245.1.93.94.

BCA, 490.01.307/1248.1.30.

BCA, 490.1.0.0/668.248.1.58.

BCA, 490.01.307/1248.1.13.

BCA, 490.01.307/1247.1.26.

BCA, 490.01.307/1247.1.54.

BCA, 490.1.0.0/668.245.1.168.

BCA, 490.1.0.0/669.249.1.5.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.116.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.6-11.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.41.

BCA, 490.1.0.0/168.668.1.69.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.42.

BCA, 490.1.0.0/1577.425.1.53.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2.12.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.122.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.9.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.115.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.45.

BCA, 490.10.0/280.1124.2.39.

BCA, 490.10.0/415.1738.1.1.

BCA, 030.01.00.00/66.410.5.1.

BCA, 030.01.00.00/66.410.5.1-5.

BCA, 030.10.0.0/2.9.20.8.

BCA, 030.10.0.0/2.9.20.7.

BCA, 030.10.0.0/2.9.20.5.

BCA, 030.01.0.0/40.238.1.2.

BCA, 030.10.0.0/13.76.8.1.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.22.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.39.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.39-40.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.15-16.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.15.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.18.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.17.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.16.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.13.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.11.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.10.

BCA, 030.10.0.0/2.17.15.8-9.

BCA, 030.10.0.0/2.17.15.8.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2.6.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.8.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.44.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.122.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.10.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.46.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.11.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.44.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.9.

BCA, 490.1.0.0/669.251.1.10.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.45.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.139.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.140.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.14.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.141.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.142-144.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.143.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.145.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.151.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.152.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.150.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.153.

BCA, 490.1.0.0/724.477-149.

BCA.490.1.0.0/79.293.2-35.

BCA, 490.1.0.0/435.1804.1.154.

BCA, 490.1.0.0/202.798.3.5-6.

BCA, 490.1.0.0/202.798.3.6-8.

BCA, 030.10.0.0/2.12.15.13.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2.5.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2.11.

BCA, 490.1.0.0/202.798.3.3.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2-4.

BCA, 49.01.0.0/669.251.1-6-11.

BCA, 490.1.0.0/669.252.1.43.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.75-98.

BCA, 490.1.0.0/415.1738.1.101.

BCA, 490.1.0.0/280.1124.2.38.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.18-22.

BCA, 490.1.0.0/168.669.1.22-23.

BCA, 4901.0.0/669.251.1-6-11.

BCA, 490.1.0.0/440.1823.4.24.

BCA, 490.1.0.0/440.1823.4.25.

BCA, 490.1.0.0/440.1823.4.22.

BCA, 490.1.0.0/440.1823.4.14-15.

Süreli Yayınlar

Açıksöz

Akşam

Dikkat

Doğrusöz

Doğruluk

Kastamonu

Köroğlu

Mücadele

Resmî Gazete

Yenises

Kastamonu Milletvekillerinin Özlük Dosyaları

TBMM Arşivi, Abdullah Alpdoğan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1303.

TBMM Arşivi, Abidin Binkaya'nın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1074.

TBMM Arşivi, Adil Toközlü'nün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1520.

TBMM Arşivi, Ali Rıza (Direkoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 552.

TBMM Arşivi, Baki Tümtürk'ün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1514.

TBMM Arşivi, Cemal Dolunay'ın Seçim Mazbatası, SDN: 711.

TBMM Arşivi, Cemil Atay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1115.

TBMM Arşivi, Fahri Ecevit'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1240.

TBMM Arşivi, Hacer Dicle'nin Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1075.

TBMM Arşivi, Halid (Akmansü)'nün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 553.

TBMM Arşivi, Halil (Tekşen)'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 806.

TBMM Arşivi, Hamdi Çelen'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1239.

TBMM Arşivi, Hasan Fehmi (Tümerkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 554.

TBMM Arşivi, Hayrullah Diker'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1153.

TBMM Arşivi, Hilmi Çoruk'un Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 949.

TBMM Arşivi, Hüsnü Açıksöz'ün Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1076.

TBMM Arşivi, İbrahim Grantay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 920.

TBMM Arşivi, Mehmet Fethi Mağara'nın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1427.

TBMM Arşivi, Mehmet Fuat (Müftüoğlu)'nun Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 555.

TBMM Arşivi, Mehmet Necmettin (Kocataş)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 556.

TBMM Arşivi, Muharrem Celal Bayar'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1077.

TBMM Arşivi, Muzaffer Akalın'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1426.

TBMM Arşivi, Nuri Tamaç'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 921.

TBMM Arşivi, Rauf Orbay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 389.

TBMM Arşivi, Refik (Ilgaz)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 712.

TBMM Arşivi, Rıza Saltuğ'un Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1078.

TBMM Arşivi, Sami Erkman'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 922.

TBMM Arşivi, Sıtkı Şerif Eken'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 923.

TBMM Arşivi, Suat (Soyer)'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 261.

TBMM Arşivi, Şerif İlden'in Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 215.

TBMM Arşivi, Şükrü Şenozan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 209.

TBMM Arşivi, Tahsin (Coşkan)'ın Seçim Mazbatası, SDN: 762.

TBMM Arşivi, Tevfik Aslan'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 919.

TBMM Arşivi, Tezer Taşkıran'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1242.

TBMM Arşivi, Veled Çelebi (İzbudak)'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 557.

TBMM Arşivi, Ziya Orbay'ın Hal Tercümesi Kâğıdı ve Seçim Mazbatası, SDN: 1241.

TBMM Zabıt Ceridesi ve TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 7, 29 Nisan 1920, s. 146.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 101, 22 Kasım 1920, s. 8.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 9, 19 Mart 1921, s. 149.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 9, 19 Mart 1921, s. 149.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 29, 5 Mayıs 1921, s. 235.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 23, 21 Nisan 1921, s. 54.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 128, 28 Kasım 1922, s. 222.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 147, 29 Kasım 1922, s. 121.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 7, 8 Mart 1923, s. 35.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 27, Birleşim: 188, 12 Şubat 1923, s. 207-313.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 13, 9 Mayıs 1920, s. 240.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 8, 17 Mart 1921, s. 131.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 122, 19 Ekim 1922, s. 25-31.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 150, 4 Aralık 1922, s. 202-204.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 159, 20 Aralık 1922, s. 476.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 26, Birleşim: 162, 25 Aralık 1922, s. 42-45.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 27, Birleşim: 190, 10 Şubat 1923, s. 250.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 8, 21 Mart 1923, s. 90.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 27, 4 Temmuz 1920, s. 166-167.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 29, 6 Temmuz 1920, s. 199.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 30, 8 Temmuz 1920, s. 213-214.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 34, 24 Temmuz 1920, s. 328.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 58, 4 Eylül 1920, s. 507-508.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 59, 5 Eylül 1920, s. 553.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 4, Birleşim: 62, 9 Eylül 1920, s. 67.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 4, Birleşim: 70, 22 Eylül 1920, s. 267.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 18, 19 Mayıs 1920, s. 349.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 3, Birleşim: 55, 22 Ağustos 1920, s. 397.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 7, Birleşim: 135, 20 Ocak 1921, s. 323.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 8, Birleşim: 154, 21 Şubat 1921, s. 337.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 20, Birleşim: 56, 17 Haziran 1922, s. 466.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 105, 5 Kasım 1921, s. 69.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 28, Birleşim: 17, 3.4.1923, s. 318.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 32, 12.7.1920, s. 257.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 19, Birleşim: 36, 18.05.1922, s. 440.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 18, Birleşim: 9, 16.03.1922, s. 239.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 24, Birleşim: 139, 16.11.1922, s. 529.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 7, 29.4.1920, s. 147.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 1, Birleşim: 8, 1.5.1920, s. 177.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 2, Birleşim: 21, 29 Mayıs 1920, s. 34.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 91, 27 Ekim 1920, s. 210.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 92, 30 Ekim 1920, s. 243.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 102, 25 Kasım 1920, s. 34.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 104, 28 Kasım 1920, s. 89-91.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 115, 16 Aralık 1920, s. 384-387.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 6, Birleşim: 118, 21 Aralık 1920, s. 461-462.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 7, Birleşim: 132, 10 Ocak 1921, s. 248-249.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 8, Birleşim: 153, 19 Şubat 1921, s. 301-302.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 9, Birleşim: 17, 7 Nisan 1921, s. 378.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 106, 7 Kasım 1921, s. 94.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 16, Birleşim: 157, 9 Şubat 1922, s. 259.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 25, Birleşim: 148, 30 Kasım 1922, s. 127.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 5, Birleşim: 82, 9 Kasım 1920, s. 330.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 10, Birleşim: 36, 19 Mayıs 1921, s. 319.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 14, Birleşim: 118, 28 Kasım 1921, s. 362-363.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 20, Birleşim: 43, 15 Mayıs 1922, s. 40.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 1, Cilt: 19, Birleşim: 38, 2 Mayıs 1922, s. 485-507.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 16, Birleşim: 81, 18 Mart 1925, s. 1-4.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 42, 27 Ekim 1923, s. 74-75.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 54, 17 Kasım 1923 1923, s. 419-425.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 60, 1 Aralık 1923, s. 686.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 9, 19 Kasım 1924, s. 312.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 112, 1 Haziran 1926, s. 18.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 113, 2 Haziran 1926, s. 55.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 26, Birleşim: 113, 2 Haziran 1926, s. 54.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 30, Birleşim: 40, 5 Mart 1927, s. 37.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 30, Birleşim: 41, 9 Mart 1927, s. 85.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 31, Birleşim: 61, 30 Nisan 1927, s. 310.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 20, 24 Mart 1924, s. 1052-1056.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 25, 31 Mart 1924, s. 164.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 39, 22 Ocak 1925, s. 262.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 17, Birleşim: 94, 5 Nisan 1925, s. 93.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 22, 10 Aralık 1925, s. 93.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 24, 14 Aralık 1925, s. 128-129.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 24, Birleşim: 88, 20 Nisan 1926, s. 159.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 43, 21 Nisan 1924, s. 958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 32, 28 Aralık 1925, s. 286.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 11, Birleşim: 18, 8 Aralık 1924, s. 22.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 79, 5 Ocak 1924, s. 664.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 2, 5 Kasım 1924, s. 16.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 10, Birleşim: 5, 11 Kasım 1924, s. 171.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 35, 12 Ocak 1925, s. 86.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 19, Birleşim: 11, 19 Kasım 1925, s. 149.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 90, 26 Ocak 1924, s. 371.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 35, 12 Ocak 1925, s. 86.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 65, 10 Aralık 1923, s. 125-126.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 38, 18 Ekim 1923, s. 739.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 27, Birleşim: 4, 8 Kasım 1926, s. 171.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 17, Birleşim: 96, 7 Nisan 1925, s. 134.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 20, Birleşim: 19, 5 Aralık 1925, s. 27.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 27, Birleşim: 5, 11 Kasım 1926, s. 36.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 21, Birleşim: 40, 13 Ocak 1926, s. 125.

TBMM Zabıt Ceridesi Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 33, 8 Ekim 1923, s. 553.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 91, 28 Ocak 1924, s. 406.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 37, 14 Nisan 1924, s. 647.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 41, 24 Ekim 1923, s. 9.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 36, 15 Ekim 1923, s. 675.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 58, 26 Kasım 1923, s. 602.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 3, Birleşim: 45, 31 Ekim 1923, s. 117.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 13, Birleşim: 46, 3 Şubat 1925, s. 94.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 91, 28 Ocak 1924, s. 406.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 23, Birleşim: 64, 1 Mart 1926, s. 3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 23, 22 Eylül 1923, s. 225.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 7, 9 Mart 1924, s. 203.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 12, Birleşim: 38, 21 Ocak 1925, s. 189.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 4, Birleşim: 77, 31 Aralık 1923, s. 587.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 2, Birleşim: 32, 6 Ekim 1923, s. 533-543.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 5, Birleşim: 83, 14 Ocak 1924, s. 97-98.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 6, Birleşim: 109, 23 Şubat 1924, s. 255-257.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 7, Birleşim: 16, 19 Mart 1924, s. 722.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 8, Birleşim: 28, 3 Nisan 1924, s. 280-284.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 2, Cilt: 18, Birleşim: 104, 16 Nisan 1925, s. 97-103.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 36, 26 Ocak 1928, s. 91.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 1, Birleşim: 24, 29 Aralık 1927, s. 205.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 47, 25 Şubat 1928, s. 207.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 47, 25 Şubat 1928, s. 207.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 70, 3 Mayıs 1928, s. 19-20.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 78, 20 Mayıs 1928, s. 204.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 6, Birleşim: 20, 31 Aralık 1928, s. 105.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 12, Birleşim: 74, 1 Haziran 1929, s. 208.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 20, Birleşim: 68, 3 Haziran 1930, s. 39.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 3, Birleşim: 67, 26 Nisan 1928, s. 283.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 11, Birleşim: 61, 6 Mayıs 1929, s. 14.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 19, Birleşim: 60, 18 Mayıs 1930, s. 102.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 20, Birleşim: 72, 8 Haziran 1930, s. 88-98.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 26, Birleşim: 31, 2 Mart 1931, s. 4-5.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 2, Birleşim: 43, 11 Şubat 1928, s. 166.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 3, Cilt: 4, Birleşim: 70, 3 Mayıs 1928, s. 8.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 8, 26 Kasım 1934, s. 48.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 16, 13 Aralık 1934, s. 141-143.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 1, Birleşim: 7, 30 Mayıs 1931, s. 110-111.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 31, 19 Temmuz 1931, s. 203.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 6, 28 Kasım 1931, s. 30.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 16.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 14, Birleşim: 40, 22 Nisan 1933, s. 82.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 80, 7 Temmuz 1932, s. 516.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 15, Birleşim: 48, 11 Mayıs 1933, s. 51.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 2, 7 Kasım 1932, s. 8.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 14.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 80, 7 Temmuz 1932, s. 516.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 15, Birleşim: 54, 20 Mayıs 1933, s. 190.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 27, 14 Temmuz 1931, s. 80-85.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 3, Birleşim: 28, 15 Temmuz 1931, s. 110.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 7, 29 Kasım 1931, s. 67-68.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 66, 20 Haziran 1932, s. 193-196.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 68, 22 Haziran 1932, s. 233.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 20, Birleşim: 29, 19 Mart 1934, s. 100-105.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 21, Birleşim: 37, 9 Nisan 1934, s. 41.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 23, Birleşim: 71, 21 Haziran 1934, s. 264.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 25, Birleşim: 19, 20 Aralık 1934, s. 206**.**

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 10, Birleşim: 3, 10 Kasım 1932, s. 14.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 63, 13 Haziran 1932, s. 132.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 4, Birleşim: 3, 12 Kasım 1931, s. 14.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 11, 8 Haziran 1931, s. 44.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 9, Birleşim: 72, 27 Haziran 1932, s. 370.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 18, 27 Haziran 1931, s. 170.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 19, 29 Haziran 1931, s. 194-197.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 4, Cilt: 2, Birleşim: 21, 4 Temmuz 1931, s. 220.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 18, Birleşim: 67, 28 Mayıs 1937, s. 369-378.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 31, 24 Ocak 1936, s. 137-141.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 19, Birleşim: 76, 14 Haziran 1937, s. 299-302.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 9, Birleşim: 42, 23 Mart 1936, s. 39.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 3, Birleşim: 32, 30 Mayıs 1935, s. 344.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 25, Birleşim: 59, 11 Mayıs 1938, s. 36.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 30, 22 Ocak 1936, s. 113-118.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 7, Birleşim: 15, 11 Aralık 1935, s. 72.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 2, Birleşim: 20, 27 Nisan 1935, s. 132-133.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 11, Birleşim: 69, 27 Mayıs 1936, s. 260.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 28, Birleşim: 11, 14 Aralık 1938, s. 31.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 29, Birleşim: 17, 4 Ocak 1939, s. 13-15.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 29, Birleşim: 19, 9 Ocak 1939, s. 30-31.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 23, Birleşim: 35, 14 Mart 1938, s. 48.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 12, Birleşim: 72, 1 Haziran 1936, s. 10.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 16, Birleşim: 31, 1 Şubat 1937, s. 7.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 12, Birleşim: 73, 3 Haziran 1936, s. 39.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 7, Birleşim: 17, 16 Aralık 1935, s. 97.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 5, Cilt: 8, Birleşim: 26, 13 Ocak 1936, s. 34-37.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 22, 5 Haziran 1939, s. 28.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 23, 7 Haziran 1939, s. 55-56.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 24, 9 Haziran 1939, s. 79-80.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 2, Birleşim: 18, 26 Mayıs 1939, s. 311-312.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 28, 19 Haziran 1939, s. 249.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 3, Birleşim: 33, 30 Haziran 1939, s. 448.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 6, Cilt: 20, Birleşim: 77, 11 Ağustos 1941, s. 109.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 6, Birleşim: 7, 29 Kasım 1943, s. 25-27.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 37, 3 Nisan 1944, s. 13.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 44, 19 Nisan 1944, s. 87.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 66, 31 Mayıs 1944, s. 478.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 17, Birleşim: 61, 24 Mayıs 1945, s. 328-332.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 59, 23 Mayıs 1944, s. 190.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 11, Birleşim: 75, 21 Haziran 1944, s. 113.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 15, Birleşim: 25, 17 Ocak 1945, s. 113.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 15, Birleşim: 31, 19 Mart 1945, s. 162-163.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 71, 8 Haziran 1945, s. 201.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 23, Birleşim: 52, 20 Mayıs 1946, s. 126-127.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 44, 19 Nisan 1944, s. 85.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 9, Birleşim: 48, 24 Nisan 1944, s. 227-228.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: 7, Cilt: 10, Birleşim: 60, 24 Mayıs 1944, s. 245-246.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 18, Birleşim: 76, 20 Haziran 1945, s. 329.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 20, Birleşim: 14, 19 Aralık 1945, s. 197-198.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 20, Birleşim: 17, 24 Aralık 1945, s. 325-327.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 7, Cilt: 24, Birleşim: 63, 12 Haziran 1946, s. 193-194.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 26, 29 Aralık 1947, s. 662-663.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 739-741.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 769-771.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 53, 26 Şubat 1949, s. 804-805.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 4, Birleşim: 39, 3 Şubat 1947, s. 86.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 5, Birleşim: 60, 14 Mayıs 1947, s. 185.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 51, 26 Nisan 1948, s. 121.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 22, Birleşim: 20, 21 Aralık 1949, s. 330.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 37, 1 Şubat 1950, s. 42.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 25, Birleşim: 65, 15 Mart 1950, s. 450.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 53, 30 Nisan 1948, s. 224.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 17, Birleşim: 60, 25 Mart 1949, s. 126.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 19, Birleşim: 95, 28 Mayıs 1949, s. 1018-1019.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 51, 24 Şubat 1949, s. 339-540.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 47, 15 Şubat 1950, s. 648.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 20, Birleşim: 104, 8 Haziran 1949, s. 262.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 1, Birleşim: 8, 26 Ağustos 1946, s. 135-139.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 1, Birleşim: 8, 26 Ağustos 1946, s. 156.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 12, 4 Aralık 1946, s. 15-18.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 15, 11 Aralık 1946, s. 126-127.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 19, 19 Aralık 1946, s. 290.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 19, 19 Aralık 1946, s. 310.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 3, Birleşim: 23, 25 Aralık 1946, s. 504.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 4, Birleşim: 39, 3 Şubat 1947, s. 94-95.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 24, 27 Aralık 1947, s. 444-445.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 11, Birleşim: 65, 31 Mayıs 1948, s. 574-575.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 12, Birleşim: 73, 18 Haziran 1948, s. 262-266.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 12, Birleşim: 85, 8 Temmuz 1948, s. 1032.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 40, 7 Şubat 1950, s. 154.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 8, Birleşim: 23, 26 Aralık 1947, s. 331.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 9, Birleşim: 36, 30 Ocak 1948, s. 103-105.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 10, Birleşim: 40, 9 Şubat 1948, s. 71.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 16, Birleşim: 50, 23 Şubat 1949, s. 482-483.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 18, Birleşim: 76, 27 Nisan 1949, s. 705.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 24, Birleşim: 45, 13 Şubat 1950, s. 519-521.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 25, Birleşim: 72, 24 Mart 1950, s. 979-980.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 8, Cilt: 9, Birleşim: 34, 23 Ocak 1948, s. 64.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Açıksöz, H. (2019). *İstiklâl Harbinde Kastamonu*. (Yayına Hazırlayanlar: Mehmet Serhat Yılmaz, Mustafa Eski), Türk Ocakları Derneği Kastamonu Şubesi Yayını, Özeller Matbaacılık.

Akandere, O. (2016). *Milli şef dönemi*. İz Yayıncılık.

Alp, B. (2019). *Demokrat Parti (DP)'nin muhalefet, iktidar ve çöküş yılları (1946-1960)*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi**.**

Arslan, E. (2011). *Kastamonu belediye başkanları (1868-2011)*. Kastamonu Belediyesi.

Arslan, Z. (2013). *Türk parlamento tarihi-TBMM XI. Dönem (1957-1960)*. Cilt: III, TBMM Basımevi.

Atatürk, M. K. (2016). *Nutuk*. (Günümüz Türkçesine Uyarlayan: İsmet Zeki Eyuboğlu), Say Yayınları.

Avcı, C. (2000). *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapısı ve faaliyetleri (1927-1931)*. Atatürk Araştırma Merkezi.

Ay, D. (2016). *İsmail Mahir Efendi: hayatı ve faaliyetleri*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.

Aydemir, Ş. S. (1987). *İkinci adam*. Cilt: II, Remzi Kitabevi.

Bal, M. (2019). *Çok partili siyasi hayata geçiş sürecinde parti kapatmaları ve Millet Partisi örneği*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dicle Üniversitesi.

Binark, İ. (2009). *Türk parlamento tarihi - TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*. Cilt: I, TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Birinci, A. (1990). *Hürriyet ve İtilâf Fırkası*. Dergâh Yayınları.

Büyüktolu, R. (2021). Çerkeşli bir gazeteci, öğretmen ve milletvekili: Ahmet Hamdi Çelen. *Çerkeş Araştırmaları Dergisi I,* 283-299.

Çaparlar, M. (2021). Serbest Cumhuriyet Fırkası Kastamonu teşkilatı ve 1930 belediye seçimleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (54), 427-458.

Çelebi, E. (2014). Millî Mücadele'de Kastamonu. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (19), 105-117.

Çiçek, R. (1991). *Millî mücadelede Kastamonu*. [Basılmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Çifçi, F. (2006). *Mahalli basın ışığında Milli Mücadele'de Kastamonu ve çevresi*. Kastamonu Belediye Başkanlığı.

Çoker, F. (1995). *Türk parlamento tarihi-Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*. Cilt: III, TBMM Basımevi.

Çoker, F. (1996). *Türk parlamento tarihi – TBMM IV. Dönem 1931-1935*. Cilt: II, TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Çufalı, M. (2012). *Türk parlamento tarihi - TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*. Cilt: 1, TBMM Basımevi.

Demir, Ş. (2010). *Türk tarihinde Adnan Menderes*. Paraf Yayınları.

Demircioğlu, A. (1973). *100 yıllık Kastamonu basını 1872-1972*. Doğrusöz Matbaası.

Demircioğlu, Z. (1968). *Kastamonu'da meşrutiyet nasıl ilan olundu*. Doğrusöz Matbaası.

Demirel, A. (2013). *Tek partinin iktidarı Türkiye'de seçimler ve siyaset (1923-1946)*. İletişim Yayınları.

Demirel, M. (2006). *Tam bir muhalif Abdülkadir Kemali Bey*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Doğan, A. (1964). *Kurtuluş, kuruluş ve sonrası*. Dünya Yayınları.

Erkmen, A. (2019). İki dereceli genel seçimlerden tek dereceli demokratik seçimlere yaşanan süreç. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, *6*(33), 608-622.

Eski, M. (2002). *Atatürk'ün Kastamonu gezisi*. Atatürk Araştırma Merkezi.

Eski, M. (1995). İlk kadın milletvekillerinden Hacer Dicle. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, *11*(33), 781-796.

Eski, M. (1993). Kastamonu'da yapılan ilk kadın mitingi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, *9*(27), 653-662.

Eski, M. (1995). *İsmet İnönü'nün Kastamonu gezileri*. Çağdaş Yayınları.

Ferruh, A. (2006). *Yakın tarihimizde Millet Partisi olgusu (1948-1977).* [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi**.**

Gaytancıoğlu, S. (2011). *Demokrat Parti iktidarı ve vatan cephesi*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.

Gologlu, M. (2017). *Milli şef dönemi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gologlu, M. (1974). *Tek partili Cumhuriyet (1931-1938)*. Kalite Matbaası.

Günay, Ş. Ş. (2007). *Türk parlamento tarihi - TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*. Cilt: V, TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Güneş, İ. (2001). *Türk parlamento tarihi – TBMM V. Dönem 1935-1939*. Cilt: II, TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Güneş, İ. (2016). *Atatürk dönemi Türkiye'sinde milletvekili genel seçimleri (1919-1935)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Güneş, İ. (1998). *Türk parlamento tarihi I. ve II. Meşrutiyet*. Cilt: II, TBMM Vakfı Yayınları.

Gürlevik, S. (2009). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Güvercin, Ö. (2007). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Türk siyasal hayatındaki yeri*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

İmece, M. S. (1975). *Atatürk'ün şapka devriminde Kastamonu ve İnebolu gezileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kabasakal, M. (1991). *Türkiye'de siyasal parti örgütlenmesi (1908-1960)*. Tekin Yayınevi.

Karabekir, K. (2019). *İttihat ve Terakki*. Yapı Kredi Yayınları.

Karadeniz, Y. (2018). Çok partili siyasal hayatın dönüm noktası: 1950 seçimleri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(16), 637-648.

Kayış, Y. (2008). 1946 belediye seçimleri ve basın. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *7*(16), 397-419.

Keskin, Y. Z. (2011). *27 Mayıs 1960 askeri darbesi ve 12 Mart 1971 muhtırası'nın Türk devlet teşkilatı ile siyaset hayatına etkileri*. [Basılmamış Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

Kızıltan, Y. (2006). I. Meşrutiyetin ilanı ve ilk Osmanlı Meclis-i Mebusan'ı. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*(1), 251-272.

Koçak, C. (1986). *Türkiye'de milli şef dönemi (1938-1945)*. Cilt: 2, İletişim Yayınları.

Koçak, C. (2006). *Belgelerle iktidar ve Serbest Cumhuriyet Fırkası*. İletişim Yayınları.

Lewıs, B. (2013). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. 6. bsk., Arkadaş Yayınevi.

Mert, L. Y. (2008). *Cumhuriyet döneminde kapatılan siyasi partiler kapatma davaları, gerekçeleri ve sonuçları*. İlkim Basın Yayın Dağıtım.

Nur, R. (1996). *Hürriyet ve İtilâf Fırkası nasıl doğdu nasıl öldü*. Kitabevi.

Okyar, A. F. (2017). *Serbest Cumhuriyet Fırkası hatıraları*. Örgün Yayınevi.

Öz, E. (1992). *Tek parti yönetimi ve siyasal katılım (1923-1945)*. Gündoğan Yayınları.

Özgen, Y. (2011). *Arşiv belgelerine göre Atatürk'ün Çankırı gezisi*. Yeni Gün Ofset Matbaacılık.

Özlü, H. (2021). *Milli Mücadele'de Kastamonu ve birinci mecliste Kastamonu milletvekillerinin çalışmaları*. Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü Arşiv ve Askeri Tarih Daire Başkanlığı Yayınları.

Özlü, H. (2009). Millî Mücadele yıllarında Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk hareketinin doğuşu ve bölgenin Kuvayı Milliye'ye katılışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, *8*(18), 69-87.

Özkan, A. ve Taşdelen E. (2019). Türkiye'de kişi hak ve özgürlüklerinin gelişimi bağlamında Hürriyet-i Şahsiye Kanunu. *Atatürk Dergisi*, *8*(1), 53-78.

Öztürk, K. (1995). *Türk parlamento tarihi – TBMM II. Dönem 1923-1927*. Cilt: III, TBMM Basımevi Müdürlüğü.

Öztürk, K. (1998). *Türk parlamento tarihi-TBMM IX. Dönem (1950-1954)*. Cilt: VII, TBMM Basımevi.

Peker, N. (1955). *1918-1923 İstiklâl Savaşının vesika ve resimleri İnönü, Sakarya, Dumlupınar zaferlerini sağlayan İnebolu ve Kastamonu havalisi deniz ve kara harekâtı ve hatıralar*. Gün Basımevi.

Pür, E. (2021). CHP teftiş raporlarına göre Kastamonu'nun sosyal, kültürel ve ekonomik durumu (1939-1948). *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(11), 81-96.

Pür, E. ve Yılmaz, M. S. (2018). Türkiye Cumhuriyeti cumhurbaşkanlarının Kastamonu gezileri (1923-2017). *Alınteri Dergisi*, *2*(4), 297-332.

Seyrek**,** M. (2019). *İttihat ve Terakki*. Kamer Yayınları.

Şahin, E. ve Tunç B. (2015). Demokrat Parti'nin kuruluş süreci ve DP-CHP siyasî mücadelesi (1945-1947). *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, *1*(2), 31-69.

Tanıl, Z. (1944). *İnönü ve Kastamonu*. Birlik Matbaası.

Tansu, S. N. (2017). *İttihat ve Terakki*. İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: I.

Tortop, N. ve v.d. (2006). *Mahalli idareler*. Nobel Yayın Dağıtım.

Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye'de siyasi partiler 1859-1952*. Arba Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1984). *Türkiye'de siyasal partiler*. Cilt: I, Hürriyet Vakfı Yayınları.

Tunaya, T. Z. (2016). *Türkiye'de siyasal gelişmeler (1876-1938)*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tuncer, E. (2010). *1950 seçimleri*. Tesav Yayınları, Ankara 2010.

Tunçay, M. (1989). *T.C.'nde tek parti yönetiminin kurulması (1923-1931)*. Cem Yayınevi.

Tunçay, M. v.d. (1990). *Türkiye tarihi 4, çağdaş Türkiye 1908-1980*. Cem Yayınevi.

Turan, A. E. (2008). *Türkiye'de yerel seçimler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Turan, Ş. (2000). *Kökeni ulusal direnişe dayanan bir devrim partisi Cumhuriyet Halk Partisi*. Tüses Yayınları.

TÜİK, (2012). *Milletvekilleri genel seçimleri 1923-2011*. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türkmen, Z. (2000). 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına göre Türk ordusunun kuruluş ve kadrosuna bir bakış. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, (11), 615-632.

Uyar, H. (1998). *Tek parti dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*. Boyut Yayıncılık.

Yeşil, A. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk teşkilâtlı muhalefet hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*. Cedit Neşriyat.

Yetkin, Ç. (1983). *Türkiye'de tek parti yönetimi 1930-1945*. Altın Kitaplar Yayınevi.

Yetkin, Ç. (1997). *Atatürk'ün başarısız demokrasi devrimi Serbest Cumhuriyet Fırkası.* Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Yılmaz, M. S. (1997). *Kastamonu basınında Köroğlu gazetesi (1908-1918)*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Yılmaz, M. S. (2006, Kasım 2-4). *Köroğlu gazetesi (1908-1918)*. Halk Kültürü ve Köroğlu Bilgi Şöleni, Bolu, Türkiye.

Yılmaz, M. S. (2008). *II. Meşrutiyet devri Kastamonu basın tarihi (1908-1918)*. Berikan Yayınevi.

Yılmaz, M. S. (2017, Nisan 10-12). *İttihat ve Terakki Cemiyeti Kastamonu kulüp binasının yapımı için Taşköprülülerin yaptığı bağışlar (1916-1917)*. Uluslararası Taşköprü Pompeipolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu, Kastamonu, Türkiye.

Yılmaz, M. S. (2022). Sivas Kongresi Kastamonu delegeleri Tatlızade Nuri Bey ve Sami Zeki Bey. (Editörler: Necdet Hayta, Hamza Keleş, Cengiz Dönmez, Tuğba Belenli, Tuğba Ortaç), *Türk Dünyası Yolunda Bir Ömür Prof. Dr. Mehmet Şahingöz'e Armağan*, Berikan Yayınevi.

Yükseliman, N. (2002). *Parti devlet bütünleşmesi*. Gelenek Yayıncılık.

Zümrüt, Ş. (2004). *Mareşal Fevzi Çakmak'ın siyasal kişiliği ve Millet Partisi*. [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Zürcher, E. J. (2016). *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)*. İletişim Yayınları.

(1982). *Atatürk'ün Kastamonu gezisi ve şapka devrimi*. (Yayına hazırlayan: Mehmet Baytimur, Aziz Demircioğlu, Hasan Çelikoğlu). Topraksu Kartoğrafya Müdürlüğü.

(2009). *Türk parlamento tarihinde kadın parlamenterler 1935-2009*. (Yayına hazırlayan: Semra Gökçimen). Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.

Web Sayfası

TBMM, http//www5.tbmm.gov.tr, Erişim tarihi: 3.12.2021.

TBMM, httpS.//www5.tbmm.gov.tr, Erişim tarihi: 3.12.2021.

https://data.tuik.gov.tr, Erişim tarihi: 22.06.2023.

https://www.kastamonur.com/kastamonuda-bir-gazete-zafer-1911-1919, Erişim tarihi: 10.06.2020.

EKLER

EK A: Hacer Dicle'nin Hal Tercümesi

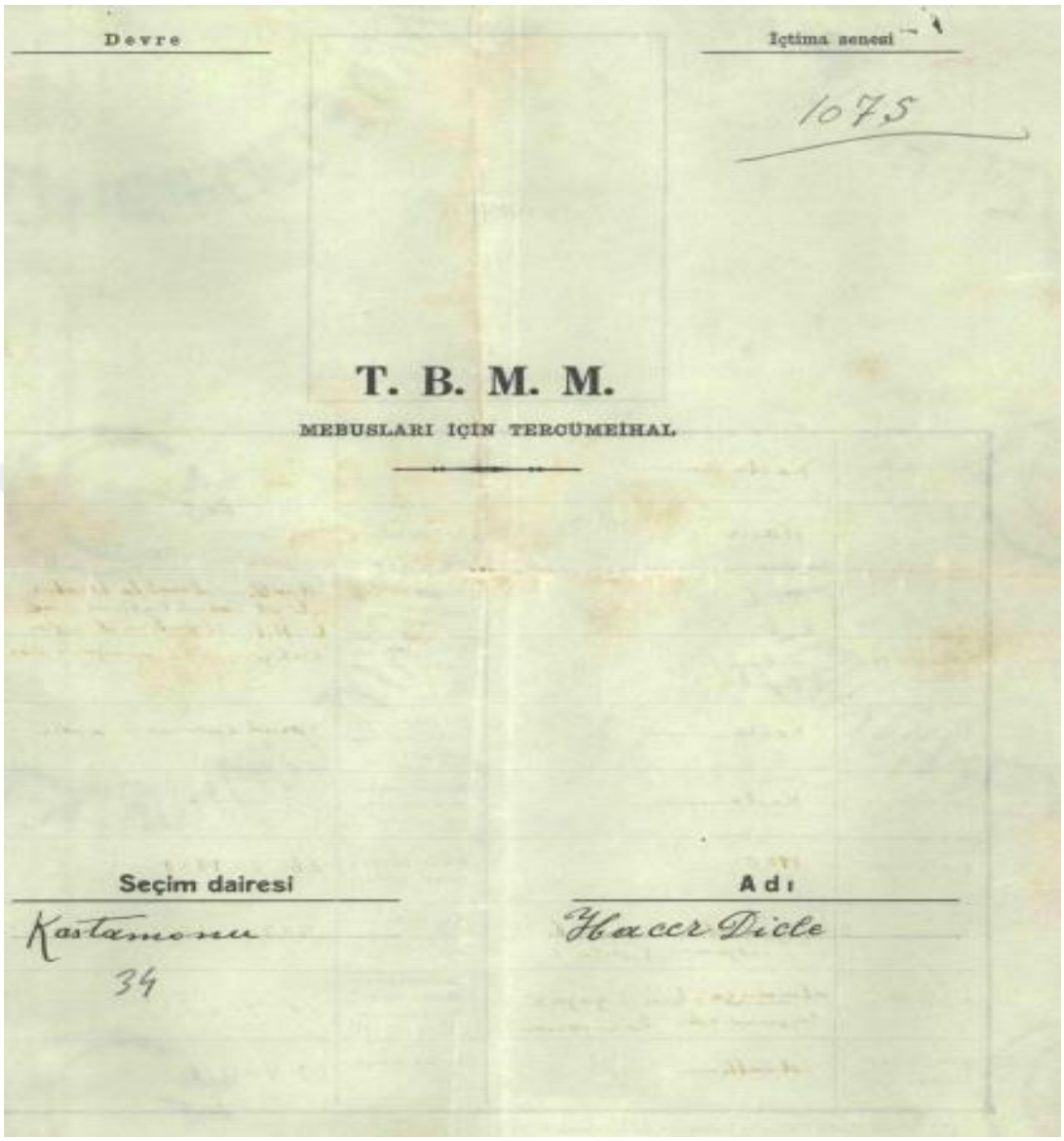

Devre

İçtima senesi

1075

T. B. M. M.

MEBUSLARI İÇİN TERCÜMEİHAL

Seçim dairesi

Kastamonu

34

Adı

Hacer Dicle

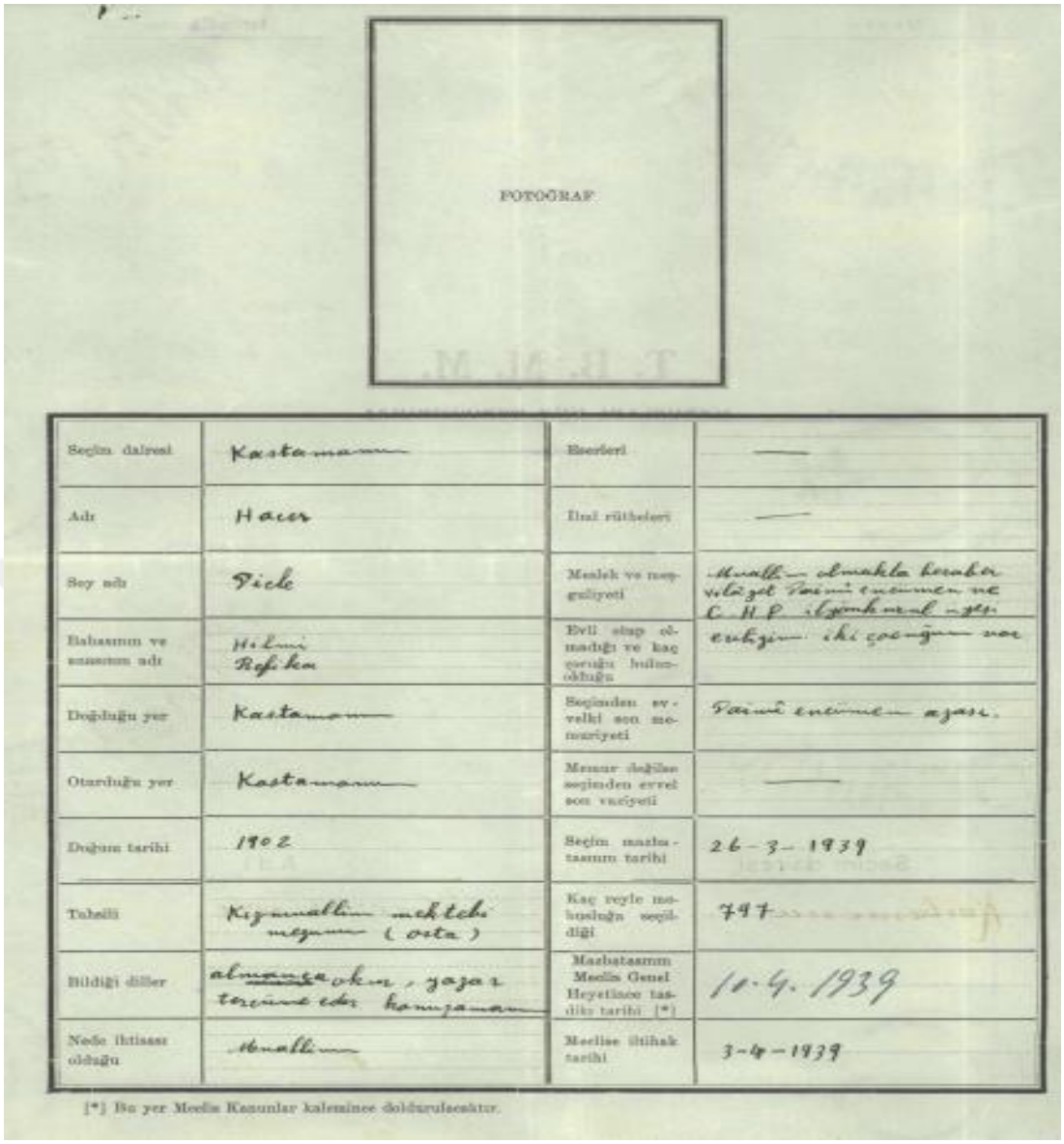

FOTOĞRAF

Seçim dairesi	Kastamonu	Eserleri	—
Adı	Hacer	İlmî rütbeleri	—
Soy adı	Pirle	Meslek ve memuriyeti	Muallim olmakla beraber vekâlet Vâizesi emeğimen ve C.H.P. İdâre heyet-i merkeziye azasından iki çocuğum var
Babasının ve annesinin adı	Hilmi Refika	Evli olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	
Doğduğu yer	Kastamonu	Seçilmeden evvelki son memuriyeti	Vâizât emeğimen azası.
Oturduğu yer	Kastamonu	Memur değilse seçilmeden evvel son vaziyeti	—
Doğum tarihi	1902	Seçim mazbatasının tarihi	26-3-1939
Tahsili	Kız muallim mektebi mezunu (orta)	Kaç reyle mebusluğa seçildiği	797
Bildiği diller	almanca okur, yazar tercüme eder konuşamam	Mazbatasının Meclis Genel Heyetince tasdik tarihi [*]	10.4.1939
Nefse ihtisası olduğu	Muallimlik	Meclise iltihak tarihi	3-4-1939

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kalemince doldurulacaktır.

Kısa tercümeihal

Kastamonulugum. 34 yaşındayım. 1920 senesinde Kastamonu Kız muallim mektebinden çıktım. Aynı senede Kastamonu Riyazülbenat hazmuallimliğine tayin edildim. 1920 senesinden 1935 senesine kadar 15 sene öğretmenlik yaptım. Kadınlara siyasi hak verilince memleket işlerinde daha geniş ölçüde çalışmak için öğretmenlikden ayrılarak 1935 senesi 8 şubatta mebusi meclis üyeliğine seçildim. 1935, 36, 37, 38, 39 senelerinde daimi encümen üyeliğine seçildim. üç senedir de partimizin idare heyetinde idim. Daimi encümen ve C.H.P. ilyankurul üyesi iken partimiz Kastamonu sağları olarak meclise girdim.

EK B: Hacer Dicle'nin Seçim Mazbatası

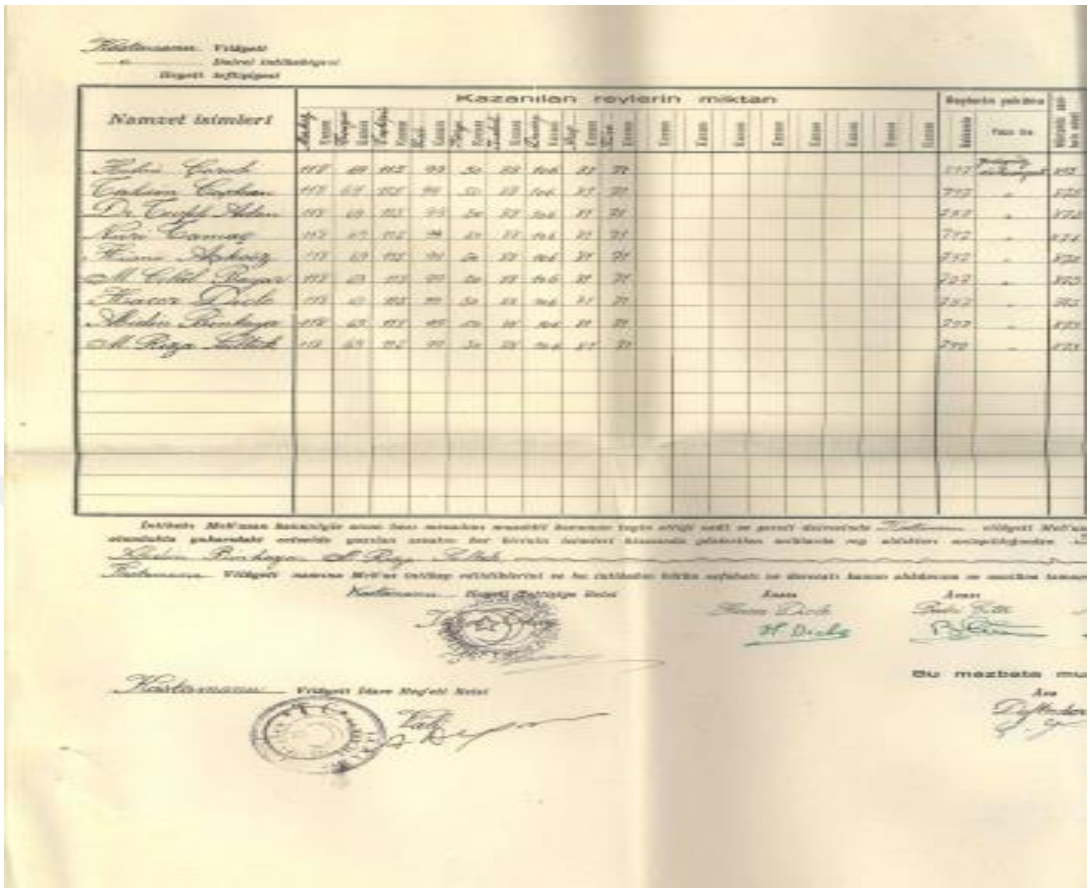

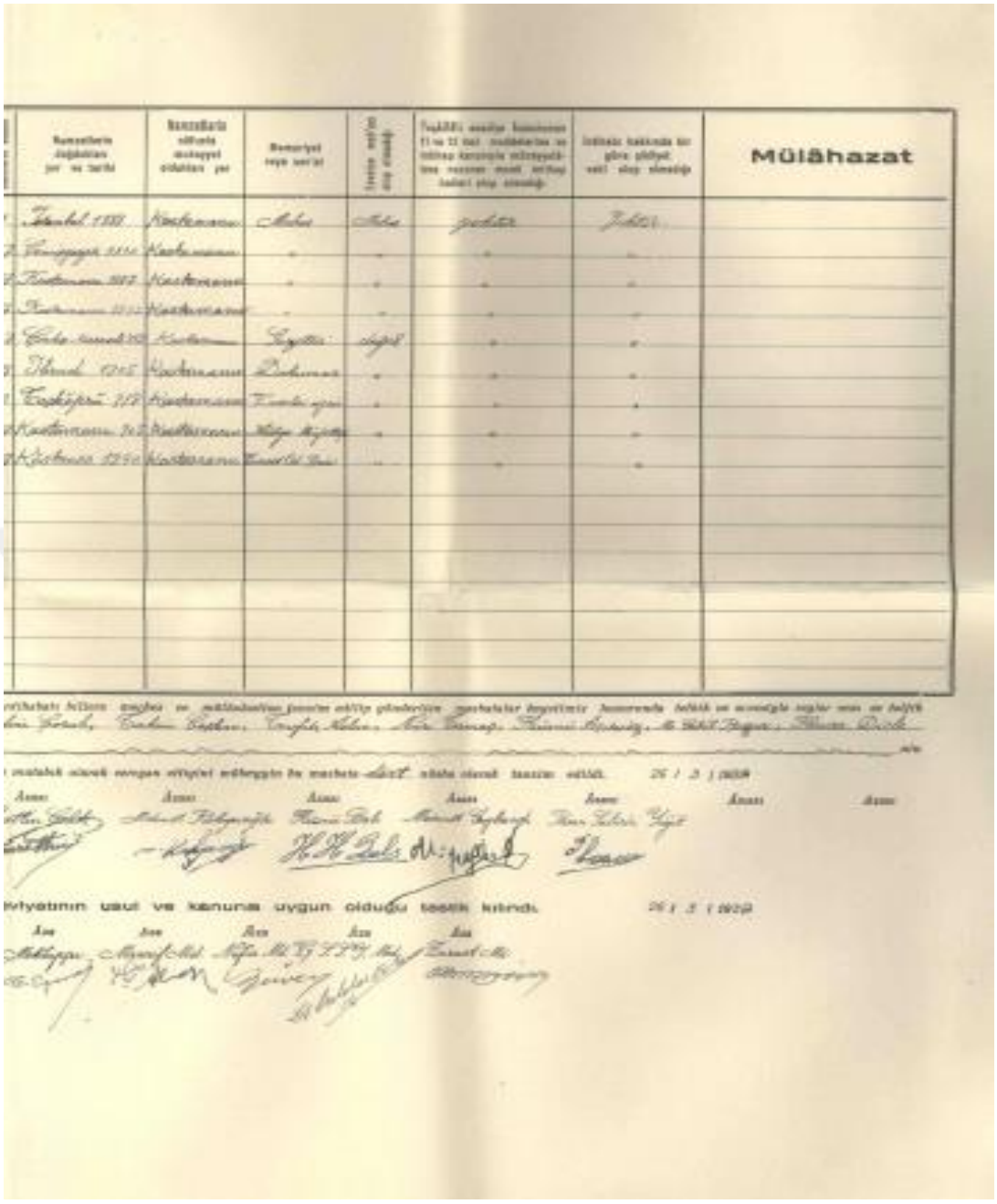

Numaraların Değiştirildiği yer ve tarihi	Numaralarla silinmiş müteyyiz oldukları yer	Numaraları veya sınıfı	Evvelce mevcut olup olmadığı	Tadilât esasları hükümünün 11 ve 12 nci maddelerine ve bilhassa kanuniyle müteyyiz-lere nazaran mevcut müteyyiz sıfatları olup olmadığı	Bilhassa hakkında bir görüş yürütülmüş veya olup olmadığı	Mülâhazat
İstanbul 1330	Kastamonu	Mekteb	Mekteb	yoktur	Yoktur.	
Cumayanı 1331	Kastamonu	"	"	"	"	
Kastamonu 1332	Kastamonu	"	"	"	"	
Kastamonu 1333	Kastamonu	"	"	"	"	
Ereğli 1334	Kastamonu	Eşraftan	olup	"	"	
İstanbul 1335	Kastamonu	Zabıtadan	"	"	"	
Eskişehir 1336	Kastamonu	Emekli yüz	"	"	"	
Kastamonu 1337	Kastamonu	Müftü Müftüzade	"	"	"	
Kastamonu 1338	Kastamonu	Emekli Yüz	"	"	"	

[illegible] mahalli olarak mevcut müteyyiz müfettişin ile meclisi idare olarak teşkilen [illegible] 26 / 3 / 1928

Asası Asası Asası Asası Asası Asası Asası

Müteyyizlerin usul ve kanuna uygun olduğu tasdik kılındı. 26 / 3 / 1928

Asa Asa Asa Asa Asa

EK C: Açıksöz Gazetesi, 10 Ocak 1925, Sayı: 1262, s. 1.

EK D: BCA, 490.1.0.0.669.251.1.116.

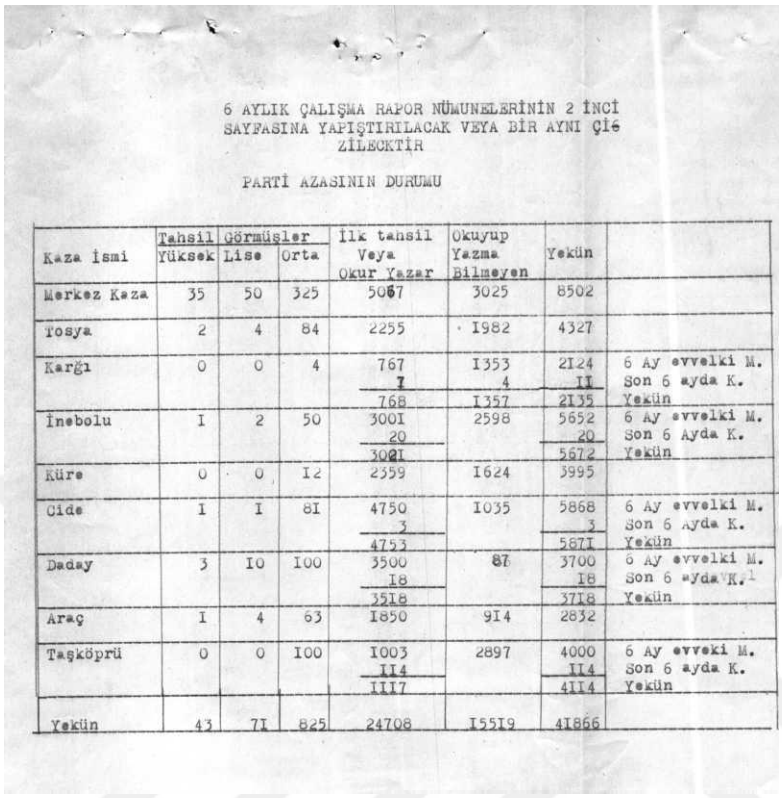

6 AYLIK ÇALIŞMA RAPOR NÜMUNELERİNİN 2 İNCİ SAYFASINA YAPIŞTIRILACAK VEYA BİR AYNI ÇİZELGEKTİR

PARTİ AZASININ DURUMU

Kaza İsmi	Tahsil Görmüşler Yüksek	Lise	Orta	İlk tahsil Veya Okur Yazar	Okuyup Yazma Bilmeyen	Yekün	
Merkez Kaza	35	50	325	5067	3025	8502	
Tosya	2	4	84	2255	1982	4327	
Karğı	0	0	4	767	1353	2124	6 Ay evvelki M.
				1	4	11	Son 6 ayda K.
				768	1357	2135	Yekün
İnebolu	1	2	50	3001	2598	5652	6 Ay evvelki M.
				20		20	Son 6 Ayda K.
				3021		5672	Yekün
Küre	0	0	12	2359	1624	3995	
Cide	1	1	81	4750	1035	5868	6 Ay evvelki M.
				3		3	Son 6 Ayda K.
				4753		5871	Yekün
Daday	3	10	100	3500	87	3700	6 Ay evvelki M.
				18		18	Son 6 ayda K.
				3518		3718	Yekün
Araç	1	4	63	1850	914	2832	
Taşköprü	0	0	100	1003	2897	4000	6 Ay evveki M.
				114		114	Son 6 ayda K.
				1117		4114	Yekün
Yekün	43	71	825	24708	15519	41866	

EK E: Doğrusöz Gazetesi, 12 Aralık 1942, Sayı: 567, s. 1.

Doğru Söz

12 Aralık 1942

Bütçesiz aile, Pusulasız Gemi!

Yazan: Z.

Şehrimiz C.H. Partisi Vilâyet Kongresi çarşanbatoplandı

Birinci reisliğe Parti Müfettişimiz Bay Şerafeddin Karacan, ikinci reisliğe Parti Reisimiz İzzet Okay seçildiler

FATURASIZ satış yasak

Satıcı Fatura vermek, alıcı istemek mecburiyetindedir

Gidenler

Gelenler

C. H. Partisi

EK F: CHP Kastamonu 1935 Yılı İl Kongresi

Ek G: Celal Bayar'ın Kastamonu'daki Nutku

"Sevgili Vatandaşlar,

Tarihin her devresinde kıymet göstermiş, medeniyet ile Türk irfanının merkezi ehemmiyetini tebaruz ettirmiş Kastamonu'nun asil halkı içinde bulunmaktan büyük zevk duyduğumuzu söylemek isterim.

Garip tesadüf, iyi teceli, ne zaman Kastamonu'ya gelsek daima yağmur ve rahmetle karşılaşıyorum. Bu gecede yağmur, çamur içinde geciktik. Ben ve arkadaşlarım yorulduk. Rahmet ve yağmurun hüsnü tefsir edilmesi, memleketin ekonomisi ve faidesi yolunda tefsir edilmesi bize bu müşkilatı unutturdu, aranıza girmek şerefini kazandık.

Sevgili Vatandaşlarım,

Seçimlere başlanıldığı bir zamanda DP Başkanının Kastamonu'ya gelmesini hayretle karşılayanlar olur. Sureti mahsusada seçim için gelmiş değilim. Buradaki arkadaşlarım benden iyi yaparlar, benden evvel söz alan arkadaşımda birçok hakikatlere temas etmiştir. Arkadaşlarımın mesaisini görmek ve Kastamonu'nun uğurlu bir yer olduğunu bildiğim için feyz almaya geldim. Konuşmamakta hatadır demiş ve günün en mühim meselesi, sözümün mevzuu seçim davasıdır diye 1946 seçimlerini ve bugünkü seçim kanununun bazı noksanları olmasına rağmen emniyet verecek mahiyeti haiz olduğunu söylemişve şunu bilmek lazımdır ki, biz memlekette iyiliğe iyi, şahidi olduğumuz haksızlığı da haksızdır diye ifade etmiş insanlarız. Bu düsturdan ayrılacak değiliz. Diye devamla: Bu kanunu tatbik edecek idarenin de iyi niyetle yapmasını isteriz. 1946 zihniyeti olduğu gibi yerinde midir? Bu zihniyet yıkılmış ve yıpranmıştır. 4 senedir milletin halini görmüşlerdir. Artık o baskı, tazyik, tahakküm asla olmayacaktır. Resmende ifade etmektedirler. Bu vaatler yüzde yüz tahakkuk etmiş olsun. Memleket ve millet namına yapılmasını temenni etmekteyiz. Memurların bitaraf kalmaları bir zarurettir. Ne yapalım yüzde yüz aynı şeyi kabul etmek için zaman lazım. Bi taraf olmayanlara tek tük tesadüf etmekteyiz. Seçimleri bu hal bozamaz. Sükûn ve huzura tesir edemez. Hangi tesir olursa olsun, millet vazifesini yaparken, isyana kapılanlarla ilerde görüşeceğiz demiş. Sonra, DP'ye yapılan hücumları selabetle karşıladığını, sükûn ve huzurun tek amili olduğumuzu göstermekle memleketin ali menfaatlarına ne kadar bağlı olduğumuzu isbat ettik. Seçimde de neticenin millet iradesine göre alınmasını istiyoruz demiş ve DP'nin bu memleketin âli menfaatlarına ne kadar bağlı olduğumuzu isbat ettik. Seçimde de neticenin millet iradesine göre alınmasını istiyoruz demiş ve DP'nin bu memleketin âli menfaatlarına ne kadar bağlı olduğumuzu isbat ettik. Seçimde de neticenin millet iradesine göre alınmasını istiyoruz demiş ve DP'nin bu memleketin âli menfaatlarının bekçisi olduğunu, nizam ve intizam partisi olduğunu söylemiştir. Şahsiyet çukuruna dalmalar memleketi idare edeceklerini prograların birinci maddelerine koyduklarını söylemiştir. Devamla memlekete iyilik yapmış iyilere iyidir demekte tereddüt etmeyecekleri gibi, memlekete zarar vereceklerin karşısında cesaretle DP'yi göreceklerini söylemiştir. Akşam radyonun, başbakanın basın toplantısındaki sözlerinden beraber oldukları noktaların izahını yapmadan evvel iktidarla muvazaa yaptı dendiği, buna tenezzül etmediklerini, etmiş olsalar, tenkid etmeden menfaatlarına nail olacaklarını, Atatürk'ün kendi başkanvekilliği zamanında,

kucağında can verdiğini, muvazaa yapmadıklarını izah etti. Sonra laiklik hakkında söz söyledi. Dini siyasete alet edenlerle mücadele ve birde harici siyasette iktidarla beraber aldıklarını tebaruz ettirdi. Sonra ayrıldıkları noktaları, devlet idaresini anlattı. Mali politikanın bozukluğunu izah etti. 7 Eylül kararlarının milyonlarca zarar verdiğini söyledi. Memleket bünyesine göre ovanın ziraattan, maden olan yerlerin madenden ve Kastamonu'luların ormandan faydalanma işini anlattı. Sanayi işini anlattı. El sanayiine kıymet verilmesini kendisine bir Amerikalı mütehassısın bizim fazlaca el sanatlarına ehemmiyet vermemiz lazım geldiğini söylediğini diğer memleketlerden misaller alarak anlattı. DP'nin iktidarı ele alırsa sanayi için neler yapacağını izah etti. 14 Mayıs'taki seçimlere temasla köylümüzün gözü açıldığını 4 yıldır ileri merhalelere ulaştığımızı, büyük Türk milletinin kendine layık devleti, hükümeti seçeceğine inandığını söyleyip Allah muinimiz olsun sözlerini bitirdi."[1501]

[1501] "*Demokrat Partinin Kastamonu Toplantısı*", **Kastamonu**, 1 Mayıs 1950, Sayı: 383, s. 1.